1542

181

1542
157

MACROBII AMBROSII AVRELII THEODOSII, VIRI CONSVLAris, & illuſtris,

In Somnium Scipionis, Lib. II.
Saturnaliorum, Lib. VII.

Ex uarijs, ac uetuſtiſsimis codicibus recogniti, & aucti.

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM,
1542.

M. TVL. CICERONIS SOMNIVM SCIPIONIS,

EX LIBRO DE REPVB. SEXTO.

QVVM in Aphricam ueniſſem, Anitio Manilio cos. ad quartã legionẽ Tribunus (ut ſcitis) militũ: nihil mihi potius fuit, q̃ ut Maſiniſſam cõuenirem, Regem familiæ noſtræ iuſtis de cauſis amiciſsimũ. Ad quem ut ueni, complexus me ſenex, collacrymauit, aliquantoq́; pòſt ſuſpexit in cœlũ, Et grates, inq̃t, tibi ago ſumme Sol, uobiſq́; reliqui cœlites, quòd antequã ex hac uita migro, conſpicio in meo regno, & his tectis P. Cornelium Scipionem, cuius ego nomine ipſe recreor: itaq́; nunquam ex animo meo diſcedit illius optimi atque inuictiſſimi uiri memoria. Deinde ego illum de ſuo regno, ille me de noſtra Rep. percõtatus eſt: multiſq́; uerbis ultro citroq́; habitis, ille nobis eſt conſumptus dies. Pòſt autẽ apparatu regio accepti, ſermonem in multam noctem produximus, quum ſenex nihil niſi de Aphricano loqueretur, omniaq́; eius non facta ſolum, ſed etiam dicta meminiſſet. Deinde ut cubitũ diſceſsimus, me & feſſum de uia, & qui ad multam noctẽ uigilaſſem, arctior quàm ſolebat ſomnus cõplexus eſt. Hic mihi (credo equidẽ ex hoc quod eramus locuti. Fit enim ferè, ut cogitationes ſermoneſq́; noſtri pariãt aliq̃d in ſomno tale, quale de Homero ſcribit Ennius, de quo uidelicet ſæpiſsimè uigilans ſolebat cogitare & loqui) Aphricanus ſe oſtendit ea forma, quæ mihi ex imagine

gine eius, quàm ex ipſo erat notior. Quem ut agnoui, equidem cohorrui: ſed ille, Ades, inquit, animo, & omitte timorem Scipio, & quæ dicam trade memoriæ. Vides'ne illam urbem, quæ parêre populo Rom. coacta per me, renouat priſtina bella, nec poteſt quieſcere? (oſtendebat autem Carthaginem de excelſo, & pleno ſtellarum, & illuſtri & claro quodam loco) ad quam tu oppugnandam nunc uenis penè miles, hanc hoc biennio COS. euertes, erit'que cognomen id tibi per te partum, quod habes adhuc à nobis hæreditarium. Quum autem Carthaginem deleueris, triumphum egeris, Cenſorq́; fueris, & obieris Legatus Aegyptum, Syriam, Aſiam, Græciam, delegêre iterum COS. abſens, bellumq́; maximũ conficies, Numantiam excindens. Sed cum eris curru in Capitolium inuectus, offendes Remp. perturbatam conſilijs nepotis mei. Hîc tu Aphricane oſtendas oportebit patriæ, lumen animi, ingenij, conſilijq́; tui. Sed eius temporis ancipitem uideo quaſi fatorũ uiam. Nam quum ætas tua ſeptenos octies ſolis anfractus reditusq́; cõuerterit, duoq́; hi numeri, quorum uterque plenus, alter altera de cauſa habetur, circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint, in te unum atq; in tuum nomen ſe tota conuertet ciuitas. Te Senatus, te omnes boni, te ſocij, te Latini intuebuntur. Tu eris unus in quo nitatur ciuitatis ſalus. Ac ne multa, DICT. Rempublicam conſtituas oportet, ſi impias propinquorum manus effugeris. Hic quum exclamauiſſet Lælius, ingemuiſſentq́; uehementius cæteri, leniter arridens Scipio, & Quæſo, inquit, ne me è ſomno excitetis, & pax ſit rebus, audite cætera. Sed quò ſis Aphricane alacrior ad tutandam Rempublicam, ſic habeto, Omnibus qui patriã conſeruauerint, adiuuerint, auxerint, certũ

eſſe in

eſſe in cœlo, ac definitum locũ,ubi beati æuo ſempiterno fruãtur. Nihil enim eſt illi principi Deo, qui omnẽ hunc mundum regit, quod quidẽ in terris fiat acceptius,quàm cõcilia,cœtusq; hominũ iure ſociati, quæ ciuitates appellãtur.Harum rectores & cõſeruatores hinc profecti, huc reuertentur.Hic ego,etſi eram perterritus non tam mortis metu, quàm inſidiarum à meis, quæſiui tamen uiueret'ne ipſe & Paulus pater,& alij,quos nos extinctos arbitremur. Imò uerò, inquit, hi uiuunt qui ex corporum uinculis tanquam è carcere euolauerũt.Veſtra uerò quæ dicitur uita,mors eſt.Quin tu aſpicias ad te uenientem Paulum patrem? Quem ut uidi equidẽ,uim lacrymarum profudi.Ille autem me complexus atque oſculans, flere prohibebat.Atq; ego ut primũ fletu repreſſo loqui poſſe cœpi, Quæſo,inquam,pater ſanctiſsime atque optime,quũ hæc eſt uita,ut Aphricanum audio dicere, quid moror in terris? quin huc ad uos uenire propero? Non eſt ita, inquit ille:niſi enim quum Deus is,cuius hoc templum eſt omne quod conſpicis,iſtis te corporis cuſtodijs liberauerit,huc tibi aditus patere non poteſt.Homines enim ſunt hac lège generati,qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medio uides,quæ terra dicitur. His'que animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus,quæ ſydera & ſtellas uocatis,quæ globoſæ & rotundæ diuinis animatæ mentibus circulos ſuos orbes'que conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi, & pijs omnibus retinendus animus eſt in cuſtodia corporis:nec iniuſſu eius, à quo ille eſt uobis datus, ex hominum uita migrandum eſt, ne munus humanum aſsignatum à deo,defugiſſe uideamini.Sed ſic, Scipio,ut auus hic tuus, ut ego qui te genui, iuſtitiam cole & pietatem: quæ quum ſit magna in parentibus &

propinquis, tum in patria maxima eſt. ea uita uia eſt in cœlum, & in hũc cœtum eorũ, qui iam uixerunt, & corpore laxati illum incolunt locum quem uides. Erat autem *is ſplendidiſsimo candore inter flammas circus elucens, quem uos (ut à* Graijs *accepiſtis) orbem* Lacteum *nuncupatis.* Ex *quo omnia mihi contemplanti, præclara cætera & mirabilia uidebantur.* Erãt *autem eæ ſtellæ quas nunquam ex hoc loco uidimus, & eæ magnitudines omnium, quas eſſe nunquã ſuſpicati ſumus: ex quibus erat ea minima, quæ ultima à cœlo, citima terris luce lucebat aliena.* Stellarum *autem globi terræ magnitudinem facilè uincebant.* Iam *ipſa terra ita parua mihi uiſa eſt, ut me imperij noſtri, quo quaſi punctum eius attingimus, pœniteret.* Quam *quũ magis intuerer,* Quæſo, *inquit* Aphricanus, *quouſque humi defixa tua mens erit?* Num'ne *aſpicis quæ in templa ueneris?* Nouem *tibi orbibus, uel potius globis connexa ſunt omnia: quorum unus eſt cœleſtis extimus, qui reliquos omnes complectitur, ſummus ipſe* Deus *arcens & continens cæteros, in quo ſunt infixi illi, qui uoluuntur ſtellarum curſus ſempiterni.* Cui *ſubiecti ſunt* VII. *qui uerſantur retro contrario motu atque cœlum.* È *quibus unum globũ poſsidet illa, quam in terris* Saturniam *nominant.* Deinde *eſt hominum generi proſperus & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur* Iouis. Tum *rutilus, horribilis'que terris, quem* Martem *dicitis.* Deinde *ſubter mediam ferè regionem* Sol *obtinet dux & princeps, & moderator luminum reliquorum, mens mundi et temperatio, tanta magnitudine ut cuncta ſua luce luſtret & compleat.* Hunc *ut comites ſequuntur,* Veneris *alter, alter* Mercurij *curſus.* In *infimo'que orbe* Luna *radijs* Solis *accenſa conuertitur.* Infra *autem iam nihil eſt niſi mortale*

tale & caducum, præter animos generi hominum mune-
re deorum datos. Supra lunã ſunt æterna omnia. Nam ea
quæ eſt media & nona tellus, neq; mouetur & infima eſt,
& in eã feruntur omnia * nutu ſuo pondera. Quæ quum *motu
intuerer ſtupens, ut me recepi, Quis hic, inquam, quis eſt
qui cõplet aures meas tantus & tam dulcis ſonus? Hic eſt,
inquit ille, qui interuallis coniunctus imparibus, ſed tamẽ
pro rata portione diſtinctis, impulſu et motu ipſorum or-
bium efficitur, qui acuta cum grauibus temperans æqua-
biliter concentus efficit. nec enim ſilentio tanti motus inci
tari poſſunt: et natura fert ut extrema ex altera parte gra
uiter, ex altera autẽ acutè ſonent. Quam ob cauſam ſum-
mus ille cœli ſtelliferi curſus, cuius conuerſio eſt incitatior,
acuto & excitato mouetur ſono: grauiſſimo autem hic lu
naris atque infimus. Nam terra nona immobilis manens,
ima ſede ſemper hæret, complexa mediũ mundi locũ. Illi
autem octo curſus, in quibus eadem uis eſt* duorum, VII. *modorum
efficiunt diſtinctos interuallis ſonos: qui numerus rerum
omnium ferè nodus eſt. Quod docti homines neruis imi-
tati atque cantibus, aperuere ſibi reditum in hunc locum.
ſicut alij, qui præſtantibus ingenijs in uita humana, diui-
na ſtudia coluerũt. Hoc ſonitu completæ aures hominum
obſurduerunt. Nec eſt ullus hebetior ſenſus in uobis, ſicut,
ubi Nilus ad illa, quæ Catadupa nominantur, præcipitat
ex altiſſimis montibus: ea gens, quæ illum locum accolit,
propter magnitudinem ſonitus ſenſu audiendi caret. Hic
uerò tantus eſt totius mundi incitatiſſima conuerſione ſo-
nitus, ut eum aures hominum capere non poſſint: ſicut
intueri ſolem aduerſum nequitis, eius'que radijs acies ue-
ſtra ſenſus'que uincitur. Hæc ego admirans, referebam ta-
men oculos ad terram identidem. Tum Aphricanus, Sen-

*tio, inquit, te ſedem etiam nunc hominum, ac domum cõtemplari. Quæ ſi tibi parua, ut eſt, ita uidetur, hæc cœleſtia ſemper ſpectato, illa humana contemnito. Tu enim quam celebritatem ſermonis hominum, aut quam expetẽdam gloriam cõſequi potes? Vides habitari in terra raris & anguſtis in locis, & in ipſis quaſi maculis ubi habitatur, uaſtas ſoltudines interiectas. Hos'que qui incolant terram, non modò interruptos ita eſſe, ut nihil inter ipſos ab alijs ad alios manare poßit, ſed partim obliquos, partim*uerſos, partim etiam aduerſos ſtare uobis: à quibus ſpectare gloriã certe nullã poteſtis. Cernis autem eandem terram, quaſi quibuſdam redimitam & circundatam cingulis. E` quibus duos maximè inter ſe diuerſos, & cœli uerticibus ipſis ex utraque parte ſubnixos, obriguiſſe pruina uides, medium autem illum & maximum ſolis ardore torreri. Duo ſunt habitabiles: quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, aduerſa uobis urgent ueſtigia, nihil ad ueſtrum genus. Hic autẽ alter ſubiectus aquiloni, quem incolitis, cerne quàm tenui uos parte contingat. Omnis enim terra quæ colitur à uobis, anguſtata uerticibus, lateribus latior, parua quædam inſula eſt circunfuſa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quod Oceanum appellatis in terris: qui tanto tamen nomine, quàm ſit paruus, uides. Ex his ipſis cultis notisq; terris num aut tuum, aut cuiuſquam noſtrum nomen, uel Caucaſum hunc, quem cernis, tranſcendere potuit, uel illum Gangem tranſnare? Quis in reliquis orientis, aut obeuntis Solis ultimis, aut aquilonis auſtri'ue partibus tuũ nomen audiet? Quibus amputatis, cernis profectò quantis in anguſtijs ueſtra ſe gloria dilatari uelit. Ipſi autem qui de uobis loquũtur, quàm loquentur diu? Quinetiã ſi cupiat proles*

*tranſuerſos

proles illa ſuturorum hominum deinceps laudes uniuſcuiuſque noſtrum à parentibus acceptas poſteris prodere, tamen propter eluuiones exuſtiones'que terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modò non æternam, ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus. Quid autem intereſt, ab his qui poſtea naſcẽtur, ſermonẽ fore de te, quum ab his nullus fuerit, qui antè te nati ſint, qui nec pauciores, & certè meliores fuerunt uiri? quum præſertim apud eos ipſos, à quibus nomen noſtrum poteſt audiri, ne unius anni memoriam conſequi poſsit. Homines enim populariter annum tantummodo Solis, id eſt unius aſtri reditum metiuntur. Quum autem ad idem unde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eandemq; totius cœli deſcriptionẽ longis interuallis retulerint, tum ille uerè uertens annus appellari poteſt, in quo uix dicere audeo, quàm multa hominum ſecula teneantur. Nanque ut olim deficere ſol hominibus, extingui'que uiſus eſt, quum Romuli animus hæc ipſa in tẽpla penetrauit: quandoq; eadem parte ſol, eodemq; tempore iterum defecerit, tum ſignis omnibus ad idem principium, ſtellis'que reuocatis, expletum annum habeto. Huius quidem anni nondum uigeſimam partem ſcito eſſe conuerſam. Quocirca ſi reditum in hunc locum deſperaueris, in quo omnia ſunt magnis & præſtantibus uiris: quanti tandem eſt iſta hominũ gloria, quæ pertinere uix ad unius anni partem exiguam poteſt? Igitur altè ſpectare ſi uoles, atque hanc ſedem, & æternam domum contueri: neque ſermonibus uulgi dederis te, nec in præmijs humanis ſpem poſueris rerum tuarum, ſuis te oportet illecebris ipſa uirtus trahat ad uerum decus. Quid de te alij loquantur, ipſi uideant, ſed loquẽtur tamen. Sermo autem omnis ille, & an-

guſtijs cingitur his regionum quas uides, nec unquam de ullo perennis fuit, & obruitur hominum interitu, & obliuione poſteritatis extinguitur. Quæ cum dixiſſet, Ego uerò, inquam, ô Aphricane (ſi quidem benemeritis de patria quaſi limes ad cœli aditum patet) quanquam à pueritia, ueſtigijs ingreſſus patrijs & tuis, decori ueſtro non defui, nunc tamē tanto præmio propoſito multo uigilantius. Et ille, Tu uerò enitere, & ſic habeto, non eſſe te mortalem, ſed corpus hoc. Nec enim is es quem forma iſta declarat, ſed mens cuiuſq; is eſt quiſq;, non ea figura quæ digito demonſtrari poteſt. Deum igitur ſcito te eſſe: ſiquidem Deus eſt qui uiget, qui ſentit, qui meminit, qui prouidet, qui tam regit, & moderatur, & mouet id corpus, cui præpoſitus eſt, quàm hunc mundum princeps ille Deus: & ut ipſe mundum ex quadam parte mortalē ipſe Deus æternus, ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet. Nam quod ſemper mouetur, æternum eſt: quod autem motum affert alicui, quodq́; ipſum agitatur aliunde, quando finem habet motus, uiuendi finem habeat neceſſe eſt. Solum igitur quod ſeſe mouet, quia nunquam deſeritur à ſe, nunquam ne moueri quidem deſinit, quin etiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principiū eſt mouendi. Principio autem nulla eſt origo. Nam ex principio oriuntur omnia: Ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt. Nec enim eſſet hoc principium, quod gigneretur aliunde. Quòd ſi nunquam oritur, ne occidit quidē unquam. Nam principium extinctum, nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit. Siquidem neceſſe eſt à principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo ſit, quod ipſum à ſe mouetur. Id autem nec naſci poteſt, nec mori, uel cōcidat omne cœlum, omniſq́; natura conſiſtat

ſiſtat neceſſe eſt, nec uim ullam nanciſcatur, quæ à primo impulſu moueatur. Quum pateat igitur æternum id eſſe, quod à ſe ipſo moueatur, quis eſt qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? Inanimum eſt enim omne quod pulſu agitatur externo. Quod autem animal eſt, id motu cietur interiore & ſuo. nã hæc eſt natura propria animæ atq; uis. Quæ ſi eſt una ex omnibus quæ ſeſe moueat, neq; nata certe eſt, et æterna eſt, hanc exerce in optimis rebus. Sũnt autem optimæ curæ de ſalute patriæ, quibus agitatus & exercitatus animus uelocius in hanc ſedem & domum ſuam peruolabit. Idq́; ocyus faciet, ſi iam tum cũ erit incluſus in corpore, eminebit foras, & ea quæ extrà erunt, contemplans, quàm maximè ſe à corpore abſtrahet. Nãq; eorũ animi qui ſe corporis uoluptatibus dedidere, earumq́; ſe quaſi miniſtros præbuere, impulſuq́; libidinum uoluptatibus obedientium, deorum & hominum iura uiolauere, corporibus elapſi, circum terram ipſam uolutantur: nec hunc in locum niſi multis exagitati ſeculis reuertũtur. Ille diſceßit. Ego ſomno ſtatim ſolutus ſum.

MACR

MACROBII

*Ambroſij

*AVRELII THEODOSII *uiri Conſularis & illuſtriſs. in Somnium Scipionis expoſitionis quàm elegantiſsimæ liber primus.*

Quæ differentia & quæ ſimilitudo ſit inter Platonis ac Ciceronis de repub. libros: Curq; aut ille indiciũ Eri, aut hic Somniũ Scipionis operi ſuo aſciuerit. CAP. I.

INTER *Platonis & Ciceronis libros, quos de Republica uterque conſtituit, Euſtathi fili uitæ mihi dulcedo pariter & gloria, hoc intereſſe prima fronte proſpeximus, quòd ille Remp. ordinauit, hic retulit: alter qualis eſſe deberet, alter qualis eſſet à maioribus inſtituta, diſſeruit. In hoc tamen uel maximè operis ſimilitudinem ſeruauit imitatio, quòd cùm Plato in uoluminis concluſione à quodam uitæ reddito, quã reliquiſſe uidebatur, indicari faciat, qui ſit exutarum corporibus ſtatus animarum: adiecta his quadam ſphærarum uel ſiderum non otioſa deſcriptione, rerum facies non diſsimilia ſignificans, à Tulliano Scipione per quietem ſibi ingeſta narratur. Sed quòd uel cõmento tali, uel huic tali ſomnio in his potiſsimum libris opus fuerit, in quibus de Rerumpublicarum ſtatu loquebatur, quó ue attinuerit inter gubernandarum urbium conſtituta, circulos, orbes, globoſq; deſcribere: de ſtellarũ modo, de cœli conuerſione tractare, quæſitu dignum & mihi uiſum eſt,*

Cur aut Plato Erũ reuiuiſcentem, aut Cicero Scipionem ſomnio excitatũ induxerit.

& alijs

& alijs fortaſſe uideatur: ne uiros ſapientia præcellentes, nihilq́; in ueſtigatione ueri, niſi diuinū ſentire ſolitos, aliquid caſtigato operi adieciſſe ſuperfluum ſuſpicemur. De hoc prius ergo pauca dicenda ſunt: ut liquidò mens operis, de quo loquimur, innoteſcat. Rerū omnium Plato & actuum naturam penitus inſpiciens, aduertit in omni ſermone ſuo de Reipub. inſtitutione propoſito, infundēdum animis iuſtitiæ amorem: ſine qua non ſolùm Reſpublica, nec exiguus hominum cœtus, ſed ne domus quidem parua conſtabit. Ad hunc porrò iuſtitiæ affectum pectoribus *inculcandum, nihil æquè patrocinaturum uidit, quàm ſi fructus eius nō uideretur cū uita hominis terminari. Hunc uerò ſuperſtitem durare poſt hominem, quî poterat oſtendi, niſi prius de animæ immortalitate conſtaret? Fide autem facta perpetuitatis animarum, conſequens eſſe animaduertit, ut certa illis loca nexu corporis abſolutis, pro contemplatu probi improbi'ue meriti, deputata ſint. Sic in Phædone, inexpugnabilium luce rationum anima in ueram dignitatem propriæ immortalitatis aſſerta: ſequitur diſtinctio locorum, quæ hanc uitam relinquentibus ea lege debentur, quam ſibi quiſque uiuendo ſanxerit. Sic in Gorgia poſt peractam pro iuſtitia diſputationem, de habitu poſt corpus animarum, morali grauitate Socraticæ dulcedinis ammonemur. Idem igitur obſeruanter ſecutus eſt, in illis præcipuè uoluminibus, quibus ſtatum Reipublicæ formandum recepit. Nam poſtquàm principatum iuſtitiæ dedit: & docuit, animam poſt animal non perire: per illam demum fabulam (ſic enim quidam uocant) quò anima poſt corpus euadat, uel unde ad corpus ucniat, in fine operis aſſeruit: ut iuſtitiæ uel cultæ præmiū, uel ſpretæ pœnam animis quippe immortalibus ſubiturisq́; iudicium

*Vetus lectio habet, inoculādum: trāslatione ducta ab inſitionibus.

cium ſeruari doceret. Hunc ordinem Tullius non minore iudicio reſeruans, quàm ingenio repertus eſt. Poſtquàm in omni Reipublicæ otio ac negotio palmam Iuſtitiæ diſputando dedit, ſacras immortalium animarum ſedes, & cœleſtium arcana regionum, in ipſo conſummati operis faſtigio collocauit: indicans quò iis perueniendum, uel potius reuertendum ſit, qui Rempublicam cum prudentia, iuſtitia, fortitudine, atque moderatione tractauerint. Sed ille Platonicus ſecretorum relator Er quidā nomine fuit, natione Pamphylius, miles officio: qui cùm uulneribus in prælio acceptis uitam effudiſſe uiſus, duodecimo demum die inter cæteros unà peremptos ultimo eſſet honorandus igne, ſubitò ſeu recepta anima, ſeu retenta, quicquid emenſis inter utranq; uitam diebus egerat uiderat'ue, tanquam publicum profeſſus indicium, humano generi nuntiauit. Hanc fabulam Cicero licet ab indoctis quaſi ipſe ueri conſcius doleat irriſam, exemplum tamen ſtolidæ reprehenſionis uitans, excitari narraturum, quàm reuiuiſcere maluit.

Quid reſpondendum Coloti Epicureo, putanti philoſopho non eſſe utendum fabulis: quasq; fabulas philoſophia recipiat, & quando his philoſophi ſoleant uti. CAPVT II.

AC prius quàm ſomnij uerba conſulamus, enodandum nobis eſt, à quo genere hominum Tullius memoret uel irriſam Platonis fabulam, uel ne idem ſibi eueniat non uereri. Nec enim his uerbis uult imperitum uulgus intelligi, ſed genus hominum ueri ignarum ſub peritiæ oſtentatione: quippe quos & legiſſe talia, & ad reprehendendum animatos conſtaret. Dicemus igitur, & quos in tantum philoſophum referat, quandam cenſuræ exercuiſſe leuitatem: quis'ue eorum etiam ſcriptam reliquerit accu-

ſationem

ſationem: & poſtremò, quid pro ea duntaxat parte, quæ huic operi neceſſaria eſt, reſponderi conueniat obiectis. Quibus, quod factu facile eſt, eneruatis, iam quicquid uel contra Platonis, uel contra Ciceronis opinionem etiam in Scipionis ſomnium, ſeu iaculatus eſt unquam morſus liuoris, ſeu fortè iaculabitur, diſſolutum erit. Epicureorum tota factio æquo ſemper errore à uero deuia, & illa extimans ridenda quæ neſciat, ſacrum uolumen & auguſtiſſima irriſit naturæ ſeria. Colotes uerò inter Epicurei auditores loquacitate notabilior, etiã in librum retulit, quæ de hoc amarius cauillatus eſt. Sed cætera, quæ iniuria notauit (ſiquidem ad ſomnium, de quo hic procedit ſermo, non attinent) hoc loco nobis omittenda ſunt. Illam calumniam perſequemur, quæ niſi ſupplodetur, manebit Ciceroni cum Platone communis. Ait enim à philoſopho fabulam non oportuiſſe confingi: quoniã nullum figmenti genus ueri profeſſoribus conueniret. Cur enim, inquit, ſi rerum cœleſtium notionem, ſi habitum nos animarum docere uoluiſti, non ſimplici & abſoluta hoc inſinuatione curatum eſt: ſed quæſita perſona, caſuſq; excogitata nouitas, & compoſita aduocati ſcena figmenti, ipſam quærendi ueri ianuam mendacio pollueret? Hæc quoniam cùm de Platonico Ero iactantur, etiam quietem Africani noſtri ſomniantis incuſant (utraque enim ſub appoſito argumento electa perſona eſt, quæ commoda enuntiandis haberetur) reſiſtamus urgenti, & fruſtra arguens refellatur calumnia: ut una diſſoluta, utriuſque factum incolumem, ut fas eſt, retineat dignitatem. Nec omnibus fabulis repugnat philoſophia, nec omnibus acquieſcit. Et ut facilè ſecerni poßit, quæ ex his ab ſe abdicet, ac uelut profana ab ipſo ueſtibulo ſacræ diſputationis excludat, quæue etiam

Quid Platoni obiecerit Colotes Epicureus.

Quas fabulas philoſophia reijciat, & quas recipiat.

ſæpe

ſæpe ac libenter admittat, diuiſionum gradibus explicandum. Fabulæ, quarum nomen indicat falſi profeßionem, aut tantum conciliandæ auribus uoluptatis, aut adhortationis quoque in bonam frugem gratia repertæ ſunt. Auditum mulcent, uelut comœdiæ: quales Menander, eius'ue imitatores agendas dederunt: uel argumenta fictis caſibus amatorum referta: quibus uel multum ſe Arbiter exercuit: uel Apuleium nonnunquam luſiſſe miramur. Hoc totum fabularum genus, quod ſolas aurium delicias profitetur, è ſacrario ſuo in nutricum cunas ſapientiæ tractatus eliminat. Ex ijs autem, quæ ad quandam uirtutum ſpeciem intellectum legentis hortantur, fit ſecunda diſcretio. In quibuſdam enim & argumentum ex ficto locatur, & per mendacia ipſe relationis ordo contexitur: ut ſunt illæ Aeſopiæ fabulæ, elegantia fictionis illuſtres. At in alijs argumentum quidem fundatur ueri ſoliditate: ſed hæc ipſa ueritas per quædam compoſita & ficta profertur: & hæc iam uocatur narratio fabuloſa, non fabula: ut ceremoniarum ſacra Heſiodi & Orphei, quæ de Deorum progenie actu'ue narrantur: ut myſtica Pythagoreorum ſenſa referunt. Ergo ex hac ſecunda diuiſione, quam diximus, à philoſophiæ libris prior ſpecies, quæ cõcepta de falſo per falſum narratur, aliena eſt: ſequens in aliam rurſus diſcretionem ſciſſa, diuiditur. Nam cum ueritas argumẽto ſubeſt, ſolaq; fit narratio fabuloſa, non unus reperitur modus, per figmentum uera referendi. Aut enim contextio narrationis per turpia & indigna numinibus, ac monſtro ſimilia componitur: ut Dei adulteri: Saturnus patris Cælij pudenda abſcindẽs, & ipſe rurſus à filio regno potito in uincula coniectus: quod genus totum philoſophi neſcire malunt. Aut ſacrarum rerum notio ſub pio figmentorum

rum uelamine, honeſtis & tecta rebus, & ueſtita nominibus enuntiatur. Et hoc eſt ſolum figmenti genus, quod cautio de diuinis rebus philoſophantis admittit. Cùm igitur nullam diſputationi pariat iniuriam uel Er index, uel ſomnians Africanus, ſed rerum ſacrarum enuntiatio integra ſui dignitate his ſit tecta nominibus, accuſator tandẽ edoctus à fabulis fabuloſa ſecernere, conquieſcat. Sciendum eſt tamen, non in omnem diſputationem philoſophos admittere fabuloſa *uel licita: ſed his uti ſolent, cùm uel de anima, uel de aëreis, uel de æthereis poteſtatibus, uel de cæteris Dijs loquuntur. Cæterùm cùm ad ſummũ & principem omniũ Deûm, qui apud Græcos τἀγαθὸν, qui πρῶτον αἴτιον nuncupatur, tractatus ſe audet attollere: uel ad mẽtem, quam Græci νοῦν appellãt, originales rerum ſpecies, quæ ἰδέαι dictæ ſunt continentem, ex ſummo natam & profectam Deo: cùm de his inquam loquũtur ſummo Deo & mente, nihil fabuloſum penitus attingunt. Sed ſi quid de his aſsignare conantur, quæ non ſermonem tantummodo, ſed cogitationem quoque humanam ſuperant, ad ſimilitudines & exempla confugiunt. Sic Plato cum περὶ τἀγαθοῦ loqui eſſet animatus, dicere quid ſit, non eſt auſus: hoc ſolum de eo ſciens, quòd ſciri quale ſit ab homine nõ poſsit. Solum uerò eius ſimilimum de uiſibilibus ſolem reperit: & per eius ſimilitudinem uiam ſermoni ſuo attollendi ſe ad non comprehenſibilia patefecit. Ideo & nullum ei ſimulachrum, cùm Dijs alijs conſtitueretur, finxit antiquitas: quia ſummus Deus nataq; ex eo mens, ſicut ultra animam, ita ſupra naturam ſunt: quò nihil fas eſt de fabulis peruenire. De Dijs autem, ut dixi, cæteris, & de anima, non fruſtra ſe, nec ut oblectent, ad fabuloſa conuertunt: ſed quia ſciunt inimicam eſſe naturæ apertam nu-

Quando philoſophi uti ſoleant fabulis.

*Vel, pro etiã. aliàs tamen legit, uel ludicra.

damq; expoſitionem ſui: quæ ſicut uulgaribus hominum ſenſibus intellectum ſui uario rerum tegmine operimentoq; ſubtraxit, ita à prudentibus arcana ſua uoluit per fabuloſa tractari. Sic ipſa myſteria figurarum * cuniculis operiuntur, ne uel his ademptis nudam rerum talium ſe natura præbeat: ſed ſummatibus tantum uiris ſapientia interprete ueri arcani conſcijs, contenti ſint reliqui, ad uenerationem figuris defendentibus à uilitate ſecretũ. Numenio denique inter philoſophos occultorum curioſiori, offenſam numinũ, quòd Eleuſina ſacra interpretãdo uulgauerit, ſomnia prodiderunt: uiſo ſibi, ipſas Eleuſinas Deas habitu meretricio ante apertũ lupanar uidere proſtantes: admirantiq;, & cauſas non conuenientis numinibus turpitudinis, conſulenti reſpondiſſe iratas: ab ipſo ſe adyto pudicitiæ ſuæ ui abſtractas, & paßim adeuntibus proſtitutas. Adeò ſemper ita ſe & ſciri & coli numina *maluerũt, qualiter in uulgus antiquitas ipſa fabulata eſt: quæ & imagines & ſimulachra formarũ talium prorſus alienis, & ætates tam incremẽti quàm diminutionis ignaris, & amictus ornatusq; uarios corpus non habentibus aßignauit. Secundum hæc Pythagoras ipſe atque Empedocles, Parmenides quoque & Heraclitus, de Dijs fabulati ſunt: nec ſecus Timæus, qui progenies eorum, ſicut traditum fuerat, exequutus eſt.

*ſumiculis

Is Numenius fuit Pyrrhonis Helienſis diſcipulus.

*uoluerunt

Quinque eſſe genera ſomniandi: atque ſomnium hoc Scipionis ad prima tria genera debere referri.

CAP. III.

HIs prælibatis, antequàm ipſa ſomnij uerba tractemus, prius quot ſomniandi modos obſeruatio deprehenderit, cum licentiam figurarum quæ paßim quieſcentibus ingeruntur, ſub definitionem & regulam uetuſtas mit

ſtas mitteret, ediſſeramus: ut cui eorum generi ſomnium, quo de agimus, applicãdum ſit, innoteſcat. Omnium quæ uidere ſibi dormientes uidentur, quinq; ſunt principales diuerſitates & nomina: Aut enim eſt ὄνειρος ſecũdũ Græcos, quod Latini ſomnium uocant: aut ὅραμα, quod uiſio recte appellatur: aut χρηματισμὸς, quod oraculum nuncupatur: aut eſt ἐνύπνιον, quod inſomnium dicitur: aut eſt φάντασμα, quod Cicero (quoties opus hoc nomine fuit) uiſum uocauit. Vltima ex his duo cum uidentur, cura interpretationis indigna ſunt: quia nihil diuinatiõis apportant, ἐνύπνιον dico, & φάντασμα. Eſt enim ἐνύπνιον, quoties cura oppreſsi animi, uel corporis, ſiue fortunæ, qualis uigilãtẽ fatigauerit, talem ſe ingerit dormiẽti. Animi: ſi amator delicijs ſuis aut fruentem ſe uideat, aut carentem: ſi metuens quis imminentẽ ſibi uel inſidijs, uel poteſtate perſonam, aut incurriſſe hanc ex imagine cogitationum ſuarum, aut effugiſſe uideatur. Corporis: ſi temeto ingurgitatus, aut diſtentus cibo, uel abundantia præfocari ſe extimet, uel grauantibus exonerari: aut contrà, ſi eſuriens cibum, aut potum ſitiens, deſiderare, quærere, uel etiam inueniſſe uideatur. Fortunæ: quum ſe quis exiſtimat uel potentia, uel magiſtratu, aut augeri* præ deſiderio, aut exui * præ timore. Hæc & his ſimilia, quoniam ex habitu mentis quietem ſicut præuenerãt, ita & turbauerãt dormientis, unà cum ſomno aduolant, & pariter euaneſcunt. Hinc & Inſomnio nomen: non quia per ſomnum uidetur, (hoc enim eſt huic generi commune cum cæteris) ſed quia in ipſo ſomnio tantummodo eſſe creditur, dum uidetur, poſt ſomnium nullam ſui utilitatem, uel ſignificationem relinquit. Falſa eſſe inſomnia, nec Maro tacuit:

Quinque ſomniorum genera.

Inſomnium.

*pro

Sed falſa ad cœlum mittunt inſomnia manes. 6. Aeneidos.

Cœlum hic uiuorum regionem uocans: quia ſicut dij nobis, ita nos defunctis ſuperi habemur. Amorem quoq; deſcribens, cuius curam ſemper ſequuntur inſomnia, ait,

4. Aeneidos.

Hærent infixi pectore uultus,
Verbáq;, nec placidam membris dat cura quietem.
Et poſt hæc:
Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent?

Phantaſma. *φάντασμα uerò, hoc eſt, uiſum, cùm inter uigiliam & adultam quietem, in quadam (ut aiunt) prima ſomnij nebula adhuc uigilare ſe exiſtimans, qui dormire uix cœpit, aſpicere uidetur irruentes in ſe, uel paßim uagantes formas, à natura ſeu magnitudine, ſeu ſpecie diſcrepantes: uariasq; tempeſtates rerum, uel lætas, uel turbulentas. In hoc genere eſt* Ephialtes. *ἐφιάλτης, quẽ publica perſuaſio quieſcentes opinatur inuadere, & pondere ſuo preſſos ac ſentientes grauare. His duobus modis ad nullam noſcendi futuri opem receptis, tribus cæteris in ingenium diuinationis inſtruimur.* Oraculum. *Et eſt oraculum quidem, cum in ſomnijs parens, uel alia ſancta grauisq; perſona, ſeu ſacerdos, uel etiam Deus, aperte euenturum quid, aut non euenturum, faciendum, uitandum'ue denuntiat.* Viſio. *Viſio autem eſt, cum id quis uidet, quod eodem modo quo apparuerat, eueniet. Amicum peregre commorantem, quem non cogitabat, uiſus eſt ſibi reuerſum uidere, & procedẽti obuius, quem uiderat uenit in amplexus. Depoſitum in quiete ſuſcepit, & matutinus ei precator occurrit, mandans pecuniam tutelæ, & fidei cuſtodiæ celandam committẽs.* Somnium, & eius quinq; ſpecies. *Somnium propriè uocatur, quod tegit figuris, & uelat ambagibus, non niſi interpretatione intelligendam ſignificationem rei quæ demonſtratur. Quod quale ſit, non à nobis exponendum eſt: cùm hoc unuſquiſq; ex uſu*

quid

quid ſit, agnoſcat. Huius quinq; ſunt ſpecies: aut enim proprium, aut alienum, aut commune, aut publicum, aut generale eſt. Proprium eſt, cum ſe quis facientem patientem'ue aliquid ſomniat. Alienum, cum alium. Commune, cum ſe unà cum alio. Publicum eſt, cum ciuitati foro'ue uel theatro, ſeu quibuslibet publicis mœnibus actibus'ue, triſte uel lætum quid exiſtimat accidiſſe. Generale eſt, quum quis circa ſolis orbem, lunarem'ue globum, ſeu alia ſidera, uel cœlum, omnesq; terras aliquid ſomniat innouatum. Hoc autem quod Scipio uidiſſe ſe retulit, tria illa quæ ſola probabilia ſunt genera principalitatis amplectitur, & omnes ipſius ſomnij ſpecies attingit. Eſt enim oraculum: quia Paulus & Africanus uterq; parẽs, ſancti grauesq; ambo, nec alieni à ſacerdotio, quod illi euenturum eſſet enuntiarunt. Eſt uiſio: quia loca ipſa, in quibus poſt corpus, uel qualis futurus eſſet, aſpexit. Eſt ſomniũ: quia rerum, quæ illi narratæ ſunt, altitudo, tecta profunditate prudentiæ, non poteſt nobis niſi ſcientia interpretationis aperiri. Ad ipſius quoq; ſomnij ſpecies omnes refertur. Eſt proprium: quia ad ſupera perductus eſt, & de ſe futura cognouit. Eſt alienũ: quòd quẽ ſtatum aliorum animæ ſortitæ ſunt, deprehẽdit. Eſt cõmune: quòd eadem loca tam ſibi, quàm cæteris eiuſdem meriti didicit præparari. Eſt publicum: quòd uictoriã patriæ, & Carthaginis interitũ, & Capitolinũ triumphum, & ſolicitudinẽ futuræ ſeditionis agnouit. Eſt generale: quòd cœlum cœliq; circulos conuerſionisq; concentum, uiuo adhuc homini noua & incognita: ſtellarum etiam ac luminũ motus, terræq; omnis ſitum ſuſpiciendo uel deſpiciendo concepit. Nec dici poteſt non aptum fuiſſe Scipionis perſonæ ſomnium, quod generale eſſet & publicum: quia necdũ illi

Scipionis ſomniũ ad quod genus ſit referẽdum.

Quomodo ſomnium publicum conueniat Scipioni adhuc militi.

contigiſſet ampliſsimus magiſtratus: imò cum adhuc, ut ipſe dicit, penè miles haberetur. Aiunt enim, non habēda pro ueris de ſtatu ciuitatis ſomnia: niſi quæ rector eius, magiſtratus'ue uidiſſet: aut quæ de plebe non unus, ſed multi ſimilia ſomniaſſent. Ideo apud Homerū, cum in cō=cilio Græcorum Agamemnon ſomniū, quod de inſtruēdo prælio uiderat, publicaret: Neſtor, qui nō minus ipſe pru dentia, quàm omnis iuuēta uiribus iuuit exercitū, cōciliās fidem relatis, De ſtatu, inquit, publico credendū regio ſo mnio: quod ſi alter uidiſſet, repudiaremus, ut futile. Sed non ab re erat, ut Scipio, etſi necdum adeptus tunc erat conſulatū, nec erat rector exercitus, Carthaginis ſomnia=ret interitū, cuius erat autor futurus: audiretq́; uictoriam beneficio ſuo publicandam: uideret etiā ſecreta naturæ, uir non minus philoſophia quàm uirtute præcellens. His aſſertis, quia ſuperius falſitatis inſomniorū Vergilium te=
editi ſtem citantes, eius uerſus fecimus mentionē, eruti de ge=
Somnij portæ. minarū ſomnij deſcriptione portarū: ſi quis forte quærere uelit, cur porta ex ebore falſis, è cornu ueris ſit deputata: inſtruetur autore Porphyrio, qui in cōmentarijs ſuis hæc in eūdem locum dicit, ab Homero ſub eadē diuiſione de=ſcriptum: Latet, inquit, omne uerum: hoc tamen anima, cùm ab officijs corporis ſomno eius paululum libera eſt, interdū aſpicit: nonnunquā tendit aciem, nec tamen per=
*directo uenit. Et cùm aſpicit, tamē nō libero & *perfecto lumine uidet, ſed interiecto uelamine, qđ nexus naturæ caligātis obducit. Et hoc in natura eſſe idē Vergilius aſſerit, dicēs:

Aeneidos 2. Aſpice, nanq; omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat uiſus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam.

Hoc uelamen cùm in quiete ad uerum uſq;, aciem intro=

ſpicientis

ſpicičtis admittit,de cornu creditur, cuius iſta natura eſt, ut tenuatum uiſui peruium ſit. Cùm autem à uero hebetat,ac repellit obtutum,ebur putatur,cuius corpus ita natura denſatum eſt,ut ad quamuis extremitatem tenuitatis eraſum,nullo uiſu ad ulteriora tendente penetretur.

Propoſitum,ſeu ſcopus huius ſomnii quis ſit.

CAP. IIII.

TRactatis generibus & modis, ad quos ſomnium Scipionis refertur,nunc ipſam eiuſdẽ ſomnij mentẽ, ipſumq; propoſitum, quod Græci σκοπὸν uocant, antequàm uerba inſpiciantur, tentemus aperire: & eò pertinere propoſitum præſentis operis aſſeramus,ſicut iam in principio huius ſermonis adſtruximus,ut animas bene de Rep.meritorũ,poſt corpora cœlo reddi,& illhic frui beatitudinis perpetuitate nos doceat. Nam Scipionem ipſum hæc occaſio ad narrandum ſomnium prouocauit, quod longo tempore ſe teſtatus eſt ſilẽtio condidiſſe.Cùm enim Lælius quereretur, nullas Naſicæ ſtatuas in publico, in interfecti tyranni remunerationẽ locatas,reſpondit Scipio poſt alia in hæc uerba: Sed quanquam ſapiẽtibus conſcientia ipſa factorum egregiorum ampliſsimũ uirtutis eſt præmiũ:tamẽ illa diuina uirtus, non ſtatuas plumbo inhærentes,nec triũphos areſcentibus laureis,ſed ſtabiliora quædã,& uiridiora præmiorum genera deſiderat. Quæ tamen iſta ſunt, inquit Lælius? Tum Scipio, patimini me, inquit (quoniam tertiũ diem iam feriati ſumus,&c.) *quibus ad narrationẽ ſomnij uenit,docens illa eſſe ſtabiliora & uiridiora præmiorũ genera quæ ipſe uidiſſet in cœlo bonis Rerumpub.ſeruata rectoribus, ſicut his uerbis eius oſtẽditur:* Sed quò ſis Africane alacrior ad tutandã

Rempublicã,ſic habeto: Omnibus qui patriam cõ ſeruauerint,adiuuerint,auxerint,certũ eſſe in cœlo & definitum locum, ubi beati æuo ſempiterno fruantur. *Et paulò pòſt,hunc certum locum qui ſit deſignans, ait*: Sed ſic Scipio, ut auus hic tuus, ut ego qui te genui,iuſtitiam cole & pietatem, quæ cùm magna in parentibus & propinquis, tum in patria maxima eſt. Ea uita uia eſt in cœlũ, & in hũc cœtũ eorum, qui iam uixerunt, & corpore laxati incolunt locum,quem uides: *ſignificans galaxian. Sciendum eſt enim, quòd locus,in quo ſibi eſſe uidetur Scipio per quietem,lacteus circulus eſt, qui* Γαλαξίας *uocatur. Siquidem his uerbis in principio utitur*: Oſtendebat autem Carthaginem de excelſo & pleno ſtellarum illuſtri & claro quodam loco. *Et paulò poſt apertius dicit*: Erat autem is ſplendidiſsimo candore inter flãmas circulus elucens, quem uos (ut à Graiis accepiſtis) orbem lacteum nũcupatis: ex quo mihi omnia contemplãti præclara & mirabilia uidebantur. *Et de hoc quidẽ galaxia,cum de circulis loquemur, plenius diſſeremus.*

Quanquàm omnes numeri modo quodam pleni ſint, tamen octonarium ac ſeptenarium peculiariter plenos dici: quamq́ue ob cauſam octonarius plenus uocetur. CAP. V.

SEd iam quoniã inter libros, quos de Republ. Cicero, quos'ue prius Plato ſcripſerat,quæ differẽtia,quæ ſimilitudo habeatur,expreſſimus: & cur operi ſuo uel Plato Eri indicium,uel Cicero ſomnium Scipionis aſciuerit: quid'ue ſit ab Epicureis obiectum Platoni:uel quẽadmodum debilis calũnia refellatur: & quibus tractatibus phi

*loſophi admiſceant, uel à quibus penitus excludant fabuloſa, retulimus: adiecimusq́; poſt hæc neceſſariò genera omnium imaginum, quæ falsò, quæq́; uerò uidentur in ſomnijs, ipſasq́; diſtinximus ſpecies ſomniorum, ad quas Africani ſomniū conſtaret referri: & * quur Scipioni conuenerit talia ſomniare: & de geminis ſomnij portis, quæ fuerit à ueteribus expreſſa ſententia ſuper his omnibus, ipſius ſomnij, de quo loquimur, mentem propoſitumq́; ſignauimus, & partem cœli euidenter expreßimus, in qua ſibi Scipio per quietem, hæc uel uidiſſe uiſus eſt, uel audiſſe quæ retulit: nunc iam diſcutiēda nobis ſunt ipſius ſomnij uerba, non omnia, ſed ut quæque uidebuntur digna quæſitu. Ac prima nobis tractanda ſe ingerit pars illa de numeris, in qua ſic ait:* Nā quū ætas tua ſeptenos octies ſolis anfractus reditusq́ue conuerterit: duoq́; hi numeri, quorum uterq; plenus, alter altera de cauſa habetur, circuitu naturali ſummā tibi fatalem confecerint: in te unum atq; in tuum nomen ſe tota conuertet ciuitas. Te ſenatus, te omnes boni, te ſocij, te Latini intuebuntur: tu eris unus in quo nitatur tota ciuitatis ſalus. Ac, ne multa, dictator Remp. conſtituas oportet, ſi impias propinquorum manus effugeris. *Plenitudinē hic non fruſtra numeris aßignat. Plenitudo enim propriè niſi diuinis rebus, ſupernisq́; non conuenit: neq; enim corpus propriè plenum dixeris, quod cùm ſui ſit impatiens effluendo, alieni appetens eſt hauriendo. Quæ ſi metallicis corporibus non uſu ueniunt, non tamen plena illa, ſed uaſta dicenda ſunt. Hæc eſt igitur communis numerorum omniū plenitudo: quòd cogitationi à nobis ad ſuperos meanti, occurrit prima perfectio incorporalitatis in numeris. In-*

* ſi

Nullū corpus plenum.

Qui numeri proprie pleni uocentur.

ter ipſos tamen propriè pleni uocantur, ſecundum hos modos, qui præſenti tractatui neceſſarij ſunt: qui aut uim obtinent uinculorum, aut corpora rurſus efficiuntur, aut corpus efficiunt: ſed corpus, quod intelligendo, non ſentiendo concipias. Totum hoc, ut obſcuritatis depulſetur offenſa, paulò altius repetita rerum luce, pandendum eſt. Omnia corpora ſuperficie finiuntur; & in ipſam eorum pars ultima terminatur. Hi autem termini, quum ſint ſemper circa corpora, quorum termini ſunt, incorporei tamen intelliguntur. Nam quouſq; corpus eſſe dicetur, necdum terminus intelligitur, cogitatio quæ conceperit terminum, corpus reliquit. Ergo primus à corporibus ad incorporea tranſitus, oſtendit corporum terminos: & hæc eſt prima incorporea natura poſt corpora: ſed non purè, nec ad integrum carens corpore. Nam licet extra corpus natura eius ſit, tamen non niſi circa corpus apparet. Cum totum deniq; corpus nominas, etiam ſuperficies hoc uocabulo continetur. De corporibus eam, tametſi non res, ſed intellectus ſequeſtrat. Hæc ſuperficies, ſicut eſt corporũ terminus, ita lineis terminatur, quas ſuo nomine grammas Græcia uocauit. Punctis lineæ finiuntur. Et hæc ſunt corpora quæ mathematica uocantur, de quibus ſolerti induſtria geometriæ diſputatur. Ergo hæc ſuperficies, quum ex aliqua parte corporis cogitatur, pro forma ſubiecti corporis accipit numerum linearum. Nam ſeu trium, ut trigonum: ſeu quatuor, ut quadratum: ſeu plurium ſit angulorum, totidem lineis ſeſe ad extrema tangentibus planities eius includitur. Hoc * modo admonendi ſumus, quòd omne corpus longitudinis, latitudinis, & altitudinis dimenſionibus conſtat. Ex his tribus in lineæ ductu una dimenſio eſt, longitudo: eſt enim ſine latitudine. Planities

Cur octonari' plenus dicatur, ratio prima.

* loco

nities uero, quam Græci ἐπιφάνειαν uocant, longo latoq; diſtenditur, alto caret: & hæc planities quantis lineis contineatur, expreßimus. Soliditas autem corporũ conſtat, cùm his duabus additur altitudo. fit enim tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum, quod στερεὸν uocant: qualis eſt teſſera, quæ cubus uocatur. Si uerò non unius partis, ſed totius uelis corporis ſuperficiem cogitare, quod proponimus eſſe quadratum (ut de uno quod exemplo ſufficiet, diſputemus) iam non quatuor, ſed octo anguli colligũtur. quod tum animaduertis, ſi ſuper unum quadratum, quale prius diximus, alterum tale altius impoſitum mente conſpicias: ut altitudo, quæ illi plano deerat, adijciatur: fiatq; tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum, quod στερεὸν uocant, ad imitationem teſſeræ, quæ cubus uocatur. Ex his apparet octonarium numerum ſolidum corpus & eſſe, & haberi: ſiquidem unum apud geometras puncti locum obtinet: Duo, lineæ ductum faciunt, qui duobus punctis, ut ſuprà diximus, coërcetur. Quatuor uerò puncta aduerſum ſe in duobus ordinibus bina per ordinem poſita, exprimunt quadri ſpeciem, à ſingulis punctis in aduerſum punctũ eiecta linea. Hæc quatuor, ut diximus, duplicata, & octo facta, duo quadra ſimilia deſcribũt: quæ ſibi ſuperpoſita, additaq; altitudine, formam cubi, quod eſt ſolidum corpus, efficiunt. Ex his apparet antiquiorem eſſe numerũ ſuperficie & lineis, ex quibus illam conſtare memorauimus, formisq; omnibus. À lineis enim aſcenditur ad numerũ, tanquam ad priorem: ut intelligatur ex diuerſis numeris linearum, quæ formæ geometricæ deſcribantur. Ipſam uerò ſuperficiem cum lineis ſuis, primam poſt corpora diximus incorpoream eſſe naturam: nec tamen ſequeſtrandam, propter perpetuã cum corpor

Stereon. Cubus.

corporibus ſocietatem. Ergo *quod ab hac ſurſum receſdit, iam purè incorporeum eſt.* Numeros *autem hac ſuperiores præcedens ſermo patefecit.* Prima *eſt igitur perfectio incorporalitatis in numeris.* Et *hæc eſt, ut diximus, numerorum omnium plenitudo.* Seorſum *autem illa, ut ſuprà admonuimus, plenitudo eſt eorum, qui aut corpus efficiunt, aut efficiuntur, aut uim obtinent uinculorum: licet alias quoq; cauſas quibus pleni numeri efficiãtur, eſſe non ambigam. Qualiter autem octonarius numerus ſolidum corpus efficiat, antè ſatis probatum eſt.* Ergo *ſingulariter quoq; plenus iure dicetur, propter corporeæ ſoliditatis effectum.* Sed *&* ad *ipſam cœli harmoniam, id eſt, concinentiam, hunc numerum magis aptum eſſe non dubium eſt: cùm ſphæræ ipſæ octo ſint, quæ mouẽtur, de quibus ſecuturus ſermo procedet.* Omnes *quoq; partes, quibus conſtat hic numerus, tales ſunt, ut ex earum compage plenitudo naſcatur.* Eſt *enim aut de his quæ neq; generãtur, neq; generant, de monade & ſeptem: quæ qualia ſint, ſuo loco plenius explicabitur: aut de duplicato eo, qui & generatur, & generat, id eſt, quatuor.* Nam *hic numerus quatuor, & naſcitur de duobus, & octo generat.* Aut *cõponitur de tribus & quinq;, quorum alter primus omniũ numerorum impar apparuit: quinarij autem potentiã ſequens tractatus attinget.* Pythagorici *uerò hunc numerũ iuſtitiam uocauerunt: quia primus omnium ita ſoluitur in numeros pariter pares, hoc eſt, in bis quaterna: ut nihilominus in numeros æquè pariter pares diuiſio quoque ipſa ſoluatur in bis bina.* Eadem *quoq; qualitate cõtexitur, id eſt, bis bina bis.* Cum *ergo & contextio ipſius pari æqualitate procedat: & reſolutio æqualiter redeat uſque ad monadem, quæ diuiſionem arithmetica ratione non recipit:*

Ratio ſecunda. Tertia. Quarta. Quinta.

pit: meritò propter æqualem diuiſionem iuſtitiæ nomen accepit. Et quia ex ſupradictis omnibus apparet, quanta & partium ſuarum, & ſeorſum ſua plenitudine nitatur, iure plenus uocatur.

Multas eſſe cauſas, cur ſeptenarius plenus uocetur.

CAPVT VI.

SVpereſt, ut ſeptenarium quoq; numerum plenum iure uocitandum ratio in medio conſtituta perſuadeat. Ac primum hoc tranſire ſine admiratione nō poſſumus, quòd duo numeri qui in ſe multiplicati uitale ſpatium uiri fortis includerent, ex pari & impari conſtiterunt. Hoc *enim uerè perfectum eſt, quod ex horum numerorū permiſtione generatur.* Nam *impar numerus mas, & par fœmina uocatur.* Item *arithmetici imparem patris, & parem matris appellatione uenerantur.* Hinc & Timæus Platonis, *fabricatorem mundanæ animæ deum, partes eius ex pari & impari, id eſt, duplari & triplari numero, intertexuiſſe memorauit: ita ut à duplari uſq; ad octo, à triplari uſq; ad uiginti ſeptem ſtaret alternatio * mutuandi.* Hi *enim* **al's, numeri* *primi cubi utrinq; naſcuntur: ſiquidem à paribus bis bini, qui ſunt quatuor, ſuperficiem faciunt: bis bini bis, qui ſunt octo, corpus ſolidum fingūt.* À *diſpari uerò ter terna, quæ ſunt nouem, ſuperficiem reddunt: & ter terna ter, id eſt, ter nouena, quæ ſunt uiginti ſeptem, primū æquè cubum alterius partis efficiunt.* Vnde *intelligi datur, hos duos numeros, octo dico, & ſeptem, qui ad multiplicationem annorum perfecti in* Republica *uiri conuenerunt, ſolos idoneos ad efficiendam mundi animam iudicatos: quia nihil poſt autorem poteſt eſſe perfectius.* Hoc quoque *notandum eſt, quod ſuperius, aſſerentes communem numerorum omnium dignitatem, antiquiores eos ſuperficie, &*

lineis

lineis eius,omnibuſq́; corporibus oſtendimus: procedens autem tractatus inuenit numeros & ante animam mundi fuiſſe, quibus illam contextam auguſtiſsima Timæi *ratio naturæ ipſius conſcia teſtis expreſsit.* Hinc *eſt quòd pronuntiare non dubitauerunt ſapientes,animam eſſe numerum ſe mouentem.*

Prima ratio cur perfectus ſit numerus ſeptenarius,ex partib.ipſius ſumpta.

Nunc *uideamus cur ſeptenarius numerus ſuo ſeorſum merito plenus habeatur:cuius ut preſsius plenitudo noſcatur,primùm merita partium de quibus cōſtat,tum demum quid ipſe poſsit,inueſtigemus.* Conſtat *ſeptenarius numerus:uel ex uno,& ſex : uel ex duobus, & quinq; : uel ex tribus,& quatuor.* Singularum *compagum membra tractemus: ex quibus fatebimur nullum alium numerum tam uaria eſſe maieſtate fœcundū.* Ex *uno & ſex,cōpago prima componitur.* V*num autem,quod* μονὰς*, id eſt, unitas dicitur,& mas idem & fœmina eſt:par idem,atq; impar: ipſe non numerus,ſed fons & origo numerorū.* Hæc *monas initium finiſq́; omnium, neq; ipſa principij aut finis ſciens,ad ſummū refertur* Deum*:eiuſq́; intellectum à ſequentium numero rerū,& poteſtatum ſequeſtrat : nec in inferiore poſt deum gradu fruſtra eam deſideraueris.* Hæc *illa eſt mens,è ſummo nata* Deo*, quæ uices temporum neſciens,in uno ſemper quod adeſt,conſiſtit æuo:cumq́;,utpote una,non ſit numerabilis, innumeras tamen generum ſpecies,& de ſe creat, & intra ſe continet.* Inde *quoque aciem paululum cogitationis inclinans,hanc monadem reperies ad animam referri.* Anima *enim aliena à ſylueſtris contagione materiæ,tantum ſe autori ſuo ac ſibi debens, ſimplicem ſortita naturam,cum ſe animandæ immenſitati uniuerſitatis infundat:nullum init tamen cum ſua unitate diuortiū.* V*ides ut hæc monas orta à prima rerum cauſa,*

aduſque

aduſque animam ubique integra, & ſemper indiuidua continuationem poteſtatis obtineat. Hæc de monade *caſtigatius quàm ſe copia ſuggerebat.* Nec *te remordeat, quòd cùm omni numero præeſſe uideatur, in coniunctione præcipue ſeptenarij prædicetur.* Nulli *enim aptius iungitur monas incorrupta, quàm uirgini.* Huic *autem numero, id eſt, ſeptenario, adeò opinio uirginitatis inoleuit, ut* Pallas *quoq; uocitetur.* Nam *uirgo creditur, quia nullum ex ſe parit numerum duplicatus, qui intra denarium coarctetur, quem primũ limitem conſtat eſſe numerorum.* Pallas *ideo, quia ex ſolius monadis fœtu, & multiplicatione proceßit: ſicut* Minerua *ſolo, ex uno parente nata perhibetur.* Senarius *uerò, qui cum uno coniunctus ſeptenarium facit, uariæ ac multiplicis religionis, & potentiæ eſt.* Primum, *quòd ſolum ex omnibus numeris, qui infra decem ſunt, de ſuis partibus conſtat.* Habet *enim medietatem, & tertiam partẽ, & ſextam partem: & eſt medietas tria, tertia pars duo, ſexta pars unũ, quæ omnia ſimul ſex faciunt.* Habet *& alia ſuæ uenerationis indicia: ſed ne longior faciat ſermo faſtidiũ, unũ ex omnibus eius officiũ perſequemur: quod ideo prætulimus, quia hoc commemorato, nõ ſenarij tantum, ſed & ſeptenarij pariter dignitas adſtruetur.* Humano *partui frequẽtiorẽ uſum nouẽ menſium, certo numerorũ modulamine natura conſtituit: ſed ratio ſub aſciti ſenarij numeri multiplicationẽ procedens, etiã ſeptẽ menſes compulit uſurpari.* Quàm *breuiter abſoluteq;: duos eſſe primos omnium numerorũ cubos, id eſt, à pāri octo, ab impari uiginti ſeptem: & eſſe imparem marem, parem fœminã, ſuperius expreßimus.* Horũ *uterq; ſi per ſenarium numerum multiplicetur, efficiunt dierum numerum, qui ſeptem mẽſibus explicantur.* Coẽant *enim numeri,*

Pallas quur à poëtis μονὰς appelletur.

Vis numeri ſenarij.

numeri, mas ille qui memoratur, & fœmina, octo ſcilicet & uigintiſeptem, pariunt ex ſe quinq; & triginta. Hæc ſexies multiplicata, creant decem & ducentos: qui numerus dierum menſem ſeptimum claudit. Ita eſt ergo natura fœcundus hic numerus, ut primam humani partus perfectionem, quaſi arbiter quidam maturitatis, abſoluat. Diſcretio uerò partus futuri (ſicut Hippocrates refert) ſic in utero dignoſcitur: Aut enim ſeptuageſimo, aut nonageſimo die conceptus mouetur. Dies ergo motus, quicunque fuerit de duobus, ter multiplicatus, aut ſeptimum, aut nonum explicat menſem. Hæc de prima ſeptenarij copulatione libata ſint. Secunda de duobus & quinque eſt. Ex his Dyas, quia poſt monadem prima eſt, primus eſt numerus. Hæc ab illa omnipotentia ſolitaria, in corporis intelligibilis *lineam prima defluxit. Ideo & ad uagas ſtellarum, & luminum ſphæras refertur, quia hæ quoque ab illa, quæ ἀπλανὴς dicitur, in numerum ſciſſæ, & in uarij motus contrarietatem retortæ ſunt. Hic ergo numerus cum quinario aptiſſimè iungitur: dum hic ad errantes, ut diximus, ad cœli zonas ille referatur. Sed ille ratione ſciſſionis, hic numero. Illa uerò quinario numero proprietas excepta potentiæ ultra cæteras eminenteis euenit: quòd ſolus omnia quæq; ſunt, quæq; uidentur eſſe, complexus eſt. Eſſe autem dicimus intelligibilia, uideri eſſe corporalia omnia: ſeu diuinum corpus habeant, ſeu caducum. Hic ergo numerus ſimul omnia & ſupera, & ſubiecta deſignat. Aut enim Deus ſummus eſt, aut mens ex eo nata, in qua ſpecies rerũ continentur: aut mundi anima, quæ animarum omniũ fons eſt: aut cœleſtia ſunt uſq; ad nos, aut terrena natura eſt: & ſic quinarius rerũ omniũ numerus impletur. De ſecunda ſeptenarij numeri cõiunctione dicta

Dyadis & quinarij uis ac uirtus.

*linea

ſta hæc, pro affectatæ breuitatis neceßitate, ſufficiant. Tertia eſt de tribus & quatuor, quæ quantum ualeat, re-uoluamus. Geometrici corporis ab impari prima planities in tribus lineis conſtat: his enim trigonalis forma concluditur: à pari uerò prima in quatuor inuenitur. Item ſcimus, ſecundum Platonem, id eſt, ſecundum ipſius ueritatis arcanum, illa forti inter ſe uinculo colligari, quibus interiecta medietas præſtat uinculi firmitatem. Cùm uerò medietas ipſa geminatur, ea quæ extima ſunt, non tenaciter tantùm, ſed etiam inſolubiliter uinciuntur. Primo ergo ternario numero contigit, ut inter duo ſumma, medium quo uinciretur, acciperet. Quaternarius uerò duas medietates primus omnium nactus eſt: quas ab hoc numero deus mundanæ molis artifex cõditorq́; mutuatus, inſolubili inter ſe uinculo elementa deuinxit: ſicut in Timæo Platonis aſſertum eſt. Nec aliter tam controuerſa ſibi ac repugnantia, & natura communionem abnuẽtia promiſceri, terrã dico & ignem, potuiſſe, nec per tam iugabilem competentiam fœderari: niſi duobus medijs, aëris, & aquæ nexibus uincirentur. Ita enim elementa inter ſe diuerſißima, opifex tamen Deus ordinis opportunitate connexuit, ut facilè iungerentur. Nam cùm binæ in ſingulis qualitates eſſent: talem unicuiq; de duabus alteram dedit, ut in eo cui adhæreret cognatam ſibi & ſimilem reperiret. Terra eſt ſicca, & frigida: aqua uerò frigida, & humida eſt. Hæc duo elementa, licet ſibi per ſiccum, humectumq́; contraria ſint: per frigidum tamen commune iunguntur. Aër humectus, & calidus eſt: & cùm aquæ frigidæ contrarius ſit calore: conciliatione tamen ſocij copulatur humoris. Super hunc ignis cùm ſit calidus, & ſiccus, humorem quidem aëris reſpuit, ſiccitate: ſed cõnectitur, ſocietate caloris. Et ita fit, ut

Laus ternarij & quaternarij.

ſingula quæq; elementorum, duo ſibi hinc inde uicina ſin gulis qualitatibus uelut quibuſdã amplectãtur ulnis. Aqua terram, frigore: aërem ſibi nectit, humore. Aër aquæ humecto ſimili, & igni calore ſociatur. Ignis aëri miſcetur, ut calido: terræ iungitur, ſiccitate. Terra ignem ſicco patitur, aquam frigore non reſpuit. Hæc tamen uarietas uinculorum, ſi elementa duo forent, nihil inter ipſa firmitatis habuiſſet: ſi tria, minus quidem ualido, aliquo tamen nexu uincienda nodaret. Inter quatuor uerò inſolubilis colliga tio eſt, cùm duæ ſummitates duabus interiectionibus uinciuntur. Quod erit manifeſtius, ſi in medio poſueris ipſam continentiam ſenſus, de Timæo Platonis exceptam. Diuini decoris, inquit, ratio poſtulabat, talem fieri mundum, qui & uiſum pateretur, & tactum. Conſtabat autẽ, neq; uideri aliquid poſſe, ſine ignis beneficio: neque tãgi, ſine ſolido: & ſolidum nihil eſſe, ſine terra. Vnde mundi omne corpus de igni & terra inſtruere fabricator incipiens, uidit duo conuenire, ſine medio colligante, nõ poſſe: & hoc eſſe optimum uinculum, quod & ſe pariter, & à ſe liganda deuinciat. Vnam uerò interiectionem, tunc ſolum poſſe ſufficere: cùm ſuperficies, ſine altitudine, uinciẽda eſt At ubi arctãda uinculis eſt alta dimenſio, nodũ niſi gemina interiectione nõ necti. Inde aërem & aquã inter ignem terramq; contexuit: & ita per omnia, una & ſibi cõueniens iugabilis cõpetentia cucurrit, elementorũ diuerſitatẽ ipſa differẽtiarũ æqualitate conſocians. Nã quantũ intereſt inter aquã & aërem cauſa denſitatis & ponderis, tantundẽ inter aërem & ignem eſt. Et rurſus quod intereſt inter aërem & aquam, cauſa leuitatis & raritatis, hoc intereſt inter

Expoſitio eſt ſententiæ Platonicæ, non uerborum.

terr

terram & aquã. Item quod intereſt inter terram & aquam, cauſa denſitatis & ponderis, hoc intereſt inter aquam & aërem: Et quod inter aquã & aërem, hoc inter aërem & ignem. Et contrà, quod inter ignem & aërem, tenuitatis leuitatiſq; cauſa, hoc inter aërem & aquam eſt. Et quod eſt inter aërem & aquam, hoc inter aquam intelligitur & terrã. Nec ſolum ſibi uicina & cohærentia comparantur, ſed eadem alternis ſaltibus cuſtoditur æqualitas. Nam quod eſt terra ad aërem, hoc eſt aqua ad ignem: & quoties uerteris, eandem reperies iugabilem competentiam: ita ex ipſo quo inter ſe ſunt æqualiter diuerſa, ſociantur. *Hæc eò dicta ſunt, ut aperta ratione conſtaret, neq; planitiem ſine tribus, neq; ſoliditatem ſine quatuor poſſe uinciri.* Ergo *ſeptenarius numerus geminam uim obtinet uinciendi, quia ambæ partes eius uincula prima ſortitæ ſunt: ternarius cũ una medietate, quaternarius cũ duabus.* Hinc *in alio loco eiuſdem ſomnij* Cicero *de ſeptenario dicit:* Qui numerus rerum omniũ ferè nodus eſt. *Item omnia corpora aut mathematica ſunt alumna geometriæ, aut talia, quæ uiſum tactum'ue patiantur.* Horum *priora tribus incrementorum gradibus conſtant: aut enim linea eijcitur ex puncto, aut ex linea ſuperficies, aut ex planitie ſoliditas.* Altera *uerò corpora quatuor elementorum collato fœdere, in robur ſubſtantiæ corpulentæ concordi concretione coaleſcunt. Necnon omnium corporum tres ſunt dimenſiones, longitudo, latitudo, profunditas. Termini adnumerato effectu ultimo quatuor, punctum, linea, ſuperficies, & ipſa ſoliditas. Item, cùm quatuor ſint elementa, ex quibus conſtant corpora: terra, aqua, aër, & ignis: tribus ſine dubio*

interſtitijs ſeparantur: quorũ unum eſt à terra uſq; ad aquam, ab aqua uſq; ad aërem ſequens, tertiũ ab aëre uſq; ad ignem. Et à terra quidem uſq; ad aquam ſpatiũ, neceſſitas à phyſicis dicitur: quia uincire & ſolidare creditur, quod eſt in corporibus lutulentum. Vnde Homericus* cenſor cùm Græcis imprecaretur: Vos omnes, inquit, in terrã & aquam reſoluamini: in id dicens, quod eſt in natura humana turbidum, quo facta eſt homini prima concretio. Illud uerò quod inter aquam & aërem, ἁρμονία dicitur, id eſt, apta & conſonans conuenientia: quia hoc ſpatium eſt, quod ſuperioribus inferiora conciliat, & facit diſſona conuenire. Inter aërem uerò & ignem, obedientia dicitur: quia ſicut lutulenta & grauia ſuperioribus neceſſitate iunguntur: ita ſuperiora lutulentis obedientia copulantur, harmonia media, coniunctionem utriuſque præſtante. Ex quatuor igitur elementis, & tribus eorum interſtitijs, abſolutionem corporum conſtare manifeſtum eſt. Ergo hi duo numeri, tria dico & quatuor, tam multiplici inter ſe cognationis neceſſitate ſociati, efficiendis utriuſque corporibus, conſenſu miniſtri fœderis obſequuntur. Nec ſolum explicandis corporibus hi duo numeri collatiuũ præſtant fauorem, ſed quaternarium quidem Pythagorici, quem τετρακτὺν uocant, adeò, quaſi ad perfectionem animæ pertinentem, inter arcana uenerantur: ut ex eo & iuriſiurandi religionem ſibi fecerint, οὐ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ παράδοντα τετρακτύν. *Iuro tibi per eum, qui dat animæ noſtræ quaternarium numerum. Ternarius uerò aſſignat animam tribus ſuis partibus abſolutam. Quarum prima eſt ratio, quam λογικὸν appellant: ſecunda animoſitas, quam θυμικὸν uocant: tertia cupiditas, quæ ἐπιθυμητικὸν nuncupatur. Item nullus ſapientum animam ex

ſymp

* Menelaus. ἰλιάδ. η. ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

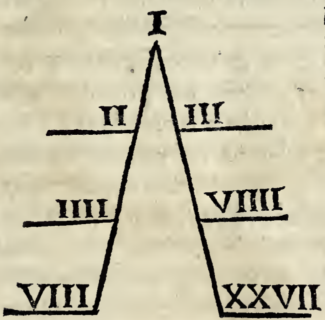
*alias, Per qui noſtræ animæ numerum dedit ipſe quaternũ: hanc lectionem ueram, illam uerò ĩ textu inculcatam eſſe apparet.

ſymphonijs quoq; muſicis conſtitiſſe dubitauit. Inter has non paruæ potentiæ eſt, quæ dicitur διὰ πασῶν. Hæc conſtat ex duabus, id eſt, διὰ τεσσάρων, & διὰ πέντε. Fit autem diapente, ex hemiolio: & fit diateſſaron, ex epitrito. Et eſt primus hemiolius tria, & primus epitritus quatuor: quod quale ſit, ſuo loco plenius exequemur. Ergo ex his duobus numeris conſtat diateſſaron, & diapente: ex quibus diapaſon ſymphonia generatur. Vnde Vergilius nullius diſciplinæ expers, plenè & per omnia beatos exprimere uolens, ait: O' terq; quaterq; beati. I. Aeneidos.

Secunda ratio perfectionis numeri ſeptenarij

Hæc de partibus ſeptenarij numeri, ſectantes compendia, diximus: de ipſo quoque pauca dicemus. Hic numerus ἑπτὰς nunc uocatur, antiquato uſu primæ literæ. Apud ueteres enim ſeptas uocitabatur, quod Græco nomine teſtabatur uenerationem debitam numero. Nam primo omnium hoc numero anima mũdana generata eſt, ſicut Timæus Platonis edocuit. Monade enim in uertice locata, terni numeri ab eadem ex utraque parte fluxerunt: ab hac pares, ab illa impares, id eſt, poſt monadem à parte altera duo, inde quatuor, deinde octo: ab altera uerò parte tria, deinde nouem, et inde uiginti ſeptem. Ex his numeris facta contextio, generationem animæ imperio creatoris efficit.

ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι.

Non parua ergo hinc potentia numeri huius oſtenditur, quia mundanæ animæ origo ſeptem finibus continetur.

Tertia. *Septem quoque uagantiũ ſphærarũ ordinem illi ſtelliferæ & omnes continenti ſubiecit artifex fabricatoris prouidentia, quæ & ſuperioris rapidis motibus obuiarent, &*

Quarta. *inferiora omnia gubernarent.* Lunã quoq; *quaſi ex illis ſeptimam, numerus ſeptenarius mouet, curſumq́; eius ipſe diſpenſat. Quod cùm multis modis probetur, ab hoc incipiat oſtendi. Luna octo & uiginti propè diebus totius zodiaci ambitũ conficit. Nam etſi per triginta dies ad ſolem, à quo profecta eſt, remeat: ſolos tamen ferè uiginti octo in tota zodiaci circuitione conſumit: reliquis, ſolem qui de loco in quo eum reliquit, abſceſſerat, comprehẽdit. Sol enim unum de duodecim ſignis integro menſe metitur. Ponamus ergo, ſole in prima parte Arietis conſtituto, ab ipſius (ut ita dicam) orbe emerſiſſe lunam, quòd eam naſci uocamus. Hæc poſt uiginti octo dies, & horas ferè ſeptem, ad primam partem Arietis redit, ſed illhic non inuenit ſolem. Intereà enim & ipſe progreßionis ſuæ lege ulterius abſceßit: & ideo ipſa necdum putatur eò, unde profecta fuerat, reuertiſſe: quia oculi noſtri tunc, non à prima parte Arietis, ſed à ſole eã ſenſerant proceßiſſe. Hũc ergo diebus reliquis, id eſt, duobus, plus minus'ue conſequitur: & tunc orbi eius denuo ſuccedens, ac denuo inde procedẽs, rurſus*

Cur luna bis in Geminis naſcatur. *dicitur naſci. Inde ferè nunquàm in eodem ſigno bis continuò naſcitur, niſi in Geminis, ubi hoc nonnunquam euenit, quia dies in eo ſol duos ſupra triginta altitudine ſigni morante conſumit: rarißimo in alijs, ſi circa primam ſigni partem à ſole procedat. Huius ergo uiginti octo dierum numeri, ſeptenarius origo eſt. Nam ſi ab uno uſque ad ſeptem, quantum ſinguli numeri exprimunt, tantum antecedentibus addendo procedas, inuenies uiginti octo nata de ſeptem. Hunc etiam numerum, qui in quater ſeptenos*

æqua

æqua ſorte digeritur, ad totam zodiaci latitudinem emetiendam remetiendamq; conſumit. Nam ſeptem diebus ab extremitate ſeptentrionalis oræ obliquè meando per latum, ad medietatem latitudinis peruenit, qui locus appellatur eclipticus. Septem ſequentibus à medio ad imum auſtrale delabitur. Septem alijs rurſus ad medium obliquata conſcendit. Vltimis ſeptem, ſeptentrionali redditur ſummitati. Ita iiſdem quater ſeptenis diebus omnem zodiaci & longitudinem, & latitudinem circum perq; diſcurrit. Similibus quoque diſpenſationibus hebdomadum luminis ſui uices ſempiterna lege uariando diſponit. Primis enim ſeptem, uſque ad medietatem uelut diuiſi orbis excreſcit, & διχότομος tunc uocatur: ſecundis, orbem totum renaſcentes ignes colligendo iam complet, & plena tunc dicitur: tertijs, διχότομος rurſus efficitur, cùm ad medietatem decreſcendo contrahitur: quartis, ultima luminis ſui diminutione tenuatur. Septem quoque permutationibus, quas φάσεις uocant Græci, toto menſe diſtinguitur, quum naſcitur, quum fit διχότομος, & quum fit ἀμφίκυρτος, quum plena, & rurſus amphicyrtos, ac denuo dichotomos, & quum ad nos luminis uniuerſitate priuatur. Amphicyrtos eſt autem quum ſupra diametrum dichotomi eſt, antequàm orbis concluſione cingatur: uel de orbe iam minuẽs inter medietatem ac plenitudinem inſuper mediam luminis curuat eminentiam. Sol quoque ipſe, de quo uitam omnia mutuantur, ſeptimo ſigno uices ſuas uariat. nam à ſolſtitio hyemali, ad ſolſtitium æſtiuum ſeptimo peruenit ſigno: & à tropico uerno, uſque ad autũnale tropicum, ſeptimi ſigni peragratione producitur. Tres quoque cõuerſiones lucis æthereæ per hunc numerum conſtant. Eſt autem prima maxima, ſecunda

διχότομος, id eſt, dimidio orbe cæſa.

ἀμφίκυρτος, id eſt, utrinq; gibboſa.

Quinta.

Sexta.

media, minima eſt tertia: & maxima eſt anni ſecundum ſolem, media menſis ſecundum lunam, minima diei ſecundum ortum & occaſum. E*ſt uerò unaquæque conuerſio quadripartita: & ita conſtat ſeptenarius numerus: id eſt, ex tribus generibus conuerſionum, & ex quatuor modis, quibus unaquæque conuertitur.* Hi *ſunt autem quatuor modi.* Fit *enim prima humida, deinde calida, inde ſicca, & ad ultimum frigida.* Et *maxima conuerſio, id eſt, anni, humida eſt uerno tempore: calida, æſtiuo: ſicca, autumno: frigida, per hyemem.* Media *autem conuerſio menſis per lunam ita fit, ut prima ſit hebdomas humida, quia naſcens luna humorem aſſolet concitare: ſecunda calida, adoleſcẽte in ea iam luce de ſolis aſpectu: tertia ſicca, quaſi plus ab ortu remota: quarta frigida, deficiente iam lumine.* Tert*ia uerò conuerſio, quæ eſt diei ſecundum ortum & occaſum, ita diſponitur: quòd humida ſit, uſque ad primam de quatuor partibus partem diei: calida, uſq; ad ſecundã: ſicca, uſque ad tertiã: quarta iam frigida.* Oce*anus quoq; in incremento ſuo hunc numerum tenet.* N*am primò naſcentis lunæ die fit copioſior ſolito: minuitur pauliſper ſecũdo: minoremq; uidet eum tertius quàm ſecundus, & ita decreſcendo ad diem ſeptimum peruenit.* R*urſus octauus dies manet ſeptimo par: & nonus fit ſimilis ſexto: decimus quinto: & undecimus fit quarto par: tertio quoq; duodecimus: & tertiuſdecimus fit ſimilis ſecundo: quartuſdecimus, primo.* T*ertia uerò hebdomas eadẽ facit, quæ prima: quarta eadẽ, quæ ſecũda.* Hic *deniq; eſt numerus qui hominẽ cõcipi, formari, edi, uiuere, ali, ac per omnes ætatum gradus tradi ſenectæ, atq; omnino conſtare facit.* N*am ut illud taceamus, quòd uterum nulla ui ſeminis occupatum, hoc dierum numero natura conſtituit,*

Septima.

Octaua.

uelut

uelut decreto exonerandæ mulie͛ris uectigali menſe rede=unte purgari:hoc tamen prætereundum non eſt, quia ſe=men quod poſt iactum ſui intra horas ſeptem non fuerit in effuſionem relapſum, hæſiſſe in uitam pronuntiatur. V*e=rum ſemine ſemel intra formãdi hominis monetam locato, hoc primum artifex natura molitur, ut die ſeptimo follicu lum*genitiuum circundet humori ex membrana tam te=nui, qualis in ouo ab exteriore teſta clauditur, & intra ſe claudit liquorem.* Hoc *cùm à phyſicis deprehenſum ſit,* Hippocrates *quoque ipſe, qui tam fallere quàm falli ne=ſcit, experimenti certus aſſeruit: referens in libro qui de* N*atura pueri inſcribitur, tale ſeminis receptaculũ de ute=ro eius eiectum, quam ſeptimo poſt conceptum die graui=dam intellexerat.* M*ulie͛rem enim ſemine nõ effuſo, ne gra uida maneret orantem, imperauerat ſaltibus concitari, at=que ſeptimo die*ſaltu eiectum cum tali folliculo, qualem ſuprà retulimus, ſuffeciſſe conceptui.* Hæc Hippocrates. Straton *uerò* Peripateticus, & Diocles Caryſtius *per ſe=ptenos dies concepti corporis fabricam hac obſeruatione diſpenſant:ut hebdomade ſecunda credant guttas ſangui nis in ſuperficie folliculi, de quo diximus, apparere: tertia demergi eas introrſum ad ipſum conceptionis humorem: quarta humorem ipſum coagulari, ut quiddam uelut inter carnem & ſanguinem liquida adhuc ſoliditate cõueniat: quinta uerò interdum fingi in ipſa ſubſtantia humoris hu manam figuram, magnitudine quidem apis, ſed ut in illa breuitate membra omnia, & deſignata totius corporis li=neamenta cõſiſtant.* I*deo autem adiecimus, interdum, quia conſtat, quoties quinta hebdomade fingitur deſignatio iſta membrorum, menſe ſeptimo maturari partum.* Cùm *au tem nono menſe abſolutio futura eſt, ſi quidem fœmina fa*

*geminum

Locus eſt in li=bro περὶ φύσι=ος παιδίου, ſed in uulgatis exẽ=plis perperam ſcribitur πιδοῦ=σαι ꝑ πηδῆσαι.

*ſaltũ ſepti=mũ eiciendo.

*bricatur, ſexta hebdomade iam membra diuidi: ſi maſculus, ſeptima. Poſt partum uerò utrum uicturum ſit quod effuſum eſt, an in utero ſit præmortuum, ut tantummodo ſpirans naſcatur, ſeptima hora diſcernit. Vltra hunc enim horarum numerum, quæ præmortua naſcuntur, aëris halitum ferre non poſſunt: quem quiſquis ultra ſeptem horas ſuſtinuerit, intelligitur ad uitam creatus, niſi alter fortè (qualis perfectum poteſt) caſus eripiat. Item poſt dies ſeptem iactat reliquias umbilici, & poſt bis ſeptem incipit ad lumen uiſus eius moueri, & poſt ſepties ſeptem liberè iam & pupulas, & totam faciem*conuertit ad motus ſingulos uidendorum. Poſt ſeptem uerò menſes dentes incipiunt mandibulis emergere. Et poſt bis ſeptem, ſedet ſine caſus timore. Poſt ter ſeptem, ſonus eius in uerba prorumpit. Et poſt quater ſeptem, non ſolum ſtat firmiter, ſed & incedit. Poſt quinquies ſeptem, incipit lac nutricis horreſcere, niſi fortè ad patientiam longioris uſus continuata conſuetudine protrahatur. Poſt annos ſeptem, dentes qui primi emerſerant, alijs aptioribus ad cibum ſolidum naſcentibus cedunt, eodemq; anno, id eſt, ſeptimo, plenè abſoluitur integritas loquendi. Vnde & ſeptem uocales literæ à natura dicuntur inuentæ, licet Latinitas eaſdem modo longas, modo breues pronuntiando, quinque pro ſeptem tenere maluerit. Apud quos tamen, ſi ſonos uocalium non apices numeraueris, ſimiliter ſeptem ſunt. Poſt annos autem bis ſeptem ipſa ætas neceßitate pubeſcit. Tunc enim moueri incipit uis generationis in maſculis, & purgatio fœminarum. Ideo & tutela pueris, quaſi uirile iam robur, abſoluitur: de qua tamen fœminæ propter uotorum feſtinationem, maturius biennio legibus liberantur. Poſt ter ſeptenos annos, ge-*

*uertit

QuāMacrobi⁹ in fœmina uotorum feſtinationem appellat, ea iureconſultis doli capacitas dicitur.

nas

nas flore ueſtit iuuenta, idemq́; annus finem in longum creſcendi facit. Et quarta annorum hebdomas impleta, in latum quoque creſcere ultrà iam prohibet. Quinta omne uirium, quantæ ineſſe unicuique poſſunt, complet augmentum, nulloq́; modo iam poteſt quiſquam ſe fortior fieri. Inter pugiles deniq; hæc conſuetudo ſeruatur, ut quos iam coronauere uictoriæ, nihil de ſe amplius in incremento uirium ſperẽt: qui uerò expertes huius gloriæ uſq; illò manſerunt, à profeßione diſcedant. Sexies uerò ſepteni anni, ſeruant uires antè collectas, nec diminutionem, niſi ex accidenti, euenire patiuntur. Sed à ſexta uſq; ad ſeptimam ſeptimanam fit quidem diminutio, ſed occulta, & quæ detrimentum ſuum aperta defectione non prodat. Ideo nonnullarum rerum publicarum is mos eſt, ut poſt ſextam ad militiam nemo cogatur: in pluribus detur remiſſio iuſta poſt ſeptimam. Notandum uerò, quòd cùm numerus ſeptem ſe multiplicat, facit ætatem quæ propriè perfecta & habetur, & dicitur: adeò, ut illius ætatis homo, ut pote qui iam perfectionem & attigerit, & necdum præterierit, & conſilio aptus ſit, nec ab exercitio uirium alienus habeatur. Cùm uerò decas, qui & ipſe perfectißimus numerus eſt, perfecto numero, id eſt, ἑπτάδι, iungitur, ut aut decies ſeptem, aut ſepties deni computentur anni: hæc à Phyſicis creditur meta uiuendi, & hoc uitæ humanæ perfectum ſpatium terminatur, quod quiſquis exceſſerit, ab omni officio uacuus, ſoli exercitio ſapientiæ uacat, & omnem uſum ſui in ſuadendo habet, aliorum munerum uacatione reuerendus. A' ſeptima enim, uſq; ad decimam ſeptimanam pro captu uirium, quæ adhuc ſingulis perſeuerant, uariantur officia. Idem numerus totius corporis membra diſponit. Septem enim ſunt intra hominem, quæ à Nona.

Græcis

Membra nigra intra hominẽ.

*Diſſeptũ ĩ antiq.cod. eſt aũt διάφραγμα.

Decima.

Vndecima.

Græcis nigra membra uocitantur: Lingua, cor, pulmo, iecur, lien, renes duo. Et ſeptem alia cum uenis & meatibus quæ adiacent ſingulis ad cibum & ſpiritum accipiendũ reddendumq́; ſunt deputata: guttur, ſtomachus, aluus, ueſica, & inteſtina principalia tria: quorum unum *diſſipium uocatur, quod uentrem & cætera inteſtina ſecernit: alterum medium, quod Græci μεσεντέριον dicunt: tertiũ quod ueteres hiram uocauerunt, habeturq́; præcipuum inteſtinorum omnium, & cibi retrimenta deducit. De ſpiritu autem & cibo, quibus accipiendis, ut relatum eſt, atq; reddẽdis membra, quæ diximus cum meatibus ſibi adiacentibus obſequuntur, hoc obſeruatum eſt: quòd ſine hauſtu ſpiritus ultra horas ſeptem, ſine cibo ultra totidem dies uita nõ durat. Septem quoq; ſunt gradus in corpore, qui dimenſionem altitudinis ab imo in ſuperficiem complent, medulla, os, neruus, uena, arteria, caro, cutis. Hæc de interioribus. In aperto quoq; ſeptem ſunt corporis partes, caput, pectus, manus, pedesq́; & pudendum. Item quæ diuiduntur, non niſi ſeptem compagibus iuncta ſunt: ut in manibus eſt humerus, brachium, cubitus, uola & digitorum terni nodi. In pedibus uerò femur, genu, tibia, pes ipſe, ſub quo uola eſt, & digitorum nodi terni ſimiliter. Et quia ſenſus, eorumq́; miniſteria, natura in capite uelut in arce conſtituit, ſeptem foraminibus ſenſuum celebrantur officia, id eſt, oris: ac deinde oculorum, narium & auriũ, binis. Vnde non immerito hic numerus totius fabricæ diſpenſator & dominus, ægris quoq; corporibus periculum ſanitatem'ue denuntiat. Imò ideo & ſeptem motibus omne corpus agitatur: aut enim acceſſio eſt, aut receſſio: aut in læuã, dextram'ue deflexio: aut ſurſum quis, ſeu deorſum mouetur, aut in orbem rotatur. Tot uirtutibus inſignitus ſe-

ptenar

ptenarius, quas uel de partibus ſuis mutuatur, uel totus ex ercet, iure plenus et habetur, & dicitur. Et *abſoluta (ut ar bitror) ratione iam conſtitit, cur diuerſis ex cauſis, octo & ſeptem pleni uocentur. Senſus autem hic eſt, cum ætas tua quinquageſimum & ſextum annum compleuerit, quæ ſumma tibi fatalis erit, ſpes quidem ſalutis publicæ te ui= debit, & pro remedijs communis bonorum omnium ſta= tus uirtutibus tuis dictatura debebitur: *ſed ſi euaſeris in= ſidias propinquorum.* N*am per ſeptenos octies ſolis an= fractus redituſq́;, quinquaginta & ſex ſignificat annos: anfractum ſolis & reditum annum uocans: anfractum, propter zodiaci ambitum: reditum, quia eadem ſigna per annos ſingulos certa lege metitur.* *ſcilicet

Obſcura inuolutaq; ſemper eſſe ſigna ac ſomnia de ad- uerſis. Et tamen ſemper ſubeſſe aliquid, quo poſsit quo quo modo deprehendi ueritas, modo diligens adſit ſcrutator. CAP. VII.

H*Ic quidam mirantur, quid ſibi uelit iſta dubitatio,* S*i effugeris: quaſi potuerit diuina anima, & olim cœlo reddita, atq; hic maximè ſcientiam futuri profeſſa, neſcire, poßit'ne nepos ſuus an non poßit euadere.* S*ed non aduer tunt hanc habere legem omnia uel ſigna, uel ſomnia: ut de aduerſis obliquè aut denuntient, aut minentur, aut mo neant.* E*t ideo quædam cauendo tranſimus, alia exorando & litando uitantur: ſunt alia ineluctabilia, quæ nulla arte, nullo auertuntur ingenio.* N*am ubi admonitio eſt, uigilã= tia cautionis euaditur.* Q*uod apportant minæ, litatio pro pitiationis auertit.* N*unquam denuntiata uaneſcunt.* H*îc ſubijcies:* V*nde igitur iſta diſcernimus, ut poßit, cauen= dum'ne, an exorandum, an uerò patiendum ſit, deprehen= di?* S*ed præſentis operis fuerit, inſinuare, qualis ſoleat in*

diuinat

diuinationibus eſſe affectata confuſio: ut deſinas uelut de inſerta dubitatione mirari. Cæterùm in ſuo quoq; opere ar tificis erit, ſigna quærere, quibus iſta diſcernat: niſi hoc uis diuina impediat. Nam illud:

Aeneid. 3. *–Prohibent nam cætera Parcæ*

Scire: *Maronis eſt ex intima diſciplinæ profundita te ſententia. Diuulgatis etiam docemur exemplis, quàm plenè ſemper cùm prædicuntur futura, ita dubijs obſerantur: ut tamẽ diligens ſcrutator, niſi diuinitus (ut diximus) impediatur, ſubeſſe reperiat apprehendendæ ueſtigia ueri*

Ἰλιάδ. β. *tatis. ut ecce Homericum ſomnium à Ioue, ut dicitur, miſſum, ad conſerendam futuro die cum hoſtibus manum, ſub aperta promiſsione uictoriæ, ſpem regis animauit. Ille uelut diuinum ſecutus oraculum, cõmiſſo prælio, amiſsis ſuorum plurimis, uix ægreq́; in caſtra remeauit: num dicendũ eſt deum mandaſſe mendaciũ? Non ita eſt. Sed quia illũ caſum Græcis fata decreuerãt, latuit in uerbis ſomnij, quod animaduerſum uel ad uerè uincendũ, uel ad cauendũ ſaltẽ potuiſſet inſtruere. Habuit enim præceptio, ut uniuerſus produceretur exercitus. At ille ſola pugnandi hortatione contentus, non uidit quid de producenda uniuerſitate præ ceptum ſit: prætermiſſoq́; Achille, qui tunc recenti laceſsitus iniuria, ab armis cũ ſuo milite feriabatur, rex progreſſus in prælium, & caſum qui debebatur, excepit, & abſoluit ſomnium inuidia mentiendi, non omnia, de imperatis ſequendo. Parem obſeruantiæ diligentiam, Homericæ per omnia perfectionis imitator Maro, in talibus quoq; rebus obtinuit. Nam apud illum Aeneas ad regionem inſtruendo regno fataliter eligendam, ſatis abundeq́; Delio inſtructus oraculo, in errorem tamen unius uerbi negligentia relapſus eſt. Non equidẽ locorũ fuerat, quæ petere deberet,*

beret, nomen inſertum: ſed cùm origo uetus parentum ſequenda diceretur, fuit in uerbis quod inter Cretam & Italiam (quæ ipſius gentis autores utraq; produxerant) magis oſtenderet, & (quod aiunt) digito demõſtraret Italiã. Nam quum fuiſſent inde Teucer, hinc Dardanus, uox ſacra ſic alloquẽdo, Dardanidæ duri, aperte conſulentibus Italiam, de qua Dardanus profectus eſſet, obiecit, appellando eos parentis illius nomine, cuius erat origo rectius eligenda. Et hic certæ quidem denũtiationis eſt, quod de Scipionis fine prædicitur: ſed gratia cõciliandæ obſcuritatis, inſerta dubitatio, dicto tamen quod indicio ſomnij continetur, abſoluitur. Nam cum dicitur, Circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint, *uitari hunc finem non poſſe pronuntiat. Quòd autem Scipioni reliquos uitæ actus ſine offenſa dubitandi per ordinem retulit, & de ſola morte ſimilis eſt uiſus ambigenti: hæc ratio eſt, quòd ſiue dùm humano uel mœrori parcitur, uel timori, ſeu quod utile eſt, hoc maximè latere, pronius cætera oraculis quàm uitæ finis exprimitur: aut cum dicitur, non ſine aliqua obſcuritate profertur.* Aeneid. 3.

Quatuor eſſe uirtutum genera, politicas, purgatorias, animi purgati, & exemplares. Et cum uirtus beatos efficiat, ſitq; primum illud uirtutum genus in Rerump. gubernatoribus: ideo hos utiq; fore felices. CAP. VIII.

H*Is aliqua ex parte tractatis, progrediamur ad reliqua:* Sed quò ſis Africane alacrior, ad tutandam Rempub. ſic habeto: Omnibus qui patriam conſeruauerint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in cœlo definitum locum, ubi beati æuo ſempiterno fruãtur. Nihil eſt enim illi principi Deo, qui omnẽ mundum regit, quod quidem in terris fiat acce-

ptius

ptius, quàm concilia cœtuſq; hominum iure ſociati, quæ ciuitates appellantur. Earum rectores & ſeruatores hinc profecti, huc reuertuntur. *Bene & opportunè, poſtquam de morte prædixit, mox præmia bonis poſt obitum ſperanda, ſubiecit: quibus adeò à metu prædicti interitus cogitatio uiuentis erecta eſt, ut ad moriendi deſiderium ultro animaretur, maieſtate promiſſæ beatitudinis, & cœleſtis habitaculi. Sed de Beatitate, quæ debetur conſeruatoribus patriæ, pauca dicenda ſunt: ut poſteà locum omnem, quem hic tractandum recepimus, reſoluamus. Solæ faciunt uirtutes beatum, nullaq; alia quiſquam uia hoc nomen adipiſcitur. Vnde qui exiſtimant, nullis niſi philoſophantibus ineſſe uirtutes, nullos præter philoſophos beatos eſſe pronuntiant. Agnitionem enim rerum diuinarum, ſapientiam propriè uocantes, eos tantummodo dicunt eſſe ſapientes, qui ſuperna acie mentis requirunt, & quærendi ſagaci diligentia comprehendunt: & quantum uiuendi perſpicuitas præſtat, imitantur. Et in hoc ſolo eſſe aiunt exercitia uirtutum, quarum officia ſic diſpenſant: Prudentiæ eſſe, mundum iſtum & omnia quæ mundo inſunt, diuinorum contemplatione deſpicere: omnemq; animæ cogitationem in ſola diuina dirigere. Temperantiæ omnia relinquere, inquantum natura patitur, quæ corporis uſus requirit. Fortitudinis, non terreri animam à corpore quodammodo ductu philoſophiæ recedentem, nec altitudinem perfectæ ad ſuperna aſcenſionis horrere. Iuſtitiæ ad unam ſibi huius propoſiti conſentire uiam uniuſcuiuſq; uirtutis obſequium. Atq; ita ſit, ut ſecundum hoc tam rigidæ definitionis abruptum, Rerumpub. rectores beati eſſe non poßint. Sed Plotinus inter philoſophiæ*

Beatitas.

Sola uirtute beatos effici.

Officia uirtutũ ſecũdum Stoicos.

ſophiæ profeſſores cum Platone princeps, libro de Virtutibus, gradus earum uera & naturali diuiſionis ratione compoſitos, per ordinem digerit. Quatuor ſunt, inquit, quaternarum genera uirtutum. Ex his primæ politicæ uocantur, ſecundæ purgatoriæ, tertiæ animi iam purgati, quartæ exemplares. Et ſunt Politicæ hominis, quia ſociale animal eſt. His boni uiri Reipub. conſulunt, urbes tuentur: his parentes uenerantur, liberos amant, proximos diligunt: his ciuium ſalutem gubernant: his ſocios circunſpecta prouidentia protegunt, iuſta liberalitate deuinciunt: hisq́; ſui memores alios fecere merendo. Et eſt politicæ prudentiæ ad rationis normam, quæ cogitat, quæq́; agit uniuerſa dirigere, ac nihil præter rectum uelle, uel facere: humanisq́; actibus, tanquam diuis arbitris, prouidere. Prudentiæ inſunt ratio, intellectus, circunſpectio, prouidentia, docilitas, cautio. Fortitudinis eſt, animũ ſupra periculi metum agere: nihilq́;, niſi turpia, timere: tolerare fortiter uel aduerſa, uel proſpera. Fortitudo præſtat magnanimitatem, fiduciam, ſecuritatem, magnificentiam, conſtantiam, tolerantiam, firmitatem. Temperantiæ, nihil appetere pœnitendum, in nullo legem moderationis excedere, ſub iugum rationis cupiditatem domare. Temperantiam ſequuntur, modeſtia, uerecundia, abſtinentia, caſtitas, honeſtas, moderatio, parcitas, ſobrietas, pudicitia. Iuſtitiæ, ſeruare unicuique quod ſuum eſt. De iuſtitia ueniunt, innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His uirtutibus uir bonus, primum ſui, atque inde Reipu. rector efficitur, iuſte ac prouide gubernans humana, diuina non deſerens. Secundæ, quas purgatorias uocant, hominis ſunt, qui diuini capax eſt, ſolumq́; animum eius ex-

Quatuor uirtutum genera ſecundum Platonicos.

Primũ genus.

Aeneidos. 6

Secundum.

pediunt, qui decreuit ſe à corporis contagione purgare, & quadam humanorum fuga ſolis ſe inſerere diuinis. Hæ ſunt otioſorum, qui à Rerump. actibus ſe ſequeſtrant. Harum quid ſingulæ uelint, ſuperius expreßimus, cùm de uirtutibus philoſophantiũ diceremus, quas ſolas quidam exiſtimauerunt eſſe uirtutes. Tertiæ ſunt purgati iam defæcatiq́; animi, & ab omni mundi huius aſpergine preßè pureq́; deterſi. Illhic Prudẽtiæ eſt, diuina non quaſi in electione præferre, ſed ſola noſſe: & hæc, tanquam nihil ſit aliud, intueri. Temperantiæ, terrenas cupiditates non reprimere, ſed penitus obliuiſci. Fortitudinis, paßiones ignorare, non uincere, ut neſciat iraſci, cupiat nihil. Iuſtitiæ, ita cum ſuperna & diuina mente ſociari, ut ſeruet perpetuum cum ea fœdus imitãdo. Quartæ exẽplares ſunt, quæ in ipſa diuina mente conſiſtunt, quam diximus νοῦν uocari: à quarũ exemplo reliquæ omnes per ordinẽ defluunt. Nam ſi rerum aliarum, multo magis uirtutum ideas eſſe in mente credendum eſt. Illhic Prudentia eſt, mens ipſa diuina: Temperantia, quòd in ſe perpetua intentione conuerſa eſt: Fortitudo, quòd ſemper idem eſt, nec aliquando mutatur: Iuſtitia, quòd perenni lege à ſempiterna operis ſui continuatione non flectitur. Hæc ſunt quaternarum quatuor genera uirtutum, quæ præter cætera, maximam in paßionibus habent differentiam ſui. Paßiones autem (ut ſcimus) uocantur, quod homines metuunt cupiuntq́;, dolent gaudentq́;. Has primæ molliunt, ſecundæ auferunt, tertiæ obliuiſcuntur, in quartis nefas eſt nominari. Si ergo hoc eſt officium & effectus uirtutũ, beare: conſtat autem & politicas eſſe uirtutes: igitur ex politicis efficiuntur beati. Iure ergo Tullius de Rerumpub. rectoribus dixit, Vbi beati æuo ſempiterno fruantur. Qui ut oſtenderet,

Tertium. | Quartum. | Horum generũ diſcrimen. | Aeneid. 6 | Declaratio uerborum Tullij.

deret, alios otioſis, alios negotioſis uirtutibus fieri beatos, non dixit abſolutè, Nihil eſſe illi principi Deo acceptius quàm ciuitates: *ſed adiecit,* Quod quidem in terris fiat: *ut eos, qui ab ipſis cœleſtibus incipiunt, diſcerneret à rectoribus ciuitatum, quibus per terrenos actus iter paratur ad cœlum. Illa autem definitione quid preßius poteſt eſſe, quid cautius de nomine ciuitatum:* Quàm concilia, *inquit,* cœtusq; hominum iure ſociati, quæ ciuitates appellantur? *Nam & ſeruilis quondam, & gladiatoria manus concilia hominum & cœtus fuerunt: ſed non iure ſociati. Illa autem ſola iuſta eſt multitudo, cuius uniuerſitas in legum conſentit obſequium.*

Quo ſenſu rerum publicarũ rectores è cœlo deſcendiſſe, eoq; reuerti dicantur. CAP. IX.

QVod *uerò ait:* Harum rectores & ſeruatores hinc profecti, huc reuertuntur: *hoc modo accipiendum eſt:* Animarũ *originem manare de cœlo, inter rectè philoſophantes indubitatæ conſtat eſſe ſententiæ.* Et *animæ, dum corpore utitur, hæc eſt perfecta ſapientia: ut unde orta ſit, de quo fonte uenerit, recognoſcat.* Hinc *illud à quodã inter alia ſeu feſtiua, ſeu mordacia, ſeriò tamen uſurpatum eſt.* De *cœlo deſcendit,* γνῶθι σεαυτόν. N*am &* D*elphici uox hæc fertur oraculi, cõſulenti, ad beatitatem quo itinere perueniret: Si te, inquit, agnoueris. Sed & ipſius fronti tẽpli hæc inſcripta ſententia eſt.* H*omini autem (ut diximus) una eſt agnitio ſui: ſi originis natalisq; principia atq; exordia prima reſpexerit, nec ſe queſiuerit extrà. Sic enim anima uirtutes ipſas conſciẽtia nobilitatis induitur, quibus poſt corpus euecta, eò unde deſcenderat, reportatur: quia nec corporea ſordeſcit, nec oneratur eluuie, quæ puro ac leui fonte uirtutum rigatur: nec deſeruiſ-*

Iuuenalis.

Oraculũ Crœſo datũ. σαυτὸν γιγνώσκων εὐδαίμων Κροῖσε περάσεις.

Perſius.

ſe unquam cœlum uidetur, quod reſpectu & cogitationibus poßidebat. Hinc anima, quam in ſe pronam corporis uſus efficit, atque in pecudem quodammodo reformauit ex homine, & abſolutionem corporis perhorreſcit, & cum neceſſe eſt, Non niſi cum gemitu fugit indignata

Aeneid. 12

ſub umbras. Sed nec poſt mortem facilè corpus relinquit, quia non *funditus corporeæ excedunt peſtes: ſed aut ſuum oberrat cadauer, aut noui corporis ambit habitaculum: non humani tantummodo, ſed ferini quoq;, electo genere moribus cõgruo, quos in homine libẽter exercuit: mauultq; omnia perpeti, ut cœlum, quod uel ignorando, uel dißimulando, uel potius prodendo deſeruit, euadat. Ciuitatum uerò rectores, cæteriq; ſapientes, cœlum reſpectu, uel cum adhuc corpore tenentur, habitantes: facilè poſt corpus, cœleſtem, quam penè non reliquerant, ſedem repoſcunt. Nec enim de nihilo, aut de uana adulatione ueniebat, quòd quoſdam urbium conditores, aut claros in Republica uiros in numerum Deorum conſecrarit antiquitas. Sed Heſiodus quoque diuinæ ſobolis aſſertor, priſcos reges cum Dijs alijs enumerat: hiſq; exemplo ueteris poteſta[tis] etiam in cœlo regendi res humanas aßignat officium. Et ne cui faſtidioſum ſit, ſi uerſus ipſos, ut poëta Græcus protulit, inſeramus, referemus eos, ut ex uerbis eius in Latina uerba conuerſi ſunt,

*facilè

τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς
ἐσθλοὶ ἐπιχθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων
οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα.
πλουτοδόται, καὶ τοῦτο γέρας βασιλήιον ἔσχον.

Indigetes diui fato ſummi Iouis hi ſunt:
Quondã homines, modò cum ſuperis humana tuentes,
Largi, ac munifici, ius regum nunc quoque nacti.

Hoc & Vergilius non ignorat, qui licet argumento ſuo ſeruiens, heroas in inferos relegauerit: non tamen eos abducit à cœlo: ſed æthera his deputat largiorem, & noſſe eos ſolem ſuum ac ſua ſidera profitetur: ut geminæ do-

ctrinæ

ctrinæ obſeruationes præſtiterit, & poëticæ figmentum, & philoſophiæ ueritatem. Etſi ſecundum illum res quoq; leuiores quas uiui exercuerãt, etiam poſt corpus exercent:

–Quæ gratia currûm Aeneid.6
Armorumq́; fuit uiuis, quæ cura nitenteis
Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.

Multo magis rectores quondam urbium recepti in cœlum, curam regendorum hominum non relinquunt. Hæ autem animæ in ultimam ſphæram recipi creduntur, quæ aplanes uocatur. Nec fruſtra hoc uſurpatũ eſt, ſiquidem inde profectæ ſunt. Animis enim necdum deſiderio corporis irretitis, ſiderea pars mundi præſtat habitaculum, & inde labuntur in corpora. Ideo his illò eſt reditio, qui merentur. Rectiſsimè ergo dictum eſt, cùm in galaxian, quem aplanes continet, ſermo iſte procedat, hinc profecti, huc reuertuntur. Ad ſequentia tranſeamus.

Quid ſecundum priſcos illos theologos inferi, & quando ex eorum ſententia anima aut uiuere, aut mori dicatur. CAP. X.

HIc ego etſi eram perterritus, non tam mortis metu, quàm inſidiarum à meis: quæſiui tamen, uiueret'ne ipſe, & Paulus pater, & alij, quos nos extinctos arbitrabamur. *Vel fortuitis & inter fabulas elucent ſemina infixa uirtutum: quæ nunc uideas licet, ut è pectore Scipionis uel ſomniantis emineant. In re enim una, politicarum uirtutum omnium pariter exercet officium. Quòd non labitur animo prædicta morte perterritus: fortitudo eſt. Quòd ſuorum terretur inſidijs, magisq́; alienum facinus, quàm ſuum horreſcit exitium: de pietate & nimio in ſuos amore procedit. Hæc autem diximus ad iuſtitiam referri, quæ ſeruat unicuique quod*

ſuum eſt. Quòd ea quæ arbitratur, non pro compertis habet, ſed ſpreta opinione, quæ minus cautis animis pro uero inoleſcit, quærit diſcere certiora: indubitata prudentia eſt. Quòd cùm perfecta beatitas, & cœleſtis habitatio humanæ naturæ, in qua ſe nouerat eſſe, promittitur, audiendi tamē talia deſideriū frænat, temperat, & ſequeſtrat, ut de uita aui & patris interroget: quid niſi temperantia eſt? ut iam tum liqueret Africanum per quietem ad ea loca quæ ſibi deberentur, adductum. In hac autem interrogatione de animæ immortalitate tractatur. Ipſius enim

Explicant uerba Ciceronis.

conſultationis hic ſenſus eſt: Nos, inquit, arbitrabamur animam cum fine morientis extingui: nec ulterius eſſe poſt hominē. Ait enim, Quos extinctos eſſe arbitrabamur. *Quod autem extinguitur, eſſe iam deſinit. Ergo uelim dicas, inquit, ſi & pater Paulus tecum, & alij ſuperſunt. Ad hanc interrogationem, quæ & de parentibus, ut à pio filio, & de cæteris, ut à ſapiente ac naturam ipſam diſcutiente, proceſsit, quid ille reſpondit?* Imò uerò, *inquit,* hi uiuunt, qui corporum uinculis tanquam è carcere euolauerunt. Veſtra uerò quę dicitur eſſe uita, mors eſt. *Si ad inferos meare mors eſt, & eſt uita eſſe cum ſuperis: facilè diſcernis, quæ mors animæ, quæ uita credenda ſit: ſi conſtiterit, qui locus habendus ſit inferorum, ut anima, dum ad hunc truditur, mori: cùm ab hoc procul eſt, uita frui, & uerè ſupereſſe credatur. Et quia totū tractatū, quem ueterū ſapientia de inueſtigatione huius quæſtionis agitauit, in hac latentē uerborū paucitate reperies: ex omnibus aliqua, quibus nos de rei quā quærimus abſolutione ſufficiet admoneri, amore breuitatis excerpſimus. Antequàm ſtudiū philoſophiæ circa naturæ inquiſitionē ad tantum uigoris adoleſceret, qui per diuerſas*

gentes

gentes autores in conſtituendis ſacris ceremoniarum fue runt, aliud eſſe inferos negauerunt, quàm ipſa corpora, quibus incluſæ animæ, carcerem fœdum tenebris, horridũ ſordibus & cruore patiuntur. hoc animæ ſepulchrũ, hoc Ditis cõcaua, hoc inferos uocauerũt. Et omnia quæ illhic eſſe credidit fabuloſa perſuaſio, in nobiſmetipſis, & in ipſis humanis corporibus aſsignare conati ſunt: obliuiõis fluuiũ, aliud non eſſe aſſerentes, quàm errorẽ animæ obliuiſcentis maieſtatẽ uitæ prioris, qua antequàm in corpus truderetur potita eſt, ſolámq; eſſe in corpore uitam putantis. Pari interpretatione Phlegetontẽ, ardores irarũ & cupiditatũ putarunt. Acherontem, quicquid feciſſe dixiſſéue uſq; ad triſtitiã humanæ uarietatis more, nos pœnitet. Cocytum, quicquid homines in luctũ lachrymasq; cõpellit. Stygẽ, quicquid inter ſe humanos animos in gurgitem mergit odiorum. Ipſam quoq; pœnarũ deſcriptionẽ, de ipſo uſu cõuerſationis humanæ ſumptã crediderũt: Vulturem iecur immortale tundentem, nihil aliud intelligi uolentes, quàm tormenta conſcientiæ, obnoxia flagitio, uiſcera interiora rimantis, & ipſa uitalia indefeſſa admiſsi ſceleris admonitione laniantis, ſemperq; curas, ſi requieſcere fortè tentauerint, excitantis: tanquam fibris renaſcentibus inhærendo, nec ulla ſibi miſeratione parcentis: lege hac, qua ſe iudice nemo nocens abſoluitur, nec de ſe ſuam poteſt uitare ſententiam. Illos autem epulis ante ora poſitis excruciari fame, & inedia tabeſcere, quos magis magiſq; acquirendi deſiderium cogit præſentem copiam non uidere, & in affluentia inopes, egeſtatis mala in ubertate patiuntur, neſcientes parta reſpicere, dum egent habendis. Illos radijs rotarum pendêre diſtrictos, qui nihil conſilio præuidentes, nihil ratione moderantes, nihil uirtuti-

Inferos quid eſſe putarint homines antiquiſſimi.

Flumina inferorum quid ſibi uelint.

Pœnæ inferorum quomodo accipiendæ.

bus explicantes, ſeq́; & actus ſuos omnes fortunæ permittentes, caſibus & fortuitis ſemper rotantur. Saxum ingens uoluere, inefficacibus laborioſisq́; conatibus uitam terentes. Atram ſilicem lapſuram ſemper, & cadenti ſimilem, illorum capitibus imminere, qui arduas poteſtates, & infauſtam ambiunt tyrannidem, nunquàm ſine timore uicturi, & cogentes ſubiectum uulgus odiſſe, dum metuat, ſemper ſibi uidentur exitium quod merentur, excipere. Nec fruſtra hoc theologi ſuſpicati ſunt. Nam Dionyſius aulæ Siculæ inclementiſsimus incubator, familiari quondam ſuo ſolam beatam exiſtimanti uitam tyranni: uolens quàm perpetuo metu miſera, quamq́; impendentium ſemper periculorum plena eſſet oſtendere, gladium uagina raptum, & à capulo de filo tenui pendentem, mucrone demiſſo, iuſsit familiaris illius capiti inter epulas imminere. Cumq́; ille & Siculas & tyrannicas copias præſentis mortis periculo aſpernaretur: Talis eſt (inquit Dionyſius) uita, quam beatam putabas, ſic nobis ſemper mortem imminentem uidemus. Exiſtima ergo, quando felix eſſe poterit, qui timere non deſinit. Secundum hæc igitur, quæ à theologis aſſeruntur, ſi uerè ſuos quiſque patimur manes, & inferos in his corporibus eſſe credimus, quid aliud intelligendum eſt, quàm mori animam, cùm ad corporis inferna demergitur: uiuere autem, cùm ad ſupera poſt corpus euadit?

Tuſc. 5.

Quando mori & quãdo uiuere dicat anima.

Quid & ubi inferi ſecundum Platonicos, quando horum ſententia aut uiuere anima, aut mori dicatur.

CAP. XI.

D*Icendum eſt, quid his poſtea ueri ſolicitior inquiſitor, philoſophiæ cultus adiecerit. Nam & qui primùm Pythagoram, & qui poſtea Platonem ſecuti ſunt,*

duas

duas eſſe mortes, unam animæ, animalis alteram prodide-runt. Mori animal, cùm anima diſcedit è corpore: ipſam uerò animam mori aſſerentes, cùm à ſimplici & indiuiduo fonte naturæ in membra corporea diſſipatur. Et quia una ex his manifeſta, & omnibus nota eſt, altera non niſi à ſapientibus deprehenſa, cæteris eam uitam eſſe credentibus: ideo hoc ignoratur à plurimis, cur eundem mortis Deum, modo Ditem, modo Immitem uocemus: cùm per alteram, id eſt, animalis mortem, abſolui animã, & ad ueras naturæ diuitias, atq; ad propriam libertatem remitti, fauſtum nomen indicio ſit: per alteram uerò, quæ uulgò uita exiſtimatur, animam de immortalitatis ſuæ luce ad quaſdam tenebras mortis impelli, uocabuli teſtemur horrore. Nam ut conſtet animal, neceſſe eſt in corpore anima uinciatur. Ideo corpus δέμας, hoc eſt, uinculum, nuncupatur, & σῶμα, quaſi quoddam σῆμα, id eſt, animæ ſepulchrum. Vnde Cicero pariter utrunq; ſignificans, corpus eſſe uinculum, corpus eſſe ſepulchrũ, quod carcer eſt ſepultorum, ait: Qui è corporũ uinculis tanquam è carcere euolauerũt. *Inferos autẽ Platonici non in corporibus eſſe, id eſt, nõ à corporibus incipere, dixerunt: ſed certã mundi ipſius partem Ditis ſedem, id eſt, inferos uocauerũt. De loci uerò ipſius finibus inter ſe diſſona publicarunt, & in tres ſectas diuiſa ſententia eſt. Alij enim mundum in duo diuiſerunt, quorum alterum facit, alterũ patitur. Et illud facere dixerunt, quod cùm ſit immutabile, alteri cauſam & neceſſitatem permutationis imponit: Hoc pati, quod per mutationes uariatur. Et immutabilem quidem mundi partem à ſphæra quæ aplanes dicitur, uſque ad globi lunaris exordium. Mutabilem uerò à luna ad terras uſque dixerunt. Et uiuere animas dum immutabili parte con-*

Animal hîc pro corpore.

Plato Gorg. & Cratylo.

Inferi ſecũdum Platonicos, & eorum locus.

ſiſtunt, mori autem cùm ad partem ceciderint permutationis capacem. Atque ideo inter lunam terrasq́; locum mortis & inferorum uocari: ipſamq́; lunã uitæ eſſe mortisq́; confinium: & animas inde in terram fluentes mori, inde ad ſupera meantes in uitam reuerti. Nec immeritò exiſtimatum eſt. A' luna enim deorſum natura incipit caducorum, ab hac animæ ſub numerum dierum cadere, & ſub tempus incipiunt. Denique illam ætheream terram phyſici uocauerũt, & habitatores eius lunares populos nuncupauerunt: quod ita eſſe plurimis argumentis, quæ nunc longum eſt enumerare, docuerunt. Nec dubium eſt, quin ipſa ſit mortalium corporũ & autor & conditrix: adeò, ut nonnulla corpora ſub luminis eius acceſſu patiantur augmenta, & hac decreſcente minuantur. Sed ne de re manifeſta faſtidium prolixa aſſertione generetur, ad ea quæ de inferorum loco alij definiunt, tranſeamus. Maluerunt enim mundũ alij in elementa ter quaterna diuidere, ut in primo numerentur ordine, terra, aqua, aër, ignis, quæ eſt pars liquidior aëris uicina lunæ. Supra hæc rurſum totidem numero, ſed naturæ purioris elementa, ut ſit luna pro terra, quam æthereã terram à phyſicis diximus nominatam, aqua ſit ſphæra Mercurij, aër Veneris, ignis in Sole: tertius uerò elementorum ordo ita ad nòs conuerſus habeatur, ut terram ultimam faciat, & cæteris in medium redactis, in terram deſinat tam ima quàm ſumma poſtremitas. Igitur ſphæra Martia ignis habeatur, aër Iouis, Saturni aqua, terra uerò aplanes: in qua Elyſios campos eſſe puris animis deputatos, antiquitas nobis intelligendum reliquit. De his campis anima cum in corpus emittitur, per tres elementorum ordines trina morte ad corpus uſque deſcendit. Hæc eſt inter Platonicos de mor-

te anim

te animæ, cùm in corpus truditur, ſecunda ſententia. Alij uerò (nam tres inter eos eſſe ſententiarum diuerſitates antè ſignauimus) in duas quidem & ipſi partes, ſicut primi faciunt, ſed non iiſdem terminis diuidunt mundum. Hi enim cœlum, quod aplanes ſphæra uocitatur, partẽ unam: ſeptem uerò ſphæras, quæ uagæ uocantur, & quod inter illas ac terram eſt, terramq; ipſam alterã partem eſſe uoluerunt. Secundum hos ergo, quorũ ſectæ amicior eſt ratio, animæ beatæ ab omni cuiuſcunq; cõtagione corporis liberæ cœlum poßident. Quæ uerò appetentiam corporis, & huius, quam in terris uitam uocamus, ab illa ſpecula altißima & perpetua luce deſpiciens, deſiderio latenti cogitauerit, pondere ipſo terrenæ cogitationis paulatim in inferiora delabitur. Nec ſubitò à perfecta incorporalitate luteũ corpus induitur, ſed ſenſim per tacita detrimenta, & longiorẽ ſimplicis & abſolutißimæ puritatis receſſum, in quædã ſiderei corporis incremẽta turgeſcit. In ſingulis enim ſphæris, quæ cœlo ſubiectæ ſunt, ætherea obuolutione ueſtitur: ut per eas gradatim ſocietati huius indumẽti teſtei cõcilietur. Et ideo totidẽ mortibus, quot ſphæras tranſit, ad hanc peruenit, quæ in terris uita uocitatur. Incorporalitas

Quomodo anima ex ſuperiore mundi parte ad inferna hæc delabatur. CAPVT XII.

DEſcenſus uerò ipſius, quo anima de cœlo in huius uitæ inferna delabitur, ſic ordo digeritur: Zodiacum ita lacteus circulus obliquæ circunflexionis occurſu ambiendo amplectitur: ut eum quà duo tropica ſigna Capricornus & Cancer ferũtur, interſecet. Has Solis portas phyſici uocauerunt, quia in utraque obuiante ſolſtitio, ulterius ſolis inhibetur acceßio: & fit ei regreſſus ad zonæ uiam, cuius terminos nũquam relinquit. Per has portas

*tas animæ de cœlo in terras meare, & de terris in cœlum
remeare creduntur.* Ideo *hominum una, altera* Deorum
uocatur. Hominum Cancer, *quia per hunc in inferiora
deſcenſus eſt:* Capricornus Deorum, *quia per illum animæ
in propriæ immortalitatis ſedem, & in* Deorum *numerũ*
Οδυσ ν. *reuertuntur.* Et *hoc eſt, quod* Homeri *diuina prudentia
in antri* Ithacenſis *deſcriptionè ſignificat.* Hinc & Py=
thagoras putat à lacteo circulo deorſum incipere Ditis
*imperium, quia animæ inde lapſæ uidentur iam à ſuperis
receßiſſe.* Ideo *primam naſcentibus ait lactis alimoniam
offerri, quia primus eis motus à lacteo incipit in corpo=
ra terrena labentibus.* Vnde & Scipioni *de animis beato
rum, oſtenſo lacteo, dictum eſt:* Hinc profecti, huc re=
uertuntur. *Ergo deſcenſuræ cùm adhuc in* Cancro *ſunt,
quoniã illhic poſitæ necdum lacteum reliquerunt, adhuc
in numero ſunt* Deorum. *Cùm uerò ad* Leonem *labendo
peruenerint, illhic conditionis futuræ auſpicantur exor=
dium.* Et *quia in* Leone *ſunt rudimenta naſcendi, &
quædam humanæ naturæ tyrocinia:* Aquarius *autem ad=
uerſus* Leoni *eſt, & illo oriente mox occidit: ideo cùm
ſol* Aquarium *tenet, mánibus parentatur, utpote in ſigno,
quod humanæ uitæ contrarium uel aduerſum feratur.
Illhinc ergo, id eſt, à confinio quo ſe zodiacus lacteusq́;
contingunt, anima deſcendens à tereti, quæ ſola forma di
uina eſt, in conum defluendo producitur, ſicut à puncto
naſcitur linea, & in longum ex indiuiduo procedit:
ibiq́; à puncto ſuo quod eſt monas, uenit in dyadem, quæ*
*detractio *eſt prima* * *protractio.* Et *hæc eſt eſſentia, quam indiui=
duam, eandemq́; diuidiam* Plato *in* Timæo, *cùm de mun=
danæ animæ fabrica loqueretur, expreßit.* Animæ *enim,
ſicut mundi, ita & hominis unius, modo diuiſionis*

rep

reperiuntur ignaræ, ſi diuinæ naturæ ſimplicitas cogitetur: modo capaces, cùm illa per mundi, hæc per hominis membra diffunditur. Anima ergo cum trahitur ad corpus, in hac prima ſui productione ſyluestrem tumultum, id eſt, hylen influentem ſibi incipit experiri. Et hoc eſt, quod Plato notauit in Phædone, animam in corpus trahi noua ebrietate trepidantem: uolens nouum potum materialis alluuionis intelligi, quo delibuta & grauata deducitur. Arcani huius indicium eſt & crater Liberi patris ille ſidereus, in regione quæ inter Cancrũ eſt & Leonem locatus, ebrietatem illhic primum deſcenſuris animis euenire ſylua influente ſignificans. Vnde & comes ebrietatis obliuio, illhic incipit animis latenter obrepere. Nam ſi animæ memoriam rerum diuinarum, quarum in cœlo erant conſciæ, ad corpora uſq; deferrent: nulla inter homines foret de diuinitate diſſenſio. Sed obliuionem quidem omnes deſcendendo hauriunt: aliæ uerò magis, minus aliæ. Et ideo in terris, uerum cum non omnibus liqueat, tamen opinantur omnes: quia opinionis ortus eſt memoriæ defectus. Hi tamen hoc magis inueniunt, qui minus obliuionis hauſerunt: quia facilè reminiſcuntur, quid illhic antè cognouerint. Hinc eſt, quòd quæ apud Latinos lectio, apud Græcos uocatur repetita cognitio: quia cùm uera diſcimus, ea recognoſcimus quæ naturaliter noueramus, antequàm materialis influxio in corpus uenĩẽtes animas ebriaret. Hæc eſt autẽ hyle, quæ omne corpus mundi, quod ubicunq; cernimus, ideis impreſſa formauit. Sed altiſſima & puriſſima pars eius, qua uel ſuſtentantur diuina, uel cõſtant, nectar uocatur, & creditur eſſe potus Deorũ: inferior uerò & turbidior, potus animarum. Et hoc eſt quod ueteres Letheum fluuium uocauerunt. Ipſum autem

Sidus crateris inter coruum & anguem.

ἀνάγνωσις.

Lib

Liberum patrem Orphaici νοῦν ὑλικὸν ſuſpicantur intelligi, qui ab illo indiuiduo natus, in ſingulos ipſe diuiditur. Ideo in illorum ſacris traditur Titaneo furore in membra diſcerptus, & fruſtis ſepultis rurſus unus & integer emerſiſſe: quia νοῦς, quem diximus mentem uocari, ex indiuiduo præbendo ſe diuidendum, & rurſus ex diuiſo ad indiuiduum reuertẽdo, & mundi implet officia, & naturæ ſuæ arcana non deſerit. Hoc ergo primo pondere de zodiaco & lacteo ad ſubiectas uſq; ſphæras anima delapſa, dum & per illas labitur, in ſingulis non ſolum (ut iam diximus) luminoſi corporis amicitur acceſſu: ſed & ſingulos motus, quos in exercitio eſt habitura, producit. In Saturni ratiocinationẽ & intelligentiã, quod λογιστικὸν θεωρητικὸν uocant. In Iouis uim agẽdi, quod πρακτικὸν dicitur. In Martis animoſitatis ardorẽ, quod θυμικὸν nũcupatur. In Solis ſentiẽdi opinandiq; naturam, quod αἰσθητικὸν & φανταστικὸν appellant. Deſiderij uerò motũ, quod ἐπιθυμητικὸν uocatur, in Veneris. Pronuntiandi & interpretandi quæ ſentiat, quod ἑρμηνευτικὸν dicitur, in orbe Mercurij. φυτικὸν uerò, id eſt, naturam plantandi & augendi corpora, ingreſſu globi lunaris exercet: & eſt hæc ſicut à diuinis ultima, ita in noſtris terreniſq; orbibus prima. Corpus enim hoc ſicut fæx rerum diuinarum eſt, ita animalis eſt prima ſubſtantia. Et hæc eſt differentia inter terrena corpora, & ſupera, cœli dico & ſiderum aliorumq; elementorum, quòd illa quidem ſurſum accerſita ſunt ad animæ ſedem, & immortalitatem ex ipſa natura regionis, & ſublimitatis imitatione emeruerunt: ad hæc uerò terrena corpora anima ipſa deducitur, & ideo mori creditur, cùm in caducam regionem, & in ſedem mortalitatis includitur. Nec te moueat, quod de anima, quã eſſe immortalem dicimus, mortem

*mortem toties nominamus. Etenim ſua morte anima non extinguitur, ſed ad tempus obruitur: nec temporali demerſione beneficium perpetuitatis eximitur: cum rurſus è corpore ubi meruerit, contagione uitiorum penitus elimata purgari, ad perennis uitæ lucem reſtituta in integrum reuertatur. Plenè (ut arbitror) de uita & de morte animæ definitio liquet, quam de*adytis philoſophiæ, doctrina & ſapientia Ciceronis elicuit.* **abditis*

Hominem duplici ratione mori. Primùm, ſi anima corpus relinquat. Deinde ſi anima in corpore adhuc manens corporeas illecebras contemnat, uoluptatesq́; & affectiones omnes exuat. Ex his mortibus poſteriorē hanc omnibus appetendam, priorem accerſendam non eſſe, ſed expectandum, donec Deus ipſe animam à corpore diſſoluat. CAP. XIII.

SEd Scipio per quietē & in cœlo, quod in præmium cedit beatis, & promiſſione immortalitatis animatus, tam gloriosā ſpē, tamq́; inclytā magis magisq́; firmauit, uiſo patre, de quo utrū uiueret, cùm adhuc uideretur dubitare, quæſierat. Mortē igitur malle cœpit, ut uiueret. Nec fleſſe cōtentus, uiſo parēte quē crediderat extinctū: ubi loqui poſſe cœpit, hoc primū probare uoluit, nihil ſe magis deſiderare, quàm ut cū eo iam moraretur. Nec tamen apud ſe quæ deſiderabat faciēda conſtituit, quàm antè cōſuleret: quorū unum prudentiæ, alterū pietatis aſſertio eſt. Nunc ipſa uel conſulentis, uel præcipientis uerba tractemus: Quæſo, inquā, pater ſanctiſsime atq; optime, quoniā hæc eſt uita, ut audio Africanū dicere, quid moror in terris? quin huc ad uos uenire propero? Nō eſt ita, inquit ille. Niſi enim cùm Deus hic, cuius hoc tēplū eſt, omneq; quod cōſpicis, iſtis te corporis cuſtodijs liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt.

teſt. Homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globū, quem in templo hoc medium uides, quæ terra dicitur: Hisq́ animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas uocatis, quę globoſę & rotundę diuinis animatæ mentibus, circulos orbesq́ ſuos cōficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi, & pijs omnibus retinendus animus eſt in cuſtodia corporis: nec iniuſſu eius, à quo ille eſt uobis datus, ex hominum uita migrandū eſt, ne munus aſsignatum à Deo defugiſſe uideamini. *Hæc ſecta & præceptio Platonis eſt, qui in Phædone definit, homini nō eſſe ſua ſponte moriendū. Sed in eodē tamen dialogo idem dicit, mortē philoſophātibus appetēdā, et ipſam philoſophiā meditationē eſſe moriēdi.*

Duplex mors hominis ſecundum Platonē, & quæ harum appetēda, quæ non accerſenda, idq́ ſeptē ob cauſas.

Hæc ſibi ergo cōtratria uidentur: ſed nō ita eſt. Nā Plato duas mortes hominis nouit. Nec hoc nūc repeto, qđ ſuperius dictū eſt, duas eſſe mortes, unam animæ, animalis alteram: ſed ipſius quoq; animalis, hoc eſt, hominis, duas aſſerit mortes: quarum unā natura, uirtutes alterā præſtant. Homo enim moritur, cùm anima corpus relinquit, ſolutum lege naturæ: Mori etiā dicitur, cum anima adhuc in corpore conſtituta, corporeas illecebras, Philoſophia docente, contemnit: & cupiditatum dulces inſidias reliquasq; omnes exuitur paſsiones. Et hoc eſt, quod ſuperius ex ſecundo uirtutū ordine, quæ ſolis philoſophantibus aptæ ſunt, euenire ſignauimus. Hanc ergo mortē dicit Plato ſapientibus appetendā: illā uerò, quā omnibus natura cōſtituit, cogi, uel inferri, uel accerſiri uetat: docēs, expectādā eſſe naturā: et has cauſas huius aperiēs ſanctionis quas ex uſu rerū, quæ in quotidiana cōuerſatione ſunt mutuatur. Ait enim eos qui poteſtatis imperio trudūtur in carcerem

Plato in Phædone.

non

nõ oportere inde diffugere,priuſquàm poteſtas ipſa quæ clauſit,abire permiſerit. N*on enim uitari pœnam, furtiua diſceßione,ſed creſcere.* Prima. Hoc quoq; *addit, nos eſſe in dominio* Deorum, *quorum tutela & prouidentia gubernamur.* Secunda. Nihil *autẽ eſſe inuito domino de ijs quæ poßidet,ex eo loco in quo ſuum conſtituerat,auferẽdum.* Et *ſicut qui uitam mancipio extorquet alieno, crimine non carebit: ita eum qui finem ſibi,domino necdum iubente, quæſiuerit,non abſolutionem cõſequi,ſed reatũ.* Tertia. H*æc* Platonic*æ ſectæ ſemina altius* Plotinus *exequitur.* Oportet,*inquit, animam poſt hominem liberam corporeis paßionibus inueniri:quam qui de corpore uiolenter extrudit, liberam eſſe non patitur.* Q*ui enim ſibi ſua ſponte necem comparat,aut pertæſus neceßitatis, aut metu cuiuſquam ad hoc deſcendit,aut odio,quæ omnia inter paßiones habentur.* Quarta. Ergo *etſi antè fuit his ſordibus pura,hoc ipſo tamen quo exit extorta,ſordeſcit.* Deinde *mortem debere ait animæ à corpore ſolutionem eſſe, non uinculum.* Quinta. Exitu *autem coacto, animam circa corpus magis magisq; uinciri.* Et *reuera ideo ſic extortæ animæ diu circa corpus, eius'ue ſepulturã, uel locum in quo iniecta manus eſt, peruagãtur:cùm cõtrà illæ animæ,quæ in hac uita à uinculis corporeis philoſophiæ morte diſſoluũtur, adhuc extante corpore, cœlo & ſideribus inſerantur.* Et *ideo illam ſolam de uoluntarijs mortibus ſignificat eſſe laudabilem, quæ comparatur philoſophiæ ratione,ut diximus, non ferro: prudẽtia,non ueneno.* Addit *etiam, ſolam eſſe naturalem mortem,ubi corpus animam,non anima corpus relinquit.* Sexta. Con*ſtat enim numerorum certam conſtitutamq; rationẽ animas ſociare corporibus.* Hi *numeri dum ſuperſunt, perſeuerat corpus animari:cùm uerò deficiunt, mox arca*

e na illa

na illa uis ſoluitur, qua ſocietas ipſa conſtabat. Et hoc eſt quod fatum & fatalia uitæ tempora uocamus. Anima ergo ipſa non deficit, quippe quæ immortalis atq; perpetua eſt, ſed impletis numeris, corpus fatiſcit: nec anima laſſatur animando, ſed officium ſuum deſerit corpus, cùm iam non poßit animari. Hinc illud eſt doctißimi uatis:

Aeneidos 6. –Explebo numerum, reddarq́; tenebris.

Hæc eſt igitur naturalis uerè mors, cùm finem corporis ſolus numerorum ſuorum defectus apportat: non cùm extorquetur uita corpori, adhuc idoneo ad continuationem

Septima. ferēdi. Nec leuis eſt differētia, uitam uel natura, uel ſponte ſoluendi. Anima enim cum à corpore deſeritur, poteſt in ſe nihil retinere corporeum, ſi ſe purè, cùm in hac uita eſſet, inſtituit. Cùm uerò ipſa uiolenter de corpore extruditur, quia exit rupto uinculo, non ſoluto, fit ei ipſa neceßitas occaſio paßionis, & malis, uinculum dum rumpit, inficitur. Hanc quoq; ſuperioribus adijcit rationem non ſponte pereundi: Cùm cōſtet, inquit, remunerationē animis illhic eſſe tribuendam, pro modo perfectionis, ad quam in hac uita unaquæq; peruenit: non eſt præcipitandus uitæ finis, cùm adhuc proficiendi eſſe poßit acceßio. Nec fruſtra hoc dictum eſt: nam in arcanis de animæ reditu diſputationibus fertur: in hac uita delinquentes, ſimiles eſſe ſuper æquale ſolum cadentibus, quibus denuo ſine difficultate præſtò ſit ſurgere: animas uerò ex hac uita cum delictorum ſordibus recedentes, æquandas his, qui in abruptum ex alto præcipitiq́; delapſi ſunt, unde facultas nunquam ſit reſurgendi. Ideo ergo conceßis utendū uitæ ſpatijs, ut ſit perfectæ purgationis maior facultas. Ergo,

Cauillum. inquies, qui iam perfectè purgatus eſt, manum ſibi debet

* perfectum inferre: cùm non ſit ei cauſa remanendi, quia*profectum

ulterius

ulterius non requirit, qui ad ſuperna peruenit. Sed hoc ipſo, quo ſibi celerem finē ſpe fruēdæ beatitatis arceßit, irretitur laqueo paßionis: quia ſpes, ſicut timor, paßio eſt. Sed & cætera, quæ ſuperior ratio diſſeruit, incurrit. Et hoc eſt, quòd Paulus filium ſpe uitæ ucrioris ad ſe uenire properantem, prohibet, ac repellit: ne feſtinatum ab ſolutionis aſcenſionisq́; deſiderium, magis eum hac ipſa paßione uinciat, ac retardet. Nec dicit, Quòd niſi mors naturalis aduenerit, emori non poteris: ſed, Huc uenire non poteris. Niſi enim, *inquit*, cùm Deus iſtis te corporis cuſtodijs liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt: *quia ſcit iam receptus in cœlum, niſi perfectæ puritati cœleſtis habitaculi aditum non patere. Pari autem conſtantia, mors, nec ueniens per naturam timenda eſt, nec contra ordinem cogenda naturæ. Ex his quæ Platonem, quæq́; Plotinum de uoluntaria morte pronuntiaſſe retulimus, nihil in uerbis Ciceronis, quibus hāc prohibet, remanebit obſcurum.* Refutatio.

Cur mundus hic uniuerſus, Dei uocetur templum. Quo tuplici ſenſu accipiatur nomen animi. Et quomodo mens homini cum ſideribus communis eſſe dicatur. Tum uariæ de animi natura ſententiæ. Quid inter ſtellā ac ſidus interſit. Quid ſphæra, quid orbis, quid circus, ſtellæ errantes unde nomen acceperint.

CAP. XIIII.

SEd illa uerba, quæ præter hoc ſunt inſerta, repetamus. Homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerētur illum globum, quem in templo hoc medium uides, quæ terra dicitur. Hisq́ animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas uocatis: quæ globoſæ atque rotundæ, diuinis animatę mentibus, circulos ſuos orbesq́ conficiunt celerita-

te mirabili. *De terra, cur globus dicatur in medio mundo poſitus, plenius diſſeremus, cùm de nouem ſphæris loquemur.* Bene *autem uniuerſus mundus* Dei *templum uocatur, propter illos qui exiſtimant, nihil eſſe aliud* Deum, *niſi cœlum ipſum, & cœleſtia iſta quæ cernimus.* Ideo *ut ſummi omnipotentiam* Dei *oſtenderet poſſe uix intelligi, nunquam poſſe uideri: quicquid humano ſubijcitur aſpectui, templum eius uocauit, qui ſola mente concipitur: ut qui hæc ueneratur, ut templa, cultum tamen maximum debeat conditori: ſciatq; quiſquis in uſum templi huius inducitur, ritu ſibi uiuendum ſacerdotis.* Vnde *& quaſi quodam publico præconio, tantam humano generi diuinitatem ineſſe teſtatur, ut uniuerſos ſiderei animi cognatione nobilitet.* Notandum *eſt, quòd hoc loco animum & ut propriè, & ut abuſiuè dicitur, poſuit. Animus enim propriè mens eſt, quam diuiniorem anima, nemo dubitauit. Sed nonnunquam ſic & animam uſurpantes uocamus. Cùm ergo dicit,* Hiſq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus: *mentem præſtat intelligi, quæ nobis propriè cum cœlo, ſideribuſq; communis eſt. Cùm uerò ait,* Retinendus animus eſt in cuſtodia corporis: *ipſam tunc animam nominat, quæ uincitur cuſtodia corporali, cui mens diuina non ſubditur.* Nunc *qualiter nobis animus, id eſt, mens, cum ſideribus communis ſit, ſecundum* Theologos *diſſeramus.* Deus, *qui prima cauſa & eſt, & uocatur, unus omnium quæq; ſunt, quæq; uidentur eſſe, princeps & origo eſt.* Hic *ſuperabundanti maieſtatis fœcunditate, de ſe mentem creauit.* Hæc *mens, quæ* νοῦς *uocatur, qua patrem inſpicit, plenam ſimilitudinem ſeruat autoris: animam uerò de ſe creat, poſteriora reſpiciens: rurſus anima * patrem qua*

Mundus cur Dei templum dicatur.

Animum bifariam ſumi.

Quomodo animus cum ſideribus cõmunis.

**al's partem quam: ut & paulò anté.*

intuet

intuetur, induitur, ac paulatim regrediente reſpectu in fabricam corporũ, incorporea ipſa degenerat. Habet ergo & puriſſimã ex mente, de qua eſt nata, rationẽ, quod λογικὸν uocatur: & ex ſua natura accipit præbendi ſenſus, præbendiq́; incrementi ſeminariũ, quorum unũ αἰσθητικὸν, alterum φυτικὸν nuncupatur. Sed ex his primum, id eſt, λογικὸν, quod innatum ſibi ex mẽte ſumpſit, ſicut uerè diuinum eſt, ita ſolis diuinis aptum. Reliqua duo αἰσθητικὸν & φυτικὸν, ut a diuinis recedunt, ita conueniẽtia ſunt caducis. Anima ergo creans ſibi, condensq́; corpora (nam ideo ab anima natura incipit, quam ſapientes de Deo & mente νοῦν nominãt) ex illo mero ac puriſſimo fonte mentis quẽ naſcendo de originis ſuæ hauſerat copia, corpora illa diuina uel ſupera, cœli dico & ſiderum, quæ prima cõdebat, animauit: diuinæq́; mentes omnibus corporibus, quæ in formã teretem, id eſt, in ſphæræ modũ formabãtur, infuſæ ſunt. Et hoc eſt quod cum de ſtellis loqueretur, ait: Quæ diuinis animatæ mentibus. In inferiora uerò ac terrena degenerãs, fragilitatem corporum caducorum deprehendit meram diuinitatem mentis ſuſtinere non poſſe, imò partem eius uix ſolis humanis corporibus conuenire: quia & ſola uidentur erecta, tanquam quæ ad ſupera ab imis recedant, & ſola cœlum facilè tanquã ſemper erecta ſuſpiciunt: ſolisq́; ineſt uel in capite ſphæræ ſimilitudo, quam formam diximus ſolam mentis capacem. Soli igitur homini rationem, id eſt, uim mentis infudit, cui ſedes in capite eſt. Sed & geminam illam creſcendi ſentiendíque naturam, quia caducum eſt corpus, inſeruit. Et hinc eſt, quòd homo & rationis compos eſt, & ſentit, & creſcit, ſoláque ratione meruit præſtare cæteris animalibus: quæ quia ſemper prona ſunt, & ex ipſa quæque ſuſpiciendi

difficultate à ſuperis receſſerunt, nec ullam diuinorũ corporum ſimilitudinem aliqua ſui parte meruerũt, nihil ex mente ſortita ſunt, & ideo ratione caruerunt: Duó que *tantum adepta ſunt, ſentire, uel creſcere.* N*am ſi quid in illis ſimilitudinem rationis imitatur, non ratio, ſed memoria eſt: & memoria non illa ratione mixta, ſed quæ hebetudinem ſenſuum quinque comitatur.* De *qua plura nunc dicere (quoniam ad præſens opus non attinet) omittemus.* T*errenorum corporum tertius ordo in arboribus & herbis eſt, quæ carent tam ratione, quàm ſenſu.* Et *quia creſcendi tantummodo uſus in his uiget, hac ſola uiuere parte dicuntur.* Hunc *rerum ordinem &* V*ergilius expreßit.* N*am & mundo animam dedit, &*

Aeneidos 6. *ut puritati eius atteſtaretur, mentem uocauit.* Cœlum *enim, ait, & terras, & maria, & ſidera ſpiritus intus*

Aeneidos 8. *alit, id eſt, anima. Sicut alibi pro ſpiramento animam dicit,* Q*uantum ignes animæ que ualent.* Et *ut illius mundanæ animæ aſſereret dignitatem, mentem eſſe teſta-*

Aeneidos 6. *tur, Mens agitat molem.* Necnon *ut oſtenderet ex ipſa anima conſtare, & animari uniuerſa, quæ uiuunt, addidit,* I*nde hominum, pecudumq; genus. & cætera.* V*t que aſſereret eundem ſemper in anima eſſe uigorem, ſed uſum eius hebeſcere in animalibus corporis denſitate, adiecit:* Q*uantum non noxia corpora tardant. & reliqua.* S*ecundum hæc ergo cùm ex ſummo* Deo *mens, ex mente anima ſit: anima uerò & condat, & uita compleat omnia, quæ ſequuntur, cunctaq; hic unus fulgor illuminet, & in uniuerſis appareat, ut in multis ſpeculis per ordinem poſitis uultus unus, cumq; omnia continuis ſucceßionibus ſe ſequantur, degenerantia per ordinem ad imum meandi, inuenietur preßius intuenti à ſummo* Deo *uſque ad ulti-*

mam

mam rerum fæcem una ſe mutuis uinculis religans, & nuſquam interrupta connexio. Et *hæc eſt* Homêri *catena aurea, quam pendêre de cœlo in terras* Deum *iußiſſe commemorat.* His *ergo dictis, ſolum hominem conſtat ex terrenis omnibus, mentis, id eſt, animi, ſocietatem cum cœlo & ſideribus habere communem.* Et *hoc eſt quod ait:* Hisq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas uocatis. Nec *tamen ex ipſis cœleſtibus & ſempiternis ignibus nos dicit animatos.* I*gnis enim ille, licet diuinum, tamen corpus eſt.* Nec *ex corpore quamuis diuino poſſemus animari: ſed unde ipſa illa corpora quæ diuina & ſunt & uidentur, animata ſunt, id eſt, ex ea mundanæ animæ parte, quam diximus de pura mente conſtare.* E*t ideo poſtquàm dixit:* Hisq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas uocatis: *mox adiecit,* Quæ diuinis animatæ mẽtibus: *ut per ſempiternos ignes, corpus ſtellarũ: per diuinas uerò mentes, earũ animas manifeſta deſcriptione ſignificet, & ex illis in noſtras uenire animas uim mẽtis oſtẽdat.* Nõ *ab re eſt, ut hæc de anima diſputatio in fine ſententias omnium, qui de anima uidentur pronuntiaſſe, contineat.* Plato *dixit animam, eſſentiam ſe mouentem.* Xenocrates, *numerum ſe mouentem:* Ariſtoteles, ἐντελέχειαν: Pythagoras, & Philolaus, *harmoniã:* Poßidonius, *ideam:* Aſclepiades, *quinq; ſenſuum exercitium ſibi conſonum:* Hippocrates, *ſpiritum tenuem, per corpus omne diſperſum:* Heraclitus Ponticus, *lucem:* Heraclitus *phyſicus, ſcintillam ſtellaris eſſentiæ:* Xenon, *concretum corpori ſpiritum:* Democritus, *ſpiritum inſertum atomis, hac* facultate motus, ut corpus illi omne ſit peruium:* Critolaus Peripateticus *conſtare eam de quinta*

Sententiæ philoſophorũ de anima.

*facilitate

eſſentia: Hipparchus, ignem: Anaximenes, aëra: Empedocles, & Critias, ſanguinem: Parmenides, ex terra & igne: Xenophanes, ex terra & aqua: * Boëthus, ex aëre & igne: Epicurus, ſpeciem ex igne & aëre & ſpiritu miſtam. Obtinuit tamen, non minus de incorporalitate eius, quàm de immortalitate ſententia. Nunc uideamus, quæ ſint hæc duo nomina, quorum pariter meminit, cum dicit: Quæ ſidera, & ſtellas uocatis. Neque enim hic res una gemina appellatione monſtratur: ut enſis, & gladius. Sed ſunt ſtellæ quidem ſingulares, ut erraticæ quinque: & cæteræ, quæ non admiſtæ alijs, ſolæ feruntur. Sidera uerò, quæ in aliquod ſignum ſtellarum plurium compoſitione formantur: ut Aries, Taurus, ut Andromeda, Perſeus, uel Corona, & quæcunque uariarum genera formarum in cœlum recepta creduntur. Sic & apud Græcos ἀστὴρ, & ἄστρον diuerſa ſignificant. Etenim aſter, ſtella una eſt: & aſtron, ſignum ſtellis coactum, quod nos ſidus uocamus. Cùm uerò ſtellas globoſas, & rotundas dicat: non ſingularium tantum exprimit ſpeciem, ſed & earũ, quæ in ſigna formanda conueniunt. Omnes enim ſtellæ inter ſe, etſi in magnitudine aliquam, nullam tamen habent in ſpecie differentiam. Per hæc autem duo nomina, ſolida ſphæra deſcribitur, quæ nec ex globo, ſi rotunditas deſideretur: nec ex rotunditate, ſi globus deſit, efficitur: cùm alterum à forma, alterum à ſoliditate corporis deſeratur. Sphæras autẽ hic dicimus, ipſarum ſtellarum corpora, quæ omnia hac ſpecie formata ſunt. Dicuntur præterea ſphæræ, & aplanes illa quæ maxima eſt: & ſubiectæ ſeptẽ, per quas duo lumĩa, et quinq; uagæ diſcurrũt. Circi uerò et orbes, duarum

*Boëtos

Stellæ quæ.

Sidera quæ.

ἀστὴρ ἄστρον.

Sphæra.

Aplanes.

Circi.

duarum ſunt rerum duo nomina. Et *his nominibus quidẽ alibi aliter eſt uſus.* Nam *& orbem pro circulo poſuit: ut, orbem lacteũ.* Et *orbem pro ſphæra:ut,* Nouem tibi orbibus uel potius globis. *Sed & circi uocantur, qui ſphæram maximam cingũt, ut eos ſequens tractatus oſtẽdet: quorũ unus eſt lacteus de quo ait:* Inter flammas circus elucẽs. *Sed hic horũ nihil neq; circi, neq; orbis nomine uoluit intelligi. Sed eſt orbis in hoc loco ſtellæ una integra & peracta cõuerſio: id eſt, ab eodẽ loco poſt emenſum ſphæræ, per quã mouetur, ambitũ in eundem locũ regreſſus.* Circus *autẽ eſt hic linea ambiens ſphærã, ac ueluti ſemitam faciens, per quã lumen utrinq; diſcurrit, & inter quam uagantiũ ſtellarũ error legitimus coërcetur. Quas ideo ueteres errare dixerũt: quia & curſu ſuo ferũtur, & cõtra ſphæræ maximæ, id eſt, ipſius cœli impetum, cõtrario motu ad* Oriẽtem *ab* Occidente *uoluũtur.* Et *omnium quidem par celeritas, motus ſimilis, & idem eſt modus meandi: ſed non omnes eodem tempore circos ſuos, orbesq; conficiunt.* Et *ideo eſt celeritas ipſa mirabilis: quia cùm ſit eadem omnium, nec ulla ex illis aut concitatior eſſe poßit, aut ſegnior, non eodem tamẽ temporis ſpatio omnes ambitum ſuum peragunt.* Cau*ſam uerò ſub eadem celeritate diſparis ſpatij, aptius nos ſequentia docebunt.*

Orbis.

Circus.

Stellæ errãtes.

De undecim circulis cœlum ambientibus.

CAPVT XV.

HIs *de ſiderum natura, & ſiderea hominũ mente narratis, rurſus filium pater, ut in* Deos *pius, ut in homines iuſtus eſſet, hortatus, præmium rurſus adiecit: oſtẽdens lacteum circulũ uirtutibus debitũ, * & beatorum cœtu refertum.* Cuius *meminit his uerbis:* Erat autem is ſplendidiſsimo candore inter flammas circus elucens,

* aliâs nõ habetur coniunctio &:

quem uos (ut à Graijs accepiſtis) orbem lacteum nuncupatis. *Orbis hic idem quod circus in lactei appellatione ſignificat. Eſt autem lacteus unus è circulis, qui ambiunt cœlum, & ſunt præter eum numero decem, de quibus quæ dicenda ſunt, proferemus, cùm de hoc competens ſermo proceſſerit. Solus ex omnibus hic ſubiectus eſt oculis, cæteris circulis magis cogitatione, quàm uiſu comprehendendis. De hoc lacteo multi inter ſe diuerſa ſenſerunt: cauſasq; eius alij fabuloſas, naturales alij protulerunt. Sed nos fabuloſa reticentes, ea tantummodo, quæ ad naturam eius uiſa ſunt pertinere, dicemus. Theophraſtus lacteum dixit eſſe * compagem, qua de duobus hemiſphærijs cœli ſphæra ſolidata eſt. Et ideo ubi oræ utrinq; conuenerāt, notabilem claritatem uideri. Diodorus ignem eſſe denſatæ concretæq; naturæ in unam curui limitis ſemitam, diſcretione mundanæ fabricæ coaceruāte concretū: & ideo uiſum intuētis admittere, reliquo igne cœleſti lucem ſuam nimia ſubtilitate diffuſam non ſubijciente conſpectui. Democritus innumeras ſtellas, breuesq; omnes, quæ ſpiſſo tractu in unū coactæ, ſpatijs quæ anguſtiſsima interiacēt opertis, uicinæ ſibi undiq;, & ideo paſsim diffuſæ lucis aſpergine, continuū iuncti luminis corpus oſtēdunt. Sed Poſsidonius, cuius definitioni plurium conſenſus acceſsit, ait lacteum caloris eſſe ſiderei infuſionem: quam ideo aduerſa zodiaco curuitas obliquauit, ut quoniam ſol nunquàm zodiaci excedendo terminos, expertem feruoris ſui partem cœli reliquā deſerebat, hic circus à uia ſolis in obliquū recedens, uniuerſitatem flexu calido temperaret. Quibus autē partibus zodiacum interſecet, ſuperius iam relatum eſt. Hæc de lacteo. Decē autē alij, ut diximus, circi ſunt, quorū unus eſt ipſe zodiacus, qui ex his decem*

Lacteus circulus.

*aliàs: compaginem,

ſolus

ſolus potuit latitudinem hoc modo, quem referemus, adipiſci. Natura cœleſtium circulorũ incorporalis eſt linea, quæ ita mente concipitur, ut ſola longitudine cenſeatur, latum habere non poſſit. Sed in zodiaco latitudinẽ ſignorum capacitas exigebat. Quantum igitur ſpatij lata dimenſio porrectis ſideribus occupabat, duabus lineis limitatum eſt. Et tertia ducta per medium, ecliptica uocatur, quia cùm curſum ſuum in eadem linea pariter ſol & luna conficiunt, alterius eorum neceſſe eſt uenire defectum: Solis, ſi ei tunc luna ſuccedat: lunæ, ſi tunc aduerſa ſit Soli. Ideo nec Sol unquã deficit, niſi cùm triceſimus lunæ dies eſt: & niſi qntodecimo curſus ſui die, neſcit luna defectũ. Sic enim euenit, ut aut lunæ contra ſolem poſitæ, ad mutuandum ab eo ſolitum lumen, ſub eadem inuentus linea terræ conus obſiſtat, aut Soli ipſa ſuccedens obiectu ſuo ab humano aſpectu lumen eius repellat. In defectu ergo Sol ipſe nil patitur, ſed noſter fraudatur aſpectus. Luna uerò circa proprium defectum laborat, non accipiendo Solis lumen, cuius beneficio noctem colorat. Quod ſciens Vergilius diſciplinarum omnium peritiſſimus, ait:

Defectus Solis uarios, lunæq; labores. Georg. 2.

Quamuis igitur trium linearum ductus zodiacũ & claudat, & diuidat, unum tamen circum autor uocabulorum dici uoluit antiquitas. Quinq; alij circuli paralleli uocantur. Horum medius & maximus eſt æquinoctialis. Duo extremitatibus uicini, atq; ideo breues, quorum unus ſeptentrionalis dicitur, alter auſtralis. Inter hos & mediũ duo ſunt tropici, maiores ultimis, medio minores, & ipſi ex utraque parte zonæ uſtæ terminum faciunt. Præter hos alij duo ſunt coluri, quibus nomen dedit imperfecta conuerſio. Ambiẽtes enim ſeptentrionalem uerticem, atq; inde

Paralleli quinque.

Coluri duo.

*inde in diuerſa diffuſi & ſe in ſummo interſecāt, & quin que parallelos in quaternas partes æqualiter diuidunt, zodiacum ita interſecantes, ut unus corū per Arietem & Libram, alter per Cancrū atq; Capricornum meando decurrat, ſed ad auſtralem uerticem non peruenire creduntur. Duo qui ad numerum prædictum ſuperſunt, meridianus & horizon, non ſcribuntur in ſphæræ, quia certum locum habere non poſſunt, ſed pro diuerſitate circunſpicientis habitātis'ue uariātur. Meridianus eſt enim quem ſol cum ſuper hominum uerticem uenerit, ipſum diem medium efficiendo deſignat. Et quia globoſitas terræ habitationes omniū æquales ſibi eſſe non patitur, non eadem pars cœli omnium uerticem deſpicit. Et ideo unus omnibus meridianus eſſe non poterit, ſed ſingulis gentibus ſuper uerticem ſuū proprius meridianus efficitur. Similiter facit ſibi horizontem circunſpectio ſingulorum. Horizon eſt enim uelut quodam circo deſignatus terminus cœli, quod ſuper terram uidetur. Et quia ad ipſum uerè finem non poteſt humana acies peruenire, quantū quiſque oculos circunferendo conſpexit, propriū ſibi cœli quod ſuper terram eſt, terminū facit. Hic horizon quem ſibi uniuſcuiuſq; circunſcribit aſpectus, ultra trecentos & ſexaginta ſtadios longitudinem intra ſe continere non poterit. Centū enim & octoginta ſtadios non excedit acies cōtrà uidentis. Sed uiſus cùm ad hoc ſpatium uenerit, acceſſu deficiens in rotunditatem recurrendo curuatur. Atque ita fit, ut hic numerus ex utraq; parte geminatus, trecentorum ſexaginta ſtadiorū ſpatium, quod intra horizontem ſuum continetur, efficiat: ſemperq; quantum ex huius ſpatij parte poſtera procedendo dimiſeris, tantum tibi de * interiore ſumetur, & ideo horizon ſemper quantacūq;*

Meridianus circus.

Nota de proſpectu hominis.

Nota trecentos ſtadios maſculi no genere, quū ꝓpriè neutro ſtadia dicatur.

**aliâs: anteriore*

locor

locorum tranſgreßione mutatur. Huc *autem, quem diximus, admittit aſpectum, aut in terris æqua planities, aut pelagi tranquilla libertas, quæ nullam oculis obijcit offenſam.* Nec *te moueat, quòd ſæpe in longißimo poſitū montē uidemus, aut quòd ipſa cœli ſuperna ſuſpicimus.* Aliud *eſt enim, cùm ſe oculis ingerit altitudo, aliud cùm per planum ſe porrigit, & extēdit intuitus, in quo ſolo horizontis circus efficitur.* Hæc *de circis omnibus, quibus cœlū cingitur, dicta ſufficiant.* T*ractatū ad ſequētia trāsferamus.*

Quî fiat, ut quædam ſtellę nunquam à nobis uideantur, & quanta ſtellarum omnium magnitudo.

CAPVT XVI.

EX quo mihi omnia contemplanti, præclara cætera, & mirabilia uidebantur. Erant autem hæ ſtellæ, quas nunquam ex hoc loco uidimus: & hæ magnitudines omnium, quas eſſe nunquam ſuſpicati ſumus. Ex quibus erat ea minima, quæ ultima à cœlo, citima terris, luce lucebat aliena. Stellarum autem globi terræ magnitudinem facilè uincebāt. D*icendo*: Ex quo mihi omnia contemplanti: *id quod ſuprà diximus, affirmat, in ipſo lacteo Scipionis & parētum per ſomnium contigiſſe conuentum.* Duo *ſunt autem præcipua, quæ in ſtellis ſe admiratum refert: aliquarū nouitatem, & omnium magnitudinem.* Ac *prius de nouitate, pòſt de magnitudine diſſeremus.* Plenè *& doctè adijciendo,* Q*uas nunquam ex hoc loco uidimus, cauſam cur à nobis non uideātur, oſtendit.* Locus *enim noſtræ habitationis ita poſitus eſt, ut quædam ſtellæ ex ipſo nunquàm poßint uideri.* Q*uia ipſa pars cœli, in qua ſunt, nunquam poteſt hic habitantibus apparere.* Pars *enim hæc terræ, quæ incolitur ab uniuerſis hominibus, quam nos inuicem ſcire poſſumus,*

Cur quædam ſtellæ à nobis uideantur ſemper, quædam nunquam.

ſumus, ad ſeptentrionalem uerticem ſurgit, & ſphæralis conuexitas auſtralem nobis uerticem in ima demergit. Cùm uerò ſemper circa terram ab Ortu in Occaſum cœli ſphæra uoluatur, uertex hic qui Septẽtriones habet, quoquò uerſum mũdana uolubilitate uertatur, quoniam ſuper nos eſt, ſemper à nobis uidetur, ac ſemper oſtendit

Arctos Oceani metuentes æquore tingi.

Auſtralis cõtrà quaſi ſemel nobis pro habitationis noſtræ poſitione demerſus, nec ipſe nobis unquam uidetur, nec ſidera ſua, quibus & ipſe ſine dubio inſignitur, oſtendit. Et hoc eſt quod poëta naturæ ipſius conſcius, dixit:

Georg. 1. *Hic uertex nobis ſemper ſublimis: at illum*
Sub pedibus Styx atra uidet, manesq́; profundi.

Sed cùm hãc diuerſitatem cœleſtibus partibus uel ſemper, uel nunquam apparendi terræ globoſitas habitantibus faciat, ab eo qui in cœlo eſt, omne ſine dubio cœlum uidetur: non impediente aliqua parte terræ, quæ tota puncti locum pro cœli magnitudine uix obtinet. Cui ergo auſtralis uerticis ſtellas nunquam de terris uidere contigerat, ubi circunſpectu libero, ſine offenſa terreni obicis, uiſæ ſunt, iure quaſi nouæ admirationem dederunt. Et quia intellexit cauſam, propter quam eas nunquam antè uidiſſet, ait: Erant autem hæ ſtellæ quas nũquam ex hoc loco uidimus. *Hunc locum demonſtratiuè terram dicens, in qua erat, dum iſta narraret. Sequitur illa diſcuſſio, quid ſit, quod adiecit:* Et hæ magnitudines omnium, quas eſſe nunquam ſuſpicati ſumus. *Cur autem magnitudines, quas uidit in ſtellis, nunquam homines ſuſpicati ſint, ipſe patefecit, addendo:* Stellarum autem globi terræ magnitudinem facilè uincebãt. *Nam quando homo, niſi quem doctrina philoſophiæ ſu-*

Stellas ſingulas uniuerſa terra eſſe maiores.

pra

pra hominem, imò uerè hominem fecit, ſuſpicari poteſt ſtellam unam omni terra eſſe maiorem: cùm uulgò ſingulæ uix facis unius flammam æquare poſſe uideantur? Ergo tunc earum uerè magnitudo aſſerta credetur, ſi maiores ſingulas quàm eſt omnis terra, eſſe conſtiterit, quod hoc modo licet recognoſcas. Punctum dixerunt eſſe Geometræ, quod ob incomprehenſibilem breuitatem ſui, in partes diuidi non poßit: nec ipſum pars aliqua, ſed tantummodo ſignum eſſe dicatur. Phyſici terram ad magnitudinem circi, per quem Sol uoluitur, puncti modum obtinere docuere. Sol autem quantò minor ſit circo proprio, deprehenſum eſt manifeſtißimis dimenſionum rationibus. Conſtat menſuram Solis ducenteſimam ſextamdecimam partem habere magnitudinis circi, per quem ſol ipſe diſcurrit. Cùm ergo ſol ad circum pars certa ſit, terra uerò ad circum ſolis punctum ſit, quod pars eſſe nõ poßit: ſine cunctatione iudicij, ſolem conſtat terra eſſe maiorem, ſi maior eſt pars eo, quod partis nomen nimia breuitate nõ capit. Verùm ſolis circo ſuperiorum ſtellarum circos certum eſt eſſe maiores, ſi eo quod continetur, id quod continet maius eſt: cum hic ſit cœleſtium ſphærarum ordo, ut à ſuperiore unaquæque inferior ambiatur. Vnde & lunæ ſphæram, quaſi à cœlo ultimam, & uicinam terræ, minimam dixit, cùm terra ipſa in punctũ quaſi * uerè iam poſtrema deficiat. Si ergo ſtellarũ ſuperiorum circi (ut diximus) circo ſolis ſunt grãdiores, ſingulæ autem huius ſunt magnitudinis, ut ad circũ unaquæq; ſuũ, modũ partis obtineat: ſine dubio ſingulæ terra ſunt ampliores, quã ad ſolis circũ qui ſuperioribus minor eſt, punctũ eſſe prædiximus. De luna, ſi uerè luce lucet aliena, ſequẽtia docebunt.

*al. hſphæræ

Cœlum, quamobrem ſemper, & in orbem moueatur.

Quo ſenſu ſummus uocetur deus: & ecquid ſtellæ, quas fixas uocant, ſuo etiam proprioq; motu agantur.

CAPVT XVII.

HAec cùm Scipionis obtutus non ſine admiratione percurrens, ad terras uſq; fluxiſſet, & illhic familiarius hæſiſſet, rurſus aui monitu ad ſuperiora reuocatus eſt, ipſum à cœli exordio ſphærarum ordinem in hæc uerba monſtrantis: Nouem tibi orbibus uel potius globis connexa ſunt omnia, quorum unus eſt cœleſtis extimus, qui reliquos omnes complectitur, ſummus ipſe deus arcens & continens cæteros, in quo ſunt infixi illi qui uoluuntur ſtellarum curſus ſempiterni. Cui ſubiecti ſeptem, qui uerſantur retrò cõtrario motu atq; cœlũ. E' quibus unum globum poſſidet illa, quam in terris Saturniam nominant. Deinde eſt hominũ generi proſper & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis. Tum rutilus horribilisq; terris, quẽ Martium dicitis. Deinde ſubter mediã ferè regionẽ Sol obtinet, dux & princeps, et moderator luminum reliquorũ, mens mundi & tẽperatio, tanta magnitudine, ut cũcta ſua luce luſtret & cõpleat. Hunc ut comites conſequuntur Veneris alter, alter Mercurij curſus. Infimoq; orbe Luna radijs Solis accenſa cõuertitur. Infra autẽ eã nihil eſt, niſi mortale & caducũ, pręter animos munere deorũ hominũ generi datos. Supra lunã ſunt ęterna omnia. Nã ea quę eſt media & nona tellus, neq; mouetur, & infima eſt, & in eam ferũtur omnia nutu ſuo pondera. *Totius mundi à ſummo in imũ diligens in hunc locũ collecta deſcriptio eſt, et integrũ quoddã uniuerſitatis corpus effingitur, quod quidam τὸ πᾶν, id eſt, omne, dixerũt. Vnde &*

de & hic dicit: Connexa ſunt omnia. *Vergilius uerò magnum corpus uocauit:Et magno ſe corpore miſcet.* 6.Aeneidos.
*Hoc autem loco Cicero,rerum quærendarum iactis ſeminibus,multa nobis excolenda legauit. De ſeptem ſubiectis globis,ait:*Qui uerſantur retrò contrario motu atq; cœlum. *Quod cùm dicit,admonet ut quæramus,ſi uerſatur cœlum:& ſi illi ſeptem & uerſantur, & cõtrario motu mouentur: aut ſi hũc eſſe ſphærarum ordinem,quem Cicero refert,Platonica conſentit autoritas; & ſi uerè ſubiectæ ſint,quo pacto ſtellæ earum omnium zodiacum luſtrare dicantur,cùm zodiacus & unus,& in ſummo cœlo ſit: quæ'ue ratio in uno zodiaco aliarum curſus breuiores, aliarum faciat longiores. Hæc enim omnia in exponẽdo earum ordine neceſſe eſt aſſerãtur. Et poſtremò,qua ratione in terram ferãtur,ſicut ait:*Omnia nutu ſuo pondera. Proponit ea, quæ per ordinẽ ſunt explicãda.

Verſari cœlum,mundanæ animæ natura,& uis,& ratio docet:cuius æternitas in motu eſt, quia nunquam motus relinquit,quod uita nõ deſerit: nec ab eo uita diſcedit, in quo uiget ſemper agitatus. Igitur & cœleſte corpus, quod mundi anima futurum ſibi immortalitatis particeps fabricata eſt,ne unquam uiuendo deficiat,ſemper in motu eſt, & ſtare neſcit: quia nec ipſa ſtat anima, qua impellitur. Nam cùm animæ, quæ incorporea eſt, eſſentia ſit in motu,primum autem omnium cœli corpus anima fabricata ſit,ſine dubio in corpus hoc primum ex incorporeis motus natura migrauit. Cuius uis integra & incorrupta non deſerit, quod primum cœpit mouere. Ideo uero cœli motus neceſſariò uolubilis eſt, quia cùm ſemper moueri neceſſe ſit,ultrà autem locus nullus ſit, quo ſe tendat acceßio, continuatione perpetuæ in ſe reditionis agitatur. Ergo in quo poteſt,uel habet, currit, & accedere eius reuolui eſt: Cœlum cur moueatur. Cur non motu recto ſed in orbem agatur.

quia ſphæræ, ſpatia & loca complectentis omnia, unus eſt curſus, rotari: ſed & ſic animam ſequi ſemper uidetur, quæ in ipſa uniuerſitate diſcurrit. Dicemus ergo, *quòd eam nunquam reperiat, ſi ſemper hanc ſequitur?* Imò *ſemper eam reperit, quia ubique tota, ubique perfecta eſt.* Cur *ergo, ſi quam quærit, reperit, non quieſcit?* Quia *& illa requietis eſt inſcia.* Staret *enim, ſi uſquam ſtantem animam reperiret.* Quum *uerò illa, ad cuius appetentiam trahitur, ſemper in uniuerſa ſe fundat, ſemper & corpus ſe in ipſam, & per ipſam retorquet.* Hæc *de cœleſtis uolubilitatis arcano pauca de multis,* Plotino *autore reperta, ſufficiant.* Quòd *autem hunc iſtum extimum globum, qui ita uoluitur, ſummum* Deum *uocauit, non ita accipiendum eſt, ut ipſe prima cauſa, & deus ille omnipotentiſsimus exiſtimetur: quum globus ipſe, quod cœlum eſt, animæ ſit fabrica, anima ex mente proceſſerit: mens ex* Deo, *qui uerè ſummus eſt, procreata ſit.* Sed *ſummum quidem dixit, ad cæterorum ordinem, qui ſubiecti ſunt: unde mox ſubiecit:* Arcens *& continens cæteros.* Deum *uerò, quòd non modo immortale animal ac diuinum ſit plenum inclytæ ex illa puriſsima mente rationis, ſed quòd uirtutes omnes, quæ illam primæ omnipotentiam ſummitatis ſequuntur, aut ipſe faciat, aut ipſe contineat, ipſum deniq;* Iouem *ueteres uocauerunt, & apud* Theologos Iupiter *eſt mundi anima.* Hinc *illud eſt:*

Sphæra extima quo ſenſu ſummus uocetur deus.

Aegloga 3.

Ab Ioue *principium* Muſæ, Iouis *omnia plena.*

ἐκ διὸς ἀρχώμεσθα. Quo principio & in Ptolemæo Theocritus eſt uſus.

An & ſtellæ fixę ſuo quodam motu agantur.

Quod *de* Arato, *poëtæ alij mutuati ſunt, qui de ſideribus loquuturus, à cœlo in quo ſunt ſidera, exordium ſumendum eſſe decernens, ab* Ioue *incipiendum eſſe memorauit.* Hinc Iuno, *&* ſoror *eius, & coniux uocatur.* Eſt *autem* Iuno *aër: & dicitur ſoror, quia iiſdem ſeminibus, quibus*

Quibus cœlum, etiam aër eſt procreatus: coniux, quia aër ſubiectus eſt cœlo. His illud adijciendum eſt, quòd præter duo lumina, & ſtellas quinq; quæ appellantur uagæ, reliquas omnes, alij infixas cœlo, nec niſi cum cœlo moueri: alij (quorum aſſertio uero propior eſt) has quoq; dixerunt ſuo motu, præter quòd cum cœli conuerſione ferruntur, accedere: ſed propter immenſitatem extimi globi, excedentia credibilem numerum ſecula, in una eas curſus ſui ambitione conſumere, & ideo nullum earum motum ab homine ſentiri, quum non ſufficiat humanæ uitæ ſpatium, ad breue ſaltem punctum tam tardæ acceſſionis deprehendendum. Hinc Tullius, nullius ſectæ inſcius ueteribus approbatæ, ſimul attigit utranq; ſentẽtiam, dicẽdo: In quo ſunt infixi illi, qui uoluuntur, ſtellarum curſus ſempiterni. Nã & infixos dixit, & curſus habere nõ tacuit.

Tradidere autẽ uulgò curſum hunc in quindecim annorũ millibus pagi: ſed Ptolemæi ratio habet 36000. annos. Aliorum plus minus 25200.

Stellas errantes, contrario quàm cœlum motu uerſari.

CAPVT XVIII.

NVnc utrum illi ſeptem globi, qui ſubiecti ſunt, contrario, ut ait, quàm cœlum uertitur, motu ferantur, argumentis ad uerum ducentibus, requiramus. Solem, ac lunam, & ſtellas quinq;, quibus ab errore nomen eſt, præter quod ſecum trahit ab Ortu in Occaſum cœli diurna conuerſio, ipſa ſuo motu in Orientem ab Occidente procedere non ſolis literarum profanis, ſed multis quoq; doctrina initiatis, abhorrere à fide, ac monſtro ſimile iudicatum eſt: ſed apud preſſius intuentes ita eſſe uerum conſtabit, ut non ſolum mente concipi, ſed oculis quoq; ipſis poſſit probari. Tamen ut nobis de hoc ſit cum pertinaciter negante tractatus, age quiſquis tibi hoc liquere diſſimulas, ſimul omnia quæ uel contentio ſibi fingit detractans fidem, uel quæ ipſa ueritas ſuggerit, in diuiſionis membra mittamus.

Literarum profani pro imperitis.

Has erraticas cum luminibus duobus, aut infixas cœlo, ut alia ſidera, nullum ſui motum noſtris oculis indicare, ſed ferri mundanæ *cõuerſionis impetu, aut moueri ſua quoq; acceßione, dicemus. Rurſus, ſi mouentur, aut cœli uiam ſequuntur ab Ortu in Occaſum, & communi, & ſuo motu meantes: aut contrario receſſu in Orientem ab Occidẽtis parte uerſantur. Præter hoc, ut opinor, nihil poteſt uel eſſe, uel fingi. Nunc uideamus, quid ex his poterit uerum probari. si infixæ eſſent, nunquam ab eadem ſtatione diſcederent, ſed in eiſdem locis ſemper, ut aliæ, uiderentur. Ecce enim de infixis Vergiliæ, nec à ſui unquam ſe copulatione diſpergunt, nec Hyadas quæ uicinæ ſunt deſerũt, aut Orionis proximam regionem relinquunt. Septentrionum quoq; compago non ſoluitur. Anguis qui inter eos labitur, ſemel circunfuſum nõ mutat amplexum. Hæ uerò, modo in hac, modo in illa cœli regione uiſuntur. Et ſæpe cùm in unum locum duæ plures'ue conuenerint, & à loco tamen in quo uiſæ ſunt ſimul, & à ſe poſtea ſeparantur. Ex hoc eas non eſſe cœlo infixas, oculis quoq; approbantibus, conſtat. Igitur mouentur, nec negare hoc quiſquam poterit, quod uiſus affirmat. Quærendum eſt ergo, utrum ab Ortu in Occaſum, an in contrarium motu proprio reuoluantur. Sed & hoc quærentibus nobis, non ſolum maniſeſtißima ratio, ſed uiſus quoq; ipſe monſtrabit. Conſideremus enim ſingulorum ordinem, quibus zodiacum diuiſum uel diſtinctum uidemus, & ab uno ſigno quolibet ordinis eius ſumamus exordium. Cum Aries exoritur, poſt ipſum Taurus emergit: hunc Gemini inſequũtur, hoc Cancer, & per ordinem reliqua. Si iſtæ ergo in Occidentem ab Oriente procederent, non ab Ariete in Taurum, qui retro locatus eſt, nec à Tauro in Geminos ſignum poſterius

*confuſionis

Locus argumenti.

rius uoluerentur: ſed à Geminis in Taurum, & à Tauro in Arietẽ, rectà, & mundanæ uolubilitatis conſona acceſſione prodirent. Cum ergo à primo in ſignum ſecundum, à ſecundo ad tertium, & inde ad reliqua quæ poſteriora ſunt, reuoluantur, ſigna autem infixa cœlo ferantur: ſine dubio conſtat, has ſtellas nõ cum cœlo, ſed contra cœlum moueri. Hoc ut plenè liqueat, aſtruamus de lunæ curſu, quæ & claritate ſui, & uelocitate notabilior eſt. Luna poſtquàm à Sole diſcedens nouata eſt, ſecundo ferè die circa Occaſum uidetur, & quaſi uicina Soli, quem nuper reliquit: poſtquàm ille demerſus eſt, ipſa cœli marginem tenet antecedenti ſuperoccidens. Tertio die tardius occidit, quàm ſecundo: & ita quotidie longius ab Occaſu recedit: ut ſeptimo die circa Solis occaſum in medio cœlo ipſa uideatur. Poſt alios uerò ſeptem, cum ille mergit, hæc oritur: adeò media parte menſis dimidium cœlum, id eſt, unum hemiſphærium, ab Occaſu in Orientem recedendo metitur. Rurſus poſt ſeptem alios circa ſolis occaſum latentis hemiſphærij, uerticem tenet. Et huius rei indicium eſt, quod medio noctis exoritur. Poſtremò totidem diebus exemptis, ſolem denuo comprehendit, & uicinus uidetur ortus amborum, quandiu ſoli ſuccedens rurſus mouetur, & rurſus recedens paulatim ſemper in Orientem regrediẽdo relinquat Occaſum. Sol quoq; ipſe non aliter quàm ab Occaſu in Orientẽ mouetur, & licet tardius receſſum ſuum quàm luna conficiat (quippe qui tanto tempore ſignum unum emetiatur, quanto totum zodiacum luna diſcurrit) manifeſta tamen & ſubiecta oculis motus ſui præſtat indicia. Hunc enim in Ariete eſſe ponamus, quod quia æquinoctiale ſignum eſt, pares horas ſomni et diei facit. In hoc ſigno cum occidit, Libram, id eſt, Scorpij chelas mox oriri uidemus,

mus, & apparet Taurus uicinus Occaſui. Nam Vergilias & Hyadas partes Tauri clariores, non multo pòſt, ſole mergente uidemus. Sequenti menſe Sol in ſignum poſterius, id eſt, in Taurum recedit: & ita fit, ut neque Vergiliæ, neque alia pars Tauri illo menſe uideatur. Signum enim quod cum ſole oritur, & cum ſole occidit, ſemper occulitur: adeò, ut uicina aſtra ſolis propinquitate celentur. Nam & Canis tunc, quia uicinus Tauro eſt, nõ uidetur, tectus lucis propinquitate. Et hoc eſt quod Georg. 1. *Vergilius ait:*

Candidus auratis aperit cùm cornibus annum
Taurus, & aduerſo cedens Canis occidit aſtro.

Non enim uult intelligi, Tauro oriente cum Sole, mox in Occaſum ferri Canem, qui proximus Tauro eſt: ſed occidere eum dixit, Tauro geſtante ſolem, quia tunc incipit non uideri, ſole uicino. Tũc tamen occidẽte ſole Libra adeo ſuperior inuenitur, ut totus Scorpius ortus appareat. Gemini uerò uicini tunc uidentur Occaſui. Rurſus, poſt Tauri menſem Gemini non uidentur, quòd in eos ſolem migraſſe ſignificat. Poſt Geminos recedit in Cancrum, & tunc cũ occidit, mox Libra in medio cœlo uidetur. Adeò cõſtat ſolem tribus ſignis peractis, id eſt, Ariete & Tauro, & Geminis, ad medietatẽ hemiſphærij receßiſſe. Deniq; pòſt tres mẽſes ſequẽtes, tribus ſignis quæ ſequuntur emenſis, Cancrũ dico, Leonẽ & Virginẽ, inuenitur in Libra, quæ rurſus æquat noctẽ diei: & dũ in ipſo ſigno occidit, mox oritur Aries, in quo ſol ante ſex mẽſes occidere ſolebat. Ideo autẽ occaſum magis eius, quàm ortũ eligimus proponendum, quia ſigna poſteriora poſt occaſum uidẽtur. Et dũ ad hæc quæ ſole mergẽte uideri ſolẽt, ſolẽ redire monſtramus, ſine dubio eũ cõtrario motu recedere, quàm cœlũ mouetur,

uetur, oſtẽdimus. Hæc *autem quæ de ſole & luna diximus, etiam quinq; ſtellarum receſſum aßignare ſufficient. Pari enim ratione in poſteriora ſigna migrando, ſemper mundanæ uolubilitati contraria receßione uerſantur.*

Quem Cicero, & quem Plato Soli inter errantes ſtellas aſsignauerint ordinem. Cur luna lumen ſuum mutuetur à ſole, ſicq; luceat, ut tamen non calefaciat. Dehinc, cur ſol non abſolute, ſed ferè medius inter planetas eſſe dicatur. Vnde ſideribus nomina. Et cur ſtellarum errantium, aliæ aduerſæ nobis ſint, aliæ proſperæ. CAPVT XIX.

*His aſſertis, de ſphærarum ordine pauca dicenda ſunt. In quo diſſentire à Platone Cicero uideri poteſt: cùm hic ſolis ſphæram quartam de ſeptem, id eſt, in medio locatam dicat, Plato à luna ſurſum ſecũdam, hoc eſt, inter ſeptem à ſummo locum ſextum, tenere commemoret. Ciceroni Archimedes & Chaldæorum ratio conſentit. Plato Aegyptios, omnium philoſophiæ diſciplinarum parentes, ſecutus eſt, qui ita ſolem inter lunam & Mercurium locatum uolunt, ut ratione tamen deprehenderint, &*edixerint, cur à nonnullis ſol ſupra Mercurium ſupráq; Venerem eſſe credatur. Nam nec illi qui ita exiſtimant, à ſpecie ueri procul aberrant. Opinionem uerò iſtius permutationis huiuſmodi ratio perſuaſit. À Saturni ſphæra, quæ eſt prima de ſeptem uſq; ad ſphærã Iouis à ſummo ſecundam, interiecti ſpatij tanta diſtantia eſt, ut zodiaci ambitũ ſuperior triginta annis, duodecim uerò annis ſubiecta conficiat. Rurſus tantum à Ioue ſphæra Martis recedit, ut eundem curſum biennio peragat. Venus autem tantò eſt regione Martis inferior, ut ei annus ſatis ſit ad zodiacum peragrandũ. Iam uerò ita Veneri proxima eſt ſtella Mercurij, & Mercurio ſol propinquus, ut hi tres cœlum ſuũ*

Sol quem ordinem habeat inter planetas.

*elicuerint

*pari temporis ſpatio, id eſt, anno plus minus'ue, circumeant. Ideo & Cicero hos duos curſus comites ſolis uocauit: quia in ſpatio pari, longe à ſe nunquam recedunt. Luna autem tantum ab his deorſum receßit: ut quod illi anno, uiginti octo diebus ipſa conficiat. Ideo neq; de trium ſuperiorum ordine, quem manifeſte clareq; diſtinguit immenſa diſtantia: neq; de lunæ regione, quæ ab omnibus multum receßit, inter ueteres aliqua fuit diſſenſio. Horum uerò trium ſibi proximorum, Veneris, Mercurij, & Solis ordinem uicinia confudit. Sed apud alios. Nam Aegyptiorum ſolertiam ratio non fugit, quæ talis eſt: Circulus per quem ſol diſcurrit, à Mercurij circulo, ut inferior, ambitur. Illum quoq; ſuperior circulus Veneris includit. Atq; ita fit, ut hæ duæ ſtellæ, quum per ſuperiores circulorum ſuorum uertices currunt, intelligantur ſupra ſolem locatæ: cùm uerò per inferiora commeant circulorum, ſol eis ſuperior exiſtimetur. Illis ergo qui ſphæras earum ſub ſole dixerunt, hoc uiſum eſt ex illo ſtellarum curſu, qui nonnunquam (ut diximus) uidetur inferior, qui & uerè notabilior eſt: quia tum liberius apparet. Nam cùm ſuperiora tenent, magis radijs occuluntur. Et ideo perſuaſio iſta conualuit, & ab omnibus penè hic ordo in uſum receptus eſt. Perſpicacior tamen obſeruatio * meliorem ordinem deprehendit: quem præter indaginem uiſus, hæc quoque ratio commendat, quòd lunam, quæ luce propria caret, & de ſole mutuatur, neceſſe eſt fonti luminis ſui eſſe ſubiectam. Hæc enim ratio facit lunam non habere lumen proprium, cæteras omnes ſtellas lucere ſuo: quòd illæ ſupra ſolem locatæ in ipſo purißimo æthere ſunt, in quo omne quicquid eſt, lux naturalis & ſua eſt: quæ tota cum igne ſuo ita ſphæræ Solis incumbit, ut cœli zonæ, quæ procul*

**aliâs: ueriorem*

procul à ſole ſunt, perpetuo frigore oppreſſæ ſint, ſicut infrà oſtendetur. Luna uerò, quia ſola ipſa ſub ſole eſt, & caducorum iam regioni luce ſua carenti proxima: lucem niſi deſuper poſito ſole, cui reſplendet, habere non potuit. Denique quia totius mundi una pars terra eſt, ætheris autem una pars luna eſt: lunam quoque terram, ſed ætheream uocauerunt. Immobilis tamen, ut terra eſſe non potuit: quia in ſphæra quæ uoluitur, nihil manet immobile præter centrum. Mundanæ autem ſphæræ terra centrum eſt: ideo ſola immobilis perſeuerat. Rurſus terra accepto Solis lumine clareſcit tantummodo, non relucet: Luna ſpeculi inſtar lumen, quo illuſtratur, emittit: quia illa aëris & aquæ, quæ per ſe concreta & denſa ſunt, fæx habetur: & ideo extrema uaſtitate denſata eſt, nec ultra ſuperficiem quauis luce penetratur. Hæc licet & ipſa finis ſit, ſed liquidiſſimæ lucis & ignis ætherei: ideo quamuis denſius corpus ſit, quàm cætera cœleſtia, ut multò tamen terreno purius, ſit acceptæ luci penetrabile: adeò, ut eam de ſe rurſus emittat, nullum tamē ad nos perferentem ſenſum caloris. quia lucis radius, cùm ad nos de origine ſua, id eſt, de ſole peruenit: naturam ſecum ignis, de quo naſcitur, deuehit. Cùm uerò in lunæ corpus infunditur, & inde reſplendet: ſolam refundit claritudinem, non calorem. Nam & ſpeculum cùm ſplendorem de ſe ui oppoſiti eminus ignis emittit, ſolam ignis ſimilitudinem carentem ſenſu caloris oſtendit.

Luna luce lucet aliena.

Quem Soli ordinem Plato dederit uel eius autores: quós ue Cicero ſecutus quartum locum globo eius aſſignauerit: uel quæ ratio perſuaſionem huius diuerſitatis induxerit: & cur dixerit Tullius, Infimoq; orbi luna radijs ſolis accenſa conuertitur, ſatis dictum eſt. Sed his hoc

Cur ſolem non abſolute, ſed ferè mediū dicat.

*aľs: de ſeptē mediam

Nomina ſtellarum unde ſint.

Georg. 1.

adijciendum eſt, cur Cicero cùm quartum de ſeptem, ſolem uelit: quartus autem inter ſeptem non ferè medius, ſed omnimodo medius & ſit, & habeatur: non abruptè medium ſolem, ſed ferè medium dixerit his uerbis: Deinde ſubtèr mediam ferè regionem ſol obtinet. *Sed nō uacat adiectio, qua hæc pronuntiatio temperatur. nam ſol quartum locum obtinens, mediam regionem tenebit numero, ſpatio non tenebit. Si inter ternos enim ſummos & imos loquatur, ſine dubio medius eſt numero. Sed totius ſpatij, quod ſeptem ſphæræ occupant, dimenſione perſpecta, regio Solis non inuenitur in medio ſpatio locata: quia magis à ſummo ipſe, quàm ab ipſo receßit ima poſtremitas. Quod ſine ulla diſceptationis ambage, compendioſa probabit aſſertio. Saturni ſtella, quæ ſumma eſt, zodiacum triginta annis peragrat: ſol medius, anno uno: luna ultima, uno menſe nō integro. Tantùm ergo intereſt inter Solem, & Saturnum: quantùm inter unum, & triginta. Tantum inter Lunam, Solemq́;: quantū inter duodecim, & unū. Ex his apparet totius à ſummo in imum ſpatij, certam ex media parte diuiſionem, Solis regionē non fieri. Sed quia hîc de numero loquebatur, in quo uerè qui quartus, & medius eſt: ideo pronuntiauit quidem medium, ſed propter latentem ſpatiorum dimenſionem, uerbum, quo hanc definitionem temperaret, adiecit. Notandum, quòd eſſe ſtellam Saturni, & alteram Iouis, Martis aliam, non naturæ conſtitutio: ſed humana perſuaſio eſt, quæ ſtellis numeros & nomina fecit. Non enim ait illam, quæ Saturnia eſt, ſed quam in terris Saturniam nominant: & ille fulgor qui dicitur Iouis, & quem Martium dicitis. Adeò expreßit in ſingulis nomina hæc, nō eſſe inuenta naturæ, ſed hominum commenta, ſignificationi diſtinctionis accommodata.*

Quòd

Quòd uerò fulgorem Iouis humano generi proſperum, & ſalutarem: contrà, Martis rutilum, & terribilem terris uocauit: alterum tractum eſt ex ſtellarum colore: nam fulget Iouis, rutilat Martis: alterum ex tractatu eorum, qui de his ſtellis ad hominum uitam manare uolunt aduerſa, uel proſpera. Nam plerunq; de Martis ſtella terribilia, de Iouis ſalutaria euenire definiunt. Cauſam ſi quis fortè altius quærat, unde diuinis maleuolentia, ut ſtella malefica eſſe dicatur, ſicut de Martis & Saturni ſtellis exiſtimatur: aut cur notabilior benignitas Iouis, & Veneris inter genethliacos habeatur: cum ſit diuinorum una natura, in medium proferam rationem, apud unum omnino, quod ſciam, lectam. Nam Ptolemæus in libris tribus, quos de Harmonia compoſuit, patefecit cauſam, quam breuiter explicabo. Certi, inquit, ſunt numeri, per quos inter omnia, quæ ſibi conueniunt, iunguntur, & aptantur, fit iugabilis competentia: nec quicquam poteſt alteri, niſi per hos numeros, conuenire. Sunt autem epitritus, hemiolius, epogdous, duplaris, triplaris, quadruplaris. Quæ hoc loco interim quaſi nomina numerorum accipias uolo. In ſequentibus uerò, cùm de harmonia cœli loquemur, quid ſint hi numeri, quid'ue poßint, opportunius aperiemus. Modo hoc noſſe ſufficiat, *quia ſine his numeris, nulla colligatio, nulla poteſt eſſe concordia. Vitam uerò noſtram præcipuè Sol, & Luna moderantur. Nam quum ſint caducorum corporum hæc duo propria: ſentire, uel creſcere: αἰσθητικὸν, id eſt, ſentiendi natura, de ſole: φυτικὸν autem, id eſt, creſcendi natura, de lunari ad nos globoſitate perueniũt. Sic utriuſq; luminis beneficio hæc nobis conſtat uita, qua fruimur. Conuerſatio tamen noſtra, & prouentus actuũ, tam ad ipſa duo lumina, quàm

Cur inter planetas alij nobis proſperi, alij aduerſi dicantur.

*quòd

quàm ad quinque uagas ſtellas refertur. Sed harum ſtellarum alias interuentus numerorum (quorum ſuprà fecimus mentionem) cum luminibus bene iungit, ac ſociat: alias nullus applicat numeri nexus ad lumina. Ergo Venerea, & Iouialis ſtella per hos numeros lumini utrique ſociantur: ſed Iouialis Soli per omnes, lunæ uerò per plures: & Venerea lunæ per omnes, Soli per plures numeros aggregatur. Hinc licet utraque benefica credatur, Iouis tamen ſtella cum ſole accommodatior eſt, & Venerea cum luna: atque ideo uitæ noſtræ magis commodant, quaſi luminibus uitæ noſtræ autoribus, numerorum ratione concordes. Saturni autem, Martisq; ſtellæ, ita non habent cum luminibus competentiam: ut tamen aliqua, uel extrema numerorum linea Saturnus ad ſolem, Mars aſpiciat ad lunam. Ideo minus commodi uitæ humanæ exiſtimantur: quaſi cum uitæ autoribus arcta numerorum ratione non iuncti. Cur tamen & ipſi nonnunquam opes, uel claritatem hominibus præſtare credantur, ad alterum debet pertinere tractatum: quia hic ſufficit aperuiſſe rationem, cur alia terribilis, alia ſalutaris exiſtimetur. Et Plotinus quidem in libro, qui inſcribitur, Si faciunt aſtra: pronuntiat nihil ui, uel poteſtate eorum hominibus euenire: ſed ea quæ decreti neceſſitas in ſingulos ſancit, ita per horum ſeptem tranſitum ſtatione, receſſu'ue monſtrari: ut aues ſeu præteruolando, ſeu ſtando, futura pennis, uel uoce ſignificant neſcientes. Sic quoq; tamen iure uocabitur hic ſalutaris, ille terribilis: cùm per hunc proſpera, per illum ſignificemus incommoda.

De diuerſis nominibus Solis, deq; eiuſdem magnitudine. CAPVT XX.

In his

IM his autem tot nominibus, quæ de ſole dicuntur, non fruſtra, nec ad laudis pompam laſciuit oratio: ſed res ueræ uocabulis exprimuntur. Dux & princeps, ait, & moderator luminum reliquorum, mẽs mundi & temperatio. Plato in Timæo, cùm de octo ſphæris loqueretur, ſic ait: Vt autem per ipſos octo circuitus celeritatis, & tarditatis certa menſura & ſit, & noſcatur: Deus in ambitu ſupra terram, * ſecundum lumen accendit, quod nunc ſolem uocamus. Vides ut hæc definitio uult eſſe omnium ſphærarum lumen in ſole? Sed Cicero ſciens, etiam cæteras ſtellas habere lumen ſuum: ſolamq; lunam, ut ſæpe iam diximus, proprio carere: obſcuritatem definitionis huius liquidius abſoluens, & oſtendens in ſole maximum lumen eſſe, non ſolum ait, Dux, & princeps, & moderator luminum reliquorum: adeò & cæteras ſtellas ſcit eſſe lumina: ſed hunc ducem & principem, quem Heraclitus fontem cœleſtis lucis appellat. Dux ergo eſt, quia omnes luminis maieſtate præcedit: Princeps, quia ita eminet, ut propterea quòd talis ſolus appareat, ſol uocetur: Moderator reliquorum dicitur, quia ipſe curſus eorum, recurſus'que certa definitione ſpatij moderatur. nam certa ſpatij definitio eſt, ad quam cùm unaquæque erratica ſtella recedens à ſole peruenerit, tanquam ultrà prohibeatur accedere, agi retrò uidetur: & rurſus cùm certam partem recedendo contigerit, ad directi curſus conſueta reuocatur: ita Solis uis & poteſtas, motus reliquorum luminum cõſtituta dimenſione moderatur. Mens mundi ita appellatur, ut phyſici eum cor cœli uocauerunt. Inde nimirum, quòd omnia quæ ſtatuta ratione per cœlum fieri uidemus, diem, & noctem, & migrãtes inter utrunq; prolixitatis, breuitatiſq; uices, & certis tempori-

*al's: ſecũdo

Solis nomina diuerſa.

bus

bus æquam utriuſque menſuram: dein ueris clementem
*alſ: teporē **temperiem: torridum Cancri, ac Leonis æſtum: mollitiem autumnalis auræ: uim frigoris inter utranq; temperiem: omnia hæc Solis curſus, & ratio diſpenſat. Iure ergo cor cœli dicitur, per quem fiunt omnia, quæ diuina ratione fieri uidemus. Eſt & hæc cauſa, propter quam iure cor cœli uocetur: quòd natura ignis ſemper in motu perpetuo, agitatuq; eſt. Solem autem ignis ætherei fontem dictum eſſe retulimus. Hoc eſt ergo ſol in æthere, quod in animali cor: cuius iſta natura eſt, ne unquam ceſſet à motu: aut ſi breuis ſit eius quocunq; caſu ab agitatione ceſſatio, mox animal interimat. Hæc de eo, quòd ſolem mundi mentem uocauit. Cur uerò & Temperatio mundi dictus ſit: ratio in aperto eſt. Ita enim non ſolum terram, ſed ipſum quoq; cœlum, quod uerè mundus uocatur, temperari ſole certiſſimum eſt: ut extremitates eius, quæ longiſſimè à uia Solis receſſerunt, omni careant beneficio caloris: & una frigoris perpetuitate torpeſcant. Quod in ſequentibus apertius explicabitur.*

Reſtat ut & de magnitudine eius, quam ueriſſima prædicatione extulit, pauca, & non prætereunda dicamus. Phyſici hoc maximè conſequi in omni circa magnitudinem Solis inquiſitione uoluerunt, quantò maior eſſe poſſit quàm terra. Et Eratoſthenes in libris Dimenſionum ſic ait: Menſura terræ ſepties, & uicies multiplicata, menſuram Solis efficiat. Poſſidonius multò multoq; ſæpius, & uterq; lunaris defectus argumentum inuicem pro ſe aduocat. Ita cùm ſolem uolunt terra maiorem probare, teſtimonio lunæ deficientis utuntur. Cùm defectum lunæ conantur aſſerere, probationem de ſolis magnitudine mutuantur. Et ſic euenit, ut dum utrunq; de altero aſtruitur, neutrum

Solis magnitudo ſecundum quoſdam.

trum probabiliter aſtruatur: ſemper in medio uiciſsim nutante mutuo teſtimonio. Quid enim per rem adhuc probandam probetur? Sed Aegyptij nihil ad coniecturam loquentes, ſequeſtrato ac libero argumento, nec in patrocinium ſibi lunæ defectū uocantes: quanta menſura ſol terra maior ſit, probare uoluerunt: ut tum demū per magnitudinem eius oſtenderent, cur luna deficiat. Hoc autem nequaquam dubitatur non poſſe aliter deprehendi, niſi menſura & terræ, & Solis inuenta: ut fieret ex collatione diſcretio. Et terrena quidem dimenſio oculis rationē iuuantibus de facili conſtabat. Solis uerò menſurā aliter niſi per menſuram cœli, per quod diſcurrit, inueniri non poſſe, uiderunt. Ergo primum metiendum ſibi cœlum illud, id eſt, iter Solis, cōſtituerunt, ut per id poſſent modū Solis agnoſcere. Sed quæſo, ſi quis unquam tam otioſus, tamq́; erit ab omni ſerio feriatus, ut hæc quoq; in manus ſumat: ne talem ueterum promiſsionem, quaſi inſaniæ proximam aut horreſcat, aut rideat. Etenim ad rem, quæ natura incōprehenſibilis uidebatur, uiam ſibi fecit ingenium: & per terram, qui cœli modus ſit, reperit. Vt autem liquere poſsit ratio commenti, prius regulariter pauca dicenda ſunt: ut ſit rerum ſequentium aditus inſtructior.

In omni orbe, uel ſphæra medietas centrum uocatur. Nihilq́; aliud eſt centrum, niſi punctum, quo ſphæræ, aut orbis medium certiſsima obſeruatione diſtinguitur. Item ducta linea de quocunque loco circuli, qui deſignat ambitum, in quacunq; eiuſdem circuli ſummitate orbis partem aliquam diuidat neceſſe eſt. Sed non omni modo medietas eſt orbis, quam ſeparat iſta diuiſio. Illa enim tantum linea in partes æquales orbem medium diuidit, quæ à ſummo in ſummum ita deducitur, ut neceſſe ſit, eam trāſire per centrum. **Centrum.**

Diametros. *trum.* Et *hæc linea,quæ orbem ſic æqualiter diuidit, διάμετρος nuncupatur.* Item *diametros omnis cuiuſcunq; orbis triplicata cum adiectione ſeptimæ partis ſuæ, menſuram facit circuli,quo orbis includitur.* Id *eſt, ſi uncias ſeptem teneat diametri longitudo,& uelis ex ea noſſe,quot uncias orbis ipſius circulus teneat : triplicabis ſeptem, & faciunt uigintiunum.* His *adijcies ſeptimam partem, hoc eſt,unum:& pronuntiabis uiginti & duabus uncijs huius circuli eſſe menſuram,cuius diametros ſeptē uncijs extenditur.hæc omnia geometricis, euidentiſſimisq; rationibus probare poſſemus,niſi & neminem de ipſis dubitare arbitraremur, & caueremus iuſto prolixius uolumen extendere.* Vmbra terræ. Sciendum *& hoc,quòd umbra terræ, quam ſol poſt occaſum in inferiore hemiſphærio currens ſurſum cogit emitti,ex qua ſuper terram fit obſcuritas,quæ nox uocatur,ſexagies in altum multiplicatur ab ea menſura,quam terræ diametros habet,& hac longitudine ad ipſum circulum,per quem ſol currit erecta,excluſione luminis tenebras in terram refundit.* Prodendum *eſt igitur, quāta diametros terræ ſit,ut conſtet quid poßit ſexagies multiplicata colligere.* Vnde *his prælibatis, ad tractatum menſurarum,quas promiſit,oratio reuertatur.* Euidentiſſimis *&* Ambitus terrę. *indubitabilibus dimenſionibus conſtat,uniuerſæ terræ ambitum,quæ ubicunq; uel incolitur, uel inhabitabilis iacet, habere ſtadiorum millia ducenta quinquaginta duo .* Cùm *ergo tantum ambitus teneat,ſine dubio octoginta millia ſtadiorum,uel non multò amplius diametros habet: ſecundum triplicationem cum ſeptimæ partis adiectione, quam ſuperius de diametro & circulo regulariter diximus.* Et *quia ad efficiendam terrenæ umbræ longitudinem, non ambitus terræ,ſed diametri menſura multiplicanda eſt:*

ipſa

ipſa eſt enim, quam ſurſum conſtat excreſcere, ſexagies multiplicanda tibi erunt octoginta millia, quæ terræ diametros habet, quæ faciunt quadragies octies cẽtena millia ſtadiorum eſſe à terra uſque ad ſolis curſum, quò umbram terræ diximus peruenire. Terra autẽ in medio cœleſtis circuli, per quem ſol currit, ut centrũ, locata eſt. Ergo menſura terrenæ umbræ medietatem diametri cœleſtis efficiet: & ſi ab altera quoque parte terræ par uſque ad eundem circulum menſura tendatur, integra circuli, per quẽ ſol currit, diametros inuenitur. Duplicatis igitur illis quadragies octies centenis millibus, erit integra diametros cœleſtis circuli, nonagies ſexies centenis millibus ſtadiorũ. Et inuenta diametros, facilè menſuram nobis ipſius quoque ambitus prodit. Hanc enim ſummam, quæ diametrum facit, debes ter multiplicare, adiecta parte ſeptima: ut ſæpe iam dictum eſt: & ita inuenies totius circuli, per quem ſol currit, ambitum ſtadiorũ habere trecenties centena millia, & inſuper centum ſeptuaginta millia.

Ambitus circuli per quem ſol meat.

His dictis, quibus menſura, quam terræ uel ambitus, uel diametros habet: ſed & circuli modus, per quem ſol currit, uel diametri eius oſtenditur: nunc quam ſolis eſſe menſuram, uel quemadmodum illi prudentiſſimi deprehenderint, indicemus. Nam ſicut extrema umbra potuit circuli, per quem ſol meat, deprehendi magnitudo: ita per ipſum circulum menſura ſolis inuenta eſt: in hunc modum procedente inquiſitionis ingenio. Aequinoctiali die ante ſolis ortum æquabiliter locatum eſt ſaxeum uas in hemiſphærij ſpeciem, cauata ambitione curuatum, infrà per lineas deſignato duodecim diei horarũ numero, quas ſtyli prominẽtis umbra cum tranſitu ſolis prætereundo diſtinguit. Hoc eſt autem (ut ſcimus) huiuſmodi uaſis officium,

Quomodo deprehenſa ſit magnitudo ſolis.

ut tanto tempore à priore eius extremitate ad alterã uſq; ſtyli umbra percurrat: quanto ſol medietatem cœli ab Ortu in Occaſum, unius ſcilicet hemiſphærij cõuerſione, metitur. Nam totius cœli integra conuerſio diem, noctemq; concludit. Et ideo conſtat, quãtum ſol in circulo ſuo, tantum in hoc uaſe umbram meare. Huic igitur æquabiliter collocato circa tempus ſolis ortui propinquantis, inhæſit diligens obſeruantis obtutus. Et cùm ad primum ſolis radium, quem de ſe emiſit prima ſummitas orbis, emergens umbra de ſtyli decedẽs ſummitate primã curui labri eminentiam contingit: locus ipſe, qui umbræ primitias excepit, notæ impreßione ſignatus eſt: obſeruatumq; quandiu ſuper terram ita ſolis orbis integer appareret, ut una eius ſummitas adhuc horizonti uideretur inſidere: & mox locus, ad quẽ umbra tũc in uaſe migrauerat, adnotatus eſt. Habitaq; dimenſione inter ambas umbrarum notas, quæ integrum ſolis orbem, id eſt, diametrum, natæ de duabus eius ſummitatibus metiuntur, pars nona reperta eſt eius ſpatij, quod à ſummo uaſis labro, uſque ad horæ primæ lineam continetur. Et ex hoc cõſtitit, quòd in curſu ſolis unam tempore æquinoctialis horam faciat repetitus nouies orbis eius acceſſus. Et quia conuerſio cœleſtis hemiſphærij peractis horis duodecim, diem condit, nouies autem duodeni efficiunt centum octo, ſine dubio Solis diametros centeſima & octaua pars hemiſphærij æquinoctialis eſt. Ergo totius æquinoctialis circuli ducenteſima ſextadecima pars eſt. Ipſum autem circulum habere ſtadiorum trecenties centena millia, & inſuper centum, & ſeptuaginta millia, antelatis probatũ eſt. Ergo ſi eius ſummæ ducenteſimam ſextamdrcimam cõſideraueris partem, menſuram diametri Solis inuenies. Eſt autẽ pars iſta ferè

in cent

in centũ quadraginta millibus. Diametros igitur ſolis cen tum quadraginta millium ferè ſtadiorum eſſe dicenda eſt. Vnde penè duplex quàm terræ diametros inuenitur. Cõſtat autem geometricæ rationis examine, cùm de duobus orbibus altera diametros duplo alteram uincit: illum orbem, cuius diametros dupla eſt, orbe altero octies eſſe maiorem. Ergo ex his dicendum eſt, ſolem octies terra eſſe maiorem. Hæc de Solis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus.

Sol octies maior quàm terra

Qua ratione inferiorum ſphærarum ſtellæ in Zodiaci ſignis meare dicantur, cum in eis non ſint: curq; ex illis aliæ breuiori, aliæ longiori tempore zodiaci ſigna percurrãt: & quomodo circulus zodiacus in duodecim partes diuiſus ſit. CAP. XXI.

SEd quoniam ſeptem ſphæras cœlo diximus eſſe ſubiectas, exteriore quaq; quas interius continet ambiente: longeq́; & à cœlo omnes, & à ſe ſingulæ receſſerunt, nunc quærendum eſt: cùm zodiacus unus ſit, & is cõſtet cœlo ſideribus infixis, quemadmodum inferiorum ſphærarum ſtellæ in ſignis zodiaci meare dicãtur. Nec longum eſt inuenire rationem, quæ in ipſo ueſtibulo excubat quæſtionis. Verum eſt enim ueque ſolem, lunam'ue, neque de uagis ullam ita in ſignis zodiaci ferri, ut eorum ſideribus miſceantur: ſed in illo ſigno eſſe unaquæque perhibetur, quod habuerat ſuper verticẽ, in ea, quæ illis ſubiecta eſt, circuli ſui regione diſcurrẽs. Quia ſingularum ſphærarum circulos in duodecim partes, æquè ut zodiacum, ratio diuiſit: & quæ in eam partem circuli ſui uenerit, quæ ſub parte zodiaci eſt Arieti deputata, in ipſum Arietem ueniſſe conceditur. Similiſq; obſeruatio in ſingulas partes migrantibus ſtellis tenetur. Et quia facilior ad intellectum per oculos uia eſt, id quod ſermo deſcripſit, ui-

Quem in modum interiorũ ſphærarum ſtellæ in zodiaci ſignis meare dicantur.

ſus aßignet. Eſto enim zodiacus circulus, cui aſcriptum eſt A. Inter hunc ſeptem alij orbes locentur. Et zodiacus ab A, per ordinem affixis notis, quibus aſcribentur literæ ſequentes, in partes duodecim diuidatur. Sitq́; ſpatium quod inter A, & B, clauditur, Arieti deputatum: quod intra B, & C, Tauro: quod inter C, & D, Geminis: Cancro quod ſequitur, & reliquis per ordinem cætera. His conſtitutis, iam de ſingulis zodiaci notis & literis, ſingulæ deorſum lineæ per omnes circulos ad ultimum uſque du-

cantur: proculdubio per orbes ſingulos duodenas partes diuidet tranſitus linearum. In quocũq; igitur circulo ſeu ſol in illo, ſeu luna uel de uagis quæcũq; diſcurrat, cũ ad ſpatium uenerit, quod inter lineas clauditur ab A, & B, notis & literis defluẽtes, in Ariete eſſe dicetur, quia illhic conſtituta ſpatiũ Arietis in zodiaco deſignatũ ſuper uerticem, ſicut deſcripſimus, habebit. Similiter in quamcunq; migrauerit partem, in ſigno, ſub quo fuerit, eſſe dicetur.

Atque hæc ipſa deſcriptio eodem compendio nos docebit, cur eundem zodiacum, eademq; ſigna, aliæ tempore longiore, aliæ breuiore percurrant. Quoties enim plures orbes intra ſe locãtur: ſicut maximus eſt ille qui primus eſt, & minimus qui locũ ultimũ tenet: ita de medijs, qui ſummo ꝓpior eſt, inferioribus maior: qui uicinior eſt ultimo, breuior ſuperioribus habetur. Et inter has igitur ſeptem ſphæras gradũ celeritatis ſuæ ſingulis ordo poſitionis aſcripſit. Ideo ſtellæ, quæ per ſpatia grandiora diſcurrũt, ambitum ſuũ tempore prolixiore conficiunt: quæ per anguſta, breuiore. Conſtat enim nullam inter eas celerius cæteris tardiuſue procedere. Sed cùm ſit omnibus idẽ motus meandi: tantam eius diuerſitatem temporis, ſola ſpatiorum diuerſitas facit. Nam ut de medijs nunc prætermittamus, ne eadem ſæpe repetantur, quòd eadem ſigna Saturnus annis triginta, luna diebus uiginti octo ambit & permeat, ſola cauſa in quantitate eſt circulorum: quorum alter maximus, alter minimus. Ergo & cæterarum ſingulæ, pro ſpatij ſui modo, tempus meandi aut extendunt, aut contrahunt. Hoc loco diligens rerum diſcuſſor inueniet, quod requirat. Inſpectis enim zodiaci notis, quas mõſtrat in præſidiũ fidei aduocata deſcriptio: Quis uerò, inquiet, circi cœleſtis duodecim partes aut inuênit,

Cur aliæ ſtellæ breuiori tẽpore zodiaci ſigna percurrãt, aliæ longiori.

Quomodo zodiacus in duodecim partes diuiſus.

aut fecit, maximè cùm nulla oculis ſubijciantur exordia ſingularum? Huic igitur tam neceſſariæ interrogationi hiſtoria ipſa reſpondeat, factum referens, quo à ueteribus & tentata eſt tam difficilis, & effecta diuiſio. Aegyptiorum enim retrò maiores, quos conſtat primos omniū cœlum ſcrutari, et metiri auſos: poſtquàm perpetuæ apud ſe ſerenitatis obſequio cœlum ſemper ſuſpectu libero intuētes, deprehēderunt, uniuerſis uel ſtellis, uel ſideribus infixis cœlo, ſolas cum ſole & luna quinq; ſtellas uagari: nec has tamen per omnes cœli partes paſſim, ac ſine certa erroris ſui lege diſcurrere: nunquam deniq; ad ſeptentrionalem uerticem deuiare: nunquam ad Auſtralis poli ima demergi, ſed intra unius obliqui circi limitem omnes habere diſcurſus: nec omnes tamen ire pariter & redire, ſed alias alijs ad eundem locum peruenire temporibus: rurſus ex his alias accedere, retrò agi alias, uideriq; ſtare nonnunquam: poſtquàm, inquam, hæc inter eas agi uiderūt: certas ſibi partes decreuerunt in ipſo circo conſtituere, & diuiſionibus annotare: ut certa eſſent locorū nomina, in quibus eas morari, uel de quibus exiſſe, ad quæ'ue rurſus eſſe uenturas, & ſibi inuicem annuntiarent, & ad poſteros noſcenda tranſmitterēt. Duobus igitur uaſis æneis præparatis, quorum alteri fundus erat in modum clepſydræ foratus, illud quod erat integrum & uacuū ſubiecerunt, pleno aquæ altero ſuperpoſito, ſed meatu antè munito, & quamlibet de infixis unam clariſſimam ſtellam lucideq; notabilem orientem obſeruauerunt. Quæ ubi primum cœpit emergere, mox munitione ſubducta, permiſerunt ſubiecto uaſi aquam ſuperioris influere: fluxitq; in noctis ipſius & ſecuti diei finem, atq; in id noctis ſecundæ quandiu eadem ſtella ad Ortum rurſus reuertitur: quæ

ubi

ubi apparere uix cœpit, mox aqua quæ influebat amota eſt. Cùm igitur obſeruatæ ſtellæ itus ac reditus integram ſignificaret cœli cõuerſionẽ, menſuram ſibi cœli in aquæ de illo fluxu ſuſceptæ quantitate poſuerunt. Hac ergo in partes æquas duodecim ſub fida dimenſione diuiſa: alia duo huius capacitatis procurata ſunt uaſa, ut ſingula tantum ſingulas de illis duodecim partibus ferrẽt: totaq; rurſus aqua in uas ſuum priſtinum, foramine prius clauſo, refuſa eſt: & de duobus illis uaſis capacitatis minoris alterũ ſubiecerunt pleno, alterũ iuxta expeditum paratumq; poſuerunt. His præparatis, nocte alia in illa iam cœli parte, per quam ſolem lunamq;, & quinque uagas meare diuturna obſeruatione didicerant: quamq; poſtea zodiacum uocauerunt: aſcenſurum obſeruauerunt ſidus, cui poſtea nomen Arietis indiderunt. Huius incipiente ortu, ſtatim ſubiecto uaſi ſuperpoſitæ aquæ fluxum dederunt. Quod ubi completum eſt, mox eo ſublato effuſoq;, alterum ſimile ſubiecerunt: certis ſignis obſeruatis, ac memoriter annotatis, inter eius loci ſtellas, quæ oriebãtur, cùm primum uas eſſet impletum: intelligentes, quòd eo tempore, quo totius aquæ duodecima pars fluxit, pars cœli duodecima conſcendit. Ab illo ergo loco, quo oriri incipiente, aqua in primum uas cœpit influere, uſque ad locum qui oriebatur, cùm idem primum uas impleretur, duodecimã partem cœli, id eſt, unum ſignum, eſſe dixerunt. Item ſecundo uaſe impleto, & mox retracto illo, ſimile quod olim effuſum parauerant, iterum ſubdiderunt: notato ſimiliter loco, qui emergebat, quum ſecũdum uas eſſet impletum, & à fine primi ſigni, uſque ad locum, qui ad ſecundæ aquæ finem oriebatur, ſecundum ſignum notatum eſt. Atque ita uiciſſim uaſa mutando, & per ſingulas influentis aquæ

partes, ſingulos ſibi aſcendentium cœli partium limites annotando: ubi conſummata iam omni per duodecim partes aqua, ad primi ſigni exordia peruentum eſt: ſine dubio iam diuiſas, certisq́; ſibi obſeruationibus, & indicijs annotatas cœli partes tantæ compotes machinationis habuerunt. Quod *non nocte una, ſed duabus effectum eſt. quia omne cœlum una nocte non uoluitur, ſed per diem uertitur pars eius media, & medietas reliqua per noctem.* Nec *tamen cœlum omne duarum ſibi proximarum noctium diuiſit inſpectio, ſed diuerſorum temporum nocturna dimenſio utrunque hemiſphærium paribus * æquè uicibus annotauit.* Et *has ipſas duodecim partes ſigna appellari maluerunt, certaq́; ſingulis uocabula gratia ſignificationis adiecta ſunt.* Et *quia ſigna* Græco *nomine* ζώδια *nuncupantur, circum ipſum* Zodiacum, *quaſi ſigniferum, uocarunt.* Hanc *autem rationem ijdem illi cur* Arietem, *cùm in ſphæra nihil primum, nihilq́; poſtremum ſit, primum tamen dici maluerint, prodiderunt.* Aiunt *incipiente die illo, qui primus omnium luxit: id eſt, quo in hunc fulgorem cœlum, & elemẽta purgata ſunt, qui ideo mundi natalis iure uocitatur,* Arietem *in medio cœlo fuiſſe.* Et *quia medium cœlum quaſi mundi uertex eſt,* Arietem *propterea primũ inter omnes habitum: qui ut mundi caput exordio lucis apparuit. Subnectũt etiam cauſam, quur hæc ipſa duodecim ſigna aßignata ſint diuerſorum numinum poteſtati.* Aiunt *enim in hac ipſa genitura mũdi* Ariete *(ut docuimus) medium cœlum tenente, horam fuiſſe mundi naſcentis,* Cancro *geſtante tũc* Lunam: *poſt hũc* Sol *cum* Leone *oriebatur: cũ* Mercurio Virgo: Libra *cum* Venere: Mars *erat in* Scorpio: Sagittariũ Iupiter *obtinebat: in* Capricorno Saturnus *meabat.* Sic *factũ*

eſt, ut

**aliâs: aquæ*

Zodiacus unde dictus.

Aries cur primus ĩter ſigna.

Cur ſigna diuerſorum numinum aſsignata ſint poteſtati.

eſt,ut ſinguli eorum ſignorũ domini eſſe dicantur,in quibus,quum mundus naſceretur,ſuiſſe creduntur. Sed duobus quidẽ luminibus ſingula tantum ſigna,in quibus tunc fuerãt,aſsignauit antiquitas:Cancrũ Lunæ:Soli Leonem. Quinq; uerò ſtellis præter illa ſigna, quibus tunc inhærebant, quinque reliqua ſic adiecit uetuſtas:ut in aſsignandis à fine prioris ordinis, ordo ſecundus inciperet. Superius enim diximus,in Capricorno Saturnum poſt omnes fuiſſe. Ergo ſecunda adiectio eum primum fecit, qui ultimus fuerat. Ideo Aquarius qui Capricornum ſequitur, Saturno datur: Ioui, qui ante Saturnum erat, Piſces dicantur: Aries Marti,qui præceſſerat Iouem: Taurus Veneri, quam Mars ſequebatur: Gemini Mercurio,poſt quẽ Venus fuerat,deputati ſunt. Notandum hoc loco,quòd in genitura mundi, uel ipſa rerum prouidentia, uel uetuſtatis ingenium hunc ſtellis ordinem dedit,quem Plato aſsignauit ſphæris earum:ut eſſet Luna prima,Sol ſecundus,ſuper hunc Mercurius, Venus quarta,hinc Mars,inde Iupiter,& Saturnus ultimus. Sed ſine huius tamen rationis patrocinio,abunde Platonicum ordinem prior ratio commendat. Ex his, quæ de uerbis Ciceronis proximè prælatis quærenda præpoſuimus, qua licuit breuitate,à ſumma ſphæra,quæ aplanes dicitur, uſque ad lunam,quæ ultima diuinorum eſt, omnia iam (ut opinor) abſoluimus. Nam & cœlum uolui, & cur ita uoluatur, oſtendimus: ſeptemq; ſphæras contrario motu ferri, ratio indubitata patefecit: & de ipſo ſphærarum ordine quid diuerſi ſenſerint,uel quid inter eos diſſenſionem fecerit, quæue magis ſequenda ſit ſententia,tractatus inuenit. Nec hoc tacitum eſt,quur inter omnes ſtellas ſola, ſine fratris radijs, luna nõ luceat.Sed & quæ ſpatiorum ratio ſolem ab his quoque,

Planetarum ordo.

Epilogus eorũ, de quibus per ordinem dictũ rum ſe eſſe pollicitus fuit capite decimoſeptimo.

que, qui eum inter ſeptem quartum locarunt, non tamen abruptè medium, ſed ferè medium dici coëgerit, publicatum eſt. Quid ſignificent nomina, quibus ita uocatur, ut laudari tantum putetur, innotuit. Magnitudo quoq; eius: ſed & cœleſtis, per quem diſcurrit, circuli: terræq; pariter quanta ſit, uel quemadmodũ deprehenſa, monſtratum eſt. Subiectarum ſphærarum ſtellæ quemadmodum zodiaco, qui ſupra omnes eſt, ferri dicantur, uel quæ ratio diuerſarum faciat ſeu celerem, ſeu tardum recurſum. Sed & ipſe zodiacus in duodecim partes, qua ratione diuiſus ſit: curq; Aries primus habeatur: & quæ ſigna in quorum numinum ditione ſint, abſolutum eſt. Sed omnia hæc, quæ de ſummo ad lunam uſque perueniunt, ſacra, incorrupta, diuina ſunt: quia in ipſis eſt æther ſemper idem, nec unquam recipiens inæqualem uarietatis æſtum: infra lunam & aër & natura mutationis pariter incipiunt. Et ſicut ætheris, & aëris: ita* diuinorum, & caducorum luna cõfinium eſt. Quod autem ait: Nihil infra lunam eſſe* diuinum, præter animos munere Deorũ hominum generi datos: non ita accipiendum eſt, animos hîc eſſe, ut hîc naſci putentur: ſed ſicut ſolem eſſe in terris dicere ſolemus, cuius radius aduenit, & recedit: ita animorum origo cœleſtis eſt, ſed lege temporalis hoſpitalitatis hic exulat. Hæc ergo regio diuinum nihil habet ipſa, ſed recipit: & quia recipit, & remittit. Proprium autem habere diceretur, ſi ei ſemper tenere licuiſſet. Sed quid mirum, ſi animus de hac regione non conſtat: quum nec corpori fabricando ſola ſuffecerit? Nam quia terra, aqua, & aër infra lunam ſunt, ex his ſolis corpus fieri non potuit, quod idoneum eſſet ad uitam: ſed opus fuit præſidio ignis ætherei, qui terrenis membris uitam, & animam ſuſtinendi com

*diuturnorũ

Quomodo animi noſtri hîc ſint.

* diuturnum

Loquitur quaſi tria tantum ſint elementa.

di commodaret uigorem, qui uitalem calorem & faceret, & ferret. Hæc de aëre dixiſſe nos ſatis ſit. Reſtat ut de terra, quæ ſphærarum nona, & mundi ultima eſt, dicta neceſſaria diſſeramus.

Terra qua de cauſa immobilis ſit, & omnia in eam ſuo nutu ferantur pondera CAPVT. XXII.

NAm ea, quæ eſt media & nona tellus, *inquit,* neque mouetur, & infima eſt, & in eam ferun tur omnia nutu ſuo pondera: *illæ uerè inſolubiles cauſæ ſunt, quæ mutuis inuicem nexibus uinciuntur: & dum altera alteram facit, ita uiciſsim de ſe naſcuntur, ut nunquam à naturalis ſocietatis amplexibus ſeparentur: talia ſunt uincula quibus terram natura conſtrinxit. Nam ideo in eam feruntur omnia, quia ut media non mouetur: ideo non mouetur, quia infima eſt. Nec poterat infima non eſſe, in quam omnia feruntur. Horum ſingula quæ inſeparabiliter inuoluta rerum neceſsitas in ſe uinxit, tractatus expediat.* Non mouetur, *ait: eſt enim centron. In ſphæra autem ſolum centron diximus non moueri: quia neceſſe eſt, ut circa aliquid immobile ſphæra moueatur.* Adiecit: Infima eſt. *Rectè hoc quoque. nam quod centron eſt, medium eſt. In ſphæra uerò hoc ſolum conſtat imum eſſe, quod medium eſt. Et ſi ima eſt, ſequitur ut uerè dictum ſit:* In eam ferri omnia. *Semper enim pondera in imum natura deducit. Nam & in ipſo mundo ut eſſet terra ima, ſic factum eſt. Quicquid ex omni materia de qua facta ſunt omnia, puriſsimum ac liquidiſsimum fuit, id tenuit ſummitatem, & æther uocatus eſt: pars, cui minor puritas, & inerat aliquid leuis ponderis, aër extitit, & in ſecunda delapſus eſt: poſt hæc quod adhuc quidem liquidum, ſed iam uſque ad*

tactus

tactus offenſam corpulentum erat, in aquæ fluxum coagulatum eſt. Iam uerò quod de omni ſylueſtri tumultu uaſtum, impenetrabile, denſatum, ex defæcatis abraſum reſedit elementis, hæſit in imo: quod demerſum eſt ſtringente perpetuo gelu, quod eliminatum in ultimam mundi partem longinquitas ſolis coaceruauit. Quod ergo ita concretum eſt, terræ nomen accepit. Hanc ſpiſſus aër & terreno frigori propior, quàm ſolis calori, ſtupore ſpiraminis denſioris undiq; uerſum fulcit, & continet. Nec in receſſum, aut acceſſum moueri eam patitur, uel uis circunuallantis, & ex omni parte uigore ſimili librantis auræ: uel ipſa ſphæralis extremitas, quæ ſi paululum à medio declinauerit, fit cuicunque uertici propior, & imum relinquit. Quod ideo in ſolo medio eſt, quia ipſa ſola pars à quouis ſphæræ uertice pari ſpatio recedit. In hãc igitur, quæ & ima eſt, & quaſi media, & non mouetur, quia centrum eſt, omnia pondera ferri neceſſe eſt. Et quia ipſa in hunc locum, quaſi pondus, relapſa eſt: argumento ſunt cùm alia innumera, tum præcipuè imbres, qui in terram ex omni aëris parte labuntur. Nec enim in hanc ſolam quam habitamus ſuperficiem decidunt: ſed & in latera quibus in terra globoſitas ſphæralis efficitur, & in partem alteram, quæ ad nos habetur inferior, imbrium caſus eſt. Nam ſi aër terreni frigoris exhalatione denſatus, in nubem cogitur, & ita abrumpit in imbres: aër autem uniuerſam terram circunfuſus ambit: procul dubio ex omni aëris parte, præter uſtam calore perpetuo, liquor pluuialis emanat: qui undiq; in terram, quæ unica eſt ſedes ponderum, defluit. Quod qui reſpuit, ſupereſt ut exiſtimet extra hãc unam ſuperficiẽ, quam incolimus, quicquid niuiũ, imbrium'ue, uel grandinum cadit, hoc totum in cœlo de*

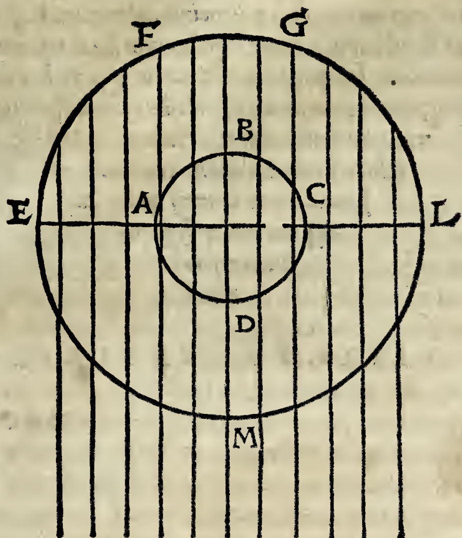
Cauſa cur ſit terra immobilis.

* *cœlum*

aëre defluere. Cœlum enim ab omni parte terræ * æqua= biliter diſtat: et ut à noſtra habitatione, ita & à lateribus, & à parte quæ ad nos habetur inferior, pari altitudinis immenſitate ſuſpicitur. Niſi ergo omnia pondera ferren= tur in terram: imbres, qui extra latera terræ defluũt, non in terram, ſed in cœlum caderent: quod * uilitatem ioci

*æqualiter

* uolubilita= tem

ſcurrilis excedit. Eſto enim terræ ſphæra, cui aſcripta ſunt A, B, C, D. Circa hanc ſit aëris orbis, cui aſcripta ſunt E, F, G, L, M. Et utrunq; orbem, id eſt, terræ & aëris, diui= dat linea ducta ab E, uſque ad L. Erit ſuperior iſta, quam poſſidemus, & illa ſub pedibus. Niſi ergo caderet omne pondus

pondus in terram, paruam nimis imbrium partem terra ſuſciperet ab A, uſque ad C. Latera uerò aëris, id eſt, ab F, uſque ad E, & à G, uſque ad L, humorem ſuum in aërem cœlumq; deijcerent. De inferiore autem cœli hemiſphærio pluuia in exteriora, & ideo naturæ incognita, deflueret: ſicut oſtendit ſubiecta deſcriptio. Sed hoc uel refellere dedignatur ſermo ſobrius: quod ſic abſurdum eſt, ut ſine argumentationis patrocinio ſubruatur. Reſtat ergo, ut indubitabili ratione monſtratum ſit, in terram ferri omnia nutu ſuo pondera. Iſta autem quæ de hoc dicta ſunt, opitulantur nobis & ad illius loci diſputationem, quæ Antipodas eſſe cõmemorat. Sed hic inhibita continuatione tractatus, ad ſecundi commentarij uolumen diſputationem ſequentium reſeruemus.

LIBRI PRIMI FINIS.

MACRO

MACROBII * AV- *Ambroſij
RELII THEODOSII VI- ri conſularis & illuſtris in Somnium Scipionis, expoſitionis quàm elegantiſſimæ, liber ſecundus.

Concentum quẽdam effici motu cœleſtium corporum: & quo modo ratio eius concentus à Pythagora ſit deprehenſa: tum qui numeri apti ſint conſonantiis muſicis: quotq; conſonantiæ ſint. CAP. I.

S*VPERIORE cõmentario, Euſtathi luce mihi charior dilectiorq; fili, ad ſtelliferæ ſphæræ curſum, & ſubiectarum ſeptem, ſermo proceſſerat: nunc iam de muſica earum modulatione diſputetur.* Quis hic, inquam, quis eſt, qui complet aures meas cantus, & tam dulcis ſonus? Hic eſt, inquit ille, qui interuallis diſiunctus imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis, & impulſu, & motu ipſorum orbium efficitur: & acuta cum grauibus temperans, uarios æqualiter concentus efficit. Nec enim ſilentio tanti motus incitari poſſunt: & natura fert, ut extrema ex altera parte grauiter, ex altera autem acutè ſonent. Quam ob cauſam ſummus ille cœli ſtellifer curſus, cuius conuerſio eſt concitatior, acutè excitato mouetur ſono: grauiſsimo autem hic lunaris, atque infimus. Nam terra nona, immobilis manens, ima ſede ſemper hæret, complexa mundi mediũ locum. Illi octo curſus, in quibus eadem uis eſt duorum, ſeptẽ effi-

ciunt

ciunt diſtinctis interuallis ſonos:qui numerus rerũ omniũ ferè nodus eſt. quod docti homines neruis imitati,atque cantibus,aperuerunt ſibi reditum in hunc locum.

Neceſſariò concẽtum quẽdam eſſe corporum cœleſtium.

Expoſito ſphærarum ordine , motuq́; deſcripto,quo ſeptem ſubiectæ in contrarium cœlo ferũtur: conſequens eſt,ut qualem ſonum tantarum molium impulſus efficiat,hîc requiratur. Ex ipſo enim circunductu orbium,ſonum naſci neceſſe eſt:quia percuſſus aër, ipſo interuẽtu ictus,uim de ſe fragoris emittit,ipſa cogente natura,ut in ſonũ deſinat duorũ corporũ uiolenta colliſio. Sed is ſonus,qui ex qualicunq; aëris ictu naſcitur,aut dulce quiddam in aures,& muſicum defert:aut ineptum,& aſperum ſonat. Nam ſi ictum obſeruatio numerorũ certa moderetur:compoſitũ,ſibiq́; conſentiens modulamẽ educitur. At cùm increpat tumultuaria, & nullis modis gubernata colliſio:fragor turbidus,& incõditus offendit auditum. In cœlo autem conſtat nihil fortuitum , nihil tumultuariũ prouenire: ſed uniuerſa illhic diuinis legibus, & * ſtata ratione procedere. Ex his inexpugnabili ratiocinatione collectum eſt, muſicos ſonos de ſphærarum cœleſtium conuerſione procedere : quia & ſonum ex motu fieri neceſſe eſt:& ratio,quæ diuinis ineſt, fit ſono cauſa modulaminis. Hoc Pythagoras primus omnium Graiæ gentis hominum mente concepit. Et intellexit quidem, compoſitum quiddam de ſphæris ſonare:propter neceſſitatem rationis,quæ à cœleſtibus nõ recedit. Sed quæ eſſet illa ratio,uel quibus obſeruãda modis , non facile deprehendebat. Cũmq́; eum fruſtra tantæ, tamq́; arcanæ rei diuturna inquiſitio fatigaret : ſors obtulit, quod cogitatio alta non reperit. Cùm enim caſu præteriret in publico fabros,ignitum ferrum ictibus mollientes , in aures eius*

** efficitur*

** rata*

Quomodo reperta à Pythagora ſit concentuum ratio.

malleor

malleorum ſoni certo ſibi reſpondentes ordine, repentè ceciderunt. In quibus ita grauitati acumina conſonabant, ut utrunque ad audientis ſenſum ſtata dimenſione remearet, & ex uarijs impulſibus unum ſibi conſonans naſceretur. Hinc occaſionem ſibi oblatam ratus, deprehẽdendi oculis, & manibus, quod olim cogitatione quærebat, fabros adit: & imminens operi curioſius intuetur, annotans ſonos, qui de ſingulorum lacertis conficiebantur. Quos cùm ferientium uiribus aſcribendos putaret, iubet ut inter ſe malleos mutent: quibus mutatis, ſonorum diuerſitas ab hominibus recedens, malleos ſequebatur. Tunc omnem curam ad pondera eorum examinanda conuertit. Cumq́; ſibi diuerſitatem ponderis, quod habebatur in ſingulis, annotaſſet: alijs ponderibus in maius, minuś ue excedentibus fieri malleos imperauit: quorum ictibus ſoni nequaquam prioribus ſimiles, nec ita ſibi conſonantes exaudiebantur. Tunc animaduertit concordiam uocis, lege ponderum prouenire: collectiś que numeris, quibus conſentiens ſibi diuerſitas ponderum continebatur, ex malleis ad fides uertit examen: & inteſtina ouium, uel boum neruos tam uarijs ponderibus illigatis tetendit, qualia in malleis fuiſſe didicerat: taliśq; ex his concentus euenit, qualem prior obſeruatio non fruſtra animaduerſa promiſerat, adiecta dulcedine, quam natura fidium ſonora præſtabat. Hic Pythagoras tanti ſecreti compos, deprehendit numeros, ex quibus ſoni ſibi conſoni naſcerentur: adeò ut fidibus ſub hac numerorum obſeruatione compoſitis, certæ certis, aliæq; alijs conuenientium ſibi numerorum concordia tenderentur: ut una impulſa plectro, alia licet longè poſita, ſed numeris conueniens, ſimul ſonaret. Ex omni autem innumera uarietate numerorum,

*pauci & numerabiles inuenti ſunt, qui ſibi ad conficien= dam muſicam conuenirent. Sunt autem hi ſex omnes, epi= tritus, hemiolius, duplaris, triplaris, quadruplus & epo= gdous. Et eſt epitritus, cùm de duobus numeris maior habet totum minorem, & inſuper eius tertiam partem: ut ſunt quatuor ad tria. nam in quatuor ſunt tria, & ter= tia pars trium, id eſt, unum. & is numerus uocatur epi= tritus: deq́; eo naſcitur ſymphonia, quæ appellatur διὰ τεσσάρων. Hemiolius eſt, cùm de duobus numeris maior habet totum minorem, & inſuper eius medietatem: ut ſunt tria ad duo. nam in tribus ſunt duo, & media pars eorum, id eſt, unum. Et ex hoc numero qui hemiolius di= citur, naſcitur ſymphonia, quæ appellatur διὰ πέντε. Du= plaris numerus eſt, cùm de duobus numeris, minor bis in maiore numeratur: ut ſunt quatuor, ad duo. & ex hoc duplari numero naſcitur ſymphonia, cui nomen eſt διὰ πασῶν. Triplaris autem, cùm de duobus numeris minor ter in maiore numeratur: ut ſunt tria, ad unum. & ex hoc numero ſymphonia procedit, quæ dicitur διὰ πα= σῶν, καὶ διὰ πέντε. Quadruplus eſt, quum de duobus numeris minor quater in maiore numeratur: ut ſunt qua= tuor ad unum. qui *numerus facit ſymphoniam, quam dicunt δὶς διὰ πασῶν. Epogdous eſt numerus, qui in= tra ſe habet minorem, & inſuper eius octauam partem: ut nouem, & octo. quia in nouem octo ſunt, & inſuper octaua pars eorum, id eſt, unum. hic numerus ſonum parit, quem tonon muſici uocauerunt. Sonum uerò tono minorem, ueteres quidem *ſemitonium uocitare uolue= runt. Sed non ita accipiendum eſt, ut dimidius tonus pu= tetur. quia nec ſemiuocalem in literis pro medietate uoca= lis accipimus. Deinde tonus per naturam ſui in duo diuidi*

Sex tãtũ numeros aptos eſſe ad conficiendã muſicam.

Epitritus.

Hemiolius.

Duplaris.

Triplaris.

Quadruplus.

*in numeris.

Epogdous.

*ἡμιτόνιον

ſibi

ſibi æqua non poterit. Cùm enim ex nouenario numero conſtet, nouem autem nunquam æqualiter diuidantur, tonus in duas diuidi medietates recuſat. Sed ſemitonium uocitauerunt ſonum tono minorem. quem tam paruo diſtare à tono, deprehenſum eſt, quantum hi duo numeri inter ſe diſtant, id eſt, ducenta quadraginta tria, & ducenta quinquaginta ſex. Hoc ſemitonium Pythagorici quidem ueteres dieſin nominabant: ſed ſequens uſus ſonum ſemitonio minorem dieſin cõſtituit nominandum. Plato ſemitonium limma uocitauit. Sunt igitur ſymphoniæ quinque, id eſt, λεῖμμα.
διὰ τεσσάρων, διὰ πέντε, διὰ πασῶν, διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε, καὶ δὶς διὰ πασῶν. *Sed hic numerus ſymphoniarum ad* Symphoniæ quinq́.
muſicam pertinet, * *quem uel flatus humanus intendere, uel capere poteſt humanus auditus. Vltrà autem ſe tendit harmoniæ cœleſtis acceßio: id eſt, uſq; ad quater* διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε. *Nunc interim de his, quas nominauimus, diſſeramus. Symphonia diateſſarõ conſtat de duobus tonis, & ſemitono: ut minutias, quæ in additamento ſunt, relinquamus, ne difficultatem creemus: & fit ex epitrito. Diapente conſtat ex tribus tonis, & hemitono: & fit de hemiolio. Diapaſon conſtat de ſex tonis: & fit de duplari. Sed* διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε *conſtat ex nouem tonis, & hemitono: & fit de triplari numero. Dis autem diapaſon continet tonos duodecim: & fit ex quadruplo.*

*quam

Plato quem in modum animam mundi ex numeris fabricatam eſſe docuerit: & quòd hinc etiam probari poſſit concentum quendam eſſe cœleſtium corporum.

CAPVT II.

Hinc & Plato poſtquàm Pythagoricæ ſucceßione doctrinæ, & ingenij proprij diuina profunditate, cognouit nullam eſſe poſſe ſine his numeris iugabilem

h 2 competen

competentiam, in Timæo ſuo mundi animam per iſtorum numerorum contextionem ineffabili prouidentia Dei fabricatoris inſtituit. Cuius ſenſus ſi huic operi fuerit appoſitus, plurimum nos ad uerborum Ciceronis, quæ circa diſciplinam muſicæ uidentur obſcura, intellectum iuuabit. Sed ne, quod in patrocinium alterius expoſitionis adhibetur, ipſum per ſe difficile credatur: pauca nobis præmittenda ſunt, quæ ſimul utriuſque intelligentiam faciant lucidiorem. Omne ſolidum corpus trina dimenſione diſtenditur. habet enim longitudinem, latitudinem, profunditatem. Nec poteſt inueniri in quolibet corpore quarta dimenſio: ſed his tribus omne corpus ſolidum continetur. Geometræ tamen alia ſibi corpora proponunt, quæ appellant mathematica, cogitationi tantum ſubijcienda, non ſenſui. Dicunt enim pũctum corpus eſſe indiuiduum, in quo neq; longitudo, neq; latitudo, neq; altitudo deprehendatur: quippe quod in nullas partes diuidi poßit. Hoc protractum efficit lineam, id eſt, corpus unius dimenſionis. Longum eſt enim ſine lato, ſine alto: & duobus punctis ex utraq; parte ſolam longitudinem terminantibus continetur. Hanc lineam ſi geminaueris, alterum mathematicum corpus efficies, quod duabus dimenſionibus extruatur, longo, latoq́;, ſed alto caret. Et hoc eſt quod apud illos ſuperficies uocatur: punctis autem quatuor continetur, id eſt, per ſingulas lineas binis. Si uerò hæ duæ lineæ fuerint duplicatæ, ut ſubiectis duabus, duæ ſuperponãtur, adijcietur profunditas: & hinc ſolidum corpus efficietur: quod ſine dubio octo angulis continebitur: quod uidemus in teſſera, quæ Græco nomine κύβος uocatur. His geometricis rationibus applicatur natura numerorum. Et μονὰς punctum putatur: quia ſicut punctũ corpus non eſt, ſed ex ſe facit

ſe facit corpora, ita monas numerus eſſe non dicitur, ſed origo numerorum. Primus enim numerus in duobus eſt, qui ſimilis eſt lineæ, de puncto ſub gemina puncti terminatione productæ. Hic numerus, duo, geminatus, de ſe efficit quatuor: ad ſimilitudinē mathematici corporis, quod ſub quatuor punctis longo latoq; diſtenditur. Quaternarius quoq; ipſe geminatus, octo efficit: qui numerus ſolidum corpus imitatur: ſicut duas lineas diximus duabus ſuperpoſitas, octo angulorum dimenſione integram corporis ſoliditatem creare. Et hoc eſt quod dicitur apud Geometras: bis bina bis, corpus eſſe iam ſolidum. Ergo à pari numero acceßio uſque ad octo, ſoliditas eſt corporis. Ideo inter principia, huic numero plenitudinem deputauit. Nunc oportet ex impari quoq; numero, quemadmodum id efficiatur, inſpicere. Et quia tam paris, quàm imparis numeri monas origo eſt, ternarius numerus prima linea eſſe credatur. Hic triplicatus nouenarium numerum facit, qui & ipſe quaſi de duabus lineis, longum latumq; corpus efficit. Item nouenarius triplicatus tertiam dimenſionem præſtat, & ita à parte imparis numeri in uigintiſeptem, quæ ſunt ter terna ter, ſolidum corpus efficitur, ſicut in numero pari bis bina bis, qui eſt octonarius, ſoliditatem creauit. Ergo ad efficiendum utrobique ſolidum corpus, monas neceſſaria eſt: & ſex alij numeri, id eſt, terni, à pari & impari. À pari quidem, duo, quatuor, octo: ab impari autem, tria, nouem, uiginti ſeptem. Timæus igitur Platonis in fabricanda mundi anima, conſilium diuinitatis enuntians, ait illam per hos numeros fuiſſe contextam, qui & à pari & impari cubum, id eſt, perfectionem ſoliditatis efficiunt: non quia aliquid ſignificaret illam habere corporeum, ſed ut poſſet uniuerſitatem animando penetrare,

& mundi ſolidum corpus implere, per numeros ſoliditatis effecta eſt. N*unc ad ipſa* Platonis *uerba ueniamus.* Nam *cum de* Deo *animã mundi fabricante loqueretur, ait:* Pri*mam ex omni firmamento partem tulit.* Hinc *ſumpſit duplam partem prioris: tertiam uerò ſecundæ hemioliam, ſed primæ triplam: & quartam duplam ſecundæ: quintam, tertiæ triplam:* S*extam, primæ octuplam: & ſeptimam, uicies ſepties à prima multiplicatam.* Poſt *hæc ſpatia, quæ inter duplos & triplos numeros hiabant, inſertis partibus adimplebat: ut binæ medietates ſingula ſpatia colligarent: ex quibus uinculis hemiolij, & epitriti, & epogdoi naſcebantur.* Hæc Platonis *uerba ita à nonnullis excepta ſunt, ut primam partem monadem crederent: ſecundam, quam dixi duplam prioris, dualem numerum eſſe confiderent: tertiam, ternarium numerum: qui ad duo hemiolius eſt, ad unum triplus: & quartam, quatuor: qui ad ſecundum, id eſt, ad duo duplus eſt: quintam, nouenarium: qui ad tertiũ, id eſt, ad tria triplus eſt: ſextam autem octonarium, qui primum octies continet.* At *uerò pars ſeptima, in uiginti & ſeptẽ fuit: quæ faciunt, ut diximus, augmentum tertium imparis numeri.* Alternis *enim (ut animaduertere facile*

Animæ mundi fabricatio ſecũdum Platonẽ.

facile eſt) proceßit illa contextio: ut poſt monadem, quæ & par, & impar eſt, primus par numerus poneretur, id eſt, duo: deinde ſequeretur primus impar, id eſt, tria: quarto loco ſecundus par, id eſt, quatuor: quinto loco ſecundus impar, id eſt, nouem: ſexto loco tertius par, id eſt octo: ſeptimo loco tertius impar, id eſt, uiginti ſeptem. Vt quia impar numerus mas habetur, & par fœmina: ex pari & impari, id eſt, ex mari & fœmina, naſceretur, quæ erat uniuerſa paritura, & ad utriuſque ſoliditatem uſque procederet, quaſi ſolidum omne penetratura. Deinde ex his numeris fuerat componenda, qui ſoli continent iugabilem competentiam: quia omni mundo ipſa erat iugabilem præſtatura concordiam. Nam duo ad unum dupla ſunt: de duplo autem diapaſon ſymphoniam naſci iam diximus: tria uerò ad duo hemiolium numerum faciunt: hinc oritur diapente: quatuor ad tria epitritus numerus eſt, ex hoc componitur diateſſaron: item quatuor ad unum in quadrupli ratione cenſentur, ex quo ſymphonia diſdiapaſon naſcitur. Ergo mundi anima, quæ ad motum hoc quod uidemus, uniuerſitatis corpus impellit, contexta numeris muſicam de ſe creantibus cõcinentiam, neceſſe eſt, ut ſonos muſicos de motu, quem proprio impulſu præſtat, efficiat: quorũ originem in fabrica ſuæ cõtextionis inuenit. Ait enim Plato (ut ſuprà retulimus) autorem animæ deum, poſt numerorũ inter ſe imparium contextionem, hemiolijs, epitritis, & epogdois, & limmate hiantia interualla ſuppleſſe. Ideo doctißimè Tullius in uerbis ſuis oſtendit Platonici dogmatis profunditatẽ. Quis hic, inquam, quis eſt qui cõplet aures meas tantus, & tam dulcis ſonus? Hic eſt, inquit ille, qui interuallis diſiũctus imparibus, ſed tamẽ pro rata parte ratione di-

Oſtenditur ex conſtitutione animæ, concẽtus cœleſtium corporum.

ſtinctis, impulſu & motu ipſorũ orbiũ efficitur. *Vides ut interualla cõmemorat, & hæc inter ſe imparia eſſe teſtatur, nec diffitetur rata ratione diſtincta, quia ſecundũ Timæũ Platonis, impariũ inter ſe interualla numerorũ, ratis ad ſe numeris, hemolijs ſcilicet, epitritis, & epogdois, hemitoniſq́; diſtincta ſunt, quibus omnis canora ratio continetur. Hinc animaduertitur, quia hæc uerba Ciceronis nunquàm profectò ad intellectũ paterent, niſi hemioliorũ, epitritorũ, & epogdoorũ ratione præmiſſa, quibus interualla diſtincta ſunt: & niſi Platonicis numeris, quibus mũdi anima eſt cõtexta, patefactis: & ratione præmiſſa, cur ex numeris muſicã creãtibus anima intexta ſit. Hæc enim omnia & cauſam mũdani motus oſtẽdũt, quẽ ſolus animæ præſtat impulſus: & neceßitatẽ muſicæ cõcinentiæ, quam motui à ſe facto inſerit anima in natura ſibi ab origine.*

Aliis prӕterea indiciis ac rationibus concentum illum motuum cœleſtium poſſe oſtendi: quodq́; interualla ea, quæ eſſe in anima ratione ſola intelliguntur, re uera in ipſo mundi corpore deprehendantur.

CAPVT III.

Prima ratio. *Hinc Plato in Repub. ſua cum de ſphærarũ cœleſtium uolubilitate tractaret, ſingulas ait Sirenas ſingulis orbibus inſidere: ſignificans ſphærarum motu cantum numinibus exhiberi. Nam Siren, Deo canens Græco intellectu ualet.*

Secunda. θεῶ εἴρουσα ἤγον ἄδουσα. σιοὺς γάρ οἱ δωριεῖς τοὺς θεὺς.

Theologi quoq; nouem Muſas octo ſphærarum muſicos cantus, & unam maximam concinentiam, quæ conſtat ex omnibus, eſſe uoluere. Vnde Heſiodus in Theogonia ſua octauam Muſam Vraniam uocat: quia poſt ſeptem uagas, quæ ſubiectæ ſunt, octaua ſtellifera ſphæra ſuperpoſita, proprio nomine cœlum uocatur. Et ut oſtenderet nonam eſſe, & maxima, quam conficit ſonorum concors uniuerſitas, adiecit,* καλλιόπη θ᾽ ἣ δὴ προφερεστάτη ἐστὶ ἁπασῶν

*al's ſororũ

ἀπασάων, ex nomine oſtendens ipſam uocis dulcedinem nonam Muſam uocari. Nam καλλιόπη optimæ uocis Græca interpretatio eſt. Et ut ipſam eſſe quæ conſtet ex omnibus, preßius indicaret: aßignauit illi uniuerſitatis uocabulum, uidelicet προφερεστάτη ἀπασάων. Nam Apollinem ideo μουσηγέτην uocant: quaſi ducem & principem orbium cæterorum: ut ipſe Cicero refert: Dux, & princeps, & moderator luminum reliquorum, mens mundi, & tẽperatio. Muſas eſſe mundi cantum etiam*ruſtici ſciunt, *al. Hetruſci qui eas Camœnas, quaſi canenas à canẽdo dixerunt. Ideo Tertia. canere cœlum etiam Theologi comprobantes, ſonos muſicos ſacrificijs adhibuerunt: qui apud alios lyra, & cithara: apud nonnullos tibijs, alijs'ue muſicis inſtrumentis fieri ſolebant. In ipſis quoque hymnis Deorum, per ſtropham, & antiſtropham metra canoris uerſibus adhibebantur: ut per ſtropham rectus orbis ſtelliferi motus, per antiſtropham diuerſus uagarum regreſſus prædicaretur: ex quibus duobus motibus, primus in natura hymnus dicandus Deo ſumpſit exordium. Mortuos quoq; ad ſepulturam proſequi oportere cum cantu, plurimarum gentium, uel*regionum inſtituta ſanxerunt: perſuaſione hac, *religionum qua poſt corpus animæ ad originem dulcedinis muſicæ, id eſt, ad cœlum redire credantur. Nam ideo in hac uita Septima. omnis anima muſicis ſonis capitur (ut non ſolum qui ſunt habitu cultiores, uerum uniuerſæ quoq; Barbaræ nationes, cantus, quibus uel ad ardorem uirtutis animentur, uel ad mollitiem uoluptatis reſoluantur, exerceant) quia in corpus defert memoriam muſicæ, cuius in cœlo fuit conſcia. Et ita delinimentis canticis occupatur, ut nullum ſit tam immite, tam aſperum pectus, quod non oblectamentorum talium teneatur affectu. Hinc exiſtimo et Orphæi, uel

Quarta. Quinta. Sexta.

Amphionis fabulam: quorum alter animalia ratione carẽtia: alter ſaxa quoq; trahere cantibus ferebatur: ſumpſiſſe principium: quia primi forte gẽtes uel ſine rationis cultu Barbaras, uel ſaxi inſtar nullo affectu mobiles, ad ſenſum uoluptatis canendo traxerunt. Ita deniq; omnis habitus animæ cantibus gubernatur: ut & ad bellum progreſſui, et item receptui canatur cantu, & excitante, & rurſus ſedãte uirtutem. Dat ſomnos, adimitq;: necnon curas & immittit, & retrahit: iram ſuggerit, clementiam ſuadet: corporum quoq; morbis medetur. Nam hinc eſt, quòd ægris remedia præſtantes præcinere dicuntur. Ecquid mirum, ſi inter homines muſicæ tanta dominatio eſt, cũ aues quoq;, ut luſciniæ & cygni, aliæ'ue id genus, cantũ ueluti quadã diſciplina artis exerceant: nonnullæ uerò uel aues, uel terrenæ ſeu aquatiles beluæ, inuitante cantu, in retia ſponte decurrant: & paſtoralis fiſtula paſtum progreßis quietẽ imperet gregibus? Nec mirum. ineſſe enim mundanæ animæ cauſas muſicæ, quibus eſt intexta, prædiximus. Ipſa autem mundi anima uiuentibus omnibus uitam miniſtrat.

Aeneid. 4. (margin)

Aeneid. 6.

> Hinc hominum, pecudumq; genus, uitæq; uolantum,
> Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.

Iure igitur muſica capitur omne quod uiuit, quia cœleſtis anima, qua animatur uniuerſitas, originẽ ſumpſit ex muſica. Hæc dum ad ſphæralem motum mundi corpus impellit, ſonum efficit: qui interuallis diſiunctus imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis, ſicut à principio ipſa contexta eſt. Sed hæc interualla, quæ in anima quippe incorporea, ſola exiſtimantur ratione, non ſenſu: quærendũ eſt, utrum etiam ipſo in mundi corpore dimenſio librata ſeruauerit. Et Archimedes quidem ſtadiorum numerum deprehendiſſe ſe credidit, quibus à terræ ſuperficie

De interuallis corporum cœleſtium.

ficie luna diſtaret, à luna Mercurius, à Mercurio Venus, Sol à Venere, Nars à Sole, à Marte Iupiter, Saturnus à Ioue. Sed & à Saturni orbe uſq; ad ipſum ſtelliferum cœlum omne ſpatium ſe ratione emenſum putauit. Quæ tamen Archimedis dimenſio à Platonicis repudiata eſt: quaſi dupla & tripla interualla non ſeruans. Et ſtatuerunt hoc eſſe credendum, ut quantum eſt à terra uſq; ad lunam, duplum ſit à terra uſq; ad ſolem: quantumq́; eſt à terra uſq; ad ſolem, triplum ſit à terra uſq; ad Venerem: quantumq́; eſt à terra uſq; ad Venerem, quater tantũ ſit à terra uſq; ad Mercurij ſtellam: quãtumq́; eſt ad Mercurium à terra, nouies tantum ſit à terra uſq; ad Martem: & quantum à terra uſq; ad Martem eſt, octies tantum ſit à terra uſq; ad Iouem: quantumq́; eſt à terra uſq; ad Iouem, ſepties & uicies ſit tantum à terra uſq; ad Saturni orbem. Hanc Platonicam perſuaſionẽ Porphyrius libris inſeruit, quibus Timæi obſcuritatibus nonnihil lucis infudit: aitq́; eos credere, ad imaginem contextionis animæ, hæc eſſe in corpore mundi interualla, quæ epitritis, hemiolijs, & epogdois, hemitoniſq; complentur, & limmate: & ita prouenire concentum. Cuius ratio in ſubſtantia animæ contexta, mundano quoq; corpori, quod ab anima mouetur, inſerta eſt. Vnde ex omni parte docta & perfecta eſt Ciceronis aſſertio: qui interuallis imparibus, ſed tantum pro rata parte ratione diſtinctis, cœleſtem ſonum dicit eſſe diſiunctum.* *tamen

Quî fiat ut inter ſonos cœleſtis illius concentus, alius acutior ſit, alius grauior. Quodnam ibi melodiæ ſit genus, & cur ſonus ille à nobis non audiatur.

CAPVT IIII.

NVnc locus admonet, ut de grauitate, & acumine ſonorum diuerſitates, quas aſſerit, reuoluamus. Et natura

tura fert,ut extrema ex altera parte grauiter, ex al=
tera autem acutè ſonent:quam ob cauſam ſummus
ille cœli ſtellifer curſus, cuius conuerſio eſt concita=
tior,acutè excitato mouetur ſono,grauiſsimo autẽ
hic lunaris atq; infimus. *Diximus nunquam ſonum fie
ri,niſi aëre percuſſo: ut autem ſonus ipſe aut acutior, aut
grauior proferatur,ictus efficit: qui dum ingens & celer*
*al.lenior *incidit, acutum ſonum præſtat: ſi tardior*lentior'ue gra=
uiorem. Indicio eſt uirga, quæ dum auras percutit, ſi im=
pulſu citò ferit, ſonum acuit: ſi lentiore, in grauius ferit
auditum. In fidibus quoq; idem uidemus, quæ ſi tractu ar
ctiore tenduntur,acutè ſonant: grauius,laxiore. Ergo &
ſuperiores orbes, dum pro amplitudine ſua impetu gran=*
*al.origine *diore uoluuntur: dumq; ſpiritu ut in*regione ſua fortiore
tenduntur,propter ipſam,ut ait, concitatiorem conuerſio
nem,acutè excitato mouentur ſono: grauiſsimo autem hic
lunaris,atq; infimus:quoniam ſpiritu ut in extremitate lan
gueſcente iam uoluitur, & propter anguſtias quibus pe=
nultimus orbis arctatur,impetu leniore conuertitur. Nec
ſecus probamus in tibijs, de quarũ foraminibus uicinis ori
inflantis, ſonus acutus emittitur: de longinquis autem &
termino proximis,grauior. Item acutior per patentiora fo
ramina,grauior per anguſta. Et utriuſq; cauſæ ratio una:
quia ſpiritus ubi incipit, fortior eſt:defectior, ubi deſinit.
Et quia maiorem impetum per maius foramen impellit,cõ
trà autem in anguſtis contingit, & eminus poſitis: ergo
orbis altiſsimus, & ut in immenſum patens, & ut ſpiritu
eo fortiore,quo origini ſuæ uicinior eſt, incitatus, ſonorũ
de ſe acumen emittit. Vox ultimi pro ſpatij breuitate &
pro longinquitate iam frangitur. Hinc quoq; apertius
approbatur, ſpiritum quantum ab origine ſua deorſum*
reced

receedit, tantò circa impulſum fieri leniorem, quòd circa terram, quæ ultima ſphærarum eſt, tam concretus, tam denſus habeatur, ut cauſa ſit terræ in una ſede ſemper hærendi: nec in quamlibet partem permittatur moueri, obſeſſa undiq; circunfuſi, ſpiritus denſitate. In ſphæra autem ultimum locum eſſe, qui medius eſt, antecedentibus iam probatum eſt. Ergo uniuerſi mundani corporis ſphæræ nouem ſunt. Prima illa ſtellifera, quæ proprio nomine dicitur cœlum, & ἀπλανὴς apud Græcos uocatur, arcens & continens cæteras. Hæc ab Oriente ſemper uoluitur in Occaſum: ſubiectæ ſeptem, quas uagas dicimus, ab Occidente in Orientem feruntur: nona terra ſine motu. Octo ſunt igitur quæ mouētur: ſed ſeptem ſoni ſunt, qui cōcinentiam de uolubilitate conficiunt: propterea quia Mercurialis, & Venereus orbis pari ambitu comitati ſolem, uiæ eius tanquam ſatellites obſequuntur: & ideo à nonnullis Aſtronomiæ ſtudentibus, eandem uim ſortiri exiſtimantur: Unde ait: Illi autem octo curſus, in quibus eadem uis eſt duorum, ſeptem efficiunt diſtinctos interuallis ſonos, qui numerus rerum omnium ferè nodus eſt. *Septenarium autem numerum omnium nodum eſſe plenè, cùm de numeris ſuperius loqueremur, expreſſimus. Ad illuminandam (ut exiſtimo) obſcuritatem uerborum Ciceronis, de muſica tractatus ſuccinctus à nobis qua licuit breuitate ſufficiet. Nam netas, & hypatas, aliarumq; fidium uocabula*perquirere: & tonorum, uel limmatū minuta ſubtilia: & quid in ſonis pro litera, quid pro ſyllaba, quid pro integro nomine accipiatur*aſſerere: oſtentantis eſt, nō docētis. Nec enim quia fecit in hoc loco Cicero muſicæ mentionem, occaſione hac eundum eſt per uniuerſos tractatus, qui poſſunt eſſe de muſica: quos (quantum mea fert* opinio

*al. pcurrere

*adſuere

opinio) terminum habere non exiſtimo. Sed illa ſunt perſequenda, quibus uerba, quæ explananda receperis, poſſint liquere. Quia in re naturaliter obſcura, qui in exponẽdo plura, quàm neceſſe eſt, ſuperfundit: addit tenebras, non adimit denſitatem. Vnde finem de hac tractatus parte faciemus, adiecto uno quod ſcitu dignum putamus: Quia cum ſint melodiæ muſicæ tria genera, enarmonicum, diatonum & chromaticum: primum quidem, propter nimiam ſui difficultatem, ab uſu receſsit: tertium uerò eſt infame mollitie: unde medium, id eſt, diatonum, mundanæ muſicæ doctrina Platonis aſcribitur. Nec hoc inter prætereunda ponemus, quòd muſicã perpetua cœli uolubilitate naſcentem, ideo claro non ſentimus auditu: quia maior ſonus eſt, quàm ut humanarum aurium recipiatur anguſtijs. Nam ſi Nili κατάδουπα ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt, quid mirum ſi noſtrum ſonus excedit auditum, quem mundanæ molis impulſus emittit? Nec enim de nihilo eſt quod ait: Qui complet aures meas tantus, & tam dulcis ſonus? *ſed uoluit intelligi: quòd ſi eius qui cœleſtibus metuit intereſſe ſecretis, completæ aures ſunt ſoni magnitudine: ſupereſt ut cæterorum hominũ ſenſus mundanæ concinentiæ non capiat auditum. Sed iam tractatum ad ſequentia conferamus.*

Quod melodię genus ſit in corporibus cœleſtibus.

Quare non ſentiamus cœli harmoniam.

Terræ medietatem eam in qua nos ſumus, quinq; eſſe diſtinctam zonis: quodq; ex his duæ tantum ſint habitabiles, quarum altera habitetur à nobis, alteram quinam colant homines, ignoretur: tum uerò & in reliqua terræ medietate zonas eſſe eaſdem: & inter illas quoq; duas ab hominibus habitari. CAPVT V.

Vides habitari in terra raris & anguſtis locis, & in ipſis quaſi maculis, ubi habitatur, uaſtas ſolitudines interiectas: eosq; qui incolunt terram, non modo interruptos ita eſſe, ut nihil inter ipſos ab

aliȷs ad alios manare poſsit, ſed partim obliquos, partim trāſuerſos,partim etiā auerſos ſtare uobis,à quibus expectare gloriam certe nullā poteſtis. Cernis autem eandē terrā quaſi quibuſdā redimitā & circundatā cingulis:è quibus duos maximè inter ſe diuerſos, & cœli uerticibus ipſis ex utraque parte ſubnixos, obriguiſſe pruina uides: mediū autē illū & maximū ſolis ardore torreri. Duo ſunt habitabiles,quorū auſtralis ille,in quo qui inſiſtunt,aduerſa uobis urgēt ueſtigia,nihil ad ueſtrū genus. Hic autē alter ſubiectus Aquiloni,quē incolitis, cerne quàm tenui uos parte contingat. Omnis enim terra,quæ colitur à uobis, anguſtata uerticibus, lateribus latior,parua quædā inſula eſt,circūfuſa illo mari, qđ Atlanticū, quod magnū, quē Oceanū appellatis in terris: q tamē tāto nomine quàm ſit paruus, uides.

*Pòſt quàm cœlū, quo omnia cōtinētur,et ſubiectarū ſphærarum ordinē motumq;,ac de motu ſonū cœleſtis muſices modos & numeros explicantē, & aërem ſubditum lunæ Tullianus ſermo per neceſſaria,& præſenti operi apta ductus,ad terrā uſq; deſcripſit: ipſius iā terræ deſcriptionē, uerborum parcus,rerum fœcundus abſoluit. Etenim maculas habitationum, ac de ipſis habitatoribus alios interruptos auerſosq;,obliquos etiam & tranſuerſos alios nominando,terrenæ ſphæræ globoſitatem,ſermone tantùm, nō coloribus pinxit. Illud quoq; non ſine perfectione doctrinæ eſt: quòd cū aliȷs nos non patitur errare, qui terrā ſemel cingi Oceano credidere. Nā ſi dixiſſet:*Omnis terra parua quędā eſt inſula,circūfuſa illo mari:*unū Oceani ambitū dediſſet intelligi. Sed adiȷciēdo,*Quæ colitur à uobis:*ueram eius maris diuiſionē, de qua paulò pòſt diſſeremus,*

ſeremus, noſſe cupientibus intelligendam reliquit. De *quinq; autem cingulis, ne quæſo exiſtimes duorum* Roma*næ facundiæ parentum* Maronis *&* Tullij *diſſentire doctrinam: cùm hic ipſis cingulis terram redimitam dicat: ille iiſdem quas* Græco *nomine zonas uocat, aſſerat cœlum te*

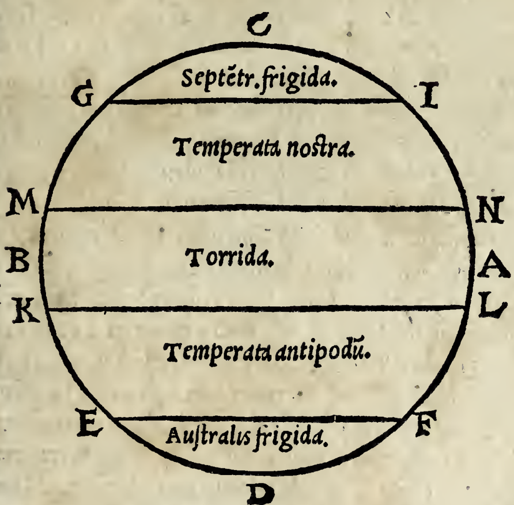
Georg. 1. *neri.* V*trunq; enim incorruptam, ueramq; nec alteri contrariam retuliſſe rationem, procedente diſputatione cõſtabit.* Sed *ut omnia quæ hoc loco explananda recepimus, liquere poßint: habẽdus eſt primùm ſermo de cingulis: quia ſitu eorum ante oculos locato, cætera erũt intellectu proniora.* Prius *autem qualiter terram coronent, deinde quẽadmodum cœlum teneant, explicandum eſt.*

De quinque terræ zonis ſeu circulis.

T*erra, nona & ultima ſphæra eſt.* Hanc *diuidit horizon, id eſt, finalis circulus, de quo ante retulimus.* Ergo *medietas, cuius nos partẽ incolimus, ſub eo cœlo eſt, quod fuerit ſuper terram, & reliqua medietas ſub illo: quod dum uoluitur, ad ea loca quæ ad nos uidentur inferiora, deſcendit.* In *medio enim locata, ex omni ſui parte cœlum ſuſpicit.* Huius *igitur ad cœlum breuitas, *quæ punctum eſt, ad nos uerò immenſa globoſitas, diſtinguitur locis inter ſe uicißim preßis nimietate uel frigoris, uel caloris, geminã nacta inter diuerſa temperiẽ.* Nam *& ſeptentrionalis, & auſtralis extremitas, perpetua obriguere pruina.* E*t hi uelut duo ſunt cinguli, quibus terra redimitur: ſed ambitu breues, quaſi extrema cingentes.* Horum *uterq; habitationis impatiẽs eſt: quia torpor ille glacialis, nec animali, nec frugi uitam miniſtrat.* Illo *enim aëre corpus alitur, quo herba nutritur.* Medius *cingulus, & ideo maximus, æterno afflatu cõtinui caloris uſtus, ſpatium quod & lato ambitu, & prolixius occupauit, nimietate feruoris facit inhabitabile uicturis.* Inter *extremos uerò & medium, duo maiores ultimis*

*aliàs: ceu

timis, medio minores, utriuſq; uicinitatis intemperie temperantur. In hiſq; tantum uitales auras natura dedit incolis carpere. Et quia animo facilius illabitur cõcepta ratio deſcriptione, quàm ſermone: eſto orbis terræ cui aſcripta ſunt, a, b, c, d, & circa a, aſcribantur n, & l: circa b, autem m, & k: & circa c, g, & i: & circa d, e, & f. & ducantur rectæ lineæ à ſignis ad ſigna quæ dicimus, id eſt, à g, in i: ab m, in n: à k, in l: ab e, in f. Spatia igitur duo aduerſa ſibi, id eſt, unum à c, uſque ad lineam, quæ in i, ducta eſt, alterum à d, uſque ad lineam, quæ in f, ducta eſt, intelliguntur pruina riguiſſe perpetua.

Eſt enim ſuperior ſeptentrionalis, inferior auſtralis extremitas. Medium uerò ab n, uſque in l, zona ſit torrida. Reſtat ut cingulus ab i, uſque ad n, de ſubiecto calore & ſuperiore frigore temperetur: rurſus ut zona quæ eſt inter l, & f, accipiat de ſuperiecto calore & ſubdito rigore temperiem. Nec excogitatas à nobis lineas, quas diximus, exiſtimetur. Circi enim ſunt de quibus ſuprà retulimus, ſeptentrionalis & auſtralis, & tropici duo. Nam æquinoctialem hoc loco, quo de terra loquimur, non oportet adſcribi, qui opportuniore loco rurſus addetur.

Georg. 1. Licet igitur ſint hæ duæ mortalibus ægris munere conceſſæ diuûm, quas diximus temperatas: non tamẽ ambæ zonæ hominibus noſtri generis indultæ ſunt: ſed ſola ſuperior, quæ eſt ab i, uſq; ad n, incolitur ab omni (quale ſcire poſſumus) hominũ genere, Romani Græci'ue ſint, uel Barbaræ cuiuſq; nationis. Illa uerò ab l, uſq; ad f, ſola ratione intelligitur: quòd propter ſimilem temperiem ſimiliter incolitur. Sed à quibus, non licuit unquã nobis, nec licebit agnoſcere. Interiecta enim torrida *utrinq; hominũ generi, commerciũ ad ſe denegat commeandi. Deniq; de quatuor habitationis noſtræ cardinibus, Oriens, Occidens, & Septentrio, ſuis uocabulis nuncupantur: quia ab ipſis exordijs ſuis ſciuntur à nobis. Nam etſi Septentrionalis extremitas inhabitabilis eſt, non multo tamen eſt à nobis remota. Quarto uerò noſtræ habitationis cardini, cauſa hæc alterum nomẽ dedit, ut Meridies non auſtralis uocaretur: quia & ille propriè eſt auſtralis, qui de altera extremitate procedens, aduerſus Septẽtrionali eſt: & hunc Meridiem iure uocitari facit locus, de quo incipit nobis dies. Nam q̃a ſentiri incipit à medio terræ, in qua eſt uſus diei: ideo tanquam quidam Medidies, una litera mutata, Meridies nuncup

Quas zonas q̃ homines habitent.

*utriq;

nuncupatus eſt. Sciendum eſt autem, quòd uentus, qui per hunc ad nos cardinem peruenit, id eſt, Auſter, ita in origine ſua gelidus eſt, ut apud nos commendabilis eſt blandi rigore Septentrio: ſed quia per flammam torridæ zonæ ad nos commeat, admiſtus igni caleſcit: & qui incipit frigidus, calidus peruenit. Neq; enim uel ratio, uel natura pateretur, ut ex duobus æquo preſsis rigore cardinibus, diſsimuli tractu flatus emitteretur. Nec dubium eſt, noſtrum quoque Septentrionem ad illos qui auſtrali adiacent, propter eandem rationẽ calidũ peruenire: & Auſtrum corporibus eorũ gemino auræ ſuæ rigore blandiri.

Auſter cur ad nos calidus perueniat, quũ ſit principiò frigidus.

Eadem ratio nos non permittit ambigere, quin per illam quoque ſuperficiem terræ, quæ ad nos habetur inferior, integer zonarum ambitus, quæ hic temperatæ ſunt, eodem ductu temperatus habeatur: atq; ideo illhic quoque eædem duæ zonæ à ſe diſtantes, ſimiliter incolantur. Aut dicat, quiſquis huic fidei obuiare mauult, quid ſit, quod ab hac eum diſtinctione deterreat. Nam ſi nobis uiuendi facultas eſt in hac terrarum parte, quam colimus: quia calcantes humum, cœlum ſuſpicimus ſuper uerticem: quia Sol nobis & oritur & occidit: quia circunfuſo fruimur aëre, cuius ſpiramus hauſtũ: cur non & illhic aliquos uiuere credamus, ubi eadẽ ſemper in promptu ſunt? Nam qui ibi dicuntur morari, eandem credendi ſunt ſpirare auram: quia eadem eſt in eiuſdem zonalis ambitus cõtinuatione tẽperies. Idem Sol illis et obire dicetur noſtro ortu: & orietur, cùm nobis occidet. Calcabũt æquè ut nos humum: & ſemper uerticẽ, ſemper cœlũ uidebũt. Nec metus erit, ne de terra in cœlũ decidant: cùm nihil unquã poſſit ruere ſurſum. Si enim nobis, qđ aſſerere genus ioci eſt, deorſum habetur ubi eſt terra, et ſurſum ubi eſt cœlũ: illis

Eam etiam terræ partem quę ſub pedibus noſtris eſt, habitari, & diſtinctã eſſe perinde atque hãc noſtrã.

quoq; ſurſum erit; quod de inferiore ſuſpicient, nec aliquando in ſuperna caſuri ſunt. Affirmauerim quoque & apud illos minus rerum peritos hæc exiſtimare de nobis: nec credere poſſe, in quo ſumus loco, degere: ſed opinari, ſi quis ſub pedibus eorũ tẽtaret ſtare, caſurũ. Nunquã tamẽ apud nos quiſquam timuit, ne caderet in cœlũ. Ergo nec apud illos quiſquã in ſuperiora caſurus eſt: ſicut omnia nutu ſuo pondera in terrã ferri ſuperius relata docuerũt. Poſtremo, quis ambigat in ſphæra terræ, ita ea quæ inferiora dicũtur, ſuperioribus ſuis eſſe cõtraria: ut eſt Oriens Occidenti? Nam in utraq; parte par diametros habetur. Cùm ergo et Orientẽ, et Occidẽtẽ ſimiliter cõſtet habitari: quid eſt, qđ fidẽ huius quoq; diuerſæ ſibi habitatiõis excludat?

Declarãtur particulatim uerba Ciceronis.

Hæc omnia non otioſus lector in tam paucis uerbis Ciceronis inueniet. Nam cùm dicit, terram cingulis ſuis redimitam, atq; circũdatam: oſtendit per omne terræ corpus eandem temperatorum cingulorum continuatam eſſe temperiem. Et cùm ait, in terra maculas habitationum uideri: non eas dicit, quæ in parte noſtræ habitationis nonnullis deſertis locis interpoſitis incolũtur. Non enim adijceret, In ipſis maculis uaſtas ſolitudines interiectas: ſi ipſas ſolitudines diceret, inter quas certæ partes macularum inſtar habeantur. Sed quia maculas dicit has quatuor, quas in duobus terræ hemiſphærijs binas eſſe ratio monſtrauit: bene adiecit, Interiectas ſolitudines. Nam ſicut pars, quæ habitatur à nobis, multa ſolitudinũ interiectione diſtinguitur: credendũ eſt, in illis quoq; tribus alijs habitationibus ſimiles eſſe inter deſerta, et culta diſtinctioẽs. Sed & quatuor habitationum incolas, & relatione ſitus, & ipſa quoq; ſtandi qualitate depinxit. Primũ enim ait, alios præter nos ita incolere terram, ut à ſe interrupti nul

lam

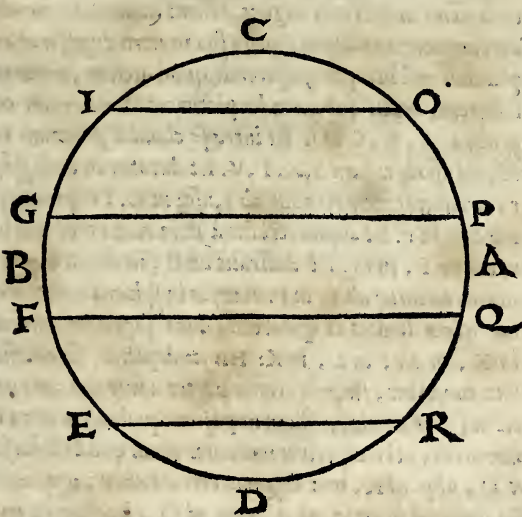
lam habeant ad ſe facultatem meandi. Et ipſa uerba decla rant, nõ eum de uno hominũ genere loqui, in hac ſuperfi cie à nobis ſolius torridæ interiectione diuiſo. Sic enim ma gis diceret, ita interruptos, ut nihil inter ipſos ab illis ad nos manare poßit. Sed dicẽdo, ita interruptos, ut nihil in= ter ipſos ab alijs ad alios manare poßit: qualiter inter ſe illa hominũ genera ſint diuiſa, ſignificat. Quòd autẽ uerè ad noſtrã partẽ referretur, adiecit dicẽdo: De illis, qui & à nobis, et à ſe inuicẽ diuiſi ſunt, Partim obliquos, par tim tranſuerſos, partim etiam aduerſos ſtare nobis. Interruptio ergo non unius generis à nobis, ſed omniũ ge nerum à ſe diuiſorũ refertur, quæ ita diſtinguenda eſt. Hi quos ſeparat à nobis peruſta, quos Græci ἀντοικοὺς uocant, ſimiliter ab illis, qui inferiorẽ zonæ ſuæ incolunt partem, interiecta auſtrali gelida ſeparantur. Rurſus illos ab ἀντι κοῖς ſuis, id eſt, per noſtri cinguli inferiora uiuentibus, in= teriectio ardentis ſequeſtrat: & illi à nobis ſeptentriona= lis extremitatis rigore remouẽtur. Et quia non eſt una o= mnium affinis continuatio, ſed interiectæ ſunt ſolitudines ex calore uel frigore mutuum negantibus cõmeatum: has terræ partes, quæ à quatuor hominũ generibus incolũtur, maculas habitationũ uocauit. Quemadmodũ autem cæte= ri omnes ueſtigia ſua figere ad noſtra credantur, ipſe di= ſtinxit. Et auſtrales quidem apertè pronuntiauit aduerſos ſtare nobis, dicẽdo: Quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtũt, aduerſa nobis urgẽt ueſtigia. Et ideo aduerſi nobis ſunt: quia in parte ſphæræ quæ contra nos eſt mo= rantur. Reſtat inquirere, quos tranſuerſos, & quos obli= quos nobis ſtare memorauerit. Sed nec de ipſis poteſt eſſe dubitatio, quin tranſuerſos ſtare nobis dixerit inferiorem zonæ noſtræ partem tenentes: obliquos uerò eos, qui

auſtralis cinguli deuexa ſortiti ſunt.

Quanta terræ ſpatia habitationi ceſſerint, quanta inculta ſint. CAP. VI.

SVpereſt ut de terræ ipſius ſpatijs, quanta habitationi ceſſerint, quantaq; ſint inculta, referamus: id eſt, quæ ſit ſingulorum dimenſio cingulorum. Quod ut facile dignoſcas, redeundũ tibi eſt ad orbis terræ deſcriptionem, quam paulò antè ſubiecimus: ut per aſcriptarũ literaum notas, ratio dimenſionũ lucidius explicetur. Omnis terræ orbis, id eſt, circulus, qui uniuerſum ambitum claudit, cui aſcripta ſunt A, B, C, D, *ab his qui cum ratione dimenſi ſunt, in ſexaginta diuiſus eſt partes. Habet autem totus ipſe ambitus ſtadiorum ducenta quinquaginta duo millia. Ergo ſingulæ ſexageſimæ extenduntur ſtadijs quaternis millibus ducenis. Et ſine dubio medietas eius, quæ eſt à* D, *per Orientẽ, id eſt, per* A, *uſq; ad* C, *habet triginta ſexageſimas, & ſtadiorum millia centum uiginti ſex. Quarta uerò pars, quæ eſt ab* A, *uſque ad* C, *incipiens à medio peruſtæ, habet ſexageſimas quindecim, & ſtadiorum millia ſexaginta & tria. Huius quartæ partis menſura relata conſtabit totius ambitus plena dimenſio. Ab* A, *igitur uſq; ad* P, *quod eſt medietas peruſtæ, habet ſexageſimas quatuor: quæ faciunt ſtadiorũ millia ſexdecim, cum octingentorum adiectione. Ergo omnis peruſta ſexageſimarum octo eſt, & tenet ſtadiorum millia triginta tria, & ſexcenta inſuper: latitudo autem cinguli noſtri, qui temperatus eſt, id eſt, à* P, *uſq; ad* O, *habet ſexageſimas quinq;, quæ faciunt ſtadiorum millia uiginti & unum: & ſpatium frigidæ ab* O, *uſq; ad* C, *habet ſexageſimas ſex, quæ ſtadiorum tenent uiginti quinq; millia ducenta. Ex hac quarta parte orbis terrarum, cuius menſuram euiden-*

ter expreßimus, alterius quartæ partis magnitudinem, ab A, uſq; ad D, pari dimenſionum diſtinctione cognoſces. Cùm ergo quantum teneat ſphæræ ſuperficies, quæ ad nos eſt in omni ſua medietate, cognoueris: de menſura quoq; inferioris medietatis, id eſt, à D, per B, uſq; ad C, ſimiliter inſtrueris. Modo enim, quia orbem terræ in plano pinximus, in plano autem medium exprimere non poſſumus: ſphæralem tumorem imitati ſumus, altitudinis intellectum à circulo, qui magis horizon quàm meridianus uidetur. Cæterùm uolo hoc mente percipias, ita nos hanc prætuliſſe menſuram, tanquam à D, per A, uſq; ad C, pars terræ ſuperior ſit, cuius partem nos incolimus: & à D, per B, uſq; ad C, pars terræ habeatur inferior.

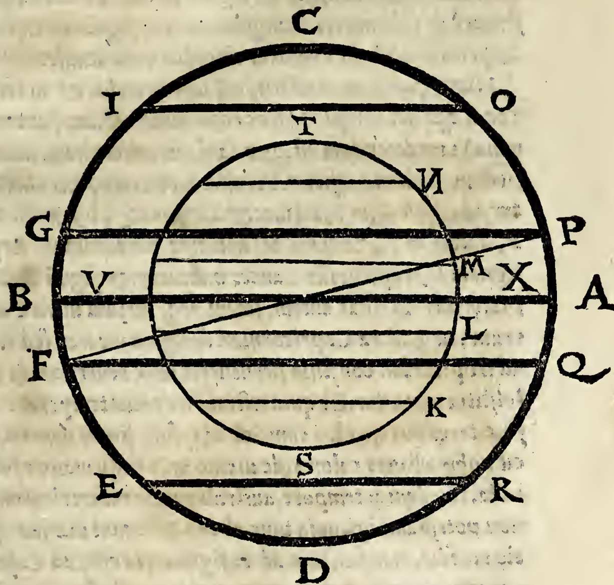

In cœlo eaſdem ineſſe zonas quæ inſunt terræ: atq; cauſam huius diuerſitatis eſſe ſolem, qui ut acceſſu ſuo cauſa caloris eſt, ita receſſu frigus iuducit. CAP. VII.

HOc quoque tractatu proprium ſortito finem, nunc illud quod probandum promiſimus, aſſeramus: hos cingulos, & bene Maronem cœlo, & bene terræ aßignaſſe Ciceronem: & utrunq; non diſcrepantia, ſed conſona, eademq; dixiſſe. Natura enim cœli, hanc in diuerſis terræ partibus temperiem nimietatemq; diſtinxit, & qualitas uel frigoris, uel caloris, quæ cuilibet ætheris parti ſemel inhæſit: eandem inficit partem terræ, quam deſpicit ambiẽdo. Et quia has diuerſitates, quæ certis finibus terminantur, cingulos in cœlo uocauere: neceſſe eſt totidem cingulos etiam hic intelligi. Sicut in breuißimo ſpeculo, cùm facies monſtratur ingens, tenent in anguſto membra uel liniamenta ordinem, quem ſua in uero digeſſerat amplitudo. Sed hic quoq; aſſerendi, quod dicitur, minuemus laborem, oculis ſubijciendo picturam. Eſto enim cœli ſphæra, A, B, C, D. Et intra ſe claudat ſphæram terræ, cui aſcripta ſunt S, X, T, V. Et ducatur in cœli ſphæra circulus ſeptentrionalis ab I, uſq; in O. Tropicus æſtiuus à G, in P. Et æquinoctialis à B, in A. Et tropicus hyemalis ab F, in Q. Et auſtralis ab E, in R. Sed & zodiacus ducatur ab F, in P. Rurſus in ſphæra terræ ducantur ijdem limites cingulorum, quos ſupra deſcripſimus in N, in M, in L, in K. His ita depictis, ſine difficultate conſtabit, ſingulas terræ partes à ſingulis cœli partibus ſuper uerticem ſuum impoſitis, qualitatem circa nimietatem, uel temperiem mutuari. Nam quod eſt ſurſum à D, uſq; ad R, hoc deſpicit terram ab S, uſq; ad K. Et quod eſt in cœlo ab R, uſq; ad Q, hoc inficit terræ

partem

partem à K, uſq; ad L. Et quod in cœlo eſt à Q, uſq; in P, tale facit in terra ab L, uſq; ad M. Qualeq́; eſt deſuper à P, uſq; ad O, tale in terra ab M, uſque ad N. Et quale illhic ab O, uſq; ad C, tale hic eſt ab N, uſq; ad T. Sunt autem in æthere extremitates ambæ, id eſt, à D, uſq; ad R, & à C, uſq; ad O, æterno rigore denſatæ. Idem in terra eſt ab S, uſq; ad K, & à T, uſq; ad N. Rurſus in cœlo, à Q, uſq; ad P, nimio calore feruet. Itidem in terra quoq;, ab L, uſq; ad M, idem feruor eſt. Item ſunt in cœlo

temperies, ab O, *uſq; ad* P, *&* *à* Q, *in* R. *Idem ſunt hic quoq; temperatæ, ab* N, *in* M, *&* *ab* L, *in* K. *Aequinoctialis enim circulus, qui ab* A, *uſq; ad* B, *ductus eſt, mediam ſecat peruſtam. Et ipſum autem ſciſſe Ciceronem, quòd terreni cinguli cœleſtibus inficiantur, ex uerbis eius oſtenditur. Ait enim:* E' quibus duos maximè inter ſe diuerſos, & cœli uerticibus, ipſis ex utraq; parte ſubnixos, obriguiſſe pruina uides. *Ecce teſtatur finale frigus eſſe de cœlo. Idem quoq; de feruore medio dicit:* Medium autem illum, & maximũ ſolis ardore torreri. *Cùm ergo manifeſtè & rigorẽ de cœli uerticibus, & feruorẽ de ſole in terræ cingulos uenire ſignauerit: oſtendit prius in cœlo hos eoſdem cingulos conſtituiſſe.*

Nunc, quoniam conſtitit, eaſdem in cœlo, & in terra zonas eſſe uel cingulos (hæc enim unius rei duo ſunt nomina) iam dicendum eſt, quæ cauſa in æthere hanc diuerſitatem qualitatis efficiat. Peruſta duobus tropicis clauditur, id eſt, ab G, *in* P, *æſtiuo: & ab* F, *in* Q, *hyemali. Ab* F, *autem in* P, *zodiacũ deſcribendo perduximus. Ergo ſignum* P, *tropicus ille Cancer habeatur: & ſignũ* F, *Capricornus. Conſtat autem, ſolem neq; ſurſum ultra Cancrum, neq; ultra Capricornum deorſum meare: ſed cum ad tropicorum confinia peruenerit, mox reuerti: unde & ſolſtitia uocantur. Et quia æſtiuus tropicus temperatæ noſtræ terminus eſt, ideo cùm Sol ad ipſum finem uenerit, facit nobis æſtiuos calores, de uicino urẽs ſenſu maiore ſubiecta. Illo deniq; tempore, auſtrali generi reuerti hyemem non poteſt ambigi, quia tunc ab illis Sol omni uiæ ſuæ ſpatio recedit. Rurſus, cum ad* F, *ſignum, id eſt, ad Capricornum uenerit, facit hyemem nobis receſſu ſuo, & illis uicinitate reducit æſtatem. Hic notandum eſt, de tribus tan*

tum

tum cardinibus in quācunq; ædem ingredi Solem, de quarto nunquam. Nam & ab Ortu, & ab Occaſu, feneſtra Solem recipit: quippe quem orientem, obeuntemq; proſpectet. Recipit & à Meridie: quia omne iter ſolis in noſtro Meridie eſt, ut inſtruit uiſum antelata deſcriptio. Nunquā uerò Solē feneſtra Septētrionis admittit: q̄a nūquam à P, ſigno ad O, Sol accedit: ſed à P, ſemper retrocedendo, nunquam fines poli Septentrionalis attingit. Et ideo nunquam per hanc cardinem radius Solis infunditur.

Eiuſdem rei probationem umbra quoq; cuiuslibet corporis ſufficiet aſtruere. Nā in Occaſum cadit, oriēte Sole: & in Ortum, cùm ſit occiduus. Medio autē die, quia Sol Meridiem tenet, in Septentrionem umbra depellitur. In Auſtrum uerò circa noſtram habitationem impoßibile eſt umbram cuiuslibet corporis cadere, quia ſemper in aduerſam Soli partem umbra iactatur. Aduerſus autem Auſtro apud nos Sol eſſe non poterit, cùm nunquam fines Septentrionales attingat. Sanè quoniam pars illa peruſtæ, quæ temperatæ uicina eſt, admittit habitantes illhic, id eſt, trans tropicum, quæcunq; habitantur ſpatia, umbram mittunt in Auſtrum eo tempore, quo Sol Cancrum tenet. Tunc enim ei ſit Sòl Septentrionalis, cùm tropicum tenet: quòd ab illis ad Septentrionē recedit. Ciuitas autem Syene, quæ prouinciæ Thebaidos poſt ſuperiorum montium deſerta principium eſt, ſub ipſo æſtiuo tropico conſtituta eſt. Et eo die quo Sol certam partē ingreditur Cancri, hora diei ſexta, quoniam Sol tunc ſuper ipſum inuenitur uerticem ciuitatis, nulla illhic poteſt in terram de quolibet corpore umbra iactari. Sed nec ſtylus hemiſphærij monſtrantis horas, quem γνώμωνα uocant, tunc de ſe poteſt umbram creare. Et hoc eſt quod Lucanus

canus dicere uoluit, nec tamen plenè, ut habetur, abſoluit. Dicendo enim:

a. Pharſaliæ. *–Atq; umbras nuſquam flectente Syene,*

rem quidem attigit, ſed turbauit uerum. Non enim nunquam flectit, ſed uno tempore, quod cum ſua ratione retulimus. His relatis, conſtat ſolem nunquam egredi fines peruſtæ: quia de tropico in tropicũ zodiacus obliquatus eſt. Manifeſta eſt igitur cauſa, cur hæc zona flammis ſit ſemper obnoxia: quippe quam ſol totius æthereæ flammæ & fons & adminiſtrator nunquã relinquat. Ergo ambæ partes ultimæ, id eſt, ſeptẽtrionalis & auſtralis, ad quas nunquam ſolis calor accedit, neceſſariò perpetua premũtur pruina. Duas uerò (ut diximus) temperat hinc atq; illhinc uicinia caloris & frigoris. Deniq; in hac ipſa zona, quam incolimus, que tota dicitur temperata, partes tamen, quæ peruſto cingulo uicinæ ſunt, cæteris calidiores ſunt: ut eſt Aethiopia, Arabia, Aegyptus, & Libya: in quibus calor ita circunfuſi aëris corpus extenuat, ut aut nunquam, aut raró cogatur in nubes: & ideo nullus penè apud illos uſus eſt imbrium. Rurſus quæ uſq; ad frigidæ fines preßius accedunt, ut eſt palus Mæotis, ut regiones quas præterfluunt Tanais & Iſter, omniaq; ſuper Scythiam loca, quorum incolas uetuſtas Hyperboreos uocauit, quaſi originem Boreæ introrſum recedendo tranſiſſent: adeò æterna penè premuntur pruina, ut non facilè explicetur, quanta ſit illhic frigidæ nimietatis iniuria. Loca uerò, quæ in medio temperata ſunt, quoniã ab utraque nimietate longe recedunt, ueram tenent, ſalutaremq́ue temperiem.

Obiter quomodo explicandus locus Vergilii primo Georgic. de circulo zodiaco. CAP. VIII.

Locus

LOcus nos admonet, ut quoniam diximus rem, quæ à nullo poſsit refelli, utrunq; tropicum circum zodiaco terminos facere: nec unquam ſolem alterutrum tropicum excedere poſſe ſurſum, uel deorſum meando: trans zodiacum uerò circum, id eſt, trans uſtam, quæ tropicis clauditur, ex utraq; parte * accipere temperatas: quæramus quid ſit, quod ait Vergilius, quem nullius unquam diſciplinæ error inuoluit: *incipere

– Duæ mortalibus ægris Georg. 1.
Munere conceſſæ diuûm, & uia ſecta per ambas,
Obliquus quà ſe ſignorum uerteret ordo.

Videtur enim dicere his uerſibus, zodiacum per temperatas ductum, & ſolis curſum per ipſas ferri: quod nec opinari fas eſt, quia neutrum tropicum ſolis curſus excedit. Num igitur illud attendit, quod diximus, & intra tropicum in ea peruſta parte, quæ uicina eſt temperatæ, habitatores eſſe? Nam Syene ſub ipſo tropico eſt, Meroë autem tribus millibus octingentis ſtadijs in peruſtam à Syene introrſum recedit: & ab illa uſq; ad terrã cinnamomi feracem, ſunt ſtadia octingenta, & per hæc omnia ſpatia peruſtæ, licet rari, tamen uita fruuntur habitantes. Vltra uerò iam inacceſſum eſt, propter nimium Solis ardorem. Cùm ergo tantum ſpatij ex peruſta uitam miniſtret, & ſine dubio circa uicinam alterius temperatæ, id eſt, antœcorum, tantundem ſpatij habere per peruſtæ fines, & parem manſuetudinem, non negetur. Paria enim in utraque parte ſunt omnia. Ideo credendum eſt, per poëticam tubam, quæ omnia ſemper in maius extollit, dixiſſe, uiam Solis ſectam per temperatas: quoniam ex utraq; parte fines peruſtæ in eo ſunt ſimiles temperatis, quòd ſe patiuntur habitari. An fortè poëtica licentia particulam pro ſimili

*mili penè particula poſuit: & pro ſub ambas, per ambas dicere maluit? Nam re uera ductus zodiaci ſub ambas tēperatas ultro, citroq; peruenit: non tamen per ambas. Scimus autem & Homerum ipſum, & in omnibus imitatorem eius Maronem, ſæpe tales *mutuaſſe particulas. An (quod mihi uero propius uidetur) per ambas, pro inter ambas uoluit intelligi? Zodiacus enim inter ambas temperatas uoluitur, non per ambas. Familiariter autem* Per *pro* Inter *ponere ſolet: ſicut alibi quoque:*

*mutaſſe

Geor. 1.

Circum, perq; duas in morem fluminis Arctos.

Neq; enim anguis ſidereus Arctos ſecat: ſed dum & amplectitur & interuenit, circum eas & inter eas uoluitur, non per eas. Ergo poteſt conſtare nobis intellectus, ſi per ambas, pro inter ambas, more ipſius poëtæ dictum exiſtimemus: nobis aliud ad defenſionem, ultra hæc quæ diximus, non occurrit. Verum quoniam in medio poſuimus, quos fines nunquam uia Solis excedat: manifeſtum eſt autem omnibus quid Maro dixerit: quem conſtat erroris ignarum: erit ingenij ſingulorum inuenire, quid poſsit amplius pro abſoluenda hac quæſtione conferri.

Non uno, ſed gemino Oceani ambitu terram omnem circunflui. & quo modo anguſtata uerticibus, latior lateribus ſit habitabilis noſtra. tum de exiguitate Oceani, quem nos magnum uocamus. CAP. IX.

Oceanus quomodo terram ambiat.

His quoque, ut arbitror, non otioſa inſpectione tractatis nūc de Oceano, quod promiſimus, aſtruemus, non uno, ſed gemino eius ambitu terræ corpus omne circunflui. Cuius uerus & primus meatus eſt, qui ab indocto hominum genere neſcitur. Is enim quem ſolum Oceanum plures opinantur, de finibus ab illo originali refuſis, ſecundum ex neceſsitate ambitum fecit. Cæterùm eius prior

corona

corona per zonam terræ calidam meat, ſuperiora terrarum & inferiora cingens, flexum circi æquinoctialis imitata. Ab Oriente uerò duos ſinus refundit, unum ad extremitatem Septentrionis, ad Auſtralis alterum. Rurſusq; ab Occidente duo pariter enaſcuntur ſinus, qui uſq; ad ambas, quas ſuprà diximus, extremitates refuſi, occurrunt ab Oriente demiſsis: & dum ui ſumma & impetu immaniore miſcentur, inuicemq; ſe feriunt, ex ipſa aquarum colliſione naſcitur illa famoſa Oceani acceſsio pariter & receſsio. Et ubicunq; in noſtro mari contingit idem, uel in anguſtis fretis uel in planis fortè litoribus, ex ipſis Oceani finibus, quos Oceanũ nunc uocamus, eueniunt, quia noſtrũ mare ex illis influit. Cæterùm uerior (ut ita dicam) eius alucus tenet zonã peruſtam. Et tam ipſe qui æquinoctialem, quàm ſinus ex eo nati, qui horizontem circulum ambitu ſuæ flexionis imitantur, omnem terram quadrifidam diuidũt: & ſingulas (ut ſuprà diximus) habitationes faciũt inſulas. Nam inter nos, & Auſtrales homines, means ille per calidam zonam, totamq; cingens, & rurſus utriuſq; regionis extrema finibus ſuis ambiens, binas in ſuperiore atque inferiore terræ ſuperficie inſulas facit. Vnde Tullius hoc intelligi uolens, non dixit: Omnis terra parua quædã eſt inſula: ſed, Omnis terra, quæ colitur à uobis, parua quædam eſt inſula: *quia & ſingulæ de quatuor habitationibus paruæ quædam efficiũtur inſulæ, Oceano bis eas (ut diximus) ambiẽte. Omnia hæc ante oculos locare poteſt deſcriptio ſubſtituta, ex qua & noſtri maris originem, quæ totius una eſt, & Rubri atq; Indici ortũ uidebis, Caſpiumq; mare unde oriatur inuenies: licet non ignorẽ eſſe nonnullos, qui ei de Oceano ingreſſum negent. Nec dubium eſt, in illam quoq; Auſtralis generis*

*neris temperatam mare de Oceano ſimiliter influere. Sed deſcribi hoc noſtra atteſtatione non debuit, cuius ſitus nobis incognitus perſeuerat. Quòd autem dixit noſtram habitabilem anguſtatam uerticibus, lateribus latiorẽ, *in eadem deſcriptione poterimus aduertere. Nam quantò longior eſt tropicus circus Septẽtrionali circo: tãtò zona uerticibus, quàm lateribus anguſtior eſt: quia ſummitas eius in arctũ extremi circuli breuitate cõtrahitur: deductio autem laterum cum longitudine tropici ab utraq; parte diſtenditur. Deniq; ueteres omnẽ habitabilẽ noſtram extentæ chlamydi ſimilẽ eſſe dixerũt. Item quia omnis terra in*

De latitudine terræ à nobis habitatæ.

**id eadem*

De exiguitate Oceani.

qua

qua & Oceanus eſt, ad quemuis cœleſtem circulũ quaſi cẽtron puncti obtinet locũ, neceſſariò de Oceano adiecit: Qui tamen tanto nomine quàm ſit paruus uides. *Nã licet apud nos Atlanticũ mare magnũ uocetur: de cœlo tamen deſpiciẽtibus nõ poteſt magnum uideri: cùm ad cœlum terra ſignũ ſit, & punctum, quod diuidi non poſſit in partes. Ideo autem terræ breuitas tam diligẽter aſſeritur, ut paruipendẽdum ambitũ famæ uir fortis intelligat, quæ in tam paruo magna eſſe non poterit. Quod doctrinæ propoſitum, non minus in ſequentibus apparebit.*

Mundum quidem eſſe æternum: cæterum inde nõ poſſe ſperari perpetuitatem gloriæ ac famæ apud poſteros, quando mundo ipſo manente, ea quæ in ipſo ſunt, uiciſsitudine quadam nunc occidant nunc rurſus oriantur. CAP. X.

QVinetiã ſi cũpiat proles illa futurorum hominum deinceps laudes uniuſcuiuſq; noſtrũ acceptas à patribus, poſteris prodere: tamen, propter eluuiones, exuſtionesq; terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modo non æternam, ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus. *Virtutis fructũ ſapiens in conſcientia ponit, minus perfectus in gloria: unde Scipio perfectionẽ cupiẽs infundere nepoti, autor eſt: ut contẽtus cõſciẽtiæ præmio gloriam non requirat. In qua appetenda, quoniam duo ſunt maxima quæ præoptari poßint, ut et quàm latißimè uagetur, & quàm diutißime perſeueret: poſtquã ſuperius de habitationis noſtræ anguſtijs diſſerendo, totius terræ, quæ ad cœlum puncti locum obtinet, minimam quandam docuit à noſtri generis hominibus particulam poßideri: nullius uerò gloriã uel in illam totam partẽ potuiſſe diffundi: ſiquidẽ Gangen tranſnare, uel tranſcendere Cau-*

caſum, Romani *nominis fama non ualuit:ſpem (quam de propaganda latè gloria,ante oculos ponendo noſtri orbis anguſtias,amputauit) uult etiam diuturnitatis auferre: ut plenè animo nepotis contemptum gloriæ,compos diſſuaſor inſinuet.* Et *ait*, Nec *in hac ipſa parte,in quam ſapientis & fortis uiri nomen ſerpere poteſt, æternitatem nominis poſſe durare:cùm modo exuſtione,modo eluuione terrarum,diuturnitati rerum intercedat occaſus: quod quale ſit,diſſeremus.* In *hac enim parte tractatus,illa quæſtio latenter abſoluitur , quæ multorum cogitationes de ambigenda mundi æternitate ſolicitat.* Nam *quis facilè mundum ſemper fuiſſe conſentiat,cùm & ipſa hiſtoriarū fides multarum rerum cultum emendationemq́;,uel ipſam inuentionem recentem eſſe fateatur?* Cumq́; *rudes primū homines,& incuria ſyluestri non multum à ferarū aſperitate diſsimiles,meminerit,uel fabuletur antiquitas: tradatq́;,nec hunc eis quo nunc utimur uictū fuiſſe,ſed glande prius & baccis alitos,ſerò ſperaſſe de ſulcis alimoniā?* Cumq́; *ita exordium rerum , & ipſius humanæ nationis opinemur,ut aurea primum ſecula fuiſſe credamus:& inde natura per metalla uiliora degenerans,ferro ſecula poſtrema fœdauerit?* Ac *ne totū uideamur de fabulis mutuari:quis non hinc exiſtimet, mundum quandoq; cœpiſſe,nec longam retrò eius ætatem , cùm ab hinc ultra duo retrò annorum millia, de excellenti rerum geſtarum memoria,nec* Græca *quidē extet hiſtoria?* Nam *ſupra* Ninum,*à quo* Semiramis *ſecundum quoſdam creditur procreata, nihil præclarum in libros relatum eſt. Si enim ab initio,imò ante initiū fuit mundus,ut* Philoſophi *uolunt, cur per innumerabilium ſeriem ſeculorū,non fuerat cultus quo nunc utimur inuentus? non literarū uſus,quo ſolo memoriæ*

Quibus argumentis uideri poſsit, mūdum non eſſe æternum.

memoriæ fulcitur æternitas? Cur deniq; multarum rerum experientia ad aliquas gentes recenti ætate peruenit? Vt ecce, Galli uitem, uel cultum oleæ, Roma iam adoleſcēte, didicerunt: aliæ uerò gentes adhuc multa neſciunt, quæ nobis inuenta placuerunt. Hæc omnia uidentur æternitati rerum repugnare, dum opinari nos faciunt, certo mundi principio paulatim ſingula quæq; cœpiſſe. Sed mundum quidem fuiſſe ſemper, Philoſophia autor eſt, conditore quidem Deo, ſed non ex tempore. Siquidem tempus ante mundum eſſe non potuit: cùm nihil aliud tempora, niſi curſus Solis efficiat. Res uerò humanæ ex parte maxima ſæpe occidunt manente mundo, & rurſus oriuntur, uel eluuione uiciſsim, uel exuſtione redeunte. Cuius uiciſsitudinis cauſa uel neceſsitas talis eſt: Ignem æthereum phyſici tradiderunt humore nutriri: aſſerentes ideo ſub zona cœli peruſta, quam uia ſolis, id eſt, zodiacus, occupauit, Oceanum (ſicut ſuprà deſcripſimus) à natura locatū, ut omnis latitudo, qua Sol cum quinq; uagis & luna ultro citroq; diſcurrūt, habeat ſubiecti humoris alimoniam. Et hoc eſſe uolunt, quod Homerus diuinarum omniū inuentionum fons & origo, ſub poëtici nube figmenti, uerū ſapientibus intelligi dedit, Iouem cū Dijs cæteris, id eſt, cū ſtellis, profectum in Oceanum: Aethiopibus eū ad epulas inuitantibus. Per quam imaginē fabuloſam Homerū ſignificaſſe uolūt, hauriri de humore nutrimēta ſideribus, q ob hoc Aethiopas reges epularū participes cœleſtium dixit: quoniā circa Oceani orā, nō niſi Aethiopes habitāt, quos uicinia ſolis uſq; ad ſpeciē nigri coloris exuſsit. Cū ergo calor nutriatur humore, hæc uiciſsitudo cōtingit, ut modo calor, modo humor exuberet. Euenit enim ut ignis uſq; ad maximum enutritus augmentū, hauſtum uincat humo- Ἰλιάδ. α.

rem,& ſic aëris mutata temperies licentiã præſtet incendio,& terra penitus flagrantia immiſsi ignis uratur. Sed mox impetu caloris abſumpto,paulatim uires reuertũtur humori: cùm magna pars ignis incendijs erogata,minus iam de renaſcente humore conſumat. Ac rurſus longo tẽporum tractu ita creſcens humor altius uincit, ut terris infundatur eluuio. Rurſusq́; calor poſt hæc uires reſumit. Et ita fit,ut manẽte mundo, inter exuperantis caloris humorisq́; uices terrarum cultus,cum hominũ genere ſæpe intercidat:&,reducta temperie,rurſus nouetur. Nunquã tamen ſiue eluuio,ſiue exuſtio omnes terras aut omne hominũ genus uel omnino operit, uel penitus exurit. Aegypto certe (ut Plato in Timæo fatetur) nunquam nimietas humoris nocuit uel caloris. Vnde & infinita annorũ millia in ſolis Aegyptiorũ monumentis, librisq́; releguntur. Certæ igitur terrarũ partes internecioni ſuperſtites, ſeminarium inſtaurando generi humano fiunt. Atq; ita contingit,ut nõ rudi mundo,rudes homines & cultus inſcij, cuius memoriam intercipit interitus,in terris oberrent: et aſperitatem paulatim uagæ feritatis exuti, cõciliabula & cœtus natura inſtruente patiantur: ſitq́; primùm inter eos mali neſcia, & adhuc aſtutiæ inexperta ſimplicitas, quæ nomen auri primis ſeculis præſtat. Inde quò magis ad cultum rerum atque artium uſus promouet,tantò facilius in animos ſerpit æmulatio: quæ primũ bene incipiẽs, in inuidiam latenter euadit. Et ex hac iam naſcitur quicquid genus hominum pòſt ſequentibus ſeculis experitur. Hæc eſt ergo,quæ rebus humanis pereundi, atq; iterum reuertendi incolumi mundo,uiciſsitudo uariatur.

De diuerſitate annorũ,quodq́; is qui uere annus uertẽs eſt ac mundanus, quindecim noſtrorum annorum

ambiat

ambiat millia. CAP. XI.

QVid autem intereſt ab his, qui poſtea naſcentur, ſermonem fore de te: cùm ab his nullus fuerit, qui antè nati ſunt, qui nec pauciores, & certè meliores fuerunt uiri: præſertim cùm apud eos ipſos, à quibus audiri nomen noſtrũ poteſt, nemo unius anni memoriã conſequi poſsit? Homines em̃ populariter annum tãtummodo ſolis, id eſt, unius aſtri, reditu metiũtur. Re autem ipſa, cùm ad idem unde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eandemq́ totius cœli deſcriptionem longis interuallis retulerint, tum ille uerè uertens annus appellari poteſt, in quo uix dicere audeo, quàm multa hominũ ſecula teneantur. Nanq; ut olim deficere ſol hominibus, extinguiq́ uiſus eſt, cùm Romuli animus hæc ipſa in templa penetrauit: ita quãdoq; cùm ab eadem parte ſol, eodemq́ tempore iterũ defecerit, tum ſignis omnibus ad idem principium ſtelliſq́ reuocatis, expletũ annum habeto. Cuius quidem anni nondũ uigeſimam partẽ ſcito eſſe conuerſam. Annorum diuerſitas.

Idem agere perſeuerat, inſtans diſſuaſioni gloriæ deſiderandæ. Quã cum locis arctam, nec in ipſis anguſtijs æternam ſuprà docuiſſet, nunc nõ ſolũ perpetuitatis expertẽ, ſed nec ad unius anni integri metas poſſe propagari docet: cuius aſſertionis quæ ſit ratio, dicemus. Annus non is ſolus eſt, quẽ nũc cõmunis omniũ uſus appellat: ſed ſingu l ..m ſeu luminũ, ſeu ſtellarũ emenſo omni cœli circuitu, .. certo loco in eundẽ locũ reditus, annus ſuus eſt. Sic menſis, lunæ annus eſt, intra quem cœli ambitũ luſtrat. Nam & à luna menſis dicitur, quia Græco nomine luna μήνη uocatur. Vergilius denique ad deſcriptionem *lunaris* * al's: diſcretionem

 anni

anni, qui breuis eſt, annum qui curſu ſolis efficitur, ſignificare uolens, ait:

Aeneid. 3. *Interea magnum ſol circumuoluitur annum:*

*Magnum uocans ſolis, comparatione lunaris. Nam curſus quidem Veneris atq; Mercurij penè par ſoli eſt. Martis uerò annus ferè biennium tenet: tanto enim tempore cœlum circumit. Iouis autem ſtella duodecim, & Saturni triginta annos in eadem circuitione conſumit. Hæc de luminibus ac uagis, ut ſæpe relata, iam nota ſunt. Annus uerò qui mũdanus uocatur, qui uerè uertens eſt, quia cõuerſione plenæ uniuerſitatis efficitur, largiſsimis ſeculis explicatur. Cuius ratio eſt talis: Stellæ omnes, et ſidera, quæ infixa cœlo uidentur: quorũ proprium motum nunquam uiſus humanus ſentire, uel deprehendere poteſt: mouẽtur tamen: & præter cœli uolubilitatem, qua ſemper trahuntur, ſuo quoq; acceſſu tam ſerò * promouentur, ut nullius hominum uita tam longa ſit, quæ obſeruatione continua factam de loco permutationem, in quo eas primum uiderat, deprehendat. Mundani ergo anni finis eſt, cùm ſtellæ omnes, omniaq; ſidera quæ aplanes habet, à certo loco ad eundem locũ ita remeauerint, ut ne una quidẽ cœli ſtella in alio loco ſit, quàm in quo fuit: cùm omnes aliæ ex eo loco motæ ſunt, ad quem reuerſæ, anno ſuo finem dedêre: ita ut lumina quoque cum erraticis quinq; in iiſdem locis & partibus ſint, in quibus incipiẽte mundano anno fuerũt. Hoc autem, ut Phyſici uolunt, poſt annorum XV. millia peracta contingit. Ergo ſicut annus lunæ, menſis eſt, & annus ſolis XII. menſes, & aliarum ſtellarum hi ſunt anni, quos ſuprà retulimus: ita mundanum annum quindecim millia annorum, quales nunc cõputamus, efficiunt. Ille ergo uerè annus uertens uocandus eſt, quem non ſolis, id*

**aliâs: promouent*

lis,id eſt,unius aſtri,reditu metiuntur,ſed quem ſtellarum omnium in quocunq; cœlo ſunt,ad eũdem locum reditus, ſub eadẽ cœli totius deſcriptione cõcludit. Vnde & mundanus dicitur,quia mundus propriè cœlum uocatur. Igitur ſicut annum ſolis nõ ſolum à Calendis Ianuarijs uſq; ad eaſdẽ uocamus:ſed & à ſequente poſt Calẽdas die uſq; ad eundem diem, & à quocũq; cuiuslibet menſis die uſq; in diem eũdem reditus,annus uocatur: ita huius mundani anni initium ſibi quiſq; facit quodcunq; decreuerit. Vt ecce nunc Cicero à defectu ſolis,qui ſub Romuli fine contigit,mundani anni principium ſibi ipſe cõſtituit. Et licet iam ſæpiſſime poſteà defectus ſolis euenerit, non dicitur tamen mundanum annum repetita defectio ſolis impleſſe: ſed tunc implebitur, cùm ſol deficiens in ijſdem locis & partibus,& ipſe erit,& omnes cœli ſtellas,omniaq; ſidera rurſus inueniet,in quibus fuerãt,cùm ſub Romuli fine deficeret. Igitur à diſceſſu Romuli poſt annorum quindecim millia (ſicut aſſerũt Phyſici) ſol denuò ita deficiet,ut in eodem ſigno,eademq; parte ſit ad idem principium,in quo ſub Romulo fuerat,ſtellis quoq; omnibus,ſigniſq; reuocatis. Peracti enim fuerant,cum Scipio in Africa militaret,à deceſſu Romuli anni quingẽti ſeptuaginta & tres. Anno enim ab urbe cõdita ſexcẽteſimo ſeptimo,hic Scipio deleta Carthagine triũphauit. Ex quo numero, annis remotis triginta duobus regni Romuli, et duobus qui intra ſomnium,& conſummatum bellum fuere: quingenti ſeptuaginta tres à deceſſu Romuli,ad ſomnium uſq; remanebunt. Ergo rationabiliter uereq; ſignauit,necdũ mundani anni uiceſimã partem eſſe cõuerſam. Nam uiceſimæ parti quot anni ſuperſint à fine Romuli ad Africanam militiam Scipionis, quos diximus annos fuiſſe quingen-

tos ſeptuaginta tres, quiſquis in digitos mittit, inueniet.

Hominem non corpus eſſe,ſed mentem. Et nunquid in hoc mundo uere intereat ac corrumpatur.

CAP. XII.

TV uerò enitere,& ſic habeto: te non eſſe mortalem,ſed corpus hoc. Nec enim tu is es, quem forma iſta declarat:ſed mens cuiuſq;,is eſt quiſque, non ea figura,quæ digito demonſtrari poteſt. Deũ te igitur ſcito eſſe,ſiquidem eſt Deus qui uiget:qui ſentit:qui meminit:qui prouidet:qui tam regit, & moderatur, & mouet id corpus, cui præpoſitus eſt, quàm hũc mundũ ille princeps Deus. Et ut ille mundum quadam parte mortalẽ, ipſe Deus æternus:ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet.

Epilogus eorũ quæ dicta ſunt hactenus.

Bene,& ſapienter Tullianus hic Scipio circa inſtitutionem nepotis ordinem rectè docentis impleuit. Nam ut breuiter à principio omnem operis continentiã reuoluamus, primum tempus eius mortis, & imminenteis propinquorum prædixit inſidias:ut totum de hac uita ſperare dediſceret, quam non diuturnam comperiſſet. Deinde ne metu prædictæ mortis frangeretur, oſtendit ſapienti, & bono ciui in immortalitatem morte migrandũ. Quumq́; eũ ultro ſpes iſta traxiſſet ad moriendi deſideriũ,ſuccedit Pauli patris opportuna diſſuaſio,accenſam filij feſtinationem ab appetitu ſpontaneæ mortis excludens. Plenè igitur in animo ſomniantis utrinq; plantata ſperandi expectandiq; temperie,altius iam circa diuina erigendum nepotis animum Africanus ingreditur. Nec prius eum terram patitur intueri,quàm cœli ac ſiderum naturam,motum,ac modulamen agnoſcat,et hæc omnia ſciat præmio ceſſura uirtutũ. Ac poſtquàm mens firmata Scipionis ala

critate

critate tantæ promiſsionis erigitur: tum demũ gloria, quæ apud indoctos magnum uirtutis præmium creditur, contemni iubetur: dum oſtenditur, ex terrarum breuitate uel caſibus, arcta locis, anguſta temporibus. Africanus igitur pene exutus hominem, & defæcata mente iam naturæ ſuæ capax, hic apertius admonetur, ut eſſe ſe Deum nouerit. Et hæc ſit præſentis operis conſummatio, ut animam non ſolùm immortalem, ſed Deum eſſe clareſcat. Ille ergo qui fuerat iam poſt corpus in diuinitatem receptus, dicturus uiro adhuc in hac uita poſito, Deum te eſſe ſcito: *non prius tantam prærogatiuam cõmittit homini, quàm * quid ſit ipſe diſcernat: ne exiſtimetur hoc quoque dici, quod mortale in nobis & caducum eſt. Et quia Tullio mos eſt, profundam rerum ſciẽtiam ſub breuitate tegere uerborũ, nunc quoque miro compendio tantum includit arcanum, quod Plotinus magis quàm quiſquam uerborum parcus libro integro diſſeruit, cuius deſcriptio eſt: Quid eſt animal, quid homo. In hoc ergo libro Plotinus quærit, cuius ſint in nobis uoluptates, mœrores, metuſq; ac deſideria, et animoſitas uel dolores: poſtremò cogitationes & intellectus, utrum meræ animæ, an uerò animæ utentis corpore. Et poſt multa, quæ ſub copioſa rerum denſitate diſſeruit, quæ nunc nobis ob hoc ſolum prætereunda ſunt, ne uſque ad faſtidij neceſſitatem uolumen extẽdant, hoc poſtremò pronuntiat:* Animal *eſſe corpus animatum. Sed nec hoc neglectum, uel non quæſitum relinquit, quo animæ beneficio, qua'ue uia ſocietatis animetur. Has ergo omnes, quas prædiximus, paſsiones aſsignat animali: uerum autem hominem ipſam animam eſſe teſtatur. Ergo * quod uidetur, non ipſe uerus homo eſt: ſed uerus ille eſt, à quo regitur quod uidetur. Sic cùm morte animalis diſceſſerit*

* *aliâs: qui*

Hominem non corpus eſſe, ſed mentem.

* *aliâs: qui*

animatio, cadit corpus regente uiduatum. Et *hoc eſt quod uidetur in homine mortale.* Anima *uerò, qui uerus homo eſt, ab omni conditione mortalitatis aliena eſt, adeò, ut ad imitationem* Dei *mundum regentis, regat & ipſa corpus, dum à ſe animatur.* Ideo Phyſici *mundum magnum hominem, & hominem breuem mundum eſſe dixerunt.* Per *ſimilitudines igitur cæterarum prærogatiuarum, quibus* Deum *anima uidetur imitari, animũ* Deum *& priſci* Phi*loſophorum & T*ullius *dixit.* Q*uòd autem ait, mundum quadam parte mortalem, ad communem opinionem reſpicit: qua mori aliqua intra mundum uidẽtur, ut animal exanimatum, uel ignis extinctus, uel ſiccatus humor.* Hæc *enim omnino interijſſe creduntur.* Sed *conſtat ſecundum ueræ rationis aſſertionem, quam & ipſe non neſcit, nec* Vergilius *ignorat, dicendo:* Nec *morti eſſe locum: cõſtat, inquam, nihil intra uiuum mundum perire, ſed eorũ quæ interire uidentur, ſolam mutari ſpeciem: & illud in originem ſuam, atq; in ipſa elementa remeare, quod tale quale fuit, eſſe deſierit.* Denique *&* Plotinus *alio in loco, cùm de corporum aſſumptione diſſereret, & hoc diſſolui poſſe pronuntiaret, quicquid effluit, obiecit ſibi:* Cur *ergo elementa, quorum fluxus in aperto eſt, non ſimiliter aliquando ſoluuntur?* Et *breuiter tantæ obiectioni, ualidæq; reſpondit:* Ideo *elementa, licet fluant, nunquam tamen ſolui: quia non foras effluunt.* A' *cæteris enim corporibus quod effluit, recedit: elementorum fluxus nunquam ab ipſis recedit elementis.* Ergo *in hoc mundo pars nulla mortalis eſt ſecũdum ueræ rationis aſſerta.* Sed *quod ait, cum quadam parte mortalem, ad communem, ut diximus, opinionem paululum inclinare ſe uoluit.* In *fine autem ualidiſſimum immortalitatis animæ argumentum ponit, quia ipſi*

Num aliquid in hoc mundo uerè intereat.

corpori

corpori præſtat agitatum: quod quale ſit, ex ipſis uerbis Ciceronis, quæ ſequuntur, inuenies.

De tribus ratiocinandi modis, quibus animæ immortalitatem aſſeruere Platonici. CAP. XIII.

NAm quod ſemper mouetur, æternũ eſt: quod autem motũ affert alicui, quodq́ ipſum agitatur aliunde, quãdo finẽ habet motus, uiuẽdi finem habeat neceſſe eſt. Solum igitur quod ſeipſum mouet, quia nũquã deſeritur à ſe, nũquam ne moueri quidẽ deſinit: quinetiã cæteris, quæ mouentur, hic fons, hoc principiũ eſt mouẽdi. Principij autẽ nulla eſt origo. nam è principio oriũtur omnia: ipſum aũt nulla ex re alia naſci poteſt. Nec enim id eſſet principium, quod gigneretur aliũde. Quod ſi nõ oritur, nec occidit quidẽ unquam. nã principiũ extinctũ, nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit: ſiquidẽ neceſſe eſt à principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo ſit, quod ipſum à ſe mouetur. Id autẽ nec naſci poteſt, nec mori: uel concidat omne cœlum, omniſq́ natura conſiſtat neceſſe eſt: nec uim ullã nãciſcatur, qua à primo impulſa moueatur. Cùm pateat igitur ęternũ id eſſe qđ ipſum ſe moueat, quis eſt qui hanc naturã animis eſſe tributam neget? Inanimũ eſt enim omne quod pulſu agitatur externo: quod autẽ eſt* anima, id motu cietur interiore & ſuo. nam hæc eſt poprie natura animæ, atq́ uis: quæ ſi eſt una ex omnibus quæ ſeipſam moueat, neq́ nata certè eſt, et ęterna eſt. *Omnis hic locus de Phædone Platonis ad uerbũ à Cicerone trãſlatus eſt, in quo ualidiſſimis argumentis animæ immortalitas aſſeritur. Et hæc eſt argumentorũ ſumma, eſſe animam*

** animal*

Immortalem duobus dici modis.

mortis immunem: quoniam ex ſe moueatur. Sciendum eſt autem, quòd duobus modis immortalitas intelligitur. Aut enim ideo eſt immortale quid, quia per ſe non eſt capax mortis: aut quia procuratione alterius à morte defendi-tur. Ex his prior modus ad animæ, ſecundus ad mundi immortalitatē refertur. Illa enim ſuapte natura à conditione mortis aliena eſt: mundus uero animæ beneficio in hac uitæ perpetuitate retinetur. Rurſus, ſemper moueri dupliciter accipitur. Hoc enim dicitur et de eo, quod ex quo eſt, ſemper mouetur: & de eo, quod ſemper & eſt, & mouetur. Et ſecūdus modus eſt, quo animā dicimus ſemper moueri. His præmiſſis, iam quibus ſyllogiſmis de immortalitate animæ diuerſi ſectatores Platonis ratiocinātur, oportet aperiri. Sunt enim qui per gradus ſyllogiſmorum ad unum finē probationis euadāt, certam ſibi propoſitionem ſequentis ex antecedētis cōcluſione facientes: apud quos hic prior eſt. Anima ex ſe mouetur: quicquid autem ex ſe mouetur, ſemper mouetur. Igitur anima ſemper mouetur. Secundus ita, qui naſcitur ex prioris fine. Anima ſemper mouetur: quicquid autem ſemper mouetur, immortale eſt. Igitur anima immortalis eſt. Et ita in duobus ſyllogiſmis duæ res probātur, id eſt, & ſemper moueri animā, ut in priore: & eſſe immortalē, ut colligitur de ſecundo. Alij uerò uſq; ad tertiū gradum, ita argumētando procedunt. Anima ex ſe mouetur: quod autem ex ſe mouetur, principium motus eſt. Igitur anima principium motus eſt. Rurſus ex hac cōcluſione naſcitur propoſitio: Anima principium motus eſt: quod autem principiū motus eſt, natum non eſt. Igitur anima nata non eſt. Tertio loco: Anima nata non eſt: quod natū nō eſt, immortale eſt. Igitur anima immortalis eſt. Alij uerò omnem ratiocinationē ſuam in unius

Dupliciter aliquid ſemp moueri.

Platonicorum ratiocinatiōes de immortalitate animæ.

in unius ſyllogiſmi compendium redegere. Anima ex ſe mouetur: quod ex ſe mouetur, principium motus eſt: quod autem principium motus eſt, natum non eſt: quod natum non eſt, immortale eſt. Igitur anima immortalis eſt.

Quibus rationibus Ariſtoteles contra Platonem monſtrare uoluerit, animam à ſeipſa moueri non poſſe.

CAPVT XIIII.

SEd harum omnium ratiocinationum apud eum poteſt poſtrema concluſio de animæ immortalitate conſtare, qui primam propoſitionē, id eſt, ex ſe moueri animam, non refellit. Hac enim in fide non recepta, debilia fiunt omnia, quæ ſequuntur. Sed huic Stoicorum quidem accidit aſſenſio. Ariſtoteles uerò adeò non acquieſcit, ut animam non ſolum ex ſe non moueri, ſed ne moueri quidem penitus conetur aſſerere. Ita enim callidis argumentationibus aſtruit, nihil ex ſe moueri: ut etiam ſi quid hoc facere concedat, animam tamen hoc nō eſſe confirmet: Si enim anima, inquit, principiū motus eſt, doceo non poſſe principium motus moueri. Et ita diuiſionem ſuæ artis ingreditur, ut primū doceat in rerū natura eſſe aliquid immobile, deinde hoc eſſe animam tentet oſtendere. Neceſſe eſt, inquit, aut omnia, quæ ſunt, immobilia eſſe, aut omnia moueri: aut aliqua ex his moueri, aliqua nō moueri. Itē, ſi damus, ait, & motū & quietē, neceſſe eſt aut alia ſemper moueri, & alia nunquam moueri: aut omnia ſimul nunc quieſcere, nunc moueri. De his, inquit, quid magis uerum ſit, requiramus. Non eſſe omnia immobilia, aſpectus ipſe teſtimonio eſt, quia ſunt quorū motū uidemus: rurſus, non moueri omnia uiſus docet, quo immota cognoſcimus. Sed nec omnia dicere poſſumus modo motum pati, modo eſſe ſine motu: quia ſunt quorū perpetuum motum uidemus: ut de

Ariſtoteles aduerſus Platonē

Aliquid eſſe immobile ſecūdū Ariſtotelem.

ut de cœleſtibus nulla dubitatio eſt. Reſtat igitur, ait, ut ſicut aliqua ſemper mouētur, ita ſit aliquid ſemper immobile. Ex his ut collectum ſit, eſſe aliquid immobile, nullus obuiat uel refellit. Nam & uera diuiſio eſt, & ſectæ Platonicæ non repugnat. Neq; enim ſi quid eſt immobile, ſequitur ut hoc ſit anima. Nec qui dicit animam ex ſe moueri, iam moueri uniuerſa confirmat: ſed modū aſtruit quo anima mouetur. Si quid uerò eſt aliud immobile, nihil ad hoc, quod de anima aſtruitur, pertinebit. Quod & ipſe Ariſtoteles uidens, poſtquàm docuit eſſe aliquid immobile, hoc eſſe animam uult dicere: & incipit aſſerere, nihil eſſe quod ex ſe moueri poſſit: ſed omnia quæ mouentur, ab alio moueri. Quod ſi uerè probaſſet, nihil ad patrociniū Platonicæ ſectæ relinqueretur. Quemadmodum enim credi poſſet, ex ſe moueri animam, ſi conſtaret nihil eſſe quod ex ſe poſſit moueri? In hac autem Ariſtotelica argumentatione huiuſmodi diuiſionis ordo cōtexitur: Ex omnibus quæ mouētur, inquit, alia per ſe mouentur, alia ex accidenti. Et ex accidenti, inquit, mouentur quæ cùm ipſa non moueantur, in eo tamen ſunt quod mouetur: ut in naui ſarcina ſeu uector quieſcens: aut etiā cùm pars mouetur, quieſcente integritate: ut ſi quis ſtans pedem, manum'ue, uel caput agitet. Per ſe autē mouetur, quod neq; ex accidenti neq; ex parte, ſed & totum ſimul mouetur: ut cùm ad ſuperiora ignis aſcendit. Et de his quidem, quæ ex accidēti mouentur, nulla dubitatio eſt, quin ab alio moueantur. Probabo autē, inquit, etiam ea quæ ex ſe mouentur, ab alio moueri. Ex omnibus enim, ait, quæ per ſe mouentur, alia cauſam motus intra ſe poſſident: ut animalia, ut arbores, quæ ſine dubio ab alio intelliguntur moueri: à cauſa ſcilicet, quæ in ipſis latet. nam cauſam motus ab eo,

Reſponſio Macrobij.

Omne quod mouetur, moueri ab alio ex ſententia Ariſto.

Quare anima quoq; à ſe moueri non poſſit.

eo, quod mouetur, ratio ſequeſtrat. Alia uerò apertè ab alio mouētur, id eſt, aut ui, aut natura. Et ui dicimus moueri omne iaculum, quod cum de manu iaculātis receßit, ſuo quidem motu ferri uidetur: ſed origo motus ad uim refertur. Sic enim nonnūquam & terram ſurſum, & ignem deorſum ferri uidemus, quod alienus ſine dubio cogit impulſus. Natura uerò mouentur uel grauia, cùm per ſe deorſum: uel leuia, cùm ſurſum feruntur. Sed & hoc dicendum eſt ab alio moueri: licet à quo, habeatur incertum. Ratio enim, ait, deprehēdit eſſe neſcio quid, quod hæc moueat. Nam ſi ſponte mouerentur, ſponte etiam ſtarent. Sed nec unam uiam ſemper agerent, imò per diuerſa mouerentur, ſi ſpontaneo ferrentur agitatu. Cùm uerò hoc facere non poßint, ſed leuibus ſemper aſcenſus, & deſcenſus grauibus deputatus ſit: apparet eorum motum, ad certam & conſtitutam naturæ neceßitatem referri. Hæc ſunt & his ſimilia, quibus Ariſtoteles omne quod mouetur, ab alio moueri probaſſe ſe credidit. Sed Platonici (ut paulò pòſt demonſtrabitur) argumenta hæc arguta magis, quàm uera eſſe docuere. Nunc ſequens eiuſdem iungenda diuiſio eſt, qua non poſſe animā ex ſe moueri, etiā ſi hoc alia res facere poſſet, laborat oſtēdere. Et huius rei primam propoſitionē ab illis mutuatur, quæ ſibi exiſtimat* cōſtituiſſe. Sic enim ait: Cùm igitur omne quod mouetur, conſtet ab alio moueri, ſine dubio id quod primum mouet, quia nō ab alio mouetur (neq; enim haberetur iam primū, ſi ab alio moueretur) neceſſe eſt, inquit, ut aut ſtare dicatur, aut ſeipſum mouere. Nam ſi moueri ab alio dicatur, illud quoq; quod ipſum mouet, dicetur ab alio moueri: & illud rurſus ab alio. In infinitum inquiſitio iſta caſura eſt: nunquam exordia prima reperies: ſi ſemper aliud ea, quæ putaueris

Cur anima ex ſe moueri non poſsit, neque etiā moueatur ab alio, ideo ipſam eſſe immobilem.

* conſtitiſſe

taueris prima, præcedit. Reſtat igitur, inquit, ut ſi quod primum mouet non dicatur ſtare, ipſum ſe mouere dicatur: & ſic erit in uno eodemq; aliud quod mouet, aliud quod mouetur. Siquidem in omni, ait, motu tria hæc ſint neceſſe eſt: id quod mouet, & quo mouet, & quod mouetur. Ex his quod mouetur, tantũ mouetur, nõ etiã mouet, cùm illud quo fit motus, & moueatur & moueat: illud uerò quod mouet, nõ etiã mouetur: ut ex tribus ſit commune, quod mediũ, duo uerò ſibi cõtraria intelligantur. Nã ſicut eſt quod mouetur, & non mouet: ita eſt, inquit, quod mouet & nõ mouetur: propter quod diximus, quia cùm omne quod mouetur ab alio moueatur, ſi hoc quod mouet, & ipſum mouetur, quæremus ſemper motus huius, nec unquam inueniemus exordiũ. Deinde, ſi quid ſe mouere dicatur, neceſſe eſt, inquit, ut aut totũ à toto, aut partem à parte, aut partẽ à toto, aut totum à parte exiſtimemus moueri: & tamẽ motus ille ſeu à toto, ſeu à parte procedat, alterum ſui poſtulabit autorẽ. Ex his omnibus in unum Ariſtotelica ratiocinatio tota colligitur, hoc modo: Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Quod igitur primum mouet, aut ſtat, aut ab alio & ipſum mouetur: ſed ſi ab alio, iam non poteſt hoc primum uocari, & ſemper quod primum moueat requiremus: reſtat ut ſtare dicatur. Stat igitur quod primum mouet. Contra Platonẽ ergo qui dicit animam motus eſſe principiũ, in hunc modum componitur ſyllogiſmus: Anima principium motus eſt: principium autem motus non mouetur. Igitur anima non mouetur. Et hoc eſt quod primo loco uiolẽter obiecit. Nec eouſq; perſuadere cõtentus, animam non moueri: alijs quoq; rationibus non minus uiolentis perurget. Nullum, inquit, initium idem poteſt eſſe ei, cuius eſt initium.

Effigiatur ratio Ariſtotelis prima.

Secunda.

tium. Nam apud Geometras principium lineæ punctum dicitur eſſe, non linea: apud Arithmeticos principium numeri non eſt numerus. Item, cauſa naſcendi ipſa non naſcitur: & ipſa ergo motus cauſa, uel initium nõ mouetur. Ergo anima quæ initium motus eſt, non mouetur. Additur hoc quoq;: Nunquam, inquit, fieri poteſt, ut circa unam eandemq́; rem, uno eodemq́; tempore, contrarietates ad unum idemq́; pertinentes eueniant. Scimus autẽ quia mouere facere eſt, & moueri pati eſt. Ei igitur quod ſe mouet, ſimul euenient duo ſibi contraria, & facere & pati: quod impoßibile eſt. Anima igitur non poteſt ſe mouere. Item dicit: Si animæ eſſentia motus eſſet, nunquam quieſceret à motu. Nihil enim eſt quod recipiat eſſentiæ ſuæ contrarietatem. Nam ignis nunquam frigidus erit, nec nix unquam ſponte caleſcet. Anima autem nonnunquam à motu ceſſat: non enim ſemper corpus uidemus agitari. Non igitur animæ eſſentia motus eſt, cuius cõtrarietatem receptat. Ait etiam: Anima ſi alijs cauſa motus eſt, ipſa ſibi cauſa motus eſſe non poterit. Nihil enim eſt, inquit, quod eiuſdẽ rei ſibi cauſa ſit, cuius eſt alij: ut medicus, ut exercitator corporum, ſanitatem uel ualentiam, quam ille ægris, hic luctatoribus præſtat, non utiq; ex hoc etiam ſibi præſtant. Item dicit: Omnis motus ad exercitium ſui inſtrumento eget, ut ſingularum artium uſus docet: ergo uidendum, ne & animæ ad ſe mouendum inſtrumento opus ſit. Quod ſi impoßibile iudicatur: & illud impoßibile erit, ut anima ipſa ſe moueat. Item dicit: Si mouetur anima, ſine dubio cum reliquis motibus & de loco & in locum mouetur. Quod ſi eſt, modo corpus ingreditur, modo rurſus egreditur, & hoc frequenter exercet. Sed hoc uidemus fieri non poſſe: non igitur anima mouetur. His quoque addit:

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octaua.

Si anima ſe mouet, neceſſe eſt, ut aliquo motus genere ſe moueat. Ergo aut in loco ſe mouet, aut ſeipſam pariendo ſe mouet, aut ſeipſam conſumendo, aut ſe augendo, aut ſe minuendo. Hæc ſunt enim, inquit, motus genera. Horum autem ſingula, quemadmodum poſſunt fieri requiramus. Si in loco ſe mouet, aut in rectam lineam ſe mouet, aut ſphærico motu in orbem rotatur. Sed recta linea infinita nulla eſt. Nam quæcunq; in natura intelligatur linea, quo cunq; fine ſine dubio terminatur. Si ergo per lineam terminatam anima ſe mouet, non ſemper mouetur. Nam cùm ad finem uenerit, & inde rurſus in exordium reditur: neceſſe eſt interſtitium motus fieri in ipſa permutatione redeundi. Sed nec in orbem rotari poteſt. Quia omnis ſphæra circa aliquod immobile, quod centrum uocamus, mouetur. Si ergo & anima ſic mouetur, aut intra ſe habet quod immobile eſt: & ita fit ut non tota moueatur: aut ſi non intra ſe habet, ſequitur aliud non minus abſurdum, ut centron foris ſit, quod eſſe non poterit. Conſtat ergo ex his, ait, quòd in loco ſe non moueat: ſed ſi ipſa ſe parit, ſequitur ut eandem & eſſe, & non eſſe dicamus: ſi uerò ſe ipſa conſumit, non erit immortalis. Quòd ſi ſe aut auget aut minuit, eadem ſimul & maior ſe & minor reperietur. Ex his talem colligit ſyllogiſmum: Si anima ſe mouet, aliquo motus genere ſe mouet: nullum autem motus genus, quo ſe moueat inuenitur. Non igitur ſe mouet.

Quibus argumentis Platonici magiſtrum ſuum aduerſus Ariſtotelem tueantur, oſtendentes utiq; eſſe aliquid quod à ſeipſo moueatur, idq; neceſſariò eſſe animam: quibus probatis, eneruata eſt prima obiectio Ariſtotelis. CAPVT XV.

Contra has tam ſubtiles, & argutas, & ueriſimiles argumen

argumentationes accingendum eſt, ſecundum ſectatores Platonis, qui incœptum quo Ariſtoteles tam ueram, tamq; ualidam definitionem magiſtri ſauciare tentauerat, ſubuerunt. Neq; uerò tam immemor mei, aut ita male animatus ſum, ut ex ingenio meo uel Ariſtoteli reſiſtam, uel adſim Platoni: ſed ut quiſq; magnorum uirorum, qui ſe Platonicos dici gloriabantur, aut ſingula aut bina defenſa ad oſtentationem ſuorum operum reliquerunt, collecta hæc in unum continuæ defenſionis corpus coaceruaui: adiecto, ſi quid poſt illos aut ſentire fas erat, aut audere in intellectum licebat. Et quia duo ſunt, quæ aſſerere conatus eſt: unum, quòd dicit nihil eſſe, quod ex ſe moueatur: alterũ, quo animam hoc eſſe non poſſe confirmat: utriq; reſiſtendum eſt: ut & conſtet poſſe aliquid ex ſe moueri: & animam hoc eſſe clareſcat. In primis igitur illius diuiſionis oportet nos cauere præſtigias, in qua enumerans aliqua, quæ ex ſe mouentur: & oſtendens illa quoq; ab alio moueri, id eſt, à cauſa interius latente, uidetur ſibi probaſſe, omnia quæ mouentur, etiã ſi ex ſe moueri dicantur, ab alio tamen moueri. Huius enim rei pars uera eſt, ſed eſt falſa concluſio. Nam eſſe aliqua, quæ cùm ex ſe moueri uideantur, ab alio tamen conſtet moueri, nec nos diffitemur: non tamen omnia quæ ex ſe mouentur, hoc ſuſtinẽt, ut ab alio ea moueri neceſſe ſit. Plato enim cùm dicit animã ex ſe moueri, id eſt, cùm αὐτοκίνητον uocat, non uult eam inter illa numerari, quæ ex ſe quidem uidentur moueri, ſed à cauſa quæ intra ſe latet mouentur, ut mouentur animalia autore quidem alio, ſed occulto: nam ab anima mouentur, aut, ut mouentur arbores, quarum etſi non uidetur agitator, à natura tamen eas interius latente conſtat agitari. Sed Plato ita dicit animam ex ſe moueri, ut non aliam cauſam uel

Refellitur ea argumẽtatio Ariſtot. qua oſtendere uult quicquid moueat̃, id moueri ab alio. Atq; hæc dilutio eſt obiectionis primæ.

extrinſecus accidentem, uel interius latentem huius motus
* adſtruemus dicat autorem. Hoc quemadmodum accipiendum ſit, *inſtruemus. Ignem calidum uocamus, ſed & ferrum calidum dicimus: & niuem frigidam, & ſaxum frigidum nuncupamus: mel dulce, ſed & mulſum dulce uocitamus. Horum tamen ſingula de diuerſis diuerſè ſignificant. Aliter enim de igne, aliter de ferro calidi nomen accipimus. Quia ignis per ſe calet, non ab alio fit calidus: contrà, ferrum non niſi ex alio caleſcit. Vt nix frigida, ut mel dulce ſit, non aliunde contingit: ſaxo tamen frigus, uel mulſo dulcedo, à niue uel melle proueniunt. Sic & ſtare, & moueri, tam de his dicitur, quæ ab ſe uel ſtant, uel mouentur: quàm de illis, quæ uel ſiſtuntur, uel agitantur ex alio. Sed quibus moueri ab alio, uel ſtare contingit, hæc & ſtare deſiſtunt, & moueri. Quibus autem idem eſt, & eſſe, & moueri, nunquàm à motu ceſſant: quia ſine eſſentia ſua eſſe non poſſunt. Sicut ferrum amittit calorem, ignis uerò calere non deſinit. Ab ſe ergo mouetur anima: licet & animalia, uel arbores per ſe moueri uideantur. Sed illis quamuis interius latens, alia tamen cauſa, id eſt, anima uel natura, motum miniſtrat: ideo & amittunt hoc, quod aliunde ſumpſere. Anima uerò ita per ſe mouetur, ut ignis per ſe calet, nulla aduentitia cauſa uel illum calefaciente, uel hanc mouente. Nam cùm ignem calidum dicimus, non duo diuerſa concipimus, unum quod calefacit, alterum quod
*unam calefit: ſed totum calidum ſecundum *ſuam naturam uocamus. Cùm niuem frigidam, cùm mel dulce appellamus, non aliud quod hanc qualitatem præſtat, aliud cui præſtatur, accipimus. Ita & cùm animam per ſe moueri dicimus, non gemina conſideratio ſequitur mouentis & moti, ſed in ipſo motu eſſentiam eius agnoſcimus: quia quod eſt in

igne

igne nomen calidi, in niue uocabulum frigidi, appellatio dulcis in melle, hoc neceſſe eſt de anima αὐτοκίνητον nomen intelligi, quod Latina conuerſio ſignificat, per ſe moueri. Nec te confundat, quòd moueri paßiuum uerbum eſt. Nec ſicut ſecari cum dicitur, duo pariter conſiderantur, quod ſecat, & quod ſecatur: Item cum teneri dicitur, duo intelliguntur, quod tenet & quod tenetur: ita hîc in moueri duarum rerum ſignificationem putes, quæ mouet, & quæ mouetur. Nam ſecari quidem et teneri paßio eſt: ideo conſiderationem & facientis, & patientis amplectitur. Moueri autem cùm de his quidem dicitur, quæ ab alio mouentur, utranq; conſiderationem ſimiliter repræſentat: de eo autē quod ita per ſe mouetur, ut ſit αὐτοκίνητον, cùm moueri dicitur: quia ex ſe, non ex alio mouetur, nulla poteſt ſuſpicio paßionis intelligi. Nam & Stare licet paßiuū uerbum non eſſe uideatur: cùm de eo tamen dicitur, quod ſtat alio ſiſtente: ut, Stant terræ defixæ haſtæ, ſignificat paßionem. Sic & Moueri, licet paßiuum ſonet, quando tamen nihil ineſt faciens, patiens ineſſe non poterit. Et ut abſolutius liqueat, non uerborum, ſed rerum intellectu paßionem ſignificari: ecce ignis, cùm fertur ad ſuperna, nihil patitur: cùm deorſum fertur, ſine dubio patitur, quia hoc, niſi alio impellente, non ſuſtinet: & cùm unum idemq; uerbum proferatur, paßionem tamē modo ineſſe, modo abeſſe dicimus. Ergo & moueri idem in ſignificatione eſt quod calere. Et cùm calere ferrum dicimus, uel ſtylum moueri, quia utriq; aliunde * peruenit, paßionem eſſe fatemur. Cùm uerò aut ignis calere, aut moueri anima dicitur, quia illius in calore, & in motu huius eſſentia eſt, nullus hic locus relinquitur paßioni: ſed ille ſic calere, ſicut moueri iſta dicetur. Hoc loco Ariſtoteles argutam de uerbis calumniam

Cauilli amotio.

Aeneid. 6.

*prouenit

Alterius cauilli excluſio.

lumniam ſarciens, Platonem *quoque ipſum duo, id eſt, quod mouet, & quod mouetur, ſignificaſſe contendit, dicendo: Solum igitur quod ſeipſum mouet, quia nunquàm deſeritur à ſe, nunquàm ne moueri quidem deſinit: & apertè illum duo expreßiſſe proclamat, his uerbis, quod mouet & mouetur. Sed uidetur mihi uir tantus nihil ignorare potuiſſe: ſed in exercitio argutiarum talium conniuentem ſibi, operam ſponte luſiſſe. Cæterùm quis non aduertat, cùm quid dicitur ſeipſum mouere, non duo intelligenda? Sicut & cùm dicitur* ἑαυτὸν τιμωρούμενος, *id eſt, ſe puniens: non alter qui punit, alter qui punitur. Et cùm ſe perdere, ſe inuoluere, ſe liberare quis dicitur, non neceſſe eſt unum facientem, alterum ſubeſſe patientem. Sed hoc ſolum intellectu huius elocutionis exprimitur, ut qui ſe punit, aut qui ſe liberat, non ab alio hoc accepiſſe, ſed ipſe ſibi aut intuliſſe aut præſtitiſſe dicatur. Sic & de* αὐτοκίνητον, *cùm dicitur, ſeipſum mouet, ad hoc dicitur, ut æſtimationem alterius mouentis excludat. Quam uolens Plato de cogitatione legentis eximere, his quæ præmiſit, expreßit.* Nam quod ſemper, ait, mouetur, æternum eſt: quod autem motum affert alicui, quodq; ipſum mouetur aliunde, quando finem habet motus, uiuendi finem habeat, neceſſe eſt. *Quid his uerbis inuenitur expreßius, clara ſignificatione teſtantibus, non aliunde moueri quod ſeipſum mouet: cùm animam ob hoc dicat æternam, quia ſeipſam mouet, & non mouetur aliunde? Ergo ſe mouere hoc ſolum ſignificat, non ab alio moueri. Nec putes quòd idem moueat, idemq; moueatur, ſed moueri ſine alio mouente, ſe mouere eſt. Apertè ergo conſtitit, quia non omne quod mouetur, ab alio mouetur. Ergo* αὐτοκίνητον *poteſt non ab alio moueri: ſed ne à ſe qui-*

dem

dem ſic mouetur, ut in ipſo aliud ſit quod mouet, aliud quod mouetur, nec ex toto, nec ex parte, ut ille proponit: ſed ob hoc ſolum ſeipſum mouere dicitur, ne ab alio moueri exiſtimetur. Sed & illa de motibus Ariſtotelica diuiſio (quã ſuprà retulimus) ſurripienti magis apta eſt, quàm probanti, in qua ait: Sicut eſt quod mouetur, & non mouet: ita eſt quod mouet, & non mouetur. Conſtat enim quòd omne quicquid mouetur, mouet alia, uti dicitur, aut gubernaculum nauem, aut nauis circunfuſum ſibi aërem, uel undas mouere. Quid autem eſt, quod non poſſit aliud, dum ipſum mouetur, impellere? Ergo ſi uerum non eſt, ea quæ mouentur, alia non mouere: non conſtat illud, ut aliquid quod moueat, nec tamen moueatur, inuenias. Illa igitur magis probanda eſt in decimo de Legibus à Platone motuum prolata diuiſio: Omnis motus, inquit, aut ſe mouet, & alia: aut ab alio mouetur, & alia mouet. Et prior ad animam, ad omnia uerò corpora ſecundus refertur. Hi ergo duo motus differentia ſeparantur, & ſocietate iunguntur. Commune hoc habent, quòd & prior, & ſecundus mouent alia. Hoc autem differunt, quòd ille à ſe, hic ab alio mouetur. Ex his omnibus, quæ eruta de Platonicorum ſenſuũ fœcunditate collegimus, cõſtitit non eſſe uerũ, omnia quæ mouentur, ab alio moueri. Ergo nec principiũ motus ad deprecandã ulterius mouẽtis neceſſitatẽ ſtare dicetur: quia pòſt poteſt ſeipſum (ut diximus) mouere, alio non mouẽte. Eneruatus eſt igitur ſyllogiſmus, quẽ præmiſſa uaria & multiplici diuiſione collegerat. Id eſt: Anima principium motus eſt: principiũ autem motus nõ mouetur: igitur anima non mouetur. Reſtat, ut quia conſtitit, poſſe aliquid per ſe moueri, alio nõ mouente, animã hoc eſſe doceatur. Quod facilè docebitur, ſi de manifeſtis, & indubita-

Colligitur animã id eſſe, quod per ſe moueat.

bilibus argumenta ſumamus. Homini *motum aut anima præſtat, aut corpus, aut de utroq; permiſtio.* Et *quia tria ſunt, de quibus inquiſitio iſta procedit: cùm neq; à corpore, neq; à permiſtione præſtari hoc poſſe conſtiterit: reſtat ut ab anima moueri hominem, nulla dubitatio ſit.* Nunc de *ſingulis, ac primum de corpore loquamur.* Nullum *inanimum corpus ſuo motu moueri, manifeſtius eſt, quàm ut aſſerendum ſit. nihil eſt autem, quod dum immobile ſit, aliud poßit mouere.* Igitur *corpus hominem non mouet.* Videndum *ne fortè animæ, & corporis ipſa permiſtio hunc ſibi motum miniſtret.* Sed *quia conſtat, motum corpori nõ inesse, ſi nec animæ ineſt, ex duabus rebus motu carentibus, nullus motus efficitur: ſicut nec ex duabus dulcibus, amaritudo: nec ex duabus amaris, dulcedo proueniet: nec ex gemino frigore calor, aut frigus ex gemino calore naſcetur.* Omnis *enim qualitas geminata creſcit: nunquam ex duplicatis ſimilibus contrarietas emergit.* Ergo *nec ex duabus immobilibus motus erit.* Hominem *igitur permiſtio non mouebit.* Hinc *inexpugnabilis ſyllogiſmus ex confeſſarum rerum indubitabili luce colligitur:* Animal *mouetur, motum autem animali aut anima præſtat, aut corpus, aut ex utroq; permiſtio: ſed neq; corpus, neq; permiſtio motũ præſtat: igitur anima motum præſtat.* Ex *his apparet animam initium motus eſſe: initium autem motus, tractatus ſuperior docuit per ſe moueri.* Animam *ergo* αὐτοκίνητον *eſſe, id eſt, per ſe moueri, nulla dubitatio eſt.*

Quem in modum reliquæ Ariſtotelis obiectiones à Platonicis refellantur. CAPVT XVI.

Repetitur ſecũda obiectio Ariſtotelis, & diluitur.

H*ic ille rurſus obloquitur, & alia de initijs diſputatione confligit.* Eadem *enim hic ſoluendo repetimus, quæ ſuprà in ordinem obiecta digeßimus.* Non *poſſunt, inquit,*

inquit, eadem initijs ſuis eſſe, quæ inde naſcuntur: & ideo animam, quæ initium motus eſt, non moueri, ne idem ſit initium & quod de initio naſcitur: id eſt, ne motus ex motu proceßiſſe uideatur. Ad hæc facilis, & abſoluta reſponſio eſt. Quia ut principia, & hæc quæ de principijs prodeunt, in aliquo nonnunquam inter ſe differre fateamur: nunquàm tamen ita ſibi poſſunt eſſe contraria, ut aduerſa ſunt ſibi, ſtare, & moueri. Nam ſi albi initiũ nigrum uocaretur, & ſiccum eſſet humoris exordium: bonum de malo, ex amaro initio dulce procederet. Sed non ita eſt, quia uſque ad contrarietatem initia & ſequentia dißidere natura non patitur. Inuenitur tamen inter ipſa nonnũquam talis differentia, qualis inter ſe origini progreßioniq; conueniat: ut eſt hic quoque inter motum, quo mouetur anima, & quo mouet cætera. Non enim animam Plato ſimpliciter motum dixit: ſed motum ſe mouentem. Inter motum ergo ſe mouẽtem, & motum quo mouet cætera, quid interſit, in aperto eſt. Siquidẽ ille ſine autore eſt: hic alijs motus autor eſt. Conſtitit ergo, neq; adeò poſſe initia, ac de initijs procreata differre, ut contraria ſibi ſint: nec tamen hic moderatam differentiam defuiſſe. Non igitur ſtabit principium motus, quod ille artificij concluſione collegit. His tertia (ut meminimus) ſucceßit obiectio: Vni rei contraria ſimul accidere non poſſe: & quia contraria ſibi ſunt mouere, & moueri, non poſſe animam ſe mouere: ne eadem & moueatur, & moueat. Sed hoc ſuperius aſſerta diſſoluunt. Siquidem conſtitit in animæ motu duo non intelligenda, quod moueat, & quod moueatur: quia nihil aliud eſt ab ſe moueri, quàm moueri alio non mouente. Nulla eſt cõtrarietas, ubi quod fit, unũ eſt: quia fit non ab alio circa aliũ: quippe cùm ipſe motus animæ ſit eſſentia.

Repetitur tertia.

Quarta & ipſa diſſoluenda repetitur.

tia. Ex hoc ei, ut ſuprà retulimus nata eſt occaſio quartæ certaminis: Si animæ eſſentia motus eſt, inquit, cur interdũ quieſcit, cùm nulla alia res contrarietatem propriæ admittat eſſentiæ? Ignis cuius* eſſentiæ calor ineſt, calere non deſinit. Et quia frigidum niuis in eſſentia eius eſt, non niſi ſemper eſt frigida. Et anima igitur eadem ratione nunquàm à motu ceſſare deberet. Sed dicat uelim, quando à motu ceſſare animam ſuſpicatur? Si mouẽdo ſe, inquit, moueat & corpus: neceſſe eſt utiq;, quando non moueri corpus uideamus, animã quoq; intelligamus nõ moueri. Contra hoc in promptu eſt gemina defenſio. Primũ, quia non in hoc deprehenditur motus animæ, ſi corpus agitetur. Nã & cùm nulla pars corporis moueri uidetur in homine: tamen ipſa cogitatio, aut in quocunque animali auditus, uiſus, odoratus, & ſimilia, ſed & in quiete ipſa, ſpirare, ſomniare, omnia hæc motus animæ ſunt. Deinde quis ipſum corpus dicat immobile, etiam dum non uidetur agitari: cùm incrementa membrorum, aut ſi iam creſcendi ætas & tempus* ceßit: cùm ſaltus cordis ceſſationis impatiens: cùm cibi ordinata digeries naturali diſpenſatione inter uenas, & uiſcera ſuccum miniſtrans: cùm ipſa collectio fluentorum perpetuum corporis teſtetur agitatum? Et anima igitur æterno, & ſuo motu, ſed & corpus, quandiu ab initio & cauſa motus animatur, ſemper mouetur. Hinc eidem fomes quintæ ortus eſt quæſtionis. Si anima, inquit, alijs cauſa eſt motus, ipſa ſibi cauſa motus eſſe nõ poterit: quia nihil eſt quod eiuſdẽ rei & ſibi & alijs cauſa ſit. Ego uerò licet facilè poßim probare, plurima eſſe, quæ eiuſdẽ rei & ſibi, & alijs cauſa ſint, ne tamẽ ſtudio uidear omnibus, quæ aſſerit, obuiare, hoc uerum eſſe concedam, quod & pro uero habitum, ad aſſerendum motũ animæ non nocebit.

*eſſentia calor eſt,

*exceßit

Obiectio quinta repetitur, ut diluatur.

bit. Etenim animam initium motus, & cauſam uocamus. De cauſa pòſt uidebimus. Interim conſtat, omne initiũ ineſſe rei, cuius eſt initium: & ideo quicquid in quamcũque rem ab initio ſuo proficiſcitur, hoc in ipſo initio reperitur. Sic initium caloris nõ poteſt nõ calere. Ignem ipſum, de quo calor in alia trãſit, quis neget calidum? Sed ignis, inquit, non ſe ipſe calefacit, quia natura totus eſt calidus. Teneo quod uolebam, nam nec anima ita ſe mouet, ut ſit inter motum mouentemq́; diſcretio: ſed tota ita ſuo motu mouetur, ut nihil poßis ſeparare quod moueat. Hæc de initio dicta ſufficient. De cauſa uerò, quoniam ſpõtanea conniuentia conceßimus, ne quid eiuſdem rei & ſibi, & alijs cauſa ſit, libenter acquieſcimus: ne anima, quæ alijs cauſa motus eſt, ac ſibi cauſa motus eſſe uideatur. His enim cauſa motus eſt, quæ non mouerentur, niſi ipſa præſtaret: illa uerò ut moueatur, non ſibi ipſa largitur, ſed eſſentiæ ſuæ eſt, quod mouetur. Ex hoc quæſtio, quæ ſequitur, abſoluta eſt. Tunc enim fortè cõcedam, ut ad motus exercitium inſtrumenta quærantur: quando aliud eſt quod mouet, aliud quod mouetur. In anima uerò hoc nec ſcurrilis iocus ſine damno uerecundiæ audebit expetere, cuius motus eſt in eſſentia: cùm ignis, licet ex cauſa intra ſe latente moueatur, nullis tamen inſtrumentis ad ſuperna conſcendat. Multoq́; minus hæc in anima quærenda ſunt, cuius motus eſſentia ſua eſt. In his etiam quæ ſequuntur, uir tantus & aliâs ultra cæteros ſerius, ſimilis cauillanti eſt. Si mouetur, inquit, anima, inter cæteros motus etiam de loco in locum mouetur. Ergo modo, ait, corpus egreditur, modo rurſus ingreditur, & in hoc exercitio ſæpe uerſatur, quod fieri non uidemus. Non igitur anima mouetur. Contra hoc nullus eſt, qui non ſine hæſitatione reſpondeat, nõ omnia quæ mouen

Soluitur ſexta argumentatio Ariſtot.

Refellitur obiectio ſeptima.

mouentur, etiam de loco in locum moueri. Aptius deniq; in eum ſimilis interrogatio retorquenda eſt. Moueri arbores dicis? quod cum (ut opinor) annuerit, pari dicacitate ferietur. Si mouentur arbores, ſine dubio (ut tu dicere ſoles) inter alios motus etiam de loco in locum mouentur. Hoc autem uidemus per ſeipſas facere non poſſe. Igitur arbores non mouentur. Sed ut hunc ſyllogiſmum additamento ſerium facere poſſimus, poſtquam dixerimus, ergo arbores non mouentur, adijciemus: ſed mouentur arbores, non igitur omnia quæ mouentur, etiam de loco in locum mouentur. & ita finis in exitum ſanæ cõcluſionis euadet. Si ergo arbores fatebimur moueri quidem, ſed apto ſibi motu: cur hoc animæ negemus, ut motu eſſentiæ ſuæ conueniente moueatur? Hæc & alia ualidè dicerentur, etiam ſi hoc motus genere moueri anima non poſſet. Cùm uerò & corpus animet acceſſu, & à corpore certa conſtituti temporis lege diſcedat, quis eam neget etiam in locum, ut ita dicam, moueri? Quòd autem non ſæpe ſub uno tempore acceſſum uariat & receſſum, facit hoc diſpoſitio arcana & conſulta naturæ: quæ ad animalis uitam certis uinculis continendam, tantũ animæ iniecit corporis amorem, ut amet ultro* quòd iuncta eſt: raroq; contingat, ne finita quoque lege temporis ſui mœrens, & inuita diſcedat.

*cui deuincta

Octauæ obiectionis dilutio.

Hac quoque obiectione, ut arbitror, diſſoluta, ad eas interrogationes, quibus nos uidetur urgere, ueniamus. Si mouet, inquit, ſe anima, aliquo motus genere ſe mouet. Dicendúm'ne eſt igitur, animam ſe in locum mouere? ergo ille locus aut orbis, aut linea eſt? An ſe pariendo, ſeu conſumendo mouetur? Se'ne auget, aut minuit? Aut proferatur in medium, ait, aliud motus genus, quo eam dicamus moueri. Sed omnis hæc interrogationum moleſta congeries,

ex una

ex una eadem'que defluit malè conceptæ definitionis aſtu tia. Nam quia ſemel ſibi propoſuit, omne quod mouetur, ab alio moueri: omnia hæc motuum genera in anima quæ-rit, in quibus aliud eſt quod mouet, aliud quod mouetur: cùm nihil horum cadere in animam poßit, in qua nulla diſcretio eſt mouentis & moti. Quis eſt igitur, dicet ali-quis, aut unde intelligitur animæ motus, ſi horum nullus eſt? Sciet hoc quiſquis noſſe deſiderat, uel Platone dicen-te, uel Tullio: Quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium eſt mouendi. *Quanta ſit au tem uocabuli huius expreßio, quo anima fons motus uoca tur: facilè reperies, ſi rei inuiſibilis motum ſine autore, atque ideo ſine initio, ac ſine fine prodeuntem, & cætera mouentem, mente concipias: cui nihil ſimilius de uiſibili-bus, quàm fons potuerit reperiri: qui ita principium eſt a-quæ, ut cum de ſe fluuios & lacus procreet, à nullo naſci ipſe dicatur. Nam ſi ab alio naſceretur, non eſſet ipſe prin cipium. Et ſicut fons non facilè ſemper deprehenditur, ab ipſo tamen qui funduntur, aut Nilus eſt, aut Eridanus, aut Iſter, aut Tanais. Et ut illorum rapiditatem uidendo ad-mirans: & intra te tantarum aquarum originem requi-rens, cogitatione recurris ad fontem: & hunc omnem mo-tum intelligis de primo ſcaturiginis manare principio: ita cùm corporum motum, ſeu diuina, ſeu terrena ſint, conſi-derando, quærere fortè autorem uelis, mens tua ad animã quaſi ad fontem recurrat: cuius motum, etiam ſine corpo-ris miniſterio, teſtãtur cogitationes, gaudia, ſpes, timores. Nam motus eius eſt boni maliq; diſcretio: uirtutum amor, cupido uitiorum: ex quibus effluunt omnes inde naſcen-tium rerum meatus. Motus enim eius eſt, quicquid iraſci-mur, & in feruorem mutuæ colliſionis armamur: unde*

Quibus animæ motibus agite-tur.

paula

paulatim procedens rabies fluctuat præliorum. Motus eius eſt, quod in deſideria rapimur, quod cupiditatibus alligamur. Sed hi motus, ſi ratione gubernentur, proueniunt ſalutares: ſi deſtituantur, in præceps & rapiuntur, & rapiunt. Didiciſti motus animæ, quos modò ſine miniſterio corporis, modò per corpus exercet. Si uerò ipſius mundanæ animæ motus requires, cœleſtem uolubilitatē, & ſphærarum ſubiacentium rapidos impetus intuêre, ortum occaſum'ue Solis, curſus ſiderum uel recurſus, quæ omnia anima mouente proueniunt. Immobilem uerò eam dicere, quæ mouet omnia, Ariſtoteli non conuenit: qui quantus in alijs ſit, probatum eſt: ſed illi tantum, quem uis naturæ, quem ratio manifeſta non moueat.

Scipionem ab auo ſuo Africano, tam ad otioſas quàm negotioſas uirtutes incitatum fuiſſe. Tum de tribus philoſophię partibus, quarū nullam Cicero intactam præterierit. CAPVT XVII.

EDocto igitur, atque aſſerto animæ motu, Africanus qualiter exercitio eius utendū ſit, in hæc uerba mandat, & præcipit: Hanc tu exerce optimis in rebus. Sunt autem optimæ curæ de ſalute patriæ: quibus agitatus & exercitatus animus, uelocius in hanc ſedem, & domum ſuam peruolabit. Idq; ocyus faciet, ſi iam tum cùm erit incluſus in corpore, eminebit foras, & ea quæ extra erunt cōtemplans, quàm maximè ſe à corpore abſtrahet. Nanq; eorū animi, qui ſe corporis uoluptatibus dediderūt, earūq; ſe quaſi miniſtros prębuere, impulſuq; libidinū uoluptatibus obedientiū, Deorū & hominū iura uiolauere, corporibus elapſi, circū terrā ipſam uolutātur, nec hunc in locū niſi multis agitati ſeculis reuertuntur.

In ſu

In ſuperiore huius operis parte diximus alias otioſas, alias negotioſas, eſſe uirtutes: & illas philoſophis, has rerump. rectoribus conuenire: utraſq; tamen exercentem facere beatum. Hæ *uirtutes interdum diuiduntur, nonnunquam uerò miſcentur: cùm utrarumq; capax & natura, & inſtitutione animus inuenitur.* Nam *ſi quis ab omni quidem doctrina habeatur alienus in repub. tamen & prudens, & temperatus, & fortis, & iuſtus ſit: hic à feriatis remotus, eminet tamen actualium uigore uirtutum, quibus nihilominus cœlum cedit in præmium. Si quis uerò inſita quiete naturæ, non ſit aptus ad agendum, ſed ſolùm optima conſcientiæ dote *erectus ad ſupera, doctrinæ ſupellectilem ad exercitium diuinæ diſputationis expendat, ſectator cœleſtium, deuius caducorum, is quoq; ad cœli uerticem otioſis uirtutibus ſubuehetur. Sæpe tamen euenit, ut idem pectus & agendi, & diſputandi perfectione ſublime ſit: & cœlum utroq; adipiſcatur exercitio uirtutum.* Romulus *nobis in primo genere ponatur: cuius uita uirtutes nunquàm deſeruit, ſemper exercuit.* In *ſecũdo* Pythagoras, *qui agendi neſcius, fuit artifex diſſerendi: & ſolas doctrinæ, & conſcientiæ uirtutes ſecutus eſt. Sint in tertio ac miſto genere apud* Græcos Lycurgus, & Solon *: inter* Romanos Numa, Catones *ambo, multiq; alij, qui & philoſophiam hauſerunt altius, & firmamentũ reipu. præſtiterunt. Soli enim ſapientiæ otio deditos, ut abunde* Græcia *tulit, ita* Roma *non neſciuit.* Quoniam *igitur* Africanus *noſter, quem modò auus præceptor inſtituit, ex illo genere eſt, quod & de doctrina uiuendi regulam mutuatur, & ſtatum publicum uirtutibus fulcit: ideo ei perfectionis geminæ præcepta mandantur, ſed ut in caſtris locato, & ſudanti ſub armis, primum uirtutes politicæ ſuggeruntur his uerbis:* Sunt *autem*

De duplici genere uirtutum.

*ereptus

autem optimæ curæ de ſalute patriæ, quibus agitatus & exercitatus animus, uelocius in hanc ſedem, & domũ ſuam prouolabit. *Deinde, quaſi non minus docto, quàm forti uiro philoſophis apta ſubduntur, cùm dicitur:* Idq; ocyus faciet, ſi iam tunc cùm erit incluſus in corpore, eminebit foras: & ea quæ extra erunt, contemplans, quammaximè ſe à corpore abſtrahet. *Hæc enim illius ſunt præcepta doctrinæ, quæ illam dicit mortem philoſophantibus appetendam. Ex qua fit, ut adhuc in corpore poſiti, corpus ut alienam ſarcinã (inquantum patitur natura) deſpiciant. Et facilè nunc atq; opportune uirtutes ſuadet: poſtquàm quanta, & quam diuina præmia uirtutibus debeantur, edixit. Sed quia inter leges quoque illa imperfecta dicitur, in qua nulla deuiantibus pœna ſancitur: ideo in concluſione operis pœnam ſancit extra hæc præcepta uiuentibus. Quem locum Hermagoras ille Platonicus copioſius executus eſt, ſecula infinita dinumerans, quibus nocentum animæ in eaſdem pœnas ſæpe reuolutæ, ſerò de Tartaris emergere permittuntur, & ad naturæ ſuæ principia, quod eſt cœlum, tandem impetrata purgatione remeare. Neceſſe eſt enim omnem animam ad originis ſuæ ſedem reuerti. Sed quæ corpus tanquam peregrinæ incolunt, citò poſt corpus uelut ad patriam reuertuntur. Quæ uerò corporum illecebris ut ſuis ſedibus inhærent: quantò ab illis uiolentius ſeparantur, tantò ad ſupera ſerius reuertuntur. Sed iam finem ſomnio cohibita diſputatione faciamus, hoc adiecto, quod cõcluſionem decebit: quia cum ſint totius philoſophiæ tres partes, moralis, naturalis, & rationalis: & ſit moralis quæ docet morum elimatam perfectionem: naturalis, quæ de diuinis corporibus diſputat: rationalis, cùm de incorporeis ſermo eſt,*

quæ mens ſola complectitur: nullam de tribus, Tullius in hoc ſomnio prætermiſit. Nã illa ad uirtutes, amoremq́; patriæ, & ad contemptum gloriæ adhortatio, quid aliud continet, niſi ethicæ philoſophiæ inſtituta moralia? Cùm uerò uel de ſphærarum modo, uel de nouitate, ſiue magnitudine ſiderum, deq́; principatu ſolis, & circis cœleſtibus, cingulisq́; terreſtribus, & Oceani ſitu loquitur, & harmoniæ superûm pandit arcanum: phyſicæ ſecreta cõmemorat. At cùm de motu, & immortalitate animæ diſputat, cui nihil conſtat ineſſe corporeum: cuiuſque eſſentiam, nullius ſenſus, ſed ſola ratio deprehendit: illhic ad altitudinem philoſophiæ rationalis aſcendit. Verè igitur pronuntiandũ eſt, nihil hoc opere perfectius quo uniuerſa philoſophiæ continetur integritas.

EXPOSITIONIS IN SOMNIVM SCIPIONIS FINIS.

MACROBII

*Ambroſij

*AVRELII THEODOSII

uiri conſularis & illuſtris, conuiuiorum primi diei Saturnaliorum Liber primus, ad Euſtathium filium.

MVLTAS, *uariasq; res in hac uita nobis, Euſtathi fili, natura conciliauit: ſed nulla nos magis, quàm eorum, qui è nobis eſſent procreati, charitate deuinxit: eamq; noſtram in his educandis atq; erudiendis curam eſſe uoluit, ut parentes, neque ſi id quod cuperent ex ſententia cederet, tantum ulla alia ex re uoluptatis: neq;, ſi contrà eueniret, tantum mœroris capere poßint. Hinc eſt, quòd mihi quoque inſtitutione tua nihil antiquius æſtimatur. Ad cuius perfectionẽ, compendia longis anfractibus anteponenda ducens, moræq; omnis impatiens, non opperior, ut per hæc ſola te promoueas, quibus ediſcẽdis gnauiter ipſe inuigilas: ſed ago, ut ego*quoq; tibi legerim, & quicquid mihi uel te iã in lucem edito, uel antequàm naſcereris, in diuerſis ſeu Græcæ ſeu Romanæ linguæ uoluminibus elaboraũ eſt, id totum ſit tibi ſcientiæ ſupellex: & quaſi de quodam literarum penu, ſi quando uſus uenerit, aut hiſtoriæ quæ in librorũ ſtrue latens clam uulgo eſt, aut dicti facti'ue memorabilis reminiſcendi, facile id tibi inuẽtu atq; depromptu ſit. Nec indigeſtè, tanquam in aceruum, congeßimus digna memoratu: ſed uariarũ rerum diſparilitas ab auto=*

*quicquid legerim

ribus

ribus diuerſis confuſa temporibus, ita in quoddam digeſta corpus eſt: ut quæ indiſtinctè, atq; promiſcuè ad memoriæ ſubſidium annotaueramus, in ordinem inſtar membrorum cohærentia cõuenirent. Nec mihi uitio uertas, ſi res quas ex lectione uaria mutuabor, ipſe ſæpe uerbis quibus ab ipſis autoribus enarratæ ſunt, explicabo: quia præſens opus nõ eloquentiæ oſtentationẽ, ſed noſcendorũ congeriem pollicetur. Et boni conſulas oportet, ſi notitiã uetuſtatis, modo noſtris non obſcurè, modo ipſis antiquorum fideliter uerbis recognoſcas, prout quæq; ſe uel enarranda, uel transferẽda ſuggeſſerint. Apes enim quodammodo debemus imitari quæ uagantur, & flores carpunt: deinde quicquid attulere, diſponunt, ac per fauos diuidunt, & ſuccum uariũ in unum ſaporem miſtura quadam & proprietate ſpiritus ſui mutant. Nos quoq; quicquid diuerſa lectione quæſiuimus, cõmittemus ſtylo: ut in ordinẽ, eodẽ digerẽte, coaleſcat. Nã & in animo melius diſtincta ſeruantur: & ipſa diſtinctio non ſine quodam fermento, quo cõditur uniuerſitas, in unius ſaporis uſum uaria libamẽta confundit: ut etiam ſi quid apparuerit unde ſumptum ſit, aliud tamen eſſe, quàm unde ſumptũ noſcetur, appareat. Quod in corpore noſtro uidemus, ſine ulla opera noſtra, facere naturã. Alimẽta quæ accipimus, quãdiu in ſua qualitate perſeuerãt, & ſolida innatãt, malè ſtomacho oneri ſunt. At cùm ex eo quod erãt mutata ſunt, tum demum in uires & ſanguinẽ tranſeunt. Idem in his quibus aluntur ingenia præſtemus: ut quæcunq; hauſimus, non patiamur integra eſſe, ne aliena ſint, ſed in quandã digeriem concoquantur: alioquin in memoriam ire poſſunt, non in ingenium. Ex omnibus colligamus, unde unum fiat ex omnibus: ſicut unus numerus fit, ex ſingulis. Hoc faciat no-

ſter animus: omnia quibus eſt adiutus abſcondat: ipſum tamen oſtendat, quod effecit. Vt qui odora pigmenta conficiunt, ante omnia curant, ut nullius ſint odoris propria quæ condiuntur: confuſuri uidelicet omnium ſuccos odoraminum, in ſpiramentum unum. Vides quàm multorum uocibus chorus conſtet? una tamen ex omnibus redditur. Aliqua eſt illhic acuta, aliqua grauis, aliqua media: accedũt uiris fœminæ: interponitur fiſtula: ita ſingulorũ illhic latent uoces, omnium apparent, & fit concentus ex diſſonis. Tale hoc præſens opus uolo. Multæ in illo artes, multa præcepta ſunt, multarum ætatum exempla: ſed in unum conſpirata. In quibus ſi neque ea, quæ iam tibi cognita ſunt, aſperneris: nec quæ ignota ſunt, uites: inuenies plurima, quæ ſint aut uoluptati legere, aut cultui legiſſe, aut uſui meminiſſe. Nihil enim huic operi inſertum puto, aut cognitu inutile, aut difficile perceptu: ſed omnia, quibus ſit ingenium tuũ uegetius, memoria adminiculatior, oratio ſolertior, ſermo incorruptior: niſi ſicubi nos, ſub alio ortos cœlo, Latinæ linguæ uena non adiuuet. Quod ab hiſce (ſi tamen quibuſdam fortè, nonnunquàm tempus uoluntasq; erit iſta cognoſcere) petitum impetratumq; uolumus: ut æqui boniq; conſulant, ſi in noſtro ſermone natiua Romani oris elegantia deſideretur. Sed næ ego incautus ſum, qui uenuſtatem reprehenſionis incurram à M. quondam Catone profectæ in A. Albinum, qui cum L. Lucullo conſul fuit. Is Albinus res Romanas oratione Græca ſcriptitauit. In eius hiſtoriæ primo ſcriptum eſt ad hanc ſententiam: Neminem ſuccenſere ſibi conuenire, ſi quid in illis libris parum compoſitè, aut minus eleganter ſcriptum foret. Nam ſum, inquit, homo Romanus, natus in Latio: unde & eloquiũ Græcum à nobis alieniſsimum eſt.

Gell. lib. 11, cap. 8.

eſt. Ideoq; ueniã, gratiamq; malæ exiſtimationis, ſi quid eſſet erratum, poſtulauit. Ea cũ legiſſet M. Cato: Næ tu, inquit, Aule nimium nugator es: cùm maluiſti culpam deprecari, quàm culpa uacare. Nam petere ueniã ſolemus, aut cùm imprudentes errauimus, aut cum noxam imperio compellentis admiſimus. Te, inquit, oro, quis perpulit, ut id cõmitteres, quod priuſquàm faceres, peteres uti ignoſceretur? Nunc argumentum, quod huic operi dedimus, uelut ſub quodam prologi habitu dicemus.

Argumentum operis totius. CAP. I.

SAturnalibus apud Vectium Prætextatum nobilitatis Romanæ proceres, doctiq; alij cõgregantur: & tempus ſolenniter feriatum deputant colloquio liberali: conuiuia quoq; ſibi mutua comitate præbentes: nec diſcedentes à ſe, niſi ad nocturnam quietem. Nam per omne ſpatium feriarum, meliorem diei partem ſerijs diſputationibus occupantes, cœnæ tempore cõuiuiales ſermones agitant: ita ut nullum diei tempus, doctè aliquid uel lepidè proferendi uacuum relinquatur. Sed erit in menſa ſermo iucundior, ut habeat uoluptatis amplius, ſeueritatis minus. Nam cùm apud alios, quibus ſunt deſcripta conuiuia, tum in illo Platonis ſympoſio, nõ auſteriore aliqua de re conuiuarum ſermo, ſed cupidinis uaria & lepida deſcriptio eſt. In quo quidem Socrates, non arctioribus (ut aſſolet) nodis urget, atq; implicat aduerſarium: ſed eludendi magis, quàm decertandi modo, apprehenſis dat elabẽdi propè atq; effugiendi locum. Oportet enim uerſari in conuiuio ſermones, ut caſtitate integros, ita appetibiles uenuſtate. Matutina erit robuſtior diſputatio, quæ uiros & doctos, & præclariſsimos deceat. Neque enim Cottæ, Lælij, & Scipiones, ampliſsimis de rebus, quoad Romanæ

literæ erunt, in ueterũ libris diſputabunt: Prætextatos uero, Flauianos, Albinos, Symmachos, & Euſtathios, quorum ſplendor ſimilis, & nõ inferior uirtus eſt, eodem modo loqui aliquid licitum non erit. Nec mihi fraudi ſit, ſi uni aut alteri ex his, quos cœtu coëgit matura ætas, poſteriori ſeculo prætextati ſint: quod licito fieri Platonis dialogi teſtimonio ſunt. Quippe Socrate ita Parmenides antiquior, ut huius pueritia uix illius apprehenderit ſenectutem: & tamẽ inter illos de rebus arduis diſputatur. Inclytum dialogum Socrates habita cum Timæo diſputatione conſumit, quos conſtat eodem ſeculo non fuiſſe. Paralus uero & Xantippus, quibus Pericles pater fuit, cum Protagora apud Platonem diſſerunt, ſecundo aduentu Athenis morãte, quos multo antè infamis illa peſtilentia Athenis abſumpſerat. Annos ergo coëuntium mitti in digitos (exẽplo Platonis nobis ſuffragante) non conuenit. Quò autem facilius quæ ab omnibus dicta ſunt, apparere ac ſecerni poſſent: Decium de Poſthumiano, quinam ille ſermo, aut inter quos fuiſſet, ſciſcitantem fecimus. Et ne diutius lectoris deſideria moremur, iam Decij & Poſthumiani ſermo palàm faciet, quæ huius colloquij uel origo fuerit, uel ordo proceſſerit.

Quæ cõuiualis huius ſermonis origo, & quis ordo fuerit. CAP. II.

DECIVS.

*TEntanti mihi Poſthumiane aditus tuos, & molliſſima conſultandi tempora, cum * modo adſunt feriæ, quas indulget magna pars menſis Iano dicati: Cæteris enim ferme diebus, qui cauſis opportuni perorandis ſunt, hora omnino reperiri nulla poteſt, quin tuorum cliẽtium negotia uel defendas in foro, uel domi diſcas. Nunc autem (ſcio*

*Legendũ certè eſt, cõmodò: id eſt, opportunè.

(ſcio te enim non ludò ſed ſeriò feriari) ſi eſt commodum reſpondere id quod rogatum uenio, tibi ipſi (quantũ arbitror) non iniucundum, mihi uerò gratiſsimum feceris. Requiro autem abs te id primum, interfueris'ne conuiuiò per pluſculos dies cõtinua comitate renouato: eiq; ſermoni, quem prædicare in primis, quemq; apud omnes maximis ornare laudibus diceris? quem quidem ego ex patre audiſſem, niſi poſt illa conuiuia Roma profectus Neapoli moraretur. Alijs uerò nuper interfui admirantibus memoriæ tuæ uires, uniuerſa quæ tunc dicta ſunt per ordinem ſæpe referentis. POSTH. Hoc unum Deci nobis (ut & ipſe, quantum tua ſinit adoleſcentia, uidere, & ex patre Albino audire potuiſti) in omni uitæ curſu optimum uiſum eſt: ut quantum ceſſare à cauſarũ defenſione licuiſſet, *tantum ad eruditorum hominum tuiq; ſimilium cõgreſſum aliquem ſermonemq; conferrem. Neque enim rectè inſtitutus animus requieſcere aut utilius, aut honeſtius uſquam poteſt, quàm in aliqua opportunitate doctè ac liberaliter colloquendi, interrogãdiq; & reſpõdendi comitate. Sed quodnã iſtud cõuiuium? An uerò dubitandum eſt, quin id dicas, quod doctiſsimis procerum, cæteriſq; nuper apud Vectium Prætextatum fuit, & diſcurrens pòſt inter reliquos grata uiciſsitudo uariauit? DEC. De hoc ipſo quæſitũ uenio: & explices uelim, quale illud conuiuium fuerit: à quo te abfuiſſe, propter ſingularẽ omnium in te amicitiã, non opinor. POSTH. Voluiſſem equidem, neq; id illis (ut exiſtimo) ingratum fuiſſet. Sed cum eſſent amicorum complures mihi cauſæ illis diebus pernoſcendæ, ad cœnã tum rogatus, meditandi, non edendi illud mihi tempus eſſe reſpondi: hortatus'que ſum, ut alium potius nullo inuolutum negotio, atq; cura liberum quærerent. Itaq;

*totum

ſactum eſt. Nam facundum,& eruditũ uirum Euſebium, rhetorem inter Græcos præſtantem omnibus, id eſt, noſtra ætate profeſsis, doctrinæ Latialis haud inſcium, Prætextatus meũ in locũ inuitari imperauit. DEC. Vnde igitur illa tibi nota ſunt, quæ tam iucundè & comiter ad inſtituendam uitam exemplis (ut audio) rerũ copioſiſsimis, et uariæ doctrinæ ubertate prolata, digeſta ſunt? POSTH. Cùm ſolſtitialis dies, qui Saturnaliorum feſta, quibus illa conuiuia celebrata ſunt, cõſecutus eſt, forenſi cura uacuus, lætiore animo eſſem domi: eò Euſebius cum paucis è ſectatoribus ſuis uenit: ſtatimq; uultu renidens, Permagna me, inquit, abs te Poſthumiane cùm ex alijs, tum hoc maximè gratia fateor obſtrictum: quòd à Prætextato ueniam poſtulando, mihi in cœna uacueſeciſti locum. Itaq; intelligo, non ſtudium tantùm tuum, ſed ipſam quoq;, ut aliquid abs te mihi fiat cõmodi, conſentire atq; aſpirare fortunã. Vis'ne, inquam, reſtituere id nobis, quod debitum tam benignè, ac tam libẽter fateris: noſtrumq; hoc otiũ, quo perfrui raro admodum licet, eò ducere, ut his quibus interfueris nũc tu, nũc nos intereſſe uideamur? Faciã, inqt, ut uis. Narrabo autem tibi, nõ cibum aut potũ: tametſi ea quoq; ubertim, caſteq; affuerunt: ſed ea, quæ uel in cõuiuijs, uel maximè extra menſam, ab ijſdem per tot dies dicta ſunt, inquantum potero, animo repetam. Quæ quidẽ ego cùm audirem, ad eorũ mihi uitam qui beati à ſapientibus dicerentur, accedere uidebar. Nã & quæ pridie quàm adeſſem inter eos dicta ſunt, Auieno mihi inſinuante cõperta ſunt: & omnia ſcripto mandaui: ne quid ſubtraheret obliuio. Quæ ſi ex me audire geſtis: caue exiſtimes diẽ unam referẽdis, quæ ꝑ tot dies ſunt dicta, ſufficere. DEC. Quẽnã igitur, et inter quos, aut unde ortũ ſermonẽ Poſthumiane fuiſ

ne fuiſſe dicebat? Ita præſtò ſum indefeſſus auditor. Tum ille, Declinante, inquit, in ueſperum die, quem Saturnale feſtum erat inſecuturū, cùm Vectius Prætextatus domi cō uenire ſe geſtientibus copiam faceret, eò uenerūt Aurelius Symmachus, & Cecinna Albinus, cùm ætate, tum etiā moribus ac ſtudijs inter ſe coniunctißimi. Hos Seruius, inter Grammaticos doctorem recens profeſſus, iuxta doctrinam mirabilis & amabilis, uerecundè terram intuēs, & uelut latēti ſimilis, ſequebatur. Quos cū proſpexiſſet, obuiamq́; proceßiſſet, ac perblandè ſalutauiſſet, cōuerſus ad Furium Albinum, qui tum fortè cum Auieno aderat, Vis ne, ait, mi Albine cū his, quos adueniſſe peropportune uides, quosq́; iure ciuitatis noſtræ lumina dixerimus, eam rē de qua inter nos naſci cœperat ſermo, cōmunicemus? Quid ni? maximè uelim, Albinus inqt. Nec enim ulla alia de re, quàm de doctis quæſtionibus colloqui, aut nobis aut his poteſt eſſe iucūdius. Cumq́; cōſediſſent, tum Cecinna: Quidnā id ſit, mi Prætextate, tametſi adhuc neſcio: dubitare tamen nō debeo, eſſe ſcitu optimum: cum & uobis ad colloquendum cauſam attulerit, & nos eius expertes eſſe nō ſinatis. Atqui ſcias, inquit, oportet, eum inter nos ſermonem fuiſſe: ut cùm dies craſtinus feſtis Saturno dicatis initium dabit, quando Saturnalia incipere dicamus: id eſt, quando craſtinum diem initiū ſumere exiſtimemus. Et inter nos quidem parua quædam de hac diſputatione libauimus: uerùm quia te, quicquid in libris latet, inueſtigare notius eſt, quàm ut per uerecundiam negare poßis, pergas (uolo) in mediū proferre, quicquid de hoc quod quærimus, edoctum tibi comprehenſumq́; eſt.

De principio ac diuiſione ciuilis diei.

CAPVT. III.

m 5 Tum

TVm Cecinna: Cùm uobis, qui me in hunc ſermonem adducitis, nihil ex omnibus quæ ueteribus elaborata ſunt, aut ignoratio neget, aut obliuio ſubtrahat, ſuperfluũ uideo, inter ſcientes nota proferre. Sed ne quis me exiſtimet, dignatione conſultationis grauari: quicquid de hoc mihi tenuis memoria ſuggeſſerit, paucis reuoluã. Poſt hæc, cùm omnes paratos ad audiendũ erectosq; uidiſſet, ita exorſus eſt: M. Varro in Rerũ humanarũ libro, quẽ de diebus ſcripſit: Homines, inquit, qui ex media nocte ad proximã mediã noctẽ his horis uigintiquatuor nati ſunt, uno die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierum obſeruationem diuiſiſſe, ut qui poſt ſolis occaſum ante mediã noctem natus ſit, illo quẽ nox cõſecuta eſt: cõtrà uerò qui in ſex noctis horis poſterioribus naſcitur, eo die uideatur natus, qui poſt eam noctẽ diluxerit. Atheniẽſes autẽ aliter obſeruare, idem Varro in eodẽ libro ſcripſit: eosq; à ſolis occaſu, ad ſolẽ iterum occidẽtem, omne id mediũ tempus, unum diem eſſe dicere. Babylonios porrò aliter: A' ſole enim exorto, ad exortũ eiuſdẽ incipientẽ, id ſpatiũ unius diei nomine uocare. Vmbros uerò unũ & eundẽ diem eſſe dicere, à meridie ad inſequentẽ meridiẽ. Quod quidẽ, inquit Varro, nimis abſurdũ eſt. Nã qui Calẽdis hora ſexta apud Vmbros natus eſt, dies eius natalis uideri debebit, & Calendarũ dimidiatus, & qui poſt Calendas erit, uſq; ad horã eius diei ſextam. Populum autem Romanũ, ita uti Varro dixit, dies ſingulos annumerare à media nocte ad mediã proximã, multis argumẽtis oſtẽditur. Sacra ſunt enim Romana, partim diurna, partim nocturna. Et eis quæ diurna ſunt, ab hora ſexta noctis præcedẽtis, ſequẽtis uerò nocturnis ſacris tẽpus impẽditur. Ad hoc, ritus quoq; & mos auſpicãdi, eandem eſſe obſeruationẽ docet. Nam magiſtratus

Ex Gellio li. 3. capit. 2. de diei initio.

Athenienſes.

Babylonij.

Vmbri.

Romani.

giſtratus, quãdo uno die eis & auſpicandũ eſt, & id agẽdum, ſuper quo proceßit auſpiciũ: poſt mediam noctẽ auſpicantur, & poſt exortũ ſolẽ agunt: auſpicatiq;, & egiſſe eadẽ die dicuntur. Præterea Tribuni plebis, quos nullũ diem integrum abeſſe Roma licet, cùm poſt mediã noctẽ proficiſcuntur, & poſt primam facem ante mediã noctem ſequentem reuertuntur: non uidentur abfuiſſe diem: quoniam ante horam noctis ſextam regreßi, partẽ aliquam illius in urbe cõſumunt. Quintum quoq; Mutium Iuriſcõſultum dicere ſolitũ legi: nõ eſſe uſurpatam mulierem, quæ cum Calendis Ianuarijs apud uirũ matrimonij cauſa eſſe cœpiſſet, ad diem quartum Calendas Ianuarias ſequentes *uſurpata eſſet. Non enim poſſet impleri trinoctium, quo abeſſe à uiro uſurpãdi cauſa ex duodecim tabulis deberet: quoniam tertiæ noctis poſteriores ſex horæ, alterius anni eſſent, qui inciperet ex Calẽdis. Vergilius quoq; id ipſum oſtendit: ut hominem decuit poëticas res agentem, recondita, atque operta ueteris ritus ſignificatione: (* uſurpatum iſſet, antiq.)

- Torquet, inquit, medios nox humida curſus, (Aeneid. 5.)
Et me ſæuus equis Oriens afflauit anhelis.

His enim uerbis diem, quem Ro. ciuilem appellauere, à ſexta noctis hora oriri admonet. Idem poëta quando nox quoq; incipiat, expreßit in ſexto. Cùm enim dixiſſet:

Hac uice ſermonum roſeis Aurora quadrigis (Aeneid. 6.)
In medium æthereo curſu traiecerat axem.

Mox ſuggeßit uates:

Nox ruit, Aenea: nos flendo ducimus horas.

Sed ita obſeruantißimus ciuilium definitionum diei & noctis initia deſcripſit. Qui dies ita diuiditur: Primum tempus diei dicitur mediæ noctis inclinatio. deinde gallicinium. inde conticinium, cùm & galli conticeſcunt, & homines

mines etiam tum quieſcunt. deinde diluculum, id eſt, cùm incipit dignoſci dies. inde manè, dum dies clarus: manè autem dictum, aut quòd ab inferioribus locis, id eſt, à manibus, exordium lucis emergat, aut (quod uerius mihi uidetur) ab omine boni nominis: nam & Lanuuini manè pro bono dicunt, ſicut apud nos quoque contrarium eſt immane: ut, immanis belua, uel immane facinus, & hoc genus cætera, pro non bono. deinde à manè ad meridiem, hoc eſt, ad medium diem. inde iam ſuprà uocatur tempus occiduum. & mox ſuprema tempeſtas, hoc eſt, diei nouiſſimum tempus: ſicut expreſſum eſt in duodecim tabulis, Solis occaſus ſuprema tẽpeſtas eſto. deinde ueſpera, quod à Græcis tractum eſt: illi enim ἑσπέραν à ſtella Heſpero dicunt, unde & Heſperia Italia, quòd Occaſui ſubiecta ſit, nominatur. ab hoc tempore prima fax dicitur. deinde concubia. & inde intempeſta, quæ non habet idoneum tempus rebus gerendis. Hæc eſt diei ciuilis à Romanis obſeruata diuiſio. Ergo noctu futura, cùm media eſſe cœperit, auſpicium Saturnaliorum erit, quibus diecraſtini mos inchoandi eſt.

Latinè dici Saturnaliorum, noctu futura, & diecraſtini.

CAPVT IIII.

HIc cùm omnes, quaſi uetuſtatis promptuarium, Albini memoriam laudauiſſent: Prætextatus Auienum uidens Furio inſuſurrantem: Quidnam hoc, mi Auiene, inquit, quod uni Albino indicatum, clam cæteris eſſe uelis? Tum ille: Moueor quidem autoritate Cecinnæ: nec ignoro, errorem in tantam non cadere doctrinam. Aures tamen meas iſta uerborũ nouitas perculit, cùm Noctu futura, & Diecraſtini, magis quàm Futura nocte, & Die craſtino dicere (ut regulis placet) maluit. Nã Noctu nõ appel

appellatio,ſed aduerbium eſt.Porrò Futura, quod nomen eſt,non poteſt cum aduerbio conuenire. Nec dubium eſt, hoc inter ſe eſſe Noctu & Nocte, quod Diu & Die. Et rurſus: Die & craſtini,non eodem caſu ſunt, & niſi caſus idem, nomina in eiuſmodi elocutione non iungit. Saturnaliorum deinde cur malimus, quàm Saturnalium dicere,opto dignoſcere. Appellatio pro nomine.

Ad hæc cùm Cecinna renidẽs taceret,& Seruius à Symmacho rogatus eſſet,quidnã de his exiſtimaret, Licet,inquit,in hoc cœtu,nõ minus doctrina, quàm nobilitate reuerendo,magis mihi diſcendum ſit,quàm docendum: fabulabor tamẽ arbitrio iubentis, & inſinuabo primum de Saturnalibus, pòſt de cæteris, unde ſit ſic eloquendi non nouitas,ſed uetuſtas. Qui Saturnalium dicit, regula innititur. Saturnalium. Nomina enim,quæ datiuum pluralem in bus mittunt,nunquam genitiuum eiuſdem numeri ſyllaba creuiſſe patiuntur: ſed aut totidẽ habet,ut Monilibus moniliũ, Sedilibus ſedilium:aut una ſyllaba minus eſt, ut Carminibus carminum,Luminibus luminum. Sic ergo Saturnalibus rectius Saturnalium,quàm Saturnaliorum.Sed qui Saturnaliorum dicunt,autoritate magnorum muniuntur uirorũ. Saturnaliorũ. Nam & Salluſt.in III. Bacchanaliorũ ait:& Maſurius Faſtorũ II.Vinaliorum,inquit,dies Ioui ſacer eſt, non,ut quidam putant, Veneri.Et ut ipſos quoq; Grammaticos in teſtimonium citem,Verrius Flaccus in eo libello, qui Saturnus inſcribitur: Saturnaliorum,inquit, dies apud Græcos quoq; *feſti habentur.Et in eodem libro:Dilucidè me,inquit,de conſtitutione Saturnaliorũ ſcripſiſſe arbitror. *faſti Itẽ Iulius Modeſtus de Ferijs: Saturnaliorũ, inquit,Feriæ.Et in eodem libro: Antiâs,inquit,Agonaliorum repertorem Numam Pompilium refert. Hæc tamen, inquies,

inquies, autoritas quæro an poſsit aliqua ratione defendi. Planè quatenus alienum non eſt, committi Grammaticum cum ſua analogia, tentabo ſuſpicionibus eruere, quid ſit, quod eos ſolita enuntiatione detorſerit: ut mallent Satur naliorum, quàm Saturnalium dicere. Ac primùm æſtimo

Cur autores Sa turnaliorum di cere maluerũt, quàm Saturna lium.

quòd hæc nomina, quæ ſunt feſtorũ dierum neutralia, ca rentq; numero ſingulari, diuerſæ conditionis eſſe uolue= runt, ab his nominibus, quæ utroque numero figurantur. Cõpitalia enim, & Bacchanalia, & Agonalia, & Vina= lia, & reliqua his ſimilia, feſtorum dierum nomina ſunt, nec ſingulariter nominantur: aut ſi ſingulari numero di= xeris, non idem ſignificabis, niſi adieceris feſtũ: ut Baccha nale feſtum, & Agonale feſtum, & reliqua: ut iam nõ po ſitiuum ſit, ſed adiectiuum, quod Græci ἐπίθετον uocant. Animati ſunt ergo ad faciendã diſcretionem in genitiuo caſu, ut ex hac declinatione exprimerent nomen ſolennis diei: ſcientes in nonnullis ſæpe nominibus datiuo in bus exeunte, nihilominus genitiuum in rum finiri, ut domibus domorum, duobus duorum, ambobus amborum. Ita & ui= ridia, cùm ἀντὶ ἐπιθέτου accipiuntur, genitiuum in ium fa= ciunt, ut uiridia prata, uiridium pratorũ. Cùm uerò ipſam loci uiriditatem ſignificare uolumus, uiridiorũ dicimus: ut cùm dicitur, formoſa facies uiridiorũ. Tunc enim uiridia, quaſi poſitiuum ponitur, non accidens. Tanta autẽ apud ueteres fuit licẽtia huius genitiui, ut Aſinius Pollio uecti= galiorum frequenter uſurpet, quòd uectigal non minus di catur, quàm uectigalia. Sed & cum legamus: Læuaq; an= cile gerebat: tamen & anciliorum relatum eſt. Videndũ ergo, ne magis uarietas delectauerit, quàm ut ad amuſsim uerũ ſit, feſtorũ dierum nomina ſic uocata. Ecce enim & præter ſolennium dierum uocabula, alia quoq; ſic decli= nata

nata reperimus,ut præcedēs ſermo patefecit:uiridiorū,& uectigaliorum,& anciliorū. Sed & ipſa feſtorū nomina ſecundum regulā declinata apud ueteres reperio. Siquidē Varro *Ferialiū diem ait à ferendis in ſepulchra epulis di ci.*Non *dixit* Ferialiorū. E*t alibi* Floraliū *nō* Floraliorū *ait,cùm idem non ludos* Florales *illhic, ſed ipſum feſtum* Floralia *ſignificaret.*Maſurius *etiā* II. Faſtorū, Liberalium *dies,inquit,à pontificibus* Agoniū Martiale *appellatur.* Et *in eodem libro :* E*am noctē deinceps,quæ in ſequentē diem,qui eſt* Lucariū,*nō dixit* Lucariorū. I*temq́; liberalium multi dixerūt,nō* Liberaliorū. V*nde pronuntiandum eſt,ueteres indulſiſſe copiæ per uarietatē: ut dice bant exanimos & exanimes, inermes & inermos, tum hilaros,atq; hilares.*Et *ideo certū eſt,* licitò & Saturna lium & Saturnaliorum dici:cùm alterum regula, cum au toritate : alterum etſi ſola, ſed multorum defendit autoritas:*Reliqua *autem uerba, quæ* Auieno *noſtro noua uiſa ſunt,ueterum nobis ſunt teſtimonijs aſſerenda.* Ennius *enim,niſi cui uidetur inter noſtræ ætatis* politiores *munditia reſpuendus,noctu concubia dixit his uerbis:* * *licitè*

Noctu.

> Q*ua* G*alli furtim noctu ſumma arcis adorti*
> M*œnia concubia,uigilesq́; repentè cruentant.*

Q*uo in loco animaduertendū eſt, non ſolùm quòd noctu cōcubia,ſed etiā quòd qua noctu dixerit.*Et *hoc poſuit in* Annaliū *ſeptimo,in quorū tertio clarius quidē idē dixit:*

> H*ac noctu filo pendebit* Hetruria *tota.*

Claudius *etiam* Q*uadrigarius* Annal. 3. *Senatus autē noctu conuenire,noctu multa domum dimitti.* Non *eſſe abre puto, hoc loco id quoque admonere, quòd decemuiri in* XII. *tabulis inuſitatiſſimè nox,pro noctu dixerūt.*V*erba hæc ſunt :* Si *nox furtum factum ſit, ſi im aliquis occiſit,*

iure

iure cæſus eſto. In quibus uerbis id etiam notandum eſt, quod ab eo, quod eſt is, non eum, caſu accuſatiuo, ſed im, dixerunt. Sed nec diecraſtini à doctiſsimo uiro ſine ueterũ autoritate prolatum eſt: quibus mos erat, modò diequinti, modò diequinte, pro aduerbio copulatè dicere. Cuius indicium eſt, quòd ſyllaba ſecunda corripitur, quæ natura producitur, cùm ſolum dicitur die. Quòd autem diximus, extremam iſtius uocis ſyllabam tum per e tum per i, ſcribi, conſuetum id ueteribus fuit, ut his literis plerunque in fine indifferẽter uterentur: ſicut priſtinè & priſtini, procliuè procliui. Venit ecce illius uerſus Pomponiani in mẽtem, qui eſt ex Atellana, quæ * Meuia inſcribitur:

Ex Gellio lib. 10. cap. 24. de diecraſtini.

* Metui

Dies hic ſextus, cùm nihil egi: die
Quarte moriar fame.

Diepriſtine eodem modo dicebatur, quod ſignificabat die priſtino, id eſt, priore, quod nunc pridie dicitur, cõuerſo compoſitionis ordine, quaſi priſtino die. Nec inficias eo, lectum apud ueteres die quarto. Sed inuenitur hoc de tranſacto, non de futuro poſitum. Nam Cn. * Marius homo impensè doctus, in mimiambis pro eo dicit, quod nudiuſquartus nos dicimus, in his uerſibus:

* Matius antiq.

Nuper die quarto ut recordor, & * certè
Aquarium urceum unicum domi fregit.

* Antiquus codex habet certò, id eſt, de induſtria.

Hoc igitur intererit: ut die quarto quidem, de præterito dicamus: die autem quarte, de futuro. Verùm ne de diecraſtini nihil retuliſſe uideamur, ſuppetit Cælianum illud ex libro Hiſtoriarum ſecundo. Si uis mihi equitatum dare, & ipſe cum cætero exercitu me ſequi, diequinti Romæ in Capitolio curabo tibi cœnam coctam. Hìc Symmachus: Cælius tuus, inquit, & hiſtoriam, & uerbum ex Originibus M. Catonis accepit,

apud quē ita ſcriptū eſt: Igitur dictatorē Carthaginienſiū magiſter equitū monuit: Mitte Romā mecū equitatū, die quinti in Capitolio tibi cœna cocta erit. Et *Prætextatus: Exiſtimo nonnihil ad demonſtrandā cōſuetudinē ueterū, etiā et Prætoris uerba cōferre, qui more maiorū ferias cō-cipere ſolet, quæ appellātur Cōpitalia. Ea uerba hæc ſunt: Die noni poſt Calend. Ianua. Quiritibus Cōpitalia erunt.*

De exautoratis, obſoletisq; uerbis. Tum rectè ac Latinè dici, mille uerborum eſt, &c. CAPVT V.

TVm Auienus aſpiciens Seruium, Curius, inquit, & Fabritius, & Corūcanus antiquiſsimi uiri, uel etiam his antiquiores, Horatij illi Trigemini, planè ac dilucidè cū ſuis fabulati ſunt: neq; Auruncorum, aut Sicanorū, aut Pelaſgorum, qui primi coluiſſe in Italia dicūtur, ſed ætatis ſuæ uerbis loquebantur. Tu autem proinde quaſi cum matre Euandri nunc loquere. Vis nobis uerba multis iam ſeculis obliterata reuocare: ad quorum congeriem præſtanteis quoque uiros, quorum memoriam continuus legendi uſus inſtruit, incitaſti. Sed antiquitatem uobis placere iactatis, quòd honeſta, & ſobria, & modeſta ſit. Viuamus ergo moribus præteritis, præſentibus uerbis loquamur. Ego enim id quod à C. Cæſare excellentis ingenij ac prudētiæ uiro, in primo de Analogia libro ſcriptum eſt, habeo ſemper in memoria, atq; in pectore, ut tanquam ſcopulum, ſic fugiam infrequens, atq; inſolens uerbum. Mille denique uerborum talium eſt, quæ cùm in ore priſcæ autoritatis crebrò fuerint, exautorata tamen à ſequenti ætate, repudiataq; ſunt. Horum copiam proferre nunc poſſem, ni tempus iam noctis propinquātis neceſſariæ diſceſsionis nos admoneret. Bona uerba quæſo, Prætextatus morali, ut aſſolet, grauitate ſubiecit, ne inſolenter parentis artium antiquitatis re-

Gel. lib. 1. cap. 1.

Mille uerborū eſt, ex Gel. lib. 1. cap. 16.

uerētiā uerberemus: cuius amorē tu quoq; dum diſsimulas, magis prodis. Cùm enim dicis, mille uerborū eſt, quid aliud ſermo tuus, niſi ipſam redolet uetuſtatē? Nā licet M. Cicero in oratione, quam pro Milone concepit, ita ſcriptum reliquerit: Ante fundum Clodij, quo in fundo propter inſanas illas ſubſtructiones, facilè mille hominum uerſabatur ualentium: non uerſabātur, quod in libris minus accuratè ſcriptis reperiri ſolet. Et in ſexta in Antonium: Quis unquam in illo Iano inuētus eſt, qui L. Antonio mille nummûm ferret expenſum? Licet Varro quoq; eiuſdem ſeculi homo in ſeptimodecimo Rerum humanarum dixerit: Plus mille & centum annorum eſt: tamen fiduciam ſic componendi, non niſi ex antecedentium autoritate ſumpſerunt. Nam Quadrigarius in tertio Annalium ita ſcripſit: Ibi occiditur mille hominum. Et Lucilius in III. Satyrarum:

Concepit dixit, eò quòd Cicero ſcriptam metu perculſus integram non protulerit.

Ad portam mille, à porta eſt ſex inde Salernum.

Alibi uerò etiam declinationē huius nominis executus eſt. Nam in XV. libro ita dicit:

Hunc milli paſsûm qui uicerit atque duobus,
Campanus ſonipes ſuccuſſor nullus ſequetur
Maiori ſpatio ac diuerſus uidebitur ire.

Idem in libro nono:

Tu milli nummûm potes uno quærere centum.

Milli paſsûm dixit, pro mille paſsibus: & milli nummûm dixit, pro mille nūmis, aperteq; oſtēdit, mille & uocabulū eſſe, & ſingulari numero dici, & caſum etiā capere ablatiuū, eiusq; pluratiuū eſſe millia. Mille enim nō ex eo ponitur, quod Græcè χίλια *dicūtur, ſed quod* χιλιάς. *Et ſicut una chilias & duæ chiliades: ita unum mille, & duo millia ueteres certa atq; directa ratiōe dicebāt. Et heus tu: his'ne tam doctis uiris, quorū M. Cicero, & Varro imitatores ſe glorian*

glorientur, adimere uis in uerborũ comitijs ius ſuffragan-
di? & tanquam ſexagenarios maiores de ponte deijcies?
Plura de hoc diſſereremus, ni nos inuitos ab inuito diſcede
re hora cogeret. Sed uultis'ne diem ſequentẽ, quem omnes
plerique abaco & latrunculis conterunt, nos iſtis ſobrijs
fabulis à primo lucis in cœnæ tempus, ipſam quoq; cœnam
non obrutam poculis, non laſciuientẽ ferculis, ſed quæſtio
nibus doctis pudicam, & mutuis ex lectione relationibus
exigamus? Sic enim ferias præ omni negotio fœtas cõmo-
di ſenſerimus, non animum (ut dicitur) remittentes: nam re Gellius lib. 18. cap. 2.
mittere (inquit Muſonius) animum quaſi amittere eſt: ſed
demulcentes eum paulũ, atq; laxantes iucundis honeſtiſq;
ſermonum illectationibus. Quod ſi ita decernitis, dijs pena
tibus meis huc cõueniendo gratiſſimũ feceritis. Tum Sym
machus: Nullus, qui quidem ſe dignum hoc conuentu me-
minerit, ſodalitatem hanc, uel ipſum cõuentus regem repu
diabit. Sed ne quid ad perfectionem cœtus deſideretur, in-
uitandos ad eundem congreſſum conuictumq; cenſeo Fla-
uianum, qui quantò mirando uiro & uenuſto patre præ-
ſtantior, non minus morum ornatu uitæq; grauitate, quàm
copia profundæ eruditiõis aſſeruit: ſimulq; Poſthumianũ,
qui forum defenſionũ dignatione nobilitat: & Euſtathiũ,
qui tantus in omni philoſophiæ genere eſt, ut ſolus nobis
repræſentet trium philoſophorum ingenia, de quibus no-
ſtra antiquitas gloriata eſt. Illos dico, quos Athenienſes Gellius lib. 7. cap. 14.
quondam ad ſenatum legauere impetratũ uti mulctam re-
mitteret, quam ciuitati eorũ fecerat, propter Oropi uaſta-
tionem. Ea mulcta fuerat talentûm ferè quingẽtûm. Erant
iſti philoſophi Carneades ex Academia, Diogenes Stoicus,
Critolaus Peripateticus: quos ferunt ſeorſum quenq; o-
ſtentandi gratia, per celeberrima urbis loca, magno homi-

num conuentu diſſertauiſſe. Fuit (*ut relatum eſt*) *facundia* Carneades *uiolēta, & rapida: ſcita, et tereti* Critolaus: *modeſta* Diogenes, *& ſobria.* Sed *in ſenatum introducti, interprete uſi ſunt* Cælio *ſenatore.* At *hic noſter cum ſectas omneis aſſecutus, ſed probabiliorem ſecutus ſit: omniáque hæc inter* Græcos *genera dicendi ſolus impleat: inter nos tamen ita ſui locuples interpres eſt, ut neſcias, qua lingua facilius, uel ornatius expleat operam diſſerendi.* Probauere *omnes* Q. *Aurelij iudiciū, quo edecumatos elegit ſodales: atq; his ita conſtitutis, primum à* Prætextato *ſimul deinde à ſe diſcedentes, domum quiſq; ſuam regreſſi ſunt.*

De origine, ac uſu prętextæ: & quomodo hæc in uſum tranſierit nominis: inibiq; de aliorum quorundam nominum propriorum origine. CAPVT VI.

P*Oſtero die ad ædes* Vectij *matutini omnes, inter quos pridie cōuenerat, affuerunt: quibus* Prætextatus *in bibliothecam receptis, in qua eos opperiebatur,* Præclarum, *inquit, diem mihi fore uideo, cùm & uos adeſtis, & affuturos ſe illi, quos ad conuentus noſtri ſocietatem rogari placuit, ſpoponderunt.* Soli Poſthumiano *antiquior uiſa eſt inſtruendarum cura defenſionum: in cuius abnuentis locum,* Euſebium Graia *& doctrina, & facundia clarum rhetorem ſurrogaui: inſinuauíque omnibus, ut exorto die, ſe nobis indulgerent: quandoquidem nullis hodie officijs publicis occupari fas eſſet.* Togatus *certe, uel trabeatus, paludatusúe, ſeu prætextatus, hac die uidetur nullus.* Tum Auienus, *ut ei interpellandi mos erat:* Cùm *ſacrum mihi, ait, ac* Reipub. *nomen* Prætextate *tuum inter uocabula diuerſi habitus refers: admoneor non ludicræ (ut extimo) quæſtionis.* Cùm *enim ueſtitus togæ, uel trabeæ, ſeu paludamenti, nullum de ſe proprij nominis uſum fecerit, quæro abs*

ro abs te, cur hoc de ſolo prætextæ habitu uſurpauerit uetuſtas: aut huic nomini quæ origo contigerit. Inter hæc Auieni dicta, Flauianus & Euſtathius, par inſigne amicitiæ, ac minimo pòſt Euſebius ingreßi, alacriorem fecêre cœtum: acceptáque ac reddita ſalutatione, conſederunt: percontantes, quidnam offenderint ſermocinationis. Tum Vectius, Peropportune affuiſtis mihi, inquit, aſſertorem quærenti. Mouet enim mihi Auienus noſter mei nominis quæſtionem: & ita originem eius flagitat, tanquam fides ab eo generis exigenda ſit. Nam cum nullus ſit, qui appelletur ſuo nomine uel Togatus, uel Trabeatus, uel Paludatus: cur Prætextatus nomen habeatur, poſtulat in medium proferri. Sed & cùm poſti inſcriptum ſit Delphici templi, & unius è numero ſeptem ſapientum eadem ſit iſta ſententia, γνῶθι σεαυτὸν, quid in me ſcire exiſtimandus ſim: ſi nomen ignoro, cuius mihi nunc & origo, & cauſa dicēda eſt? Tullus* Hoſtilius rex Romanorum tertius, debellatis Hetruſcis, ſellam curulem, lictoresq; & togam pictam, atq; prætextam, quæ inſignia magiſtratuū Hetruſcorum erant, primus, ut Romæ haberentur, inſtituit. Sed prætextam illo ſeculo puerilis non uſurpabat ætas. Erat enim, ut cætera quæ enumeraui, honoris habitus. Sed poſtea Tarquinius Demarati exulis Corinthij filius Priſcus, quem quidam Lucumonem uocitatum ferunt, rex tertius ab Hoſtilio, quintus à Romulo, de Sabinis egit triumphū. Quo bello filium ſuum, annos quatuordecim natum, quòd hoſtē manu percuſſerat, & pro concione laudauit, & bulla aurea prætextaq; donauit: inſigniens puerū ultra annos fortem, præmijs uirilitatis & honoris. Nam ſicut prætexta magiſtratum, ita bulla geſtamen erat triumphantium: quam in triūpho præ ſe gerebāt, incluſis intra eam remedijs,

*al. Hoſti filius additum eſt.

Prætextæ quæ fuerit origo, & quomodo uſurpari cœperit à pueris.

dijs,quæ crederent aduerſus inuidiam ualentiſsima. Hinc *deductus mos,ut prætexta & bulla in uſum puerorum nobilium uſurparentur:ad omen,& uota conciliandæ uirtutis:ei ſimilis,cui primis in annis munera iſta ceſſerunt.* Alij *putant eundem* Priſcum, *cùm is ſtatum ciuium ſolertia prouidi principis ordinaret,cultum quoque ingenuorum puerorum inter præcipua duxiſſe:inſtituiſſeq́;, ut patricij bulla aurea cum toga,cui purpura prætexitur,uterentur: duntaxat illi,quorum patres curulem geſſerant magiſtratum.Cæteris autem, ut prætexta tantum uterentur indultum:ſed uſq; ad eos,quorum parentes equo ſtipendia iuſta meruiſſent.* Libertinis *uerò nullo iure uti prætextis licebat:ac multo minus peregrinis, quibus nulla eſſet cum* Romanis *neceſsitudo.* Sed *poſtea libertinorũ quoq; filijs prætexta conceſſa eſt:ex cauſa tali,quam* M.Lælius *augur refert:qui bello* Punico *ſecundo duumuiros dicit ex ſenatuſconſulto,propter multa prodigia,libros* Sibyllinos *adiſſe: & inſpectis his nuntiaſſe,in* Capitolio *ſupplicandum, lectiſterniũq; ex collata ſtipe faciẽdũ: ita ut libertinæ quoq;, quæ longa ueſte uterentur,in eam rem pecuniam ſubminiſtrarent.* Aucta *igitur obſecratio, pueris ingenuis, itemq́; libertinis:ſed & uirginibus patrimis,matrimisq́; pronuntiantibus carmen.*Ex *quo conceſſum,ut libertinorũ quoq; filij,qui ex iuſta dũtaxat matrefamiliâs nati fuiſſent, togã prætextã,& lorũ in collo pro bullæ decore geſtarẽt.*Verrius Flaccus *ait:*Cum *populus* Ro.*peſtilẽtia laboraret:eſſetq́; reſponſum,id accidere,quòd* Dij *deſpicerẽtur,anxiã urbem fuiſſe,quia non intelligeretur oraculum:eueniſſeq́;, ut* Circenſium *die, puer de cœnaculo pompam ſuperne deſpiceret,& patri referret,quo ordine ſecreta ſacrorum in arca * pilenti compoſita uidiſſet.* Qui *cum rem geſtam*

*Antiquus codex,pilẽto impoſita.erat autẽ pilentũ uehiculum penſile.

Senatui

Senatui nuntiaſſet:placuiſſe,uelari loca ea, quà pompa ue heretur: atque ita peſte ſedata,puerum qui ambiguitatem ſortis abſoluerat, togæ & prætextæ uſum munus impetrauiſſe. Vetuſtatis peritiſsimi referunt, in raptu Sabinarum,unam mulierum nomine Herſiliam, dum adhæreret filiæ, ſimul raptam. Quam cum Romulus Hoſto cuidã ex agro Latino,qui in aſylum eius confugerat, uirtute conſpicuo uxorem dediſſet, natum ex ea puerum, antequam ulla alia Sabinarum partum ederet: eumq́;, quòd primus eſſet in hoſtico procreatus,Hoſtum Hoſtilium à matre uocitatum,& eũdem à Romulo bulla aurea ac prætexta inſignibus honoratum. Is enim cùm raptas ad conſolandum uocaſſet,ſpopondiſſe fertur,ſe eius infanti,quæ prima ſibi ciuem Romanum eſſet enixa,illuſtre munus daturũ. Nonnulli credũt ingenuis pueris attributum,ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent:quam inſpiciẽtes, ita demum ſe homines cogitarent, ſi corde præſtarent. Togam quoq; prætextam his additam,ut ex purpuræ rubore, ingenuitatis pudore regerentur.

Diximus unde prætexta, adiecimus & cauſas quibus exiſtimatur conceſſa pueritiæ. Nunc idem habitus quo argumento tranſierit in uſum nominis, paucis explicandum eſt. Mos antea ſenatoribus fuit,in curiã cũ prætextatis filijs introire. Cum in ſenatu res maior quæpiam cõſultaretur,eaq́; in diem poſterũ prolata eſſet, placuit ut hanc rem,ſuper qua tractauiſſent,nequis enũtiaret, priuſquàm decreta eſſet. Mater Papyrij pueri,qui cum parẽte ſuo in curia fuerat,percontatur filium,quidnã in ſenatu egiſſent patres:puer reſpondit,tacendũ eſſe,neq; id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior,ſecretum rei, & ſilẽtium pueri, animum eius ad exquirendum euerberat. Quærit igitur

Prætexta,quomodo in uſu nominis trãſierit. Ex Gellio lib. 1.cap.23.

compreſsius,uiolentiusq́;. Tum puer, urgente matre, lepidi atq; feſtiui mendacij conſilium capit. Actum in ſenatu dicit,utrum uideretur utilius, magisq́; ex republica eſſe: unus'ne ut duas uxores haberet,an ut una apud duos nupta eſſet. Hoc ubi illa audiuit,animo cõpaueſcit:domo trepidans egreditur:ad cæteras matronas affert. Poſtridieq́; ad Senatum copioſæ matrumfamiliâs cateruæ confluunt: lachrymantes, atq; obſecrantes orant,una potius ut duobus nupta fieret, quàm uni duæ. Senatores ingredientes curiam,quæ illa mulierum intemperies,& quid ſibi poſtulatio iſthæc uellet,mirabãtur:& non ut paruæ rei prodigium,illam uerecundi ſexus impudicam inſaniam paueſcebant. Puer Papyrius publicum metum demit. Nam in medium curiæ progreſſus, quid ipſi mater audire inſtitiſſet, quid matri ipſe ſimulaſſet,ſicuti fuerat,enarrat. Senatus fidem atq; ingeniũ pueri exoſculatur:conſultumq́; facit,uti poſthac pueri cũ patribus in curiam nõ introëant,præter illum unum Papyrium: eiq́; puero poſtea cognomentum honoris gratia,decreto indutum Prætextatus: ob tacendi, loquendiq́; in prætextata ætate prudentiã. Hoc cognomentum poſtea familiæ noſtræ in nomen hæſit. Nõ aliter dicti Scipiones:niſi quòd Cornelius,qui patrem luminibus carentem pro baculo regebat,Scipio cognominatus, nomen ex cognomine poſteris dedit. Sic Meſſala tuus Auiene, dictus cognomento Valerij Maximi, qui pòſt quàm Meſſanam urbem Siciliæ nobiliſsimam cepit, Meſſala cognominatus eſt. Nec mirum,ſi ex cognominibus nata ſunt nomina:cùm cõtrà & cognomina ex proprijs ſint tracta nominibus:ut ab Aemilio Aemilianus, à Seruilio Seruilianus. Hic ſubiecit Euſebius: Meſſala & Scipio,alter de pietate, de uirtute alter,ut refers,cognomẽta repererũt. Sed Scropha

Scipionum nomen unde.

Meſſala.

pha & Aſina, quæ uiris nõ mediocribus cognomẽta ſunt, uolo dicas unde contigerint: cùm contumeliæ, quàm hono ri propiora uideantur. Tum ille: Nec honor, nec iniuria, ſed caſus fecit hæc nomina. Nam Aſinæ cognomẽtum Cor nelijs datum eſt, quoniã princeps Corneliæ gentis empto fundo, ſeu filia data marito, cùm ſponſores ab eo ſolenni= ter poſcerentur, aſinam cum pecuniæ onere produxit in forum, quaſi pro ſponſoribus præſens pignus. Tremellius uerò, Scropha cognominatus eſt, euentu tali. Is Tremellius cum familia, atq; liberis in uilla erat. ſerui eius, cùm de ui= cino ſcropha erraret, ſurreptam conficiunt. Vicinus aduo catis cuſtodibus, omnia circũuenit, ne quà hæc efferri poſ= ſit: isq; ad dominum appellat reſtitui ſibi pecudẽ. Tremel= lius qui ex uillico rem comperiſſet, ſcrophæ cadauer ſub centonibus collocat, ſuper quos uxor cubabat. Quæſtionẽ uicino permittit. Cùm uentum eſt ad cubiculũ, uerba iura tionis concipit, nullam eſſe in uilla ſua ſcrophã, niſi illam, inquit, quæ in centonibus iacet: lectulũ monſtrat. Ea face= tiſsima iuratio, Tremellio Scrophæ cognomen dedit. Aſina. Scropha.

De Saturnaliorum origine ac uetuſtate: ubi & alia quæ dam obiter perſtringuntur. CAPVT VII.

DVm iſta narrãtur, unus è famulitio, cui prouincia e= rat, admittere uolentes dominum conuenire, Euan= gelum adeſſe nuntiat cum Dyſario, qui tunc Romæ præ= ſtare uidebantur cæteris medendi artem profeſsis. Corru= gato indicauere uultu pleriq; de conſidentibus, Euangeli interuentum otio ſuo inamœnum, minusq; placido conuẽ= tui congruentem. Erat enim amarulenta dicacitate, & lin gua proterè mordaci: procax, ac ſecurus offenſarũ, quas ſine delectu chari uel non amici in ſe paſsim uerbis odia ſerentibus prouocabat. Sed Prætextatus, ut erat in omnes

æquè placidus ac mitis, ut admitterentur miſsis obuijs imperauit: quos Horus ingredientes commodùm conſecutus comitabatur, uir corpore atq; animo iuxtà ualidus: qui poſt inter pugiles palmas, ad philoſophiæ ſtudia migrauit: ſectamq́; Antiſthenis, et Cratetis, atq; ipſius Diogenis ſecutus, inter Cynicos nõ incelebris habebatur. Sed Euangelus poſtquàm cœtũ tantũ aſſurgentẽ ſibi ingreſſus offendit: Caſus'ne, inquit, hos omnes ad te Prætextate cõtraxit: an altius quiddam, cui remotis arbitris opus ſit, cogitaturi ex diſpoſito conueniſtis? Quod ſi ita eſt, ut exiſtimo: abibo potius, quàm me ueſtris miſcebo ſecretis: à quibus me amouebit uoluntas, licet fortuna feciſſet irruere. Tum Vectius quamuis ad omnem patientiam conſtanter animi tranquillitate firmus eſſet, nõnihil tamen conſultatione tam proterua motus: Si aut me, inquit, Euangele, aut hæc innocentiæ lumina cogitaſſes, nullũ inter nos tale ſecretum opinareris: quod nõ uel tibi, uel et uulgo fieri dilucidum poſſet: quia neq; ego ſum immemor, nec horũ quenquam inſciũ credo ſancti illius præcepti philoſophiæ: Sic loquendũ eſſe cum hominibus, tanquam Dij audiant: ſic loquendum cum Dijs, tanquam homines audiãt. Cuius ſecunda pars ſancit, ne quid à dijs petamus, quod uelle nos indecorũ ſit hominibus confiteri. Nos uerò, ut & honorem ſacris ferijs haberemus, & uitaremus tamen torporem feriãdi, atq; otium in negotium utile uerteremus, cõuenimus: diem totum doctis fabulis uelut ex ſymbolo conferendis daturi. Nã ſi per ſacra ſolennia riuos deducere religio nulla prohibet: ſi ſa-
Georg. 1. lubri fluuio merſare oues fas, & iura permittunt: cur non religionis honor putetur, dicare ſacris diebus ſacrũ ſtudiũ literarũ? Sed quia uos quoq; Deorũ aliquis nobis additos uoluit: facite, ſi uolẽtibus uobis erit, diem communibus & fabulis

ſabulis, & epulis exigamus: quibus ut omnes hodie, qui præſentes ſunt, acquieſcant, impetratum teneo. Tunc ille: Superuenire fabulis non euocatos, haud equidẽ turpe exiſtimatur: uerùm ſponte irruere, in conuiuium alijs præparatum, nec ab Homero *ſine nota, uel in fratre memoratum eſt. Et uide ne nimium arroganter tres tibi uelis Menelaos cõtigiſſe: cùm illi tanto regi unus euenerit. Tum omnes Prætextatum iuuantes orare, blandeq́; ad commune inuitare conſortium, Euangelum quidem ſepius, & maximè: ſed nonnunquam & cum eo pariter ingreſſos. Inter hæc Euangelus petitu omnium temperatus, M. Varronis, inquit, librum uobis arbitror non ignotum ex ſatyris Menippeis, qui inſcribitur, Neſcis quid ueſper ſerus uehat, in quo cõuiuarum numerum hac lege deſinit, ut neq; minor quàm Gratiarum ſit, neq; quàm Muſarum numeroſior.* Cæl. libro 13. cap. 11. de numero conuiuarum. *Hic uideo, excepto rege conuiuij, tot uos eſſe, quot ſunt Muſæ. Quid ergo perfecto numero quæritis adijciendos? Et Vectius:* Hoc, *inquit, præſentia ueſtra nobis præſtabit, ut & Muſas impleamus, & Gratias: quas ad feſtum Deorum omnium principis æquum eſt conuenire. Cum igitur conſediſſent,* Horus *Auienum intuens, quem familiarius frequentare ſolitus erat, In hoc, inquit, Saturni cultu, quem* Deorum *principem dicitis, ritus uidetur ab Aegyptiorum religioſiſsima gente, in arcana templorum, uſq; ad* Alexandri *Macedonis occaſum defuiſſe: poſt quem tyrannide* Ptolemæorũ *preſsi, hos quoq;* Deos *in cultum recipere,* Alexandrinorum *more, apud quos præcipuè colebantur, coacti ſunt. Ita tamen imperio paruerunt, ut non omnino religionis ſuæ obſeruata confunderent. Nam quia nũquàm fas fuit Aegyptijs, pecudibus aut ſanguine: ſed precibus, & ture ſolo placare* Deos. *His autẽ duobus*

aduenis

aduenis hoſtiæ erant ex more mactandæ: fana eorum extra pomœrium locauerunt, ut & illi ſacrificij ſolenni ſibi cruore colerentur: nec tamẽ urbana templa pecudum morte polluerentur. Nullum itaq; Aegypti oppidum intra muros ſuos aut Saturni, aut Serapis fanum recepit. Horum alterum uix, ægreq́; à uobis admiſſum audio. Saturnũ uerò uel maximo inter cæteros honore celebratis. Si ergo nihil eſt, quod me hoc ſcire prohibeat, uolo in medium proferatur. Hic Auienus in Prætextatum expectationem conſulentis remittens, Licet omnes, ait, qui adſunt, pari doctrina polleant: ſacrorum tamen omnium Vectius unicè conſcius, poteſt tibi & originem cultus, qui huic Deo penditur, & cauſam feſti ſolennis aperire. Quod cum Prætextatus in alios refundere tẽtaſſet: omnes ab eo impetrauerũt, ut ipſe diſſereret. Tunc ille ſilentio facto, ita exorſus eſt:

Saturnaliorum origo.

Saturnaliorum originem illam mihi in medium proferre, fas eſt: non quæ ad arcanam diuinitatis naturam refertur, ſed quæ aut fabuloſis admiſta diſſeritur, aut à phyſicis in uulgus aperitur. Nam occultas & manantes ex meri ueri fonte rationes, ne in ipſis quidem ſacris enarrari permittitur: ſed ſi quis illas aſſequitur, continere intra conſcientiam tectas iubetur. Vnde quæ ſcire fas eſt, Horus noſter licebit mecum recognoſcat. Regionem iſtam, quæ nũc uocatur Italia, regno Ianus obtinuit. Qui (ut Hyginus, Protarchum Trallianum ſecutus tradit) cũ Cameſe æquè indigena terram hanc ita participata potẽtia poßidebat: ut regio, Cameſene: oppidum, Ianiculum uocitaretur. Pòſt ad Ianum ſolum regnum redactum eſt: qui creditur geminam faciẽ prætuliſſe, ut quæ ante, quæq; poſt tergũ eſſent, intueretur. Quod proculdubio ad prudentiam regis, ſolertiamq́; referendum eſt: qui & præterita noſſet, & futura

Sturnaliorum cauſa una.

proſpice

proſpiceret: ſicut Anteuorta, & Poſtuorta, diuinitatis ſcilicet aptiſsimæ comites, apud Romanos coluntur. Hic igitur Ianus, cùm Saturnum claſſe peruectum excepiſſet hoſpitio: & ab eo edoctus peritiam ruris, ferum illum, & rudem ante fruges cognitas uictum in melius redegiſſet, regni eum ſocietate munerauit. Cùm primus quoq; æra ſignaret, ſeruauit & in hoc Saturni reuerentiam, ut quoniam ille naui fuerat auectus, ex una quidem parte ſui capitis effigies, ex altera uerò nauis exprimeretur: quò Saturni memoriam etiam in poſteros propagaret. Aes ita fuiſſe ſignatũ, hodieq; intelligitur in aleæ luſu: cùm pueri denarios in ſublime iactantes, capita aut nauim, luſu teſte uetuſtatis, exclamant. Hos unà concordes regnaſſe, uicinaq; oppida opera communi condidiſſe: præter Maronẽ, qui refert, Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen: etiã illud in promptu eſt, quod poſteri quoq; duos eis continuos menſes dicarunt, ut December ſacrum Saturni, Ianuarius alterius uocabulum poſsideret. Cùm inter hæc ſubito Saturnus non comparuiſſet, excogitauit Ianus honorum eius augmentum. Ac primum terram omnem ditioni ſuæ parentem, Saturniam nominauit. Aram deinde cum ſacris, tanquam Deo, condidit, quæ Saturnalia nominauit. Tot ſeculis Saturnalia præcedunt Romanæ urbis ætatem. Obſeruari igitur eum iuſsit maieſtate religionis, quaſi uitæ melioris autorem. Simulachrum eius indicio eſt: cui falcem, inſigne meſsis, adiecit. Huic Deo *inſertiones ſurculorum, pomorumq; educationes, & omnium eiuſcemodi fertilium tribuunt diſciplinas. Cyrenenſes etiam cum rem diuinam ei faciunt, ficis recentibus coronantur, placentasq; mutuo miſsitant: mellis & fructuum repertorem Saturnum extimantes. Hunc Romani etiam Sterculium uocant,

Aeneid. 8.

*inſitiones

cant, quòd prius ſtercore fœcunditatem agris comparaue-rit. Regni *eius tempora felicißima feruntur: cum propter rerum copiam, tum etiam quòd nondum quiſquam ſeruitio uel libertate diſcriminabatur.* Quæ *res intelligi po-teſt, quòd Saturnalibus*tota ſeruis licentia permittitur.*

**tuta*

Alia eorundem cauſa.

Alia Saturnaliorum cauſa ſic traditur. Qui *erant ab* Her*cule in* Italia *relicti (ut quidam ferunt) irato, quòd incuſtoditum fuiſſet armentum: ut nonnulli extimāt, conſultò eos relinquente, ut aram ſuā atq; ædem ab incurſionibus tuerentur: ij ergo cum à latronibus infeſtarentur, occupato edito colle, Saturnios ſe nominauerunt, quo antè nomine etiam idem collis uocabatur.* Et *quia ſe eius* Dei *ſenſerunt nomine ac religione tutos, inſtituiſſe Saturnalia feruntur: ut agreſtes uicinorum animos, ad maiorem ſacri reuerentiam, ipſa indicti feſti obſeruatio uocaret.* Nec *illam cauſam quæ Saturnalibus aßignatur, ignoro: quòd* Pelaſgi *(ſicut* Varro *memorat) cū ſedibus ſuis pulſi, diuerſas terras petiſſent, confluxerunt pleriq;* Dodonam: *& incerti quibus adhærerent locis, eiuſmodi accepere reſponſum:*

Tertia cauſa.

Στέιχετε μαιόμενοι σικελῶν σατυρνίαν αἶαν
Ἠδ᾽ ἀβοριγενέων κοτύλην οὗ νᾶσος ὀχεῖται
Αἷς ἀναμιχθέντες δεκάτην ἐκπέμψατε φοίβῳ,
Καὶ κεφαλὰς ἅδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

Acceptáq; *ſorte, cùm* Latium *pòſt errores plurimos appulliſſent, in lacu**Cutulienſium *natam inſulam deprehenderunt.* Amplißimus *enim ceſpes ſiue ille cōtinens limus, ſeu paludis fuit, coacta compage, uirgultis & arboribus in ſyluæ licentiam comptus, iactantibus per omne mare fluctibus uagabatur: ut fides ex hoc etiā* Delo *facta ſit, quæ celſa montibus, uaſta campis, tamen per maria migrabat.* Hoc *igitur miraculo deprehenſo, has ſibi ſedes prædictas*

**al. Cutiliæ: Cutilienſi e-iatā, antiq.*

eſſe

eſſe didicerunt, uaſtatisq́; Sicilienſibus incolis, occupauere regionem: decima prædæ, ſecundum reſponſum, Apollini conſecrata, erectis Diti ſacello, & Saturno ara: cuius feſtum Saturnalia nominauerunt. Cumq́; diu humanis capitibus Ditem, & uirorum uictimis Saturnum placare ſe crederent, propter oraculum, in quo erat:

Καὶ κεφαλὰς ἅδη, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

Herculem ferunt poſtea cum Geryonis pecore per Italiã reuertentem, ſuaſiſſe illorum poſteris: ut fauſtis ſacrificijs infauſta mutarent: inferentes Diti, non hominum capita, ſed oſcilla ad humanã effigiem arte ſimulata: & aras Saturnias, non mactando uiros, ſed accenſis luminibus excolentes: quia nõ ſolùm uirũ, ſed & lumina φῶτα *ſignificãt. Inde mos per Saturnalia miſsitandis cereis cœpit. Alij cereos non ob aliud mitti putant: quàm quòd hoc principe, ab incomi, & tenebroſa uita, quaſi ad lucem, & bonarum artiũ ſcientiam editi ſumus. Illud quoq́; in literis inuenio, quòd cum multi occaſione Saturnaliorum per auaritiam à clientibus ambitioſe munera exigerẽt, idq́; onus tenuiores grauaret: Publicius Trib. pleb. tulit, ut nõ niſi cerei ditioribus miſsitarentur. Hic Albinus Cecinna ſubiecit: Qualem nũc permutationem ſacrificij Prætextate memoraſti, inuenio poſtea Cõpitalibus celebratam, cùm ludi per urbẽ in compitis agitabãtur, reſtituti ſcilicet à Tarquinio Superbo Laribus ac Maniæ: ex reſpõſo Apollinis, quo præceptũ eſt, ut pro*capitibus, capitibus ſupplicaretur. Idq́; aliquãdiu obſeruatum, ut pro familiarium ſoſpitate pueri mactarentur Maniæ deæ matri Lariũ. Quod ſacrificij genus, Iunius Brutus cõſul Tarquinio pulſo aliter cõſtituit celebrãdum. Nam capitibus allij, & papaueris ſupplicari iuſsit: ut reſponſo Apollinis ſatisfieret de nomine capitũ:*

remoto

Quæ origo mittendis cereis.

Maniæ deæ ſacra.

*compitis

*al. familiarũ

remoto ſcilicet ſcelere infauſtæ ſacrificationis. Factumq́; eſt, ut effigies Maniæ ſuſpenſæ pro ſingulorum foribus periculum ſi quod immineret familijs, expiarent: ludosq́; ipſos ex uijs compitorum, in quibus agitabantur, Compitalia appellitauerunt. Sed perage cætera. Tunc Prætextatus: Bene & opportunè ſimilis emendatio ſacrificiorum relata eſt. Sed ex his cauſis, quæ de origine huius feſti relatæ ſunt, apparet Saturnalia uetuſtiora eſſe urbe Romana: adeò, ut ante Romam in Græcia hoc ſolenne cœpiſſe, L. Accius in annalibus ſuis referat his uerbis:

Saturnaliorum uetuſtas.

Maxima pars Graiûm Saturno: & maximæ Athenæ
Conficiunt ſacra, quæ Cronia eſſe iterantur ab illis.
Cumq́; diem celebrant, per agros, urbesq́; ferè omnes
Exercent epulis læti, famulosq́; procurant
Quiſq; ſuos: noſtriq́; itidem, & mos traditus illhinc*
Iſte, ut cum dominis famuli tum epulentur ibidem.

*noſtrisq́;

De templo Saturni: deq́; his, quæ in huius æde aut imagine uiſuntur: & quo modo intelligenda ſint ea, quæ de hoc deo fabuloſe dici conſueuerunt. CAP. VIII.

Saturni templum.

NVnc de ipſo Dei templo pauca referenda ſunt. Tullum Hoſtilium cùm bis de Albanis, de Sabinis tertiò triumphaſſet, inuenio fanum Saturno ex uoto cõſecrauiſſe, & Saturnalia tunc primum Romæ inſtituta. Quamuis Varro lib. 6. qui eſt de ſacris ædibus, ſcribat: ædem Saturni ad forum faciendum locaſſe L. Tarquinium regẽ: Titũ uerò Largium Dictatorem Saturnalibus eam dedicaſſe. Nec me fugit Gellium ſcribere, Senatum decreſſe, ut ædes Saturni fieret, eiq́; rei L. Furium Trib. mil. præfuiſſe. Habet aram, & ante ſe cœnaculum. Illhic Græco ritu capite operto res diuina fit: quia primo à Pelaſgis, pòſt ab Hercule ita eam à principio factitatam putant. Aedem uerò

Aedes Saturni quare ærarium

Saturni

Saturni ærarium Romani eſſe uoluerunt: quòd tempore quo incoluit Italiam, fertur in eius finibus nullum eſſe furtum commiſſum: aut quia ſub illo nihil erat cuiuſquam priuatum:

Aedes Saturni quare ærariũ.

> Nec ſignare ſŏlum, aut partiri limite campum
> Fas erat: in medium quærebant.

Georgicon 1. ubi tamẽ legitur, Nec ſignare quidem.

Ideo apud eum locaretur populi pecunia communis, ſub quo fuiſſent cunctis uniuerſa communia. Illud non omiſerim, Tritonas cum buccinis faſtigio Saturni ædis ſuperpoſitos: quoniam ab eius *commemoratione ad noſtram ætatem hiſtoria elata, & quaſi uocalis eſt: antè uerò, muta & obſcura & incognita: quod teſtantur caudæ Tritonum, humi merſæ & abſconditæ. Cur autẽ Saturnus ipſe in cõpedibus uiſatur, Verrius Flaccus cauſam ſe ignorare dicit: uerum mihi Apollodori lectio ſuggerit. Saturnum Apollodorus alligari ait per annũ laneo uinculo, & ſolui ad diem ſibi feſtũ: id eſt, mẽſe hoc Decembri. Atq; inde prouerbium ductum: Deos laneos pedes habere. Significari uerò decimo menſe ſemen in utero animatũ in uitam grandeſcere: quod donec erumpat in lucem, mollibus naturæ uinculis detinetur. Eſt porrò idem κρόνος καὶ χρόνος. Saturnum enim, in quantum mythici fictionibus diſtrahunt, in tantum phyſici ad quandam ueri ſimilitudinem reuocant. Hunc aiunt abſcidiſſe Cælij patris pudẽda: quibus in mare deiectis, Venerem procreatam: quæ à ſpuma, unde coaluit, ἀφροδίτη nomen accepit. Ex quo intelligi uolunt, cum chaos eſſet, tempora nõ fuiſſe. Siquidem tempus eſt certa dimenſio, quæ ex cœli cõuerſione colligitur. Tempus cœpit inde. Ab ipſo natus putatur κρόνος, qui (ut diximus) χρόνος eſt. Cumq; ſemina rerum omnium poſt cœlum gignendarum de cœlo fluerent: & elementa uni-

*commoratione

Tritones cur in ęde Saturni.

Saturnus cur laneos habeat pedes.

Tempus quid.

uerſa, quæ mundo plenitudinē facerent, ex illis ſeminibus funderētur, ubi mundus omnibus ſuis partibus membriſq; perfectus eſt: certo iam tempore finis factus eſt procedēdi de cœlo ſemina ad elementorum conceptionem: quippe quæ iam plena fuerant procreata. Animalium uerò æternam propagationem ad Venerem generandi facultas ex humore translata eſt: ut per coitum maris fœminæq; cuncta deinceps gignerentur. Propter abſciſſorum pudendorum fabulā, etiam noſtri eum Saturnum uocitarunt: παρὰ τὴν σάθην, quod membrum uirile declarat, ueluti Sathunnum. Vnde Satyros etiam ueluti Sathunos (quòd ſint in libidinem proni) appellatos opinantur. Falcem ei quidam putant attributam: quòd tempus omnia metat, execet, & incîdat. Hunc aiunt filios ſuos ſolitum deuorare, eoſdēq; rurſus euomere. Per quod ſimiliter ſignificatur eum tempus eſſe, à quo uicibus cuncta gignantur abſumanturq;, & ex eo denuo renaſcātur. Eundem à filio pulſum, quid aliud eſt, quàm tempora ſeneſcentia, ab his quæ pòſt ſunt nata, depelli? uinctum autem, quòd certa lege naturæ connexa ſint tempora: uel quòd omnes fruges quibuſdam uinculis, nodiſq; alternentur. Nam & falcē uolūt fabulæ in Siciliā decidiſſe: quòd ſit terra iſta uel maximè fertilis.

Vnde Saturnꝰ, unde etiā Satyri dicantur.

Quis Deus Ianus: deq; uariis eius dei nominibus ac poteſtate. CAP. IX.

De Iano.

ET *quia Ianum cum Saturno regnaſſe memorauimus: de Saturno autem quid mythici, uel phyſici exiſtiment, iam relatum eſt: de Iano quoq; quid ab utriſq; iactetur, in medium proferemus. Mythici referunt, regnāte Iano, omniū domos religione ac ſanctitate fuiſſe munitas: idcircoq; ei diuinos honores eſſe decretos: & ob merita, introitus & exitus ædium eidem conſecratos. Xenon*

quoq;

quoq; primo Italicarum tradit, Ianum in Italia primum Dijs templa ffeciſſe, & ritus inſtituiſſe ſacrorũ: Ideo eum in ſacrificijs præfationem meruiſſe perpetuam. Quidam ideo eum dici bifrontem putant: quòd & præterita ſciuerit, & futura prouiderit. Sed Phyſici eum magis conſecrant argumentis diuinitatis. Nam ſunt qui Ianum eundem eſſe, atq; Apollinem & Dianam dicant: & in hoc uno utrunq; exprimi numen affirment. Etenim ſicut Nigidius quoque refert, apud Græcos Apollo colitur, qui θυραῖος uocatur. Eiuſq; aras ante fores ſuas celebrant: ipſum exitus, & introitus demonſtrantes potentem. Idem Apollo apud illos & ἀγυιεὺς nũcupatur, quaſi uijs præpoſitus urbanis. Illi enim uias, quæ intra pomœria ſunt, ἀγυιὰς appellant. Dianæ uerò, ut Triuiæ, uiarum omnium ijdem tribuunt poteſtatem: Sed apud nos Ianum omnibus præeſſe Ianuis, nomẽ oſtendit: quod eſt ſimile θυραίου. Nam & cum claui, ac uirga figuratur: quaſi omnium & portarum cuſtos, & rector uiarũ. Pronuntiauit Nigidius, Apollinẽ Ianum eſſe, Dianamq; Ianam: appoſita D, litera, quæ ſæpe I, literæ cauſa decoris apponitur: ut reditur, redhibetur, redintegratur, & ſimilia. Ianum quidam Solem demonſtrari uolunt: & ideo geminum, quaſi utriuſq; ianuæ cœleſtis potentem: qui exoriens aperiat diem, occidens claudat: inuocariq; primũ, cum alicui Deo res diuina celebratur, ut per eum pateat ad illũ Deum, cui immolatur, acceſſus: quaſi preces ſupplicum per portas ſuas ad Deos ipſe tranſmittat. Inde & ſimulachrũ eius plerunq; fingitur manu dextra trecẽtorũ, & ſiniſtra ſexaginta & quinq; numerũ tenens: ad demõſtrandã anni dimẽſionem, quæ præcipua eſt ſolis poteſtas. Alij mundũ, id eſt, cœlum eſſe uoluerunt: Ianumq; ab eundo dictum, quòd mundus

Ianus quis fuerit Deus.

ſemper eat, dum in orbem uoluitur: & ex ſe initiũ faciens, in ſe refertur. Vnde Cornificius Etymorum lib. 3. Cicero, inquit, non Ianum, ſed Eanum nominat, ab eundo. Hinc & Phœnices in ſacris imaginẽ eius exprimentes, draconem finxerunt in orbem redactum, caudamq́; ſuam deuorantem: ut appareat mundũ & ex ſeipſo ali, & in ſe reuolui. Ideo & apud nos in quatuor partes ſpectat, ut demonſtrat ſimulachrum eius *Phalaris aduectum. C. Baſſus in eo libro, quem de Dijs compoſuit, Ianum bifrontẽ fingi ait: quaſi ſuperum, atq; inferum ianitorem: eundem quadriformẽ quaſi uniuerſa climata maieſtate cõplexum. Saliorũ quoq; antiquiſsimis carminibus Deorum Deus canitur. Marcus etiam Meſſala Cn. Domitij in cõſulatu collega, idemq́; per annos quinquaginta & quinq; Augur, de Iano ita infit: Qui cuncta fingit, eademq́; regit, aquæ terræq́; uim ac naturam grauem atq; pronam in profundum dilabentem, ignis atq; animæ leuem, immenſum in ſublime fugientem copulauit: circundato cœlo, quæ uis cœli maxima duas uires diſpares colligauit. In ſacris quoq; inuocamus Ianum geminum, Ianum patrem, Ianum Iunonium, Ianum Conſiuium, Ianum Quirinum, Ianum patultium, & Clauſium. Cur geminum inuocemus, ſuprà iam diximus: Patrem, quaſi Deorum Deum: Iunonium, quaſi non ſolùm menſis Ianuarij, ſed menſium omnium ingreſſus tenentem. In ditione autem Iunonis ſunt omnes Calendæ. unde & Varro libro quinto Rerũ humanarum ſcribit, Iano duodecim aras pro totidem menſibus dedicatas: Conſiuium, à conſerendo, id eſt, à propagine generis humani, quæ Iano autore conſeritur: Quirinũ, quaſi bellorum potentem, ab haſta, quam Sabini curim uocant: Patultium, & Clauſium, quia bello ualuæ eius patent, pace

*Valerijs

Iani uaria cognomina.

*pace clauduntur. Huius autem rei hæc cauſa narratur: Cùm bello Sabino, quod uirginum raptarũ gratia commiſſum eſt, Romani portam, quæ ſub radicibus collis Viminalis erat, quæ poſtea ex euentu Ianualis uocata eſt, claudere feſtinarent, quia in ipſam hoſtes irruebãt: poſtquàm eſt clauſa, mox ſponte patefacta eſt: cumq́; iterũ ac tertiò idem contigiſſet, armati plurimi pro limine quia claudere nequibant, cuſtodes ſteterunt. Cumq́; ex altera parte acerrimo prælio certaretur, ſubitò fama pertulit, fuſos à Tatio noſtros. Quam ob cauſam Romani, qui aditũ tuebantur, territi profugerunt. Cumq́; Sabini per portam patentem irrupturi eſſent, fertur ex æde Iani per hanc portam magnam uim torrentium, undis ſcatentibus erupiſſe: multaſ´que perduellium cateruas aut exuſtas feruenti aqua, ant deuoratas rapida *uoragine, deperijſſe.* *uortigine *Ea re placitum, ut belli tempore, uelut ad urbis auxilium profecto Deo, fores reſerarentur. Hæc de Iano.*

Quo die Saturnalia celebrari conſueuerint, & quòd primum uno tantum, deinde pluribus diebus ſunt celebrata. CAP. X.

SEd ut ad Saturnalia reuertamur, bellum Saturnalibus ſumere nefas habitum. Pœnas à nocente iiſdem diebus exigere, piaculare eſt. Apud maiores noſtros Saturnalia die uno finiebantur, qui erat ad quartumdecimum Calendas Ianuarias. Sed poſtquàm C. Cæſar huic menſi duos addidit dies, ſextodecimo cœpta celebrari: Ea re factum eſt, ut cum uulgus ignoraret certum Saturnaliorum diem, nonnulliq́; à C. Cæſare in certo die, & alij uetere more celebrarent, plures dies Saturnalia numerarentur: licet & apud ueteres opinio fuerit, ſeptem diebus peragi Saturnalia: ſi opinio uocãda eſt, quæ idoneis firmatur au-

toribus. Nonius enim probatiſsimus Atellanarum ſcriptor ait: Olim expectata ueniunt ſeptẽ Saturnalia. Mummius quoq;, qui poſt Nonium & Pomponiũ, diu iacentẽ artem Atellaniam ſuſcitauit: Noſtri, inquit, maiores uelut bene multa inſtituere, hoc optimè à frigore fecere ſummo, dies ſeptem Saturnalia. Sed Mallius ait, eos qui ſe (ut ſuprà diximus) Saturni nomine & religione defenderant, per triduũ feſtos inſtituiſſe dies, & Saturnalia uocauiſſe. Vnde & Auguſtus, huius, inquit, rei opinionẽ ſecutus, in legibus iudiciarijs triduo ferias ſeruari iuſsit. Maſurius & alij uno die, id eſt, decimoquarto Calẽd. Ianuarij affuiſſe Saturnalia crediderunt. Quorũ ſententiã Feneſtella confirmat, dicens, Aemiliã uirginẽ XV. Calendarum Ianuariarum eſſe damnatam: quo die ſi Saturnalia gererentur, nec cauſam omnino dixiſſet. Deinde adiecit: Sequebantur eum diem Saturnalia. Mox ait: Poſtero autem die qui fuit decimuſtertius Calendarum Ianuariarum, Liciniam uirginem ut cauſam diceret iuſſam: ex quo oſtendit XIII. Calend. profeſtum eſſe. Duodecimo uerò feriæ ſunt diuæ Angeroniæ, cui pontifices in ſacello Volupiæ ſacrum faciunt, quam Verrius Flaccus Angeroniam dici ait, quòd angores ac animorum ſolicitudines propitiata depellat. Maſurius adijcit, ſimulachrũ eius Deæ ore obligato atq; ſignato in ara Volupiæ propterea collocatum: quòd qui ſuos dolores anxietatesq; diſsimulãt, perueniãt patientiæ beneficio ad maximã uoluptatẽ. Iulius Modeſtus ideo ſacrificari huic Deæ dicit, quòd populus Romanus morbo, qui angina dicitur, præmiſſo uoto, ſit liberatus. Vndecimo autẽ Calendarum feriæ ſunt Laribus dedicatæ, quibus ædem bello Antiochi Aemilius Regillus Prætor in campo Martio curandam uouit. Decimo Calẽd. feriæ ſunt Iouis, quæ appellantur Larentinalia; de quibus, quia fabulari

Nonius Atellanarũ ſcriptor.

XII.

libet, hæ ſunt opiniones: Ferunt enim regnante Anco, ædituum Herculis per ferias otiantẽ, Deũ teſſeris prouocaſſe, ipſo utriuſq; manũ tuente: adiecta cõditione, ut uictus cœna, ſcortoq́; mulctaretur. Victore itaq; Hercule, illum Accam Larentiã nobiliſſimũ per id tempus ſcortũ intra ædẽ incluſiſſe, cum cœna: eamq́; poſtero die diſtuliſſe rumorem quòd poſt concubitũ Dei accepiſſet munus, ne cõmodum primæ occaſionis, cum ſe domũ reciperet, offerẽdæ aſpernaretur. Eueniſſe itaq;, ut egreſſa mox templo, à Carutio capto eius pulchritudine compellaretur: cuius uoluntatem ſecuta, ſumptaq́; nuptijs, poſt obitum uiri omnium bonorum eius facta compos, cum decederet, populum Romanum nuncupauit hæredẽ. Et ideo ab Anco in Velabro loco celeberrimo urbis * ſculpta eſt, ac ſolenne ſacrificium eidem conſtitutum, quo Dijs manibus eius per Flaminem ſacrificaretur. Iouiq; feriæ cõſecratæ, quia exiſtimauerũt antiqui animas à Ioue dari, & rurſus poſt mortem eidem reddi. Cato ait, Larentiã meretricio quæſtu locupletatam, poſt exceſſum ſuum populo Romano agros Turacẽ, Semurium, *Lincerium, & Solinium reliquiſſe: & ideo ſepulchri magnificentia, & annuæ parentationis honore dignatam. Macer hiſtoriarum libro primo, Fauſtuli coniugem Accam Larentiã, romuli & Remi nutricem eſſe confirmat. Hanc regnante Romulo, Carutio cuidam Tuſco diuiti denuptam, auctamq; hæreditate uiri: quam pòſt Romulo, quem educaſſet, reliquit: & ab eo parentalia, diemq; feſtum, pietatis cauſa ſtatutum. Ex his ergo omnibus colligi poteſt, & uno die Saturnalia fuiſſe, & non niſi decimoquarto Calend. Ianuariarum celebrata: quo ſolo die apud ædem Saturni conuiuio ſoluto, Saturnalia clamitabantur: qui dies nunc Opalibus inter Satur-

Gellius lib. 6. cap. 7.

*Qui poſteriora leget, uidebit legendum, ſepulta eſt.

*al's: Litiriũ

nalia deputatur, cum primum Saturno pariter & Opi fuerit aſcriptus. Hanc autem Deam Opem Saturni cõiugem crediderunt: & ideo hoc menſe Saturnalia, itemq́; Opalia celebrari: quòd Saturnus, eiusq́; uxor, tam frugum, quàm fructuũ repertores eſſe credantur. Itaq; omni iam fœtu agrorum coacto, ab hominibus hos Deos coli, quaſi uitæ cultioris autores, quos etiam nonnullos cœlum & terram eſſe perſuaſum eſt: Saturnumq́; à ſatu dictum, cuius cauſa de cœlo eſt: & terram Opem, cuius ope humanæ uitæ alimenta quæruntur: uel ab opere, per quod fructus, frugesq́; naſcuntur. Huic Deæ ſedentes uota concipiunt, terramq́; de induſtria tangunt: demõſtrantes ipſam matrem terram eſſe mortalibus appetendam. Philochorus Saturno & Opi primum in Attica ſtatuiſſe aram Cecropem dicit: eosq́; Deos pro Ioue terraq́; coluiſſe: inſtituiſſeq́; ut patres familiarum & frugibus, & fructibus iam coactis paßim cum ſeruis ueſcerentur, cum quibus patientiam laboris in colendo rure tolerauerant: delectari enim Deum honore ſeruorum contemplatu laboris. Hinc eſt quod ex inſtituto peregrino, huic Deo ſacrum aperto capite facimus. Abunde iam probaſſe nos exiſtimo, Saturnalia uno tantum die, id eſt, XIIII. Calendarum ſolita celebrari. Sed poſt in triduum propagata, primum ex adiectis à Cæſare huic menſi diebus, deinde ex edicto Auguſti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit. À decimoſexto igitur cœpta in XIIII. deſinunt, quo ſolo fieri antè conſueuerant. Sed Sigillariorum adiecta celebritas, in ſeptem dies diſcurſum publicum, & lætitiam religionis extendit.

Non eſſe contemnendam ſortem ſeruorum, cum & dii horum curam gerant, & multos ex his fideles, prouidos,

fortes, & philoſophos quoq; fuiſſe conſtet. Tum Sigillariorum origo quæ fuerit. CAP. XI.

TVnc Euangelus: Hoc quidem, inquit, iam ferre non poſſum, quòd Prætextatus noſter in ingenij ſui pompam, & oſtentationem loquendi, uel paulò antè honori alicuius Dei aſſignari uoluit, quòd ſerui cum dominis ueſcerentur. Quaſi uerò curent diuina de ſeruis: aut ſapiens quiſquam domi ſuæ contumeliam tam fœdæ ſocietatis admittat: uel nunc Sigillaria, quæ luſum reptanti adhuc infantiæ oſcillis *fictilibus præbent, tentat officio religionis adſcribere. Et quia princeps religioſorũ putatur, nõnulla & ſuperſtitionis admiſcet. Quaſi uerò nobis fas non ſit, Prætextato aliquando non credere. Hic cum omnes exhorruiſſent, Prætextatus renidens: Superſtitioſum me, inquit, Euangele, nec dignum cui credatur exiſtimes uolo: niſi utriuſq; tibi rei fidem aſſerta ratio mõſtrauerit. Et ut primùm de ſeruis loquamur: Ioco'ne, an ſeriò putas eſſe hominum genus, quod Dij immortales nec cura ſua, nec prouidentia dignentur? an fortè ſeruos in hominũ numero eſſe non pateris? Audi igitur quanta indignatio de ſerui ſupplicio cœlum penetrauerit. Anno enim poſt Romam conditam CCCCLXXIIII. Atronius quidam Maximus, ſeruum ſuum uerberatum, patibuloq; conſtrictum, ante ſpectaculi commiſſionem per circum egit. Ob hanc cauſam indignatus Iupiter, Annio cuidam per quietem imperauit, ut Senatui nuntiaret, non ſibi placuiſſe plenum crudelitatis admiſſum. Quo diſſimulante, filium ipſius mors repentina conſumpſit: ac poſt ſecundam denuntiationem, ob eandem negligentiam, ipſe quoque in ſubitam corporis debilitatẽ ſolutus eſt. Sic demum ex conſilio amicorũ lectica delatus Senatui retulit: & uix

*ſectilibus

Seruos dijs eſſe curæ.

O 5 conſum

conſummato ſermone, ſine mora recuperata bona ualetudine, curia pedibus egreſſus eſt. Ex Senatus itaq; conſulto, & Meuia lege, ad propitiandum Iouem additus eſt illis Circenſibus dies, isq; inſtauratitius dictus eſt: non à patibulo (ut quidã putant) Græco nomine ἀπὸ τȣ̃ σαυρȣ̃: ſed à redintegratione, ut Varroni placet, qui inſtaurare ait eſſe inſtar nouare. Vides quanta de ſeruo ad Deorũ ſummũ cura peruenerit? Tibi autẽ unde in ſeruos tantũ, & tam immane faſtidiũ? quaſi non ex ijſdẽ tibi & cõſtent, & alantur elementis: eundemq; ſpiritũ ab eodẽ principio carpãt. Vis tu cogitare, eos, quos ius tuũ uocas, ijſdẽ ſeminibus ortos, eodem frui cœlo, æquè uiuere, æquè mori? Serui ſunt, imò homines. Serui ſunt, imo cõſerui. Si cogitaueris, tantũdẽ in utroſq; licere fortunæ: tã tu illũ uidere liberũ potes, ꝙ ille te ſeruũ. Neſcis qua ætate Hecuba ſeruire cœpit, qua Crœſus, qua Darij mater, qua Diogenes, qua Plato ipſe? Poſtremo, quid ita nomẽ ſeruitutis horremus? Seruus eſt quidẽ, ſed neceßitate: ſed fortaſſe libero animo ſeruus eſt. Hoc illi nocebit, ſi oſtenderis quis non ſit. Alius libidini ſeruit, alius auaritiæ, alius ambitioni, omnes ſpei, omnes timori. Et certe nulla ſeruitus turpior, quàm uoluntaria. At nos iugo à fortuna impoſito ſubiacentem, tanquam miſerum, uilemq; calcamus: quod uerò nos noſtris ceruicibus inſerimus, non patimur reprehendi. Inuenies inter ſeruos aliquem pecunia fortiorem, inuenies dominũ ſpe lucri oſcula alienorum ſeruorum manibus infigentem. Non ergo fortuna homines æſtimabo, ſed moribus. Sibi quiſq; dat mores, conditionẽ caſus aßignat. Quemadmodum ſtultus eſt, qui empturus equum, non ipſum inſpicit, ſed ſtratum eius ac frænos: ſic ſtultißimus eſt, qui hominẽ aut ex ueſte aut ex conditione, quæ modo ueſtis nobis circundata eſt, æſtimand

Seruos nõ eſſe contẽnendos à dominis, cũ ex ijſdẽ elemẽtis conſtent: & ſeruitus nõ hominum, ſed fortunæ ſit uitium.

*mandum putat. Non eſt, mi Euangele, quod amicum tantùm in foro, & in curia quæras. Si diligenter attenderis, inuenies & domi. Tu modo uiue cum ſeruo clementer, comiter quoq;: & in ſermonē illum, & nōnunquā in neceſſarium admitte cōſilium. Nam & noſtri maiores omnem dominis inuidiam, omnem ſeruis contumeliam detrahentes, dominum, patremfamiliâs: ſeruos, familiares appellauerunt. Colant ergo te potius ſerui tui, mihi crede, quàm timeant. Dicet aliquis nunc me dominos de faſtigio ſuo deijcere, & quodammodo ad pileum ſeruos uocare: quos debere dixi magis colere, quàm timere. Hæc qui ſenſerit, obliuiſcetur id dominis parū non eſſe, quod Dijs ſatis eſt. Deinde qui colitur, etiam amatur: non poteſt amor cum timore miſceri. Vnde putas arrogantiſsimum illud manaſſe prouerbium, quod iactatur: Totidem nobis hoſtes eſſe, quot ſeruos? Non habemus illos hoſtes, ſed facimus: cum in illos ſuperbiſsimi, contumelioſiſsimi, crudeliſsimi ſumus: & ad rabiem nos cogunt peruenire deliciæ: ut quicquid non ex uoluntate reſpondit, iram furoremq; euocet. *Domini enim animos induimus tyrannorū: & non quantum decet, ſed quantū libet, exercere uolumus in ſeruos. Nam (ut cætera crudelitatis genera præteream) ſunt qui, dum ſe menſæ copijs & auiditate diſtendunt, circunſtantibus ſeruis mouere labra, ne in hoc quidem ut loquantur, licere permittunt. Virga murmur omne compeſcitur, & ne fortuita quidem ſine uerberibus excepta ſunt. Tuſsis, ſternutamentum, ſingultus, magno malo luitur. Sic fit ut iſti de domino loquantur, quibus coram domino loqui non licet. At illi, quibus non tantum præſentibus dominis, ſed cum ipſis ſermo erat: quorum os non conſuebatur: parati erāt pro domino porrigere ceruicem, & periculum imminens*

Ad pileum, id eſt, ad libertatē

Cur ſerui dominis interdū hoſtes.

*al's: Domi

in ca

in caput ſuum uertere. In *conuiuijs loquebantur, ſed in tormentis tacebant.* V*is exercitas in ſeruili pectore uirtutes recẽſeamus?* P*rimus tibi* V*rbinus occurrat.* Q*ui cum iuſſus occidi in* R*eatino lateret: latebris proditis, unus ex ſeruis, anulo eius & ueſte inſignitus, in cubiculo, ad quod irruebant qui perſequebantur, pro domino iacuit: militibusq; ingredientibus ceruicẽ præbuit, & ictum tanquam* V*rbinus excepit.* V*rbinus poſtea reſtitutus, monumentum ei fecit: titulo ſcriptionis, qui tantum meritum loqueretur, addito.* A*eſopus libertus* D*emoſthenis, cõſcius adulterij, quod cum* I*ulia patronus admiſerat, tortus diutiſſimè perſeuerauit non prodere patronum: donec alijs coarguentibus conſcijs,* D*emoſthenes ipſe fateretur.* E*t ne exiſtimes ab uno facilè celari poſſe ſecretum,* L*abienum ope libertorum latentem, ut indicarent liberti, nullo tormentorum genere compulſi ſunt.* A*c ne quis libertos dicat hanc fidem beneficio potius libertatis acceptæ, quàm ingenio debuiſſe: accipe ſerui in dominum benignitatem cùm ipſe à domino puniretur.* A*ntiũ enim* R*eſtionẽ proſcriptum, ſolumq; nocte fugientem, diripiẽtibus bona eius alijs, ſeruus compeditus inſcripta fronte: cum poſt damnationem domini aliena eſſet ſolutus cuſtodia, fugientẽ perſecutus eſt: hortatusq; ne ſe timeret, ſcientem contumeliam ſuam fortunæ imputandã eſſe, non domino: abditumq; miniſterio ſuo aluit.* C*ùm deinde perſequentes adeſſe ſenſiſſet: ſenem, quem caſus obtulit, iugulauit: & in cõſtructam pyram coniecit.* Q*ua accenſa, occurrit eis qui* R*eſtionem quærebãt, dicens damnatũ ſibi pœnas luiſſe, multo acrius à ſe uexatum, quàm ipſe uexarat.* E*t fide habita,* R*eſtio liberatus eſt.* C*epionem quoq;, qui in* A*uguſti necem fuerat animatus, poſtquàm detecto ſcelere damnatus eſt, ſeruus ad*

Seruorũ in dominos fidelitas

uus ad Tyberim in ciſta detulit:peruectumq́; Hoſtiam in agrũ Laurentem, ad uillam patris nocturno itinere perduxit. Cumis deinde nauigationis naufragio una expulſum dominũ Neapoli diſsimulãter occuluit:exceptusq́; à Centurione,nec pretio,nec minis,ut dominũ proderet, potuit adduci. Aſinio etiam Pollione acerbè cogente Patauinos, ut pecuniam & arma conferrent:dominisq́; ob hoc latentibus,præmio ſeruis cum libertate propoſito,qui dominos ſuos proderent: conſtat ſeruorum nullum uictum præmio dominum prodidiſſe. Audi in ſeruis,non fidem tantum, ſed & fœcundum bonæ inuentionis ingenium. Cum premeret obſidio Grumentum,ſerui relicta domina ad hoſtes transfugerunt.Capto deinde oppido,impetum in domum habita conſpiratione fecerunt:& extraxerunt dominam, uultu pœnã minante,ac uoce obuijs aſſerẽte,quòd tandem ſibi data eſſet copia crudelem dominã puniẽdi: raptamq́; quaſi ad ſupplicium, obſequijs plenis pietate tutati ſunt. Vide in hac fortuna etiam magnanimitatem, exitum mortis ludibrio præferentem *Cluentium Pelignum Italicenſem,comprehenſum à cohortibus ſuis, ne Pompeio traderetur,ſeruus eius occidit:ac ſe,ne domino ſuperſtes fieret, interemit. C.Gracchum ex Auentino fugientem Euporus ſeruus:uel (ut quidam tradunt) Philocrates: dum aliqua ſpes ſalutis erat,indiuulſus comes,qua potuit ratione,tutatus eſt: ſuper occiſum deinde animã ſciſsis proprio uulnere uiſceribus effudit. Ipſum P.Scipionem Africani patrem,poſtquàm cum Annibale conflixerat,ſaucium in equum ſeruus impoſuit: & cæteris deſerentibus, ſolus in caſtra perduxit.Parum fuerit dominis præſtitiſſe uiuentibus:quid quòd in his quoq; exigendæ uindictæ reperitur animoſitas? Nam Seleuci regis ſeruus,cum ſeruiret amico

*C.Vectium

eius

cius,à quo dominus fuerat interemptus, cœnantem in ultionē domini confodit. Quid quòd duas uirtutes, quæ inter nobiles quoque unicè claræ ſunt, in uno uideo fuiſſe mancipio: imperium regendi peritiam, & imperium contemnendi magnanimitatē? Anaxilaus enim Meſſenius, qui Meſſanam in Sicilia condidit, fuit Rhegynorū tyrannus. Is cum paruos relinqueret liberos, Mycitho ſeruo ſuo cōmendaſſe contentus eſt. Is tutelam ſanctè geſsit: imperiūq; tam clemēter obtinuit, ut Rhegyni à ſeruo regi non dedignarentur. Perductis deinde in ætatem pueris, & bona, & imperiū tradidit: ipſe paruo uiatico ſumpto profectus eſt, & Olympiæ cum ſumma tranquillitate cōſenuit. Quid etiā in cōmune ſeruilis fortuna profuerit, non paucis docetur. Bello Punico, cū deeſſent qui ſcriberētur, ſerui pro dominis pugnaturos ſe polliciti, in ciuitatem recepti ſunt: & Volones (quia ſponte hoc uoluerunt) appellati. Ad Cannas quoq; uictis Romanis, octo millia ſeruorū empta militauerūt: cumq; minoris captiui redimi poſſent, maluit ſe Reſpub. ſeruis in tanta tempeſtate cōmittere. Sed & poſt calamitatē apud Thraſumenū notæ cladis acceptam, libertini quoq; in ſacramentum uocati ſunt. Bello ſociali, cohortium duodecim ex libertinis conſcriptarum opera memorabilis uirtutis apparuit. Cæſarē cū milites in amiſſorum locum ſubſtitueret, ſeruos quoq; ab amicis accepiſſe, & eorum forti opera uſum eſſe comperimus. Cæſar Auguſtus in Germania, & Illyrico cohortes libertinorū cōplures legit: quas uoluntarias appellauit. Ac ne putes hæc in noſtra tantum contigiſſe Repub. Boryſthenitæ, oppugnante Zopyrione, ſeruis liberatis, dataq; ciuitate peregrinis, & factis tabulis nouis, hoſtem ſuſtinere potuerunt. Cleomenes Lacedæmonius, cùm mille & quingenti ſoli

Seruorū opera fortitudoq; in bellis.

Lace

Lacedæmonij qui arma ferre poſſent, ſuperfuiſſent: ex ſeruis manumiſſis bellatorum nouem millia conſcripſit. Athenienſes quoq; cōſumptis publicis opibus, ſeruis libertatē dederunt. Ac ne in ſolo uirili ſexu extimes inter ſeruos extitiſſe uirtutes, accipe ancillarū factum non minus memorabile: ac ne quo utilius Reipub. in ulla nobilitate reperias Nonis Iulijs diem feſtum eſſe ancillarū, tam uulgò notum eſt, ut nec origo, nec cauſa celebritatis ignota ſit. Iunoni enim Caprotinæ die illo liberæ pariter ancillǽq; ſacrificāt ſub arbore caprifico: in memoriā Benignæ uirtutis, quæ ancillarum animis pro conſeruatione publicæ dignitatis apparuit. Nam poſt urbē captam, cum ſedatus eſſet Gallicus motus: res uerò publica eſſet ad tenue deducta: finitimi opportunitatem inuadendi Romani nominis aucupati, præfecerunt ſibi Poſthumiū LiuiūFidenatium Dictatorem. Qui mandatis ad Senatum miſſis, poſtulauit: ut ſi uellent reliquias ſuæ ciuitatis manere, matres familiæ ſibi, & uirgines dederentur. Cumq́; patres eſſent in ancipiti deliberatione ſuſpenſi: ancilla nomine Tutela, ſeu Philotis, pollicita eſt, ſe cū cæteris ancillis ſub nomine dominarū ad hoſtes ituram. Habituq́; matrumfamiliâs, & uirginum ſumpto, hoſtibus cum proſequentium lachrymis ad fidem doloris ingeſtæ ſunt. Quæ cùm à Liuio in caſtris diſtributæ fuiſſent, uiros plurimo uino prouocauerunt, diem feſtum apud ſe eſſe ſimulantes. Quibus ſoporatis, ex arbore caprifico, quæ caſtris erat proxima, ſignū Romanis dederūt. qui cùm repētina incurſione ſuperaſſent: memor beneficij Senatus, omnes ancillas manu iuſſit emitti: dotemq́; eis ex publico fecit: & ornatum quo tunc erāt uſæ, geſtare conceßit: diemq́; ipſum Nonas Caprotinas nuncupauit, ab illa caprifico ex qua ſignum uictoriæ

Ancillarum facinus inſigne.

ctoriæ ceperunt: ſacrificiumq́; ſtatuit annua ſolennitate celebrandũ: cui lac quod ex caprifico manat, propter memoriam facti præcedentis, adhibetur. Serui philoſophi. *Sed nec ad philoſophandum ineptũ uel impar ſeruile ingeniũ fuit.* Ex Gel. lib. 2. cap. 18. *Phædon ex cohorte Socratica, Socratiq́; & Platoni perfamiliaris: adeo, ut Plato eius nomini librum illum diuinũ de immortalitate animæ dicaret: ſeruus fuit, forma atque ingenio liberali. Hunc Cebes Socraticus, hortante Socrate, emiſſe dicitur, habuiſſeq́; in philoſophiæ diſciplinis: atq; is poſtea philoſophus illuſtris emerſit, ſermonesq́; eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alij quoq; non pauci ſerui fuerunt, qui pòſt philoſophi clari extiterunt. Ex quibus ille Menippus fuit, cuius libros M. Varro in Satyris æmulatus eſt: quas alij Cynicas, ipſe appellauit Menippeas.*

Sed & Philoſtrati Peripatetici ſeruus, Polus: & Zenonis Stoici ſeruus, qui Perſeus uocatus eſt: & Epicuri, cui Apud Gel. lib. 2. cap. 18. Mus legitur. *Mys nomen fuit, philoſophi non incelebres illa ætate uixerunt. Diogenes etiam Cynicus, licet ex libertate in ſeruitutem uenũ ierat: quem cum emere uellet Xeniades Corinthius, & quid artificij nouiſſet percontatus eſſet: Noui, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. Tũc Xeniades reſponſum eius miratus, emiſit manu: filiosq́; ſuos ei tradens, Accipe (inquit) liberos meos, quibus imperes. De Epicteto autẽ philoſopho nobili, quòd is quoq; ſeruus fuit recẽtior eſt memoria, quàm ut poſsit inter obliterata neſciri. Cuius etiã de ſe ſcripti duo uerſus ferũtur ex quibus illud latenter intelligas, non omnino Dijs exoſos eſſe, qui in hac uita cũ ærumnarũ uarietate luctãtur: ſed eſſe arcanas cauſas, ad quas paucorũ potuit puenire curioſitas.*

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σῶμα πηρός,
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Habes

Habes (ut opinor) aſſertum, non eſſe faſtidio deſpiciendum ſeruile nomen: & cum Iouem tetigerit cura de ſeruo: & multos ex his fideles, prouidos, fortes, & philoſophos etiam extitiſſe cõſtiterit. Nũc de Sigillaribus, ne ridẽda me potius exiſtimes, quàm ſancta dixiſſe, paucis recenſendũ eſt. Epicadus refert, Herculẽ occiſo Geryone, cũ uictor per Italiam armenta duxiſſet, ponte, qui nũc Sublicius dicitur, ad tempus inſtructo, hominũ ſimulachra pro numero ſociorum, quos caſu peregrinationis amiſerat, in fluuium demiſiſſe: ut aqua ſecunda in mare deuecta, pro corporibus defunctorum ueluti patrijs ſedibus redderentur: & inde uſum talia ſimulachra fingendi inter ſacra manſiſſe. Sed mihi huius rei illa origo uerior extimatur, quam paulò antè memini retuliſſe: Pelaſgos poſtquàm felicior interpretatio, capita, non uiuentium, ſed *fictilia: & φωτὸς æſtimationem, non ſolùm hominem, ſed etiam lumen ſignificare docuiſſet, cœpiſſe Saturno cereos potius accendere: & in ſacellum Ditis aræ Saturni cohærens oſcilla quædam pro ſuis capitibus ferre. Ex illo traditum, ut cerei Saturnalibus mißitarentur, & ſigilla arte fictili fingerentur, ac uenalia pararentur: quæ homines pro ſe, atque ſuis piaculum pro Dite Saturno facerent. Ideo Saturnalibus talium commerciorum celebritas cœpta, ſeptem occupat dies, quos tantum feriatos facit eſſe, nõ feſtos omnes. Nam medio, id eſt, decimotertio Calendas feſtum probauimus: & alijs hoc aſſertionibus ab his probatum eſt, qui rationem anni, menſium, dierumq́;, & ordinationẽ à Cæſare digeſtam plenius retulerunt.

Sigillariorum origo quę fuerit.

*fictitia

Quomodo annum ordinàuerit Romulus. CAP. XII.

CVmq́; hic finem loquendi facere uellet, ſubiecit Aurelius Symmachus, * Perge mi Prætextate eloquio

*Pergin’

P tam

tam dulci de anno quoq; ediſſertare, antequàm experiaris
moleſtiam conſulentis: ſi quis fortè de præſentibus igno=
rat, quo ordine uel apud priſcos fuerit, uel certioribus
poſtea regulis innouatus ſit. Ad quod diſcendum, ipſe mi=
hi uideris audientium animos incitaſſe, de diebus menſi
additis diſſerendo. Tum ille eodem ductu orandi reliqua
Anni incertitudo. contexit. Anni certus modus apud ſolos ſemper Aegy=
ptios fuit: aliarum gentium diſpari numero, pari errore
nutabat. Et ut contentus ſim referendo paucarum morem
regionum, Arcades annum ſuum tribus menſibus explica
bant: Acarnanes ſex: Græci reliqui trecentis quinquagin
ta quatuor diebus annum proprium computabant. Non
igitur mirum in hac uarietate, Romanos quoq; olim au=
tore Romulo, annum ſuum decem habuiſſe mẽſibus ordi=
natum. Quia annus à Martio incipiebat, & cõficiebatur
diebus CCCIIII. Vt ſex quidem menſes, id eſt, Apri=
lis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December tri
cenûm eſſent dierũ: quatuor uerò, Martius, Maius, Quin
tilis, October, tricenis & ſingulis expedirentur, qui ho-
dieq; ſeptimanas habent nonas, cæteri quintanas. Septi-
manas autem habentibus ab Idibus reuertebantur Calen=
dæ ad diem ſeptimumdecimum. Verũ habentibus quinta=
nas, ad decimumoctauum remeabat initiũ Calendarum.
Primus menſis, Martius. Hæc fuit Romuli ordinatio, qui primũ anni menſem ge=
nitori ſuo Marti dicauit: quem menſem anni primum fuiſ
ſe, uel ex hoc maximè probatur, quòd ab ipſo Quintilis
quintus eſt, & deinceps pro numero nominabantur. Hu=
ius etiam die prima, ignem nouum Veſtæ aris accende=
bant: ut incipiẽte anno, cura denuo ſeruandi nouati ignis
inciperet. Eodem quoq; ingrediente menſe, tam in regia,
curijsq;, atq; Flaminũ domibus, laureæ ueteres nouis lau
reis

reis mutabantur. E*odem quoq; menſe & publicè, & pri-uatim ad* A*nnam perennam ſacrificatum itur: ut annare, perennareq; commodè liceat.* Hoc *menſe mercedes exol-uebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit.* Co*mitia auſpicabantur, uectigalia locabant.* Et *ſeruis cœnas apponebāt matronæ: ut domini, Saturnalibus: illæ, ut prin cipio anni ad promptum obſequium honore ſeruos inui-tarent: hi, quia gratiam perfecti operis exoluerent.* Se*cundum menſem nominauit* A*prilem, ut quidam putant, cum aſpiratione: qua* A*phrilem, à ſpuma, quā* G*ræci uo-cant* ἀφρὸν*, unde orta* V*enus creditur.* Et *hanc* R*omuli aſ ſerunt fuiſſe rationem, ut primum quidem menſem à pa-tre ſuo* M*arte, ſecundum ab* A*eneæ matre* V*enere nomi-naret: & hi potiſſimum anni principia ſeruarēt, à quibus eſſet* R*omani nominis origo: cùm hodie quoque in ſacris* M*artem, patrem,* V*enerem, genitricem uocemus.* A*lij pu-tant* R*omulū uel altiore prudētia, uel certi numinis pro-uidentia, ita primos ordinaſſe menſes, ut cùm præcedens* M*arti eſſet dicatus, deo plerunq; hominum necatori, ut* Homerus *ait naturæ conſcius,* ἄρες ἄρες βροτολοιγὲ μιαιφόνε τειχεσιπλῆτα*: ſecundus* V*eneri dicaretur, quæ uim eius, quaſi benefica leniret.* N*am & in duodecim zodiaci ſi-gnis, quorum certa certorum numinum domicilia credun tur: cùm primum ſignū* A*ries* M*arti aßignatus ſit, ſequēs mox* V*enerem, id eſt,* T*aurus, accepit.* E*t rurſus è regione* S*corpius ita diuiſus eſt, ut* D*eo eſſet utriq; cōmunis.* N*ec exiſtimatur cœleſti ratione carere ipſa diuiſio.* S*iquidē a-culeo uelut potentißimo telo pars armata poſterior, domi ciliū* M*artis eſt: priorē uerò partē, cui* ζυγὸς *apud* G*ræcos nomen eſt, nos libram uocamus,* V*enus accepit: quæ uelut iugocōcordi iungit matrimonia, amicitiasq; cōponit.* S*ed*

Secūdus, Aprilis.

Ἰλιάδ. ε.

*Cincius *Cingius in eo libro, quem de Faſtis reliquit, ait imperitè quoſdam opinari Aprilē menſem antiquos à Venere dixiſſe, cùm nullus dies feſtus, nullumq́; ſacrificium inſigne Veneri per hunc menſem à maioribus inſtitutum ſit. Sed ne in carminibus quidem Saliorum Veneris ulla, ut cæterorum cœleſtium, laus celebratur.* Cingio etiam Varro

*Cincio

conſentit, affirmans nomen Veneris ne ſub regibus quidē apud Romanos, uel Latinum uel Græcum fuiſſe: & ideo non potuiſſe mēſem à Venere nominari. Sed cùm ferè ante æquinoctiū uernum triſte ſit cœlum, & nubibus obductum: ſed & mare nauigantibus clauſum: terræ etiā ipſæ aut aqua, aut pruina, aut niuibus cōtegantur, eaq́; omnia uerno, id eſt, hoc menſe, aperiantur: arbores quoq; nec minus cætera quæ continet terra, aperire ſe in germen incipiant: ab his omnibus menſem Aprilē dici meritò credendum, quaſi Aperilē: ſicut apud Athenïēſes ἀνθεστηριὼν idē menſis uocatur, ab eo, quòd hoc tēpore cūcta floreſcant. Non tamen negat Verrius Flaccus hoc die poſtea conſtitutum, ut matronæ Veneri ſacrum facerent. Cuius rei cauſam, quia huic loco non conuenit, prætereundū eſt. Maium Romulus tertiū poſuit, de cuius nomine inter autores lata diſſenſio eſt. Nā Fuluius Nobilior in Faſtis, quos in æde Herculis Muſarū poſuit, Romulum dicit, poſtquā populū in maiores,* minoresq́; diuiſit, ut altera pars conſilio, altera armis Rempub. tueretur: in honorem utriuſq; partis, hunc Maium, ſequentem Iunium menſem uocaſſe. Sunt qui hūc mēſem ad noſtros faſtos à Tuſculanis trāſiſſe commemorent: apud quos nunc quoque uocatur Deus Maius, qui eſt Iupiter, à magnitudine ſcilicet, ac maieſtate dictus.* Cingius mēſem nominatū putat à Maia, quam Vulcani dixit uxorem: argumētoq́; utitur, quod Flamen

Tertius, Maius.

*iuniores

*Cincius

Vulc

Vulcanalis Calendis Maijs huic Deæ rem diuinam facit. Sed Piſo uxorẽ Vulcani Maieſtam, non Maiam dicit uocari. Cõtendunt alij Maiam Mercurij matrẽ menſi nomẽ dediſſe: hinc maximè probãtes, quòd hoc menſe mercatores omnes Maiæ pariter, Mercurioq́; ſacrificant. Affirmant quidam, quibus Cornelius Labeo conſentit, hãc Maiam, cui menſe Maio res diuina celebratur, terrã eſſe: hoc adeptam nomẽ, à magnitudine: ſicut & Mater magna in ſacris uocatur: aſſertionemq́; extimationis ſuæ etiam hinc colligunt, quòd ſus prægnans ei mactatur, quæ hoſtia eſt propria terræ. Et Mercuriũ ideo illi in ſacris adiungi dicunt: quia uox naſcenti homini terræ contactu datur. Scimus autẽ Mercurium uocis, & ſermonis potentẽ. Autor eſt Cornelius Labeo, huic Maiæ, id eſt, terræ, ædem Calendis Maijs dedicatã, ſub nomine Bonæ deæ: & eandem eſſe Bonã deam & terrã, ex ipſo ritu occultiore ſacrorũ doceri poſſe confirmat. Hanc eandem, etiam Bonam, Faunamq́;, Opemq́;, & Fatuam, Pontificum libris indigitari. Bonam, quòd omniũ nobis ad uictum bonorum cauſa eſt: Faunã, quòd omni uſui animãtiũ fauet: Opẽ, quòd ipſius auxilio uita conſtet: Fatuam à fando, quòd (ut ſuprà diximus) infantes partu editi, nõ prius uocẽ edunt, quàm attigerint terram. Sunt qui dicant hanc Deam potentiam habere Iunonis: ideoq́; regale ſceptrũ in ſiniſtra manu ei additum. Eandem alij Proſerpinã credunt, porcaq́; ei rem diuinam fieri: quia ſegetẽ quam Ceres mortalibus tribuit, porca depaſta eſt. Alij χθονίαν ἑκάτην. Bœoti Semelã credunt, necnon eandem Fauni filiam dicunt: obſtitiſſeq́; uoluntati patris in amorem ſuum lapſi, ut & uirga myrtea ab eo uerberaretur: cùm deſiderio patris, nec uino ab eodem preſſa, ceßiſſet: transfiguraſſe ſe tamen in ſerpentem

pater creditur, & coiſſe cum filia. Horum omnium hoc *proferunt indicij, quòd uirgam myrteam in templo habe ri nefas ſit: quòd ſuper caput eius extendatur uitis, qua maximè eam pater decipere tentauit: quòd uinum in tem plũ eius nõ ſuo nomine ſoleat inferri, ſed uas in quo uinũ inditum ſit, mellarium nominetur, & uinum lac nuncupe tur: ſerpentesq́; in templo eius nec terrentes, nec timẽtes indifferenter appareant.* Quidam Medeam *putant, quòd in æde eius omne genus herbarum ſit, ex quibus antiſti- tes dant plerunque medicinas: & quòd templum eius ui- rum introire non liceat, propter iniuriã, quam ab ingra- to uiro* Iaſone *perpeſſa eſt.* Hæc *apud* Græcos θεὸς γυναι- κεία *dicitur, quam* Varro *filiã* Fauni *tradidit: adeò pudi- cam, ut extra* γυναικωνίτιν *nũquam ſit egreſſa, nec nomẽ eius in publico fuerit auditum, nec uirum unquam uide- rit, uel à uiro uiſa ſit: propter quod nec uir templum eius ingreditur.* Vnde *& mulieres in* Italia *ſacro* Herculis *nõ licet intereſſe: quia* Herculi, *cùm boues* Geryonis *per* Ita- *liæ agros duceret, ſitienti reſpondit mulier, aquam ſe nõ poſſe præſtare, quòd fœminarum deæ celebraretur dies: nec ex eo apparatu uiris guſtare fas eſſet.* Propter *quod* Hercules *facturus ſacrum, deteſtatus eſt præſentiam fœmi narum: &* Potitio *ac* Pinario *ſacrorum cuſtodibus iuſsit, ne muliẽrem intereſſe permitterẽt.* Ecce *occaſio nominis, quo* Maiam *eſſe eandẽ, &* Terram, *&* Bonam deam *di- ximus: coëgit nos de* Bona dea *quæcunq; cõperimus pro tuliſſe.* Iunius Maium *ſequitur, aut ex parte populi (ut ſuprà diximus) nominatus: aut (ut* Cingius *arbitratur) quòd* Iunonius *apud* Latinos *antè uocitatus, diuq́; apud* Aricinos, Præneſtinosq́; *hac appellatione in faſtos rela- tus ſit: adeò, ut (ſicut* Niſus *in cõmentarijs* Faſtorũ *dicit) apud*

γυναικωνίτις, gynęceum uel mulierum cõclaue dicitur.

Quartus, Iunius.

apud maiores quoq; noſtros hæc appellatio menſis diu manſerit: ſed poſt detritis quibuſdam literis, ex Iunonio Iunius dictus ſit. Nam & ædes Iunoni Monetæ Calend. Iunijs dedicata eſt. Nonnulli putauerunt Iunium menſem à Iunio Bruto, qui primus Romæ conſul factus eſt, nominatũ: quòd hoc mẽſe, id eſt, Calend. Iunijs, pulſo Tarquinio, ſacrum Carneæ deæ in Cælio monte uoti reus fecerit. Hanc deam uitalibus humanis præeſſe credunt. Ab ea denique petitur, ut iecinora & corda, quæq; ſunt intrinſecus uiſcera, ſalua conſeruet. Et quia cordis beneficio, cuius diſsimulatione Brutus habebatur idoneus emendationi publici ſtatus extitit, hanc deam, quæ uitalibus præeſt, templo ſacrauit. Cui pulte fabaria & larido ſacrificatur: quòd uires maximè his rebus corporis roborentur. Nam & Calend. Iuniæ fabariæ uulgò uocantur: quia hoc menſe adultæ fabæ diuinis rebus adhibentur. Sequitur Iulius, qui cum ſecundum Romuli ordinationem Martio anni tenente principium, Quintilis à numero uocaretur: nihilominus tamen etiam poſt præpoſitos à Numa Ianuarium ac Februarium, retinuit nomen: cùm non uideretur iam quintus eſſe, ſed ſeptimus. Sed poſtea in honorem Iulij Cæſaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio conſule, Iulius appellatus eſt: quòd hoc menſe ad quartum Idus Quintilis, Iulius procreatus ſit. Quintus, Iulius: qui antè dict' fuit Quintilis.

Auguſtus deinde eſt, qui Sextilis antea uocabatur, donec honori Auguſti daretur ex ſenatuſconſulto, cuius uerba ſubieci: Cùm imperator Cæſar Auguſtus menſe Sextili, & primum conſulatum inierit, & triumphos tres in urbẽ intulerit: & ex Ianiculo legiones deductæ, ſecutæq; ſint eius auſpicia, ac fidẽ: & Aegyptus hoc menſe in poteſtatem populi Romani redacta ſit: finiſq; hoc menſe Sextus Auguſtus, qui antea Sextilis.

bellis ciuilibus impoſitus ſit: atq; ob has cauſas hic menſis huic imperio feliciſſimus ſit, ac fuerit, placere ſenatui, ut menſis Auguſtus appelletur. Idem plebiſcitum factum ob eandem rem, Sex. Pacubio tribuno plebem rogante.

Septimus, September. Mensis September principalem ſibi retinet appellationem, ex Germanici appellatione.

Octauus, October: cui Nouēber, Decēberq́ ſuccedunt. *Octobrem uerò ſuo nomine Domitianus inuaſerat. Sed ubi infauſtum uocabulum ex omni ære, uel ſaxo placuit eradi: menſes quoq; uſurpatione tyrannicæ appellationis exuti ſunt. Cautio poſtea principum cæterorum diri ominis infauſta uitantium, menſibus à Septembri uſq; ad Decembrem priſca nomina reſeruauit.*

Hæc fuit à Romulo annua ordinata dimenſio, qui (ſicut ſuprà iam diximus) annum decem menſium, dierum uerò quatuor & trecentorum habendum eſſe conſtituit: menſesq́; ita diſpoſuit, ut quatuor ex his tricenos & ſingulos: ſex uerò tricenos haberent dies. Sed cùm is numerus neq; ſolis curſui, neq; lunæ rationibus cōueniret: nonnunquam uſu ueniebat, ut frigus anni æſtiuis menſibus, & contrà calor hyemalibus proueniret. Quod ubi contigiſſet, tantum dierum ſine ullo menſis nomine patiebantur aſſumi, quantū ad id anni tempus adduceret: quo cœli habitus inſtanti menſi aptus inueniretur.

De ordinatione anni per Numam: & quæ cauſa fuerit intercalandi: quoq́; tempore primum intercalatū ſit. CAP. XIII.

Anni diuiſio per Numam. *SEd ſecutus Numa, quantum ſub cœlo rudi, & ſeculo adhuc impolito, ſolo ingenio magiſtro comprehendere potuit: uel quia Græcorum obſeruatione forſan inſtructus eſt, quinquagīta dies addidit: ut in trecētos quinquaginta quatuor dies, quibus duodecim lunæ curſus cō-*

ſici

ſici credidit, annus extenderetur: atq; his quinquaginta à ſe additis, adiecit alios ſex, retractos illis ſex mēſibus, qui triginta habebāt dies, id eſt, de ſingulis ſingulos: factosq́; quinquaginta & ſex dies, in duos nouos menſes pari ratione diuiſit: ac de duobus priorem Ianuarium nuncupauit, primumq́; anni eſſe uoluit: tanquam bicipitis Dei menſem, reſpicientem ac proſpicientem tranſacti anni finem, futuriq́; principia. Secundum dicauit Februo Deo, qui luſtrationū potēs creditur. Luſtrari autē eo mēſe ciuitatē neceſſe erat, quo ſtatuit, ut iuſta dijs manibus ſoluerentur.

Numæ ordinationem finitimi mox ſecuti: totidem diebus, totidemq́; menſibus, ut Pompilio placuit, annū ſuum cōputare cœperunt. Sed hoc ſolo diſcrepabāt, quòd menſes undetricenum, tricenumq́;, in numero alternauerunt. Paulò pòſt Numa in honorem imparis numeri, ſecretum hoc & ante Pythagoram parturiente natura, unū adiecit diem, quē Ianuario dedit, ut tam in anno quàm in menſibus ſingulis, præter unum Februarium, impar numerus ſeruaretur. Nam quia duodecim mēſes ſi ſinguli aut pari, aut impari numero putarentur, conſummationem parem facerent: unus pari numero inſtitutus, uniuerſam putationem imparē fecit. Ianuarius igitur, Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December, undetricenis cenſebantur diebus: & quintanas Nonas habebant. Ac poſt Idus in omnibus ſeptemdecim ad Calendas computabantur. Martius uerò, Maius, Quintilis & October, dies tricenos ſingulos poſſidebant: Nonæ in his ſeptimanæ erāt. Similiterq́; poſt Idus, decem & ſeptem dies in ſingulis, uſq; ad ſequentes Calendas computabantur. Sed ſolus Februarius uiginti & octo retinuit dies: quaſi Inferis & diminutio, & par numerus conueniret.

Intercalationis cauſa.

Cum ergo Romani ex hac diſtributione Pompilij, ad Lunæ curſum, ſicut Græci, annum proprium computarẽt: neceſſariò & intercalarẽ menſem inſtituerũt, more Græcorum. Nam & Græci cùm animaduerterent, temerè ſe trecentis quinquaginta quatuor diebus ordinaſſe annum: quoniam appareret de ſolis curſu, qui trecentis ſexaginta quinq; diebus, & quadrante zodiacum cõficit, deeſſe anno ſuo undecim dies & quadrantem: intercalares ſtatuta ratione cõmenti ſunt. Ita ut octauo quoq; anno nonaginta dies, ex quibus tres menſes tricenûm dierum compoſuerunt, intercalarent. Id Græci fecerunt, quoniam erat operoſum atq; difficile, omnibus annis undecim dies, & quadrantem intercalare. Itaq; maluerunt hunc numerũ octies multiplicare, & nonaginta dies, qui naſcũtur, ſi quadrãs cum diebus undecim octies componatur, inſerere, in tres menſes (ut diximus) diſtribuẽdos. Hos dies ὑπερβαίνοντας, menſes uerò ἐμβολίμους appellabant. Hunc ergo ordinem Romanis quoque imitari placuit: ſed fruſtra. quippe fugit eos, diem unum, ſicut ſuprà admonuimus, additũ à ſe ad Græcum numerũ, in honorẽ imparis numeri. Ea re per octennium conuenire numerus, atq; ordo nõ poterat. Sed nondum hoc errore comperto, per octo annos, nonaginta quaſi ſuperfundendos Græcorum exemplo computabant dies: alterniſq; annis binos & uicenos, alternis ternos uicenoſq; intercalares expenſabant intercalationibus quatuor. Sed octauo quoque anno, intercalatores octo affluebant dies ex ſingulis, quibus uertentis anni numerũ apud Romanos ſuper Græcũ abundaſſe iam diximus. Hoc quoque errore iam cognito, hæc ſpecies emẽdationis inducta eſt. Tertio quoq; octennio ita intercalandos diſpenſabant dies: ut non nonaginta, ſed ſexaginta ſex intercalarent: compen

compenſatis uiginti quatuor diebus pro illis, qui per totidem annos ſupra Græcorum numerum creuerant. Omni autem intercalationi mēſis Februarius deputatus eſt: quoniam is ultimus anni erat. Quod etiam ipſum de Græcorum imitatione faciebāt. Nam & illi ultimo anni ſui mēſi, ſuperfluos interſerebant dies: ut refert Glaucippus, qui de ſacris Atheniēſium ſcripſit. Verum una re à Græcis differebant: nam illi confecto ultimo menſe: Romani non confecto Februario, ſed poſt uigeſimumtertium diem intercalabāt, Terminalibus ſcilicet iam peractis. Deinde reliquos Februarij mēſis dies, qui erant quinq;, poſt intercalationem ſubiungebāt: credo uetere religionis ſuæ more, ut Februarium omnino Martius ſequeretur.

Sed cum ſæpe eueniret, ut nundinæ modo in anni principem diem, modo in Nonas caderēt: utrunq; autem perniciosum Reipublicæ putabatur: remedium, quo hoc auerteretur, excogitatum eſt. Quod aperiemus, ſi prius oſtenderimus, cur nundinæ uel primis Calēdis, uel nonis omnibus cauebantur. Nam quoties incipiēte anno, dies cœpit, qui adiectus eſt nūdinis: omnis ille annus infauſtis caſibus luctuoſus fuit: maximeq; Lepidiano tumultu opinio iſta firmata eſt. De nundinarū die.

Nonis autem conuentus uniuerſæ multitudinis uitandus exiſtimabatur: quoniam populus Romanus, exactis etiam regibus, diem hunc Nonarum maximè celebrabat, quem natalem Ser. Tullij exiſtimabant. Quia cùm incertum eſſet, quo menſe Ser. Tullius natus eſſet: Nonis tamen natū eſſe conſtaret: omnes Nonas celebri notitia frequentabant. Veritos ergo qui diebus præerant, ne quid nundinis collecta uniuerſitas ob regis deſideriū nouaret: cauiſſe, ut Nonæ à nundinis ſegregarentur. Vnde dies ille, quo* * lætitia

abund

abundare annũ diximus, eorum eſt permiſſus arbitrio, qui faſtis præerant: ut, cùm uellent, intercalarent: dũmodo eũ in medio Terminaliorum, uel menſis intercalaris ita locarent, ut à ſuſpecto die celebritatẽ auerterent nundinarum. Atq; hoc eſt, quod quidam ueterum retulerunt: non ſolùm menſem apud Romanos, uerumetiam diem intercalarem fuiſſe.

Quo tempore primùm intercalatum ſit.

Quando autem primùm intercalatum ſit, uariè refertur: & Macer quidem Licinius eius rei originem Romulo aßignat. Antiâs libr. 2. Numam Pompilium ſacrorum cauſa id inueniſſe contendit. Iunius Ser. Tullium regem, primum intercalaſſe cõmemorat: à quo & nundinas inſtitutas Varroni placet. Tuditanus refert lib. 3. magiſtratuũ, Decemuiros, qui decem tabulis duas addiderunt, de intercalando populum rogaſſe. Caßius eoſdem ſcribit autores. Flauius id egiſſe Martium Conſulem dicit, ab urbe condita anno quingenteſimo ſexageſimo ſecundo, inito mox bello Aetolico. Sed hoc arguit Varro: ſcribẽdo, antiquiſſimam legem fuiſſe inciſam in columna ærea, à L. Pinatio & Furio Conſulibus, cui mentio intercalaris aſcribitur. Hæc de intercalandi principio ſatis relata ſint.

Quem in modum primum Iulius, deinde Auguſtus Cæſares annum correxerint. CAP. XIIII.

VErùm fuit tempus, cùm propter ſuperſtitionẽ intercalatio omnis omiſſa eſt: nõnunquam uero per gratiam ſacerdotum, qui cùm publicanis proferri, uel imminui conſulto anni dies uolebant, modo auctio, modo retractio dierum proueniebat, & ſub ſpecie obſeruationis, emergebat maior confuſionis occaſio.

Sed poſtea C. Cæſar omnem hanc inconſtantiam temporum, uagam adhuc & incertam, in ordinem ſtatutæ definit

finitionis coëgit: adnitente ſibi M. Flauio *ſcriba: qui ſcriptos dies ſingulos ita ad* Dictatorem *retulit: ut & ordo corũ inueniri facilimè poſſet, & inuẽto certus ſtatus perſeueraret.* Ergo C. Cæſar *exordiũ nouæ ordinationis initurus: dies omnes, qui confuſionem adhuc poterant facere, cõſumpſit: eaq; re factũ eſt, ut annus cõfuſionis ultimus, in* CCCCXLIII. *dies protenderetur.* Poſt *hoc imitatus* Aegyptios, *ſolos diuinarum rerum omnium conſcios, ad numerum ſolis, qui diebus* CCCLXV. *& quadrante curſum conficit, annum dirigere cõtendit.* Nam *ſicut* Lunaris *annus mẽſis eſt, quia* Luna *paulò minus quàm menſem in zodiaci circuitione conſumit: ita* Solis *annus hoc dierum numero colligendus eſt, quem peragit, dum ad id ſignum ſe denuo uertit, ex quo digreſſus eſt.* Vnde *annus uertens uocatur: & habetur magnus, cũ* Lunæ *annus breuis putetur.* Horum Vergilius *utrunq; complexus eſt:* Aegyptij ſoli diuinarũ rerũ conſcij.

Interea magnum Sol circumuoluitur annum. Aeneid. 3.

Hinc Atteius Capito *annum à circuitu temporis putat dictum: quia ueteres an, pro circum ponere ſolebãt, ut* Cato *in* Originibus *oratorũ:* An *terminum, id eſt, circum terminum: & ambire, pro circumire.* Iulius *ergo* Cæſar *decẽ dies obſeruationi ueteri ſuperadiecit: ut annũ* CCC. *&* LXV. *dies, quibus* Sol *luſtrat zodiacum, efficerẽt.* Et *ne quadrans deeſſet, ſtatuit ut quarto quoq; anno* Sacerdotes *qui curabant, menſibus ac diebus unum intercalarent diem: eo ſcilicet menſe ac loco, quo etiam apud ueteres menſis intercalabatur: id eſt, ante quinq; ultimos* Februarij *menſis dies: idq; biſextum cenſuit nominandum.* Dies *autem* X. *quos ab eo additos diximus, hac ordinatione diſtribuit:* In Ianuarium, & Sextilem, & Decembrem *binos dies inſeruit:* In Aprilem *autẽ,* Iunium, Septembrem,

An, pro circum apud ueteres.

Nouemb

Nouembrem, ſingulos. Sed neque menſi Februario addidit diem, ne Deo infero religio immutaretur: & Martio, Maio, Quintili, Octobri ſeruauit priſtinū ſtatum, quòd ſatis pleno erant numero, id eſt, dierum ſingulorum tricenorumq́;. Ideo & ſeptimanas habent Nonas, ſicut Numa conſtituit, quia nihil in his Iulius mutauit. Sed Ianuarius, Sextilis, December, quibus Cæſar binos dies addidit, licet tricenos ſingulos habere poſt Cæſarem cœperint, quintanas tamē habent Nonas, & ab Idibus illis ſequētes Calēdas, in undeuiceſimū reuertuntur. Quia Cæſar quos addidit dies, neq; ante Nonas, neq; ante Idus inſerere uoluit, ne Nonarum aut Iduum religionē, quæ ſtatuto erat die, nouella cōperendinatione corrumperet. Sed nec poſt Idus mox uoluit inſerere: ne feriarū quarumq; uiolaretur indictio. Sed peractis cuiuſq; mēſis ferijs, locū diebus aduenis fecit. Et Ianuario quidem dies, quos dicimus quartum, & tertium Calend. Februarias dedit: Aprili, tertium Calend. Maias: Iunio, tertiū Calēd. Iulias: Auguſto quartum & tertium Calend. Septembris: Septembri, tertiū Calend. Octobris: Nouēbri, tertium Calend. Decembris: Decembri uerò, quartum & tertiū Calend. Ianuarias. Ita factum eſt, ut cùm omnes hi mēſes, quibus dies addidit, ante hanc ordinationem habuiſſent menſis ſequentis Calendas ad ſeptimumdecimū reuertentes, poſteà ex augmento additorum dierum, hi qui duos acceperunt, ad nonumdecimum: qui uerò unū, ad octauumdecimū haberēt reditum Calēdarum. Feriarū tamē cuiuſq; mēſis ordo ſeruatus eſt. Nam ſi cui ferè tertius ab Idibus dies feſtus aut feriatus fuit: & cū ad ſextumdecimū dicebatur, etiā poſt augmentum dierū, eadē religio ſeruata eſt, ut tertio ab Idibus die celebraretur: licet ab incremēto nō iam ad decimūſextum

Calend

Calēdas, ſed ad ſeptimumdecimū ſi unus, ad decimūoctauum, ſi duo ſunt additi, diceretur. Nam ideo nouos dies circa finē cuiuſq; mēſis inſeruit, ubi finē omnium, quæ in menſe erant, reperit feriarum: adiectosq; omneis à ſe dies faſtos notauit: ut maiorem daret actionibus libertatem: & non ſolùm nullū nefaſtū, ſed nec comitialē quenq̄ de adiectis diebus inſtituit: ne ambitionē magiſtratuū augeret adiectio. Sic annum ciuilem Cæſar, habitis ad Lunam dimenſionibus, cōſtitutum, edicto palàm poſito publicauit.

Et hucuſq; error ſtare potuiſſet: ni Sacerdotes ſibi errorem nouum ex ipſa emendatione feciſſent. Nam cùm oporteret diem, qui ex quadrantibus conſit, quarto quoq; anno cōfecto, antequàm quintus inciperet, intercalare: illi quarto non peracto, ſed incipiente, intercalabant. Hic error ſex & triginta annis permanſit: quibus annis intercalati ſunt dies duodecim, cùm debuerint intercalari nouē. Sed hunc quoq; errorem ſerò deprehenſum correxit Auguſtus, qui annos duodecim ſine intercalari die tranſigi iußit: ut illi tres dies, qui per annos triginta & ſex uitio Sacerdotalis feſtinationis excreuerant, ſequentibus annis duodecim, nullo die intercalato, deuorarentur. Poſt hoc unum diem ſecundum ordinationē Cæſaris, quinto quoq; incipiente anno, intercalari iußit: & omnē hunc ordinem æreæ tabulæ, ad æternam cuſtodiam, inciſione mandauit.

Anni correctio per Auguſtum facta.

De Calendis, Idibus, ac Nonis. CAP. XV.

TVnc Horus: Dies quidem hic, inquit, intercalaris, antequàm quintus annus incipiat, inſerendus, cum Aegypti matris artium ratione conſentit. Sed in illorum menſibus explicandis uidetur operoſum, quos tricenûm dierum omnes habent: eò quòd explicitis duodecim mēſibus, id eſt, CCCLX. diebus exactis, tunc inter Auguſtū

Proponit Horus ea de quibus deinceps diſputabitur.

atq;

atq; Septembrem reliquos quinq; dies anno ſuo reddunt: adnectentes quarto quoq; anno exacto intercalarem, qui ex quadrantibus cõſit. At hic, nõ à primo in ultimũ menſis diem ad incremẽtum continuum numerus accedit: ſed poſt Calendas dirigitur in Nonas, inde ad quaſdam Idus deflecti audio: pòſt rurſus, ni fallor, imò ut nunc quoq; retuliſti, in ſequẽtes Calendas. Quæ omnia quid ſibi uelint, ſcire equidem uellem. Nam illud nec conſequi poſſe me ſpero, ut uocabula comprehendã, quæ ſingulis apud uos diebus adduntur: dum alios faſtos, uarijsq; alios nominibus nuncupatis. Nundinas quoque ueſtras neſcire me fateor, de quibus obſeruatio tam diligens, tam cauta narratur. Hæc nec mihi erubeſcendũ eſt ignorare, peregrino: à te uerò, Prætextate, diſcere nec ciuem puderet. Tũc Prætextatus: Non ſolum tibi, inquit, Hore, cum ſis Aegypto oriundus, ſed ne nobis quidem, quibus origo Romana eſt, erubeſcendum puto quærere, quod quæſitu dignũ omnes ueteres putauerunt. Nam de Calendis, Nonis, & Idibus, deq; feriarum uarijs obſeruationibus, innumeros autores cura quæſtionis exercuit: & ideo nos quæ de his ab omnibus dicta ſunt, in unum breuiter colligemus. Romulus cùm ingenio acri quidẽ, ſed agreſti, ſtatum proprij ordinaret imperij, initium cuiuſq; menſis ex illo ſumebat die, quo nouã lunam contigiſſet uideri. Quia uerò non continuò euenit, ut eodem die ſemper appareat, ſed modo tardius, modo celerius ex certis cauſis uideri ſolet: cõtigit, ut dum tardius apparuit, præcedẽti menſi plures dies: aut cũ celerius, pauciores darẽtur: & ſingulis quibusq; mẽſibus perpetuam numeri legẽ primus caſus addixit. Sic factum eſt, ut alij triginta & unum, alij undetriginta ſortirentur dies. Omnibus tamen menſibus ex die Nonarum, Idus no-

Initium menſis cuiuſq;, et quot ſingulorum fuerint dies ex ordinatione Romuli.

no die

no die repræſentari placuit:& inter Idus ac ſequentes Calendas conſtitutum eſt, ſexdecim dies eſſe numerandos. Ideo menſis uberior, duos illos quibus augebatur dies, inter Calendas ſuas & Nonas habebat. Hinc alijs quintus à Calendis dies, alijs ſeptimus Nonas facit. Cæſar tamen (ut ſuprà diximus) ſtata ſacra cuſtodiens: nec in illis menſibus, quibus binos adiecit dies, ordinẽ uoluit mutare Nonarum: quia peractis totius menſis ferijs, dies ſuos rei diuinæ cautus inſeruit. Priſcis ergo temporibus, antequam faſti à Cn. Flauio ſcriba inuitis patribus, in omnium notitiã proderentur, Pontifici minori hæc prouincia delegabatur: ut nouæ lunæ primum obſeruaret aſpectum: uiſamq; regi ſacrificulo nuntiaret. Itaq; ſacrificio à Rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex, calata, id eſt, uocata in Capitolium plebe, iuxta curiam* Calabram, quæ caſæ Romuli proxima eſt, quot numero dies à Calendis ad Nonas ſupereſſent, pronuntiabat: & quintanas quidem quinquies dicto uerbo καλῶ, ſeptimanas repetito ſepties prædicabat. Verbum autem καλῶ Græcum eſt, id eſt, uoco: & hũc diem qui ex his diebus qui calarentur primus eſſet, placuit Calendas uocari. Hinc & ipſi curiæ, ad quam uocabantur, *Calabræ nomen datum eſt: & Claßi, quòd omnis in eam populus uocaretur. Ideo autem minor Pontifex numerum dierum, qui ad Nonas ſupereſſent, calando prodebat, quòd poſt nouam lunam oportebat Nonarum die populares, qui in agris eſſent, cõfluere in urbem, accepturos cauſas feriarum à Rege ſacrorum: ſciturosq; quid eſſet eo menſe faciendum. Vnde quidam hinc Nonas extimant dictas: quaſi nouæ initium obſeruationis: uel quòd ab eo die ſemper ad Idus nouem dies putentur. Sicut apud Tuſcos Nonæ plures habebantur: quòd hi nono quoq; die Re-

*calatam

Calendæ unde dictæ.

*calatæ

Nonæ

Idus unde uocatæ.

gem ſuum ſalutabant, & de proprijs negotijs cõſulebant. Iduum porrò nomen à Tuſcis apud quos is dies *Itis uocatur, ſumptum eſt. Item autem illi interpretabantur Iouis fiduciam. Nam cum Iouem accipiamus lucis autorem, unde & Lucetium Salij in carminibus canunt: & Cretenſes Δία τὴν ἡμέραν uocant: ipſi quoq; Romani Dieſpitrem appellant, ut diei patrem: iure hic dies Iouis fiducia uocatur, cuius lux cum ſolis occaſu non finitur, ſed ſplendorẽ diei & noctis continuat, illuſtrante luna: quod ſemper in plenilunio, id eſt, medio menſe, fieri ſolet. Diem uerò, qui uel nocturnis caret tenebris, Iouis fiduciam Tuſco nomine uocauerunt. Vnde & omnes Idus *Iouis ferias obſeruandas ſanxit antiquitas. Alij putant Idus, quòd ea die plena luna uideatur, à uidendo uidus appellatas, mox literã u, detractam: ſicut contrà, quod Græci ἰδεῖν dicunt, nos u, litera addita, uidere dicimus. Nonnullis placet, Idus dictas uocabulo Græco ἀπὸ τοῦ εἴδους: quòd eo die plenam ſpeciem luna demonſtret. Sunt qui exiſtiment, Idus ab oue iduli dictas, quam hoc nomine uocant Tuſci, & omnibus Idibus ouis immolatur à Flamine. Nobis illa ratio nominis uero propior exiſtimatur: ut Idus uocemus diem, qui diuidit menſem. Iduare enim Hetruſca lingua diuidere eſt: unde uidua quaſi ualde idua, id eſt, ualde diuiſa: aut uidua, id eſt, à uiro diuiſa.

*Idis

*Ioui ferias

Calendæ Iunoni ſacræ.

Vt autem Idus omnes Ioui, ita omnes Calendas Iunoni tributas, & Varronis, & Pontificalis confirmat autoritas. Quod etiam Laurentes patrijs religionibus ſeruãt, qui & cognomen Deæ ex ceremonijs addiderunt, Calendarem Iunonẽ uocantes. Sed & omnibus Calendis à mẽſe Martio ad Decembrem huic Deæ Calendarũ die ſupplicant. Romæ quoq; Calend. omnibus præter quod Pontifex

ſex minor, in curia* Calabra rem diuinam Iunoni facit: e= *calata
tiam regina ſacrorũ, id eſt, Regis uxor, porcam uel agnã
in regia Iunoni immolat: à qua etiam Ianum Iunoniũ co=
gnonunatum diximus, quòd illi Deo omnis ingreſſus, huic
Deæ cuncti Calendarũ dies uidentur aſcripti. Cũ enim ini
tium menſiũ maiores noſtri ab exortu lunæ ſeruauerint,
iure Iunoni Calendas addixerũt: lunam ac Iunonẽ eandẽ
putantes: uel quia luna per aërem meat, unde & Græci lu
nam ἄρτεμιν nuncupauerunt, quaſi ἀεροτόμην, quòd aëra
ſecat: Iuno autem aëris arbitra eſt, meritò initia menſium,
id eſt, Calendas huic Deæ conſecrauerunt. Nec hoc præ= **Dies religioſi copulandis nuptijs.**
termiſerim, quòd nuptijs copulandis Calendas, Nonas, &
Idus religioſas, id eſt, deuitandas cenſuerunt. Hi enim dies
præter Nonas feriati ſunt. Ferijs autem uim cuiquam fie=
ri, piaculare eſt. Ideo tunc uitantur nuptiæ, in quibus fieri
uis uirginibus uidetur. Sed Verrium Flaccum iuris Ponti=
ficij peritiſsimum, dicere ſolitum refert Varro, quia ferijs
tergere ueteres foſſas liceret, nouas facere ius non eſſet:
ideo magis uiduis, quàm uirginibus, idoneas eſſe ferias ad
nubendum. Subijciet aliquis: Cur ergo Nonis, ſi feriatus
dies non eſt, prohibetur celebritas nuptiarũ? Huius quoq;
rei in aperto cauſa eſt. Nam quia primus nuptiarum dies
uerecundiæ datur: poſtridie autem nuptam in domo uiri
dominium incipere oportet adipiſci, & rem facere diui=
nam: omnes autem poſtriduani dies, ſeu poſt Calendas,
ſeu poſt Nonas, Idus'ue ex æquo atri ſunt: ideo & No=
nas inhabiles nuptijs eſſe dixerunt, ne nupta, aut poſtera
die libertatem auſpicaretur uxoriam, aut atro immolaret:
quo nefas eſt ſacra celebrari.

Quæ diſcrimina diuerſitatesq; fuerint dierum apud Ro
manos. CAPVT XVI.

Dierum diſcrimina.

SEd quia nos ad commemorationem dierum ordo dedu xit, de hoc quoq;, quod Hori noſtri conſultatio continet, pauca dicenda ſunt. Numa ut in menſes annum, ita in dies menſem quenq; diſtribuit: dieſq; omnes aut feſtos, aut profeſtos, aut interciſos uocauit. Feſti Dijs dicati ſunt. Profeſti hominibus, ob adminiſtrandam rem priuatam, publicamq; conceſsi. Interciſi Deorum hominumq; communes ſunt. Feſtis inſunt ſacrificia, epulæ, ludi, feriæ. Profeſtis, faſti, comitiales, comperendini, ſtati, præliares. Interciſi, in ſe, non in alia diuiduntur. Illorum enim dierum quibuſdam horis fas eſt, quibuſdam fas non eſt, ius dicere. Nam cum hoſtia cæditur, fari nefas eſt: inter cæſa & porrecta, fari licet: rurſus, cum adoletur, non licet. Ergo de diuiſione feſtorum & profeſtorum dierum latius diſſerendum eſt. Sacra celebritas eſt, uel cùm ſacrificia Dijs offeruntur: uel cùm dies diuinis epulationibus celebratur: uel cùm ludi in honorem aguntur Deorum: uel cùm feriæ obſeruantur. Feriarum autem publicarũ genera ſunt quatuor. Aut enim ſtatiuæ ſunt, aut conceptiuæ, aut imperatiuæ, aut nundinæ. Et ſunt ſtatiuæ uniuerſi populi communes, certis & conſtitutis diebus ac menſibus: & in faſtis, ſtatis obſeruationibus annotatæ: in quibus præcipue ſeruantur Agonalia, Carmentalia, Lupercalia. Conceptiuæ ſunt, quæ quotannis à magiſtratibus, uel ſacerdotibus concipiuntur, in dies uel certos, uel etiam incertos: ut ſunt Latinæ, Paganalia, Semẽtinæ, Compitalia. Imperatiuæ ſunt, quas Conſules uel Prætores pro arbitrio poteſtatis indicunt. Nundinæ ſunt paganorum, id eſt, ruſticorum, quibus conueniunt negotijs proprijs uel mercibus prouiſuri. Sunt præterea feriæ propriæ familiarum, ut* Claudiæ familiæ, uel Aemiliæ: ſeu Iuliæ, ſiue Corneliæ: & ſi quas ferias

Dies feſti.

* Claudianæ

rias proprias quæq; familia, ex uſu domeſticæ celebritatis, obſeruat. Sunt ſingulorum: ut natalium, fulgurumq; ſuſceptiones: item funerum, atq; expiationum. Apud ueteres quoq; qui nominaſſet Salutem, Semoniam, Seiam, Segetiam, Tutilianam: ferias obſeruabat. Item Flaminica, quoties tonitrua audiſſet, feriata erat, donec placaſſet Deos. Affirmabant autem ſacerdotes pollui ferias: ſi indictis, conceptisq; opus aliquod fieret. Prætereà Regem ſacrorum Flaminesq; non licebat uidere ferijs opus fieri. Et ideo per præconem denuntiabant, ne quid tale ageretur: & præcepti negligẽs mulctabatur. Præter mulctam uerò affirmabant, eum, qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere: prudentem expiare non poſſe, Scæuola pontifex aſſeuerabat. Sed Vmbro negat, eum pollui, qui opus uel ad Deos pertinens, ſacrorum'ue cauſa feciſſet, uel aliquid ad urgentem uitæ utilitatem reſpiciens actitaſſet. Scæuola deniq; conſultus, quid ferijs agi liceret: reſpondit, quod prætermiſſum noceret. Quapropter ſi bos in ſpecum decidiſſet, eumq; paterfamiliâs adhibitis operis liberaſſet, non eſt uiſus ferias polluiſſe: nec ille qui trabem tecti fractam fulciendo, ab imminenti uindicauit ruina. Vnde & Maro omnium diſciplinarũ peritus, ſciens lauari ouem, aut lanæ purgandæ, aut ſcabiei curandæ gratia, pronuntiauit tunc ouem per ferias licere merſari, ſi hoc remedij cauſa fieret:

Balantumq; gregem fluuio merſare ſalubri. Georg. 1.

Adijciendo enim ſalubri, oſtendit auertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandæ lanæ cauſa fieri, conceſſum.

Hæc de feſtis & qui inde naſcuntur, qui etiã nefaſti uocantur. Nunc de profeſtis, & qui ex his procedunt, loquamur: Profeſti dies.

mur:id eſt,faſtis,comitialibus,comperendinis,ſtatis,prælia ribus.Faſti ſunt,quibus licet fari Prætori tria uerba ſolennia:do,dico,addico.His contrarij ſunt nefaſti. Comitiales ſunt,quibus cum populo agi licet.Et faſtis quidẽ,lege agi poteſt:cum populo,non poteſt: comitialibus, utrunq; poteſt.Comperendini,quibus uadimonium licet dicere.Stati, qui iudicij cauſa cum peregrino inſtituuntur, ut Plautus in Curculione:Status,condictus cum hoſte,interceſſit dies. Hoſtem nunc more uetere ſignificat peregrinum.Præliares ab iuſtis non ſegregauerim: ſiquidem iuſti ſunt continui triginta dies,quibus exercitui imperato,uexillum ruſi coloris in arce poſitum eſt.Præliares autem omnes,quibus fas eſt res repetere,uel hoſtem laceſſere. Nam cum Latia, hoc eſt, Latinarum ſolenne concipitur: item diebus Saturnaliorum:ſed & cum Mundus patet:nefas eſt prælium ſumere.Quare nec Latinarum tempore, quo publicè quondam induciæ inter Romanum populum Latinosq; firmatæ ſunt,inchoari bellum decebat:nec Saturni feſto,qui ſine ullo tumultu bellico creditur imperaſſe: nec patente Mundo, quod ſacrum Diti patri & Proſerpinæ dicatum eſt:meliusq; occluſa Plutonis fauce, eundum ad prælium putauerunt. Vnde & Varro ita ſcribit: Mundus cum patet,Deorum triſtium,atq; Inferûm quaſi Ianua patet.Propterea non modo prælium committi, uerumetiam delectum rei militaris cauſa habere, ac militem proficiſci, nauem ſoluere,uxorem liberûm quærendorum cauſa ducere, religioſum eſt. Vitabant ueteres ad uiros uocandos etiam dies,qui eſſent notati rebus aduerſis. Vitabant etiam ferijs:ſicut Varro in Augurum libris ſcripſit in hæc uerba: Viros uocare ferijs nõ oportet:ſi uocauit, piaculum eſto. Sciendum eſt tamen,eligendi ad pugnandum diem Romanis

nis

nis tunc fuiſſe licentiam, ſi ipſi inferrent bellum. At cùm exciperent, nullum obſtitiſſe diem, quo minus uel ſalutem ſuam, uel publicam defenderent dignitatem. Quis enim ob ſeruationi locus, cùm eligendi facultas non ſuperſit? Dies autem poſtriduanos ad omnia maiores noſtri cauẽdos putarunt: quos etiam atros, uelut infauſta appellatione, damnarunt. Eoſdem tamen nonnulli cõmunes, uelut ad emendationem nominis uocitauerunt. Horum cauſam Gellius Annalium libro decimoquinto, & Caßius Hemina hiſtoriarũ libro ſecundo referunt: Anno ab urbe condita CCCLXIII. à Tribunis militum Virgilio Manlio, Cælio Poſthumio, collegiſq́; eorum, in ſenatu tractatum, quid eſſet, propter quod toties inter paucos annos male eſſet afflicta reſpublica. Et ex præcepto patrũ L. Aquinium Aruſpicem in Senatum uenire iuſſum, religionum requirendarum gratia, dixiſſe, Q. Sulpitium Tribunum militum ad Alliam aduerſum Gallos pugnaturum, rem diuinam dimicandi gratia feciſſe poſtridie Idus Quintilis: item apud Cremeram, multiſq́; alijs temporibus & locis, poſt ſacrificium die poſtero celebratum, male ceßiſſe cõflictum. Tũc patres iußiſſe, ut ad collegium pontificum de his religionibus referretur: Põtificesq́; ſtatuiſſe, poſtridie omnes Calendas, Nonas, Idus, atros dies habendos: ut hi dies neq; præliares, neq; puri, neq; comitiales eſſent. Sed & Fabius Maximus Seruilianus Pontifex in libro duodecimo negat oportere atro die parentare, quia tunc quoq; Ianum Iouemq́; præfari neceſſe eſt, quos nominari atro die nõ oportet. Ante diem quoq; quartum Calendas uel Nonas, uel Idus, tanquam inominalem diem pleriq; uitant. Eius obſeruationis an religio ulla ſit tradita, quæri ſolet. Sed nos nihil ſuper ea re ſcriptum inuenimus: niſi quòd Q. Clau-

Eadem ferè Gellius lib. 5. cap. 17.

Gellius eodem loco.

dius Annalium quinto, cladem illam uaſtiſsimam pugnæ Cannenſis, factam refert ante diem quartum Nonas Sextilis. Ad rem ſanè militarem nihil attinere notat Varro, utrum faſtus uel nefaſtus dies ſit: ſed ad ſolas hoc actiones reſpicere priuatas. Quòd autem nundinas ferias dixi, poteſt argui, quia Titus de ferijs ſcribens, Nundinarum dies non inter ferias retulit, ſed tantum ſolennes uocauit. Et quòd Iulius Modeſtus affirmat, Meſſala Augure conſulente Pontifices, an nundinarum Romanarum, Nonarumq́; dies ferijs tenerentur, reſpondiſſe eos, nundinas ſibi ferias nõ uideri: & quod Trebatius in libro primo Religionum ait, nundinis magiſtratum poſſe manumittere, iudiciaq́; adijcere. Sed contrà Iulius Cæſar decimoſexto Auſpiciorum libro, negat nundinis concionem aduocari poſſe, id eſt, cum populo agi: ideoq́; nundinis Romanorum haberi comitia non poſſe. Cornelius etiam Labeo primo Faſtorum libro, nundinis ferias eſſe pronuntiat. Cauſam uerò huius uarietatis apud* Granium Licinianum libro ſecundo diligens lector inueniet. Ait enim, nundinas Iouis ferias eſſe: ſiquidem Flaminica omnibus nundinis in regia Ioui arietem ſoleat immolare: ſed lege Hortenſia effectũ, ut faſtæ eſſent, uti ruſtici, qui nundinandi cauſa in urbem ueniebant, lites componerent. Nefaſto enim die Prætori fari non licebat. Ergo qui ferias dicunt, à mendacio uindicantur, patrocinio uetuſtatis: qui contrà ſentiunt, æſtimatu ætatis, quæ legem ſequuta eſt, uera depromunt.

Nundinæ an feriæ ſint.

*Caium

Nundinarum origo.

Harum originem quidam Romulo aſsignant, quem cõmunicato regno cum T. Tatio, ſacrificijs & ſodalitatibus inſtitutis, nundinas quoq; adieciſſe commemorant: ſicut Tuditanus affirmat. Sed Caſsius Seruium Tullium feciſſe nundinas dicit, ut in urbem ex agris conuenirent, urbanas

*urbanas ruſticasq́; res ordinaturi. Geminius ait diem nundinarum, exactis iam regibus, cœpiſſe celebrari: quia plerique de plebe, repetita Ser. Tullij memoria, parētarent ei nundinis. Cui rei etiam Varro conſentit. Rutilius ſcribit, Romanos inſtituiſſe nundinas: ut octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent: nono autem die, intermiſſo rure, ad mercatum, legesq́; accipiendas Romam uenirent: & ut ſcita atq; conſulta frequentiore populo referrētur, quæ trinūdino die propoſita, à ſingulis atque uniuerſis facilè noſcebantur. Vnde etiam mos tractus, ut leges trinūdino die promulgarentur. Eâ re etiam cãdidatis uſus fuit, in comitium nundinis uenire, & in colle conſiſtere, unde coràm poſſent ab uniuerſis uideri. Sed hæc omnia negligentius haberi cœpta, & pòſt abolita: poſtquàm*in trinundino etiam ob multitudinem plebis frequentes adeſſe cœperunt. Eſt etiam Nundina Romanorum Dea, à nono die naſcentium nuncupata, qui luſtricus dicitur. Eſt autem luſtricus dies, quo infantes luſtrantur, & nomen accipiunt. Sed is maribus nonus, octauus eſt fœminis.*

* *internundino, ant.*

Nundina Romanorum Dea.

Plene (*ut arbitror*) *anni ac menſium conſtitutione digeſta, habet* Horus *quoque noſter, quod de dierum uocabulis, & obſeruatione conſuluit.*

Et *ſcire equidem uelim, nunquid ſit quod argutus* Niligena, & *gentis accola numerorum potentis, ex hoc ordine* Romanæ *diſpenſationis irrideat: an* Tuſcum *quoq;* Tyberim *aliquid ex diſciplinis ſuis hauſiſſe conſentiat.* Subiecit Euſtathius: Non *ſolùm* Horus *noſter grauis uir, & ornatus, ſed nec quiſquam alius (ut exiſtimo) tam futilis poſſet eſſe iudicij, qui* Romani *anni ſic ad unguē, ut aiūt, emendatum ordinem non probaret: cui maiorem gratiam & tenax memoria, & luculenta oratio referentis adiecit.*

Nec mirum, ſi hæc digeries morſum reprehenſionis euaſit, cui accerſita eſt ab Aegypto poſtremæ correctionis autoritas. Nam Iulius Cæſar, ut ſiderũ motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Aegyptijs diſciplinis hauſit: ita hoc quoq; ex eadem inſtitutione mutuatus eſt, ut ad ſolis curſum finiendi anni tempus extenderet. Latij uerò ueteres incolæ, quia nihil iam tum diſcere ab Aegypto licebat, ad quam nullus illis commeatus patebat, morem Græciæ in numerandis menſium diebus ſequuti ſunt: ut retrouerſum cedente numero, ab augmento in diminutionem computatio reſoluta deſineret. Ita enim nos decimum diem, deinde nonũ, & poſtea octauũ dicimus, ut Athenienſes δεκάτην καὶ ἐνάτην φθίνοντος μηνὸς *ſoliti ſunt dicere.*

Ὀδυσ. ξ. *Homerus quoque quum ait:* Τοῦ μὲν φθίνοντος μηνὸς, τοῦ δ᾽ ἱσταμένοιο, *quid aliud niſi illum* φθίνοντα *dicit, cuius paulatim deficientis ſupputatio in nomen deſinit ſecuturi: &* ἱστάμενον *illum, qui præcedit numerũ ſucceſſurus priori in defectum meanti? Quod & Homerus noſter Mantuanus*

Aeneid. 10 *intelligens, illud ſtare dici, ad quod acceditur, ait: Stat ſua cuiq; dies: extremũ diem ſtare dicens, quaſi ad quem per omnes eatur. Idem poëta doctrina, ac uerecundia iuxtà nobilis, ſciens Romanos ueteres ad lunæ curſum, & ſequentes ad Solis anni tẽpora digeſſiſſe, utriuſq; ſeculi opinioni*

Georg. 1 *reuerentiam ſeruans: Vos ô clariſſima mundi Lumina, inquit, labẽtẽ cœlo quæ ducitis annũ, Liber & alma Ceres: tã lunã quàm ſolem duces anni hac inuocatione deſignãs.*

Omnes Deos referri ad ſolem. Et quòd ex uariis Apollinis oſtendatur nominibus, ipſum eũdem eſſe Deum quem ſolem dicimus. CAPVT XVII.

HIc Auienus: Hoc equidem mecum multũ, ac frequenter agitaui: quid ſit quòd ſolem modo Apollinem, modo Li

do Liberum, modo ſub aliarum appellationum uarietate uenerемur. Et quia ſacrorum omnium Præſulem eſſe te Vecti Prætextate diuina uoluerunt: perge quæſo rationem mihi tantæ ſub uno nomine in nominibus diuerſitatis aperire. Tum Vectius: Caue exiſtimes, mi Auiene, poëtarum gregem cum de dijs fabulantur, non ab adytis plerunque philoſophiæ ſemina mutuari. Nam quòd omnes penè Deos duntaxat qui ſub cœlo ſunt, ad ſolem referunt: non uana ſuperſtitio, ſed ratio diuina commendat. Si enim ſol (ut ueteribus placuit) dux, & moderator eſt reliquorum luminum, & ſolus ſtellis errantibus præſtat: ipſarum uerò ſtellarum curſus, ordinem rerum humanarũ (ut quibuſdam uidetur) pro poteſtate diſponunt: uel (ut Plotino conſtat placuiſſe) ſignificant: neceſſe eſt, ut ſolem, qui moderatur noſtra, moderantes, omnium, quæ circa nos geruntur, fateamur autorem. Et ſicut Maro cùm de una Iunone diceret: Quo numine læſo, oſtendit unius Dei effectus uarios pro uarijs cenſendos eſſe numinibus: ita diuerſæ uirtutes ſolis, nomina Dijs dederunt. Vnde ἓν τὸ πᾶν ſapientum principes prodiderũt. Virtutem igitur ſolis, quæ diuinationi, curationiq́; præeſt, Apollinem uocauerunt. Quæ ſermonis autor eſt, Mercurij nomen accepit. Nam quia ſermo interpretatur cogitationes latentes, ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν propria appellatione uocitatus eſt. Virtus ſolis, quæ fructibus, effectus eiuſdem eſt qui frugibus præeſt. & hinc natæ ſunt appellationes Deorum, ſicut cæterorum, qui ad ſolem certa & arcana ratione referuntur. Et ne tanto ſecreto nuda præſtetur aſſertio, autoritates ueterum de ſingulis conſulamus. Apollinis nomen multiplici interpretatione ad ſolem refertur. cuius rei ordinem pergã pandere. Plato ſolẽ ἀπόλλωνα cognominatũ ſcribit,

Omnes Deos q̃ ſub cœlo ſunt, referri ad ſolẽ.

Apollinem eundem Deum eſſe qui ſol eſt.

Plato Cratylo. Apollo unde dictus.

ἀπὸ

ἀπὸ τοῦ βάλλειν τὰς ἀκτῖνας: *id eſt, à iactu radiorum. Chryſippus* Apollinem ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν καὶ φαύλων οὐσιῶν τοῦ πυρὸς ὄντα. *Primã enim nominis literã retinere ſignificationem negãdi,* ἢ ὅτι μόνος ἐστὶ, καὶ οὐχὶ πολλοί. *Nam & Latinitas eum, quia tantam claritatem ſolus obtinuit, ſolem uocauit. Speuſippus, quòd ex multis ignibus conſtet uis eius,* ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρὸς, αὐτοῦ συνεστῶτος. *Cleanthes,* ὡς ἀπ᾽ ἄλλων καὶ ἄλλων τόπων τὰς ἀνατολὰς ποιουμένου: *id eſt, quòd ab alijs atq; alijs locorũ declinationibus faciat ortus. Cornificius arbitratur* Apollinem *nominatũ* ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν: *id eſt, quia intra circuitũ mundi, quẽ* Græci πόλον *appellant, impetu latus ad ortus refertur. Alij cognominatum* Apollinem *putant* ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα. *Exanimat enim, & perimit animãtes, cum peſtem intemperie caloris immittit, ut* Euripides *in* Phaëthonte: ὦ χρυσοφεγγὲς ἥλι᾽, ὥς μ᾽ ἀπώλεσας, ὅθεν σ᾽ Ἀπόλλων ἐμφανῶς κλήσει βροτός. Idem Archilochus: ἄναξ Ἄπολλον, καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους σήμαινε, καὶ σφᾶς ὄλλυ᾽ ὥσπερ ὀλλύεις. *Deniq; inuſtos morbo* ἀπολλωνοβλήτους καὶ ἡλιοβλήτους *appellant. Et quia ſimules ſunt Solis effectibus effectus lunæ, in iuuando nocendoq;: ideo fœminas certis afflictas morbis* σεληνοβλήτους καὶ ἀρτεμιδοβλήτους *uocant. Hinc eſt quòd arcu, & ſagittis* Apollinis *ſimulachra deco rãtur: ut per ſagittas intelligatur uis emiſſa radiorũ.* Vnde

Ἰλιάδ. α. Homerus αὐτὰρ ἔπειτ᾽ αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς, βάλλε.

I*dem autor eſt & publicæ ſoſpitatis: quam creditur ſol ani mantibus præſtare temperie. Sed quia perpetuam præſtat ſalubritatem, & peſtilens ab ipſo caſus rarior eſt: ideo* Apollinis *ſimulachra manu dextera* Gratias *geſtant, arcum cum ſagittis ſiniſtra: quòd ad noxam ſit pigrior, & ſalutem dextera manus prõptior largiatur.* Hinc *eſt quòd eidem attribuitur medendi poteſtas: quia temperatus ſolis calor*

calor morborum omnium fuga eſt. Nam tam ὡς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους ἀπόλλωνα, *quàm* ἀπολλοῦντα, *cognominatum putant. Quæ ſententia Latini quoq; nominis enuntiationi congruẽs, fecit, ne huius dei nomen uerteremus, ut Apollinem aſpellentem mala intelligas: quem Athenienſes* ἀλεξίκακον *appellãt. Sed & Lidij colunt Apollinem* λοίμιον: Lœmius Apollo. *hoc cognomine, finita peſtilentia, nũcupatum. Eadem opinio ſoſpitalis, & medici Dei, in noſtris quoq; ſacris fouetur. Nanque uirgines Veſtales ita indigitant, Apollo medice, Apollo Pæan. Cum ergo ſint huiuſce ſideris, id eſt, Solis, duo maximi effectus: alter, quo calore tẽperato mortalium uitam iuuat: alter, quo iactu radiorum nõnunquam peſtiferum immittit uirus: duo eademq́; cognomina circa ſingulos effectus proprijs enuntiationibus ſignant: appellantes Deum* ἰήιον *atque* παιᾶνα. *Quæ cognomina utrique effectui ſunt apta: ut ſit* ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι, *id eſt, à ſanando: &* παιὰν ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας. *& rurſus* ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἵεναι, *id eſt, ab immittendo* βέλος ἐχεπευκὲς: καὶ παιὰν ἀπὸ τοῦ παίειν, *id eſt, à feriendo. Obtinuit tamen, ut quum ſanitatem dari ſibi precantur,* ἰὴ παιὰν *per* η *literam enuntient, id eſt, medere Pæan: quum autem* ἵε παιὰν *per* ε *literam dicunt cum aſpiratione prioris literæ, ſignificant hoc dici in aliquem aduerſa precatione,* βάλλε παιὰν, *id eſt, immitte feriendo. Qua uoce ferunt Latonam uſam, quum Apollinem hortaretur impetum Pythonis inceſſere ſagittis. Cuius rei naturalem rationem ſuo loco reddam. Hanc uocem, id eſt,* ἵε παιὰν, *confirmaſſe fertur oraculum Delphicum Athenienſibus, petentibus opem Dei aduerſus Amazonas, Theſeo regnante. Nanq; inituros bellum iuſsit his ipſis uerbis ſemetipſum auxiliatorem inuocari, hortarique. Apollodorus in libro*

Ieius & Pæan.

deci

decimoquarto περὶ θεῶν, ἰήιον ſolem ſcribit appellari, Apollinémque ἀπὸ τοῦ κατὰ κόσμον ἵεσθαι καὶ ἰέναι, id eſt, quòd ſol per orbem impetu fertur. Sed Timotheus ita, σύ τ' ὦ τὸν ἀεὶ

*ἅμα τοῖς πόλον οὐράνιον *λαμπραῖς ἀκτῖσιν ἥλιε βάλλων πέμψον ἑκαβόλον ἐχθροῖς βέλος σᾶς ἀπὸ νευρᾶς παιάν.

ὀδυσ. ω. Eundem Deum præſtantem ſalubribus cauſis οὔλιον appellant, id eſt, ſanitatis autorem: ut ait Homerus, οὖλέ τε καὶ μάλα χαῖρε.

Menandrus ſcribit, Mileſios ἀπόλλωνι οὐλίῳ pro ſalute ſua immolare. Pherecydes refert, Theſea cùm in Cretam ad Minotaurum duceretur, uouiſſe pro ſalute, atque reditu ſuo, ἀπόλλωνι οὐλίῳ, καὶ ἀρτέμιδι οὐλίᾳ. Nec mirum ſi gemini effectus uarijs nominibus celebrātur: cùm alios quoque Deos ex contrario in eadem re duplici cenſeri & poteſtate accipiamus, & nomine: ut Neptunum, quem aliâs ἐνοσίχθονα: id eſt, terram mouentem: aliâs ἀσφαλίωνα: id eſt, ſtabilientem uocant. Item Mercurius hominum mentes & oculos excitat, & ſopit, ut ait poëta:

ὀδυσ. ε. Εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει.

Vnde & Apollinem, id eſt, ſolem modo ſoſpitatem, modo peſtem ſignificantibus cognominibus adoramus: cùm tamen peſtis, quæ ab eo noxijs immittitur, apertè hunc Deū bonis propugnare ſignificet. Hinc eſt, quòd apud Pa-

Libyſtinus. chynum Siciliæ promontorium Apollo Libyſtinus eximia religione celebratur. Nam cum Libyci inuaſuri Siciliam, claſſem appuliſſent ad id promontorium: Apollo qui ibi colitur, inuocatus ab incolis, immiſſa hoſtibus peſte, & penè cunctis ſubita morte interceptis, Libyſtinus cognominatus eſt. Noſtris quoque continetur annalibus, ſimilis eiuſdem Dei præſentiæ maieſtas. Nam quum ludi primò Romæ Apollini celebrarentur: ex uaticinio Martij uatis, carmi

carmineq; Sibyllino, repentino hoſtis aduentu plebes ad arma excitata, hoſti occurrit: eóq; tempore nubes ſagittarum in aduerſos uiſa ferri, & hoſtem fugauit, & uictores Romanos ad ſpectacula Dei ſoſpitalis reduxit. Hinc intelligitur, prælij cauſa, non peſtilentiæ (ſicut quidam exiſtimant) ludos inſtitutos. Hæc eſt autem huius exiſtimationis ratio, quòd tunc ſol ſuper ipſum noſtræ habitationis uerticem fulget. Nam cancer in æſtiuo tropico eſt: in quo meante ſole, radij temperatam noſtram, non eminus, ſed ſuperne demiſſi rectis fulgoribus luſtrant. Vnde extimatum eſt à nonnullis, ad propitiandum tunc maximè Deum caloris, Apollinaribus litari. Sed inuenio in literis, hos ludos uictoriæ, non ualetudinis cauſa (ut quidam annalium ſcriptores memorant) inſtitutos. Bello enim Punico hi ludi ex libris Sibyllinis primùm ſunt inſtituti: ſuadente Cornelio Ruſo Decemuiro, qui propterea Sibylla cognominatus eſt, & poſtea corrupto nomine primus Sylla cœpit uocitari. Fertur autem in carminibus Martij uatis, cuius duo uolumina illata ſunt in Senatum, inuentum eſſe ita ſcriptum: Hoſtem Romani ſi ex agro pellere uultis, Vomicamq; quæ gentium uenit longe, Apollini cenſeo uouendos ludos, Qui quotannis communiter Apollini fiant: His ludis faciendis præſit is prætor, qui ius populo plebiq; dabit ſummum. Decemuiri Græco ritu hoſtijs ſacra faciant. Hoc ſi rectè facietis, gaudebitis ſemper, fietq; Reſpub. melior. Nam is diuus extinguit perduellos ueſtros. Qui ueſtros campos paſcunt placide. Ex hoc carmine cùm procurandi gratia dies unus rebus diuinis impenſus eſſet: poſtea Senatuſconſultum factum, uti Decemuiri (quo magis inſtruerentur de ludis Apollini agendis, réque diuina rectè facienda) libros Sibyllinos adirent.

Obiter de ludis Apollinaribus, & eorum origine.

adirent. In quibus cùm eadem reperta nuntiatum eſſet, cenſuerunt patres Apollini ludos uouendos faciendosq́ue: inq́; eam rem duodecim millia æris Prætori, & duas hoſtias maiores dari: Decemq́; uiris præceptum eſt, ut Græco ritu hiſce hoſtijs ſacrum facerent, Apollini boue aurato, & capris duabus albis auratis: Latonæ, boue fœmina aurata. Ludos in circo populus coronatus ſpectare iuſſus. Hæc præcipuè traditur origo ludorum Apollinarium.

Nunc ex alijs quoq; huius Dei nominibus eundem eſſe
Loxias. *Apollinem, & Solem probemus. Loxias cognominatur, ut ait Aenopides,* ὅτι ἐκπορεύεται τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ δυσμῶν
***Forte legendũ quòd per obliquum** εἰς ἀνατολὰς κινούμενος, *id eſt, *quòd obliquum circulum ab Occaſu ad Orientem pergit. Aut ut Cleanthes ſcribit,* ἐπειδὴ καθ᾽ ἕλικας κινεῖται λοξαὶ γὰρ εἰσὶ καὶ αὗται, *uel quòd flexuoſum pergit iter,* ἢ ὅτι τὰς λοξὰς ἀκτῖνας ἵησι ἐφ᾽ ἡμᾶς
βορειάς οὔσας *βορείους ὄντας νότιος ὤν: *uel quòd tranſuerſos in nos à Meridie immittit radios, cum ſimus ad ipſum Septẽtrionales.*

Delius. *Delius cognominatur* ἀπὸ τοῦ δῆλα, καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτί, *quòd illuminando omnia clara demonſtret.*
Phœbus. Φοῖβος *appellatur (ut ait Cornificius)* ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ, *id eſt, quòd ui fertur. Pleriq; autem à ſpecie, & nitore Phœbum, id eſt,* καθαρὸν, καὶ λαμπρὸν *dictum putant. Item*
Phanes. *Phaneta appellant* ἀπὸ τοῦ φαίνειν. *Et* Φαναῖον, ἐπειδὴ φαίνεται νέος, *quia Sol quotidie renouat ſeſe. Vnde Vergilius: Mane nouum. Camerienſes qui ſacram Soli incolunt inſulam,* ἀειγενητῇ *Apollini immolant,* τῷ τὸν αὐτὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾶν, *id eſt, quòd ſemper exoriẽs gignitur: quodq́; ipſe generat uniuerſa, ſeminando, fouendo, producendo, alendo, augendoq́;.*
Lycius. *Apollinis Lycij plures accipimus cognominis cauſas. Antipater Stoicus Lycium Apollinem nuncupatum ſcribit,* ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος

ζοντ☉ ἡλίȣ. Cleanthes Lycium Apollinem appellatum notat, quòd ueluti lupi pecora rapiunt, ita ipſe quoq; humorem eripit radijs. Priſci Græcorum primam lucem, quæ præcedit Solis exortus, λύκην appellauerunt, ἀπὸ τȣ λευκȣ͂, * id eſt, temporis: hodieq; lycophos cognominant. De quo tempore ita poëta ſcribit: *id eſt, luce temporis

Ἦμ☉ δ᾽ οὔτ᾽ ἄρπω ἠώς, ἔτι δ᾽ ἀμφιλύκη νύξ.

Idem Homerus: Iliados. 7.

Εὔχεο δ᾽ Ἀπόλλωνι λυκηγενεῖ κλυτοτόξῳ. Iliados. 4.

Quod ſignificat, τῷ γεννῶντι τὴν λύκην, id eſt, qui generat exortu ſuo lucem. Radiorum enim ſplendor propinquantem ſolem longè, lateq; præcedens: atq; caliginem paulatim extenuans tenebrarum, parit lucem. Neq; minus Romani, ut pleraq; alia ex Græco, ita & lucē uidētur à lyce figuraſſe. Annum quoq; uetuſtiſſimi Græcorū λυκάβαντα appellant, τὸν ἀπὸ τȣ λύκȣ, id eſt, Sole, βαινόμενον καὶ μετρούμενον. Λύκον autem ſolē uocari, etiam Lycopolitana Thebaidos ciuitas teſtimonio eſt: quæ pari religione Apollinem, itemq; lupū, hoc eſt, λύκον colit: in utroq; ſolem uenerans: quòd hoc animal rapit & cōſumit omnia, in modum Solis: ac plurimum oculorum acie cernens, tenebras noctis euincit. Ipſos quoq; λύκȣς ἀπὸ τῆς λύκης, id eſt, à luce prima appellatos quidam putant: quia hæ feræ maximè id tempus aptum rapiendo pecori obſeruant, quod ante lucanum poſt nocturnam famem ad paſtum ſtabulis expellitur. Et Apollinem πατρῷον cognominarunt: nō propria gentis unius ac ciuitatis religione, ſed ut autorem progenerandarū omnium rerum: quòd ſol humoribus exiccatis, progenerādis omnibus præbuit cauſam. Ut ait Orpheus: Patrous.

Πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βȣλήν. Vnde nos quoque Ianum patrem uocamus: ſolem ſub hac appellatione ue-

r nerantes

Nomius. *nerantes.* Νόμιον Ἀπόλλωνα *cognominauerũt:nõ ex offi=cio paſtorali,ut fabula,per quam fingitur* Admeti *regis pecora pauiſſe:ſed quia ſol* Paſcit *omnia,quæ terra pro=generat.* Vnde *non unius generis, ſed omnium pecorum*

Iliados 21. *paſtor canitur.* Vt *apud* Homerum Neptuno *dicente:*

Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες. Atq; *idem apud eũdem poëtam,equarum paſtor ſignificatur, ut ait:*

Iliados 2. Τὰς ἐν Πιερίῃ θρέψ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων

Ἄμφω θηλείας, φόβον Ἄρηος φορεούσας.

Præterea *ædes ut omnium paſtorum ſunt apud* Camiren-*ſes* ἐπιμηλίου, *apud* Naxios ποιμνίου. Itemq; *Deus* ἀρνοκόμης *colitur,& apud* Leſbios ναπαῖος. Et *multa ſunt cognomi na per diuerſas ciuitates ad* Dei *paſtoris officium tendẽ-tia.* Quapropter *uniuerſi pecoris antiſtes,& uerè paſtor*

Eleleus. *agnoſcitur.* Apollo ἐλελεὺς *appellatur,* ἀπὸ τοῦ ἑλίττεσθαι περὶ τὴν γῆν, *quòd æterno circa terram meatu ueluti uolui ui-detur.ut ait* Euripides, ἥλιε θοαῖς ἵπποισιν εἱλίσσων φλόγα. ἢ ὅτι συναλισθέντος πολλοῦ πυρὸς περιπολεῖ: *uel ut ait* Empedo-*cles,* οὕνεκ' ἀναλισθεὶς μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει. ὑπὸ τ' ἄλλων ἀπὸ τοῦ συναλίσκειν καὶ συναθροίζειν τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ἀνατέλλῃ,

Chryſocomas. *quòd exoriens homines cõducit in cœtũ.* Apollo Chry*ſocomas cognominatur,à fulgore radiorum,quos uocant*

* Ἀκειρεκό-μης *comas aureas ſolis.* Vnde & * ἀκερσεκόμης, *quòd nunquã radij poſſunt à frõte lucis auelli.* Itẽ Argyrotoxus, *quòd*

Argyrotoxus. *enaſcens per ſummum orbis ambitũ, uelut arcus quidam figuratur alba, & argentea ſpecie: ex quo arcu radij in modum emicant ſagittarum.* Smyntheus *cognominatur,*

Smyntheus. ὅτι ζέων θεῖ, *quia feruens currit.* * Κάρνειος, ὅτι καιόμενος

*Κάρνιος. Carneus. ὁρᾶται νέος, *uel quòd cum omnia ardentia conſumantur, hic ſuo calore candẽs ſemper nouus conſtat.* Itẽ Ἀπόλλων σκιάλλιος, ὅτι τὰς κινήσεις ἀλλοίας ποιεῖ, *ſemper nobis ab Au=*

ſtro

ſtro currens. Θυμβραῖος ὅτι τοὺς ὄμβρους θεὶς, quod eſt Deus Thymbræus.
imbricitor. Ἀπόλλων φιλήσιος, quòd lumen eius exoriens Phileſius.
amabile, amiciſsima ueneratione oculorum conſalutamus.
Ἀπόλλων πύθιος οὐχὶ ἀπὸ * τοῦ πυθέσθαι, id eſt, non à conſul= Pythius.
tatione * oraculorum dictus à Phyſicis exiſtimatur, ſed *Τῆς πύστεως
ἀπὸ τοῦ πύθειν, id eſt, σήπειν, quod nunquam ſine ui caloris *occultorũ
efficitur. Hinc ergo πύθων dictum exiſtimãt: licet hoc no=
men ex nece draconis inditum Deo, Græci fabulentur.
Quæ tamen fabula nõ abhorret ab intellectu naturalis ar
cani. Quod apparebit, ſi percurratur ordo, qui de Apol=
line naſcente narratur: ſicut paulò ſuperius enarraturum Fabulæ de Pythone ſerpente
me eſſe promiſi. Latonæ Apollinem Dianamq; pariture ratio naturalis.
Iuno dicitur obſtitiſſe. Sed ubi quandoq; partus effuſus
eſt, draconem ferunt qui πύθων uocitabatur, Deorum cu=
nas inuaſiſſe: Apollinẽq; in prima infantia ſagittis beluã
confeciſſe. Quod ita intelligendum naturalis ratio demõ=
ſtrat. Nanq; poſt chaos, ubi primũ cœpit confuſa defor=
mitas in rerum formas, et elemẽta niteſcere: terraq; adhuc
humida ſubſtantia in molli, atq; inſtabili ſede nutaret: cõ=
ualeſcente paulatim æthereo calore, atque inde ſeminibus
in eam igneis defluentibus, hæc ſidera edita eſſe credun=
tur: & ſolem maxima caloris ui in ſuperna raptũ: Lunam
uerò humidiore, & uelut fœmineo ſexu, naturali quodã
preſſam tepore inferiora tenuiſſe: tanquam ille magis ſub=
ſtantia patris conſtet, hæc matris. Siquidẽ Latonam Phy
ſici uolunt terram uideri, cui diu interuenit Iuno, ne nu=
mina quæ diximus ederentur: hoc eſt, aër, qui tunc humi-
dus adhuc grauisq; obſtabat ætheri: ne fulgor luminum
per humoris aërij denſitatem, tanquam ex cuiuſdam par=
tus progreſsione, fulgeret. Sed diuinæ prouidentiæ uicit
inſtantia, quæ creditur iuuiſſe partũ. Ideo in inſula Delo

ad confirmandam fidem fabulæ, ædes Prouidentiæ, quam ναὸν προνοίας ἀθηνᾶς appellant, apta religione celebratur. Propterea ea in inſula dicuntur nati, quòd ex mari nobis oriri uidentur. Hæc inſula ideo Delos uocatur, quia ortus & quaſi partus luminum omnia facit δῆλα, id eſt, aperta, clareſcere. Hæc eſt autem de nece draconis ratio naturalis, ut ſcribit Antipater Stoicus. Nã terræ adhuc humidæ exhalatio, meando in ſuperna uolubili impetu: atq; inde ſeſe poſtquàm calefacta eſt, inſtar ſerpentis mortiferi, in inferiora reuoluendo, corrumpebat omnia ui putredinis, quæ non niſi ex calore, & humore generatur: ipſumq́; ſolem denſitate caliginis obtegendo nebula, uidebatur quodammodo lumen eius eximere. Sed diuino feruore radiorum tandem, uelut ſagittis incidẽtibus extenuata, excicca ta, enecta, interempti draconis ab Apolline fabulam fecit. Eſt & alia ratio draconis perempti. Nam ſolis meatus licet ab ecliptica linea nunquàm recedat: ſurſum tamen, ac deorſum uentorum uices certa deflexione uariando, iter ſuum uelut flexum draconis inuoluit. Vnde Euripides: Πυριγενὴς δὲ δράκων ὁδὸν ἡγεῖται ταῖς τετραμόρφοις ὥραις ζευγνὺς ἁρμονίᾳ πλούτου πολύκαρπον ὄχημα. Sub hac ergo appellatione cœleſtis itineris ſol, cùm confeciſſet ſuum curſum, draconẽ *confeciſſe dicebatur. Inde fabula exorta eſt, de ſerpentis nece. Sagittarũ autem nomine nõ niſi radiorum iactus oſtẽditur: qui tunc longiſſimi intelligũtur, quo tempore altiſſimus ſol diebus longiſſimis ſolſtitio æſtiuo conficit annuũ curſum. Vnde ἑκηβόλος dictus: καὶ ἑκατηβόλος ἕκαθεν τὰς ἀκτῖνας βάλλων, è longiſſimo altiſſimoq́; radios in terram uſq; demittens. De Pythij cognomine ſufficere iſta potuiſſent, ni hoc quoq; ratio eiuſdẽ appellatiõis ingereret. Cùm enim ſol in ſigno Cancri æſtiuũ ſolſtitium facit

*confixiſſe

facit, in quo eſt lõgiſſimi diei terminus: & inde retrogreſſum agit ad diminutionem dierũ: Pythius eo tempore appellatur: ὡς πύματον θέων, ὅ ἐστι τὸν τελευταῖον δρόμον τρέχων. Idem ei nomen conuenit, & cùm Capricornũ rurſus ingrediens, ultimũ breuiſſimi diei curſum intelligitur peregiſſe: & ideo in alterutro ſignorum, peracto annuo ſpatio draconem Apollo, id eſt, flexuoſum iter ſuũ confeciſſe memoratur. Hanc opinionem Cornificius in Etymis retulit. Ideo autẽ his duobus ſignis, quæ portæ ſolis uocantur, Cancro & Capricorno hæc nomina cõtigerũt: quòd Cancer animal retrò, atque obliquè cedit: eademq; ratione ſol in eo ſigno obliquum (ut ſolet) incipit agere retrogreſſum. Capræ uerò conſuetudo hæc in paſtu uidetur, ut ſemper altũ paſcendo petat, ſed & ſol in Capricorno incipit ab imis in alta remeare. Ἀπόλλωνα διδυμαῖον uocãt, ꝙ geminã ſpeciẽ ſui numinis præfert ipſe: illuminãdo, formandoq́; lunam. Etenim ex uno fonte lucis, gemino ſidere ſpatia diei & noctis illuſtrat. Vnde & Romani Solẽ ſub nomine, & ſpecie * anni, Didymæi Apollinis appellatione uenerantur. Ἀπόλλωνα Δήλιον uocant, quòd quæ obſcura ſunt, claritudine lucis oſtendit, ἀπὸ τοῦ δηλοῦν ἀφανῆ: aut (ut Numenio placet) quaſi unũ, & ſolum. Ait enim priſca Græcorum lingua δῆλον unum uocitari: unde & frater, inquit, ἀδελφὸς dicitur, quaſi iam non unus. Hieropolitani prætereà, qui ſunt gentes Aſſyriorum, omnes ſolis effectus, atque uirtutes ad unius ſimulachri barbati ſpeciem redigunt: eundemq́; Apollinem appellant. Huius facies prolixa in acutum barba figurata eſt, eminente ſuper caput calatho: ſimulachrum thorace munitum eſt: dextera erectam tenet haſtam, ſuperſtante uictoriæ paruulo ſigno: ſiniſtra floris porrigit ſpeciẽ: ſummiſq; ab humeris

Didymæus.

Delphius.

Simulachri Apollinei apud Hieropolitanos deſcriptio, eiusq́ꝫ ſignificatio.

gorgoneum uelamentum redimitum anguibus tegit ſcapulas: aquilæ propter exprimunt inſtar uolatus: ante pedes imago fœminea eſt, cuius dextera, læuaq́; ſunt ſigna fœminarũ: ea cingit flexuoſo uolumine draco. Radios in *terram ſuperne iaci, barba demiſſa ſignat: calathus aureus ſurgens in altum, monſtrat ætheris ſummum, unde ſolis creditur eſſe ſubſtantia: haſtæ, atque loricæ argumento imago adiungitur* Martis, *quem eundem ac ſolem eſſe procedẽs ſermo patefaciet: uictoria teſtatur, cuncta ſummitti huius ſideris poteſtati: floris ſpecies florem rerum proteſtatur, quas hic* Deus *inſeminat, progenerat, nutrit, fouet, maturatq́;: ſpecies fœminea terræ imago eſt, quam ſol deſuper illuſtrat: ſigna duo æquè fœminea, quibus ambitur, hylen naturamq́; ſignificant conſimulãtes:* Et *draconis effigies flexuoſum iter ſideris mõſtrat: aquilæ propter altiſſimam uelocitatem uolatus, altitudinẽ ſolis oſtendunt.* Addita *eſt* Gorgonea *ueſtis, quòd* Minerua, *quam huius prræſidem accipimus, ſolis uirtus ſit. Sicut & Porphyrius teſtatur,* Mineruam *eſſe uirtutem* Solis, *quæ humanis mentibus prudentiam ſubminiſtrat.* Nam *ideo hæc* Dea Iouis *capite prognata memoratur, id eſt, de ſumma ætheris parte edita, unde origo Solis eſt.*

Liberum quoque patrem, eum ipſum eſſe Deum quem ſolem. CAP. XVIII.

HAec *quæ de Apolline diximus, poſſunt etiam de* Libero *dicta exiſtimari.* Nam *Ariſtoteles, qui Theologumena ſcripſit,* Apollinem & Liberum *patrem, unum eundemq́;* Deum *eſſe, cùm multis alijs argumentis aſſeuerat: tum etiam apud* Ligyreos *ait in* Thracia *eſſe adytũ* Libero *conſecratum, ex quo redduntur oracula. Sed in hoc adyto uaticinaturi plurimo mero ſumpto, uti apud*

Clarium

Clarium aqua pota, effantur oracula. Apud Lacedæmonios etiam in ſacris quæ Apollini celebrant, Hyacinthia uocantes, hedera coronantur, Bacchico ritu. Item Bœotij Parnaſum mõtem Apollini conſecratum eſſe memorantes, ſimul tamen in eodem & oraculum Delphicum, & ſpeluncas Bacchicas uni Deo cõſecratas colunt. Vnde & Apollini, & libero patri in eodẽ monte res diuina celebratur. Quod cùm & Varro, & Granius Flaccus affirment, etiã Euripides his docet: Διόνυσος θυρσοῖς καὶ νεβρῶν δοραῖς καθαπτὸς, ἐν πεύκαισι πάρνασον καταπηδᾷ χορεύων. In hoc monte Parnaſo Bacchanalia alternis annis agũtur, ubi & Satyrorum (ut affirmant) frequens cernitur cœtus, & plerunque uoces propriæ exaudiuntur. Itemq́; cymbalorum crepitus ad aures hominem ſæpe perueniunt. Et ne quis opinetur diuerſis Dijs Parnaſum montem dicatum, idem Euripides in Licinio Apollinem Libe berumq́; unum eundemq́; Deum eſſe ſignificans, ſcribit δέσποτα φιλόδαφνε, Βάκχε, Παιὰν, Ἄπολλον, εὔλυρε. Ad eandem ſententiam Aeſchylus:* ὦ κισσεὺς Ἄπολλον, ὦ Βάκχε, ὦ Μάντις. Sed licet illo prius aſſerto, eundem eſſe Apollinẽ ac Solem, edoctoq́; poſtea ipſum eſſe Liberum patrem, qui Apollo eſt, nulla ex his dubitatio ſit, Solem ac Liberũ patrem eiuſdem numinis habendum, abſolutè tamen hoc argumentis liquidioribus adſtructur. In ſacris enim hæc religioſi arcani obſeruatio tenetur: ut cùm Sol in ſupero, id eſt, in diurno hemiſphærio eſt, Apollo uocitetur: cùm in infero, id eſt, nocturno, Dionyſius, qui eſt Liber pater, habeatur. Item Liberi patris ſimulachra partim puerili ætate, partim iuuenili fingunt: præterea barbata ſpecie, ſenili quoq;: uti Græci eius, quem Bacchapæan, item quẽ Briſſea appellant: & ut in Campania Neapolitani cele-

*ὁ κισσεὺς ἀπόλλων, ὁ καβαῖος ὁ μάντις, antiq.

brant, E bona cognominantes. Hæ autem ætatum diuerſitates ad ſolem referuntur, ut paruulus uideatur hyemali ſolſtitio: qualem Aegyptij proferunt ex adyto die certa: quòd tunc breuiſsimo die ueluti paruus, & infans uideatur. Exinde autem procedentibus augmentis, æquinoctio uernali ſimiliter, atq; adoleſcentis adipiſcitur uires: figuráq; iuuenis ornatur. Poſteà eius ætas ſtatuitur pleniſsima effigie barbæ ſolſtitio æſtiuo, quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum. Exinde per diminutiones ueluti ſeneſcenti quarta forma Deus figuratur. Item in Thracia eundem haberi ſolem, atq; Liberum accipimus: quem Sebadium nuncupantes, magnifica religione celebrant: ut Alexander ſcribit: eiq́; Deo in colle Zilmiſſo ædes dicata eſt ſpecie rotunda, cuius medium iter patet tectum. Rotunditas ædis monſtrat huiuſce ſideris ſpeciem: ſummóque tecto lumen admittitur: ut appareat, ſolem cuncta uertice ſummo luſtrare lucis immiſſu: & quia oriente eo uniuerſa patefiunt. Orpheus quoque ſolem uolens intelligi, ait inter cætera:

Τήκων αἰθέρα δῖον, ἀκίνητον πρὶν ἐόντα
Ἐξανέφηνε θεοῖς ὥραν κάλλιστον ἰδέσθαι,
Ὃν δὴ νῦν καλέουσι φάνητά τε καὶ διόνυσον,
Εὐβουλῆα τ᾽ ἄνακτα, καὶ ἀνταύγην ἀρίδηλον.
Ἄλλοι δ᾽ ἄλλο καλοῦσιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων.
Πρῶτος δ᾽ ἐς φάος ἦλθε, διόνυσος δ᾽ ἐπεκλήθη.
Οὕνεκα δινεῖται κατ᾽ ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον.
Ἀλλαχθεὶς δ᾽ ὄνομ᾽ ἔσχε προσωνυμίας ἕκαστον
Παντοδαπὰς κατὰ καιρὸν, ἀμειβομένοιο χρόνοιο.

Phaneta dixit ſolem ἀπὸ τοῦ φωτὸς, καὶ φανεροῦ, *id eſt, à lumine, atq; illuminatione, quia cunctis uiſitur cuncta cōſpiciēs: Dionyſius (ut ipſe uates ait)* ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι,

ρεσθαι, id eſt, quòd circunferatur in ambitũ. Vnde Cleãthes ita cognominatũ ſcribit, ἀπὸ τοῦ διανύσαι, quia quotidiano impetu ab Oriente ad Occaſum diem noctemq́; faciẽdo, cœli conficit curſum. Phyſici Διόνυσον Διὸς νοῦν, quia ſolem mundi mentem eſſe dixerunt. Mundus autẽ uocatur cœlum, quod appellant Iouem. Vnde Aratus de cœlo dicturus ait: ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα. Liber à Romanis appellatur, quod liber & uagus eſt. Vt ait Næuius: Hàc quà ſol uagus igneas habenas, Immittit propius, *iugatq; terræ. Iidẽ uerſus Orphei εὐβουλῆα uocantes, boni cõſilij hunc Deum præſtitem monſtrant. Nam ſi conceptu mentis conſilia naſcuntur: mundi autem mentem ſolem opinantur autores, à quo in homines manat intelligẽdi principium: meritò boni conſilij ſolem antiſtitem crediderunt. Solem liberum eſſe manifeſte pronuntiat Orpheus hoc uerſu: * iungitq;

Ἥλιος ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσι. Et is quidem uerſus abſolutior, ille uerò eiuſdem uatis operoſior:

Εἷς Ζεὺς, εἷς ἄδης, εἷς ἥλιος, εἷς Διόνυσος.

Huius uerſus autoritas fundatur oraculo Apollinis Clarij: in quo aliud quoq; nomen ſoli adijcitur, qui in eiſdem ſacris uerſibus inter cætera uocatur ἴαω. Nam conſultus Apollo Clarius, quis Deorum habendus ſit, qui uocatur ἴαω, ita effatus eſt:

Ὄργια μὲν δεδαῶτας ἐχρῆν νηπενθέα κεύθειν.
Ἐν δ' ἀπάτῃ παύρῃ σύνεσις καὶ νοῦς ἀλαπαδνός.
Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἴαω
Χείματι μὲν τ' ἀΐδην, Δία δ' ἔαρος ἀρχομένοιο
Ἠέλιον δὲ θέρευς, μετοπώρου δ' ἁβρὸν ἴαω.

Huius oraculi uim, numinis nominiſq; interpretationem, qua Liber pater, & Sol, ἰάω ſignificatur, executus eſt Cornelius Labeo, in libro, cui titulus eſt, De oraculo

 Apoll

Apollinis Clarij. Item Orpheus Liberum atq; ſolem unū eſſe deū eundemq; demonſtrans, de ornatu ueſtituq; eius in ſacris Liberalibus ita ſcribit:

Ταῦτά γε πάντα τελεῖν ἱερὰ σκευῇ πυκάσαντα
Σῶμα θεοῦ πλάττειν ἐριαυγοῦς ἠελίοιο.
Πρῶτα μὲν ἀργυφέαις ἐναλίγκιον ἀκτίνεσσιν
Πέπλον φοινίκεον πυρὶ εἴκελον ἀμφιβαλέσθαι.
Αὐτὰρ ὕπερθε νέβροιο παναιόλου εὐρὺ καθάψαι,
Δέρμα πολύστικτον θηρὸς κατὰ δεξιὸν ὦμον
Ἄστρων δαιδαλέων μίμημ᾽ ἱεροῦ τε πόλοιο.
Εἶτα δ᾽ ὕπερθε νεβρῆς χρύσεον ζωστῆρα βαλέσθαι
Παμφανόωντα πέριξ στέρνων φορέειν, μέγα, σῆμα
Εὐθὺς ὅτ᾽ ἐκ περάτων γαίης φαέθων ἀνορούσων
Χρυσείαις ἀκτῖσι βάλῃ ῥόον ὠκεανοῖο,
Αὐγὴ δ᾽ ἄσπετος ᾖ, ἀνὰ δὲ δρόσῳ ἀμφιμιγεῖσα
Μαρμαίρῃ δίνῃσιν ἑλισσομένη κατὰ κύκλον
Πρόσθε θεοῦ ζώνη δ᾽ ἄρ ὑπὸ στέρνον ἀμετρήτων
Φαίνετ᾽ ἄρ ὠκεανοῦ κύκλος, μέγα θαῦμ᾽ ἐσιδέσθαι.

Hinc & Vergilius, ſciens Liberum patrem ſolem eſſe, & Cererem Lunam, qui pariter fertilitatibus glebæ, & maturandis frugibus uel nocturno temperamento, uel diuturno calore moderantur, —Veſtro, ait, ſi munere tellus
Georg. 1. Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta.

Solem uero terrenæ eſſe fœcunditatis autorem, idem poëta profano mox docuit exemplo, cum ait:

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros.

Et reliqua. Si enim hominum commento ignis adhibitus, multiplex præſtat auxilium, quid aſcribendum eſt æthereo Solis calori?

Ne Martis quidem aut Mercurii aliud eſſe numen quàm ſolem. CAPVT XIX.

Quæ

QVæ de Libero patre dicta ſunt, hæc Martem eundem ac ſolem eſſe demonſtrant. Siquidem pleriq; Liberum cum Marte cõiungunt, unum Deum eſſe monſtrantes. Vnde Bacchus ἐνυάλιος cognominatur, quod eſt inter propria Martis nomina. Colitur etiam apud Lacedæmonios ſimulachrum Liberi patris haſta inſigne, non thyrſo. Sed cum thyrſum tenet, quid aliud quàm latens telum geritur, cuius mucro hedera lambente protegitur? quod oſtendit, uinculo quodam patientiæ obligãdos impetus belli. Habet enim hedera uinciendi, obligandiq; naturam. Necnon & calor uini, cuius Liber pater autor eſt, ſæpe homines ad furorem bellicum uſq; propellit. Igitur propter cognatum utriuſque effectus calorem, Martem ac Liberum unum eundemq; Deum eſſe uoluerunt. Certè Romani utrunque patris appellatione uenerãtur: alterum Liberum patrem: alterum Marſpitrem, id eſt, Martem patrem cognominantes. Hinc etiam Liber pater, bellorum potens probatur, quòd eum primum ediderunt autorem triumphi. Cùm igitur Liber pater idem ac ſol ſit: Mars uerò idem ac Liber pater: Martem ſolem eſſe quis dubitet? Acitani etiam Hiſpana gens, ſimulachrum Martis radijs ornatum maxima religione celebrant,* Necyn uocantes. Et certè ratio naturalis exigit, ut Dij caloris cœleſtis parentes magis nominibus, quàm re, ſubſtantiaq; diuerſi ſint. Feruorem autem, quo animus excandeſcit, excitaturq; aliâs ad iram, aliâs ad uirtutes, nonnunquam ad temporalis furoris exceſſum, per quas res etiam bella naſcuntur, Martem cognominauerunt. Cuius uim poëta exprimendo, & ſimilitudini ignis applicando, ait:

Liber idem qui ſol.

* Neton

Μαίνετο δ᾽ ὡς ὅτ᾽ ἄρης ἐγχέσπαλος, ἢ ὀλοὸν πῦρ. Iliad. 15.

In

In ſumma pronuntiandum eſt, effectum Solis, de quo feruor animorum, de quo calor ſanguinis excitatur, Martem uocari.

Mercurium eſſe ſolem.

Vt uerò Mercurius Sol probetur, ſuperius edocta ſuffragia ſunt. Eundem enim eſſe Apollinem atq; Mercurium, uel hinc apparet: quòd apud multas gentes ſtella Mercurij ad Apollinis nomen refertur: & quòd Apollo Muſis præſidet: Mercurius ſermonem, quod eſt Muſarum munus, impartit. Præter hoc quoq; Mercurium pro ſole cenſeri, multa documenta ſunt. Primum, quòd ſimulachra Mercurij pinnatis alis adornantur, quæ res mõſtrat ſolis uelocitatem. Nam quia mentis potẽtem Mercurium credimus: appellatumq́; ita intelligimus, ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν: & ſol mundi mens eſt: ſumma autem eſt uelocitas mẽtis,

Odyſſeæ 7. ut ait Homerus, ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα: ideo* pinnis Mercurius quaſi ipſe natura ſolis ornatur. Hoc argumentum lucidius Aegyptij abſoluunt, ipſius ſolis ſimulachra * pinnata fingentes, quibus color apud illos non unus eſt. Alterum enim cærulea ſpecie, alterum clara fingunt. Ex his clarum ſuperûm, & cæruleum inferûm uocant: inferi autem nomen Soli datur, cùm inferiore hemiſphærio, id eſt, hyemalibus ſignis curſum ſuũ peragit: ſuperi, cùm partẽ zodiaci ambit æſtiuam. Eadem circa Mercurium ſub alia fabula fictio eſt: cùm inter ſuperos, & inferos Deos adminiſter, ac nuntius exiſtimatur. Argiphontes præterea cognominatur, non quòd Argum peremerit: quem ferũt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus ornatum, cuſtodiſſe Iunonis imperio Inachi filiam, eius Deæ pellicem, conuerſam in bouis formam, ſed ſub huiuſmodi fabula Argus eſt cœlum ſtellarum luce diſtinctum, quibus ineſſe quædam ſpecies cœleſtium uidetur oculor

* pennis

* pennata

Fabula de Argo multoculo, & eius naturalis ſignificatio.

oculorum. Cœlum autem Argum uocari placuit à candore, & uelocitate, παρὰ τὸ ἀργὸν ϗ ταχύ. Et uidetur terram deſuper obſeruare, quam Aegyptij hieroglyphicis literis cum ſignificare uolunt, ponunt bouis figuram. Is ergo ambitus cœli ſtellarum luminibus ornatus, tunc exiſtimatur enectus à Mercurio, cum ſol diurno tempore obſeruando ſidera ueluti enecat, ui luminis ſui conſpectum eorum auferendo mortalibus. Pleraq; etiam ſimulachra Mercurij quadrato ſtatu figurãtur, ſolo capite inſignita, & uirilibus erectis.

Quæ figura ſignificat Solem mundi eſſe caput, & rerum ſatorem: omnemq; uim eius non in quodam diuiſorum miniſterio membrorum, ſed in ſola mente conſiſtere, cuius ſedes in capite eſt. Quatuor latera eadem ratione finguntur, qua & tetrachordum Mercurio creditur attributum. Quippe ſignificat hic numerus uel totidem plagas mũdi, uel quatuor uices temporum, quibus annus includitur: uel quòd duobus æquinoctijs, duobusq; ſolſtitijs, zodiaci ratio diſtincta eſt: ut lyra Apollinis chordarũ ſeptem, tot cœleſtium ſphærarum motus præſtat intelligi, quibus ſolem moderatorem natura conſtituit. In Mercurio ſolem coli, etiam ex caduceo claret, quòd Aegyptij in ſpecie draconum maris & fœminæ coniunctorum figurauerunt Mercurio conſecrandum. Hi dracones parte media uoluminis ſui inuicem nodo, quem uocant Herculis, obligantur: primæq; partes eorum reflexæ in circulũ, preßis oſculis ambitũ circuli iungũt: & poſtmodũ caudæ reuocãtur ad capulum caducei, ornaturq; alis ex eadem capuli parte naſcẽtibus. Argumentũ caducei ad geniturã quoq; hominum, quæ geneſis appellatur, Aegyptij protendunt: Deos præſtites homini naſcenti quatuor adeſſe

memor

memorantes, δαίμονα, τύχην, ἔρωτα, ἀνάγκην. Et duos priores ſolem, ac lunam intelligi uolunt, quòd ſol autor ſpiritus caloris, ac luminis humanæ uitæ genitor & cuſtos eſt: & ideo naſcentis dæmon, id eſt, Deus creditur. Luna τύχη, quia corporum præſul eſt, quæ fortuitorū uarietate iactantur. Amor, oſculo ſignificatur: Neceſſitas, nodo. Cur pinnæ adijciantur, iam ſuperius abſolutum eſt. Ad huiuſcemodi argumēta draconum præcipuè uolumen lectum eſt, propter iter utriuſque ſideris flexuoſum.

Quin Aeſculapium quoq; & Salutem, & Herculem, & cum Iſide ipſum etiā Serapin, alios quàm ſolem deos non eſſe. CAP. XX.

Aeſculapiū eſſe Solem.

HInc eſt quòd ſimulachris & Aeſculapij & Salutis, draco ſubiungitur: quòd hi ad Solis naturam, Lunæq́; referuntur. Et eſt Aeſculapius uis ſalubris de ſubſtantia ſolis, ſubueniens animis, corporibusq́; mortalium. Salus autem naturæ Lunaris effectus eſt: quo animantium corpora iuuantur ſalutifero firmata temperamento. Ideo ergo ſimulachris eorum iunguntur figuræ draconum: quia præſtant, ut humana corpora, uelut infirmitatis pelle depoſita, ad priſtinum reuireſcant uigorem: ut reuireſcunt dracones per annos ſingulos, pelle ſenectutis exuta. Propterеà & ad ipſum ſolem ſpecies draconis refertur: quia Sol ſemper, uelut à quadam imæ depreſſionis ſenecta, in altitudinē ſuam, ut in robur reuertitur iuuentutis. Eſſe autem draconem inter præcipua ſolis argumenta, etiam nominis fictione monſtratur: quòd ſit nuncupatus, ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id eſt, uidere. Nam ferunt hunc ſerpētem acie acutiſſima, & peruigili naturam huius ſideris imitari: atque ideo ædium, adytorum, oraculorum, theſaurorum cuſtodiam draconibus aſſignari. Aeſculapium uerò

eundem

eundem eſſe atque Apollinem, non ſolum hinc probatur, quòd ex illo natus creditur: ſed quòd ei & ius diuinationis adiungitur. Nam Apollodorus in libris, quibus titulus eſt, περὶ θεῶν, ſcribit, quòd Aeſculapius diuinationibus & augurijs præſit. Nec mirum: ſiquidem medicinæ, atque diuinationis conſociatæ ſunt diſciplinæ. Nam medicus uel commoda, uel incõmoda in corpore futura præ-noſcit. Sic, ut ait Hippocrates, oportet medicum dicere de ægroto, τά τε παρεόντα, καὶ τὰ προγεγονότα, καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι: id eſt, quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox uentura ſequentur. Quod congruit diuinationibus, quæ ſciunt Τάτε ὄντα, τάτ᾽ ἐσσόμενα πρό τ᾽ ἐόντα.

Locus eſt in prognoſtico.

Ιλιαδ. α.

*Sed nec Hercules à ſubſtantia ſolis alienus eſt. Quippe Hercules ea eſt Solis poteſtas, quæ humano generi uirtutem ad ſimilitudinem præſtat deorum. Nec exiſtimes Alcumena apud Thebas Bœotias natum ſolum, uel primum Herculem nuncupatum: imò poſt multos * atq; poſtremus ille, hac appellatione dignatus eſt, honoratusq́; hoc nomine: quia nimia fortitudine meruit nomen Dei uirtutem regentis. Cæterum Deus Hercules religioſè quidem & apud Tyron colitur. Verum ſacratiſſima, & auguſtiſſima Aegyptij eum religione uenerantur: ultraq; memoriam, quæ apud illos retrò longiſſima eſt, ut carentem initio colunt. Ipſe creditur & Gigantes interemiſſe, cùm pro cœlo pugnaſſet, quaſi uirtus Deorum. Gigantes autem quid aliud fuiſſe credẽdum eſt, quàm hominum quandam impiam gentem, Deos negantem: & ideo exiſtimatam Deos pellere de cœleſti ſede uoluiſſe? Horum pedes in draconum uolumina deſinebant: quod ſignificat, nihil eos rectum, nihil ſuperum cogitaſſe, totius uitæ eorum greſſu atq; proceſſu in inferna mergente. Ab hac gente*

* Dictio atque non eſt in antiquis codicibus

Sol

Sol pœnas debitas ui peſtiferi caloris exegit. Et re uera
ἥρας Herculem *ſolem eſſe uel ex nomine claret.* Heracles enim
κλέος. *quid aliud eſt, niſi heras, id eſt, aëris, cleos id eſt, gloria: quæ porrò alia aëris gloria eſt, niſi ſolis illuminatio, cuius receſſu, profunditate, ſpiritus occulitur tenebrarum?* Præterea *ſacrorum adminiſtrationes apud* Aegyptios *multiplici actu multiplicem* Dei *aſſerunt poteſtatem: ſignificantes* Herculem *hunc eſſe* τὸν ἐν πᾶσι, καὶ διὰ πάντων ἥλιον. Ex *re quoque alibi terrarum geſta, argumentum non uile colligitur.* Nam Theron *rex* Hiſpaniæ *citerioris, cum ad expugnandum* Herculis *templum ageretur furore, inſtructo exercitu nauium:* Gaditani *ex aduerſo uenerunt, prouecti nauibus longis: commiſſóque prælio, adhuc æquo marte conſiſtente pugna, ſubitò in fugam uerſæ ſunt regiæ naues: ſimul'que improuiſo igne correptæ conflagrauerunt.* Pauciſſimi *qui ſuperfuerant hoſtium capti, indicauerunt apparuiſſe ſibi leones proris* Gaditanæ *claßis ſuperſtantes: ac ſubitò ſuas naues immiſſis radijs, quales in* Solis *capite pinguntur, exuſtas.*

Serapin quoq; & Iſida non diſtingui à ſole.

Eidem Aegypto *adiacens ciuitas, quæ conditorem* Alexandrum Macedonem *gloriatur,* Serapin, *atque* Iſim *cultu penè attonitæ ueneratiouis obſeruat.* Omnem *tamen illam uenerationem,* Soli *ſe ſub illius nomine teſtatur impendere: uel dum calathum capiti eius infigunt: uel dum ſimulachro ſignum tripicitis animantis adiungunt, quod exprimit medio eodem'que maximo capite* Leonis *effigiem.* Dextera *parte caput canis exoritur manſueta ſpecie blandientis: pars uerò læua ceruicis, rapacis* Lupi *capite finitur, eaſq; formas animalium draco connectit uolumine ſuo, capite redeunte ad* Dei *dexteram, qua conſpicitur monſtrum.* Ergo Leonis *capite*

pite monſtratur præſens tempus, quia conditio eius inter præteritum futurumq; actu præſenti ualida ferueńsq; eſt. Sed præteritum tempus Lupi capite ſignatur, quod memoria rerum tranſactarum rapitur, & auffertur. Item canis blandiẽtis effigies futuri temporis deſignat euentum, de quo nobis ſpes, licet incerta, blanditur. Tempora autem cui, niſi proprio famularentur autori? Cuius uertex inſignitus calatho, & altitudinem ſideris monſtrat, & potentiam capacitatis oſtendit: quia in eum omnia terrena redeunt, dum immiſſo calore rapiuntur. Accipe nunc quod de ſole, uel Serapi pronuntietur oraculo. Nam Serapis, quem Aegyptij Deum maximũ prodiderunt, oratus à Nicocreonte Cypriorum rege, quis Deorum haberetur, his uerſibus ſolicitam religionem regis inſtruxit:

Εἰμὶ θεὸς τοῖος δὲ μαθεῖν, οἷον κ' ἀγὼ εἴπω.
Οὐράνιος κόσμος κεφαλὴ, κ' ἀστὴρ δὲ θάλασσα,
Γαῖα δέ μοι πόδες εἰσὶ, τὰ δ' οὔατ' ἐν αἰθέρι κεῖται.
Ὄμματε τηλαυγὲς, λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Ex his apparet, Serapis, & ſolis unam eſſe, & indiuiduam naturam. Iſis cũcta religione celebratur, quæ eſt uel terra, uel natura rerum ſubiacens Soli. Hinc eſt, quòd continuatis uberibus, corpus Deæ omne denſetur: quia uel terræ, uel rerum naturæ altu nutritur uniuerſitas.

Adonin, Attinem, Oſirim, & Horum, aliud non eſſe quàm ſolem. Præterea & duodecim ſigna zodiaci ad naturam Solis referri. CAPVT XXI.

ADonin quoq; ſolem eſſe non dubitatur, inſpecta religione Aſſyriorum: apud quos Veneris Architidis, & Adonis maxima olim ueneratio uiguit: quam nunc Phœnices tenent. Nam Phyſici terræ ſuperius hemiſphærium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt: **Ne Adonin quidem alium eſſe quàm ſolem.**

s *inferius*

inferius uerò hemiſphæriū terræ, Proſerpinā uocauerunt. Ergo apud Aſſyrios, ſiue Phœnices, lugēs inducitur Dea, quòd Sol annuo greſſu per duodecim ſignorum ordinem pergens, partem quoq; hemiſphærij inferioris ingreditur: quia de duodecim ſignis zodiaci, ſex ſuperiora, ſex infe-riora cēſentur. Et cùm eſt in inferioribus, & ideo dies breuiores facit, lugere creditur Dea: tanquàm ſole raptu mortis temporalis amiſſo, & à Proſerpina retento, quam numen terræ inferioris circuli & Antipodum diximus. Rurſumq; Adonin redditū Veneri credi uolūt: cùm Sol euictis ſex ſignis annuis inferioris ordinis, incipit noſtri circuli luſtrare hemiſphærium, cum incremento luminis, & dierum. Ab apro autem tradunt interemptum Adonin, hyemis imaginem in hoc animali fingentes: quòd aper hiſpidus & aſper, gaudet locis humidis & lutoſis, pruinaq; cōtectis: proprieq; hyemali fructu paſcitur, glande. Ergo hyems ueluti uulnus eſt Solis, quæ & lucem eius nobis minuit & calorem, quod utrunq; animātibus accidit morte. Simulachrum huius Deæ in mōte Libano fingitur capite obnupto, ſpecie triſti, faciem manu læua intra amictū ſuſtinens, lachrymæ uiſione conſpicientium manare creduntur. Quæ imago, præterquàm quòd lugentis eſt (ut diximus) Deæ: terræ quoq; hyemalis eſt, quo tempore obnupta nubibus, ſole uiduata ſtupet: fonteſq;, ueluti terræ oculi, uberius manant: agriq; iterum ſuo cultu uidui, mœſtam faciem ſui monſtrant. Sed cum Sol emerſerit ab inferioribus partibus terræ: uernaliſq; æquinoctij tranſgreditur fines, augendo diem: tunc & Venus læta, & pulchra uirent arua ſegetibus, prata herbis, arbores folijs. Ideo maiores noſtri Aprilem menſem Veneri dicauerunt.

Obnupto, id eſt, cooperto.

Similiter Phryges fabulis, & ſacrorum adminiſtrationibus

nibus immutatis, circa matrem Deûm, & Attinem eadem intelligi præſtant. Quis enim ambigat matrem Deûm terram haberi? Hæc Dea leonibus uehitur, ualidis impetu atque feruore animalibus: quæ natura cœli eſt, cuius ambitu aër continetur: qui uehit terram. Solem uerò, ſub nomine Attinis, ornat & fiſtula, & uirga. Fiſtula ordinem ſpiritus inæqualis oſtẽdit: quia uẽti, in quibus nulla æqualitas eſt, propriam ſumunt de ſole ſubſtantiam. Virga, Solis poteſtatem aſſerit, qui cuncta moderatur. Præcipuam autem Solis in his ceremonijs uerti rationem, hinc etiam poteſt intelligi: quòd ritu eorum καταβάσει finita, ſimulationeq; luctus peracta, celebratur lætitiæ exordium ad octauum Calendas Aprilis: quem diem Hilaria appellant: quo primum tempore Sol diem longiorem nocte protendit.

Idem ſub diuerſis nominibus religionis effectus eſt apud Aegyptios: cum Iſis Oſirim luget: nec in occulto eſt, neque aliud eſſe Oſirim quàm ſolem, nec Iſim aliud eſſe quàm terram (ut diximus) naturam'ue rerũ. Eademq; ratio quæ circa Adonin & Attinem uertitur, in Aegyptia quoq; religione luctum & lætitiam uicibus annuæ adminiſtrationis alternat. Hinc Oſirim Aegyptij, ut ſolem eſſe aſſerant, quoties hieroglyphicis literis ſuis exprimere uolunt, inſculpunt ſceptrum: inq; eo ſpeciem oculi exprimũt: & hoc ſigno Oſirim monſtrant: ſignificãtes hunc Deum ſolem eſſe, regaliq; poteſtate ſublimem cuncta deſpicere, quia ſolem Iouis oculum appellat antiquitas. — *Oſirim etiam ſolem eſſe.*

Apud eoſdẽ Apollo qui eſt Sol, Horus uocatur. Ex quo & horæ uigintiquatuor, quibus dies noxq; conficitur, nomen acceperũt. Et quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horæ uocantur. Iidem Aegyptij uolentes ipſius Solis nomine dicare ſimulachrum, figurauere raſo capite, — *Horus idem Deus qui Sol.* — *Attinem aliud non eſſe quàm ſolem.*

 ſed

ſed dextra parte crine remanẽte. Seruatus crinis, docet ſolem naturæ rerũ nunquàm eſſe in operto. Dempti autem capilli reſidẽte radice monſtrant hoc ſidus etiam tẽpore, quo non uiſitur à nobis, rurſum emergendi, uti capillos, habere ſubſtantiã. Eodem argumẽto ſignificatur & tempus, quo anguſta lux eſt: cùm uelut abraſis incremẽtis, anguſtaq́; manente extantia, ad minimum diei Sol peruenit ſpatium, quod ueteres appellauere brumale ſolſtitiũ: brumam à breuitate dierũ cognominantes, id eſt, βραχὺ ἦμαρ. Ex quibus latebris uel anguſtijs rurſus emergens, ad æſtiuum hemiſphærium, tanquam enaſcens, in augmenta porrigitur: & tunc ad regnum ſuũ perueniſſe iam creditur. Propterea Aegyptij animal in zodiaco conſecrauere, ea cœli parte, qua maximè annuo curſu Sol ualido efferuet calore. Leoniſq́; inibi ſignum, domicilium ſolis appellant: quia id animal uidetur ex natura Solis ſubſtantiam deducere: primum'que impetu & calore præſtat animalia, uti præſtat Sol ſidera: ualidus'que eſt Leo pectore, & priore corporis parte, ac degenerat poſterioribus membris: æquè ſolis uis prima parte diei ad meridiem increſcit, uel prima parte anni à uere in æſtatem: mox elãgueſcens, deducitur uel ad occaſum, qui diei, uel ad hyemem, quæ anni pars uidetur eſſe inferior. Idemq́; oculis patentibus atque igneis cernitur ſemper, ut Sol patenti igneoq́; oculo terram conſpectu perpetuo atq; infatigabili cernit. Nec ſolus Leo, ſed ſigna quoq; uniuerſa zodiaci ad naturã Solis iure referuntur. Et ut ab Ariete incipiã, magna illi concordia eſt. Nam & is per ſex mẽſes hybernales ſiniſtro incubat lateri, ab æquinoctio uerno ſuper dextrũ latus: ſicut et Sol: ab eodem tempore dextrum hemiſphærium, reliquo ambit ſiniſtrum. Ideo & Ammonem quem Deum ſolem occiden

Signa zodiaci ad naturam referri.

tem

tem Libyes exiſtimant, Arietinis cornibus fingunt, quibus maximè id animal ualet, ſicut radijs Sol. Nam & apud Græcos *ἀπὸ τοῦ κέρως κριὸς appellatur. Taurum uerò ad ſolem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus oſtēdit, uel quia apud Heliopolim taurum Soli conſecratum, quem *Netiron cognominãt, maximè colunt: uel quia bos Apis in ciuitate Memphi, ſolis inſtar excipitur: uel quia in oppido Hermunthi magnifico Apollinis tẽplo, conſecratum ſoli colunt taurum, *Bacchin cognominãtes, inſignem miraculis cõuenientibus naturæ ſolis. Nam & per ſingulas horas mutare colores affirmatur: & hirſutus ſetis dicitur in aduerſum naſcentibus, contra naturam omniũ animaliũ. Vnde habetur ueluti imago Solis in aduerſam mundi partem nitentis. Gemini autem, qui alternis mortibus uiuere creduntur, quid aliud niſi Solem unũ eũdemq; ſignificant, modo deſcendentẽ in ima mundi, modo in ſummam altitudinem reſurgẽtem? Cancer obliquo greſſu, quid aliud niſi iter Solis oſtẽdit? qui uiam nunquàm rectam, ſed per illam ſemper meare *ſortitus eſt, Obliquus quà ſe ſignorũ uerteret ordo: maximeq; in illo ſigno, Sol à curſu ſupero incipit obliquus inferiora iam petere. De Leone iam ſuprà dictum eſt. Virgo autem, quæ manu ariſtam fert, quid aliud quàm δύναμις ἡλιακὴ, quæ fructibus *curuatur? & ideo iuſtitia creditur, quæ ſola facit naſcentes fructus ad hominũ uſus peruenire. Scorpius totus, in quo Libra eſt, naturam Solis imaginatur: qui hyeme torpeſcit: & tranſacta hac, aculeum rurſus erigit ui ſua, nullum natura damnum ex hyberno torpore perpeſſa. Sagittarius, qui omniũ zodiaci domiciliorum imus atq; poſtremus eſt, ideo ex homine in feram per membra poſteriora degenerat: quaſi poſtremis partibus ſuis à ſuperis in inferiora detruſus: ſagittam

*ἀπὸ τοῦ κάρα

*Neuton

*Bacin

*ſolitus

Georg. 1.

*curat

tamen iacit: quod indicat, tunc quoque uniuerſorum conſtare uitam radio Solis uel ab ima parte uenientis. Capricornus ab infernis partibus ad ſupera ſolem reducens, capræ naturam uidetur imitari: quæ dum paſcitur, ab imis partibus ſemper prominẽtium ſcopulorum alta depoſcit. Aquarius non'ne ipſam uim Solis oſtendit? Vnde enim imber caderet in terras, niſi Solis calor ad ſupera traheret humorem? cuius refuſio pluuialis eſt copia. In ultimo ordine zodiaci Piſces locati, quos conſecrauit Soli non aliqua naturæ ſuæ imaginatio, ut cætera: ſed oſtentatio potentiæ ſideris, à quo uita non ſolum äërijs terreniſq; animalibus datur, ſed illis quoq; quorum conuerſatio aquis merſa uelut è cõſpectu Solis exulat. Tanta eſt uis ſolis, ut abſtruſa quoq; penetrando uiuificet.

Quòd Nemeſis, Pan, ſeu Inuus, & Saturnus, aliud non ſint quàm ſol. CAPVT XXII.

Nemeſim eſſe ſolem.

ET, ut ad Solis multiplicem poteſtatẽ reuertatur oratio, Nemeſis quæ contra ſuperbiam colitur, quid aliud eſt, quàm Solis poteſtas? Cuius iſta natura eſt, ut fulgẽtia obſcuret, & conſpectui auferat: quæq; ſunt in obſcuro illuminet, offeratq; conſpectui. Pan ipſe, quem uocant Inuum, ſub hoc habitu quo cernitur, ſolem ſe eſſe prudentioribus permittit intelligi. Hunc deum Arcades colunt, appellantes τὸν τῆς ὕλης κύριον: non ſyluarum dominum, ſed uniuerſæ ſubſtantiæ materialis dominatorem ſignificari uolentes. Cuius materiæ uis, uniuerſorum corporum, ſeu illa diuina, ſiue terrena ſint, cõponit eſſentiam. Ergo Inui cornua, barbæq; prolixa demißio, naturam lucis oſtendunt: qua ſol & ambitum cœli ſuperioris illuminat, & inferiora colluſtrat. Vnde Homerus de eo ait:

Et Pana Deum ſolem eſſe.

Iliados xi. Ὤρνυθ᾽ ἵν᾽ ἀθανάτοισι φόως φέροι, ἠδὲ βροτοῖσι.

Quid

Quid fiſtula uel uirga ſignificent, ſuperius in habitu Attinis expreßimus. Quòd in Capræ pedes deſinit, hæc argumenti ratio eſt: quia materia, quæ in omnem ſubſtantiam ſole diſpenſante porrigitur, diuinis de ſe corporibus effectis, in terræ finitur elementum. Ad huius ergo extremitatis ſignum pedes huius animalis electi ſunt: quòd & terrenum eſſet, & tamen ſemper peteret alta paſcendo, ſicut ſol: uel cùm radios ſuperne demittit in terras: uel cum ſe recolligit, in mõtibus uiſitur. Huius Inui amor & deliciæ ἠχὼ creditur, nullius oculis obnoxia: quod ſignificat harmoniam cœli, quæ Soli amica eſt, quaſi ſphærarum omniũ de quibus naſcitur moderatori: nec tamen poteſt noſtris unquam ſenſibus deprehendi. Echo. *Saturnus ipſe, qui autor eſt temporum: & ideo à Græcis immutata litera κρόνος quaſi χρόνος uocatur: quid aliud niſi Sol intelligendus eſt? cùm tradatur ordo elementorum, temporum numeroſitate diſtinctus, luce patefactus, nexus æternitate traductus, uiſione diſcretus, quæ omnia actum Solis oſtendunt.* Saturnus idem qui sol.

Iouem quoq; & Aſſyriorum Adad, eundem eſſe quem Solem. Tum & theologorũ & Orphei autoritate oſtendi poſſe, omnes deos referri ad ſolem. CAP. XXIII.

NEc ipſe Iupiter rex Deorum, Solis naturam uidetur excedere: ſed eundem eſſe Iouem ac Solẽ, claris docetur indicijs. Nam cùm ait Homerus:

Ζεὺς γὰρ ἐς ὠκεανὸν μετ᾽ ἀμμύμονας αἰθιοπῆας
Χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα, θεοὶ δ᾽ ἅμα πάντες ἕποντο. Iliados 1.
Δωδεκάτῃ δέ τοι αὖθις ἐλεύσεται οὔλυμπόνδε.

Iouis appellatione ſolem intelligi Cornificius ſcribit: cui unda Oceani uelut dapes miniſtrat. Ideo enim (ſicut & Poßidonius & Cleanthes affirmant) ſolis meatus à plaga, quæ uſta dicitur, non recedit: quia ſub ipſa currit

Oceanus, qui terram & ambit, & diuidit. Omnium autem Phyſicorum aſſertione conſtat, calorem humore nutriri. Nam quod ait, θεοὶ δ᾽ ἅμα πάντες ἕποντο, *ſidera intelligun tur: quæ cum eo ad Occaſus, Ortuſque quotidie impe= tu cœli feruntur, eodemq; aluntur humore:* θεοὺς *enim di= cunt ſidera & ſtellas,* ἀπὸ τοῦ θέειν, *id eſt,* τρέχειν, *quòd ſem=*
Iliados 1. *per in curſu ſint:* ἢ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖσθαι. *Addit poëta* δυωδεκάτη γένετ᾽ ἠώς, *non dierum, ſed horarum ſignificans nume- rum: quibus referuntur ad hemiſphærij ſuperioris exortũ.*

Intellectum noſtrum in eandem ſententiam ducunt etiam
In Phædro Platonis leguntur. *de Timæo Platonis hæc uerba:* ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ ζεὺς ἐλαύνων, πτηνὸν ἅρμα πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα, καὶ ἐπιμελούμενος, τῷ δ᾽ ἕπεται στρατιὰ θεῶν καὶ δαιμόνων κατὰ δώδεκα μέρη κεκοσμημένη, μένει δὲ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη. *His enim uerbis magnum in cœlo du= cem Solem uult ſub appellatione Iouis intelligi, alato cur ru, uelocitatem ſideris monſtrans. Nam quia in quocunq; ſigno fuerit, præſtat omnia ſigna & ſidera, ſignorumq; præſtites Deos, uidetur cunctos Deos ducatu præire, ordinando cuncta, ornandoq;: atq; ideo uelut exercitum eius, cæteros Deos haberi per XII. ſignorum partes diſtributos: quia ipſe duodecimi ſigni in quocunque ſi= gno fuerit, locum tenet, & occupat. Nomen autem Dæ= monum cum Deorum appellatione coniungit: aut quia dij ſunt* δαήμονες, *id eſt, ſcientes futuri: aut (ut Poſidonius ſcribit in libris, quibus titulus eſt* περὶ ἡρώων καὶ δαιμόνων) *quia ex ætherea ſubſtantia parta atq; diuiſa qualitas*
ἀπὸ τοῦ δαομένου, id eſt καιομένου. *illis eſt: ſiue* ἀπὸ τοῦ δαίειν, *id eſt,* καίειν: *ſeu* ἀπὸ τοῦ δαομένου, *hoc eſt,* μεριζομένου. *Quòd autem addit,* μένει δ᾽ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη, *ſignificat quia hæc ſola, quam terrã eſſe accepi= mus, manet immobilis intra domũ Deorũ, id eſt, intra mun= dum,*

dum,ut ait Euripides*:*

Καὶ γαῖα μῆτερ, ἑστίαν δέ σ᾽ οἱ σοφοὶ
Βροτῶν καλοῦσιν ἡμένην ἐν αἰθέρι.

Hinc quoq; *oſtenditur quid de ſole & Ioue ſit ſentiendum,cùm alibi dicatur:*

Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας. *Et alibi:* Heſiodus
Ἠέλιος θ᾽ ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷς, καὶ πάντ᾽ ἐπακούεις. Iliados 3.

Vnde utrunq; conſtat una poteſtate cenſendum. Aſſyrij quoq; ſolem ſub Iouis *nomine, quem* Dia Heliopeliten *cognominant,maximis ceremonijs celebrãt,in ciuitate, quæ* Heliopolis *nuncupatur.* Eius Dei *ſimulachrum ſumptum eſt de oppido* Aegypti*,quod & ipſum* Heliopolis *appellatur,regnante apud* Aegyptios Senemure*, ſeu idem* Senepos *nomine fuit:perlatumq́; eſt primum in eam per* Oppiã *legatum* Delebois *regis* Aſſyriorum*, ſacerdotesq́;* Aegyptios*,quorum princeps fuit* Parmetis*: diuq́; habitũ apud* Aſſyrios*,poſteà* Heliopolim *commigrauit.* Cur *ita factum: quaq́; ratione* Aegypto *profectum, in hæc loca ubi nunc eſt,poſtea uenerit: rituq́;* Aſſyrio *magis, quàm* Aegyptio *colatur, dicere ſuperſedi: quia ad præſentem non attinet cauſam.* Nunc *uerò eundem* Iouem*, ſolemq́; eſſe, cùm ex ipſo ſacrorũ ritu, tum ex habitu dignoſcitur.* Simulachrũ *enim aureum, ſpecie imberbi inſtat: dextra eleuata cum flagro,in aurigæ modũ:læua tenet fulmen,& ſpicas.* Quæ *cuncta* Iouis*,*Soliſq́; *conſociatam potentiam demonſtrant.* Huius *templi religio etiam diuinatione præpollet,quæ ad* Apollinis *poteſtatem refertur,qui idem atq; Sol eſt.* Vehitur *enim ſimulachrum* Dei Heliopolitani**ferculo, ueluti uehuntur in pompa ludorum* Circenſium Deorum *ſimulachra.*Et *ſubeunt plerunq; prouinciæ proceres, raſo capite,longi temporis caſtimonia puri:feruntúrq́; diuino ſpiritu,*

*Ferculum hic, pro uehiculo, non pro dapibus.

tu,non ſuo arbitrio, ſed quò Deus propellit uehentes: ut uidimus apud Antium promoueri ſimulachra Fortunarũ, ad danda reſponſa. Conſulunt hunc Deum & abſentes, miſsis diplomatibus conſignatis, reſcribitq́; ordine ad ea, quæ conſultatione addita continentur. Sic & imperator Traianus initurus ex ea prouincia Parthiam cum exercitu,conſtantiſsimæ religionis hortantibus amicis, qui maxima huiuſce numinis ceperant experimenta, ut de euentu conſuleret rei cœptæ:egit Romano conſilio,prius explorando fidem religionis,ne fortè fraus ſubeſſet humana. Et primum miſit ſignatos codicillos,ad quos ſibi reſcribi uellet.Deus iuſsit afferri chartam,eamq́; aſsignari puram,& mitti:ſtupentibus ſacerdotibus ad eiuſmodi factum. Ignorabant quippe conditionem codicillorum. Hos cum maxima admiratione Traianus excepit, quòd ipſe quoq; puris tabellis cum Deo egiſſet. Tunc alijs codicillis conſcriptis, ſignatisq́; conſuluit an Romam perpetrato bello rediturus eſſet. Vitem centurialem Deus ex muneribus in æde dicatis, deferri iuſsit: diuiſamq́; in partes ſudario condi, ac proinde ferri. Exitus rei obitu Traiani apparuit, oſsibus Romam relatis. Nam fragmentis,ſpecies reliquiarum:uitis argumento,caſus futuri tempus oſtenſum eſt. Et ne ſermo per ſingulorum nomina Deorum uagetur,accipe quid Aſſyrij de ſolis potentia opinentur.Deo enim,quem ſummum,maximumq́; uenerantur, Adad nomen dederũt.Eius nominis interpretatio ſignificat,unus. Hunc ergo ut potentiſsimum adorant Deum.Sed ſubiungunt eidem Deam nomine Atargatim: omnemq́; poteſtatem cunctarum rerũ his duobus attribuunt,Solem,Terramq́; intelligentes:nec multitudine nominum enuntiantes diuiſam eorum per omnes ſpecies poteſtatem : ſed argumentis quibus ornantur,

Atargatis dea.

tur, ſignificantes multiplicem præſtantiam duplicis numinis. Ipſa autem argumenta, Solis rationem loquuntur. Nanq; ſimulachrum Adad, inſigne cernitur radijs inclinatis, quibus monſtratur, uim cœli in radijs eſſe Solis, qui demittuntur in terrã. Atargatis ſimulachrum ſurſum uerſum reclinatis radijs inſigne eſt: monſtrando radiorum ui ſupernè demiſſorum enaſci quæcunq; terra progenerat. Sub eodem ſimulachro ſpecies leonum ſunt: eadem ratione terram eſſe monſtrantes, qua Phryges finxere matrem Deûm, id eſt, terram leonibus uehi. Poſtremò, potentiã Solis ad omnium poteſtatem, ſummitatemq́; referri, indicant Theologi: qui in ſacris hoc breuiſsima precatione demonſtrant, dicentes: ἥλιε παντοκράτορ, κόσμου πνεῦμα, κόσμου δύναμις, κόσμου φῶς. *Solem eſſe omnia & Orpheus teſtatur, his uerſibus:*

Κέκλυθι τηλεπόρου, δίνης ἑλικαύγεα κύκλον
Οὐρανίαις στροφάλιγξι περὶ δρόμον αἰὲν ἑλίσσων
Ἀγλαὲ ζεῦ διόνυσε πάτερ πόντου πάτερ ἦς
Ἥλιε παγγενέτορ παναίολε χρυσεοφεγγές.

De laudibus, uariaq́; eruditione Vergilii. Tum de his, quæ ſequentibus libris per ordinem ſunt explicanda.

CAPVT XXIIII.

Hic cùm Prætextatus feciſſet loquendi finem, omnes in eum affixis uultibus, admirationem ſtupore prodebant. Deinde laudare hic memoriam, ille doctrinam. cuncti religionem: affirmantes hunc eſſe unum arcanæ Deorum naturæ conſcium, qui ſolus diuina & aſſequi animo, & eloqui poſſet ingenio. Inter hæc Euangelus: Equidem, inquit, miror potuiſſe tantorum poteſtatem numinum comprehendi. Verùm quod Mantuanum noſtrum ad ſingula, cùm de diuinis ſermo eſt, teſtem citatis: gratioſius eſt, quàm

ut

ut iudicio fieri putetur. An ego credam, quod ille cùm diceret: Liber & alma Ceres, pro Sole, & Luna, non hoc in alterius poëtæ imitationem poſuerit: ita dici audiens, cur tamen diceretur ignorans? Niſi fortè, ut Græci omnia ſua in immenſum tollunt, nos quoq; poëtas etiam noſtros uolumus philoſophari: cùm ipſe Tullius, qui non minus profeſſus eſt philoſophandi ſtudium, quàm loquendi, quoties aut de natura Deorum, aut de fato, aut de diuinatione diſputat, gloriam, quã oratione conflauit, incondita rerum relatione minuat. Tum Symmachus: De Cicerone Euangele, qui conuicijs impenetrabilis eſt, pòſt uidebimus. Nunc quia cum Marone nobis negotium eſt, reſpondeas, uolo: utrum poëtæ huius opera inſtituendis tantum pueris idonea iudices, an alia illis altiora ineſſe fatearis. Videris enim mihi ita adhuc Vergilianos habere uerſus: qualiter eos pueri magiſtris prælegentibus canebamus. Imò uerò pueri cùm eſſemus Symmache (inquit Euangelus) ſine iudicio mirabamur: inſpicere autem uitia, nec per magiſtros nec per ætatem licebat: quæ tamen non pudenter quiſquã negabit, cùm ipſe confeſſus ſit. Qui enim moriens poëma ſuum legauit igni, quid niſi famæ ſuæ conuicia poſteritati ſubtrahenda curauit? Nec immeritò. Erubuit quippe de ſe futura iudicia: ſi legeretur petitio deprecantis filio arma à marito, cui ſoli nupſerat, nec ex eo prolem ſuſcepiſſe ſe nouerat: uel ſi mille alia multum pudenda, ſeu in uerbis modò Græcis, modò Barbaris, ſeu in ipſa diſpoſitione operis deprehenderentur. Cumq; adhuc dicentẽ omnes exhorruiſſent, ſubtexuit Symmachus: Hæc eſt quidem Euangele Maronis gloria, ut nullius laudibus creſcat, nullius uituperatione minuatur. Verùm iſta quæ proſcindis, defendere quilibet poteſt ex plebeia grãmaticorum cohorte: ne Ser-

uio noſtro, qui priſcos (ut mea fert opinio) præceptores doctrina præſtat, in excuſandis talibus quæratur iniuria. Sed quæro utrũ cùm poëtica tibi in tanto poëta diſplicuerit: nerui tamen oratorij, qui in eodem ſunt ualidiſsimi, placere uideantur. Hæc uerba primùm Euangeli riſus excepit. Deinde ſubiecit: Id hercule reſtat deniq;, ut oratorem Vergilium renuntietis. Nec mirum, cùm ad philoſophos ambitus ueſter paulò antè prouexerit. Si in hac opinione es, Symmachus inquit, ut Maro tibi nihil niſi poëticum ſenſiſſe exiſtimetur: licet hoc quoq; eidem nomen inuideris, audi quid de operis ſui multiplici doctrina ipſe pronũtiet. Ipſius enim Maronis epiſtola, qua compellat Auguſtum, ita incipit: Ego uerò frequentes à te literas accipio. & infrà: De Aenea quidem meo, ſi mehercule iam dignũ auribus haberem tuis, libenter mitterem. Sed tanta inchoata res eſt, ut penè uitio mentis tantum opus ingreſſus mihi uidear: cùm præſertim (ut ſcis) alia quoq; ſtudia ad id opus multoq; potiora impartiar. Nec his Vergilij uerbis copia rerum diſſonat, quam pleriq; penè omnes literatores pedibus illotis prætereunt, tanquam nihil ultra uerborum explanationem liceat noſſe grammatico. Ita ſibi belli iſti homines certos ſcientiæ fines, & uelut quædam pomœria & effata poſuerunt: ultra quæ ſi quis egredi audeat, introſpexiſſe in ædem deæ, à qua mares abſterrentur, exiſtimandus ſit. Sed nos, quos craſſa Minerua dedecet, non patiamur abſtruſa eſſe adyta ſacri poëmatis: ſed arcanorũ ſenſuum inueſtigato adyto, doctorum cultu celebranda præbeamus recluſa penetralia. Et ne uidear, uelle omnia unus amplecti: ſpondeo uiolentiſsima inuenta, uel ſenſa rhetoricæ in Vergiliano me opere demonſtraturum. Euſebio autem oratorum eloquentiſsimo, non præripio de oratoria

apud

apud Maronẽ arte tractatũ: quem & doctrina, & docendi uſu melius exequetur. Reliquos omnes, qui adeſtis, impẽſè precatus ſim: ut quid ueſtrũ quiſq; præcipuũ ſibi annotauerit de Maronis ingenio, uelut ex ſymbolo cõferamus. Mirũ in modũ alacritatem omnibus, qui aderãt, hæc uerba pepererũt. Et aſſurgẽs quiſq; in deſideriũ alios audiendi, nõ uidit & ſe in idẽ munus uocandũ. Itaq; hortatu mutuo concitati, in aſſenſum facilè ac libẽter animati ſunt: intuentesq́; omnes Prætextatum orabãt, ut iudicium ſuũ primus aperiret: cæteris per ordinẽ, quem caſus ſedendi fecerat, ſecuturis. Et Vectius: Equidem inter omnia, quibus eminet laus Maronis, hoc aßiduus lector admiror, quia doctißimè ius Pontificũ, tanquã hoc profeſſus, in multa & uaria operis ſui parte ſeruauit. Et ſi tantæ diſſertatiõis ſermo nõ ceſſerit: promitto fore, ut Vergilius noſter pontifex maximus aſſeratur. Poſt hunc Flauianus: Apud poëtam noſtrũ, inquit, tantam ſcientiã iuris auguralis inuenio: ut ſi aliarum diſciplinarum doctrina deſtitueretur, hæc illũ uel ſola profeßio ſublimaret. Euſtathius deinde: Maximè, inquit, prædicarem quanta de Græcis cautus, & tanquã aliud agens, modo artificij dißimulatione, modo profeſſa imitatione trãſtulerit: ni me maior admiratio de aſtrologia, totaq́; philoſophia teneret, quàm parcus, & ſobrius operi ſuo nuſquam reprehendendus aſperſit. Furius Albinus alterum fouens Prætextati latus, iuxtaq; eũ Cecinna Albinus ambo uetuſtatis affectationẽ in Vergilio prædicabãt, alter in uerſibus, alter in uerbis. Auienus: Nõ aſſumã mihi, inquit, ut unã aliquã de Vergilianis uirtutibus audeã prædicare: ſed audiẽdo quæcũq; dicetis, ſi quid uel de his mihi uidebitur, uel iandudũ legenti adnotandũ uiſum eſt, opportunius proferã: modo memineritis à Seruio noſtro exigendũ, ut quicquid

quid obſcurũ uidebitur, quaſi literatorũ omniũ longe maximus, palàm faciat. His dictis, & uniuerſo cœtui cõplacitis, Prætextatus cũ in ſe conuerſa omniũ ora uidiſſet: Philoſophia, inquit, quod unicũ eſt munus Deorũ, & diſciplina diſciplinarũ, honorãda eſt anteloquio. Vnde meminerit Euſtathius, primũ ſibi locũ ad diſſerendũ, omni alia profeſſione, cedente cõceſſum. Huic tu mi Flauiane ſuccedes: ut & auditu ueſtro recreer, & aliquãto ſilentio inſtaurẽ uires loquẽdi. Inter hæc ſeruilis moderator obſequij, cui cura uel adolẽdi Penates, uel ſtruẽdi penũ, & domeſticorum actuum miniſtros regendi, admonet dominũ, familiã pro ſolennitate annui moris epulatam. Hoc enim feſto, religioſæ domus prius famulos inſtructis, tanquã ad uſum domini, dapibus honorãt: & ita demũ patrisfamiliâs mẽſæ apparatus nouatur. Inſinuat ergo Præſul famulitij cœnæ tẽpus, & dominos iã uocare. Tũ Prætextatus: Reſeruãdus ergo eſt Vergilius noſter ad meliorẽ partẽ diei: ut mane nouũ inſpiciendo per ordinẽ carmini deſtinemus. Nũc hora nos admonet, ut honore ueſtro hæc mẽſa dignetur. Sed & Euſtathius, & poſt hũc Nicomachus meminerint, craſtina diſſertatione ſeruari ſibi anteloquij functionẽ. Et Flauianus: Ex placita iã uos lege cõuenio, ut ſequẽti die Penates mei beari ſe tãti cœtus hoſpitio gloriẽtur. His cùm oẽs aſſenſi eſſent, ad cœnã, alio aliud de his quæ ĩter ſe cõtulerãt reminiſcẽte approbãteq;, cũ magna alacritate animi cõceſſerũt.

FINIS LIBRI PRIMI.

Facile (inquit Veſalienſis) hic primi libri finis oſtendit, quàm multa in ſequentibus deſiderentur. Quota enim pars de rhetoricis obſeruationibus extat? Vbi de ſcientia iuris auguralis ulla fit mentio? Vt ne dicam, interim quàm multa deſint & reliquorum, quàm confuſa omnia ſint, uti ſuis locis ſumus indicaturi.

Macrobij

MACROBII AVRELII THEODOSII VIri conſularis & illuſtris, Saturnaliorum, liber ſecundus.

Qua occaſione de iocis ac dicteriis ueterum, ſermo ortus fuerit inter conuiuas. CAPVT I.

*gaſtrimargiam ferculo

SICVBI modeſtus edendi modus ceſſare fecit*caſtimoniã ferculorum, & cõuiualis lætitia minuſculis poculis oriebatur, Auienus ait: Bene ac ſapienter Maro noſter tumultuoſum, ac ſobrium uno eodemq; uerſu deſcripſit ſub paucorum uerborum immutatione conuiuium. Nam ubi ſub apparatu regio procedere ſolet luxus ad ſtrepitum, Pòſt quàm prima, inquit, quies epulis: at cum Heroës caſtigatis dapibus aſſidunt, non reducit quietem, quia nec præceſſit tumultus: ſed inquit, Pòſt quàm exempta fames epulis. Noſtrum hoc conuiuiũ, quod & heroici ſeculi pudicitiam, & noſtri conduxit elegantiam, in quo ſplendor ſobrius & diligens parſimonia, Agathonis conuiuio, uel poſt magniloquentiam Platonis non componere tantum, ſed nec præferre dubitauerim. Nam ipſe rex menſæ, nec in moribus Socrate minor, & in Republica philoſopho efficacior. Cæteri qui adeſtis, eminentiores eſtis ad uirtutum ſtudia, quàm ut poëtis comicis, & Alcibiadi, qui tantum fuit fortis ad crimina, alijſq; quibus frequens illud conuiuium fuit, uos quiſquam exiſtimet comparandos. Bona uerba quæſo, Prætextatus ait, circa reuerentiam tantum Socraticæ maieſtatis. Nam reli-

Aeneid. 1.

quis,

*quis, qui in illo fuerunt ſympoſio, hæc lumina quis non præponenda cōſentiat? Sed quorſum tibi Auiene hoc tendit exemplum? Quia ſub illorū, inquit, ſupercilio non defuit, qui pſaltriā intromitti peteret: ut puella ex induſtria ſupra naturam mollior, canora dulcedine, & ſaltationis lubrico exerceret illecebris philoſophantes. Illhic hoc fieri tentatum eſt, ut Agathonis uictoria celebraretur. Nos honorē Dei, cuius hoc feſtum eſt, nullo admiſtu uoluptatis augemus: neque ego ſum neſcius, uos nec triſtitiam, nec nubilum uultum in bonis ducere: nec Craſſum illū, quem, autore Lucilio, Cicero ſemel in uita riſiſſe ſcribit magnopere mirari. Ad hæc cum Prætextatus diceret, ludicras uoluptates nec ſuis Penatibus aſſuetas, nec ante cœtum tam ſerium producendas: excepit Symmachus: Quia Saturnalibus optimo dierum (ut ait Veronenſis poëta) nec uoluptas nobis ut Stoicis tanquam hoſtis repudiāda eſt, nec ut Epicureis ſummum bonum in uoluptate ponendum: excogitemus alacritatem laſciuia carētem. Et, ni fallor, inueni, ut iocos ueterum ac nobilium uirorum edecumatos ex multijugis libris relatione mutua proferamus. Hæc nobis ſit literata lætitia, & docta cauillatio, *uicem Planipedis & Sabulonis impudica & prætextata uerba iacientis: at pudorem, ac modeſtiam*uerſus imitata. Hæc res & cura, & ſtudio digna ueteribus uiſa eſt. Et iam primo animaduerto duos, quos eloquentiſsimos antiqua ætas tulit, comicum Plautum, & oratorē Tullium, eos ambos etiam ad iocorum uenuſtatē cæteris præſtitiſſe. Plautus quidē ea re clarus fuit, ut poſt mortem eius Comœdiæ, quæ incertæ ferebantur, Plautinæ tamen eſſe, de iocorum copia, noſcerentur. Cicero autem quantum in ea re ualuerit, quis ignorat, qui uel liberti eius libros, quos is de patroni iocis*

als: uitans morem Planipedis & Sannionis *riſus

compoſuit,quos quidã ipſius putant eſſe, legere curauit? Quis item neſcit conſularem eum ſcurram ab inimicis appellari ſolitum? Quod in oratione etiam ſua Vatinius poſuit. Atq; ego (ni longum eſſet) referrem, in quibus cauſis cum nocentißimos reos tueretur uictoriam iocis adeptus ſit. Vt ecce pro L. Flacco, quem repetundarum reum, ioci opportunitate de manifeſtißimis criminibus exemit. Is iocus in oratione non extat, mihi ex libro *Fuſij Viuaculi notus eſt,& inter alia eius dicteria celebratur. Sed in hoc uerbo non caſu incidi,uolens feci. Iocos enim hoc genus, ueteres noſtri dicteria dicebant. Teſtis idem Cicero, qui in libro epiſtolarũ ad Corn. Nepotem ſecundo ſic ait: Itaq; noſtri cum omnia quæ dixiſſemus, dicta eſſent, quæ facetè & breuiter, & acutè locuti eſſemus, ea proprio nomine appellari dicteria uoluerunt. Hæc Cicero. Nonius uerò, Pomponiusq; iocos non rarò dicteria nominant. Marcus etiam Cato ille Cẽſorius, argutè iocari ſolitus eſt. Horum nos ab inuidia muniret autoritas, etiam ſi noſtris cauillamur. At cùm à ueteribus dicta referamus, ipſa utiq; autorum dignitate defendimur. Si ergo probatis inuentum, agite quod cuiq; de dictis talibus in mẽtem ueniet, uicißim memoriam noſtram excitando, referamus. Placuit uniuerſis lætitiæ excogitata ſobrietas: & ideo ut Prætextatus incipiendo autoritatẽ de exemplo præberet, hortati ſunt.

*Furij Bibaculi

De diuerſorum iocis atq; dicteriis. CAP. II.

TVm ille: Dictum uolo hoſtis referre, ſed uicti, & cuius memoria inſtaurat Romanorum triumphos. Annibal Carthaginienſis apud regem Antiochũ profugus, facetißimè cauillatus eſt. Ea cauillatio huiuſcemodi fuit. Oſtendebat Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum populo Romano facturus compararuerat: conuertebatq;

*batq́; exercitum inſignibus argenteis, & aureis florentem. Inducebat etiam currus cum*faſcibus, & elephantos cum turribus, equitatumq́; frænis & ephippijs, monilibus ac phaleris præfulgentem. Atque ibi rex contemplatione tanti, & tam ornati exercitus gloriabundus, Annibalem aſpicit. Et putas'ne, inquit, ſatis eſſe Romanis hæc omnia? Tunc Pœnus eludẽs ignauiam, imbelliamq́; militum eius, pretioſè armatorum: Planè, inquit, ſatis eſſe credo Romanis hæc, etſi auariſsimi ſunt. Nihil prorſus neq; tã lepidè, neq; tam acerbè dici poteſt. Rex de numero exercitus ſui, ac de æſtimanda æquiparatione quæſiuerat: reſpondit Annibal, de præda.* *falcibus Annibalis cauillatio ex Gellio lib. 5. cap. 6

Flauianus ſubiecit: Sacrificium apud ueteres fuit, quod uocabatur Proteruia. In eo mos erat, ut ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne cõſumeretur. Hic Catonis iocus eſt. Nãq; Albidium quendã, qui ſua bona comediſſet: & nouiſsimè domũ, quæ ei reliqua erat, incendio perdidiſſet, Proteruiã feciſſe dicebat: quod comeſſe non potuerit, id combuſsiſſe.* Catonis iocus. * Propter uiam

Symmachus deinde: Mater M. Bruti Seruilia, cum pretioſum ære paruo fundum abſtuliſſet à Cæſare, ſubijciente haſtæ bona ciuium, non effugit dictum tale Ciceronis: Equidem quò melius emptum ſciatis, comparauit Seruilia hunc fundum tertia deducta. Filia autem Seruiliæ erat Iunia Tertia, eademq́; C. Craßi uxor, laſciuiente Dictatore, tam in matrẽ, quàm in puellam. Tunc luxuriam ſenis adulteri ciuitas ſubinde rumoribus iociſq́; carpebat: ut mala non tantum ſeria forent. Cicer. dictum.

Poſt hunc Cecinna Albinus: Plancus in iudicio fortè amici cùm moleſtum teſtem deſtruere uellet, interrogauit (quia ſutorẽ ſciebat) quo artificio ſe tueretur. Ille urbanè reſpõdit, Gallã ſubigo: Sutoriũ hoc habetur inſtrumen Dicterium ſutoris cuiuſpiam.

tum, quod non infacetè in adulterij explorationem ambiguitate conuertit. Nam Plancus in Meuia Galla nupta malè audiebat.

Iocus in Mar. Antonium.

Secutus eſt Furius Albinum: Poſt Mutinenſem fugam quærentibus quid ageret Antonius, reſpondiſſe familiaris eius ferebatur: Quod canis in Aegypto: bibit, & fugit. Quoniam in illis regionibus cõſtat, canes raptu crocodilorum exterritos, currere & bibere.

Publij dictum.

Euſtathius deinde: Publius Mutium in primis maleuolum cum uidiſſet ſolito triſtiorem: Aut Mutio, inquit, neſcio quid incommodi acceſſit: aut neſcio cui aliquid boni.

Fauſti Syllæ iocus.

Inde Auienus: Fauſtus Syllæ filius, cum ſoror eius eodem tempore duos mœchos haberet, Fuluium fullonis filium, & Pompeium cognomine Maculam: Miror, inquit, ſororem meam habere maculam, cum fullonem habeat.

Dictum Seruilij. Mallij reſponſum.

Hic Euangelus: Apud L. Mallium, qui optimus pictor Romæ habebatur, Seruilius Geminius fortè cœnabat. cũq; filios eius deformes uidiſſet: Non ſimiliter, inquit, Malli fingis, & pingis. Et Mallius: In tenebris enim fingo, inquit: luce pingo.

Euſebius deinde: Demoſthenes, inquit, excitatus ad Laidis famam, cuius formam tunc Græcia mirabatur: acceſſit, ut & ipſe famoſo amore potiretur. Qui ubi dimidium talentum unius pretium noctis audiuit, deceſſit hoc dicto:

Demoſth. uerbum ex Gellio lib. 1. cap. 3.

ȣ̓κ ἀγοράζω τοσούτȣ μετανοῆσαι.

Inter hæc, cum Seruius, ordine ſe uocante, per uerecundiam ſileret: Omnes nos, inquit Euangelus, impudentes grammatice pronuntias: ſi tacere talia, uis uideri tuitionem pudoris. Vnde neq; tuum, nec Diſarij, aut Hori ſupercilium liberum erit à ſuperbiæ nota: ni Prætextatum, & nos uelitis imitari.

Tunc

Tunc Seruius, poſtquam magis ſilẽtium erubeſcendum uidit, ad libertatem ſe ſimulis relationis animauit: Marcus, inquit, Votacilius Pitholaus, cum Caninius Reuilius uno tantum die conſul fuiſſet, dixit: Antè Flamines, nunc Conſules diales fiunt. Dicterium Votacilij.

Nec Diſarius ultra exprobrationem taciturnitatis expectans, ait:

Deſunt uerba Diſarij.

Poſt hunc Horus quoq;, Affero ad uos, inquit, δίστιχον Platonis, quo ille adoleſcens luſerit, cùm tragœdijs quoq; eadem ætate præluderet: Platonis diſtichon ex Gell. lib. 19. cap. 11.

Τὼ ψυχὴν, ἀγάθωνα, φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη.

Orta ex his lætitia: & omnibus in Cenſorium riſum remiſsis, ac retractantibus, quæ à ſingulis antiquæ feſtiuitatis ſapore prolata ſunt: Symmachus ait: Hos Platonis uerſiculos, quorũ magis uenuſtatem an breuitatem mireris incertum eſt, legiſſe me memini in Latinum tantò latius uerſos, quanto ſolet noſtra quàm Græcorũ lingua breuior & anguſtior exiſtimari. Et (ut opinor) hæc uerba ſunt:

Dum ſemihulco ſauio
Meum puellum ſauior,
Dulcemq; florem ſpiritus
Duco ex aperto tramite,
Anima ægra tunc & ſaucia
Cucurrit ad labias mihi,
Oriſq; rictum peruium,
Et labra pueri mollia
*Rimata *itiner tranſitus*
Vt tranſiliret nititur. als. itineri
Tum ſi moræ quid pluſculæ

Fuiſſet in coitu oſculi,
Amoris igne percita
Tranſiſſet, & me linqueret.
Et mira prorſum res foret
Vt ad me fierem mortuus,
Ad puerum ut intus uiuerem.

De iocis M. Tullii Ciceronis. CAP. III.

Cicer. iocus. SEd miror, omnes uos ioca tacuiſſe Ciceronis: in quibus facundiſſimus, ut in omnibus, fuit. Et ſi uidetur, ut Aedituus reſponſa numinis ſui prædicat, ita ego quæ memoria ſuggeſſerit, referam dicta Ciceronis. Tum omnibus ad audiendum erectis, ille ſic incipit:

In Damaſippum. M. Cicero, cùm apud Damaſippum cœnaret: & ille mediocri uino poſito, diceret, Bibite Falernum hoc, annorum quadraginta eſt: Bene, inquit, ætatem fert.

In Lentulum. Idem cum Lentulum generum ſuum, exiguæ ſtaturæ hominem, longo gladio accinctum uidiſſet, Quis, inquit, generum meum ad gladium alligauit?

In Q. fratrem. Nec Q. Ciceroni fratri circa ſimilem mordacitatem pepercit: Nam cùm in ea prouincia, quam ille rexerat, uidiſſet clypeatam imaginem eius, ingẽtibus liniamẽtis uſq; ad pectus ex more pictam: erat autẽ Quintus ipſe ſtaturæ paruæ, ait: Frater meus dimidius maior eſt, quàm totus.

In Vatinium. In conſulatu Vatinij, quem paucis diebus geſſit, notabilis Ciceronis urbanitas circunferebatur. Magnum oſtentum, inquit, anno Vatinij factum eſt: quòd illo Conſule, nec bruma, nec uer, nec æſtas, nec autumnus fuit.

Querenti deinde Vatinio, quòd grauatus eſſet domum ad ſe infirmatum uenire, reſpondit: Volui in Conſulatu tuo uenire, ſed nox me comprehendit.

Vlciſci autem ſe Cicero uidebatur, ut qui reſpondiſſe ſibi

ſibi Vatinium meminerat, cum humeris ſe Reip. de exilio reportatum gloriaretur, Vnde ergo tibi uarices?

Caninius quoq; Reuilius, qui uno die (ut Seruius retulit) conſul fuit, roſtra cum aſcendiſſet, pariter honorem inijt conſulatus, & eierauit: quod Cicero gaudens, omni occaſione urbanitatis increpuit, λογοθεώρητος *eſt Caninius Conſul. Deinde, hoc conſecutus eſt Reuilius, ut quæreretur, quibus* COSS. *Conſul fuerit. Dicere præterea non deſtitit, Vigilantem habemus* COS. *Caninium, qui in conſulatu ſuo ſomnum non uidit.* In Caninium.

Pompeius Ciceronis facetiarum impatiens fuit. Cuius hæc de eo dicta ferebantur. Ego uerò quē fugiam, habeo: quem ſequar, nō habeo. Sed & cùm ad Pompeiū ueniſſet, dicentibus ſerò eum ueniſſe, reſpondit: Minime ſerò ueni: nā nihil hic paratū uideo. Deinde interrogāti Pompeio, ubi gener eius Dolabella eſſet, reſpondit: Cum ſocero tuo. Et cū donaſſet Pompeius transfugā ciuitate Romana, O` hominē bellū, inquit, Gallis ciuitatē promittit alienam, qui nobis noſtram non poteſt reddere. Propter quæ meritò uidebatur dixiſſe Pompeius: Cupio ad hoſtes Cicero tranſeat, ut nos timeat. In Pompeiū.

In Cæſarem quoq; mordacitas Ciceronis dentes ſuos ſtrinxit. Nam primum poſt uictoriam Cæſaris interrogatus, cur in electione partis erraſſet, reſpondit: Præcinctura me decepit. Iocatus in Cæſarem, qui ita toga præcingebatur, ut trahendo laciniam, uelut mollis incederet. Adeò ut Sylla tanquam prouidus dixerit Pompeio: Caue tibi illum puerum male præcinctum. In Cæſarem.

Deinde cùm Laberius in fine ludorum anulo aureo honoratus à Cæſare, eueſtigio in quatuordecim gradus ad ſpectandū tranſiſſet, uiolato ordine: & cùm detractus

eſſet eques Romanus, & cùm Mimus remiſſus, ait Cicero prætereunti Laberio, & ſedile quærenti: Recepiſſem te, niſi anguſtè ſederem: ſimul & illũ reſpuens, & in nouum Senatum iocatus, cuius numerum Cæſar ſupra fas auxerat. Nec impune: reſpondit enim Laberius: Mirum ſi anguſtè ſedes, qui ſoles duabus ſellis ſedere: exprobrata leuitate Ciceronis, qua immeritò optimus ciuis male audiebat.

Idem Cicero aliâs facilitatem Cæſaris in eligendo Senatum irritum irriſit palàm. Nam cum ab hoſpite ſuo P. Mallio rogaretur, ut decurionatum priuigno eius expediret: aſsiſtente frequentia dixit: Romæ ſi ius habebit Pompeius, difficile eſt.

Nec intra hæc mordacitas ſtetit: Quippe ab Androne quodam Laodiceno ſalutatus, cùm cauſam aduentus requiſiuiſſet: comperiſſetq́; (nam ille ſe legatum de libertate patriæ ad Cæſarem ueniſſe reſpondit) ita expreſsit publicam ſeruitutem: ἐὰν ἐπιτύχῃς, καὶ περὶ ἡμᾶς πρέσβευσον: *id eſt, Si obtinueris, & pro nobis intercede.*

In M.Antonium.

Vigebat in eo excedens iocus & ſeria mordacitas, ut hoc eſt ex epiſtola ad C. Caſsium dictatoris uiolatorem: Vellem Idibus Martijs me ad cœnam inuitaſſes: profectò reliquiarum nihil fuiſſet: nunc me reliquiæ ueſtræ exercent. Idem Cicero de Piſone genero & M. Lepido lepidiſsimè cauillatus eſt.

Tranſitus ad caput 4.

Dicente adhuc Symmacho, & (ut uidebatur) plura dicturo intercedens Auienus, ut fieri in ſermonibus conuiualibus ſolet: Nec Auguſtus, inquit, Cæſar in huiuſmodi dicacitate quoquam minor, & fortaſſe nec Tullio. Et ſi uolentibus uobis erit, aliqua eius quæ memoria ſuggeſſerit, relaturus ſum. Et Horus: Permitte Auiene Symmachus explicet de his, quos iam nominauerat, dicta Ciceronis, &

opport

opportunius quæ de Auguſto uis referre, ſuccedent. Reti*cente* Auieno, *Symmachus*: Cicero, *inquam, cum* Piſo *ge*ner *eius mollius incederet, filia autem cõcitatius, ait gene*ro: Ambula *tanquam fœmina. ait filiæ*: Ambula *tanquam uir.* Et *cum* M. Lepidus *in* Senatu *dixiſſet patribus con*ſcriptis: Ego *non tanti feciſſem ſimile factum*: Tullius *ait,* Ego *non tanti feciſſem* ὁμοιόπ]ωτον. Sed *perge* Auiene, *ne ultrà te dicturientem retardem.* In Piſonem. In Lepidum.

De iocis Augusti in alios, & aliorũ rurſus in ipſũ. CAP. IIII.

ET *ille*: Auguſtus, *inquam,* Cæſar *affectauit iocos, ſal*uo *tamen maieſtatis, pudoriſq; reſpectu: nec ut cade*ret *in ſcurram.* Aiacem *tragœdiam ſcripſerat, eandemq; quòd ſibi diſplicuiſſet, deleuerat.* Poſtea Lucius *grauis tragœdiarum ſcriptor interrogabat eum, quid ageret* Aiax *ſuus.* Et *ille*: In *ſpongiam, inquit, incubuit.* Auguſti ioca in multos.

Idem Auguſtus, *cùm ei quidam libellum trepidus offer*ret: *& modò proferret manum, modò retraheret*: Putas, *inquit, te aſſem elephanto dare?*

Idem *cum ab eo* Pacuuius Taurus *congiarium pete*ret: *diceretq; iam hoc homines uulgò loqui, non paruam ab illo ſibi pecuniam datam*: Sed *tu, inquit, noli credere.*

Alium *præfectura equitum ſummotum, & inſuper ſalarium poſtulantem: dicentemq;,* Non *lucri cauſa dari hoc mihi rogo, ſed ut iudicio tuo munus uidear impetraſ*ſe, *et ita officiũ depoſuiſſe, hoc dicto repercuſsit*: Tu *te ac*cepiſſe *apud omnes affirma, et ego dediſſe me nõ negabo.*

Vrbanitas *eiuſdem innotuit circa* Herennium *deditum uitijs iuuenem, quem cum caſtris excedere iuſsiſſet, & ille ſupplex hac deprecatione uteretur*: Quo *modo ad patrias ſedes reuertar? quid patri meo dicam? reſpondit*: Dic *me tibi diſplicuiſſe.*

Saxo in expeditione percuſſum, ac notabili cicatrice in fronte deformem, nimium tamen ſua opera iactantem, ſic leuiter caſtigauit: At tu cùm fugies, inquit, nunquàm poſt te reſpexeris.

Galbæ, cuius informe gibbo erat corpus, agenti apud ſe cauſam, & frequenter dicenti: Corrige in me ſi quid reprehendis, reſpondit: Ego te monere poſſum, corrigere non poſſum.

Cum multi Seuero Caßio accuſante abſoluerentur: & architectus fori Auguſti expectationem operis diu traheret, ita iocatus eſt: Vellem Caßius & meum forum accuſaſſet.

Vectius cùm monumentum patris exaraſſet, ait Auguſtus: Hoc eſt uerè monumentum patris colere.

Cum audiſſet inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatum iußit interfici, filiũ quoq; eius occiſum, ait: Melius eſt Herodis porcũ eſſe quàm filium.

Idem Auguſtus, quia Mecœnatem ſuum nouerat eſſe ſtylo remiſſo, molli, & diſſoluto: talem ſe in epiſtolis, quas ad eum ſcribebat, ſæpius exhibebat. Et cõtra caſtigationem loquendi, quam aliâs ille ſcribendo ſeruabat, in epiſtola ad Mecœnatem familiari, plura in iocos effuſa ſubtexuit: Vale mel gentiũ, *metuelle, ebur ex Hetruria, lacer Aretinũ, adamas ſupernas, Tyberinũ margaritũ, Cilneorum ſmaragde, iaſpis figulorum, berylle Porſennæ. Carbũculum habeas, ἵνα *σωτέμω πάντα μάλαγμα mœcharum.

*melcule

*σωτείνω πάντα μαλάγματα.

Exceptus eſt à quodam cœna ſatis parca, & quaſi quotidiana. Nam penè nulli ſe inuitanti negabat. Poſt epulum igitur inops, ac ſine ullo apparatu diſcedens, uale dicenti, hoc tantum inſuſurrauit: Non putabam me tibi tam familiarem.

Cùm

Cùm de Tyriæ purpuræ, quã emi iuſſerat, obſcuritate quereretur: dicente uenditore, erige altius, & ſuſpice, his uſus eſt ſalibus: Quid ergo? ut me populus Romanus dicat bene cultum, in ſolario ambulaturus ſum?

Nomenclatori ſuo, de cuius obliuione querebatur, dicenti: Nunquid ad forum mandas? Accipe, inquit, commendatitias: quia illhic neminem noſti.

Vatinio in prima ſua ætate eleganter inſultauit. Confuſus ille podagra, uolebat tamen uideri diſcuſsiſſe uitium & mille paſſus ambulare ſe gloriabatur. Cui Cæſar, Nõ miror, inquit: dies aliquanto ſunt longiores.

Relata ad ſe magnitudine æris alieni, quam quidam eques Romanus dum uixit excedentem * ducenteis L L S. celauerat, culcitram emi cubicularem in eius auctione ſibi iuſsit. Et præceptum mirantibus, hanc rationem reddidit: Habenda eſt ad ſomnum culcitra, in qua ille, cum tantum deberet, dormire potuit. *ducenties HS.

Non eſt intermittendus ſermo eius, quẽ Catonis honori dedit. Venit fortè in domum, in qua Cato habitauerat. Dein Strabone in adulationem Cæſaris male exiſtimante de Catonis peruicacia, ait: Quiſquis præſentem ſtatum ciuitatis commutari non uolet, & ciuis, & uir bonus eſt. Satis ſeriò & Catonem laudauit: & ſibi, nequis affectaret res nouas, conſuluit.

Soleo in Auguſto magis mirari quos pertulit iocos, quàm ipſe quos oprotulit, quia maior eſt patiẽtiæ, quàm facundiæ laus: maximè, cum æquanimiter aliqua etiã iocis mordaciora pertulerit. Cuiuſdam prouincialis iocus aſper annotuit. Intrauerat Romã ſimilimus Cæſari, & in ſe omnium ora conuerterat. Auguſtus perduci hominẽ ad ſe iuſsit, uiſumq; hoc modo interrogauit: Dic mihi adoleſcens Ioci aliorum in Auguſtum.

ſcens, fuit aliquando mater tua Romæ? Negauit ille: nec contentus, adiecit: Sed pater meus ſæpe.

Temporibus Triumuiralibus Pollio cum Feſcẽninos in eum Auguſtus ſcripſiſſet, ait: At ego taceo: Non eſt enim facile in eum ſcribere, qui poteſt proſcribere.

Curtius eques Romanus delicijs diffluens, cùm macrum turdum ſumpſiſſet in conuiuio Cæſaris, interrogauit an mittere liceret. Reſponderat princeps, Quid ni liceat? Ille ſtatim per feneſtram miſit.

Aes alienum Auguſtus cuiuſdam ſenatoris chari ſibi, non rogatus exoluerat, numerato quadragies. At ille pro gratiarum actione hoc ſolum ei ſcripſit: Mihi nihil.

Solebat Licinius libertus eius, inchoanti opera patrono magnas pecunias conferre. quem morem ſecutus, centum promiſit per libellum, in quo uirgulæ ſuperductæ pars ultra pecuniæ defectionem protendebatur, uacante infrà loco. Cæſar occaſione uſus, priori alterum centies ſua manu iunxit, ſpatio diligenter expleto, & affectata literæ ſimilitudine, geminatamq; accepit ſummam diſsimulante liberto. Qui poſteà cœpto alio opere, leniter factum ſuum Cæſari obiecit, libello tali dato: Confero tibi domine ad noui operis impenſam, quod uidebitur.

Mira etiam cenſoris Auguſti, & laudata patientia. Corripiebatur eques Romanus à principe, tanquam minuiſſet facultates ſuas. At ille ſe multiplicaſſe coràm probauit. Mox eidem obiecit, quòd ad contrahendum matrimonium legibus non paruiſſet. Ille uxorem ſibi & tres liberos eſſe dixit. Tunc adiecit: Poſthac Cæſar, cum de honeſtis hominibus inquiris, honeſtis mandato.

Etiam militis non libertatem, ſed & temeritatem tulit. In quadam uilla inquietas noctes agebat, rumpente ſomnum

mnum eius crebro noctuæ cantu. Prehendendam curauit noctuam. Miles aucupij peritus, * *& ſpe ingentis præmij, pertulit. Laudato Imperator, mille nummos dari iußit. Ille auſus eſt dicere: Malo uiuat: auemq́; dimiſit. Quis non miratus eſt, non offenſo Cæſare, abijſſe militem contumacem?* *aliâs: eam

Veteranus cùm die ſibi dicto periclitaretur, acceßit in publico ad Cæſarem, rogauitq́; ut ſibi adeſſet. Ille aduocatum quem ex comitatu ſuo elegerat, ſine mora dedit: commendauitq́; ei litigatorem. Exclamitauit ingenti uoce Veteranus: At non ego Cæſar periclitante te Actiaco bello, uicarium quæſiui, ſed pro te ipſe pugnaui: detexitq́; impreſſas cicatrices. Erubuit Cæſar, uenitq́; in aduocationem: ut qui uereretur non ſuperbus tantum, ſed etiam ingratus uideri.

Delectatus inter cœnã erat pueris ſymphoniacis Turonij Flacci Mangonis: atque eos frumento donauerat, cum in alia acroamata fuiſſet liberalis nummis. Eoſdemq́; poſtea Turonius æquè inter cœnam quærenti Cæſari, ſic excuſauit: Ad molas ſunt. Acroamata ſũt feſtiuę auditiones, ac iucundæ narrationes Græcis.

Sublimis Actiaca uictoria reuertebatur. occurrit ei inter gratulantes, coruũ tenens, quem inſtituerat hoc dicere: Aue Cæſar, uictor, Imperator. Miratus Cæſar officioſam auẽ, uiginti millibus nummûm emit. Socius opificis, ad quem nihil ex illa liberalitate peruenerat, affirmauit Cæſari, habere illum & alium coruũ, quem ut afferre cogeretur, rogauit. Allatus, uerba quæ didicerat, expreßit: Aue uictor Imperator Antoni. Nihil exaſperatus: ſatis duxit, iubere illum diuidere donatiuũ cum contubernali. Salutatus ſimiliter à pſittaco, emi iußit eum. Idem miratus in pica, hanc quoq́; redemit. Exemplum ſutorem pauperem

ſolicitauit, ut coruum inſtitueret ad parem ſalutationem: qui impendio exhauſtus, ſæpe ad auem non reſpondentem dicere ſolebat: Opera & impenſa perijt. Aliquando tamen coruus cœpit dicere dictatam ſalutationem. Hac audita dum tranſit Auguſtus, reſpondit: Satis domi ſalutatorum talium habeo. Superfuit coruo memoria: ut & illa, quibus dominum querentem ſolebat audire, ſubtexeret: Opera & impenſa perijt. Ad quod Cæſar riſit: emiq́; auem iußit, quanti nullam adhuc emerat.

Solebat deſcendēti à palatio Cæſari honorificum aliquod epigramma porrigere Græculus. Id cum fruſtra ſæpe feciſſet, rurſusq́; eum id facturum uidiſſet Auguſtus, breue manu ſua in charta exarauit Græcum epigrāma. pergenti deinde ad ſe obuiam miſit. Ille legendo laudare, mirari tam uoce quàm uultu. Cumq́; acceßiſſet ad ſellam, demiſſa in fundam pauperē manu, paucos denarios protulit quos principi daret. Adiectus hic ſermo, Μὴ κατὰ τὴν τύχην σὴν σεβαστέ, εἰ πλέον εἶχον, πλέον ἐδίδουν: Non ſecundum fortunam tuam Auguſte: ſi plus haberem, plus darem. Secuto omnium riſu, diſpenſatorem Cæſar uocauit, & ſeſtertia centum millia Græculo numerari iußit.

Iuliæ Auguſti filiæ mores.

Super iocis ac moribus Iuliæ Auguſti filiæ. CAP. V.

VVltis aliqua & filiæ eius Iuliæ dicta referamus? Sed ſi garrulus non putabor, uolo de moribus fœminæ pauca præmittere, ni quiſquā ueſtrum habeat ſeria & diſcenda quæ proferat. Hortantibusq́; omnibus, ut cœpto inſiſteret: ita de Iulia orſus eſt: Annū agebat triceſimū & octauū, tempus ætatis (ſi mens ſana ſupereſſet) uergentis in ſeniū. Sed indulgentia tam fortunæ, quàm patris abutebatur: cùm alioqui literarū amor, multaq́; eruditio, quod in illa domo facile erat, præterea mitis humanitas, minimeq́;

meq́; ſæuus animus, ingentem fœminæ gratiam conciliarent: mirantibus qui uitia noſcebant, tantam pariter diuerſitatem. Non ſemel præceperat ei pater, temperato tamē inter indulgentiam grauitatemq́; ſermone, quatenus moderaretur profuſos cultus, perſpicuosq́; * comitatus. *comptus Idem cùm ad nepotum turbam, ſimilitudinemq́; reſpexerat, qua repræſentabatur Agrippa: dubitare de pudicitia filiæ erubeſcebat. Inde blandiebatur ſibi Auguſtus, lætum in filia animū, uſq; ad ſpeciē procacitatis, ſed reatu liberum: & talē fuiſſe apud maiores Claudiam credere audebat. Itaq; inter amicos dixit, duas habere ſe filias delicatas, quas neceſſe haberet ferre: Iuliam, & Rempublicam.

Reſponſum Iuliæ.

Iulia uenerat ad eum licentiore habitu, & oculos offenderat patris tacentis. Mutauit cultus ſui poſtera die morē: & lætum patrem, affectata ſeueritate, cōplexa eſt. At ille qui pridie dolorem ſuum continuerat, gaudium continere non potuit. Et quantum, ait, in filia Auguſti probabilior eſt hic cultus? Non defuit patrocinio ſuo Iulia, his uerbis: Hodie enim me patris oculis ornaui, heri uiri.

Notum & illud: Auerterant in ſe populum in ſpectaculo gladiatorum Liuia, & Iulia, comitatus diſsimilitudine. Quippe cingentibus Liuiā grauibus uiris: hæc iuuentutis, & quidem luxurioſæ, grege circunſidebatur. Admonuit pater ſcripto: Videret, quantum inter duas principes fœminas intereſſet. Eleganter illa reſcripſit: Et hi mecum ſenes fient.

Eadem Iulia maturè habere cœperat canos, quos legere ſecretò ſolebat. Subitus interuētus patris aliquando oppreſsit ornatrices. Diſsimulauit Auguſtus, deprehenſis ſuper ueſtē earum canis. Et alijs ſermonibus tēpore extracto, induxit ætatis mētionē: interrogauitq́; filiā, utrum

poſt aliquot annos cana eſſe mallet, an calua: Et cùm illa reſpondiſſet: Ego pater cana eſſe malo: ſic illi mendacium obiecit: Quid ergo iſtæ te caluam tam cito faciunt?

Item cum grauem amicum audiſſet Iulia ſuadentem, melius facturam, ſi ſe compoſuiſſet ad exemplar paternæ frugalitatis, ait: Ille obliuiſcitur, Cæſarem ſe eſſe: ego memini, me Cæſaris filiam.

Cum'que conſcij flagitiorum mirarentur, quo modo ſimiles Agrippæ filios procrearet, quæ tam uulgo poteſtatem corporis ſui faceret, ait: Nunquam enim niſi naui plena tollo uectorem.

Populiæ reſpõſum.

Simile dictum Populiæ Marci filiæ: quæ miranti cuidam quid eſſet, quapropter aliæ beſtiæ nunquàm marem deſiderarent, niſi cum prægnantes uellent fieri, reſpondit: Beſtiæ enim ſunt.

Rurſus de uirorũ iocis, argutiſq; reſponſis. CAP. VI.

*SEd ut à fœminis ad uiros, & à laſciuis iocis ad honeſtos reuertar: Caſellius iuriſconſultus, urbanitatis miræ libertatiſq; habebatur: præcipuè tamẽ is iocus eius innotuit: *Lapidatus à populo Vatinius, cùm gladiatorium munus ederet, obtinuerat: ut Aediles edicerent, ne quis in arenam niſi pomum miſiſſe uellet. Fortè ijs diebus Caſellius conſultus à quodam, an nux pinea pomum eſſet, reſpondit: Si in Vatinium miſſurus es, pomum eſt.*

*Laudatus

Caſelij dictum

Mercatori deinde, quemadmodum cum ſocio nauem diuideret, interroganti, reſpondiſſe traditur: Nauem ſi diuidis: nec tu nec ſocius habebitis.

*In Galbam eloquentia clarum, ſed *quem habitus (ut ſuprà dixi) corporis deſtruebat, M. Lollij uox circunferebatur: Ingenium Galbæ male habitat.*

*Aliâs: quam: ut referatur ad eloquentiam.

In eundem Galbam Orbilius Grammaticus acerbius irriſit. Prodierat Orbilius in reum teſtis: quem Galba ut confunderet, diſsimulata eius profeſsione, interrogauit, Quid artiũ facis? reſpõdit: In ſole gibbos fricare ſoleo.

L. Cælius, cùm C. Cæſar alijs, qui ſecum pila luſitabant, cẽtena ſeſtertia: illi uni quinquaginta dari iuſsiſſet: Quid ego, inquit, una manu ludo, & non duabus, ut plus habere poſsim? Cæcilius.

*Cum iratus eſſe P. Clodius Decimo Valerio diceretur, quòd ei * nummum petenti non dediſſet: Quid amplius, inquit, mihi facturus es: niſi ut Dyrrhachium eam, & redeam? alludens ad Ciceronis exilium.* Valerij cauillum. **mimum*

De ſententiis ac dictis Laberii & Publii mimographorum: deq; Pylade, ac Hyla hiſtrionibus. CAP. VII.

Sed quia & paulò antè Aurelius Symmachus, & ego nunc Laberij fecimus mentionẽ: ſi aliqua huius, atque Publij dicta referemus: uidebimur & adhibendi conuiuio mimos uitaſſe laſciuiã: & tamen celebritatẽ, quã, cùm adſunt, illi excitare pollicẽtur, imitari. Laberiũ aſperæ libertatis equitem Romanum Cæſar quingentis millibus inuitauit: ut prodiret in ſcenam, & ipſe ageret mimos, quos ſcriptitabat. Sed Poteſtas non ſolùm ſi inuitet, ſed etiã ſi ſupplicet, cogit. Vnde ſe & Laberius à Cæſare coactum in prologo teſtatur his uerſibus: Laberij uerſus

Neceſsitas, cuius curſus auerſi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt.
Quò me detruſit penè extremis ſenſibus?
Quem nulla ambitio, nulla unquam largitio,
Nullus timor, uis nulla, nulla autoritas
Mouere potuit in iuuenta de ſtatu:

Ecce in ſenecta ut facilè labeſcit loco
Viri excellentis mente clemente edita
Submiſſa placidè blandiloquens oratio.
Etenim ipſi Dij negare cui nil potuerunt,
Hominem me denegare quis poſſet pati?
Ego bis tricenis annis actis, ſine nota,
Eques Romanus lare egreſſus meo,
Domum reuertar mimus. Nimirum hoc die
Vno plus uixi mihi, quàm uiuendum fuit.
Fortuna, immoderata in bono æquè atq; in malo:
Si tibi erat libitum, literarum laudibus
Floris cacumen noſtræ famæ frangere:
Cur cùm uigebam membris præuiridantibus,
Satis facere populo, & tali cùm poteram uiro,
Non flexibilem me concuruaſti, ut caperes?
Nunc me quò deijcis? quid ad ſcenam affero?
Decorem formæ, an dignitatem corporis?
Animi uirtutem, an uocis iocundæ ſonum?
Vt hedera ſerpens uires arboreas necat:
Ita me uetuſtas amplexu annorum necat.
Sepulchris ſimilis, nil niſi nomen retineo.

In ipſa quoq; actione ſubinde ſe, quà poterat, ulciſcebatur: inducto habitu Syri, qui uelut flagris cæſus, præripientiq; ſe ſimilis, exclamabat: Porrò Quirites libertatem perdimus. Et paulò pòſt adiecit: Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent. Quo dicto uniuerſitas populi ad ſolum Cæſarem oculos, & ora conuertit: notãtes eius *impotentiam hac dicacitate lapidatam. Ob hæc in Publium uertit fauorẽ. Is Publius natione Syrus, cùm puer ad patronum domum eſſet adductus: promeruit eum non minus ſalibus, & ingenio, quàm forma. Nam fortè cum

*Al's: potentiam

ille

ille ſeruum ſuum hydropicum iacentem in area uidiſſet: increpuiſſetq́;, quid in ſole faceret: reſpõdit, Aquam calefacit. Ioculari deinde ſuper cœnã exorta quæſtione, quod nam eſſet moleſtum otium: aliud alio opinante, ille podagrici pedes dixit. Ob hæc, & alia manumiſſus, & maiore cura eruditus, cùm mimos componeret: ingentiq́; aſſenſu in Italiæ oppidis agere cœpiſſet: productus Romæ per Cæſaris ludos, omnes qui tunc ſcripta & operas ſuas in ſcenam locauerant, prouocauit: ut ſinguli ſecum, poſita inuicem materia, pro tempore contẽderent. Nec ullo recuſante, ſuperauit omnes: in queis & Laberium. Vnde Cæſar arridens hoc modo pronuntiauit: Fauente tibi me, uictus es Laberi à Syro. Statim'que Publio palmam, & Laberio anulum aureum cum quingentis ſeſtertijs dedit. Tunc Publius ad Laberium recedentem, ait: Qui cum contendiſti ſcriptor, hunc ſpectator ſubleua. Sed & Laberius ſequenti ſtatim commiſſione, mimo nouo interiecit hos uerſus: Publij dicta.

Non poſſunt primi eſſe omnes omni in tempore. Ex Gel. lib. 17. cap. 14.
Summum ad gradum cum claritatis ueneris,
Conſiſtes ægrè: & citius quàm *aſcendas, decides. *deſcendas
Cecidi ego, cadet qui ſequitur. laus eſt publica.

Publij autem ſententiæ feruntur lepidæ, & ad communem uſum accommodatiſſimæ. Ex quibus has ferè memini ſingulis uerſibus circunſcriptas:

Malum conſilium eſt, quod mutari non poteſt. Publij ſententiæ lepidæ.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod mutari non poteſt.
Cui plus licet quàm par eſt, plus uult quàm licet.
Comes facundus in uia pro uehiculo eſt.
Frugalitas miſeria eſt rumoris boni.

Hæredis fletus ſub perſoua riſus eſt.
Furor fit læſa ſæpius patientia.
Improbe Neptunū accuſat,qui iterū naufragiū facit.
Nimium altercando ueritas amittitur.
Pars beneficij eſt, quod petitur,ſi citò neges.
Ita amicum habeas,poſſe ut fieri inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam,inuitas nouam.
Nunquàm periclum ſine periclo uincitur.

Pylades & Hylas hiſtriones.

Sed quia ſemel ingreſſus ſum ſcenam loquendo, non Pylades *hiſtrio nobis omittendus eſt: qui clarus in opere ſuo fuit temporibus* Auguſti, *&* Hylam *diſcipulum uſque ad æqualitatis contentionem eruditione prouexit.* Populus *deinde inter utriuſq; ſuffragia diuiſus eſt.* Et *cùm canticū quoddam ſaltaret* Hylas, *cuius clauſula erat* τὸν μέγαν Ἀγαμέμνονα, *ſublimem ingentemq́;* Hylas *uelut metiebatur. Nō tulit* Pylades, *& exclamauit è cauea,* σὺ μακρὸν οὐ* μέγαν ποιεῖς. *Tunc eum populus coëgit idem ſaltare canticum.* Cumq́; *ad locum ueniſſet,quem reprehenderat, expreſſit cogitantem: nihil magis ratus magno duci conuenire,quàm pro omnibus cogitare.* Saltabat Hylas Oedipodem, *&* Pylades *hac uoce ſecuritatē ſaltantis caſtigauit,* σὺ βλέπεις. *Cum in* Herculem *furentem prodiſſet, & nonnullis inceſſum hiſtrioni conuenientem non ſeruare uideretur: depoſita perſona,ridētes increpuit,* μωροὶ, μαινόμενον ὀρχοῦμαι. *Hac fabula & ſagittas iniecit in populū.* Eandē *perſonam cum iuſſu* Auguſti *in triclinio ageret, & intendit arcum, & ſpicula immiſit.* Nec *indignatus eſt* Cæſar, *eodē ſe loco* Pyladi, *quo po.* Ro. *fuiſſe.* Hic *quia ferebatur mutaſſe rudis illius ſaltationis ritum,qui apud maiores uiguit, & uenuſtam induxiſſe nouitatē: interrogatus ab* Auguſto, *quæ ſaltationi cōtuliſſet,reſpondit:** αὐλῶν συρίγγων τ' ἐνοπ

*μεῖζα ποιεῖς

*λυδίων

τ᾽ ἐνοπλίω, ὁμαδὸν τ᾽ ἀνθρώπων. *Idem cum propter populi ſeditionem pro contentione inter ſe Hylamq́; habita, concitatam indignationem excepiſſet Auguſti, reſpondit:* καὶ ἀχαριστεῖς βασιλεῦ; ἔασον αὐτοὺς περὶ ἡμᾶς ἀσχολεῖσθαι.

Quomodo Plato uino indulgendum eſſe præceperit: & quàm periculoſum turpeq́; ſit, tactus ac guſtus uoluptatibus eſſe obnoxium. CAP. VIII.

*His dictis, & excitata lætitia, cùm in Auieno memoria florida, & amœnitas laudaretur ingenij, menſas ſecundas miniſter admouit. Et Flauianus: Multi (ut extimo) in hoc à Varrone diſſentiunt, qui in illa lepidiſſima ſatyra Menippea, quæ inſcribitur, Neſcis quid ueſper ſerus uehat: de ſecũda menſa placentas remouit. Sed quæſo dicas, Cecinna, uerba ipſa Varronis, ſi tibi beneficio memoriæ tenacioris hæſerunt. Et Albinus: Locus, inquit, Varronis, quẽ referri à me imperas, in his ferè uerbis eſt: Bellaria ea maximè ſunt mellita, quæ mellita non ſunt: *Dulcibus enim cum pepſi ſocietas infida. Significãt autem bellaria, omne menſæ ſecundæ genus. Nam quæ πέμματα Græci, uel τραγήματα dixerunt, ea ueteres noſtri appellauere bellaria. Vina quoq; dulciora eſt inuenire in comœdijs antiquioribus hoc uocabulo, dictáq; ea Liberi bellaria. Et Euangelus: Agite antequàm ſurgendũ nobis ſit, uino indulgeamus. Quod decreti Platonici autoritate faciemus: qui exiſtimauit fomitem eſſe quendam, & incitabulum ingenij, uirtutisq́;: ſi mens, et corpus hominis uino flagret. Tum Euſtathius: Quid * agis, inquit, Euangele? an Platonem extimas haurienda paſſim uina ſuaſiſſe: & non magis inter minuta pocula iucundiorẽ, liberalioreq́; inuitationem, quæ fieret ſub quibuſdam quaſi arbitris, & magiſtris conuiuiorum ſobrijs, non improbaſſe? Et hoc*

*Maſſerius apud Aulũ Gellium capite 11. lib. xiij. ex Cælio Rhodigino, hunc locum ſic reſtituit, πέμμασιν enim, & πέψει ſocietas infida.

*ais

eſt, quod in primo, & in ſecundo de legibus non inutile uiris eſſe decernit. Nam & modicis, honeſtisq́; inter bibendũ remiſsionibus refici, integrariq́; animos ad inſtauranda ſobrietatis officia extimauit: redditosq́; ſenſim lætiores, & ad intentiones rurſus capeſſendas fieri habiliores: & ſimul ſi qui penitus in his affectionũ cupiditatũq; errores ineſſent, quos celaret alioqui pudor reuerens, ea omnia ſine graui periculo libertate per uinum data detegi, & ad corrigendum medendumq́; fieri opportuniora. Atque hoc etiam Plato ibidem dicit, non diffugiẽdas eſſe huiuſcemodi exercitationes*aduerſus propulſandam uini uiolentiam: neq; ullum unquam continentẽ prorſum, aut temperantem ſatis fideliter uiſum eſſe, cui uita non inter ipſa errorum pericula, & in medijs uoluptatum illecebris explorata ſit. Nam cui Libentiæ Gratiæq́; omnes conuiuiorum incognitæ ſint: quiq́; illarũ omnino expers ſit: ſi eum fortè ad participandas huiuſmodi uoluptates aut uolũtas tulerit, aut caſus induxerit, aut neceſsitas impulerit: mox deliniri, & capi, neque mentem eius, animũq; conſiſtere. Congrediendum igitur, & tanquam in acie quadam cum uoluptarijs rebus: cumq́; iſta uini licentia cominus decernendum: ut aduerſus eas non fuga, nec abſentia ſimus tuti: ſed animi uigore, & conſtanti præſentia, moderatoq́; uſu temperantiam continentiamq́; tueamur: & calefacto ſimul, refotoq́; animo, ſi quid in eo uel frigidæ triſtitiæ, uel torpentis uerecundiæ fuerit, diluamus.

*ad

Ex Gel. lib. 19. cap. 2.

Sed quia uoluptatum fecimus mentionem, docet Ariſtoteles à quibus uoluptatibus ſit cauẽdum. Quinq; enim ſunt ſenſus hominum, quos Græci αἰσθήσεις appellant, per quos uoluptas animo, aut corpori quæri uidetur: tactus, guſtus, odoratus, uiſus, auditus. Ex his omnibus uoluptas

quæ

quæ immodicè capitur, ea turpis, atque improba eſt. Sed enim quæ nimia ex guſtu atque tactu eſt: ea uoluptas, ſicut ſapientes uiri cenſuerunt, omnium rerum fœdiſsima eſt: eosq; maximè, qui ſeſe duabus iſtis uoluptatibus dediderunt, grauiſsimi uitij uocabulis Græci appellauerunt, uel* ἀκρατεῖς, *uel* ἀκολάστους: *nos eos uel incontinentes dicimus, uel intemperantes. Iſtas autem uoluptates duas, guſtus atque tactus, id eſt, cibi atque ueneris, ſolas hominibus communes uidemus eſſe cum beluis. Et idcirco in pecudum ferorumq; animalium numero habetur, quiſquis eſt his ferarũ uoluptatibus occupatus. Cæteræ ex tribus alijs ſenſibus proficiſcentes, hominum tantùm propriæ ſunt. Verba ſuper hac re Ariſtotelis philoſophi in mediũ proferam: ut quid de his infamibus uoluptatibus, tam clarus, atque inclytus uir ſentiat, publicetur:*

**al's: improbata*

Διατί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν ἐγγιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται. οἵτε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι οὗτοι, οἵτε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ᾽ ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ, ἀπ᾽ ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ Φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν. ἡ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκέτι, ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις. ἅτε δὲ οὐσῶν κοινῶν αἰσχρὰν εἶναι τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν, καὶ ἀτιμόταταί εἰσι. διὸ καὶ μάλιστα μόναι ἐπονείδιστοι. ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν. καὶ ἀκρατῆ, καὶ ἀκόλαστον λέγομεν. διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται, κατὰ δὲ τὰς ἄλλας, ἢ ὅλως, οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει, ὁρῶν μὲν γὰρ τὸ ὁρῶν, ἢ ὀσφραινόμενον χαίρει, ὅτι ἀπολαύει, καὶ ὅταν πληρωθῇ, οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ, ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἡ τοῦ ταρίχους ὀδμὴ, ὅταν ἄδην ἔχωμεν τοῦ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν, ἡδεῖα.

ἢ ἡ τοῦ στόδου ἀεὶ ἡδίων.

Quis igitur, habens aliquid humani pudoris, uoluptatibus iſtis duabus, coëundi atque comedendi, quæ homini cum ſue atque aſino communes ſunt, gratuletur? Socrates quidem dicebat, homines multos propterea uelle uiuere, ut ederent & biberent: ſe bibere atque eſſe, ut uiueret. Hippocrates autem, diuina uir ſcientia, de coitu uenereo ita exiſtimabat: Partem eſſe quandam morbi teterrimi, quem noſtri comitialem dixerunt. Nanque ipſius uerba hæc traduntur: τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν: *id eſt, coitum eſſe paruum morbum comitialem.*

FINIS LIBRI SECVNDI.

Secundo huic libro ſuum deeſſe finem, & ſequenti item principium, id facilius perſpectu eſt, quàm ut admonendus ſit lector. Si quid tamen lucis tantis addi tenebris queat, hanc librorum putem fuiſſe cohærentiam, in fine primi libri mentio facta erat de poëta Vergilio. Sed cum cœnæ tempus interpellaret, placitũ fuit ſermonem eum reſeruari colloquio diei ſequentis. Quare cum ſecundus liber ea contineat, quæ dicta erant inter cœnandum, reſtabat, ut tertio ea quæ de Vergilio dicenda erant, explicarentur: quorum magnã certe partem deſiderari nemo nõ facilè animaduerterit. Sed hæc deplorari à nobis poſſunt, emendari non poſſunt.

Macrob

MACROBII AV-
RELII THEODOSII
uiri conſularis & illuſtris, Sa-turnaliorum liber tertius.

Quàm accuratè Vergilius expreſſerit diuerſos ritus ſacrificandi. CAP. I.

V*iolatum cùm ſe noſſet Aeneas, & multa cæde pollutum, ait:*

Tu genitor cape ſacra manu, patriosq; Penates. Aeneid. 2.
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti,
Attrectare nefas: donec me flumine uiuo
Abluero.

Poſt Caietæ quoque nutricis ſepulturam, quò potißimum nauigans appellitur: quàm ad eam partem, per quam fluuio Tyberinus amœno in mare prorumpit, ut cõfeſtim in ipſo Italiæ limine fluuiali unda ablutus, poſſet quàm purißimè Iouem, Phrygiamq; ex ordine matrem inuocare. Quid, quòd Euandrum aditurus per Tyberim nauigat: quòd eum eſſet reperturus Herculi ſacra celebrantem, ut ſic purificatus, ſacris poßit hoſpitalibus intereſſe? Hinc et Iuno ipſa conqueritur, non magis quòd Aeneam contigiſſet contra ſuum uelle in Italiam peruenire: quàm quòd optato potiretur Tybridis alueo. Quia ſciret eum hoc amne purificatum, poſſe ſacra etiam ſibi ritè perficere. Nam ne ſupplicari quidem ſibi ab eo uellet. Nunc (quoniam purificationẽ ad ſacra ſuperorum pertinentẽ Deorum, in Vergiliana obſeruatione monſtrauimus) uidea-

mus, utrum etiam circa inferorum Deorum cultum proprietatem moris idem poëta ſeruauerit. Conſtat Dijs ſuperis ſacra facturum corporis ablutione purgari. Cùm uerò inferis litandum eſt, ſatis actum uidetur, ſi aſperſio ſola contingit. De ſacris igitur ſuperorum ait Aeneas: Donec me flumine uiuo Abluero. At Dido cùm ſacra Dijs inferis inſtituit, ait:

Aeneid.4.

Annam chara mihi nutrix huc ſiſte ſororem.
Dic corpus ꝓperet fluuiali ſpargere lympha. Et alibi:
Sparſerat & latices ſimulatos fontis Auerni.

Necnon cùm Miſenum ſepulturæ mandari refert idem:

*circunluit

-Ter ſocios pura * circuntulit unda,
Spargens rore leui.

Sed & cùm facit Aeneam apud inferos ramum Proſerpinæ conſecraturum, ita refert:

Aeneid.6.

Occupat Aeneas adytum, corpusq́; recenti
Spargit aqua.

Quàm propriè Vergilius uſus ſit uerbis ad ſacra pertinentibus. CAPVT II.

Verborum autẽ proprietas, tam poëtæ huic familiaris eſt, ut talis obſeruatio in Vergilio eſſe iam deſinat. Nullis tamen magis propriè uſus eſt, quàm ſacris, uel ſacrificialibus uerbis. Et primum non omiſerim, in quo pleriq; falluntur, Extaq; ſalſos Porriciam in fluctus: non (ut quidam) Proijciã: exiſtimantes dixiſſe Vergilium proijcienda exta, qui adiecit, in fluctus. Sed non ita eſt. Nam ex diſciplina Aruſpicum, & ex præcepto Pontificum, uerbum hoc ſolenne ſacrificantibus eſt: ſicut Veranius ex primo libro Pictoris ita diſſertationem huius uerbi executus eſt: Exta porriciunto Dijs danto in altaria, aram'ue, focum'ue, eo'ue quò exta dari debebunt. Porricere ergo,

Porricere.

non

non proijcere, proprium ſacrificij uerbum eſt. Et *quia dixit* Veranius *in aram, focum'ue, eo'ue quò exta dari debebunt: non pro ara, & pro foco mare accipiendum eſt, cùm ſacrificium* Dijs *maris dicatur.* Ait *enim:*

Dij *quibus imperium eſt pelagi, quorū æquora curro,* Aeneid.5.
Vobis *lætus ego hoc candentem in littore taurum*
Conſtituam *ante aras, uoti reus: extaq́; ſalſos*
Porriciam *in fluctus, & uina liquentia fundam.*

Ex *his docetur in mare ritè potuiſſe porrici exta, nō proijci.* Conſtituam *ante aras uoti reus.* Hæc *uox propria ſacrorum eſt: ut* Reus *uocetur, qui ſuſcepto uoto ſe numinibus obligat:* Damnatus *autē, qui promiſſa uota* nō ſoluit.* Sed *de hoc non opus eſt à me plura proferri: cùm uir doctiſsimus* Euſtathius *paulò antè hanc partē plenius executus ſit.* Eſt *profundam ſcientiā huius poëtæ in uno ſæpe reperire uerbo, quod fortuito dictum uulgus putaret.* Multifariā *enim legimus, quòd litare ſola non poßit oratio: niſi & is qui* Deos *precatur, etiam aram manibus apprehendat.* Inde Varro Rerū *diuin. lib. 5. dicit aras primū anſas dictas: q́ eſſet neceſſariū à ſacrificantibus ea teneri.* Anſis *autem teneri ſolere uaſa quis dubitet?* Commutatione *ergo literarum, aras dici cœptas, ut* Valeſios & Fuſios *dictos prius, nunc* Valerios & Furios *dici.* Hæc *omnia illo poëta executus eſt uerſu:*

Reus.
Damnatus.
* iam
Mos tangendi aras.

Talibus *orantem dictis, arasq́; tenentem* Aeneid.4.
Audijt *omnipotens.*

Non'ne *eò additum crediderìs, non quia orabat tantùm, ſed quia & aras tenebat, auditum?* Necnon *cùm ait:*

Talibus *orabat dictis, arasq́; tenebat.* Item: Aeneid.6.
Tango *aras: medios ignes, & numina teſtor.* Aeneid.12.

Eandem *uim nominis ex apprehenſione ſignificat.*

Idem

Idem poëta tam ſcientia profundus, quàm amœnus ingenio, nonnulla de ueteribus uerbis, quæ ad proprietatem ſacrorum nouerat pertinere, ita interpretatus eſt: ut mutato uerbi ſono integer intellectus maneret. Nam primo Pontificij iuris libro apud Pictorem uerbum hoc poſitum eſt, uitulari. De cuius uerbi ſignificatu Titius ita retulit: Vitulari eſt uoce lætari. Varr. etiam in lib. XV. Rerum diuinarum ita refert: quòd Pontifex in ſacris quibuſdam uitulari ſoleat, quod Græci παιανίζειν uocant. Has tot interpretationis ambages, quàm paucis uerbis docta Maronis elegantia expreſſit,

–Lætumq; choro pæana canentes.

Nam ſi uitulari eſt uoce lætari, quod eſt παιανίζειν: non'ne in cantu læti παιᾶνος enarratio uerbi perfecta ſeruata? Et, ut huic uocabulo diutius immoremur, Hyllus libro, quem de Dijs compoſuit, ait* Vitulam uocari deam, quæ lætitiæ præeſt. Piſo ait Vitulam uictoriam nominari. Cuius rei hoc argumentum profert: quòd poſtridie Non. Iulias re bene geſta, cùm pridie populus à Tuſcis in fugam uerſus ſit, unde Populifugia dicuntur, poſt uictoriam certis ſacrificijs fiat uitulatio. Quidam nomen eius animaduerſum putant, quòd potens ſit uitæ tolerandæ. Ideo huic Deæ pro frugibus fieri ſacra dicuntur: quia frugibus uita humana toleratur. Vnde hoc eſſe animaduertimus, quod ait uergilius:

* Vitulinam

Eclog. 4 Cùm faciam uitula pro frugibus, ipſe uenito.

Vt uitula dixerit pro uitulatione: quod nomen eſſe ſacrificij ob lætitiam facti, ſuperius expreſſimus. Meminerimus tamen ſic legendum per ablatiuum: Cùm faciam uitula pro frugibus, id eſt, cùm faciam rem diuinam, nõ oue, non capra, ſed uitula: tanquam dicat, cùm uitulam pro frugibus

bus

bus ſacrificauero : quod eſt, cùm uitula rem diuinam fecero. Pontificem *Aeneam uel ex nomine referendorum laborum eius oſtendit.* Pontificibus *enim permiſſa eſt poteſtas memoriam rerum geſtarum in tabulas conferendi. & hos annales appellant equidem maximos, quaſi à* Pontificibus *maximis factos.* V*nde ex perſona* Aeneæ *ait:*

Et *uacet annales noſtrorum audire laborum.* Aeneid. 1.

De ſacro, profano, ſancto, & religioſo, quid ea ſint: & quàm diligenter horum uerborum proprietates expreſſerit Maro. CAP. III.

ET *quia inter decreta* Pontificum *hoc maxime quæritur, quid ſacrum, quid ſanctũ, quid religioſum : quærendũ utrum ijs ſecundũ definitionẽ ſuam* Vergilius *uſus ſit, et ſingulis uocabuli ſui proprietatẽ more ſuo ſeruarit.* Sacrum.

Sacrum eſt, ut Trebatius *libro primo de* Religionibus *refert, quicquid eſt, quod deorum habetur.* Huius *definitionis poëta memor, ubi ſacrum nominauit, admonitionem* Deorum *penè ſemper adiecit:*

Sacra Dioneæ *matri,* Diuisq; *ferebam.* Item: Aeneid. 3.

Sacra Ioui *Stygio quæ ritè incœpta paraui.* Item: Aeneid. 4.

Tibi *enim, tibi maxima* Iuno Mactat *ſacra ferens.* Aeneid. 8.

Profanum *omnes penè conſentiunt id eſſe, quod extra fanaticam cauſam ſit : quaſi porrò à fano, & religione ſecretum.* Cuius *ſignificatus exemplum conſecutus eſt, cùm de luco & * adyto inferorum ſacro utroq; loqueretur:* Profanum. Porrò. hic procul. * *aditu*

Procul *ô procul eſte profani,*

Conclamat *uates, totoq; abſiſtite luco.*

Eò *accedit, quòd* Trebatius *profanum id propriè dici ait, quod ex religioſo, uel ſacro in hominum uſum, proprietatemq; conuerſum eſt.* Quod *uel apertiſſimè poëta ſeruauit, cùm ait:*

Faune

Faune precor miſerere,inquit:tuq; optima ferrum
Aeneid.12. Terra tene:colui ueſtros ſi ſemper honores,
Quos cõtrà Aeneadæ bello fecere ꝓfanũ. Dixerat enĩ:
Sed ſtirpem Teucri nullo diſcrimine ſacrũ Suſtulerãt.

Vnde oſtendit propriè profanum eſſe,quod ex ſacro promiſcuum humanis actibus accommodatum eſt.

Sanctum eſt,ut idem Trebatius libro decimo Religionum refert,interdum idem quod ſacrum, idemq; quod religioſum:interdum aliud,hoc eſt,nec ſacrum,nec religioſum eſt.Quod ad ſecundam ſpeciem pertinet.

Aeneid.12. Sancta ad uos anima,atq; iſtius neſcia culpæ,Deſcẽdã.

Non enim ſacro aut religioſo eius anima tenebatur, quã ſanctã,hoc eſt,incorruptã,uoluit oſtẽdere.ut ĩ illo quoq;:

Aeneid.12. Tuq; ô ſanctiſsima coniux Felix morte tua.

In quo caſtitatis honorẽ incorruptæ uxoris amplexus eſt. Vnde & ſanctæ leges, quæ non debent pœnæ ſanctione corrumpi.Quòd autẽ ad priorẽ ſpeciei definitionẽ de ſancto attinet,id eſt,ut nõ aliud ſit q̃ ſacrum,aut religioſum:

Aeneid.2 Ecce leuis ſummo de uertice uiſus Iuli
Fundere lumen apex. Et paulò pòſt:
Nos pauidi trepidare metu,crinemq; flagrantem
Excutere,& ſanctos reſtinguere fontibus ignes.

Hic enim ſanctos ac ſi ſacros accipiemus: quia diuinitus contigerunt. Item:

Aeneid.6 -Tuq; ô ſanctiſsima uates Præſcia uenturi.

Non aliud niſi ſacram uocat,quam uidebat & uatem,& Deo plenam,& ſacerdotem.

Religioſum,& religio,de quibus & Gel.lib. 4.cap.9.

Supereſt,ut quid ſit religioſum cum Vergilio communicemus.Seruius Sulpitius religionẽ eſſe dictam tradidit, quæ propter ſanctitatem aliquam remota ac ſepoſita à nobis ſit:quaſi à relinquendo dicta,ut à carendo ceremonia.

Hoc

Hoc Vergilius ſeruans ait:

Eſt ingens gelidum lucus prope Cæretis amnem Aeneid. 8

Relligione patrum latè ſacer.

Et adiecit, quò proprietatem religionis exprimeret:

-Vndiq; colles

Incluſere caui, & nigra nemus abiete cingit.

Quæ res utiq; faciebat lucum à communione populi ſecretum. Et ut relictum locum oſtenderet non ſola adeundi difficultate, adiecit & ſanctitatem:

Syluano fama eſt ueteres ſacraſſe Pelaſgos

Agrorum, pecoriſq; Deo.

Secundum Pompeium Feſtum religioſi ſunt, qui facienda & uitanda diſcernunt. Hinc Maro ait:

-Riuos deducere nulla Relligio uetuit. Georgic. 1.

Deducere, quid ſit apud Vergilium.

Quòd autem ait deducere, nihil aliud eſt, quàm detergere. Nam feſtis diebus riuos ueteres ſordidatos detergere licet, nouos fodere non licet.

In tranſcurſu & hoc notandum eſt, quod & ipſe uelut præteriens ſub unius uerbi ſignificatione proiecit. Cauetur enim in iure Pontificio, ut quoniam oues duabus ex cauſis lauari ſolent: aut ut curetur ſcabies, aut ut purgetur lana: feſtis diebus purgandæ lanæ gratia oues lauari non liceat: liceat autem, ſi curatione ſcabies abluenda ſit. Ideo hoc quoq; inter conceſſa numerauit: Ibidem.

Balantumq; gregem fluuio merſare ſalubri.

Quod ſi hucuſq; dixiſſet: licita, & uetita confunderet. ſed adijciendo, ſalubri: cauſam conceſſæ ablutionis expreſſit.

Quid delubrum, qui dii penates. Et quòd ne in his quidem Vergilius à ſua receſſerit diligentia.

CAPVT IIII.

NOmina etiam ſacrorum locorum ſub congrua proprietate proferre, Pontificalis obſeruatio eſt. Ergo

delubrum, quid Pontifices *propriè uocẽt, & qualiter hoc nomine* Vergilius *uſus ſit, requiramus.* Varro *libro octauo* Rerum *diuinarũ:* Delubrum *ait alios extimare, in quo præter ædem ſit area aſſumpta* Deûm *cauſa, ut eſt in circo* Flaminio Iouis Statoris: *alios, in quo loco* Dei *ſimulachrũ dedicatum ſit.* Et *adiecit, ſicut locum, in quo figerent candelam, candelabrum appellatum: ita in quo* Deum *ponerent, nominatũ delubrum.* His *à* Varrone *præſcriptis, poſſumus intelligere id potißimum ab eo probatum, quod ex ſua conſuetudine in ultimo poſuit: ut ab* Dei *dedicato ſimulachro delubrum cœperit nuncupari.* Vergilius *tamen utrãq; rationẽ diligẽter eſt executus.* Vt *enim à poſtrema incipiamus, obſeruauit delubrũ nominaturus, aut propriè* Deorũ *nomina, aut ea, quæ* Dijs *accõmodarẽtur, inſerere:*

Aeneid. 2. *At gemini lapſu delubra ad ſumma dracones*
E*ffugiunt.*

Et *ut mox ſimulachrum nominaret, ſubtexuit:*

–Sæuæq; petunt Tritonidis *arcem.*
Sub pedibusq; deæ, clypeiq; ſub orbe teguntur. Item:
Nos *delubra deûm miſeri, quibus ultimus eſſet*
Ille *dies, feſta uelamus fronde per urbem.*

Illam *uerò opinionem de area, quam* Varro *prædixerat, non dimiſit:*

Principiò *delubra adeunt, pacemq; per aras*
Aeneid. 4. Exquirunt. Et mox:
Aut *ante ora* Deûm *pingues ſpatiatur ad aras.*

Quid *enim aliud eſt ſpatiari, quàm ſpatio lati itineris obambulare? ob quod adijciendo* Ante *aras, oſtẽdit aream aſſumptam* Deorum *cauſa.* Ita *ſuo more uelut aliud agendo implet arcana.*

De Dijs *quoq;* Romanorũ *proprijs, id eſt,* Penatibus, *aſper*

aſperſa eſt huic operi non incurioſa ſubtilitas. Nigidius enim de Dijs libro decimonono requirit, num Dij Penates ſint Troianorū Apollo & Neptunus, qui muros eis feciſſe dicuntur: & num eos in Italiam Aeneas aduexerit. Cornelius quoq; Labeo libro de Dijs Penatibus eadem exiſtimat. Hanc opinionem ſequitur Maro, cùm dicit:

Sic fatus, meritos aris mactabat honores, Aeneid. 5.
Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Varro Rerum humanarum ſecūdo, Dardanū refert Deos Penates ex Samothrace in Phrygiam, & Aeneā ex Phrygia in Italiam detuliſſe. Qui ſint autem Dij Penates, in libro quidem memorato Varro non exprimit: ſed qui diligentius eruunt ueritatem, Penates eſſe dixerunt, per quos penitus ſpiramus, per quos habemus corpus, per quos rationem animi poſsidemus. Eſſe autem medium æthera Iouem, Iunonem uerò imum aëra cum terra, & Mineruam ſummum ætheris cacumen, eo argumento utuntur, quòd Tarquinius Demarathi Corinthij filius, Samothracijs religionibus myſticè imbutus, uno templo ac ſub eodem tecto, numina memorata coniungit. Caſsius uerò Hemina, dicit Samothracas Deos, eoſdemq; Romanorum Penates, propriè dici θεοὺς μεγάλους, θεοὺς χρηστούς, θεοὺς δυνατούς. Noſter hæc ſciens ait:

Cum ſocijs, natoq;, Penatibus & magnis Dijs. Aeneid. 5.

Quod exprimit θεοὺς μεγάλους. Sed & omnia hæc nomina cū in uno de ſupradictis numinibus ſeruat, doctrinā ꝓcul dubio ſuā de hac omni opinione confirmat. Cùm enim ait:

Iunonis magnæ primùm prece numen adora, Aeneid. 3.

τὴν μεγάλην nominat,

Adſit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno, Aeneid. 1.

τὴν χρηστήν: Dominamq; potentem, τὴν δυνατήν. Eodem

nomine appellauit & Veſtam, quam de numero Penatũ, aut certè comitem eorum eſſe manifeſtũ eſt: adeò, ut & Cõſules & Prætores *ſeu Dictatores cùm ineunt magiſtratum, Lauinij rem diuinam faciant Penatibus pariter & Veſtæ. Sed & Vergilius ubi ex perſona Hectoris dixit:

*ſed &

Aeneid. 2. Sacra ſuosq; tibi cõmẽdat Troia penates: Mox adiecit:

Sic ait: & manibus uittas, Veſtamq́; potentem,
Aeternumq́; adytis effert penetralibus ignem.

Addidit Higinius in libro, quẽ de Dijs penatibus ſcripſit, uocari eos θεοὺς πατρώους. Nec hoc Vergil. ignoratũ reliq̃t:

Dij patrij ſeruate domum, ſeruate nepotem. Et alibi:

Aeneid. 2. -Patrijq́; penates.

Quanta fuerit Vergilii cura in exprimendis diuerſis hoſtiarum generibus: & cur Mezentium contemptorem dixerit Deorum. CAPVT V.

NEc minus de ſacrificiorum uſu, quàm de Deorũ ſcientia diligentiam ſuam pandit. Cùm enim Trebatius libro primo de religionibus doceat, hoſtiarum genera eſſe duo: unum, in quo uoluntas Dei per exta diſquiritur: alterum, in quo ſola anima Deo ſacratur, unde & Aruſpices animales has hoſtias uocant: utrunq; hoſtiarum genus Vergilius in carmine oſtendit. Et primo quidem illud quo uoluntas numinum per exta monſtratur:

Duo hoſtiarum genera: animale unum, alterũ conſultatorium

Aeneid. 4. -Mactat lectas de more bidentes. Et mox:

-Pecudumq́; recluſis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.

Alterum illud in quo hoſtia animalis dicitur, quòd eius tãtùm anima ſacratur, oſtendit, cum facit Entellum uictorẽ Eryci mactare taurum. Nam ut expleret animalis hoſtiæ cauſas, ipſo uſus eſt nomine:

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis.

Et ut

Et ut nũcupata uota ſignificaret, ait, Perſoluo: quod de uoto propriè dicitur. Vtq; oſtenderet perſolutum Dijs, ſignificauit dicens:

Sternitur, exanimisq́; tremens procumbit humi bos. Aeneid. 5.

Videndum etiam, ne & illam hoſtiã oſtendat animalem: Aeneid. 2.

Sanguine placaſtis uentos, & uirgine cæſa:
Cùm primum Iliacas Danai ueniſtis ad oras.
Sanguine quærẽdi reditus, animaq́; litãdũ Argolica.

Nam & animam, id eſt, hoſtiæ nomen, poſuit: & litare, quod ſignificat ſacrificio facto, placare numen.

In his ipſis hoſtijs, uel animalibus, uel cõſultatorijs quædam ſunt, quæ hoſtiæ iniuges uocantur: id eſt, quæ nunquàm domitæ, ac iugo ſubditæ ſunt. Harum quoq; noſter poëta ſic meminit: Iniuges boues.

Nunc grege de intacto ſeptem mactare iuuencos Aeneid. 6.
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.

Et ut iniuges euidentius exprimeret, adiecit:

Et intacta totidem ceruice iuuencas.

Eximij quoq; in ſacrificijs uocabulum, non poëticum ἐπίθετον, ſed Sacerdotale nomen eſt. Veratius enim in Pontificalibus quæſtionibus docet, eximias dictas hoſtias, quæ ad ſacrificium deſtinatæ eximantur è grege: uel quòd eximia ſpecie, quaſi offerendæ numinibus, eligantur. Hinc ait: Hoſtiæ eximię.

Quatuor eximios præſtanti corpore tauros.

Vbi quòd eximuntur, eximios: quòd eliguntur, præſtanti corpore monſtrauit. Ambarualis hoſtia eſt, ut ait Põpeius Feſtus, quæ rei diuinæ cauſa circum arua ducitur, ab his, qui pro frugibus faciunt. Huius ſacrificij mentionẽ in Bucolicis habet, ubi de apotheoſi Daphnidis loquitur: Hoſtiæ ambaruales.

Hæc tibi ſemper erunt, & cùm ſolennia uota
Reddemus nymphis, & cum luſtrabimus agros.

Vbi luſtrare ſignificat circuire. Hinc enim uidelicet & nomen hoſtiæ acquiſitum eſt, ab ambiendis aruis. Sed & in Geor.lib.1.

Terq́; nouas circum fœlix eat hoſtia fruges.

Obſeruatum eſt à ſacrificantibus, ut ſi hoſtia, quæ ad aras duceretur, fuiſſet uehemẽtius reluctata: oſtendiſſetq́;, ſe inuitam altaribus admoueri: amoueretur. quia inuito Deo offerri eam putabant. Quæ autem ſtetiſſet oblata, hanc uolenti numini dari exiſtimabant. Hinc noſter:

Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aras. Et alibi:

Et ſtatuam ante aras aurata fronte iuuencum.

Mezẽtius quare contemptor diuûm.

Adeò autem omnem pietatem in ſacrificijs, quæ Dijs exhibenda ſunt, poſuit: ut propter contrariam cauſam Mezẽtium uocauerit contemptorem Deorum. Neq; enim (ut Aſpro uidetur) ideo contemptor diuûm dictus eſt, quòd ſine reſpectu Deorũ in homines impius fuerit. Alioqui multo magis hoc de Buſiride dixiſſet: quem longè crudeliorẽ, illaudatum uocaſſe contentus eſt. Sed ueram huius contumaciſsimi nominis cauſam, in primo libro Originum Catonis diligens lector inueniet. Ait enim, Mezentium Rutulis imperaſſe, ut ſibi offerrent, quas Dijs primitias offerebant: & Latinos omnes ſimilis imperij metu ita uouiſſe: Iupiter, ſi tibi magis cordi eſt, nos ea tibi dare potius quàm Mezentio, uti nos uictores facias. Ergo quòd diuinos honores ſibi exegerat, merito dictus eſt à Vergilio contemptor Deorum. Hinc pia illa inſultatio Sacerdotis:

Aeneid. 11.

—Hæc ſunt ſpolia & de rege ſuperbo Primitiæ.

Vt nomine contumaciæ, cuius pœnas luit, raptas de eo notarent exuuias.

Mirandam fuiſſe Vergilii cum circa Romana, tum circa externa etiam ſacra doctrinam, quod ex Apollinis,

Delii,& Herculis uictoris ſacris oſtenditur.

CAPVT VI.

Hoſtia ubi Apollini non cædatur.

MIranda eſt huius poëtæ & circa noſtra,& circa externa ſacra,doctrina. Neq; enim de nihilo eſt, quòd cùm Delon uenit Aeneas, nulla ab eo cæſa eſt hoſtiã, niſi cùm proficiſceretur, Apollini & Neptuno res diuina facta eſt. Conſtat enim (ſicut Cloatius Verus Ordinatorum libro 2. docet) eſſe Deli aram, apud quam hoſtia non cæditur, ſed tantùm ſolenni Deum prece uenerantur. Verba Cloatij hæc ſunt: Deli ara eſt Apollinis γενήτορος, in qua nullum animal ſacrificatur: quam Pythagoram, uelut inuiolatam, adoraſſe produnt. Hanc ergo eſſe, quæ adoratur ab Aenea, γενήτορος aram poëta demonſtrat. Siquidem templũ ingreſſus Pontifex, nullo acto ſacrificio, ſtatim inchoat precem: & ut genitora expreßius nominaret, Da pater augurium. At uerò cùm taurum mox immolat Apollini & Neptuno, apud aliam utiq; aram factum intelligimus. Et bene ſuprà tantummodo patrẽ, quod ibi proprium eſt: & infrà, quod commune eſt, Apollinem nominat. Meminit huius aræ & Cato de liberis educandis in hæc uerba: Nutrix hæc omnia faciebat in uerbenis, ac tubis, ſine hoſtijs: ut Deli ad Apollinis genitiui arã. Eodem uerſu non omittẽdum puto, cur ſaxo uetuſto dixerit extructum tẽplum. Velius Longus, immutatio eſt, inquit, epitheti: uult enim dicere uetuſtatem templi. Hunc multi alij commentatores ſecuti ſunt. Sed frigidum eſt, ædificij ætatem notare. Epaphus autem uir plurimæ lectionis, lib. 17. ait, Delphis quodam tempore eueniſſe, ut templũ religioſum antea & intactum, ſpoliatum incenſumq; ſit. Et adijcit, multas circa Corinthum urbes inſulasq; proximas terræmotu hauſtas, Delon neq; antea neq; poſtea hoc incommodo uexatam:

Templum uetuſto ſaxo extructum eſſe cur dixerit.

ſed ſemper eodē manere ſaxo. Thucydides etiā hiſtoriarū libro 3. idem docet. Non mirū ergo ſi præſidio religionis tutam inſulā ſemper oſtendēs, & reuerentiā ſibi locorum acceßiſſe dicit, cōtinuā ſaxi eiuſdē, id eſt, inſulæ firmitatē. Vt ſeruauit Apollinis genitoris ꝓprietatē, patrē uocando.

Aeneid. 8. Hercules unde uictor dicatur.

Idem curauit Herculem uocando uictorem. Hæc, inquit, limina uictor Alcides ſubijt. Varro Rerū diuinarum libro 4. uictorem Herculem putat dictum, quòd omne animalium genus uicerit. Romæ autē uictoris Herculis ædes duæ ſunt: una ad portam trigeminā, altera in foro boario.

*Sabinus

Huius commenti cauſam Maſurius*Albinus Memorabilium libro 1. aliter exponit. Marcus, inquit, Octauius Herennius prima adoleſcentia tibicen, poſtquàm arti ſuæ diffiſus eſt, inſtituit mercaturam: & bene re geſta, decimam Herculi profanauit. Poſtea cùm nauigans hoc idem ageret, à prædonibus circumuentus fortißimè pugnauit, & uictor receßit. Hunc in ſomnijs Hercules docuit ſua opera ſeruatum. Cui Octauius impetrato à Magiſtratibus loco, ædem ſacrauit, & ſignū: Victoremq; inciſis literis appellauit. Dedit ergo epitheton Deo, quo & argumentum ueterum uictoriarum Herculis, & commemoratio nouæ hiſtoriæ, quæ recenti Romano ſacro cauſam dedit, contineretur. Nec fruſtra in eodem loco dixit:

Pinarij cuſtodes ædis Herculis.

Et domus Herculei cuſtos Pinaria ſacri.

Quidam enim aram maximam, cùm uicino flagraret incendio, liberatam à Pinarijs ferunt: & ideo ſacri cuſtodem domum Pinariam dixiſſe Vergilium, κατὰ διαστολὴν, inquit, Potitiorum, qui ab Appio Claudio præmio corrupti, ſacra ſeruis publicis prodiderunt. Sed Veratius Pontificalis in eo libro, quem fecit de Supplicationibus, ita ait: Pinarijs qui nouißimi comeſſo prandio ueniſſent,

niſſent, cùm iam manus pranſores lauarent, præcepiſſe Herculem, ne quid poſtea ipſi aut progenies ipſorum ex decima guſtarent ſacranda ſibi: ſed miniſtrãdi tantũmodo cauſa, non ad epulas conuenirent. Quaſi miniſtros ergo ſacri cuſtodes uocari, ut ipſe Vergilius alibi:

At Triuiæ cuſtos iandudum in montibus Opis, Aeneid. 11.

Id eſt, miniſtra. Niſi fortè cuſtodem dixit eam, quæ ſe prohibuerit, & continuerit à ſacris: ut ipſe alibi:

Et cuſtos furum atq; auium cum falce ſaligna Georg. 4.
Helleſpontiaci ſeruet tutela Priapi.

Hic utiq; cuſtodem, prohibitorẽ auiũ, furumq́; ſignificat. Ritus ſacrorum

Hæc ubi dicta, dapes iubet & ſublata reponi Aeneid. 8.
Pocula, gramineoq́; uiros locat ipſe ſedili.

Nõ uacat quod dixit ſedili. Nam propria obſeruatio eſt, Herculis ſacris epulari ſedentes. Et Cornelius Balbus, ἐξηγητικῶν lib. 18. ita ait: Apud aram maximam obſeruatum, ne lectiſternium fiat. Cuſtoditur in eodem loco, ut omnes aperto capite ſacra faciant. Hoc fit, ne quis in æde Dei, habitum eius imitetur. Nam ibi operto ipſe capite eſt. Varro ait Græcum hunc eſſe morem: quia ſiue ipſe, ſiue ab eo relicti, quia aram maximam ſtatuerunt, Græco ritu ſacrificauerunt. Hoc amplius addidit C. Baſſus. Idcirco enim hoc fieri dicit, quia ara maxima ante aduentum Aeneæ, in Italia conſtituta eſt, qui hunc ritum uelandi capitis inuenit.

Ea etiam quæ negligenter in Vergilio trãſmittũtur à legentium uulgo, non carere ſenſuum profunditate. Et homines ſacros cur occidere licuerit. CAP. VII.

EA quoq; quæ incurioſè tranſmittuntur à legentiũ plebe, nõ carent profunditate. Nam cùm loqueretur de filio Pollionis, id quod ad principem ſuũ ſpectaret, adiecit:

Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luto.

Traditur autem in libro Hetruſcorum, ſi hoc animal inſolito colore fuerit indutum, portendi imperatori rerum omnium felicitatē. Eſt ſuper hoc liber Tarquinij tranſcriptus, ex oſtētario Tuſco. ibi reperitur: Purpureo, aureo'ue colore ouis, aries'ue ſi aſpergetur, principi ordinis, & generis ſumma cum felicitate largitatem auget, genus progeniemq; propagat in claritate, lætioremq; efficit. Huiuſmodi igitur ſtatum imperatori in trāſitu uaticinatur. Verbis etiam ſingulis de ritu ſacro quàm ex alto petita ſignificet, uel hinc licebit aduertere:

Aeneid. 10. *Iniecere manum Parcæ, teliſq; ſacrarunt*
Euandri. Nam quicquid deſtinatum eſt Dijs, ſacrum uocatur. Peruenire autem ad eos non poteſt, niſi libera ab onere corporis fuerit anima, quod niſi morte fieri non poteſt. Ita ergo opportunè ſacrum Haleſum facit, quia erat oppetiturus. Et hic proprietatem & humani, & diuini iuris executus eſt. Nam ex manus iniectione, penè mancipium deſignauit: & ſacrationis uocabulo, obſeruantiā diuini iuris impleuit. Hoc loco non alienū uidetur, de conditione eorum hominū referre, quos leges ſacros eſſe certis Dijs iubent. Quia nō ignoro quibuſdā mirū uideri, quòd cùm cætera ſacra uiolari nefas ſit, hominē ſacrū ius fuerit occidi. Cuius rei cauſa hæc eſt. Veteres nullū animal ſacrū in finibus ſuis eſſe patiebātur: ſed abigebant ad fines Deorum, quibus ſacrū eſſet: animas uerò ſacratorū hominum, quos Græci ζωάνας uocāt, Dijs debitas exiſtimabāt. Quemadmodum igitur quod ſacrum ad Deos ipſos mitti nō poterat, à ſe tamen dimittere non dubitant. Sic animas, quas ſacras in cœlum mitti poſſe arbitrati ſunt, uiduatas corpore

re

re quàm primùm illò ire uoluerunt. Diſputat de hoc more etiam Trebatius Religionum lib. 9. cuius exẽplum ne ſim prolixus, omiſi. Cui cordi eſt legere, ſatis habeat, & autorem, & uoluminis ordinem eſſe monſtratum.

Quæ male enuntiando apud Vergilium corrumpantur. Et quòd nec ea ratione apud hunc poẽtam careant, quæ fortuita eſſe uidentur, cum aliis quibuſdam.

CAPVT VIII.

NOnnullorum, quæ ſcientiſſimè prolata ſunt, malè enuntiando, corrumpimus dignitatem. Vt quidam legunt:

Diſcedo, ac ducente Dea flammam inter, & hoſtes Aeneid.2.

Expedior: Cùm ille doctiſſimẽ dixerit: Ducente Deo, non Dea. Nam & apud Caluum Acterianus affirmat legendum, Pollentemq; Deum Venerem, nõ Deam. Signum etiã huius eſt Cypri barbatũ corpore, ſed ueſte muliebri, cum ſceptro ac ſtatura uiri. Et putant eandem marem ac fœminam eſſe. Ariſtophanes eam ἀφρόδιτον appellat. Leuinus etiam ſic ait: Venerem igitur almum adorans, ſiue fœmina, ſiue mas eſt: ita uti alma noctiluca eſt. Philochorus quoque in Atthide, eandem affirmat eſſe Lunam: Nam & ei ſacrificium facere uiros cum ueſte muliebri, mulieres cum uirili: quòd eadem & mas exiſtimatur, & fœmina.

Hoc quoq; de prudẽtia religionis à Vergilio dictũ eſt,

Decidit exanimis, uitamq; reliquit in aſtris Aëreis.

Higinus enim de proprietatibus Deorum, cùm de aſtris ac ſtellis loqueretur, ait, oportere his uolucres immolari. Doctè ergo Vergilius dixit apud ea numina animam uolucris remanſiſſe, quibus ad litandum data eſt. Nec nomen apud ſe, quod fortuitum eſſe poterat, uacare permittit: Aues ſtellis ad litandum datæ. Aeneid.5.

-Matriſq; uocauit

Camilla cur ſic appellata.

Nomine Caſmillæ mutata parte Camillam.

Nam Statius Tullianus de Vocabulis rerum libr. 1. ait dixiſſe Callimachum, Tuſcos Camillum appellare Mercurium, quo uocabulo ſignificant præminiſtrum Deorum. Vnde Vergilius ait Metabum Camillam appellaſſe filiam, Dianæ ſcilicet præminiſtram. Nam & Pacuuius, cùm de Medea loqueretur, Cœlitum Camilla expectata aduenis, ſalue hoſpita. Romani quoque pueros, puellaſ'ue nobiles, & inueſtes, Camillos, & Camillas appellant, Flaminicarum & Flaminum præminiſtros. Hanc quoq; obſeruationem eius non conuenit præterire:

Mos. Aeneid. 7.

Mos erat (inquit) Heſperio in Latio, quē ꝓtinus urbes
Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima rerum
Roma colit:– *Varro de moribus, morem eſſe dicit in iudicio animi, quem ſequi debeat cōſuetudo. Iulius Feſtus de uerborum ſignificationibus libro decimotertio: Mos eſt, inquit, inſtitutum patrium, pertinēs ad religiones, ceremoniaſq; maiorum. Ergo Vergilius utrunque autorem ſecutus, & primo quidem Varronem, quoniā ille dixerat morem præcedere, ſequi conſuetudinem, poſtquàm dixit: Mos erat, ſubiūxit, quem protinus urbes Albanæ coluere: &, nunc maxima rerum Roma colit: quo perſeuerantiam cōſuetudinis mōſtrat. Et quoniam Feſtus pertinere ad ceremonias ait, hoc idem docuit Maro, adijciendo Sacrum:*

–Quem protinus urbes
Albanæ coluere ſacrum. *Mos ergo præceſſit, & cultus moris ſecutus eſt, quod eſt conſuetudo. Et hic definitionem Varronis impleuit. Adijciendo deinde Sacrum: oſtendit, morem ceremonijs dicatum, quod Feſtus aſſeruit. Idem ſeruauit & in duodecimo libro, cum ait:*

Morem rituſq; ſacrorum

Adijciam. In quo oſtendit apertè, morem eſſe ritus ſacrorum. Sed hiſtoriæ quoque fidem in his uerſibus ſecutus eſt, Mos erat Heſperio in Latio, & reliqua. Seruauit enim regnorum ſucceßionem. Quippe primi regnauerunt Latini, inde Albani, & inde Romani. Ideo mos erat, primum dixit, Heſperio in Latio: & poſtea, quem protinus urbes Albanæ coluere ſacrum: deinde ſubiecit, nunc maxima rerum Roma colit.

De carmine quo euocari ſolebant Dii tutelares, & aut urbes aut exercitus deuoueri.

CAPVT IX.

De euocandis Dijs tutelaribus.

EXceſſere omnes adytis, ariſq; relictis
Dij, quibus imperium hoc ſteterat.

Et de uetuſtißimo Romanorum more, & de occultißimis ſacris, uox iſta prolata eſt. Conſtat enim omnes urbes in alicuius Dei eſſe tutela: moremq; Romanorum arcanum, & multis ignotum fuiſſe, ut cùm obſiderēt urbem hoſtiū, eamq; iam capi poſſe confiderent, certo carmine euocarēt tutelares Deos: quòd aut aliter urbem capi poſſe non crederent: aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent, Deos habere captiuos. Nam propterea ipſi Romani & Deum, in cuius tutela urbs Roma eſt, & ipſius urbis Latinum nomen ignotum eſſe uoluerunt. Sed Dei quidem nomen nonnullis antiquorum licet inter ſe dißidētium libris inſitum, & ideo uetuſtas perſequentibus quicquid de hoc putatur innotuit. Alij enim Iouem crediderunt, alij Lunam. Sunt qui Angeronam, quæ digito ad os admoto ſilentium denuntiat. Alij autem, quorum mihi fides uidetur firmior, Opem Conſiuiam eſſe dixerunt. Ipſius uerò urbis nomen etiam doctißimis ignoratum eſt: cauentibus Romanis, ne quod ſæpe aduerſus urbes hoſtiū feciſſe ſe nouerant, idem

ipſi quoque hoſtili euocatione paterentur: ſi tutelæ ſuæ nomen diuulgaretur. Sed uidēdum, ne quod nonnulli male exiſtimauerunt, nos quoq; confundat, opinātes uno carmine & euocari ex urbe aliqua Deos, & ipſam deuotam fieri ciuitatem. Nam reperi in lib. v. Rerum reconditarum Sammonici Sereni utrunq; carmen, quod ille ſe in cuiuſdā Furij uetuſtiſsimo libro reperiſſe profeſſus eſt. Eſt autem carmen huiuſmodi, quo dij euocantur, cùm oppugnatione ciuitas cingitur: Si Deus, ſi Dea eſt, cui populus, ciuitas'que Carthaginienſis eſt in tutela, te'que maximè ille, qui urbis huius, populi'que tutelam recepiſti, precor, uenerorʹque, ueniamʹque à uobis peto, ut uos populum ciuitatemq́; Carthaginienſium deſeratis: loca, templa, ſacra, urbemq́; eorum relinquatis, abſq; his abeatis: eiq́; populo, ciuitatiq́; metum, formidinem, obliuionem inijciatis: proditiq́; Romam ad me, meosq́; ueniatis: noſtraq́; uobis loca, templa, ſacra, urbs acceptior, probatiorq́; ſit: mihi quoq; populoq́; Romano, militibus'que meis præpoſiti ſitis, ut ſciamus intelligamusq́;. ſi ita feceritis, uoueo uobis templa, ludosq́; facturum.

Euocationis Deorum carmen.

Deuotionis urbium & exercituum uerba.

In eadem uerba hoſtias fieri oportet, autoritatemq́; uideri extorum, ut ea promittant futura. Vrbes uerò, exercitusq́; ſic deuouentur, iam numinibus euocatis. Sed dictatores Imperatoresq́; ſoli poſſunt deuouere his uerbis: Dis pater, ſiue Iouis manes, ſiue quo alio nomine fas eſt nominare, ut omnes illam urbem Carthaginem, exercitumq́;, quem ego me ſentio dicere, fuga, formidine, terrore compleatis: quiq́; aduerſus legiones, exercitumq́; noſtrum arma, telaq; ferent, uti uos eos exercitus, eos hoſtes, eos'que homines, urbes, agrosq́; eorum, & qui in his locis, regionibusq́;, agris, urbibusq́; habitant, abducatis, lumine ſupero prin

ro princeps:exercitumq; hoſtium,urbes, agroſq; eorum, quos me ſentio dicere, uti uos eas urbes,agroſq;, capita, ætateſq; eorum deuotas,conſecrataſq; habeatis, illis legibus,quibus quãdoq; ſunt maxime hoſtes deuoti:eoſq; ego uicarios pro me fide,magiſtratuq; meo,& pro pop.Rom. exercitibus,legionibuſq; noſtris do,deuoueo:ut me,meãq; fidem,imperiumq;,legiones, exercitumq; noſtrum, qui in his rebus gerundis ſunt, bene ſaluos ſinatis eſſe. ſi hæc ita ſaxitis,ut ego ſciam,ſentiam,intelligam:tunc quiſquis uotum hoc ſaxit,ubi ſaxit,rectè factum eſto,ouibus atris tribus,Tellus mater,teq; Iupiter obteſtor.Cùm Tellurem dicit,manibus terram tangit:cùm Iouem dicit,manus ad cœlum tollit:cùm uotum recipere dicit, manibus pectus tangit. In antiquitatibus autem hæc oppida inueni deuota, Stonios,Fregellas,Gabios,Veios,Fidenas.Hæc intra Italiam.Præterea Carthaginem,& Corinthum.Sed & multos exercitus,oppidaq; hoſtium Gallorum, Hiſpanorum, Afrorum, Maurorum,aliarumq; gentium, quas priſci loquuntur annales. Hinc ergo eſt, quòd propter eiuſmodi euocationem numinum diſceſſionemq;,ait Vergilius:

Exceſſere omnes adytis,ariſq; relictis
Dij. Et *ut tutelares aſsignaret,adiecit:* Aeneid.2.
-Quibus imperium hoc ſteterat.

Vtq; præter euocationem,etiam uim deuotionis oſtenderet,in qua præcipuè Iupiter (ut diximus) inuocatur, ait:

Ferus omnia Iupiter Argos Tranſtulit.

Videtur'ne uobis probatum, ſine diuini & humani iuris ſcientia,non poſſe profunditatem Maronis intelligi?

Cur Vergilius tertio Aeneidos fecerit Ioui immolari taurum,& quibus Diis tauri immolari ſoleant.

CAPVT X.

Hic cum

HIc cùm omnes concordi teſtimonio, doctrinã & poëtæ, & narrantis æquarent: exclamauit Euangelus, diu ſe ſuccubuiſſe patientiæ, nec ultrà diſsimulandũ, quin in medium detegat inſciẽtiæ Vergilianæ uulnera. Et nos, inquit, manum ferulæ aliquando ſubduximus, & nos cepimus Põtificij iuris auditũ. Et ex his, quæ nota ſunt nobis, Maronem huius diſciplinam iuris neſciſſe cõſtabit. Quando enim diceret,

Aeneid. 3.

Cœlicolûm regi mactabam in littore taurum:

Taurus quibus Dijs immolet.

ſi ſciret taurum immolari huic deo uetitum? aut ſi didiciſſet, quod Atteius Capito comprehendit? Cuius uerba ex libro primo de iure ſacrificiorum hæc ſunt: Itaq; Ioui tauro, uerre, ariete immolari non licet. Labeo uerò ſexageſimo & octauo libro * intulit, niſi Neptuno, Apollini, & Marti, taurum non immolari. Ecce Pontifex tuus, quid apud quas aras mactetur ignorat: cũ uel æditiuis hæc nota ſint, & ueterum non tacuerit induſtria. Ad hæc Prætextatus renidens, quibus Deorum immoletur tauro, ſi uis cum Vergilio communicare, ipſe te docebit:

*innuit

Cur Ioui taurũ immolari fecerit Vergilius, cum tamen id non liceret.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Vides in ope poëtæ uerba Labeonis? Igitur ut hoc doctè, ita illud argutè. Nã oſtendit Deo nõ litatũ, ideo ſecutum,

Horrendum dictu, & uiſu mirabile monſtrum.

Ergo reſpiciens ad futura, hoſtiam contrariam fecit. Sed & nouerat hunc errorem non eſſe inexpiabilem. Atteius enim Capito, quem in acie contra Maronem locaſti, adiecit hæc uerba: Si quis fortè Ioui tauro fecerit, piaculum *dato. Committitur ergo res non quidem impianda, inſolita tamen. Et committitur non ignorantia, ſed ut monſtro locum faceret ſecuturo.

*eſto

Quòd Vergilius illo uerſu primi Georgicon: Cui tu

rite

ritè fauos & miti dilue Baccho, ſignificarit Cereri mulſo litandum eſſe. Tum quomodo & in primo & in octauo libro Aeneidos in menſam libari faciat, cum in aram tantum eſſet libandum. CAPVT XI.

Subiecit Euangelus: Si euentu excuſantur illicita, dic quæſo, quod erat monſtrũ ſecuturum, & cùm Cereri libari uino iuberet, quod omnibus ſacris uetatur,

Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho?

Vinum autem Cereri non libari, debuit illum uel Plautus docere: qui in Aulularia ait: Cererin' mi Strobile hi ſunt facturi nuptias? Qui? quia temeti nihil allatum intelligo. At hic ueſter Flamen, & Pontifex, & omnia, tam quid immoletur, quàm quid libetur ignorat. Et ne non ubique in libando pari errore ſit deuius, in octauo ait: Georg. 1.

In menſam læti libant, Diuosq́; precantur:

cùm non in menſam, ſed in aram ſecundum morem libare debuerint. Vt prius tibi, Prætextatus inquit, de poſteriore quæſtione reſpondeam, fateor te non immeritò de uſurpata in menſam libatione quæſiſſe: ampliusq́; ſpeciem difficultatis auxeras, ſi magis Didonem in menſa ſimiliter libantem notaſſes:

Dixit, & in menſa laticum libauit honorem.

Nam & P. Tertius cum de ritu ſacrorũ multa diſſereret, ait ſibi hunc locum in quæſtione uenire, nec tamen hæſitationem ſuam requiſita ratione diſſolui. Ego autem quid mihi magiſtra lectione compertum eſt, publicabo. In Papyriano enim iure euidenter relatum eſt, aræ uicem præſtare poſſe menſam dicatam: ut in templo, inquit, Iunonis Populoneæ auguſta menſa eſt. Nanque in fanis alia uaſorum ſunt, & ſacræ ſupellectilis: alia ornamẽtorum. Quæ uaſorum ſunt, inſtrumenti inſtar habent, quibus ſemper In menſam quãdo libare licuerit.

ſacrifi

ſacrificia conficiuntur. Quarum rerum principem locum obtinet menſa, in qua epulæ, libationesq́;, & ſtipes reponuntur. Ornamenta uerò ſunt, clypei, coronæ, & huiuſcemodi donaria. Neque enim donaria dedicantur eo tempore, quo delubra ſacrantur. At uerò menſa, arulæq́; eodem die, quo ædes ipſæ, dedicari ſolent. Vnde menſa hoc ritu dedicata in templo, aræ uſum, & religionem obtinet puluinaris. Ergo apud Euandrum quidem fit iuſta libatio: quippe apud eam menſam, quæ cum ara maxima, more utique religionis, fuerat dedicata: & in loco ſacrato, & inter ipſa ſacra, in quibus epulabantur. In conuiuio uerò

Dido quomodo in menſam libat.

Didonis, quod tantũ regiũ conſtat, non etiam ſacrum fuiſſe, apud humanam menſam, in triclinio, non in templo: quia non erat religioſa, ſed uſurpata libatio: ſolam fecit libaſſe reginam: in cuius perſona nulla obſeruationis neceßitas, & multa ad uſurpandum in poteſtate permißio. At uerò hic: —Omnes

Aeneid. 8.

In menſa læti libant, Diuosq́; precantur.

Quia quod rectè fieri nouerat, ab omnibus ſimul in templo epulantibus, & uni ſacratæ aßidentibus menſæ factũ eſſe memorauit. De illo autem uerſu:

Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho,

Paucis quod Maro accuſatur abſoluam. Poëta enim æquè in rebus doctrinæ, & in uerbis ſectator elegantiæ, ſciens Cereri mulſo libari, adiecit, miti Baccho fauos dilue, ſcilicet miteſcere uinum dicens: mulſum cùm cœperit fieri. Nam mite hîc uinum ita dixit, ut alibi ait domitum:

Georg. 4.

—Et durum Bacchi domitura ſaporem.

*ad diem

*Notum autem eſſe non diffitebere, quòd * diem duodecimum Calend. Ianuarias Herculi, & Cereri faciunt ſue prægnante, panibus mulſo.*

Hercu

Herculi cur Salios aſsignarit Vergilius: curq́; hos populeis ramis coronatos induxerit. CAP. XII.

OPportunè mehercule Prætextate feciſti Herculis mentionē, in cuius ſacra hic ueſter gemino errore cōmiſit:

Tum Salij ad cantus incenſa altaria circum Aeneid. 8.
Populeis adſunt euincti tempora ramis.

Nam & Salios Herculi dedit, quos tantum Marti dicauit antiquitas: & populeas coronas nominat, cum ad aram maximam, ſola lauro capita, & alia fronde non uinciant. Videmus & in capite Prætoris urbani lauream coronam, cùm rem diuinam Herculi facit. Teſtatur etiam Terentius Varro in ea ſatyra, quæ inſcribitur περὶ κεραυνοῦ, maiores ſolitos decimam Herculi uouere: nec decem dies intermittere, quin pollucerent populum ad ἀσύμβολον, cum corona laurea dimitterent cubitum. Hiccine eſt (ait Vectius) error geminus? At ego in neutro dico erraſſe Vergilium. Nam ut primum de frondis genere dicamus, conſtat quidem nunc lauro ſacrificantes apud aram maximā coronari. Sed multò poſt Romam conditam hæc conſuetudo ſumpſit exordium, poſtquàm in Auentino lauretum cœpit uirere: quam rem docet Varro rerum Humanarum libr. II. E` monte ergo proximo decerpta laurus ſumebatur operantibus, quam uicina offerebat occaſio. Vnde rectè Maro noſter ad tempora reſpexit, quibus Euander ante urbem conditam, apud aram maximam ſacra celebrabat, & utebatur populo utiq; Alcidæ gratiſsima. Salios autem Herculi propter ubertatem doctrinæ altioris aſsignat: quia is Deus, & apud Pontifices idem, qui & Mars habetur. Et ſanè ita Menippea Varronis affirmat, quæ inſcribitur, ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς, qua cùm de Hercule multa loqueretur, eundē eſſe ac Martem probauit. Chaldæi quoque ſtellam Herculis uocant,

Populeæ coronæ in ſacris Herculis.

Salij Herculi cur aſsignētur.

quam reliqui omnes Martis appellant. Eſt præterea Octauij Herſenij *liber, qui inſcribitur, de Sacris ſaliaribus Tyburtium: in quo Salios Herculi inſtitutos, operari diebus certis, & auſpicatò docet. Item Antonius Enipho, uir doctus, cuius ſcholam Cicero poſt laborem fori frequentabat, Salios Herculi datos probat in eo uolumine, quo diſputat, quid ſit feneſtra, quod eſt oſtium minuſculum in ſacrario: quo uerbo Ennius etiam uſus eſt. Idoneis (ut credo) autoribus, certisq; rationibus, error qui putabatur uterque defenſus eſt. Si qua ſunt alia, quæ nos commouent, in medium proferamus: ut ipſa collatio noſtrum, non Maronis, abſoluat errorem.*

Tunc Euangelus: Nunquam'ne tibi Prætextate uenit in mentem, toto (ut aiunt) cœlo erraſſe Vergilium, cum Dido ſuam rem diuinam pro nuptijs faceret?

Aeneid. 4. *–Mactat enim (inquit) lectas de more bidentes*
Legiferæ Cereri, Phœboq́;, patriq́; Lyæo.

Et quaſi expergefactus adiecit:

Iunoni ante omnes, cui uincla iugalia curæ.

Et hîc multa deeſſe uerba, quis tam ſtupidus, ut non uel ſine admonitione omni animaduertat? Nam neq; reſpondetur ad quæſtionem ab Euangelo propoſitam, neq; ſequentia ulla ratione cum his, quæ præcedunt, cohærent. Nobis apparet loci continentiam habuiſſe hoc modo: In bibliotheca, ut ex fine primi libri intelligere licet, oſtẽſum iam erat, quàm peritus iuris Pontificii eſſet Vergilius: Quare cum cœnæ tempus ſermonem de Vergilio interrumperet, dilatus eſt ſermo hic in diem ſequẽtem, atq; interim inter cœnandum hilariora quædam tractata, quemadmodum & in ſecundo libro factum uidemus. Quantum itaq; ſuſpicari licet, ortus inter cœnandum ſermo fuit de luxu. Vbi cum Horus ſui ſeculi luxuriã nimiam reprehẽderet, Cecinna ita ei reſpondet, ut oſtẽdat antiquitati maiorem deliciarum curã fuiſſe, quàm ſeculo ſuo. Hori uerba omnia deſiderantur, nec Cecinnæ reſponſio plenè adeſt.

De

De luxu ſeu luxuria Q. Hortenſii, Fabii Gurgitis, Metelli Pii, ac Metelli pontificis maximi: Tum de Porco Troiano, de leporum ac cochlearum ſaginatione.

CAPVT XIII.

Accipite & M. Varronis uerba, de agricultura libro tertio: qui cùm de pauonibus in uilla nutriendis loqueretur, ſic ait: Primus hos Q. Hortenſius augurali adijciali cœna dicitur poſuiſſe. Quod potius factum tum luxurioſè, quàm ſeuerè boni uiri laudabant. Quem citò ſecuti multi, extulerunt eorum pretia: ita ut oua eorum denarijs ueneant quinis, ipſi facilè quinquagenis. Ecce res non admiranda ſolum, ſed & pudenda: ut oua pauonum, quinis denarijs ueneant, quæ hodie non dicam uilius, ſed omnino nec ueneunt. Is Hortenſius platanos ſuas uino irrigare conſueuit: adeò, ut in quadam actione, quam habuit cum Cicerone ſuſceptam, precariò à Tullio poſtulaſſet, ut locum dicendi permutaret ſecum. Abire enim in uillam neceſſariò ſe uelle, ut uinum platano, quam in Tuſculano poſuerat, ipſe ſuffunderet. Sed fortè ad notam ſeculi ſui non ſufficit Hortenſius, uir alioqui ex profeſſo mollis, & in præcinctu ponens omnem decorem. Fuit enim ueſtitu ad munditiem curioſo. Et ut bene amictus iret, faciem in ſpeculo quærebat: ubi ſe intuens, togam corpori ſic applicabat, ut rugas, non fortè, ſed induſtria locatas artifex nodus aſtringeret: & ſinus ex compoſito defluens, modum lateris ambiret. Is quondam cum incederet elaboratus ad ſpeciem, collegæ de iniurijs diem dixit, quòd ſibi in anguſtijs obuius, offenſu fortuito ſtructuram togæ deſtruxerat: & capitale putauit, quòd in humero ſuo locum ruga mutaſſet. Ergo hoc prætermiſſo, ad uiros uenio triumphales, quos uictores gentium luxuria uicit. Et ut taceam Gurgitem à deuorato patrimonio cognominatum, quia inſignibus

Luxus ac mollities Q. Hortenſij.

Luxuria Fabij Gurgitis, & Metelli Pij.

bus uirtutis ſecutæ uitia prioris cōpenſauit ætatis: in quam foueam luxus, & ſuperbiæ Metellus Pius *ſucceſſuum continuatione peruenit?* Et *ne multis morer, ipſa de eo* Salluſtij *uerba ſubieci:* At Metellus *in ulteriorem* Hiſpaniam *poſt annum regreſſus, magna gloria, concurrentibus undique uirili, & muliebri ſexu, per uias & tecta omnium uiſebatur. Cùm* Quæſtor C. Vrbinus, *alijq́; cognita uoluntate eum ad cœnam inuitauerant, ultra* Romanorum *ac mortalium etiam morem, curabant, exornatis ædibus per aulæa, & inſignia, ſcenisq́; ad oſtentationem hiſtrionum fabricatis. Simul croco ſparſa humus, & alia in modum templi celeberrimi.* Præ*tereà cùm ſedenti in tranſenna demiſſum uictoriæ ſimulachrum cum machinato ſtrepitu tonitruum, coronam ei imponebat: tum uenienti, ture quaſi* Deo *ſupplicabatur.* Toga *picta plerunque amiculo erat ei accumbenti.* Epulæ *quæſitiſſimæ, neque per omnem modò prouinciam, ſed trans maria ex* Mauritania *uolucrum, & ferarum incognita antea plura genera.* Quibus *rebus aliquantam partem gloriæ dempſerat: maximè apud ueteres, & ſanctos uiros, ſuperba illa, grauia, indigna* Romano *imperio extimantes.* Hæc Salluſtius, *grauiſſimus alienæ luxuriæ obiurgator, & cenſor.*

Luxurioſa cœna pontificis.

Accipite *inter grauiſſimas perſonas non defuiſſe luxuriam.* Refero *enim pontificis uetuſtiſſimam cœnam, quæ ſcripta eſt in indice quarto,* Metelli *illius pontificis maximi, in hæc uerba:* Ante *diem* Nonum Calend. Septembris, *quo die* Lentulus Flamen Martialis *inauguratus eſt, domus ornata fuit.* Triclinia *lectis eburneis ſtrata fuerunt.* Duobus *triclinijs* Pontifices *cubuerunt,* Q. Catulus, M. Aemilius Lepidus, D. Syllanus, C. Cæſar *rex ſacrorum,* P. Scæuola *ſextus,* Q. Cornelius, P. Volumnius, P. Albino-

uanus,

uanus, & L.Iulius Cæſar augur, qui eum inaugurauit. In tertio triclinio Popilia, Perpenia, Licinia, Aruncia, uirgines Veſtales: & ipſius uxor Publicia Flaminica, & Sempronia ſocrus eius. Cœna hæc fuit: Ante cœnam echinos, oſtreas crudas, quantum uellent, peloridas, ſphondylos, turdum, aſparagos, ſubtus gallinam altilem, patinam oſtrearum peloridum, balanos nigros, balanos albos. Iterum ſphondylos, glycomaridas, urticas, ficedulas, lumbos, capragines, aprugnos, altilia ex farina inuoluta, ficedulas, murices, & purpuras. In cœna ſumina, ſinciput aprugnum, patinam piſcium, patinam ſuminis, anates, querquedulas elixas, lepŏres, altilia aſſa, amylum, panes Picentes. Vbi iam luxuria tunc accuſaretur, quando tot rebus farta fuit cœna Pontificũ? Ipſa uerò eduliûm genera, quàm dictu turpia? Nam Cincius in ſuaſione legis Fanniæ, obijcit ſeculo ſuo, quòd porcum Troianum menſis inferat. Quem illi ideo ſic uocabant, quaſi alijs incluſis animalibus grauidũ, ut ille Troianus equus grauidus armatis fuit. Exigebat hoc quoque illa gulæ intemperantia, ut & lepŏres ſaginarentur: teſte Varrone, qui de Agricultura libro tertio, cum de leporibus loqueretur, ſic ait: Hoc quoq; nuper inſtitutum, ut lepŏres ſaginarentur, cum exceptos è leporario quidam in caueis, & loco clauſo faciant pingues. Si cui hoc mirum uidetur, quod ait Varro, lepŏres ætate illa ſolitos ſaginari: accipiat aliud, quod maiore admiratione ſit dignum, cochleas ſaginatas, quod idem Varro in eodem libro refert. Verba ipſa, qui uolet legere, ubi debeat quærere, indicaui. Neque ego nunc antiquitati nos præferendos uel comparandos dico: ſed reſpondi obiurganti Horo, aſſerens, uti res habet, maiorem illis ſeculis deliciarum curam fuiſſe, quàm noſtro.*

* Lumbos caprigenos fortè legendum.

Saltandi, cantandiq; ſtudium, atq; adeô ne hiſtrionicam quidem apud uetuſtiores Romanos inter turpia nominatum fuiſſe. CAP. XIIII.

*SVbiecit Furius Albinus, antiquitatis non minus, quàm Cecinna peritus: Miror te, inquit, non retuliſſe, quanta illis affluentia marinarum procurari ſolita fuerit copiarum, cuius relatu maximam conuiuiorum noſtrorum ſobrietatem doceres. Et Cecinna: Profer, inquit, in medium, quæ de hac quoque parte * lectu comperiſti. Vltra omnes enim polles memoria uetuſtatis. Et Furius ſic ingreſſus eſt: Vetuſtas quidem nobis ſemper (ſi ſapimus) adoranda eſt. Illa quippe ſecula ſunt, quæ hoc imperium uel ſanguine, uel ſudore pepererunt, quod non niſi uirtutum faceret ubertas. Sed quod fatendum eſt, in illa uirtutum abundantia, uitijs quoq; ætas illa non caruit: è quibus nonnulla noſtro ſeculo morum ſobrietate correcta ſunt. Et de luxu quidem illius temporis circa marinas copias dicere inſtitueram: ſed quia in aſſertionem noſtræ emendationis, alia ex alijs proferenda ſe ſuggerunt, de piſcibus non omitto: ſed differo, dum de alia laſciuia, qua nunc caremus, admoneo. Dic enim Hore, qui antiquitatem nobis obijcis, ante cuius triclinium modo ſaltatricem uel ſaltatorem te uidiſſe meminiſti? At inter illos ſaltatio certatim, uel ab honeſtis appetebatur. Ecce enim, ut ab illo ordiar tempore, quod fuit optimis moribus, inter duo bella Punica: ingenui, quid dicam ingenui? filij Senatorum in ludum ſaltatorium commeabant, & illhic crotala geſtantes ſaltare diſcebant. Taceo, quòd matronæ etiam ſaltationem nõ inhoneſtam putabant, ſed inter probas quoque earum erat ſaltandi cura: dummodo non curioſa, uſque ad artis perfectionem. Quid enim ait Salluſtius: Pſallere, ſaltare elegantius, quàm neceſſe eſt probæ*

*& tu

Saltandi mos ante triclinia et alibi.

probæ? Adeò & ipſe Semproniam reprehendit, non quòd ſaltare, ſed quòd optimè ſcierit. Nobilium uerò filios, & (quod dictu nefas eſt) filias quoque uirgines inter ſtudioſa numeraſſe ſaltandi meditationem, teſtis eſt Scipio Africanus Aemulianus: qui in oratione contra legem iudiciariam Tiberij Gracchi ſic ait: Docentur præſtigias inhoneſtas: cum cinædulis, & ſambuca, pſalterioq́; eunt in ludum hiſtrionum: diſcunt cantare: quæ maiores noſtri ingenuis probro ducier uoluerunt. Eunt, inquam, in ludum ſaltatorium inter cinædos, uirgines, pueriq́; ingenui. Hæc cùm mihi quiſquam narrabat, non poteram animum inducere, ea liberos ſuos nobiles homines docere: ſed cùm ductus ſum in ludum ſaltatorium, plus mediusfidius in eo ludo uidi pueris uirginibusq́; quingentis. In his unum (quo me Reipubl. maximè miſertum eſt) puerum bullatum, petitoris filium, non minorem annis duodecim, cum crotalis ſaltare: quam ſaltationem impudicus ſeruulus honeſtè ſaltare non poſſet. Vides quemadmodum ingemuit Africanus, quòd uidiſſet cum crotalis ſaltantem filium petitoris, id eſt, candidati, quem ne tum quidem ſpes, & ratio adipiſcendi magiſtratus, quo tempore ſe ſuosq́; ab omni probro debuit uindicare, potuit coërcere, quò minus faceret, quod ſcilicet turpe non habebatur: cæterùm ſuperius pleranque nobilitatem hæc propudia celebrare conqueſtus eſt. Sic nimirum M. Cato Senatorem non ignobilem Cæcilium ſpatiatorem, & Feſcenium uocat: eumq́; ſtaticulos dare his uerbis ait: Deſcendit de cantherio, inde ſtaticulos dare, ridicularia fundere. Et alibi in eundem: Præterea cantat, ubi collibuit, interdum Græcos uerſus agit, iocos dicit, uoces demutat, ſtaticulos dat. hæc Cato. Cui (ut uidetis) etiam cantare non ſerij hominis uidetur, quod apud alios Cantandi ſtudium.

adeò non inter turpia numeratum eſt : ut L. *Sylla, uir tanti nominis, optimè cantaſſe dicatur. Cæterùm hiſtriones non inter turpes habitos, Cicero teſtimonio eſt : quem nullus ignorat* Roſcio *&* Aeſopo *hiſtrionibus tam familiariter uſum, ut res rationesq́; eorum ſua ſolertia tueretur.* Quod *cùm alijs multis, tum ex epiſtolis quoque eius declaratur.* Nam *illam orationem quis eſt, qui non legerit, in qua populum* Romanum *obiurgauit, quòd* Roſcio *geſtum agente, tumultuauerit?* Et *certè ſatis conſtat, contendere eum cum ipſo hiſtrione ſolitum, utrum ille ſæpius eandem ſentẽtiam uarijs geſtibus efficeret, an ipſe per eloquentiæ copiam ſermone diuerſo pronuntiaret.* Quæ *res ad hanc artis ſuæ fiduciam* Roſcium *abſtraxit, ut librum conſcriberet, quò eloquentiam cum hiſtrionia compararet.* Is *eſt* Roſcius, *qui etiam* L. Syllæ *chariſsimus fuit, & annulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt.* Tanta *autem fuit gratia, & gloria : ut mercedem diurnam de publico mille denarios, ſine gregalibus, ſolus acceperit.* Aeſopum *uerò ex pari arte ducenties ſeſtertiûm reliquiſſe filio conſtat.* Sed *quid loquor de hiſtrionibus, cum* Appius Claudius *uir triumphalis, qui* Salius *ad uſque ſenectutem fuit, pro gloria obtinuerit, quòd inter collegas optimè ſaltitabat?* Ac *priuſquàm à ſaltatione diſcedo, illud adijciam : uno eodemq́; tempore, tribus nobiliſsimis ciuibus, non modò ſtudium ſaltandi, ſed etiam (ſi* Dijs *placet) peritiam, qua gloriarentur fuiſſe,* Gabinio *conſulari* Ciceronis *inimico, quod ei &* Cicero *non diſsimulanter obiecit, &* M. Cælio *noto inter turbas uiro, quem idem* Cicero *defendit, &* Licinio Craſſo, Craſsi *eius, qui apud* Parthos *extinctus eſt, filio.*

Hiſtriones.

Quanto in pretio fuerint apud paulò uetuſtiores Romanos, piſces, & præſertim muræna.

CAP.

CAPVT. XV.

SEd de ſaltatione ueterum, ad prædæ marinæ tranſire luxum Liciniorum me nomen admonuit: quos Murænas cognominatos, quòd hoc piſce effuſiſſimè delectati ſunt, ſatis conſtat. Huic opinioni M. Varro conſentit: aſſerens eodem modo Licinios appellatos Murænas, quo Sergius, Orata cognominatus eſt: quòd ei piſces, qui auratæ uocantur, chariſſimi fuerint. Hic eſt Sergius Orata, qui primus balneas penſiles habuit, primus oſtrearia in Baiano locauit, primus optimum ſaporem oſtreis Lucrinis adiudicauit. Fuit autẽ ætate L. Craſſi illius diſerti: qui quàm grauis, & ſerius habitus ſit, etiam Cicero docet. Is tamen Craſſus uir cenſorius. Nam cum Cn. Domitio Cenſor fuit, cùm ſupra cæteros diſertus haberetur, eſſetq; inter clariſſimos ciues princeps: tamen murænam in piſcina domus ſuæ mortuam, atratus, tanquam filiam luxit. Neque id obſcurum fuit, quippe collega Domitius in Senatu hoc ei, quaſi deforme crimen, obiecit. Neque id confiteri Craſſus erubuit, ſed ultro etiam (ſi Dijs placet) gloriatus eſt Cenſor: piam, affectuoſamq; rem feciſſe ſe iactans. Piſcinas autem, quàm refertas habuerint pretioſiſſimis piſcibus Romani illi nobiliſſimi principes, L. Philippus, & Hortenſius, quos Cicero piſcinarios appellat, etiam illud indicium eſt, quod M. Varro in libro de Agricultura refert, M. Catonem, qui pòſt Vticæ perijt, cùm hæres teſtamento * Lucilij eſſet relictus, piſces de piſcina eius x l. millibus uendidiſſe. Acceſebantur autem murænæ ad piſcinas noſtræ urbis ab uſque freto Siculo, quod Rhegyum à Meſſana deſpicit. Illhic enim optimæ à prodigis eſſe creduntur, tam Hercule, quàm anguillæ. Et utræque ex illo loco, Græcè πλῶτ) uocantur, Latinè flutæ: quòd in ſummo ſupernantes, ſole

* L. Philippi

torrefactæ curuare ſe poſſe, & in aquam mergere deſinunt: atque ita faciles captu fiunt. Et *ſi enumerare uelim, quàm multi magniq; autores murænas è freto* Siculo *nobilitarint: longum fiet. Sed dicam, quid* M. Varro *in libro, qui inſcribitur* Gallus, *de murænis dixerit his uerbis:* In *Sicilia quoque, inquit, manu capi murænas flutas, quòd hæ in ſumma aqua præ pinguitudine fluitent.* Hæc Varro. *Sed quis neget indomitam apud illos, & (ut ait* Cæcilius) *uallatam gulam fuiſſe, qui ex tam longinquo mari inſtrumenta luxuriæ compararent?* Nec *rarus hic* Romæ *piſcis, ut peregrè accitus erat.* Autor *eſt* Plinius, C. *Cæſarem dictatorem cum triumphales cœnas populo daret, ſex millia murænarum à* C. Hirrio *ad pondus accepiſſe.* Huius Hirrij *uillam, quamuis non amplam, aut latam, conſtat propter uiuaria, quæ habuit, quadragies ſeſtertiûm uenundatam.*

Pli. lib. 9. cap. 17. & Varro de Re ruſtica lib. tertio, cap. 17.

De acipenſere, mullo, ſcaro, lupo.
CAP. XVI.

NEc *acipenſer, quem maria prodigis nutriunt, illius ſeculi delicias euaſit.* Et *ut liqueat, ſecundo* Punico *bello celebre nomen huius piſcis fuiſſe: accipite, ut meminerit eius* Plautus *in fabula, quæ inſcribitur* Baccharia, *ex perſona paraſiti:*

Quis eſt mortalis tanta fortuna affectus unquam,
Quàm ego nunc ſum, cuius hæc uentri portatur pompa?
Vel nunc, qui mihi in mari acipenſer latuit antehac,
Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus, & manibus?

Et *ne uilior ſit teſtis poëta: accipite, aſſertore* Cicerone, *in quo honore fuerit hic piſcis apud* P. Scipionem Africanum *illum &* Numantinum. Hæc *ſunt in dialogo de* Fato *uerba*

Cicer

Ciceronis: Nam cùm eſſet apud ſe ad Lauernium Scipio, unaq́; Pontius: allatus eſt fortè Scipioni acipenſer, qui admodum rarò capitur. Sed eſt piſcis, ut ferunt, in primis nobilis. Cùm autem Scipio unum, & alterum ex his, qui eum ſalutatum uenerant, inuitaſſet, pluresq́; etiam inuitaturus uideretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, uide quid agas, acipenſer iſte paucorum hominum eſt. Nec inficias eo, temporibus Traiani hunc piſcem in magno pretio non fuiſſe, teſte Plinio Secundo, qui in Naturali hiſtoria, cum de hoc piſce loqueretur, ſic ait: Nullo nunc in honore eſt, quod quidem miror, cùm ſit rarus inuentu. Sed nec diu ſtetit hæc parſimonia. Nam temporibus Seueri principis, qui oſtentabat duritiam morum, Sammonicus Serenus uir, ut eo ſeculo, doctus, cum ad principem ſuum ſcriberet, faceretq́; de hoc piſce ſermonem, uerba Plinij, quæ ſuperius poſui, præmiſit, & ita ſubiecit: Plinius (ut ſcitis) ad uſque Traiani Imperatoris uenit ætatem. Nec dubium eſt, quod ait nullo honore hunc piſcem temporibus ſuis fuiſſe, uerum ab eo dici. Apud antiquos autem in pretio fuiſſe, ego teſtimonijs palàm faciam: uel eò magis, quòd gratiam eius uideo ad epulas, quaſi poſtliminio, rediſſe. Quippe qui dignatione ueſtra cum interſum cõuiuio ſacro, animaduerto hunc piſcem à coronatis miniſtris cum tibicine introferri. Sed quod ait Plinius de acipenſeris ſquamis, id uerum eſſe maximus rerum naturaliũ indagator Nigidius Figulus oſtendit, in cuius libro de Animalibus quarto ita poſitum eſt: Cur alij piſces ſquama ſecunda, acipenſer aduerſa ſit. Hæc Sammonicus, qui turpitudinem conuiuij principis ſui laudando notat: prodens uenerationem, qua piſcis habebatur, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quaſi quadam non deliciarũ, ſed numinis pompa. Sed ut minus miremur,

Plin. lib. 9. cap. 17.

acipen

acipenſerem graui pretio taxari ſolitum: Aſinius Celer uir consularis (ut idem Sammonicus refert) mullum unum ſeptem millibus nummûm mercatus eſt. In qua re luxuriam illius ſeculi eò magis licet æſtimare, quòd Plinius Secundus temporibus ſuis negat facilè mullum repertum, qui duas pondo libras excederet. At nunc & maioris ponderis paſſim uidemus, & pretia hæc inſana neſcimus. Nec contenta illa ingluuies fuit maris ſui copijs. Nam Octauius Præfectus claßis, ſciens ſcarum adeò Italicis litoribus ignotum, ut nec nomen Latinum eius piſcis habeamus, incredibilem ſcarorum multitudinem in uarijs nauibus huc aduectam inter Hoſtiam & Campaniæ litus in mare ſparſit: miroq́; ac nouo exemplo piſces in mari tanquam in terra fruges aliquas ſeminauit. Idemq́;, tanquam ſumma in hoc utilitatis publicæ uerteretur, quinquennio dedit operam, ut ſi quis inter alios piſces ſcarum fortè cepiſſet, incolumem confeſtim, & inuiolatum mari redderet. Quid ſtupemus captiuam illius ſeculi gulam ſeruiſſe mari, cùm in magno, uel dicam maximo, apud prodigos honore fuerit etiam Tiberinus lupus, & omnino omnes ex hoc amne piſces? quod equidem cur illis ita uiſum ſit, ignoro. Fuiſſe autem etiam M. Varro oſtendit: qui enumerans, quæ in quibus Italiæ partibus optima ad uictum gignantur, piſci Tiberino palmam tribuit, his uerbis, in libro Rerum humanarum undecimo: Ad uictum optima fert ager Campanus frumentum, Falernus uinũ, Caßinas oleum, Tuſculanus ficum, mel Tarentinus, piſcẽ Tiberis. hæc Varro de omnibus ſcilicet huius fluminis piſcibus. Sed inter eos, ut ſuprà dixi, præcipuum locũ lupus tenuit: & quidem is, qui inter duos pontes captus eſſet. Id oſtendunt cùm multi alij, tum etiam C. Titius, uir ætatis Lucilianæ, in oratione, qua legem Fanniam

Mullus. Lib. 9. cap. 17.

Scarus.

Lupus.

niam ſuaſit. Cuius uerba ideo pono, quia non ſolum de lupo inter duos pontes capto erunt teſtimonio: ſed etiam mores, quibus plerique tunc uiuebant, facilè publicabunt. Deſcribens enim homines prodigos, in forum ad iudicandum ebrios commeantes, quæq; ſoleant inter ſe ſermocinari, ſic ait: Ludunt alea, ſtudioſè unguentis delibuti, ſcortis ſtipati. Vbi horæ decem ſunt, iubent puerum uocari, ut Comitium eat percontatum: quid in foro geſtum ſit, qui ſuaſerint, qui diſſuaſerint, quot tribus iuſſerint, quot uetuerint. Inde ad Comitium uadunt, ne litem ſuã faciant. Dum eunt, nulla eſt in angiporto amphora, quam nõ impleant, quippe qui ueſicam plenam uini habeant. Veniunt in Comitium triſtes, iubent dicere. Quorum negotium eſt, narrant. Iudex teſtes poſcit. Ipſus it mictum. Vbi redit, ait ſe omnia audiuiſſe. Tabulas poſcit. Literas inſpicit. Vix præ uino ſuſtinet palpebras. Eunti in conſiliũ, ibi hæc oratio: Quid mihi negotij eſt cum iſtis nugatoribus * potius, quàm potamus mulſum miſtum uino Græco? edimus turdum pinguem, bonumq; piſcem, lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit? Hæc Titius. Sed & Lucilius, acer, & uiolentus poëta, oſtendit ſcire ſe hunc piſcem egregij ſaporis, qui inter duos pontes captus eſſet: eumq;, quaſi liguritorem, catillonem appellat: ſcilicet qui proximè ripas ſtercus inſectaretur. Propriè autem Catillones dicebantur, qui ad polluctum Herculis ultimi cum ueniret, catillos liguribant. Lucilij uerſus hi ſunt:

* quin potius

Catillones, qui dicerentur.

Fingere præterea afferri quod quiſq; uolebat.
Illum ſumina ducebant, atq; altilium lanx:
Hunc pontes Tiberinos duo inter captus catillo.

De legibus latis contra luxuriam ueterum Romanorum.

CAP. XVII.

Longum fiat ſi enumerare uelim, quot inſtrumenta gulæ inter illos uel ingenio excogitata ſint, uel ſtudio confecta. Et hæ nimirũ cauſæ fuerunt, propter quas tot numero leges de cœnis, & ſumptibus ad populum ferebantur: & imperari cœpit, ut patentibus ianuis pranſitaretur, & cœnitaretur.* Sic oculis ciuium teſtibus factis, luxuriæ modus fieret. Prima autem omnium de cœnis lex ad populum Orchia peruenit, quam tulit C. Orchius Tribunus plebis de Senatus ſentẽtia, tertio anno, quàm Cato Cenſor fuerat. Cuius uerba (quia prolixa ſunt) prætereo. Summa autem eius præſcribebat numerum cõuiuarũ. Et hæc eſt lex Orchia, de qua Cato mox orationibus ſuis uociferabatur: quòd plures, quàm præſcripto eius cauebatur, tum ad cœnã uocarentur.

*Sic, ut

Orchia lex.

Cumq; autorem nouæ legis aucta neceßitas imploraret, poſt annum XXII. legis Orchiæ, Fannia lex lata eſt, anno poſt Romã conditam, ſecundum Gellij opinionẽ LXXXVIII. De hac lege Sammonicus Serenus ita refert: Lex Fannia ſanctißimi Augusti ingenti omnium ordinum conſenſu peruenit ad populum. Neque eam Prætores, aut Tribuni, ut pleraſq; alias, ſed ex omnium bonorum conſilio & ſententia, ipſi Conſules pertulere: cùm Reſpublica ex luxuria conuiuiorum maiora, quàm credi poteſt, detrimenta pateretur. Siquidem eò res redierat, ut gula illecti pleriq; ingenui pueri, pudicitiam & libertatem ſuam uenditarent: plerique ex plebe Romana uino madidi in Comitium uenirent, & ebrij de Reipublicæ ſalute conſulerent. Hæc Sammonicus. Fanniæ autem legis ſeueritas in eo ſuperabat Orchiam legem, quòd in ſuperiore numerus tantummodo cœnantium cohibebatur, licebatq; ſecundum eam unicuiq; bona ſua inter paucos conſumere: Fannia autem & ſumptibus

Fannia lex.

bus modum fecit aßibus centum. Vnde à Lucilio poëta feſtiuitatis ſuæ more centußis uocatur.

Fanniam legẽ poſt annos decẽ & octo lex Didia conſecuta eſt. Eius ferũdæ duplex fuit cauſa: Prima & potißima, ut uniuerſa Italia, non ſola urbs, lege ſumptuaria teneretur: Italis æſtimantibus Fanniam legẽ, non in ſe, ſed in ſolos urbanos ciues eſſe cõſcriptam. Deinde, ut non ſoli, qui prandia cœnas'ue maiore ſumptu feciſſent, ſed etiã, qui ad eas uocati eſſent, atq; omnino interfuiſſent, pœnis legis tenerentur. Didia lex.

Poſt Didiam Licinia lata eſt à P. Licinio Craſſo diuite. Cuius ferundæ probandæq; tantũ ſtudium ab optimatibus impenſum eſt: ut cõſulto Senatus iuberetur, ut ea tantũmodo promulgata, priuſquàm trinundino cõfirmaretur, ita ab omnibus obſeruaretur, quaſi iam populi ſentẽtia cõprobata. Lex uerò hæc paucis mutatis in pleriſq; cũ Fannia cõgruit. In ea enim ferenda quæſita eſt nouæ legis autoritas, exoleſcente metu legis antiquioris: ita Hercules, ut de ipſis duodecim tabulis factum eſt: quarum ubi contemni antiquitas cœpit, eadem illa, quæ illis legibus cauebantur, in alia latorum nomina tranſierunt. Sed legis Liciniæ ſumma, ut Calendis, Nonis, nundinis Romanis, cuiq; in dies ſingulos triginta duntaxat aſſes edundi cauſa cõſumere liceret. Cæteris uerò diebus, qui excepti nõ eſſent, ne amplius apponeretur, quàm carnis aridæ pondo tria, & ſalſamentorũ pondo libra, quod ex terra, uite, arbore'ue natum ſit. Video quid remordeat. Ergo indicium ſobrij ſeculi eſt, ubi tali præſcripto legum coërcetur expenſa cœnarum. Non ita eſt. Nam leges ſumptuariæ à ſingulis ferebantur, qui totius ciuitatis uitia corrigerent. At niſi peßimis, effuſißimisq; moribus uiueretur, profectò opus ferundis legibus non fuiſſet. Vetus uerbũ eſt: Leges bonæ ex malis moribus procreantur. Licinia lex.

Has

Lex Cornelia. Has ſequitur lex Cornelia, & ipſa ſumptuaria, quam tulit Cornelius Sylla Dictator: in qua nõ conuiuiorum magnificentia probibita eſt, nec gulæ modus factus: uerùm minora pretia rebus impoſita: & quibus rebus (Dij boni) quámq; exquiſitis, & penè incognitis generibus deliciarum? Quos illhic piſces, quáſq; offulas nominat? Et tamen pretia illis minora conſtituit: auſim dicere, ut uilitas edulium animos hominum ad parandas opſoniorum copias incitaret: & gulæ ſeruire, etiam qui paruis eſſent facultatibus, poſſent. Dicam planè, quod ſentio. Apprimè luxurioſus mihi uidetur & prodigus, cui hæc tanta in epulis uel gratuita ponantur. Itaque tanto hoc ſeculum ad omnem incontinentiam promptius, ut pleraque earum rerum, quæ Syllana lege, ut uulgo nota, cõprehenduntur, nemo noſtrum uel fando compererit. Sylla mortuo, Lepidus Conſul legem tulit & ipſe cibariam. Cato enim ſumptuarias leges, cibarias appellat. Debinc paucis interiectis annis, alia lex peruenit ad populum ferente Antio Reſtione: quam legẽ, quamuis eſſet optima, obſtinatio tamen luxuriæ, & uitiorum firma concordia, nullo abrogante irritam fecit. Illud tamẽ memorabile de Reſtione latore ipſius legis fertur: eum, quoad uixit, foris poſtea non recœnaſſe, ne teſtis fieret contemptæ legis, quam ipſe bono publico pertuliſſet.

Lex à Lepido data.

Lex Antij Reſtionis.

Antonij edictũ His legibus annumerarem edictum de ſumptibus ab Antonio propoſitum, qui pòſt Triumuir fuit: ni indignum crederem, inter cohibentes ſumptus Antonio locum facere: cuius expenſæ in cœnam ſolitæ conferri, ſola Vnionis à Cleopatra uxore conſumpti, æſtimatione ſuperatæ ſunt. Nam cum Antonius quicquid mari, aut terra, aut etiam cœlo gigneretur, ad ſatiandam ingluuiem ſuam natum exiſtimans, faucibus ac dentibus ſuis ſubderet: eáq; re captus, de

Romano Imperio *facere uellet Aegyptiũ regnum: Cleopatra uxor, quæ uinci à* Romanis *nec luxuria dignaretur, ſponſione prouocauit, inſumere poſſe in unã cœnam ſeſtertiûm centies.* Id Antonio *mirũ uiſum: nec moratus, ſponſione contendit* * *dignus culina* Numatio Planco, *qui tam honeſti certaminis arbiter electus eſt. Altera die* Cleopatra *pertentans* Antonium, *pollucibilem ſanè cœnam parauit, ſed quam non miraretur* Antonius: *quippe qui omnia, quæ apponebantur, ex quotidianis opibus agnoſceret.* Tunc *regina arridens, phialam popoſcit, cui aceti nõnihil acris infudit, atque illhuc unionem demptũ ex aure altera feſtinabunda demiſit: eúmque maturè diſſolutũ, uti natura eſt eius lapidis, abſorbuit.* Et *quamuis eo facto ſpõſione uiciſſet, quippe cùm ipſa margarita centies ſeſtertiûm ſine contentione eualuiſſet, manum tamen & ad alterius unionis aurem ſimiliter admouit, niſi* Numatius Plancus *iudex ſeueriſsimus ſuperatum* Antonium *maturè pronuntiaſſet.* Ipſe *autem unio cuius magnitudinis fuerit, inde colligi poterit: quòd qui ſuperfuit poſtea uicta regina, & capta* Aegypto, Romam *delatus, diſſectusq́; eſt, & factæ ex una margarita duæ, impoſitæq́; ſimulachro* Veneris, *ut monſtruoſæ magnitudinis, in templo, quod* Pantheum *dicitur.*

*alias: dignus ſculna. ſunt qui legãt pignus cuſtodiente Munatio Planco.

De nucum generibus. CAP. XVIII.

ADhuc *dicente* Furio, *ſecundæ menſæ illata bellaria nouo ſermoni principiũ dederunt.* Symmachus *enim duas attrectans manu nuces:* Vellem, *inquit, ex te audire* Serui, *tanta nucibus nomina quæ cauſa uel origo uariauerit: aut unde tot mala, cùm hac una appellatione uocitentur, fiant tamen ſeorſum diuerſa, tam uocabulo quàm ſapore.* Ac *prius de nucibus abſoluas uolo, quæ tibi memo-*

ria crebræ lectionis occurrunt. Et Seruius: Nux iſta iu-
Iuglans. glans, ſecundum nonnullorum opinionem, à iuuando, & à glande dicta exiſtimatur. Caius Baſſus uerò in libro de Significatione uerborũ hoc refert: Iuglans arbor dicta inde eſt, perinde ac Iouis glãs. Nã id arboris genus nuces habet, quæ ſunt ſuauiore ſapore quàm glans eſt. Hũc fru-
quia ctum antiqui illi, qui egregiũ glandiq; ſimulem, ipſamq; arborẽ Deo dignã exiſtimabãt, Iouis glandem appellauerũt: quæ nũc, literis interliſis, iuglans nominatur. Cloatius autem Verrius in libro à Græcis tractorum ita memorat: Iuglans, di prætermiſſum eſt, quaſi dijuglans, id eſt, διὸς βάλανος: ſicut Theophraſtus ait: Ἴδια δὲ τῶν ὀρεινῶν ἃ ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φύεται, τερέβινθος, πρῖνος, φιλύρη, ἀφάρκη, κάρυα, ἡ καὶ διὸς βάλανος. Hanc Græci etiam baſilicam uocant.

Hæc quidẽ ita in antiquo codice, locus autẽ Theophraſti in uulgatis codicibus libro tertio aliter habet.

Nux auellana ſiue Præneſtina.

Nux hæc auellana ſeu Præneſtina, quæ eſt eadem, ex arbore eſt, quæ corylus dicitur, de qua Vergilius dixit:

Neúe inter uites corylum ſere.

Eſt autem natio hominum iuxta agrum Præneſtinũ, qui Carſitani uocãtur ἀπὸ τῶν καρύων: cuius rei meminit Varro in Logiſtorico, qui inſcribitur, Marius de fortuna: Inde ſcilicet Præneſtinæ nuces. Eſt & illud apud Næuiũ in fabula Ariolo: Quis heri apud te? Præneſtini, et Lanuuini hoſpites: ſuopte utroſq; decuit acceptos cibo, alteris
*bulbam inanem * bullam madidam dari, alteris nuces in procliui profundere. Hanc autem nucem Græci Ponticam uocãt:
Nux Pontica. dum unaquæque natio indit huic nuci nomen ex loco, in quo naſcitur copioſior.

Nux caſtanea. Nux caſtanea, de qua Vergilius, Caſtaneaſq; nuces: uocatur & heracleotica: Nam uir doctus Oppius in libro, quem fecit de Sylueſtribus arboribus, ſic ait: Heracleotica hæc nux, quam quidam caſtaneam nominant: itemq; Pontica nux, atque etiam quæ dicuntur Baſilicæ

iuglandes, germina atq; flores agũt ſimiliter iiſdem temporibus, quibus Græcæ nuces.

Nunc dicendum eſt quæ ſit Græca. Ac ſimul hoc dicens, amygdalã de lance tulit & oſtẽdit, nux Græca eſt, quæ & amygdala dicitur. Sed & thaſia eadẽ nux uocatur. Teſtis eſt Cloatius, in ordinatorũ Græcorum lib. 4. cùm ſic ait: Nux Græca amygdala. Acca uerò in ſupplicatione: Nucem Græcam, ait, fauumq; adde quantũ libet.* Nux Græca. *Et oſtẽdẽs, nux Græca hæc eſt, inquit, &

Nucem molluſcam licet hyemis nobis tẽpus inuideat, tamen quia de nucibus loquimur, indictam non relinquimus. Plautus in Calceolo ſic eius meminit: Molluſcam nucem ſuper eius dixit impendere tegulas. Ecce Plautus nominat quidem, ſed quæ ſit molluſca nux, nõ exprimit. Eſt autem perſicum, quod uulgo uocatur, & molluſca nux dicitur, ſcilicet quòd cæteris omnibus nucibus mollior ſit. Huius rei idoneus aſſertor eſt Sueuius, uir longè doctiſſimus, in edulio quod inſcribitur Moretum. Nam cùm loquitur de hortulano faciente moretum, inter cætera quæ eò mittit, & hoc pomum mitti ait his uerbis: Molluſca nux.

Admiſce tu Acca baſilicis hæc nunc partim,
Partim perſica: quod nomen ſic deniq; fertur,
Propterea quòd qui quondam cum rege potenti,
Nomine Alexandro Magno fera prælia bello
In Perſas retulere ſuo, pòſt inde reuentum
Hoc genus arboris in prælatis finibus Graiis
Diſſeruere, nouos fructus mortalibus dantes.
Molluſca hæc nux eſt, ne quis fortè inſcius erret.

Nux Tarentina dicitur, quæ ita mollis eſt, ut uix attrectata frangatur. De qua in libro Faborini ſic reperitur: Itemq; quidam Tarentinas oues, uel nuces dicunt, quæ ſunt Terentinæ à Tereno, quod eſt Sabinorum lingua Nux Tarẽtina.

 molle.

molle. Vnde Terentios quoq; dictos putat Varro ad Libonem primo. Quam in culpam etiam Horatius poteſt uideri incidere, qui ait:

Et molle Tarentum.

Nux Pinea.

Nux pinea hos nobis, qui appoſiti ſunt, nucleos dedit. Plautus in Ciſtellaria:

Qui è nuce nucleos eſſe uult, frangat nucem.

De generibus malorum & pyrorum. CAP. XIX.

Nuces & mala quo diſtent.

ET quia mala uidemus admiſta bellarijs, poſt nuces de malorum generibus diſſerendũ eſt. Sunt de agricultura ſcriptores, qui nuces & mala ſic diuidunt: ut Nuces dicant omne pomum, quod foris duro tegatur, & intus habeat quod eſui eſt: Malum uerò, quod foris habeat quod eſt eſui, & durum intus includat. Secundũ hanc definitionem perſicum, quod Sueuius poëta ſuperius inter nuces numerat, magis erit inter mala numerandum.

Malorum genera.

His præmiſsis, malorum enumeranda ſunt genera, quæ Cloatius Ordinatorum Græcorũ lib. 4. ita diligẽter enumerat: Sunt autẽ genera malorũ, armeniũ, cotoniũ, citreũ, coccymelium, conditiuũ, ἐπιμηλίς, muſteũ, mattianũ, orbiculatũ, ogrannũ, præcox, panunceũ, punicũ, perſicũ, quirianum, proſiuum, rubrum, ſcandianum, ſylueſtre, ſtruthium, ſcantianum, tibur, uerianum. Vides perſicum à Cloatio inter mala numeratum, quod nomen originis ſuæ tenuit, licet iandudum noſtri ſoli germen ſit. Quod autem ait idem Cloatius, citreum, & ipſum perſicum malum eſt, ſecundum Vergilium:

Georg. 2.

Felicis mali, quo non præſtantius ullum.

Et reliqua. Et ut nemo dubitet hæc de citreo dixiſſe Vergilium: accipite quæ Oppius in libro de Sylueſtribus arboribus dicat: Citrea item malus et perſica altera generatur

ratur in Italia, & in Media altera. Et paulò pòſt de citreo loquẽs, ait: Eſt autẽ odoratiſsimũ, ex quo interiectũ ueſti tineas necat. Fertur autem uenenis contrariũ, quod tritum cum uino purgatione uirium ſuarũ bibentes ſeruat. Generãtur autẽ in Perſide omni tẽpore mala citrea. Alia enim præcarpũtur, alia interim matureſcunt. Vides hic & Citreum nominari, & omnia ſigna poni, quæ de eo Vergilius dixit: licet nomẽ citrei ille nõ dixerit. Nã & Homerus qui citreum θύον *appellat, oſtendit eſſe odoratũ pomũ* θύυ δ᾽ ἀπὸ καλὸν ὀδώδει. *Et quod ait Oppius inter ueſtẽ poni citreũ, idem ſignificat & Homerus, cum dicit:*

Εἵματα δ᾽ ἀμφιέσασα θυώδεα σιγαλόεντα.

Hinc et Næuius poëta in bello Punico ait citroſam ueſtẽ.

Notandum in odyſ. ε. θύον δ᾽ ἀνὰ νῆσον ὀδώδει, ſicut aliã etiam clauſulã ſequentis uerſus legi ibidẽ καὶ λούσασα.

Pyrorũ genera.

Pyra hæc quæ uidemus, uarietas nominum numeroſa diſcernit. Nam idem Cloatius ſic eorũ uocabula deſcribit: Antianum, cucurbitinum, ciritum, ceruiſca, calculoſum, cruſtuminum, decimanum, græculum, lollianũ, lanuuinum, laureum, lateraſianum, marapium, mileſium, myrteum, næuianum, orbiculatum, præcianum, rubile, ſigninum, tullianum, titianum, turrinianum, timoſum, præcox, uolemium, meſpilium, ſerum, ſementinum ſerum, ſextilianum ſerum, tarentinum ſerum, ualerianum ſerum.

De ficuum, olearum, uuarumq; generibus. CAP. XX.

Ficorũ genera.

A*Dmonent nos & fici aridæ, ut enumeremus genera ficorum: eodem Cloatio nos de his, ut de alijs, inſtruente. Sic enim diuerſas ficus diligẽtiæ ſuæ more dinumerat: Africa, albula, arundinea, aſinaſtra, atra, paluſca, auguſta, biſtra, carica, caldica, alba, nigra, calphurniana, chia, cucurbitina, duricoria, herculanea, * lauiana, ludia, leptoludia, marſica, numidica, pulla, pompeiana, præcox, tellana, atra. Sciendũ quòd ficus alba ex fœlicibus fit arbo-*

*liuiana

 ribus:

ribus: contrà, nigra ex infelicibus. Docent nos utrunque Pontifices. Ait enim Veranius de uerbis pontificalibus: Felices arbores putantur eſſe, quercus, æſculus, ilex, *ſuperus, fagus, corylus, ſorbus, ficus alba, pyrus, malus, uitis, prunus, cornus, lotus. Tarquinius autē Priſcus in oſtentario arborario ſic ait: Arbores quæ inferûm deorum, auertentiumq; in tutela ſunt, eas infelices nominãt. * Alternũ ſanguinem felicem, ficum atram, quæq; baccam nigram, nigroſq; fructus ferũt, itemq; acrifolium, pyrum ſyluaticum,* pruſcum, rubum, ſenteſq;, quibus portenta prodigiaq; mala cõburi iubere oportet. Quid quòd ficum tanquam non pomum ſecerni à pomis apud idoneos reperimus? Afranius in Selia: Pomum, holus, ficum, uuam. Sed & Cicero Oeconomicon lib. tertio: Neq; ſerit uitem, neque quæ ſata eſt diligenter colit: oleum, ficus, poma, non habet. Nec hoc ignorandum eſt, ficum ſolam ex omnibus arboribus non florere.* Lacte propriè ficorum dicitur. Groſſi appellantur fici, quæ non matureſcunt, hos Græci dicunt ὀλύνθυς. Marcus Attilius: In millibus tot ficorum non uidebitis groſſum. Et paulò pòſt ait: Sumas ab alio lacte diffluos groſſos. Et Poſthumius Albinus annali primo de Bruto: Ea cauſa ſeſe ſtultum brutumq; faciebat, groſſulos ex melle edebat.

*Al's, ſapinus

*Alnũ: uel, at myrtum ſanguine infelicem,

*Al's: prunũ

Al's: Lactis

Olearum genera.

Olearum genera hæc enumerantur: Africana, Albigerus, Aquilia, Alexandrina, Aegyptia, culminea, cõditiua, Liciniana, Orchas, oleaſter, pauſia, Paulia, radius, Salentina, Sergiana, termutia. Sicut uuarum iſta ſunt genera: Aminea, ſcilicet à regione, nam Aminei fuerunt, ubi nunc Falernum eſt: aſinuſca, atruſca, albuierus, albena, apiana, apicia, bumammia, aut (ut Græci dicunt) βούμασθος, duracina, labruſca, melampſithia, maronia, mareotis, numentana, prec

Vuarum genera.

na, precia, prannia, pſithia, pilliolata, rhodia, ſtephanitis, uenuncula, uariola, lagea. Inter hæc Prætextatus, Vellem Seruium noſtrum diutius audire: ſed hora nos quietis admonet, ut exorto iubare eloquio Symmachi domi ſuæ fruamur. Atque ita facta diſceßio eſt.

FINIS LIBRI TERTII.

VESALIENSIS IN LIBRVM QVARTVM.

Quemadmodum libro præcedenti pontificii iuris expertiſsimum fuiſſe Vergilium Prætextatus oſtendit, ita hoc libro quantus in Rhetorica idem poëta fuerit, demonſtrat Euſebius. Verum quota pars horum ſeruata ab interitu eſt? quando & principium & finis, cum aliis tam multis deſiderantur ut uix ſextam libri huius partem ſupereſſe ſit ueriſimile. Vtinam uero, aut caſu, aut ſtudioſorum induſtria aliquando contingat, ut hæc, ſi non omnibus modis, at aliqua certe ex parte integritati ſuæ reſtituantur. Id quod tum demum fieri licuerit, ſicubi fortè emendatius aliquod ex puluerulentis bibliothecis eruatur exemplar. Alioqui aut ego plane deſipio, aut fieri iſthuc non poteſt.

MACROBII AVRELII THEODOSII

uiri conſularis & illuſtris, Saturnaliorum liber quartus.

De affectu mouendo ex habitu perſonæ. CAP. I.

Pathos ex habitu.

N E C *magis incœpto uultū ſermone mouetur:*
Quàm ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes.
Tandem corripuit ſeſe, atq; inimica refugit.

Item pathos eſt & in hoc uerſu:

Obſtupuit, ſteteruntq́; comæ, & uox faucibus hæſit.

Sed & tota Daretis fatigatio habitu depingitur:

Aſt illum fidi æquales genua ægra trahentem,
Quaſſantemq́; utroq; caput, craſſumq́; cruorem
Ore eiectantem.

Sociorum quoq; eius trepidationem breuiter oſtendit:

–Galeamq́; enſemq́; uocati Accipiunt.

Quaſi non ſponte accepturi munus, quod erat dandum uerecundiæ.

Ex eodē genere eſt illud: –Totoq́; loquentis ab ore
Scintillæ abſiſtunt, oculis micat acribus ignis.

Eſt & in deſcriptione languoris habitus: ut eſt tota deſcriptio peſtilentiæ, apud Thucydidem. Et,

Labitur infelix, ſtudiorum, atq; immemor herbæ
Victor equus. Et,
–Demiſſæ aures, incertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus.

Eſt

Eſt inter pathe & pudor:ut,
Circa Deiphobum pauitantem, & dira tegentem
Supplicia.
Et luctus habitu proditur,ut in Euryali matre,
Excußi manibus radij,reuolutaq́; penſa,
Euolat infelix.
Et Latinus quia miratur,
Defixa obtutu tenet ora.
Et Venus quia rogatura eſt,
Triſtior,& lachrymis oculos ſuffuſa nitentes.
Et Sibylla quia inſanit,
Subitò non uultus,non color unus,
Non comptæ manſere comæ.

Pathos tenore ipſo orationis quomodo exprimatur.

CAPVT II.

NVnc uideamus Pathos quo tenore orationis exprimitur. Ac primum quæramus, quid de tali oratione rhetorica arte præcipitur. Oportet enim,ut oratio pathetica, aut ad indignationem,aut ad miſericordiam dirigatur: quæ à Græcis οἶκτος, καὶ δείνωσις *appellatur. Horum alterum accuſatori neceſſarium eſt, alterum reo. Et neceſſe eſt initium abruptum habeat, quoniam ſatis indignantibus leniter incipere non conuenit. Ideo apud Vergilium Iuno ſic incipit:* De oratione Pathetica.

-Quid me alta ſilentia cogis Rumpere? Et alibi:
-Méne incœpto deſiſtere uictam? Et alibi:
*Heu ſtirpem inuiſam,& * fatis contraria noſtris*
Fata Phrygum. Et Dido,
-Moriemur inultæ? Sed moriamur,ait. Et eadem,
-Prò Iuppiter ibit Hic ait. Et Priamus,
At tibi pro ſcelere exclamat, pro talibus auſis.

*Aliâs legitur, factis: id eſt, conatibus.

Z 5 Nec

Nec initiũ ſolùm tale eſſe debet, ſed omnis, ſi fieri poteſt, oratio pathetica: & breuibus ſentẽtijs, & crebris figurarum mutationibus debet, uelut inter æſtus iracundiæ, fluctuare. Vna ergo nobis Vergiliana oratio pro exẽplo ſit:

Exemplum orationis patheticę ex 7. Aenei.

Heu ſtirpem inuiſam.

Initium ab ecphoneſi. Deinde ſequuntur breues interrogatiunculæ:

-Num Sigeis occumbere campis?
Num capti potuere capi? num incenſa cremauit
Troia uiros? Deinde ſequitur hyperbole:
-Medias acies, medioſq; per ignes
Inuenere uiam. Deinde ironia:
-At credo mea numina tandem
Feſſa iacent: odijs haud exaturata quieui.

Deinde auſus ſuos inefficaces queritur,

-Per undas
Auſa ſequi, & profugis toto me opponere ponto.

Secunda poſt hæc hyperbole,

Abſumptæ in Teucros uires cœliq;, mariſq;.

Inde diſperſæ querelæ,

Quid Syrtes aut Scylla mihi, quid uaſta Charybdis
Profuit?

Iungitur inde argumẽtum à minore, ut pathos augeatur:

-Mars perdere gentem Immanem Lapithûm ualuit.

Minor ſcilicet perſona, ideo illud ſequitur:

Aſt ego magna Iouis coniux.

Deinde cũ cauſas quoq; cõtuliſſet, quãto ĩpetu Dea dixit:

-Infelix quæ memet in omnia uerti?

Nec dixit, Non poſſum perdere Aeneam: ſed, Vincor ab Aenea. Deinde confirmat ſe ad nocendum: & quod proprium eſt iraſcentis, etſi deſperet perfici poſſe, tamen impedire

pedire contenta eſt:

Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta mouebo.
Non dabitur regnis, eſto, prohibere Latinis,
At trahere, atq; moras tantis licet addere rebus.
At licet amborum populos excindere regum.

Poſt hæc in nouiſſimo, qđ irati libẽter faciunt, maledicit:

Sanguine Troiano, & Rutulo dotabere uirgo.

Et protinus argumẽtũ à ſimili cõueniẽs ex præcedẽtibus:

–Nec face tantum
Cyſſæis prægnans ignes enixa iugales.

Vides quàm ſæpe orationem mutauerit, ac frequentibus figuris uariauerit: quia ira, quæ breuis furor eſt, non poteſt unum continuare ſenſum in loquendo. Nec deſunt apud eundem orationes miſericordiam cõmouentes. Turnus ad Iuturnam:

An miſeri fratris letum ut crudele uideres?

Et idem cùm auget inuidiam occiſorũ pro ſe amicorum:

Vidi oculos ante ipſe meos me uoce uocãtẽ Muranum.

Et idem, cùm miſerabilem fortunam ſuam faceret, ut uicto ſibi parceretur,

–Viciſti, & uictum tendere palmas
Auſonij uidere. Idem:
Quos minime uellem.

Et aliorum preces orantium uitam,

Per te, per qui te talem genuere parentes. & ſimilia.

Pathos ab ætate, à fortuna, debilitate, loco, tempore.

CAPVT III.

NVnc dicamus de habitu pathus, quod eſt uel in ætate, uel in debilitate, & cæteris quæ ſequuntur. Eleganter hoc ſeruauit, ut ex omni ætate pathos miſericordiæ moueret. Ab infantia: Pathos ab ætate.

Infant

Infantumq́; animæ flentes in limine primo.

À *pueritia:*

Infelix puer, atq; impar congreſſus Achilli. & ,

-Paruumq́; patri tendebat Iulum.

Vt nõ minus miſerabile ſit periculum in paruo, q̃ in filio.

-Supereſt coniux'ne Creuſa?

Aſcaniusq́; puer? Et *alibi:*

-Et parui caſus Iuli.

À *iuuenta uero:*

Impoſitiq́; rogis iuuenes, ante ora parentum,

Pubentesq́; genæ, iuuenili in corpore pallor.

À *ſenecta:*

-Dauni miſerere ſenectæ. & ,

Ducitur infelix æuo confectus Aletes. & ,

Canitiem multo deformat puluere.

A fortuna. *Mouit & à fortuna modò miſericordiam, modò indignationem.* *Miſericordiam:*

Tot quondam populis, terrisq́; ſuperbum

Regnatorem Aſiæ. & *Sinon,*

-Et nos aliquod nomenq́;, decusq́; Geſſimus. & ,

-Auſoniisq́; olim ditiſſimus aruis.

Indignationem uerò ex uerbis Didonis:

-Et noſtris illuſerit aduena regnis.

Eleganter enim ex contemptu Aeneæ auget iniuriam ſuam. & *Amata:*

Exulibus'ne datur ducenda Lauinia Teucris?

& *Numanus: Bis capti Phryges.*

A debilitate. *Mouit pathos miſericordiæ & ex debilitate:*

-Ex quo me Diuûm pater atq; hominum rex

Fulminis afflauit uentis, & contigit igni. & *alibi:*

Et truncas inhoneſto uulnere nares. & *de Mezẽtio:*

-Attol

-*Attollit in ægrum Se femur.* &,
Huc caput, atq; illhuc humero ex utroq; pepẽdit. &,
Te deciſa ſuum Laridæ dextera quærit. &,
-*Acerq́; cruento*
Puluere, perq́; pedes traiectus lora tumentes.

Mouit pathos miſericordiæ frequenter & à loco: A loco.

Cùm uitam in ſyluis inter deſerta ferarum
Luſtra, domosq́; traho. &,
Libyæ deſerta peragro. &,
At nos hinc alij ſitientes ibimus Afros,
Pars Scythiam, & rapidum Cretæ ueniemus Oaxem.

Et illud egregiè, & breuiter:

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros.

Iliacos, id eſt, patriæ muros, quos ipſe defenderat, pro quibus efficaciter per decem annorum ſpatia pugnauerat. & *illud,*

Nos patriam fugimus. &,
Littora cũ patriæ lacrymãs portusq́; relinquo.* &, * tum
Dulces moriens reminiſcitur Argos. &,
Ignarum Laurens habet ora Mimanta,
Lyrneſi domus alta ſolo Laurente ſepulchrum.

Et ut Agamemnonem indignè oſtẽderet occiſum, aſſumpſit locum:

-*Prima inter limina dextra Oppetijt.* & *illud,*
Mœnibus in patrijs, atq; inter tuta domorum.

Sacer uerò locus præcipuè pathos mouet. Occiſum inducit Orphea: & miſerabiliorem interitũ eius, à loco, facit:

Inter ſacra Deûm, nocturniq; Orgia Bacchi.

Et in euerſione Troiæ,

-*Perq́; domos, & relligioſa Deorum Limina.*

Caſſandræ quoq; raptum, uel diminutionem quàm miſe-

rabil

rabilem facit ſacer locus?

Ecce trahebatur paßis Priameïa uirgo
Crinibus à tēplo Caßādra, adytisq; Mineruæ. et alibi,
--Diuæ armipotentis ad aram Procubuit.

Et Andromache, cum de Pyrrhi nece diceret, ut inuidiam occidentis exprimeret:

Excipit incautum, patriasq; obtruncat ad aras.

Et Venus, quòd Aeneas in mari uexaretur ira Iunonis, quàm inuidiosè queritur Neptuno de loco:

In regnis hoc auſa tuis?

Fecit ſibi pathos ſæpe & ex tempore: -Priuſquàm
Pabula guſtaſſent Troiæ, Xanthumq; bibiſſent.

Et Orpheûs miſerabilis ex longo dolore,

Septem illum totos perhibent ex ordine menſes,
Rupe ſub aëria, deſerti ad Strimonis undam Fleuiſſe.

Et Palinurus, -Vix lumine quarto
Proſpexi Italiam. & Achimenides,
Tertia iam Lunæ ſe cornua lumine complent. &,
*æſtas Septima poſt Troiæ excidium iam uertitur * ætas.

Pathos à cauſa, modo, & materia. CAP. IIII.

FRequens apud illū pathos à cauſa. Re uera enim plerunq; * efficit cauſa, ut res aut atrox, aut miſerabilis uideatur. Vt Cicero in Verrem: Qui ob ſepulturā in carcere necatorum à parentibus rogabatur. Hoc enim non tam obrogari, aut pecuniā exigere, quàm ob hanc cauſam indignum erat. Et Demoſthenes cùm queritur quendam *inuidia circumuētum, ex cauſa auget inuidiam. Circumuenit, inquit, arbitrum, qui inter me, atq; ſe integrè iudicauerat. Ergo & Vergilius egregiè ſæpe ex hoc loco traxit affectū. Occiditur, inqt, in acie Galeſus. Hoc per ſe nō eſt dignū miſericordia belli tēpore, ſed admouit cauſam:

[margin: * conficit] [margin: *à Midia]

Dum

Dum paci medium ſe offert. Idem alio loco,
Sternitur infelix.

Deinde ſubijcit cauſam miſerabilem:

Alieno uulnere: id eſt, cùm in alium telum eſſet emiſſum. Et cùm Palamedem indignè occiſum uellet:

-Quem falſa ſub proditione Pelaſgi
Inſontem, infando indicio, quia bella uetabat,
Demiſere neci.

Et Aeneas ut oſtenderet magnitudinem timoris ſui, bene cauſam poſuit:

-Et pariter comitíq;, oneríq; timentem.

Quid Iapyx ut cõtẽptis cæteris artificijs inglorius (quẽadmodum poëta ait) uiueret, qualis cauſa proponitur?

Ille ut depoſiti proferret fata parentis.

Ex eodem genere eſt, Fallit te incautum pietas tua. Hæc enim cauſa illum hoſtibus etiã ſic miſerabilem fecit. Sed Aeneas cùm hortatur ut ſepeliantur occiſi, quam cauſam proponit?

-Qui ſanguine nobis Hanc patriam peperere ſuo.

Necnon & indignatio demonſtratur à cauſa, ut illhic:

Multa gemens, ignominiam, plagasq; ſuperbi
Victoris, tum quos amiſit inultus amores.

Et illud à cauſa eſt ex effectu indignantis,

-An ſolus tangit Atridas
Iſte dolor? ſolisq; licet capere arma Mycenis? Et illud:
-At tu dictis Albane maneres. Et illa omnia:
Vendidit hic auro patriam.
Quiq; ob adulterium cæſi.
Nec partem poſuere ſuis.

Ad pathos mouẽdũ nec duos illos prætermiſit locos, quos rhetores appellãt, à modo, & à materia. Modus eſt cũ di- A modo.

co, occid

co, occîdit maniféſtè, uel occultè: Materia eſt cũ dico, ferro uel ueneno. Demoſthenes de modo inuidiam Midiæ facit, ſe pulſatũ cothurno: Cicero Verri, cum nudũ quendã dicit ab eo ſtatuæ impoſitũ. Vergilius nõ minus euidẽter,

-Altaria ad ipſa trementem
Traxit, & in multo lapſantem ſanguine nati. &,
-Capulo tenus abdidit enſem.

Et illa omnia à modo ſunt:

-Roſtroq́; immanis uultur adunco
Immortale iecur tondens. & reliqua. &,
Quos ſuper atra ſilex iamiam lapſura cadenti
Imminet aſsimilis.

Sed et miſericordiã à modo ſæpe cõmouet, ut de Orpheo:

Latos iuuenem ſparſere per agros. Et illud:
Obruit Auſter aqua inuoluens nauemq́;, uirosq́;. &,
Saxum ingens uoluunt alij. &,
Mortua quinetiã iungebat corpora uiuis. Et in Geor.
Nec uia mortis erat ſimplex.
Et cætera in deſcriptione morbi.

A materia. Sed et materia apud rhetores pathos mouet, ut dum queritur Cicero flammam ex lignis uiridibus factam, atq; ibi incluſum fumo* necat. Hoc enim à materia eſt, quoniam hic uſus eſt fumo materia ad occidendum, ut alius gladio, alius ueneno: & ideo acerrimum pathos ex hoc motum eſt. Idem facit & cùm flagellis cæſum queritur ciuem Romanum. Inuenies idem apud Vergilium:

* necatum

At pater omnipotens denſa inter nubila telum
Contorſit, non ille faces nec fumea tædis.

Et reliqua. Elegànter autem illius quidem materia eluſit, ex huius autem uera & uehementi materia expreſsit iracundiam. Et ſingula quidem enumerauimus, ex quibus

apud

apud rethores pathos naſcitur: quibus oſtendimus uſum Maronem. Sed nonnunquam Vergilius in una re ad augendum pathos duobus aut pluribus locis coniunctis utitur: ut in Turno ab ætate:

-Miſerere parentis Longæui. A` loco:

-Quem nunc mœſtum patria Ardea longe Diuidit.

Et circa Caſſandram ex modo, Ecce trahebatur.

Ex habitu corporis, Paſsis Priameia uirgo Crinibus.

Ex loco, A` templo, adytisq; Mineruæ.

Et circa Agamemnonem à patria, Ipſe Mycenæus.

A` fortuna, Magnorum ductor Achiuûm.

A` neceſsitudine, Coniugis infandum.

A` loco, Prima inter limina dextra.

Tacitè quoq;, & quaſi per definitionem pathos mouere ſolet: cùm res quæ miſerationem mouet, non dilucidè dicitur, ſed datur intelligi, ut cùm Mezentius dicit:

-Nunc altè uulnus adactum.

Quid enim aliud ex hoc intelligendum eſt, quàm hoc altum uulnus eſſe, amittere filium? Et rurſus idem:

Hæc uia ſola fuit, qua perdere poſſes.

Sed et hic ſcilicet accipiẽdũ eſt perire, eſſe amittere filiũ.

Et Iuturna cũ queritur, ꝗ adiuuare fratrẽ prohibeatur:

Immortalis ego.

Quid enim ſequitur? nõ eſt immortalitas in luctu uiuere. Hæc, ut dixi, uim definitionis habent, & à poëta eleganter introducta ſunt.

Pathos à ſimili. CAP. V.

SVnt & in arte rhetorica ad pathos mouendum etiam hi loci, qui dicuntur circa rem, & mouẽdis affectibus peropportuni ſunt. Ex quibus primus eſt à ſimili. Huius ſpecies ſunt tres, exemplum, parabola, imago: Græcè

παράδειγμα, παραβολὴ, εἰκών.

Pathos ab exemplo.

Ab exemplo, Vergilius:

Si potuit manes accerſere coniugis Orpheus,
Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit.
–Quid Theſea? magnum Quid memorem Alciden?
Antenor potuit medijs elapſus Achiuis &c.

Hæc enim omnia miſericordiam mouent, quoniam indignum uidetur negari ſibi, quod alijs indultum eſt. Deinde uide unde auget inuidiam:

Si potuit manes accerſere coniugis Orpheus.

Habes cauſam diſparem: manes illhic coniugis, hic patris: illhic accerſere, hic uidere.

Threicia fretus cithara,

* materiam Hic*miſericordiam eius irriſit.

Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq;, reditq; uiam toties.

Hoc iam à modo. Plus eſt enim ſæpe ire, quàm ſemel.

–Quid Theſea? magnum
Quid memorem Alciden?

Hic propter egregias perſonas non habuit, quod minueret, uel quod augeret: uerùm quod in illis elucebat, hoc ſibi iactat cum ijs eſſe commune:

–Et mi genus ab Ioue ſummo.

Simile eſt & illud ab indignatione:

Quid enim (ait Iuno)
Pallas'ne exurere claſſem Argiuûm?

Iam hoc plus eſt, claſſem uictricem, quàm reliquias fugientium. Deinde cauſam minuit:

Vnius ob noxam, & furias Aiacis Oilei.

Quàm minuit, ut noxam diceret, quod leuis culpæ nomē

eſt: &

eſt:& unius,quod facilè poßit ignoſci:& furentis,ut nec culpa ſit.& alibi:

–Mars perdere gentem
Immanem Lapithûm ualuit.

Vides eaſdem obſeruationes,gentẽ & immanem. Deinde *aliud exemplum: –Conceßit in aras*

Ipſe Deûm antiquam genitor Calydona Dianæ.

Antiquam,ut plus honoris accederet ex uetuſtate. Deinde *in utroq; cauſam minuit:*

Quod ſcelus aut Lapithis tantũ,aut Calydone merẽte?

Parabola uerò quoniam magis hoc poëtæ cõuenit, ſæpiſſime pathos mouit:cùm aut miſerabilem, aut iracundum uellet inducere. Miſerabilem ſic: **A parabola.**

Qualis populea mœrens philomela ſub umbra.
–Qualis commotis excita ſacris Thyas.
Qualem uirgineo demeſſum pollice florem.

Et aliæ plurimæ patheticæ parabolæ,in quibus miſeratio eſt. Quid de ira?

Ac ueluti pleno lupus inſidiatus ouili,
Dum fremit ad caulas. &,
Mugitus ueluti fugit cùm ſaucius aram Taurus.* * Apud ipſum Vergiliũ, Mugitus,qualis fugit.**

Et alia plura ſimilia qui quærit,inueniet. Et imago,quæ eſt à ſimili pars tertia,idonea eſt mouendis affectibus. Ea fit,cùm aut forma corporis abſentis deſcribitur,aut omnino quæ nulla eſt,fingitur. Vtrunque Vergilius eleganter fecit. Illud prius circa Aſcanium: **Ab imagine.**

O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago,
Sic oculos,ſic ille manus,ſic ora ferebat.

Fingit uerò cùm dicit: –Quam fama ſecuta eſt
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris.

Sed prior forma οἶκτον præſtat,hæc δείνωσιν, id eſt,prior,

miſericordiam commouet, horrorem ſecunda. Sicut alibi:
Et ſciſſa gaudens uadit Diſcordia palla,
Quam conſanguineo ſequitur Bellona flagello.
*fama Et oĩa illa quæ de *forma dixit. Sed illud nimiũ patheticè:
–Furor impius intus
Sæua ſedens ſuper arma, & centum uinctus ahenis
Poſt tergum nodis fremit horridus, ore cruento.

Pathos à maiori & minori. CAP. VI.

DIximus à ſimili, nunc dicamus à minore pathos à poëta poſitũ. Nempe cùm aliquid proponitur, quod per ſe magnum ſit, deinde minus eſſe oſtenditur, quàm illud quod uolumus augeri, ſine dubio infinita miſeratio mouetur. ut eſt illud:
O' felix una ante alias Priameïa uirgo,
Hoſtilem ad tumulum, Troiæ ſub mœnibus altis,
Iuſſa mori.
Primùm, quod ait felix, comparationem ſui fecit: deinde poſuit à loco, Hoſtilem ad tumulum. Et à modo, quod nõ minus acerbum eſt, Iuſſa mori. Sic ergo hæc accipienda ſunt, quamuis hoſtilem ad tumulum, quamuis iuſſa mori, felicior tamen, quàm ego, quia ſortitus non pertulit ullos. Simile eſt & illud:
–O' terq́; quaterq́; beati.
Et quod de Paſiphaë dicit:
Prœtides implerunt falſis mugitibus agros.
Deinde, ut minus hoc eſſe monſtraret:
At non tam turpes pecudum tamen ulla ſecuta eſt
Concubitus.
Quid illud? non'ne uehementer patheticum eſt, à minore?
Nec uates Helenus, cùm multa horrenda moneret,
Hos mihi prædixit luctus: non dira Celæno.

Quid

Quid hic intelligimus, niſi omnia, quæ paſſus erat, minora illis uiſa, quàm patris mortem?

A maiore negauerunt quidã rem augeri poſſe. Sed eleganter hoc circa Didonem Vergilius *induxit:*

Non aliter, quàm ſi immißis ruat hoſtibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyrus.

Dixit enim non minorem luctum fuiſſe ex unius morte, quàm ſi tota urbs, quod ſine dubio eſſet maius, ruiſſet. Et Homerus *idem fecit* : ὡς εἰ ἅπασα Ἴλιος ὀφρυόεσσα πυρὶ σμύχοιτο κατ᾽ ἄκρης. *Eſt apud oratores & ille locus idoneus ad pathos mouendum, qui dicitur, præter ſpem.* Hunc Vergilius *frequenter exercuit:*

Nos tua progenies, cæli quibus annuis arcem.

Et cætera. & Dido:

Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem,
Et perferre ſoror potero. Aeneas *de* Euandro:
Et nunc ille quidem ſpe multum captus inani
Fors & uota facit. Et illud: *–Aduena noſtri*
(Quod nunquam ueriti ſumus) ut poſſeſſor agelli
Diceret, hæc mea ſunt, ueteres migrate coloni.

Inuenio tamen poſſe aliquem ex eo, quod iam ſperauerit, mouere pathos, ut Euander:

Haud ignarus eram, quantum noua gloria in armis,
Et prædulce decus.

Oratores ὁμοιοπάθειαν *uocãt, quoties de ſimilitudine paſſionis pathos naſcitur, ut apud* Vergilium: A ſimilitudine paſsionis.

Fuit & tibi talis Anchiſes *genitor.* &,
Patriæ ſtrinxit pietatis imago. &,
Subijt chari genitoris imago. & Dido:
Me quoq; per multos ſimilis fortuna labores
Iactatam, hac demum uoluit conſiſtere terra.

 Eſt &

Eſt & ille locus ad permouendum pathos, in quo ſermo dirigitur uel ad inanimalia, uel ad muta, quo loco oratores frequenter utuntur. Vtrunq; Vergilius benè patheticè tractauit, uel cùm ait Dido:

Ex ſermone cõ uerſo ad inanimata.

Dulces exuuiæ, dum fata, Deusq; ſinebant.

Vel cùm Turnus:

–Tuq; optima ferrum Terra tene.

Et idem alibi:

–Nunc ô nunquàm fruſtrata uocatus Haſta meos. &,
Rhebe diu, res ſi qua diu mortalibus ulla eſt,
Viximus.

Ab addubitatione.

Facit apud oratores pathos etiam addubitatio, quã Græci ἀπόρησιν *uocant. Eſt enim uel dolentis, uel iraſcentis, dubitare, quid agas.*

En quid ago? rurſuſ'ne procos irriſa priores
Experiar? Et illud de Orpheo:
Quid faceret? quò ſe rapta bis coniuge ferret?

Et de Niſo:

Quid faciat? qua ui iuuenum, quibus audeat armis
Eripere? Et Anna permouetur,
Quid primũ deſerta querar? comitem'ne ſororẽ, &c.

Ab atteſtatiõe.

Et atteſtatio rei uiſæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Vergilius ſic exequitur:

Ipſe caput niuei fultum Pallantis & ora
Vt uidit, leuiq; patens in pectore uulnus. & illud,
Impleuitq; ſinum ſanguis. &,
–Moriensq; ſuo ſe in ſanguine uerſat. &,
Crudelis nati monſtrantem uulnera cernit. &,
Ora uirûm triſti pendebant pallida tabo. &,
Voluitur Euryalus leto, pulchrosq; per artus
It cruor. &,

Vidi

Vidi egomet duo de numero cùm corpora noſtro.

Facit hyperbole, id eſt, nimietas, pathos: per quam exprimitur uel ira, uel miſericordia. Ira, ut cùm fortè dicimus: Millies ille perire debuerat, quod eſt apud Vergilium: Per hyperbolen.

Omnes per mortes animam ſontem ipſe dediſſem.

Miſeratio, cùm dicit:

Daphni tuum Pœnos etiam ingemuiſſe leones
Interitum.

Naſcitur præter hæc de nimietate uel amatorium, uel alterius generis pathos.

Si mihi non hæc lux toto iam longior anno eſt.

Et illud ſeorſum:

—Maria antè exurere Turno,
Quàm ſacras dabitur pinus. &,
—Non ſi tellurem effundat in undas.

Exclamatio, quæ apud Græcos ἐκφώνησις dicitur, mouet pathos. Hæc fit interdum ex perſona poëtæ, nonnunquã ex ipſius quem inducit loquentem. Ex perſona quidem poëtæ eſt: Per exclamationem.

Mantua uæ miſeræ nimium uicina Cremonæ.
Infelix, utcunq; ferent ea fata nepotes.
Crimen amor ueſtrum. Et alia ſimilia.

Ex perſona uerò alterius:

—Dij capiti ipſius, generiq; reſeruent. &,
Dij talia Graijs
Inſtaurate, pio ſi pœnas ore repoſco. &,
Dij talem terris auertite peſtem.

Contraria huic figuræ ἀποσιώπησις, quod eſt taciturnitas. Nam ut illhic aliqua exclamãdo dicimus, ita hîc aliqua tacendo ſubducimus, quæ tamen intelligere poßit auditor. Hoc autem præcipuè iraſcentibus cõuenit, ut Neptunus:

Quos ego. ſed motos præſtat componere fluctus.

Et *Mneſtheus:* —*Nec uincere certo.*

Quanquã ô. ſed ſuperẽt, quibus hoc Neptune dediſti.

Et *Turnus:*

Quanquam.ô ſi ſolitæ quicquam uirtutis adeſſet.

Et *in Bucolicis:*

Nouimus, & qui te tranſuerſa tuentibus hircis,
Et quo (ſed faciles Nymphæ riſere) ſacello.

Sed & miſeratio ex hac figura mota eſt à Sinone:

—*Donec Calchante miniſtro.*
Sed quid ego hæc autẽ nequicquam ingrata reuoluo?

Naſcitur pathos & de repetitione,quã Græci ἐπαναφωρὰν *uocant, cùm ſententiæ ab ijſdem nominibus incipiũt.* *Hinc Vergilius:*

—*Eurydicen uox ipſa & frigida lingua,*
Ah miſeram Eurydicen anima fugiente uocabat,
Eurydicen toto referebant flumine ripæ. Et *illud:*
Te dulcis coniux,te ſolo in littore ſecum,
Te ueniente die,te decedente canebat. Et *illud:*
Te nemus Angitiæ,uitrea te Fucinus unda,
Te liquidi fleuere lacus.

Ἐπιτίμησις, *quæ eſt obiurgatio, habet & ipſa pathos : Id eſt,cum obiecta ijſdem uerbis refutamus:*

Aeneas ignarus abeſt,ignarus & abſit.

Deeſſe huic libro finem iam antè monuimus.

MACR

MACROBII AVRELII THEODOSII

uiri conſularis & illuſtris, Saturnaliorum liber quintus.

Si non aliis, hoc certe præferendum eſſe Ciceroni Vergilium,quòd ille in uno tantum,hic in omnibus dicendi generibus excelluerit, de quatuor generibus dicendi,deq; duplici ſtylo. CAP. I.

POST *hæc cùm pauliſper* Euſebius *quieuiſſet,omnes inter ſe conſono murmure,* Vergilium *non minus oratorem , quàm poëtam habendum pronuntiabant:in quo & tanta ornandi diſciplina , & tam diligens obſeruatio rhetoricæ artis oſtẽderetur.* Et Auienus*:* Dicas *mihi,inquit,uolo,doctorum optime, ſi concedimus (ſicut neceſſe eſt)oratorem fuiſſe* Vergilium*: ſi quis nunc uelit orandi artem conſequi,utrum magis ex* Vergilio*,an ex* Cicerone *proficiat?* Video *quid agas,inquit* Euſebius*, quid intendas,quò me trahere coneris: eò ſcilicet,quò minimè uolo, ad comparationem* Maronis *&* Tullij*.* Verecundè *enim interrogaſti, uter eorum præſtantior: quandoquidẽ neceſſariò is plurimũ collaturus ſit,qui ipſe plurimũ præſtat.* Sed *iſtam mihi neceſſitatẽ,altã, et profundã remittas uolo:quia non noſtrũ,inter illos tantas cõponere lites:nec auſim in utrãuis partẽ talis ſentẽtiæ autor uideri.* Hoc *ſolùm audebo dixiſſe,quia facũdia* Mantuani *multiplex & multiformis eſt,& dicẽdi genus omne cõplectitur.* Ecce *enim in* Cicerone *ueſtro unus eloquentiæ tenor eſt,ille abundans,& torrẽs,& copioſus.* Oratorũ *autem*

non ſimplex, nec una natura eſt: ſed hic fluit, & redũdat: contrà, ille breuiter, & circuncìſe dicere affectat: tenuis quidã, & ſiccus, & ſobrius amat quandam dicẽdi frugalitatem: alius pingui, & luculenta, & florida oratione laſciuit. In qua tanta omnium* diſsimulatione unus omnino inuenitur Vergilius, qui eloquentiã ex omni genere conflauerit. Reſpondit Auienus: Apertius uellẽ, me has diuerſitates ſub perſonarũ exemplis doceres. Quatuor ſunt, inquit Euſebius, genera dicendi: Copioſum, in quo Cicero dominatur: breue, in quo Salluſtius regnat: ſiccum, quod Frontoni adſcribitur: pingue & floridum, in quo Plinius Secũdus quondã, & nũc nullo ueterũ minor noſter Symmachus luxuriatur. Sed apud unum Maronem hæc quatuor genera reperies. Vis audire illũ tanta breuitate dicentem, ut arctari magis & cõtrahi breuitas ipſa non poſsit?

*diſsimilitudine

Dicẽdi genera quatuor.

-Et campos ubi Troia fuit.

Ecce pauciſsimis uerbis maximam ciuitatem hauſit & abſorpſit: non reliquit illi nec ruinam. Vis hoc ipſum copioſiſsime dicat?

* Apud Vergilium, & ineluctabile tempus

Venit ſumma dies, & * ineluctabile fatum
Dardaniæ: fuimus Troës, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum. Ferus omnia Iuppiter Argos
Tranſtulit: incenſa Danai dominantur in urbe.
O' patria, ô diuûm domus Ilium, & inclyta bello
Mœnia Dardanidûm.
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet? aut poſsit lacrymis æquare labores?
Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos.

Quis fons, quis torrẽs, qđ mare tot fluctibus, quot hic uerbis inundauit? Cedò nunc ſiccum illud genus elocutionis:

Turnus ut antè uolans tardum præceſſerat agmen,

Viginti

Viginti lectis equitum comitatus, & urbi
Improuiſus adeſt: maculis quem Thracius albis
Portat equus, criſtaq́; tegit galea aurea rubra.

Hoc idem quo cultu, quàm florida oratione, cùm libuerit, proferetur?

Fortè ſacer Cybele Choreus, olimq́; ſacerdos
Inſignis, longè Phrygijs fulgebat in armis,
Spumantemq́; agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.
Ipſe peregrina ferrugine clarus, & oſtro
Spicula torquebat Lycio Cortinia cornu,
Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum.

Sed hæc quidem inter ſe ſeparata ſunt. Vis autem uidere, quemadmodũ hæc quatuor genera dicendi Vergilius ipſe permiſceat, & faciat unum quoddam ex omni diuerſitate pulcherrimum temperamentum?

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atq; leuem ſtipulam crepitantibus urere flammis.
Siue inde occultas uires & pabula terræ
Pinguia concipiunt, ſiue illis omne per ignem
Excoquitur uitium, atq; exudat inutilis humor:
Seu plures calor ille uias & cæca relaxat
Spiramenta, nouas ueniat quà ſuccus in herbas:
Seu durat magis: & uenas aſtringit hiantes,
Ne tenues pluuiæ, rapidi'ue potentia ſolis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

Ecce dicendi genus, quod nuſquam alibi deprehendes, in quo nec præceps breuitas, nec infinita copia, nec ieiuna ſiccitas, nec lætitia pinguis.

Sunt præterea ſtyli dicendi duo, diſpari moralitate diuerſi. Vnus eſt maturus et grauis: qualis Craſſo aßignatur. Styli dicendi duo.

Hoc

Hoc Vergilius utitur, cum Latinus præcepit Turno:

O' præſtans animi iuuenis, quantum ipſe feroci
Virtute exuperas, tantò me impenſius æquum eſt
Conſulere. Et reliqua.

Alter huic cõtrarius, ardens, & erectus, & infenſus: quali eſt uſus Antonius. Nec hunc apud Vergilium fruſtra deſideraueris.

–Haud talia dudum
Dicta dabas: morere, & fratrem ne deſere frater.

Vides'ne eloquentiam omni uarietate diſtinctam, quam quidem mihi uidetur Vergilius non ſine quodam præſagio, quo ſe omnium profectibus præparabat, de induſtria permiſcuiſſe: idq; non mortali, ſed diuino ingenio præuidiſſe: atq; adeò nõ alium ducem ſecutus, quàm ipſam rerũ omnium matrem naturam, hãc pertexuit uelut in muſica concordiam diſſonorum. Quippe ſi mundum ipſum diligenter inſpicias, magnam ſimilitudinem diuini illius, & huius poëtici operis inuenies. Nam qualiter eloquentia Maronis ad omnium mores integra eſt, nunc breuis, nunc copioſa, nunc ſicca, nũc florida, nunc ſimul omnia, interdum lenis aut torrens: ſic terra ipſa, hic læta ſegetibus & pratis, ibi ſyluis & rupibus hiſpida, hic ſicca arenis, hic irrigua fontibus, pars uaſto aperitur mari. Ignoſcite, nec nimium me uocetis, qui naturæ rerum Vergilium comparaui. Intra ipſum enim mihi uiſum eſt, ſi dicerem decem rhetorum, qui apud Athenas Atticas floruerunt, ſtylos inter ſe diuerſos hunc unum permiſcuiſſe.

Quæ Vergilius traxerit à Græcis, quodq; tota Aeneis effigiata ſit ad exemplar Iliados atq; Odyſſeæ Homericę. CAPVT II.

TVnc Euãgelus irridenti ſimilis: Bene, inquit, opifici

Deo

Deo à rure Mantuano poëtam comparas: quem Græcos rhetores, quorum feciſti mentionem, nec omnino legiſſe aſſeuerauerim. Vnde enim Veneto, ruſticis parentibus nato, inter ſyluas & frutices educato, uel leuis Græcarum notitia literarum?

Et Euſtathius: Caue, inquit, Euangele, Græcorũ quenquam uel de ſummis autoribus tantam Græcæ doctrinæ hauſiſſe copiam credas, quantam ſolertia Maronis uel aſſecuta eſt, uel in ſuo opere digeſſit. Nam præter philoſophiæ & aſtronomiæ amplam illam copiam, de qua ſuprà diſſeruimus, non parua ſunt alia, quæ traxit à Græcis, & carmini ſuo, tanquam illhic nata, conſeruit.

Et Prætextatus: Oratus ſis, inquit, Euſtathi, ut hæc quoq; communicata nobiſcum uelis, quãtum memoria repentè incitata ſuffecerit. Omnes Prætextatum ſecuti, ad diſſerendum Euſtathium prouocauerunt. Ille ſic incipit: Quæ Vergilius traxit à Græcis, dicturum'ne me putatis ea, quæ uulgo nota ſunt? quòd Theocritum ſibi fecerit paſtoralis operis autorem, ruralis Heſiodum? et quòd in ipſis Georgicis, tempeſtatis ſerenitatiſq; ſigna de Arati Phænomenis traxerit? uel quòd euerſionem Troiæ, cum Sinone ſuo, & equo ligneo, cæteriſq; omnibus, quæ librum ſecundum faciunt, à Piſandro penè ad uerbum tranſcripſerit? qui inter Græcos poëtas eminet opere, quod à nuptijs Iouis & Iunonis incipiens uniuerſas hiſtorias quæ medijs omnibus ſeculis uſq; ad ætatem ipſius Piſandri contigerunt, in unam ſeriem coactas redegerit, & unũ ex diuerſis hiatibus temporũ corpus effecerit? In quo opere inter hiſtorias cæteras interitus quoq; Troiæ in hunc modũ relatus eſt. Quæ fideliter Maro interpretãdo, fabricatus eſt ſibi Iliacæ urbis ruinam. Sed & hæc & talia ut pueris

decant

*decantata prætereo. Iam uerò Aeneis ipſa, non'ne ab Homero ſibi mutuata eſt errorē primum ex Odyſſea, deinde ex Iliade pugnas? quia operis ordinē neceſſariò rerū ordo mutauit: cùm apud Homerum prius Iliacum bellū geſtum ſit, deinde reuertenti de Troia error contigerit Vlyſsi: apud Maronem uerò Aeneæ nauigatio bella, quæ poſtea in Italia ſunt geſta, præceſſerit. Rurſus, Homerus in primo cùm uellet iniquum Græcis Apollinem facere, cauſam ſtruxit de ſacerdotis iniuria. *Hic ut Troianis Iunonē faceret infeſtam, cauſarum ſibi congeriem comparauit. Nec illud cum cura magna relaturus ſum, licet (ut exiſtimo) non omnibus obſeruatum, quòd cùm primo uerſu promiſiſſet producturum ſeſe de Troiæ litoribus Aeneam:*

* Hinc

-Troiæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus Lauinaq; uenit Littora:

ubi ad ianuam narrandi uenit, Aeneæ claſſem nō de Troia, ſed de Sicilia producit:

Vix è conſpectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti.

Quod totū Homericis filis texuit. Ipſe enim uitās in poëmate hiſtoricorum ſimilitudinem, quibus lex eſt, incipere ab initio rerum, & continuam narrationem ad finem uſq; perducere: ipſe poëtica diſciplina, à rerum medio cœpit, & ad initium pòſt reuerſus eſt. Ergo Vlyſsis errorem nō incipit à Troiano litore deſcribere: ſed facit eum primò nauigantem de inſula Calypſonis, & ex perſona ſua perducit ad Phæacas. Illic in conuiuio Alcinoi regis narrat ipſe quemadmodum de Troia ad Calypſonem uſq; peruenerit: Poſt Phæacas rurſus Vlyſsis nauigationem uſq; ad Ithacam ex perſona propria poëta deſcribit. Quem ſecutus Maro, Aeneam de Sicilia producit, cuius nauigatio-

nem

nem deſcribendo perducit ad Libyam. Illhic in conuiuio Didonis narrat ipſe Aeneas uſque ad Siciliam de Troia nauigationem ſuam: & addidit uno uerſu, quod iam copioſe poëta deſcripſerat:

Hinc me digreſſum ueſtris deus appulit oris.

Poſt Africam quoque rurſus poëta ex perſona ſua iter claßis uſque ad ipſam deſcribit Italiam:

Interea medium Aeneas iam claſſe tenebat
Certus iter.

Quid quòd et omne opus Vergilianum, uelut de quodam Homerici operis ſpeculo, formatum eſt? Nam & tempeſtas mira imitatione deſcripta eſt. Verſus utriuſq; qui uolet conferat. Vt Venus in Nauſicaæ locum Alcinoi filiæ ſucceßit. Ipſa autem Dido refert ſpeciem regis Alcinoi, conuiuium celebrantis. Scylla quoq; & Charybdis, & Circe decenter attingitur: & pro Solis armētis, Strophades inſulæ finguntur: At pro conſultatione Inferorum, deſcēſus ad eos cum comitatu ſacerdotis inducitur. Ibi Palinurus Elpenori: ſed & infeſto Aiaci, infeſta Dido: & Tireſiæ conſilijs, Anchiſæ monita reſpondent. Iam prælia Iliadis, & uulnerum non ſine diſciplinæ perfectione deſcriptio, & enumeratio auxiliorum duplex, & fabricatio armorum, & ludicri certaminis uarietas, ictumq; inter reges, et ruptum fœdus, & ſpeculatio nocturna, & legatio reportans à Diomede repulſam, Achillis exemplo: & ſuper Pallante, ut Patroclo lamentatio, & altercatio: ut Achillis & Agamemnonis, ita Drancis et Turni (utrobiq; enim alter ſuum, alter publicum commodum cogitabat): pugna ſingularis Aeneæ atq; Turni, ut Achillis & Hectoris: & captiui Inferis deſtinati, ut illhic Patrocli, hîc Pallantis:

—Sulmone creatos

Quatuor

Quatuor hic iuuenes, totidem quos educat Vfens
Viuentes rapit inferias, quos immolet umbris.

Quid quòd pro Lycaone Homerico, qui inter fugientes deprehenſus, non mirum ſi ad preces cōfugerat, nec tamen Achilles propter occiſi Patrocli dolorem pepercit, ſimili conditione Magus in medio tumultu ſubornatus eſt?

*cōtenderat *Inde Mago procul infeſtam * cùm tenderet haſtam.*

Et cū ille genua amplectēs uitā ſupplex petiſſet, reſpōdit:

-Belli commercia Turnus
Suſtulit iſta prior, iam tum Pallante perempto.

Sed & inſultatio Achillis in ipſum Lycaonem iam peremptum, in Tarquitium à Marone transfertur. Ille ait:

Iliad. 21. Ἐνταυθοῖ νῦν κεῖσο μετ᾽ ἰχθύσιν, οἵ σ᾽ ὠτειλῆς
Αἷμ᾽ ἀπολιχμήσονται ἀκηδέες· οὐδέ σε μήτηρ
Ἐνθε μένη λεχέεσσι γοήσεται, ἀλλὰ Σκάμανδρος
Οἴσει δινήεις, ἔσω ἁλὸς εὐρέα κόλπον. &c.

*ueſter *At hic * noſter: Iſthic nunc metuendæ iace. & reliqua.*

De diuerſis Vergilii locis ex Homero traductis.

CAPVT III.

ET ſi uultis me & ipſos proferre uerſus ad uerbū penê translatos, licet omnes præſens memoria non ſuggerat, tamen qui ſe dederint obuios, annotabo.

Iliad. 4. Νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.

Totam rem quanto compendio lingua ditior explicauit? Veſter, licet periodo uſus, idem tamen dixit,

Adduxit longè, donec curuata coirent
Inter ſe capita, & manibus iam tangeret æquis,
Læua aciem ferri, dextra neruoq; papillam.

Odyſſ. 12 Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
Φαίνετο γαιάων ἀλλ᾽ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων

Νηὸς

Νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ᾽ αὐτῆς.

-Nec iam amplius ullæ
Apparent terræ, cœlum undiq; & undiq; pontus.

Πορφύρεον δ᾽ ἄρα κῦμα περιστάθη οὔρεϊ ἶσον Odyſſ.11.
Κυρτωθέν.

Curuata in montis faciem circumſtetit unda.

Et de Tartaro ille ait:

Τόσον ἔνερθ᾽ ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ᾽ ἀπὸ γαίης. Iliad.8.

Bis patet in præceps tantum, tenditq; ſub umbras,
Quantus ad æthereum cœli ſuſpectus Olympum.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο. Iliad.1.& alibi

Póſt quàm exempta fames, & amor compreſſus edendi.

Ὣς ἔφατ᾽ εὐχόμενος, τοῦ δ᾽ ἔκλυε μητίετα Ζεύς, Iliad.16.
Τῷ δ᾽ ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ᾽ ἀνένευσεν.
Νηῶν μέν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε μάχην τε.
Δῶκε, σόον δ᾽ ἀνένευσε μάχης ἐξαπονέεσθαι.

Audijt, & uoti Phœbus ſuccedere partem
Mente dedit, partem uolucres diſperſit in auras.

Νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο βίη Τρώεσιν ἀνάξει, Iliad.20.
Καὶ παῖδες παίδων τοί κεν μετόπισθε γένωνται.

Hîc domus Aeneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Et alibi ille ait:

Καὶ τότ᾽ Ὀδυσσῆος λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ Odyſſ.5.
Ὀχθήσας δ᾽ ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.

Hic de duobus unum fabricatus eſt.

Extemplò Aeneæ ſoluuntur frigore membra.

Πότνι᾽ Ἀθηναίη ἐρυσίπτολι δῖα θεάων Iliad.6.
Ἆξον δὴ ἔγχος Διομήδεος, ἠδὲ καὶ αὐτὸν
Πρηνέα δὸς πεσέειν Σκαιῶν προπάροιθε πυλάων.

Armipotens præſcs belli Tritonia uirgo,

Frange manu telum Phrygij prædonis: & ipſum
Pronum ſterne ſo͏̈lo, portisq́; effunde ſub ipſis.

Iliad. 4. Ἥτ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.
Ingrediturq́; ſo͏̈lo, & caput inter nubila condit.

Ille de ſomno ait:

Odyſſ. 13. Καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε
Νήγρετος ἥδιστος θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς.
Dulcis, & alta quies: placidæq́; ſimillima morti.

Ἰλιάδ. α. Ἀλλ' ἔκ τοι ἐρέω καὶ ἐπὶ μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι,
Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν οὔποτε φύλλα καὶ ὄζους
Φύσει, ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν,
Οὐδ' ἀναθηλήσει, περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψεν,
Φύλλα τε καὶ φλοιόν. νῦν αὖτέ μιν υἷες Ἀχαιῶν,
Ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας
Πρὸς Διὸς εἰρύαται, ὁ δέ τοι μέγας ἔσσεται ὅρκος.
Vt ſceptrum hoc (dextra ſceptrum nam fortè gerebat)
Nunquàm fronde leui fundet uirgulta, neq; umbram,
Cum ſemel in ſyluis imo de ſtirpe reciſum
Matre caret, poſuitq́; comas, & brachia ferro:
Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro
Incluſit, patribusq́; dedit geſtare Latinis.

Sed iam, ſi uidetur, à collatione uerſuum translatorum faceſſo, ut nec uniformis narratio pariat ex ſatietate faſtidiũ, & ſermo ad alia non minus præſenti cauſæ apta uertatur. Perge quæſo, inquit Auienus, omnia quæ de Homero ſubtraxit, inueſtigare. Quid enim ſuauius, quàm duos præcipuos uates audire idem loquentes? Quia cùm tria hæc ex æquo impoßibilia putentur, uel Ioui fulmen, uel Herculi clauam, uel uerſum Homero ſubtrahere: quod etſi fieri poſſet, aliũ tamen nullum deceret uel fulmen præter Iouem iacĕre,

iacěre, uel certare præter Herculem robore, uel canere quod cecinit Homerus: hic opportunè in opus ſuum, quæ prior uates dixerat transferendo, fecit ut ſua eſſe credantur. Ergo pro uoto omnium feceris, ſi cum hoc cœtu communicata uelis quæcunq; à ueſtro noſter poëta mutuatus eſt. Cedo igitur, Euſtathius ait, Vergilianū uolumen: quia locos eius ſingulos inſpiciēs, Homericorum uerſuū promptius admonebor. Cumq́; Symmachi iuſſu famulus de bibliotheca petitū librū detuliſſet, temere uoluit Euſtathius. Et dum uerſus, quos ſors obtuliſſet, inſpiceret, Videte, inquit, portum ad ciuitatem Didonis ex Ithaca migrantem:

Eſt in ſeceſſu longo locus: inſula portum
Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inq́; ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.
Hinc atq; hinc uaſtæ rupes, geminiq́; minantur
In cœlum ſcopuli, quorum ſub uertice latè
Aequora tuta ſilent: tum ſyluis ſcena coruſcis
Deſuper, horrentiq́; atrum nemus imminet umbra,
Fronte ſub aduerſa ſcopulis pendentibus antrum:
Intus aquæ dulces, uiuoq́; ſedilia ſaxo,
Nympharum domus: hîc feſſas non uincula naues
Vlla tenent, unco non alligat ancora morſu.

Φόρκυνος δέ τις ἐςὶ λιμὴν ἁλίοιο γέροντος, Odyſſ. 13.
Ἐν δήμῳ Ἰθάκης, δύο δ' ἐ προβλῆτες ἐν αὐτῷ
Ἀκταὶ ἀπορρῶγες λιμένος ποτιπεπτηῦαι,
Αἵτ' ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέγα κῦμα
Ἔκτοθεν, ἔντοθεν δ' ἄνευ δεσμοῖο μένουσι
Νῆες ἐΰσελμοι, ὅταν ὅρμου μέτρον ἵκωνται.
Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη.
Ἀγχόθι δ' αὐτῆς ἄντρον ἐπήρατον ἠεροειδὲς
Ἱρὸν νυμφάων, αἳ νηϊάδες καλέονται.

Ἐν δὲ κρητῆρές τε καὶ ἀμφιφορῆες ἔασιν
Λάϊνοι, ἔνθα δ᾽ ἔπειτα τιθαιβώσσουσι μέλισσαι.

De his, quæ in primo Aeneidos ſunt ex Homero traducta. CAP. IIII.

ET *cùm rogaſſet Auienus, ut non ſparſim, ſed ab initio per ordinem annotaret, ille manu retractis in calcem folijs, ſic exorſus eſt:*

Aeole, nanq; tibi diuûm pater, atq; hominum rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere uento.

ὀδυσ. κ. Κεῖνον γὰρ ταμίην ἀνέμων ποίησε Κρονίων
Ἠμὲν παυέμεναι ἠδ᾽ ὀρνύμεν ὅν κ᾽ ἐθέλῃσι.

Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore nymphæ:
Quarum quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
Connubio iungam ſtabili, propriamq́; dicabo.

ἰλιαδ. ξ. Ἀλλ᾽ ἴθ᾽ ἐγὼ δέ κέ τοι Χαρίτων μίαν ὁπλοτεράων
Δώσω ὀπυιέμεναι, καὶ σὴν κεκλῆσθαι ἄκοιτιν
Πασιθέην, ἧς αἰὲν ἱμείρεαι ἤματα πάντα.

Tempeſtas Aeneæ Aeolo cōcitante cum allocutione ducis res ſuas conclamantis, de Vlyßis tempeſtate, & allocutione deſcripta eſt: in qua Aeoli locum Neptunus obtinuit. Verſus quoniam utrobiq; multi ſunt, non inſerui: qui uolet legere, ex hoc uerſu habebit exordium:

Hæc ubi dicta, cauum conuerſa cuſpide montem.

Et apud Homerum de quinto Odyſſeæ:

Odyſſ. ε. Ὣς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον.
Χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ᾽ ὀρόθυνεν ἀέλλας
Παντοίων ἀνέμων.

Vt primum lux alma data eſt, exire, locosq́;
Explorare nouos: quas uento acceſſerit oras,
Qui teneant (nam inculta uidet) hominesńe, feræńe:
Quærere conſtituit, ſocijsq́; exacta referre.

Ἑζόμενος δ' ὥρμαινε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
Ὤμοι ἐγώ, τέων αὖτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἱκάνω.
Ἦρ οἵ δ' ὑβρισταί τε καὶ ἄγριοι, οὐδὲ δίκαιοι.
Ἠὲ φιλόξενοι καὶ σφινόος ἐστὶ θεουδής.
Ἀλλὰ γ' ἐγὼν αὐτὸς πειρήσομαι, ἠδὲ ἴδωμαι.
Nulla tuarum audita mihi, neq; uiſa ſororum:
O quàm te memorem uirgo: nanq; haud tibi uultus
Mortalis, nec uox hominem ſonat: ô dea certè:
An Phœbi ſoror, an Nympharum ſanguinis una.
Γουνοῦμαί σε ἄνασσα, θεός νύ τις, ἢ βροτός ἐσσί,
Εἰ μέν τις θεός ἐσσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
Ἀρτέμιδι σε ἔγωγε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα εἴσκω.
O dea ſi prima repetens ab origine pergam,
Et uacet annales noſtrorum audire laborum:
Antè diem clauſo componet Veſper Olympo.
Πάσας δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω
Ὅσσας ἡρώων ἀλόχους ἴδον, ἠδὲ θύγατρας
Πρὶν γάρ κεν καὶ νὺξ φθῖτ' ἄμβροτος.
At Venus obſcuro gradientes aëre ſepſit,
Et multum nebulæ circùm Dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos, neu quis contingere poßit,
Moliri'ue moram, aut ueniendi poſcere cauſas.
Καὶ τότ' Ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλιν δ' ἴμεν, ἀμφὶ δ' Ἀθήνη
Πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ' Ὀδυσῆϊ,
Μή τις Φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας
Κερτομέοι τ' ἐπέεσσι, καὶ ἐξερέοιθ' ὅτις εἴη.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille ſecutæ
Hinc atq; hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradiensq; Deas ſupereminet omneis.

Odyſſ. 6.
In antiquo codice citant̃ uerſus ex ὀδυσ. κ. ἀλλ' ὅτε δὴ τρίτον ἦμαρ ἐϋπλόκαμος τέλεσ' ἠώς, δὴ τότ' ἐγὼν ἐμὸν ἔρχος ἑλὼν καὶ φάσγανον ὀξύ.
καρπαλίμως παρὰ νηὸς ἀνήϊον ἐς περιωπήν, εἴπως ἔργα ἴδοιμι βροτῶν ἐνοπήν τε πυθοίμην.
Odyſſ. 6.

Odyſſ. 11.
Hoc quoq; loco citantur in antiquo codice uerſus ex ὀδυσ. γ. τίς κεν ἐκεῖνα. πάντα γε μυθήσαιτο καταθνητῶν ἀνθρώπων. οὐδ' εἰ πεντάετές γε καὶ ἑξάετες παραμίμνων. ἐξερέοις ὅσα κεῖθι πάθον κακὰ δῖοι ἀχαιοί.
Odyſſ. 7.

Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem ſe læta ferebat.

Odyſ. 6. Οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
Τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρονόμοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ,
Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι,
Ὣς ἥγ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.

Reſtitit Aeneas, claraq; in luce refulſit,
Os humeroſq; Deo ſimilis: nanq; ipſa decoram
Cæſariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus: aut ubi flauo
Argentum, Pariuſue lapis circundatur auro.

ὀδυσ. ζ. Τὸν μὲν Ἀθηναίη θῆκεν Διὸς ἐκγεγαυῖα
Μείζονά τ' εἰσιδέειν, καὶ πάσσονα. κὰδ δὲ κάρητος
Οὔλας ἧκε κόμας, ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοίας.
Ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνήρ.
Ἴδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδαεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
Τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείει.
Ὣς ἄρα τῷ κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις.

Et hoc loco citantur in antiquo uerſus his quidẽ ſimiles, ſed ex ὀδυσσ. ζ.

—Coram quem quæritis, adſum
Troius Aeneas, Libycis ereptus ab undis.

ὀδυσσ. φ. Ἔνδον μὲν δὴ ὅ δ' αὐτὸς ἐγὼ κακὰ πολλὰ μογήσας
Ἤλυθον εἰκοστῷ ἔτει ἐς πατρίδα γαῖαν.

Quæ in ſecundo Aeneidos traducta ſint ab Homero. CAP. V.

Conticuere omnes, intentiq; ora tenebant.

ἰλιαδ. ι. Ὣς ἔφαθ', οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.

Infand

Infandum regina iubes renouare dolorem:
Troianas ut opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai.

Σοὶ δ᾽ ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο στονόεντα — ὀδυσ. ι.
Εἴρεσθ᾽ ὄφρ᾽ ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στοναχίζω.

Pars ſtupet innuptæ donum exitiale Mineruæ,
Et molem mirantur equi: primusq́; Thymœtes
Duci intra muros hortatur, & arce locari:
Siue dolo, ſeu iam Troiæ ſic fata ferebant.
At Capys, & quorum melior ſententia menti,
Aut pelago Danaûm inſidias, ſuſpectaq́; dona
Præcipitare iubent, ſubiectisq́; urere flammis:
Aut terebrare cauas uteri, & tentare latebras.
Scinditur incertum ſtudia in contraria uulgus.

In ant. hoc loco ſunt poſiti uerſus ex ὀδυσ. η. ἀργαλέον βασίλεια διηνεκέως ἀγορεῦσαι κήδε᾽ ἐπεί μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ οὐρανίωνες.

Ὣς ὁ μὲν ἑστήκει, τοὶ δ᾽ ἄκριτα πόλλ᾽ ἀγόρευον — ὀδυσ. θ.
Ἥμενοι ἀμφ᾽ αὐτόν. τρίχα δέ σφισιν ἥνδανε βουλή.
Ἠὲ διατμῆξαι κοῖλον δόρυ νηλέϊ χαλκῷ
Ἢ κατὰ πετράων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ᾽ ἄκρης.
Ἢ ἐάαν μέγ᾽ ἄγαλμα θεῶν θελκτήριον εἶναι.

Vertitur intereà cœlum, & ruit Oceano nox,
Inuoluens umbra magna terramq́;, polumq́;.

Ἐν δ᾽ ἔπεσ᾽ ὠκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο — ἰλιαδ. θ.
Ἕλκον νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.

Hei mihi, qualis erat: quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis,
Vel Danaûm Phrygios iaculatus puppibus ignes.

Ὢ πόποι ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι — ἰλιαδ. χ.
Ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ κηλέῳ.

—Iuuenisq́; Chorebus
Mygdonides: illis qui ad Troiam fortè diebus
Venerat inſano Caſſandræ incenſus amore:

Et gener auxilium Priamo, Phrygibusq́; ferebat.

ἰλιάδ. ν. Πέφνε γὰρ Ὀθρυονῆα Καβησόθεν ἔνδον ἐόντα,
Ὅς ῥα νέον πολέμοιο μετὰ κλέος εἰληλούθει
Ἤτεε δὲ Πριάμοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην
Κασάνδρην ἀνάεδνον, ὑπέσχετο δὲ μέγα ἔργον.
Ἐκ Τροίης ἀέκοντας ἀπωσέμεν υἷας ἀχαιῶν.

Sic animis iuuenum furor additus. Inde lupi ceu
Raptores, *atra in nebula, quos improba uentris*
Exegit cæcos rabies, catuliq́; relicti
Faucibus expectant ſiccis : per tela, per hoſtes
Vadimus, haud dubiam in mortem : mediæq́; tenemus
Vrbis iter, nox atra caua circumuolat umbra.

ἰλιάδ. κ. Βὰν ῥίμεν, ὥστε λέοντε δύω διὰ νύκτα μέλαιναν
Ἂμ φόνον, ἂν νέκυας, διά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα.

Inuenio & hoc loco citari uerſus 8. ex ιλ. μ. quorũ primus eſt, βῆρ' ἴμεν ὥστε λέων ὀρεσίτροφος ὃς ἐπιδευὴς δηρὸν ἔῃ κρειῶν.

Improuiſam aſpris ueluti, qui ſentibus anguem
Preßit humi nitens : trepidusq́; repentè refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem:
Haud ſecus Androgeus, uiſu tremefactus, abibat.

ἰλιάδ. γ. Ὡς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη
Οὔρεος ἐν βήσσῃς, ὑπό τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα
Ἂψ τ' ἀνεχώρησεν, ὦχρός τέ μιν εἷλε παρειάς.
Ὃς αὖθις καθ' ὅμιλον ἔδυ τρώων ἀγερώχων
Δείσας ἀτρέος υἱὸν ἀλέξανδρος θεοειδής.

Qualis ubi in lucem coluber mala gramina paſtus,
Frigida ſub terra tumidum, quem bruma tegebat,
Nunc poſitis nouus exuuijs, nitidusq́; iuuenta,
Lubrica conuoluit ſublato pectore terga
Arduus ad ſolem, & linguis micat ore triſulcis.

ἰλιάδ. χ. Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένησι
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακ' ἔδυ δέ τε μῖν χόλος αἰνὸς
Σμερδαλέον δὲ δέδορκεν ἑλισσόμενος περὶ χειῇ

Ὡς

Ὣς Ἕκτορ ἄσβεστον. ἔχων μένος ἐκ ἀνεχώρει.
Non ſic aggeribus ruptis, cùm ſpumeus amnis
Exijt, oppoſitasq́; euicit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo: camposq́; per omnes
Cum ſtabulis armenta trahit.
Ὡς δ᾽ ὁπότε πλήθων ποταμὸς πεδίονδε κάτεισι
Χειμάῤῥους κατ᾽ ὄρεσφιν ὀπαζόμενος Διὸς ὄμβρῳ,
Πολλὰς δὲ δρῦς ἀζαλέας, πολλὰς δέ τε πεύκας
Εἰσφέρεται, πολλὸν δέ τ᾽ ἀφύσγετον εἰς ἅλα βάλλει.
Ter conatus ibi, collo dare brachia circum,
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago:
Par leuibus uentis, uolucriq́; ſimillima ſomno.
Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἀνώγει. ὀδυσ. λ.
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ ἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ
Ἔπτατο.

Tertius & quartus Aeneidos, quæ habeant ab Homero ſumpta. CAP. VI.

ALia tempeſtas Aeneæ hic, & illhic Vlyßis, numeroſis ambæ uerſibus. Sed hæc incipiunt ita:
Poſtquàm altum tenuere rates, nec iam amplius ullæ
Apparent terræ. Ille ait:
Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ κρήτην μὲν ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη ὀδυσ. μ.
Φαίνετο γαιάων, ἀλλ᾽ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
Νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ᾽ αὐτῆς.
Accipe & hæc, manuum tibi, quæ monumenta mearum
Sint puer.
Δῶρόν τοι καὶ ἐγὼ τέκνον φίλε τοῦτο δίδωμι Odyſ. 13.
Μνῆμ᾽ Ἑλένης χειρῶν.
Tendunt uela Noti: fugimus ſpumantibus undis,
Quà curſum uentusq́;, gubernatorq́; uocabant.

Odyſ. 12. Ἡμεῖς δ' ὅπλα ἕκαστα πονησάμενοι κατὰ νῆα
Ἥμεθα, τὴν δ' ἄνεμός τε κυβερνήτης τ' ἴθυνεν.

Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis
Obſidet: atq; imo Barathri ter gurgite uaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſusq; ſub auras
Erigit alternos, & ſidera uerberat unda.
At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exertantem, & naues in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore uirgo
Pube tenus, poſtrema immani corpore piſtrix,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.
Præſtat Trinacrij metas luſtrare Pachyni
Ceſſantem, longos & circunflectere curſus:
Quàm ſemel informem uaſto uidiſſe ſub antro
Scyllam, & cæruleis canibus reſonantia ſaxa.

Homerus de Charybdi & de Scylla:

Odyſ. 12. Ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ', ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις
Δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.
Ἤτοι ὅτ' ἐξεμέσειε λέβης ὣς ἐν πυρὶ πολλῷ,
Πᾶσ' ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη, ὑψόσε δ' ἄχνη,
Ἄκροισι σκοπέλοισιν, ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν
Ἀλλ' ὅτ' ἀναβρόξειε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ,
Πᾶσ' ἔντοσθε φάνεσκε κυκωμένη, ἀμφὶ δὲ πέτρη
Δεινὸν ἐβεβρύχει, ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε
Ψάμμῳ κυανέη. *Homerus de Scylla,*
Ἔνθα δ' ἐνὶ Σκύλλη ναίει δεινὸν λελακυῖα
Τῆς ἤτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογιλλῆς
Γίνεται, αὐτὴ δ' αὖτε πέλωρ κακὸν, οὐδέ κέ τίς μιν
Γηθήσειεν ἰδὼν, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν.
Τῆς ἤτοι πόδες εἰσὶ δυώδεκα πάντες ἄωροι.
Ἓξ δέ τε οἱ δειραὶ περιμήκεες, ἐν δὲ ἑκάστῃ

Σμερ

Σμερδαλέη κεφαλῆ. ἐν δὲ τρίστοιχοι ὀδόντες
Πυκνοὶ καὶ θαμέες πλεῖοι μέλανος θανάτοιο.
Μέσση μέν τε κατὰ σπείους κοίλοιο δέδυκεν
Ἔξω δ᾽ ἐξίσχει κεφαλὰς δεινοῖο βερέθρου.
Αὐτοῦ δ᾽ ἰχθυάᾳ σκόπελον περιμαιμώωσα
Δελφῖνάς τε κύνας τε, καὶ ἄποθι μεῖζον ἕλησι
Κῆτος, ἃ μυρία βόσκει ἀγάστονος ἀμφιτρίτη.
Ò mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago,
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.
Κείνου γὰρ τοιοίδε πόδες, τοιαίδε τε χεῖρες,
Ὀφθαλμῶν τε βολαὶ, κεφαλή τ᾽, ἐφύπερθέ τε χαῖται.
Ter ſcopuli clamorem inter caua ſaxa dedêre:
Ter ſpumam eliſam, & rorantia uidimus aſtra.
Τῷ δ᾽ ὑπὸ δῖα χάρυβδις ἀναρροιβδεῖ μέλαν ὕδωρ Odyſ.4.
Τρὶς μὲν γάρ τ᾽ ἀνίησιν ἐπ᾽ ἤματι τρὶς δ᾽ ἀναρροιβδεῖ.
–Qualis coniecta cerua ſagitta,
Quam procul incautam nemora inter Creſsia fixit
Paſtor agens telis, liquitq; uolatile ferrum
Neſcius: illa fuga ſyluas, ſaltusq; peragrat
Dictæos: hæret lateri letalis arundo.
Ἀμφ᾽ ἔλαφον κεραὸν βεβλημένον ὅντ᾽ ἔβαλ᾽ ἀνήρ, ἰλιαδ. λ.
Ἰῷ ἀπὸ νευρῆς, τὸν μέν τ᾽ ἤλυξε πόδεσσι
Φεύγων ὄφρ᾽ αἷμα λιαρὸν καὶ γούνατ᾽ ὀρώρει.
Dixerat: ille patris magni parêre parabat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea, quæ ſublimem alis ſiue æquora ſupra,
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum uirgam capit: hac animas ille euocat Orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit.
Dat ſomnos, adimitq;, & lumina morte reſignat.
Illa fretus agit uentos, & turbida tranat Nubila.

ἰλιάδ. 14. & alibi.

Ὣς ἔφατ᾽, οὐδ᾽ ἀπίθησε διάκτορος ἀργειφόντης.
Αὐτίκ᾽ ἔπειθ᾽ ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα,
Ἀμβρόσια, χρύσεια, τά μιν φέρον, ἠμὲν ἐφ᾽ ὑγρὴν,
Ἠδ᾽ ἐπ᾽ ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο,
Εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
Ὧν ἐθέλει, τοὺς δ᾽ αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.
Τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων, πέτετο κρατὺς ἀργειφόντης.

Iliad. 12.
In antiquo codice citant uerſus ex ἰλιάδ. ρ. οἷον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ. ὅθ᾽ ἅλις ἀναβέβρυχεν ὕδωρ καλὸν τηλεθάον, τὸ δέ τε πνοιαὶ δονέουσι παντοίων ἀνέμων, καί τε βρύει ἄνθεϊ λευκῷ, ἐλθὼν δ᾽ ἐξαπίνης ἄνεμος σὺν λαίλαπι πολλῇ βόθρου τ᾽ ἐξέστρεψε καὶ ἐξετάνυς ἐπὶ γαίῃ.

Ac ueluti annoſam ualido cùm robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc nunc flatibus illhinc
Eruere inter ſe certant: it ſtridor, & altè
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes.
Ipſa hæret ſcopulis, & quantum uertice ad auras
Aethereas, tantum radice in tartara tendit.
Ἕστασαν, ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι
Αἵτ᾽ ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα
Ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέεσσ᾽ ἀραρυῖαι.
Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.
Ἠὼς δ᾽ ἐκ λεχέων παρ᾽ ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
Ὤρνυθ᾽, ἵν᾽ ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι.
Ἠὼς μὲν κροκόπεπλος ἐκίδνατο πᾶσαν ἐπ᾽ αἶαν.

Quæ in quinto & ſexto libris Vergilius ab Homero ſit mutuatus. CAP. VII.

VT pelagus tenuere rates, nec iam amplius ulla
Occurrit tellus, maria undiq; & undiq; cœlum:
Olli cæruleus ſupra caput aſtitit imber,
Noctem hyememq; ferens: & inhorruit unda tenebris.
Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ *τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
Φαίνετο γαιάων, ἀλλ᾽ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα.
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων,
Vinaq; fundebat pateris, animamq; uocabat

* κρήτην μὲν

Anchiſæ

Anchiſæ magni, maneſq; Acheronte remiſſos.

Οἶνον ἀφυσσόμενος χαμάδις χέε, δεῦε δὲ γαῖαν Iliad. 23.
Ψυχὴν κικλήσκων Πατροκλῆος δειλοῖο.

Leuibus huic hamis conſertam, auroq; trilicem
Loricam: quam Demoleo detraxerat ipſe
Victor, apud rapidum Simoënta ſub Ilio alto.

Δώσω οἱ θώρηκα τὸν Ἀστεροπαῖον ἀπηύρων Iliad. 23.
Χάλκεον, ᾧ πέρι χεῦμα φαεινοῦ κασσιτέροιο
Ἀμφιδεδίνηται.

Et curſorum certamen utrobique ſimile. Et quia uerſibus eſt apud utrunque numeroſis, locum loco ſimilem lector inueniet. Initia hæc ſunt:

Hæc ubi dicta, locum capiunt, ſignoq; repente.

Στὰν δὲ μεταστοιχεί. σήμηνε δὲ τέρματ' Ἀχιλλεύς. ἰλιαδ. ψ.

Pugillum certamen apud hunc incipit:

Conſtitit in digitos extemplò arrectus uterq;.

Apud illum:

Ἄντα δ' ἀνασχομένω χερσὶ στιβαρῇσιν ἄμ' ἄμφω Iliad. 23.
Σὺν ῥ' ἔπεσον, σὺν δέ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν.

Si uelis comparare certantes ſagittis, inuenies hæc utriuſque principia:

Protinus Aeneas celeri certare ſagitta.

Αὐτὰρ ὁ τοξευτῆσι τίθει ἰόεντα σίδηρον, Iliad. 23.
Κὰδ δ' ἐτίθει, δέκα μὲν πελέκεας, δέκα δ' ἡμιπέλεκκα.

Capita locorum ubi longa narratio eſt, dixiſſe ſufficiet, ut quid unde natum ſit, lector inueniat.

Dixerat: & tenues fugit, ceu fumus, in auras.

Ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς ἠΰτε καπνὸς Iliad. 23.
Ὤχετο τετριγυῖα.

Aeneas, quò deinde ruis, quò proripis? inquit:
Quem fugis? aut quis te à noſtris complexibus arcet?

Ter

Ter conatus erat collo dare brachia circùm,
Ter fruſtra compreſſa manus effugit imago.

Odyſ.11. Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἀνώγει,
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ
Ἔπτατ'.

Sepultura Palinuri *formata eſt de* Patrocli *ſepultura.*
Hæc incipit:

Principio pinguem tædis & robore ſecto.
Ille ſic ait:

Iliad.23. Οἱ δ' ἴσαν ὑλοτόμους πελέκυς μετὰ
χερσὶν ἔχοντες. *Et alibi:*

Iliad. 23. & alibi. Κηδεμόνες δὲ παρ' αὖθι μένον καὶ νήεον ὕλην.
Ποίησαν δὲ πυρὴν ἑκατόμπεδον ἔνθα καὶ ἔνθα.

Ipſa uerò utriuſq; tumuli inſignia, quàm paria?

At pius Aeneas ingenti mole ſepulchrum
Impoſuit: ſuaq́; arma uiro, remumq́;, tubamq́;
Monte ſub aërio, qui nunc Miſenus ab illo
Dicitur, æternumq́; tenet per ſecula nomen.

Odyſ.12. Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ
Τύμβον χεύαντες καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες
Πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν.

Tum conſanguineus Leti ſopor.

Iliad.14. Ἔνθ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο.

Quod te per cœli iucundum lumen & auras,
Per genitorem oro, per ſpes ſurgentis Iuli:
Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Iniice, nanq; potes, portuſq́; require Velinos.

Odyſ.11. In ant. totus locus expoſitus erat. Νῦν δέ σε τῶν ὄπιθεν γουνάζομαι οὐ παρεόντων
Πρός τ' ἀλόχου καὶ πατρός, ὅς ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα
Τηλεμάχου θ', ὃν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες,
Μή μ' ἄκλαυστον, ἄθαπτον, ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν

Νοσφισθεὶς, μή τι τοι θεῶν μήνιμα γένωμαι.
Ἀλλά με κακκῆαι σὺν τεύχεσιν ἅσσά μοί ἐστιν
Σῆμα τ' ἐμοὶ χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης.
*Necnon & Tityon terræ*omnipotentis alumnum* *omniparen-
Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus tis
Porrigitur: roſtroq́; immanis uultur adunco
Immortale iecur tundens, fœcundaq́; pœnis
Viſcera, rimaturq́; epulis, habitatq́; ſub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.
Καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱὸν Odyſ.11.
Κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.
Γῦπε δέ μιν κ' ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον
Δέρτρον ἔσω δύνοντες, ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί.
Λητὼ γὰρ ἥλκυσε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν.
Πυθώ δ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.
Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraq́; centum,
Ferrea uox: omneis ſcelerum comprendere formas,
*Omnia pœnarum percurrere nomina*poſſem.* *poßim
Πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω, Iliad.2.
Οὐδ', εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἶεν
Φωνὴ δ' ἄρρηκτος χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

In ſeptimo & octauo, qui uerſus ſunt ab Homero ſumpti. CAP. VIII.

Hinc exaudiri gemitus, iræq́; leonum
Vincla recuſantum, & ſera ſub nocte rudentum,
Setigeriq́; ſues, atq; in præſepibus urſi
Sæuire, ac formæ magnorum ululare luporum,
Quos hominum ex facie Dea ſæua potentibus herbis
Induerat Circe in uultus ac terga ferarum.
Εὗρον δ' ἐν βήσσῃσι τετυγμένα δώματα Κίρκης, Odyſ.10.
Ξεστοῖσι λάεσσι περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ,

Αμφὶ

Ἀμφὶ δὲ μιν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι ἠδὲ λέοντες,
Τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκεν.
Quid petitis? quæ cauſa rates, aut cuius egenteis
Littus ad Auſonium tot per uada cærula uexit?
Siue errore uiæ, ſeu tempeſtatibus acti,
Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto.
Odyſ.3.& alibi. Ὦ ξεῖνοι, τίνες ἐστέ, πόθεν πλεῖθ' ὑγρὰ κέλευθα,
Ἤ τι κατὰ πρῆξιν, ἦ μαψιδίως ἀλάλησθε,
Οἷά τε ληϊστῆρες ὑπεὶρ ἅλα, τοί τ' ἀλόωνται
Ψυχὰς παρθέμενοι κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες;
Cùm ſeſe à paſtu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos: ſonat amnis, & Aſia longè
Pulſa palus.
Iliad.2. Τῶν δ' ὥς τ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλὰ,
Χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων,
Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, Καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα,
Ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμενα πτερύγεσσι,
Κλαγγηδὸν προκαθιζόντων, σμαραγεῖ δέ τε λειμών.
Illa uel intactæ ſegetis per ſumma uolaret
Gramina, nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:
Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti
Ferret iter, celereis nec tingeret æquore plantas.
Iliad.20. Αἱ δ' ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν,
Ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπὸν θέον οὐδὲ κατέκλων.
Ἀλλ' ὅτε δὴ σκιρτῷεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης,
Ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον.
Veſcitur Aeneas ſimul, & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & luſtralibus extis.
Iliad.7. Τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
Ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενέϊ Κρονίωνι.
Νώτοισι δ' Αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν.

Poſtquàm

oſtquàm exempta fames, & amor compreſſus edendi,
ex Euandrus ait.
ὑτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο.
οῖς ὁ γέρων πάμπρωτος ὑφαίνειν ἤρχετο μῆτιν. Iliad. 9.
uandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma,
t matutini uolucrum ſub culmine cantus.
onſurgit ſenior, tunicaq́; inducitur artus,
t Tyrrhena pedum circundat uincula plantis:
um lateri atq; humeris Tegeæum ſubligat enſem,
emiſſa ab læua pantheræ terga retorquens.
Necnon & gemini cuſtodes limine ab alto
rocedunt, greſſumq́; canes comitantur herilem.
ζετο δ' ὀρθωθείς, μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα Iliad. 2.
αλὸν, νηγάτεον. περὶ δ' αὖ μέγα βάλλετο φᾶρος Pro his ſunt in ant. codice uerſus ex ὀδυσ. β.
οσσὶ δ' ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα. ὄρνυτ' ἄρ' ἐξ εὐνῆφιν ὀδυσσῆος φίλος υἱὸς &c.
μφὶ δ' ἄρ ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
βῆ ῥ' ἴμεν εἰς ἀγορήν, παλάμῃ δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος
οὐκ οἶος, ἅμα τῷ γε δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο.
O' mihi præteritos referat ſi Iuppiter annos,
Qualis eram, cùm primam aciem Præneſte ſub ipſa
Straui, ſcutorumq́; incendi uictor aceruos:
Et regem hac Herilum dextra ſub Tartara miſi,
Naſcenti cui treis animas Feronia mater,
Horrendum dictu, dederat: terna arma mouenda:
Ter leto ſternendus erat: cui tum tamen omneis Iliad. 11.
Abſtulit hæc animas dextra, & totidem exuit armis. Pro his uerſibus eſt in ant. expoſitus locus ex ἰλιαδ. η. Cuius initiũ: αἲ γὰρ Ζεῦ τε πάτερ καὶ ἀθηναίη, καὶ ἄπολλον ἡβῷμι ὡς ὅτε, &c.
Εἴθ' ὣς ἡβώοιμι, βίη δέ μοι ἔμπεδος εἴη,
Ὡς ὁπότ' Ἠλείοισι καὶ ἡμῖν νεῖκος ἐτύχθη
Ἀμφὶ βηλασίῃ, ὅτ' ἐγὼ κτάνον Ἰτυμονῆα
Ἐσθλὸν ὑπερροχίδην. ὃς ἐν Ἤλιδι ναιετάασκεν,
Ῥύσι' ἐλαυνόμενος. ὁ δ' ἀμύνων ᾗσι βόεσσι.

Ἔβλητ᾽ ἐν πρώτοισιν ἐμῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι,
Καδδ᾽ ἔπεσεν.
Qualis ubi Oceani perfuſus Lucifer unda,
Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes,
Extulit os ſacrum cœlo,tenebrasq; reſoluit.
Iliad.22. Οἷος δ᾽ ἀστὴρ εἶσι μετ᾽ ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ
Ἕσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.
En perfecta mei promiſſa coniugis arte
Munera:ne mox aut Laurentes nate ſuperbos,
Aut acrem dubites in prælia poſcere Turnum.
Dixit,& amplexus nati Cytherea petiuit.
Arma ſub aduerſa poſuit radiantia quercu.
Iliad.18. Αὐτὰρ ἐπειδὴ τεῦξε σάκος μέγα τε στιβαρόν τε
Τεῦξ᾽ ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς,
Τεῦξε δέ οἱ κυνέην βριαρὴν κροτάφοισ᾽ ἀραρυῖαν
Καλὴν, δαιδαλέην, ἐπὶ δὲ χρύσεον λόφον ἧκε,
Τεῦξε δέ οἱ κνημῖδας ἑανοῦ κασσιτέροιο.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πάνθ᾽ ὅπλα κάμε κλυτὸς ἀμφιγυήεις
Μητρὸς Ἀχιλλῆος θῆκε προπάροιθεν ἀείρας.
Ille Deæ donis, & tanto lætus honore
atqui Expleri nequit: atq; oculos per ſingula uoluit:
Miraturq́;,interq́; manus & brachia uerſat.
Iliad. 19. Τέρπετο δ᾽ ἐν χείρεσσιν ἔχων θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα,
Αὐτὰρ ἐπεὶ φρεσὶν ᾗσιν ἐτάρπετο δαίδαλα λεύσσων.

Nono libro quæ inſint,ſumpta ab Homero. CAP. IX.

IRi decus cœli,quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras?
Ἶρι θεά, τίς τ᾽ ἄρ σε θεῶν ἐμοὶ ἄγγελον ἧκε;
-Nec ſolos tangit Atridas Iſte dolor.
Iliad.13. Τί δὲ λαὸν ἀνήγαγεν ἐνθάδ᾽ ἀγείρας

Ἀτρείδης

Ἀτρείδης; ἢ οὐχ Ἑλένης ἕνεκ' ἠϋκόμοιο
ἢ μοῦνοι φιλέουσι ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων Iliad.9.
Ἀτρεῖδαι;
Sed uos ô lecti, ferro quis ſcindere uallum
Apparat, & mecum inuadit trepidantia caſtra?
Ὄρνυσθ' ὑπόδαμοι Τρῶες ῥήγνυσθε δὲ τεῖχος
Ἀργείων καὶ νηυσὶν ἐνίετε θεσπιδαὲς πῦρ. Iliad.10.
Quod ſupereſt, læti bene geſtis corpora rebus
Procurate uiri, & pugnam ſperate parati.
Νῦν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δεῖπνον, ἵνα συνάγωμεν ἄρηα. Iliad.19.
Sic ait illachrymans: humero ſimul exuit enſem & alibi.
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
*Gnoſius, atq; habilem *uagina aptarat eburna.* *uaginæ aptarat eburnæ
Dat Niſo Mneſteûs pellem, horrentiſq; leonis
Exuuias, galeam fidus permutat Alethes. Iliad.10.
Τυδείδῃ μὲν δῶκε Μενεπτόλεμος θρασυμήδης.
Φάσγανον ἄμφηκες, τὸ δ' ἑὸν παρὰ νηυσὶ λέλειπτο,
Καὶ σάκος, ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκε
Ταυρείην, ἄφαλόν τε, καὶ ἄλοφον, ἥ τε καταῖτυξ
Κέκληται, ῥύεται δὲ κάρη θαλερῶν αἰζηῶν.
Μηριόνης δ' Ὀδυσῆϊ δίδου βιὸν, ἠδὲ φαρέτρην
Καὶ ξίφος.
Protinus armati incedunt, quos omnis euntes
Primorum manus ad portas, iuuenumq; ſenumq;
Proſequitur uotis: necnon & pulcher Iulus. Iliad.10.
Τὼ δ' ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἐνὶ δεινοῖσιν ἐδύτην,
Βᾶν ῥ' ἴεναι, λιπέτην δὲ κατ' αὐτόθι πάντας ἀρίστους.
Egreßi ſuperant foſſas, noctiſq; per umbram
Caſtra inimica petunt: multis tamen antè futuri
Exitio, paßim ſomno uinoq; per herbam
Corpora fuſa uident, arrectos littore currus,

Inter lora rotasq́; uiros, ſimul arma iacêre,
Vina ſimul: prior Hyrtacides ſic ore locutus:
Euryale audendum dextra, nunc ipſa uocat res.
Hac iter eſt, tu nequa manus ſe attollere nobis
A tergo poßit, custodi, & conſule longé.
Hæc ego uaſta dabo, & recto te limite ducam.

Iliad. 10. Τὼ δὲ βάτην προτέρω διά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα.
Αἶψα δ' ἐπὶ Θρηκῶν ἀνδρῶν τέλος ἷξον ἰόντες.
Οἱ δ' εὗδον καμάτῳ ἀδδηκότες. ἔντεα δέ σφιν
Καλὰ παρ' αὐτοῖσιν χθονὶ κέκλιτο, εὖ κατὰ κόσμον
Τριστοιχί, παρὰ δέ σφιν ἑκάστῳ δίζυγες ἵπποι.

Et pauló póſt:

Ἐξ ἐπιδιφριάδος πυμάτης ἱμᾶσι δέδεντο.
Τὸν δ' Ὀδυσσεὺς προπάροιθεν ἰδὼν Διομήδεϊ δεῖξεν.
Οὗτός τοι Διόμηδες ἀνήρ. οὗτοι δέ τοι ἵπποι.
Οὓς νῶϊν πίφαυσκε Δόλων, ὃν ἐπέφνομεν ἡμεῖς.
Iliad. 2. Ἀλλ' ἄγε δὴ πρόφερε κρατερὸν μένος, οὐδέ τί σε χρὴ
Ἑστάμεναι μέλεον σὺν τεύχεσιν, ἀλλὰ λύ' ἵππους,
Ἠὲ σύ γ' ἄνδρας ἔναιρε, μελήσουσι δέ μοι ἵπποι.

Sed non augurio potuit depellere peſtem.

Ἀλλ' οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσατο κῆρα μέλαιναν.

Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras
Iliad. 11. *Tithoni croceum linquens Aurora cubile.*

Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
Ὤρνυθ', ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι.

Mater Euryali ad dirum nuntium, ut excuſſos de manibus radios, & penſa demitteret, ut per muros & uirorũ agmina ululans, & coma ſciſſa decurreret, ut effunderet dolorem in lamentationum querelas, totum de Andromacha ſumpſit lamentante mortem mariti.

Interea pauidam uolitans pennata per urbem

Nuntia

Nuntia fama ruit, matriſq; allabitur aures
Euryali. at ſubitus miſeræ calor oſſa reliquit,
Excuſsi manibus radij, reuolutaq; penſa:
Euolat infelix, & fœmineo ululatu
Sciſſa comam, muros amens, atque agmina curſu
Prima petit: non illa uirûm, non illa pericli
Telorumq; memor: cœlum dehinc queſtubus implet.
Huncci'ne te Euryale aſpicio? tu'ne illa ſenectæ
Sera meæ requies, potuiſti linquere ſolam
Crudelis? nec te ſub tanta pericula miſſum
Affari extremum miſeræ data copia matri?
Ὣς φαμένη, μεγάροιο διέσσυτο μαινάδι ἴση — ἰλιαδ. 22.
Παλλομένη κραδίην. ἅμα δ' ἀμφίπολοι κίον αὐτῇ.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πύργον τε καὶ ἀνδρῶν ἷξεν ὅμιλον,
Ἔστη παπτήνασ' ἐπὶ τείχει. τὸν δ' ἐνόησεν.
Ἑλκόμενον πρόσθεν πόλιος.
O' uerè Phrygiæ, neq; enim Phryges. — Pro hoc ille citatur in ant. uerſus. ὦ πέπονες κακ' ἐλέγχ' ἀχαιΐδες οὐκέτ' ἀχαιοί. ἰλιαδ. β.
Ὦ μοι ἀπειλητῆρες ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτι ἀχαιοῖ.
Quos alios muros, quæ iam ultrà mœnia habetis? — Aeneid. 9.
Vnus homo & ueſtris, ô ciues, undiq; ſeptus
Aggeribus tantas ſtrages impune per urbem
Ediderit? iuuenum primos tot miſerit Orco?
Non infelicis patriæ, ueterumq; Deorum,
Et magni Aeneæ ſegnes miſeretq; pudetq;? — ἰλιαδ. ο.
Ἤέ τινας φαμὲν εἶναι ἀοσσητῆρας ὀπίσω,
Ἤέ τι τεῖχος ἄρειον ὅ κ' ἀνδράσι λοιγὸν ἀμύναι,
Οὐ μέν τις σχεδόν ἐστι πόλις πύργοις ἀραρυῖα
Ἧ κ' ἀπαμυναίμεθ' ἑτεραλκέα δῆμον ἔχοντες
Ἀλλὰ γὰρ ἐν τρώων πεδίῳ. &c.

Qæ in reliquis libris mutuatus ſit ab
Homero Vergilius.

CAPVT X.

TEla manu iaciunt: quales ſub nubibus atris
Strymoniæ dant ſigna grues, atq; æthera tranant
Cum ſonitu, fugiuntq́; Notos clamore ſecundo.

Iliad. 3. Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ' ἐνοπῇ τ' ἴσαν ὄρνιθες ὥς
Ἠΰτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρὸ,
Αἵτ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον, καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον
Κλαγγῇ ταί γε πέτονται ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοάων.

Ardet apex capiti, criſtiſq́; à uertice flamma
Funditur, & uaſtos umbo uomit aureus ignes.
Non ſecus ac liquida ſi quando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent, aut Syrius ardor:
Ille ſitim morboſq́; ferens mortalibus ægris,
Naſcitur, & læuo contriſtat lumine cœlum.

Δαῖέ οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ
Iliad. 5. Ἀστέρ' ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα
Λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο.
Τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων.

Iliad. 22. Παμφαίνονθ' ὥς τ' ἀστὲρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο.
Ὅς ῥά τ' ὀπώρης εἶσιν, ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ
Φαίνονται, πολλοῖσι μετ' ἄστρασι νυκτὸς ἀμολγῷ,
Ὅντε κύν' ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν,
Λαμπρότατος μὲν ὅ γ' ἐστὶ, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται,
Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν.

Stat ſua cuique dies: breue, & irreparabile tempus
Omnibus eſt uitæ.

Iliad. 6. Μοῖραν δ' οὔ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν
Οὐ κακὸν, οὐδὲ μὲν ἐσθλὸν, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται.

Αἰνότατε κρονίδη ποῖον τὸν μῦθον ἔειπες
ἰλιάδ. π. Ἄνδρα θνητὸν ἐόντα πάλαι πεπρωμένον αἴσῃ
Ἂψ ἐθέλεις θανάτοιο δυσηχέος ἐξαναλῦσαι;

Fata

Fata uocant, metasq́; dati peruenit ad æui.
Ἥκτορ δ' ἄγε μοῖρα κακὴ, θανάτοιο τέλος δ'. Iliad. 13.
Per patrios manes, & ſpes ſurgentis Iuli
Te precor, hanc animam ſerues natoq́; patriq́;.
Eſt domus alta, iacent penitus defoſſa talenta
Cælati argenti, ſunt auri pondera facti
Infectiq́; mihi: non hic uictoria Teucrûm
Vertitur, aut anima una dabit diſcrimina tanta.
Dixerat, Aeneas contrà cui talia reddit:
Argenti atque auri memoras quæ multa talenta,
Natis parce tuis, belli commercia Turnus
Suſtulit iſta prior, iam tum Pallante perempto.
Hoc patris Anchiſæ manes, hoc ſentit Iulus.
Sic fatus galeam læua tenet, atque reflexa
Ceruice orantis, capulo tenus abdidit enſem.
Ζώγρει ἀτρέος υἱέ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα. Iliad. 6.
Πολλὰ δ' ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια κεῖται,
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος.
Τῶν κέν τοι χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι' ἄποινα.
Εἴκεν ἐμὲ ζωὸν-επύθοι τ' ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν.

Pro his ſunt in anti. multò plures uerſus ex ἰλιάδ. λ. de filijs Antimachi.

Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans,
(Suadet enim ueſana fames) ſi fortè fugacem
Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua ceruum:
*Gaudet hians immane, comasq́; *arrexit, & hæret*
Viſceribus ſuper incumbens, lauit improba teter
Ora cruor.

*arrectat

Iliad. 3. In antiq'. totus locus expoſit' eſt additis & alijs ex ἰλιάδ. μ. βῆ ῥ' ἴμεν ὥς τε λέων ὀρεσίτροφος, quos & paulô antè citari indicauimus

Sic ruit in denſos alacer Mezentius hoſtes.
Ὥς τε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας
Εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα.
Γεινάων.

Iliad. 23.

Spargitur & tellus lachrymis, ſparguntur & arma.

Δεύοντο ψάμαθοι, δεύοντο δὲ τεύχεα φωτῶν
Δάκρυσι.

Cingitur ipſe furens certatim in prælia Turnus.
Iamq́; adeò rutilum thoraca indutus, ahenis
Horrebat ſquamis, ſuras q́; incluſerat auro,
Tempora nudus adhuc, lateriq́; accinxerat enſem,
Fulgebatq́; alta decurrens aureus arce:

Iliad. 19. & alibi. Κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκε
Καλάς, ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας,
Citantur in antiq. uerſus ex ἰλιάδ. π. de Patroclo. Δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνεν
Ἀμφὶ δ᾽ ἄρ᾽ ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.
Χάλκεον· αὐτὰρ ἔπειτα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε
Εἵλετο, τοῦ δ᾽ ἀπάνευθε σέλας γένετ᾽ ἠύτε μήνης.

Purpureus ueluti cùm flos ſucciſus aratro,
Langueſcit moriens: laſſoq́; papauera collo
Demiſêre caput, pluuia cùm fortè grauantur.

Iliad. 8. Μήκων δ᾽ ὡς ἑτέρωσε κάρη βάλεν, ἥτ᾽ ἐνὶ κήπῳ
Καρπῷ βριθομένη, νοτίῃσί τε εἰαρινῇσιν.
Ὣς ἑτέρωσ᾽ ἤμυσε κάρη πήληκι βαρυνθέν.

Quos locos ita tranſtulerit Vergilius, ut Homero uideatur ſuperior. CAP. XI.

Et hæc quidem iudicio legentium relinquenda ſunt: ut ipſi æſtiment, quid debeant de utriuſq́; collatione ſentire. Si tamen me conſulas, non negabo, nonnunquam Vergilium in transferendo denſius excoluiſſe, ut in hoc loco:

Qualis apes æſtate noua per florea rura
Exercet ſub ſole labor: cùm gentis adultos
Educunt fœtus: aut cùm liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt uenientum, aut agmine facto

Ignauum

Ignauum fucos pecus à præſepibus arcent.
Feruct opus, redolentq́; thymo fragrantia mella.

Ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων Iliad. 2.
Πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων
Βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ' ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν.
Αἱ μὲν, τε ἔνθα ἅλις πεποτήαται, αἱ δέ, τε ἔνθα.

Vides deſcriptas apes à Vergilio opifices, ab homero uagas? Alter diſcurſum, & ſolam uolatus uarietatem: alter exprimit natiuæ artis officium. In his quoque uerſibus Maro extitit locupletior interpres.

O ſocij (neq; enim ignari ſumus antè malorum)
O paßi grauiora: dabit Deus his quoq; finem:
Vos & Scyllæam rabiem, penitusq́; ſonanteis
Acceſtis ſcopulos: uos & Cyclopea ſaxa
Experti, reuocate animos, mœſtumq́; timorem
Mittite, forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit,
Per uarios caſus. & reliqua.

Ὦ φίλοι, οὐ γάρ πω τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν, Odyſſ. 10.
Οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπει κακὸν, ἢ ὅτε Κύκλωψ
Εἴλει ἐνὶ σπῆι γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι.
Ἀλλὰ καὶ ἔνθεν ἐμῇ ἀρετῇ βουλῇ τε νόῳ τε
Ἐκφύγομεν, καί που τῶνδε μνήσεσθαι ὀΐω.

Vlyſſes ad ſocios unam commemorauit ærumnam. Hic ad ſperandam præſentis mali abſolutionem, gemini caſus hortatur euentu. Deinde ille obſcurius dixit, καί που τῶνδε μνήσεσθαι ὀΐω, *hic apertius, Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit. Sed & hoc quod noſter adiecit, ſolatij fortioris eſt. Suos enim non tantùm exemplo euadendi, ſed & ſpe futuræ felicitatis animauit: per hos labores non ſolùm ſedes quietas, ſed & regna promittens.*

Hos quoq; uerſus inſpicere libet:

Ac ueluti ſummis antiquam in montibus ornum
Cùm ferro acciſam, crebriſq́; bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim: illa uſq; minatur,
*Et tremefacta comam concuſſo uertice * mutat:* *nutat
Vulneribus donec paulatim euicta ſupremum
Congemuit, traxitq́; iugis auulſa ruinam.

Ιλιαδ. δ.

Ο δ' ἐν κονίῃσι χαμαὶ πέσεν αἴγειρος ὥς
Η ῥά τ' ἐν ἑαμενῇ ἕλεος μεγάλοιο πεφύκει
Λείη, ἀτάρ τε οἱ ὄζοι ἐπ' ἀκροτάτῃ πεφύασιν
Τὴν, μένθ' ἁρματοπηγὸς ἀνὴρ αἴθωνι σιδήρῳ
Ηξέταμ', ὄφρα ἴτυν κάμψῃ περικαλλέϊ δίφρῳ
Η μέν τ' ἀζωμένη κεῖται ποταμοῖο παρ' ὄχθας.

Citātur in antiq. hoc loco uerſus ex ἰλιαδ. ν. de Aſio, qui ſunt & in π. de Sarpedone.

Magnò cultu ueſter difficultatem abſcindendæ arboreæ molis expreſſit, uerum nullo negotio Homerica arbor abſcinditur.

Haud ſegnis ſtrato ſurgit Palinurus: & omnes
Explorat uentos, atq; auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat, tacito labentia cœlo,
Arcturum, Plēiadasq; Hyadas, geminosq́; Triones,
Armatumq́; auro circunſpicit Oriona.

Odyſſ. ε.

Αὐτὰρ ὁ, πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ημενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισι ἔπιπτε,
Πληϊάδας τ' ἐσορῶντι, καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην,
Αρκτονθ', ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
Ητ' αὐτοῦ στρέφεται καὶ τ' ὠριώνα δοκεύει.
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Gubernator qui explorat cœlum, crebrò reflectere ceruicem debet captando de diuerſis cœli regionibus ſecuritatem ſereni. Hoc mirè, & uelut coloribus Maro pinxit. Nam quia Arcturus iuxta Septētrionem eſt, Taurus uerò

in quo

in quo ſunt Hyades & Orion, in regione Auſtri ſunt, crebram ceruicis reflexionem in Palinuro ſidera conſulente deſcripſit, Arcturum, inquit, ecce intuetur partem Septẽtrionis. Deinde Pleïadasq; Hyadas. ecce ad Auſtrum flectitur. Geminosq́; Triones. rurſus ad Septentriones uertit aſpectum. Armatumq; auro circũſpicit Oriona. iterum ſe ad Auſtrum reflectit. Sed & uerbo, circũſpicit, uarietatem ſæpe ſe uiciſsim cõuertentis oſtendit. Homerus gubernatorem ſuum ſemel inducit intuentem Pleïadas, quæ in Auſtrali regione ſunt, ſemel Booten, & Arcton, quæ ſunt in Septentrionali Polo.

Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus autor
Perfide, ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hyrcanæq́; admorunt ubera tigres.

Νηλεὲς, οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεύς. Iliad. 16.
Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα,
Πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.

Planè Vergilius non partionem ſolam, ſicut ille quem ſequebatur, ſed educationem quoq; nutricationis tanquam belualem & aſperam criminatur. addit enim de ſuo, Hyrcanæq; admorunt ubera tigres: quoniam uidelicet in moribus inoleſcẽdis magnam ferè partem nutricis ingenium & natura lactis tenet: quæ infuſa tenero, & miſta parentum ſemini adhuc recenti, ex hac gemina concretione unam indolem configurat. Hinc eſt quod prouidentia naturæ, ſimilitudinem natorum atque gignentium ex ipſo quoque nutricatu præparans, fecit cum ipſo partu alimoniæ copiam naſci. Eiuſmodi ferè Gel. lib. 12. capit. 1. *Nam poſtquam ſanguis ille opifex in penetralibus ſuis omne corpus effinxit atq; aluit: aduentante iam partus tempore, idẽ ad corporis materni ſuperna conſcendens, in naturam lactis albeſcit: ut recens natis*

idem

*idem ſit altor, qui fuerat fabricator. Quamobrem non fru ſtra creditum eſt, ſicut ualeat ad fingendas corporis, atq; animi ſimilitudines uis & natura ſeminis, non ſecus ad eandem rem lactis quoq; ingenia & proprietates ualere. Neque in hominibus id ſolum, ſed in pecudibus quoq; ani maduerſum. Nam ſi ouiū lacte hœdi, aut caprarum agni forſitan alantur: conſtat ferme in his lanam duriorem, in illis * capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam & frugibus ad indolem uel detrectandam uel augendam, ma ior plerūq; uis & poteſtas eſt aquarum & terrarum quæ alunt, quàm ipſius quod iacitur ſeminis. Ac ſæpe uideas lætam, nitentemq; arborem, ſi in locum alterum transfera tur, ſucco terræ deterioris elanguiſſe. Ad criminādos igi tur mores defuit Homero, quod Vergilius adiecit:*

*pilum

Non tam præcipites bijugo certamine campum
Corripuere, ruuntq; effuſi carcere currus:
Nec ſic immißis aurigæ undantia lora
Concuſſere iugis, proniq; in uerbera pendent.

Iliad. 23.

Μάστιγι δ' αἰὲν ἔλαυνε κατωμαδὸν, οἱ δέ οἱ ἵπποι
Υψόσ' ἀειρέσθην ῥίμφα πρήσσοντε κέλευθον.

In anti. hi ſunt: οἱ δ' ἄρ ἐν πεδίῳ τετράοροι ἄρσενες ἵπποι, πάντοσ' ἀφορμηθέντες ὑπὸ πλήγῃσιν ἱμάσθλης. ὑψόσ' ἀειρόμενοι ῥίμφα πρήσσουσι κέλευθα.

*Graius poëta equorum tantum meminit flagro animante currentiū: licet dici non poßit elegantius, quàm quod ad iecit * ὑψόσ' ἀειρέσθην, quo expreßit, quantum natura dare poterat impetum curſus: Verùm Maro & currus de car cere ruentes, & campos corripiendo præcipites mira ce leritate deſcripſit: & accepto breui ſemine de Homerico flagro, pinxit aurigas concutientes lora undātia, et pro nos in uerbera pendentes: nec ullam quadrigarū partem intactā reliquit, ut eſſet illius certaminis plena deſcriptio.*

* ὑψόσ' ἀειρόμενοι

-Magno ueluti cum flamma ſonore
Virgea ſuggeritur coſtis undantis aheni,

Exult

Exultantq́; æſtu latices: furit intus * aquæ uis, *aquai
*Fumidus atq; alte ſpumis exuberat amnis, *Humidus
Nec iam ſe capit unda, uolat uapor ater ad auras.
Ὡs δὲ λέβης ζεῖ ἔνδον ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ, Iliad. 21.
Κνίσῃ μελδόμενος ἁπαλοτρεφέος σιάλοιο
Πάντοθεν ἀμβολάδην, ὑπὸ δὲ ξύλα κάγκανα κεῖται.

Græci uerſus aheni continēt mentionē multo igne ebulliē tis, & totū ipſum locū hæc uerba ornāt, παντόθεν ἀμβολάδην. Nam ſcaturigines ex omni parte emergētes, ſic eleganter expreßit. In Latinis uerſibus tota rei pompa deſcripta eſt, ſonus flammæ. Et pro hoc quod ille dixerat, παντόθεν ἀμβολάδην, exultātes æſtu latices, & amnē *fumidum exuberantē ſpumis, atq; intus furentem (unius enim uerbi non reperiēs ſimilē dignitatē, compēſauit, quod deerat copiæ, uarietate deſcriptiōis) adiecit poſt omnia: Nec iam ſe capit unda: quo expreßit, quod ſemper uſu euenit ſuppoſiti nimietate caloris. Bene ergo ſe habet poëticæ tubæ cultus, omnia, quæ in hac re eueniunt, comprehendēs. *humidum

Portam quæ imperio ducis eſt commiſſa recludunt
Freti armis, ultroq́; inuitant mœnibus hoſtem.
Ipſi intus dextra ac læua pro turribus aſtant,
Armati ferro, & criſtis capita alta coruſcis.
Quales aëriæ liquentia flumina circum,
Siue Padi ripis, Atheſim ſeu propter amœnum,
Conſurgunt geminæ quercus: intonſaq́; cœlo
Attollunt capita, & ſublimi uertice nutant.
Νύπιοι, ἐν δὲ πύλῃσι δύ' ἀνέρας εὗρον ἀρίστους Iliad. 12.
Υἷας ὑπερθύμους λαπιθάων αἰχμητάων,
Τὸν μὲν Πειριθόου υἷα κρατερὸν πολυποίτην,
Τὸν δὲ Λεοντῆα βροτολοιγῷ ἶσον ἄρηϊ,
Τὼ μὲν ἄρα προπάροιθε πυλάων ὑψηλάων

Ἕστασαν

Ἕστασαν, ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηοι
Αἵτ' ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα
Ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέεσσ' ἀραρυῖαι
Ὣς ἄρα τὼ, χείρεσσι πεποιθότες ἠδὲ βίηφι.
Μίμνον ἐπερχόμενον μέγα Ἄσιον οὐδ' ἐφέβοντο.

Græci milites Polypœtes & Leonteus ſtant pro portis, & immobiles Aſium aduenientem hoſtem uelut fixæ arbores opperiuntur. Hactenus eſt Græca deſcriptio. Verū Vergiliana Bitiam & Pandarum portam ultro recludere facit, oblaturos hoſti, quod per uota quærebat: ut compos caſtrorum fieret, per hoc futurus in hoſtium poteſtate. Et geminos heroas modò turres uocat, modò deſcribit luce criſtarum coruſcos. Nec arborum ut ille ſimilitudinem prætermiſit, ſed uberius eam, pulchriusq; deſcripſit. Nec hoc negauerim cultius à Marone prolatum:

Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.

Iliad. 11. Ὣς ὁ μὲν αὖθι πεσὼν, κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον.

In quibus par utriuſque poëtæ ſit ſplendor.

CAPVT XII.

IN aliquibus par penè ſplendor amborum eſt, uti:
– Spargit rapida ungula rores
Sanguineos, miſtaq; cruor calcatur arena.

Iliad. λ. – Αἵματι δ' ἄξων,
Νέρθεν πᾶς πεπάλακτο καὶ ἄντυγες αἳ περὶ δίφρον.
Ἃς ἄρ' ἀφ' ἱππείων ὁπλέων ῥαθάμιγγες ἔβαλλον.

– Et luce coruſcus ahena.

Iliad. ν. Αὐγὴ χαλκείη κορύθων ἀπὸ λαμπομενάων.

– Quærit pars ſemina flammæ.

– Σπέρματα πυρὸς σώζων.

Indum ſanguineo ueluti uiolauerit oſtro Si quis ebur.

Ὡς

Ὡς δ᾽ ὅτε τίς τ᾽ ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ. Iliad.4.
–Si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare neceſſe eſt,
Et ſic fata Iouis poſcunt, hic terminus hæret:
At bello audacis populi uexatus, & armis,
Finibus extorris, complexu auulſus Iuli,
Auxilium imploret: uideatq; indigna ſuorum
Funera: nec cùm ſe ſub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno, aut optata luce fruatur,
Sed cadat ante diem, mediáq; inhumatus arena. Odyſſ.9.
Δὸς μὴ Ὀδυσσῆα πτολίπορθον οἴκαδ᾽ ἱκέσθαι
υἱὸν Λαέρτεω, Ἰθάκῃ ἔνι οἰκί᾽ ἔχοντα.
Ἀλλ᾽ εἴ οἱ μοῖρ᾽ ἐστὶ φίλους τ᾽ ἰδέειν, καὶ ἱκέσθαι
Οἶκον ἐϋκτίμενον, καὶ ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν,
Ὀψὲ κακῶς ἔλθοι, ὀλέσας ἄπο πάντας ἑταίρους
Νηὸς ἐπ᾽ ἀλλοτρίης, εὕροι δ᾽ ἐν πήματα οἴκῳ.
Proxima Circeæ raduntur littora terræ,
Diues inacceſſos ubi Solis filia lucos
Aſsiduo reſonat cantu: tectiſq; ſuperbis
Vrit odoratam, nocturna in lumina, cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas. Odyſſ.5.
Ἧεν ὄφρα μέγα σπέος ἵκετο, ᾧ ἔνι νύμφη
Ναῖεν ἐϋπλόκαμος, τὴν δ᾽ ἔνδοθι τέτμεν ἐοῦσαν.
Πῦρ μὲν ἐπ᾽ ἐσχαρόφιν μέγα καίετο, τηλόσε δ᾽ ὀδμὴ
Κέδρου τ᾽ εὐκεάτοιο θύου τ᾽ ἀνὰ νῆσον ὀδώδει
Δαιομένων, ἡ δ᾽ ἔνδον ἀοιδιάουσ᾽ ὀπὶ καλῇ
Ἱστὸν ἐποιχομένη χρυσείῃ κερκίδ᾽ ὕφαινεν.
Mæonio regi, quem ſerua Licinia furtim
Suſtulerat, uetitiſq; ad Troiam miſerat armis.
Βουκολίων δ᾽ ἦν υἱὸς ἀγαυοῦ Λαομέδοντος Iliad.6.
Πρεσβύτατος γενεῇ, σκότιον δὲ ἐγείνατο μήτηρ.

Ille autem expirans, Non me, quicunq; es, inulto
Victor, nec longum lætabere: te quoq; ſata
Proſpectant paria, atq; eadem mox arua tenebis.

Iliad.16. Οὔθην ὃδ᾽ αὐτὸς δηρὸν βέη, ἀλλά τοι ἤδη
Ἄγχι παρέστηκε θάνατος καὶ μοῖρα κραταιὴ,
Χερσὶ δαμέντ᾽ Ἀχιλῆος ἀμύμονος αἰακίδαο.

Ad quem ſubridens miſta Mezentius ira,
Nunc morere: aſt de me Diuûm pater atq; hominum rex
Viderit.

Iliad.2. Τὸν καὶ τεθνειῶτα προσηύδα δῖος Ἀχιλλεύς,
Τέθναθι, κῆρα δ᾽ ἐγὼ τότε δέξομαι, ὁππότε κεν δὴ
Ζεὺς ἐθέλη τελέσαι, ἠδ᾽ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι.

Qualis ubi aut leporem, aut candenti corpore cygnum
Suſtulit, alta petens pedibus Iouis armiger uncis:
Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius à ſtabulis rapuit lupus.

Iliad.2. Οἴμησεν δὲ ἀλεὶς ὥς τ᾽ αἰετὸς ὑψιπετήεις
Ὅς τ᾽ εἶσιν πεδίονδε διὰ νεφέων ἐρεβεννῶν
Ἁρπάζων ἢ ἄρν᾽ ἀμαλὴν, ἢ πτῶκα λαγωόν.

–Vndiq; clamor
Tollitur, inuadunt, & foſſas aggere complent.

Iliad.11. Αὐτοὶ δὲ πρυλέες σὺν τεύχεσι θωρηχθέντες
Ῥώοντ᾽, ἄσβεστος δὲ βοὴ γένετ᾽ ἠῶθι πρό.
Φθάν δὲ μεθ᾽ ἱππήων ἐπὶ τάφρον κοσμηθέντες.

In quibus Vergilius Homerici carminis maieſtatem non æquet. CAP. XIIII.

*ET quia non eſt erubeſcendum Vergilio, ſi minorem ſe Homero uel ipſe fateatur, dicam in quibus mihi uiſus ſit gracilior * autor.*

*autore

Tum caput orantis nequicquam, & multa parantis
Dicere, deturbat terræ, truncumq; reliquit.

Hi

Hi duo uerſus de illo tranſlati ſunt:

ἦ καὶ ὁ μέν μιν ἔμελλε. γενείου χειρὶ παχείῃ, Iliad. 10.
ἁψάμενος, λίσσεσθαι. ὁ δ' αὐχένα μέσσον ἔλασσε
φασγάνῳ ἀΐξας. ἀπὸ δ' ἄμφω κέρσε τένοντε.
φθεγγομένου δ' ἄρα τοῦ γε, κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.

Vide nimiam celeritatem ſaluo pondere, ad quam non potuit conatus Maronis accedere. In curuli certamine Homerus alterum currum paululum antecedentem, & alterũ penè coniunctum ſequendo qua luce ſignauit.

Πνοιῇ δ' εὐμήλοιο μετάφρενον, εὐρέε τ' ὤμω Iliad. 23.
Θέρμετ', ἐπ' αὐτῷ γὰρ κεφαλὰς καταθέντε πετέσθην,

–Humeſcunt ſpumis, flatuq́; ſequentum.

Mirabilior eſt celeritas conſequentis priorem curſu pedum apud eundem uatem. Iliad. 23.

Ἴχνια τύπτε πόδεσσι πάρος κόνιν ἀμφιχυθῆναι.

Eſt autem huius uerſus hic ſenſus: Si per ſolum puluerem fortè curratur, ubi pes fuerit de terra à currente ſublatus, ueſtigium ſine dubio ſignatum uidetur: & tamen celerius cogitatione puluis qui ictu pedis fuerat excuſſus, ueſtigio ſuperfunditur. Ait ergo diuinus poëta, ita proximum fuiſſe qui ſequebatur, ut occuparet antecedentis ueſtigium antequàm puluis ei ſuperfunderetur. At hic uidetur idem ſignificare cupiens quod ait, Calcemq́; terit iam calce Diores. Vide & in hoc Homeri cultum.

* Ἡ καὶ ἀνακλινθεὶς πέσεν ὕπτιος. *Iſte ait:* * κεῖτ' ἀποδοχμώσας πλατὴν αὐχένα.
Ceruicem inflexam poſuit.

Hos quoq; uerſus, ſi uidetur, comparemus.

Ἅρματα δ' ἄλλοτε μὲν χθονὶ πίλνατο πουλυβοτείρῃ
Ἄλλοτε δ' ἀΐξασκε μετήορα.

Iamq́; humilis, iamq́; elati ſublimè uidentur
Aëra per tenerum ferri.

Odyſſ.6. Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα.

–Gradiensq; Deas ſupereminet omnes.

Iliad.2. Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι,
ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε. πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα.

Et meminiſtis enim Diuæ, & memorare poteſtis.

Iliad.19. Αὐτὰρ ὁ θυμὸν ἄϊσθε, καὶ ἤρυγεν, ὡς ὅτε ταῦρος
Ἤρυγεν ἑλκόμενος ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα
Κούρων ἑλκόντων, γάνυται δέ τε τοῖς ἐνοσίχθων.

Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit.
Qualis mugitus, fugit cum ſaucius aram
Taurus, & incertam excuſſit ceruice ſecurim.

Inſpecto hic utriuſq; filo, quantam diſtantiam deprehendes? Sed nec hoc minus eleganter, quod de tauro ad ſacrificium tracto loquẽs, meminit & Apollinis, ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα: ſed & Neptuni meminit, γάνυται δέ τε τοῖς ἐνοσίχθων. His autem duobus, præcipuè rem diuinam fieri tauro, teſtis eſt ipſe Vergilius:

Taurum neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Iliad.2. Ἠΰτε πῦρ ἀΐδηλον ἐπιφλέγει ἄσπετον ὕλην
Οὔρεος ἐν κορυφῇς, ἕκαθεν δέ τε φαίνεται αὐγή.

Iliad.4. Ὡς δ' ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες
Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ
Κρουνῶν ἐκ μεγάλων κοίλης ἔντοσθε χαράδρης
Τῶν, δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμήν.

Pro his citãtur in antiquo alij duo loci, unus ex ἰλιάδ. λ. de Agamemnone, ὡς δ' ὅτε πῦρ ἀΐδηλον, &c. alter de Diomede, θῦνε γὰρ ἀμπεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς χειμάρρῳ, &c. ἰλιάδ. ε.

In ſegetem ueluti cùm flamma furentibus Auſtris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata læta boumq; labores.
Præcipitesq; trahit ſyluas, ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de uertice paſtor.

Et duas parabolas temerauit, ut unã faceret, trahens hinc ignem, inde torrentem: & dignitatem neutrius impleuit.

Ὡς

Ὡς δ' ἄνεμοι δύο πόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντα, Iliad.9.
Βορέης καὶ ζέφυρος, τώ τε θρῄκηθεν ἄητον.
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν
Κορθύεται, πολλὸν δὲ παρὲξ ἅλα φῦκος ἔχευαν.

Aduerſi rupto ceu quondam turbine uenti
Conſligunt,Zephyruſq; Notuſq; & lætus Eois
Eurus equis:ſtridunt ſyluæ,ſæuitq; tridenti
Spumeus, atq; imo Nereûs ciet æquora fundo.

Demet huic uitiū,quod ſueprius incurrit,de duabus Græcis parabolis unam dilucidius conſtruendo.

Ἡμῖν δ' αὖ μετόπισθε νεὸς κυανοπρώροιο Odyſſ.11.
Ἴκμενον οὖρον ἵει πλησίστιον ἐσθλὸν ἑταῖρον.

Proſequitur ſurgens à puppi uentus eunteis.

Quod noſter dixit ἴκμενον,*ueſter ait,ſurgens à puppi,ſatis decorè. Sed extollunt epitheta,quæ tot & ſic apta uento noſter impoſuit.*

Σὺν δὲ δύω μάρψας ὥς τε σκύλακας ποτὶ γαίῃ.
Κόπτ', ἐκ δ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέε, δεῦε δὲ γαῖαν.
Τοὺς δὲ διαμελεϊστὶ ταμὼν ὡπλίσσατο δόρπον.
Ἤσθιε δ', ὥς τε λέων ὀρεσίτροφος, οὐδ' ἀπέλειπεν
Ἔγκατά τε σάρκας τε, καὶ ὀστέα μυελόεντα.

Viſceribus miſerorum,& ſanguine ueſcitur atro.
Vidi egomet duo de numero cùm corpora noſtro,
Prenſa manu magna medio reſupinus in antro
Frangeret ad ſaxum.

Narrationem facti nudam & breuem Maro poſuit, contrà Homerus πάθος *miſcuit,& dolore narrandi inuidiam crudelitatis æquauit.*

Τὴν δὲ μετ' Ἰφιμέδειαν ἀλωῆος παράκοιτιν
Εἴσιδον, ἣ δὴ φάσκε ποσειδάωνι μιγῆναι. Odyſſ.11.
Καί ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδε μινυνθαδίω δὲ γενέσθην.

Ὠτόν τ᾽ Ἀντίθεον, τηλέκλειτόν τ᾽ Ἐφιάλτην,
Οὓς δὴ μηκίστους θρέψε ζείδωρος ἄρουρα,
Καὶ πολὺ καλλίστους, μετά γε κλυτὸν Ὠρίωνα.
Ἐννέωροι γὰρ τοί γε καὶ ἐννεαπήχεες ἦσαν
Εὖρος, ἀτὰρ μῆκός γε γενέσθην ἐννεόργυιοι.
Οἵ ῥα καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην ἐν Ὀλύμπῳ
φυλόπιδα στήσειν πολυάϊκος πολέμοιο.
Ὄσσαν ἐπ᾽ Οὐλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ᾽ Ὄσσῃ
Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν᾽ οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη.

Hinc & Aloidas geminos immania uidi
Corpora, qui manibus magnum reſcindere cœlum
Aggreßi, ſuperisq́; Iouem detrudere regnis.

Homerus magnitudinem corporum altè, lateq́; dimenſus eſt, & uerborum ambitu membra depinxit: Veſter ait, immania corpora: nihilq́; ulterius adiecit, menſurarum nomina non auſus attingere. Ille de conſtruendis montibus conatum inſanæ molitionis expreßit: hic aggreſſos reſcindere cœlum dixiſſe contentus eſt. Poſtremò, locum loco ſi compares, pudendam inuenies differentiam.

Iliad. 4. Ὡς δ᾽ ὅτ᾽ ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέϊ κῦμα θαλάσσης
Ὄρνυτ᾽ ἐπασσύτερον ζεφύρου ὑποκινήσαντος,
Πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Χέρσῳ ῥηγνύμενον, μεγάλα βρέμει, ἀμφὶ δέ τ᾽ ἄκρας
Κυρτὸν ἐὸν, κορυφοῦται, ἀποπτύει δ᾽ ἁλὸς ἄχνην.

Fluctus uti primo cœpit cum albeſcere ponto:
Paulatim ſeſe tollit mare, & altius undas
Erigit, inde imo conſurgit ad æthera fundo.

Ille cùm marino motu & litoreos fluctus ab initio deſcribit, hoc iſte præteruolat. Deinde quod ait ille,

Πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται.

Maro ad hoc uertit, Paulatim ſeſe tollit mare.

Ille fluctus incremento ſuo ait ſublimè curuatos litoribus illidi, & aſperginem collectæ ſordis expuere: quod nulla expreßius pictura ſignaret. Veſter mare à fundo ad æthera uſq; perducit.

Dixerat, idq́; ratum Stygij per flumina fratris,
Per pice torrenteis atraq; uoragine ripas
Annuit: & totum nutu tremefecit Olympum.

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων. Iliad. 1.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

Et alibi:

Καὶ τὸ κατειβόμενον στυγὸς ὕδωρ ὅστε μέγιστος Odyſſ. 5.
Ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.

*Phidias cum Iouem Olympium fingeret, interrogatus de quo exemplo diuinam*imitaretur effigiẽ: reſpondit archetypum Iouis in his ſe tribus Homeri uerſibus inueniſſe:* *mutuaretur

Η καὶ κυανέοισιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων Iliad. 1.
Ἀμβροσίαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

Nã de ſupercilijs, & crinibus totũ ſe Iouis uultũ collegiſſe. Quod utrũq; uidetis à Vergilio prætermiſſum. Sanè cõcuſſum Olympũ nutus maieſtate nõ tacuit. Iuſiurãdũ uerò ex alio Homeri loco ſumpſit: ut trãslationis ſterilitas hac adiectione cõpenſaretur: πρῶτον ὑπηνήτῃ τοῦ περ χαριεστάτη ἥβη. ὀδυσ. 10.

Ora puer prima ſignans intonſa iuuenta.

Prætermiſſa gratia incipiẽtis pubertatis, τοῦ περ χαριεστάτη ἥβη, *minus gratam fecit Latinam deſcriptionem.*

Ὡς δ' ὅταν ἔν τε κύνεσσι καὶ ἀνδράσι θηρευτῇσι
Κάπριος ἠὲ λέων στρέφεται σθένεϊ βλεμεαίνων,
Οἱ δέ τε πυργηδὸν σφέας αὐτοὺς ἀρτύναντες,
Ἀντίοι ἵστανται καὶ ἀκοντίζουσι θαμειὰς

Pro his citatur elegãtiſs. locus in ant. ex ἰλιάδ. υ. Πηλείδης δ' ἑτέρωθεν ἐναντίον ὦρτο λέων ὣς &c.

Αἰχμὰς ἐκ χειρῶν, τῶ δ' ὔποτε κυδάλιμον κῆρ
Ταρβεῖ, ὐδὲ φοβεῖται, ἀγηνορίη δέ μιν ἔκτα
Ταρφέα τε στρέφεται στίχας ἀνδρῶν πειρητίζων
Ὅππη τ' ἰθύσῃ, τῇ τ' εἴκουσι στίχες ἀνδρῶν.

Vt fera, quæ denſa uenantum ſepta corona,
Contra tela furit: ſeſeq; haud neſcia morti
Inijcit, & ſaltu ſupra uenabula fertur.

Videtis in anguſtum Latinam parabolam ſic eſſe contra-ctam, ut nihil poßit eſſe ieiunius? Græcam contrà, & uer-borum, & rerum copia pompã ueræ uenationis impleſ-ſe? In tanta ergo differẽtia penè erubeſcendũ eſt cõparare.

Iliad. 13. Φράξαντες δόρυ δουρὶ, σάκος σάκει προθελύμνῳ
Ἀσπὶς ἄρ ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

Haud aliter Troianæ acies, aciesq; Latinæ
Concurrunt: hæret pede pes, denſuſq; uiro uir.

Quanta ſit differentia utriuſq; loci, lectori æſtimandum relinquo.

Iliad. 12. Ὄρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν,
Αἰετὸς ὑψιπέτης ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων
Φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον
Ζωὸν ἔτ' ἀσπαίροντα, καὶ οὔπω λήθετο χάρμης.
Κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθος περὶ δειρὴν,
Ἰδνωθεὶς ὀπίσω. ὁ δ' ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμᾶζε
Ἀλγήσας ὀδύνῃσι, μέσῳ δ' ἐνὶ κάββαλ' ὁμίλῳ
Αὐτὸς δὲ κλάγξας πέτετο πνοιῇς ἀνέμοιο.

Vtq; uolans altè raptum cùm fulua draconem
Fert aquila, implicuitq; pedes, atq; unguibus hæſit.
Saucius at ſerpens ſinuoſa uolumina uerſat,
Arrectiſq; horret ſquamis, & ſibilat ore,
Arduus inſurgens: illa haud minus urget adunco
Luctantem roſtro, ſimul æthera uerberat alis.

Vergilius

Vergilius ſolam aquilæ prædam refert, nec Homericæ aquilæ omen aduertit, quæ & ſiniſtra ueniens uincentium prohibebat acceſſum: & accepto à captiuo ſerpente morſu, prædam dolore deiecit: factoq́; tripudio ſoliſtimo, cum clamore dolorem teſtante præteruolat. Quibus omnibus uictoriæ præuaricatio ſignificabatur. His prætermiſſis, quæ animam parabolæ dabant, uelut exanime in Latinis uerſibus corpus remanſit.

Parua metu primò, mox ſeſe attollit in auras
Ingrediturq́; ſolum, & caput inter nubila condit.

Ἥ τ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα Iliad. 4.
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Homerus ἔριν, hoc eſt, contentionem à paruo dixit incipere, & poſtea in incremētum cœlum uſq; ſubcreſcere. Hoc idem Maro de fama dixit, ſed incongruè. Neq; enim æqua ſunt argumenta contentionis & famæ: Quia contentio, etſi uſq; ad mutuas uaſtationes ac bella proceſſerit, adhuc contentio eſt, & manet ipſa quæ creuit: fama uerò cùm in immenſum prodit, fama eſſe iam deſinit, & fit notio rei iam cognitæ. Quis enim iam famam uocet, cum res aliqua à terra in cœlum nota ſit? Deinde nec ipſam hyperbolen potuit æquare. Ille cœlum dixit, hic auras & nubila. Hæc autem ratio fuit non æquandi omnia quæ ab autore tranſſcripſit, quod in omni operis ſui parte alicuius Homerici loci imitationem uolebat inſerere: nec tamen humanis uiribus illam diuinitatem ubiq; poterat æquare: ut in illo loco, quem uolo omnium noſtrum iudicio in commune penſari: Minerua Diomedi ſuo pugnanti duntaxat flammarum addidit ardorem: & inter hoſtium cædes fulgor capitis uel armorum pro milite minatur.

Δαῖέ οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ Iliad. 5.

Ἀςὲρ ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιςα
Λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο.
Τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων.

Hoc miratus ſupra modum Vergilius, immodice eſt uſus. Modo enim ita de Turno ait:

–Tremunt ſub uertice criſtæ
Sanguineæ, clypeoq; micantia fulmina mittunt.

Modò idem ponit de Aenea:

Ardet apex capiti, criſtiſq; ac uertice flamma
Funditur, & uaſtos umbo uomit æreus ignes.

Quod quàm importune poſitum ſit, hinc apparet, quòd
*è naui necdum pugnabat Aeneas, ſed tantum *in naui ueniens, apparebat. Alio loco,

Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram
Suſtinet, Aetneos efflantem faucibus ignes.

Quid quòd Aeneas recens allatis armis à Vulcano, & in terra poſitis, miratur terribilem criſtis galeam flammaſq;
*mouentem *uomentem? Vultis aliam fruendi auiditatem uidere? Loci huius, cuius ſuprà meminimus, fulgore correptus,

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων. Serò uoluit loquenti Ioui aßignare parem reuerentiã. Nam cùm & in primo uolumine, & in quarto, & in nono loquatur quædam Iupiter ſine tumultu: deniq; poſt Iunonis & Veneris iurgium, infit, eo dicente:

–Deûm domus alta ſileſcit,
Et tremefacta ſolo tellus, ſilet arduus æther.
Tum Zephyri poſuere, premit placida æquora pontus.

Tanquam non idem ſit, qui locutus ſit paulò antè ſine ullo mundi totius obſequio. Similis *opportunitas eſt in eiuſdem Iouis lance, quam ex illo loco ſumpſit.
*importunitas

Iliad. 22. Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα.

Ἐν

Ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο.
Τὴν μὲν Ἀχιλλῆος, τὴν δ' Ἕκτορος ἱπποδάμοιο.
Ἕλκε δὲ μέσσα λαβών. ῥέπε δ' Ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ.
Ὤχετο δ' εἰς ἀΐδαο, λίπεν δέ ἑ φοῖβος Ἀπόλλων.

Nam cum iam de Turno prædixiſſet Iuno,
Nunc iuuenem imparibus uideo concurrere fatis:
Parcarumq; dies, & lux inimica propinquat.
Manifeſtumq; eſſet, Turnum utiq; periturum, ſerò tamen
Iuppiter ipſe duas æquato examine lances
Suſtinet, & fata imponit diuerſa duorum.

Sed hæc & alia ignoſcenda Vergilio: qui ſtudij circa Homerum nimietate excedit modum. Et re uera non poterat non in aliquibus minor uideri, qui per omnẽ poëſim ſuam hoc uno eſt præcipue uſus archetypo. Acriter enim in Homerum oculos intendit, ut æmularetur eius non modò magnitudinem, ſed & ſimplicitatem & præſentiam orationis, & tacitam maieſtatem. Hinc diuerſarum inter heroas ſuos perſonarum uaria magnificatio: hinc Deorum interpoſitio, hinc autoritas fabuloſorum, hinc affectuum naturalium expreßio, hinc monumentorum perſecutio, hinc parabolarum exaggeratio, hinc torrentis orationis ſonitus, hinc rerum ſingularum cum ſplendore faſtigium.

Intantum Vergilio dulcem fuiſſe imitationem Homeri, ut uitia quoq; nonnulla æmulari uoluerit. Tum quantopere illius ſit imitatus epitheta, cæteraq;, quæ gratiorem reddunt orationem.

CAPVT XIIII.

A*Deò autem Vergilio Homeri dulcis imitatio eſt, ut & in uerſibus uitia, quæ à nonnullis imperitè reprehenduntur, imitatus ſit, eos dico, quos Græci uocant* ἀκεφάλους, λαγάρους, ὑπερκαταληκτικούς. *Quos hic quoq; Homericum ſtylum approbans nõ refugit, ut ſunt apud ipſum,*

ἀκέφαλοι, *Arietat in portas, Parietibus textum cæcis iter, & ſimilia.* Λάγαροι *autem, qui in medio uerſu breues ſyllabas pro longis habent:Et duros obijce poſtes, Conſiliũ ipſe pater & magna incœpta Latinus.* ὑπερκατάληκτοι, *Syllaba longiores ſunt : Quin protinus omnia, Vulcano decoquit humorem. Et,*

Spumas miſcent argenti uiuaq; ſulphura.

Et, Arbutus horrida. Sunt apud Homerum uerſus uulſis ac raſis ſimiles, & nihil differentes ab uſu loquendi. Hos Iliad. λ. *quoq; tanquam heroicè incomptos adamauit :* ἵππους δ᾽ ξανθὰς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα θηλείας πάσας.

Omnia uincit amor, & nos cedamus amori.

Nudus in ignota Palinure iacebis arena.

Sunt amœnæ repetitiones, quas non fugit, ut,

Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet,

Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice uictum.

Homerica quoq; epitheta quantũ ſit admiratus, imitando cõfeſſus eſt: Μοιρηγενὲς ὀλβιοδαίμων. Χαλκεοθωρήκων. Ἀσπίδας ὀμφαλοέσσας. Θωρήκων. Νεοσμήκτων. Κυανοχαίταν. Ἐνοσίχθων. Ἐνοσίγαιος. Νεφεληγερέταο. Οὔρεά τε σκιόεντα θάλασσά τε ἠχήεσσα. Κυανόχροες. *Et mille talium uocabulorum, quibus uelut ſideribus micat diuini carminis uariata maieſtas. Ad hæc à ueſtro reſpondetur, Maleſuada fames, Auricomos ramos, Centumgeminus Briareus. Adde &, Fumigeram noctem : & quicquid in ſingulis penè uerſibus diligens lector agnoſcit. Sæpe Homerus inter narrandum uelut ad aliquem dirigit orationem:*

Iliad. γ. Φαίης κεν ζάκοτόν τινὰ ἔμμεναι ἄφρονα θ᾽ αὔτως. *Et,*

Iliad. ι. τυδείδην δ᾽ οὐκ ἂν γνοίοις ποτέροισι μετείη. *Et,*

Iliad. δ. Ἔνθ᾽ οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον.

Nec hoc Vergilius omiſit,

Migran

Migrantes cernas, totaq́; ex urbe ruentes.
–Totumq́; inſtructo Marte uideres
Feruere Leucatem. Et,
–Pelago credas innare reuulſas Cycladas,
Et ſtudio incaſſum uideas geſtire lauandi.

Item diuinus ille uates, res uel paulò uel multò antè tranſactas, opportunè ad narrationis ſuæ ſeriē reuocat, ut & hiſtoricum ſtylum uitet, non per ordinem dirigendo quæ geſta ſunt, nec tamen præteritorum nobis notionem ſubtrahat. Theben Aſiæ ciuitatem, aliasq́; plurimas Achilles antequā iraſceretur, euerterat. Sed Homeri opus ab Achillis ira ſumpſit erordiū. Ne igitur ignoraremus quæ prius geſta ſunt, ſit eorum tempeſtiua narratio.

Ὠχόμεθ' ἐς Θήβην ἱερὴν πόλιν Ἠετίωνος. Et, Iliad. ɪ.
Λυρνησσὸν διαπορθήσας καὶ τείχεα Θήβης. Iliad. 2.

Item, ne ignoraremus, quo duce claßis Græcorum ignotum ſibi Troiæ litus inuenerit, cùm de Calchante loqueretur, ait:

Καὶ νήεσσ' ἡγήσατ' ἀχαιῶν Ἴλιον εἴσω Iliad. ɪ.
Ἣν διὰ μαντοσύνην, τήν οἱ πόρε φοῖβος Ἀπόλλων.

Et ipſe Calchas narrat omen, quod Græcis nauigantibus de ſerpente paſſerum populatore contigerit. Ex quo denuntiatum eſt, exercitum annos decem in hoſtico futurū. Alio item loco ſenex, ut referendis fabulis amica & loquax ætas, res refert uetuſtas.

Ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ καὶ ἀρείοσιν ἠέπερ ὑμῖν Iliad. ɪ.
Ἀνδράσιν ὡμίλησα. & reliqua. *Et alibi:*
Εἴθ' ὡς ἡβώοιμι βίη δέ μοι ἔμπεδος εἴη. Iliad. λ.
Et ſequentia.

Vergilius omne hoc genus pulcherrimè æmulatus eſt,
Nam memini Heſionc uiſentem regna ſororis

Laome

Laomedontiaden Priamum. Et,

Atq; equidem Teucrum memini Sidona uenire. Et,

Qualis eram cum primã aciẽ Præneſtc ſub ipſa Straui.

Et de furto uel pœna Caci tota narratio. Nec uetuſtiſſima tacuit, quin & ipſa notitiæ noſtræ autoris ſui imitator ingereret.

Nanq; ferunt luctu Cygnum Phaëthontis amati.

Et ſimilia.

Quæ diuerſitas catalogorum ſit apud Vergilium & Homerum. CAPVT XV.

VBi uerò enumerantur auxilia, quem Græci catalogũ uocant, eundem autorem ſuum conatus imitari, in nõnullis paululum à grauitate Homerica deuiauit. Primũ, Quòd Homerus prætermiſſis Athenis, ac Lacedæmonijs, uel ipſis Mycenis, unde erat rector exercitus, Bœotiã in catalogi ſui capite locauit: non ob loci aliquam dignitatẽ, ſed notiſſimum promontoriũ ad exordium ſibi enumerationis elegit. Vnde progrediens modo mediterranea, modo maritima iuncta deſcribit. Inde rurſus ad utrunque ſitum cohærentium locorum diſciplina deſcribentis, uelut iter agentis accedit. Nec ullo ſaltu cohærẽtiam regionum *uiandi *in libro ſuo hiare permittit: ſed hoc * hiandi more procedens, redit unde digreſſus eſt: & ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur. Contrà, Vergilius nullum in cõmemorandis regionibus ordinem ſeruat, ſed locorum ſeriem ſaltibus lacerat. Adducit primum Cluſio & Coſis Maſſicum. Abbas hunc ſequitur, manu Populoniæ Iluæq; comitatus. Poſt hos Aſilam miſêre Piſæ. Quæ in quàm longinqua ſint Hetruriæ parte, notius eſt quàm ut annotandum ſit. Inde mox redit Cærete, & Pyrgos, & Grauiſcas, loca urbi proxima, quibus ducem Aſturem dedit. Hinc rapit illum*

pit illum Cygnus ad Liguriam, Ocnus Mantuam. Sed nec in catalogo auxiliorũ Turni, ſi uelis ſitum locorum mente percurrere, inuenies illùm continentiam regionum ſecutum. Deinde Homerus omnes quos in catalogo enumerat, etiã pugnãtes uel proſpera uel ſiniſtra ſorte commemorat. Et cùm uult dicere occiſos quos catalogo non inſeruit, non hominis ſed multitudinis nomen inducit. Et quoties multam necẽ ſignificare uult, meſſem hominũ factam dicit: nulli certum nomen facilè extra catalogum, uel addens in acie, uel detrahens. Sed Maro noſter anxietatem huius obſeruationis omiſit. Nam & in catalogo nominatos præterit in bello, & alios nominat antè non dictos. Sub Maßico duce mille manus iuuenũ ueniſſe dixit, qui mœnia Cluſi, quiq́; Coſas liquere. Deinde Turnus naui fugit, qua rex Cluſinis aduectus Oſinius oris, quem Oſinium nunquàm antè nominauit. Et nunc ineptum eſt, regem ſub Maßico militare. Præterea nec Maßicus, nec Oſinius in bello penitus apparent. Sed & illi quos dicit, fortemq́; Gyam, fortemq́; Sereſtũ, pulcher quoq; Equicolus, & Mauortius Hæmon, & fortißimus Vmbro, & Virbius Hippolyti proles pulcherrima bello, nullũ locũ inter pugnantium agmina, uel glorioſa, uel turpi cõmemoratione meruerũt. Aſtur, itemq́; Cupauo, & Cygnus inſignis Cygni Phaëthontisq́; fabulis nullam pugnæ operã præſtant: cùm Aleſus & Sacrator ignotißimi pugnent, & Atinas antè nõ dictus. Deinde in his quos nominat, fit ſæpe apud ipſum incauta confuſio. In nono Corinæum ſternit Aſilas. Deinde in duodecimo Ebuſum Corinæus interficit.

Obuius ambuſtum torrem Corinæus ab ara
Corripit, & uenienti Ebuſo plagamq́; ferenti
Occupat os.

Sic &

Sic & Numam, quem Niſus occîdit, poſtea Aeneas perſequitur, Forteḿq; Numam. *Camertem in decimo Aeneas ſternit, at in duodecimo Iuturna formam aßimulata Camerti. Clorea in undecimo occîdit Camilla, in duodecimo Turnus. Palinurus Iaſides, & Iapyx Iaſides, quæro an fratres ſint. Hyrtacides eſt, Hippocoon, & rurſus Hyrtacides Corynæum ſternit Aſilas. Sed potuerunt duo unũ nomen habuiſſe. Vbi eſt illa in his caſibus* Homeri *cautio?*

Iliad. 2. *apud quem cùm duo Aiaces ſint, modo dicit:* ὀϊλῆος ταχὺς Αἴας: modo, Τελαμώνιος Αἴας. *Item alibi:*

ἶσον θυμὸν ἔχοντε ὁμώνυμοι.

Nec deſinit, quos iungit nomine, inſignibus ſeparare: ne cogatur lector ſuſpiciones de uarietate appellationis agitare. Deinde in catalogo ſuo curauit Vergilius *uitare faſtidium: quod* Homerus *alia ratione non cauit, eadem figura ſæpe repetita.* οἱ δ᾽ ἀσπληδὸν ἔναιον. οἱ δ᾽ εὔβοιαν ἔχον. οἵ τ᾽ ἄργος τ᾽ εἶχον, οἵ τ᾽ εἶχον κοίλην λακεδαίμονα κητώεσσαν. *Hîc autem uariat, uelut dedecus, aut crimen uitans repetitionem:*

Primus init bellum Tyrrhenis Aſper ab oris.
Filius huic iuxtà Lauſus.
Poſt hos inſignem fama per gramina currum.
Tum gemini fratres.
Nec Præneſtinæ fundator.
At Meſapus equûm domitor.
Ecce Sabinorum priſco de ſanguine.
Hinc Agamemnonius.
Et te montoſæ.
Quin & Marrubia uenit de gente ſacerdos.
Ibat & Hippolyti proles.

Has copias fortaſſe putat aliquis diuinæ illi ſimplicitati præferen

præferendas. Sed neſcio quo modo Homerum repetitio illa unicè decet, & eſt genio antiqui poëtæ digna, enumerationiq; conueniens: quòd in loco mera nomina relaturus non incuruauit ſe, neque minutè torſit, deducendo ſtylum per ſingulorum uarietates: ſed ſtat in conſuetudine percenſentium, tanquam per aciem diſpoſitos enumerans. Quod non alijs quàm numerorum fit uocabulis. Et tamen egregiè ubi oportet, de nominibus ducum uariat.

Αὐτὰρ φωκήων σχέδιος καὶ ἐπίστροφος ἦρχεν
Λοκρῶν δ' ἡγεμόνευεν ὀϊλῆος ταχὺς Αἴας.
Νιρεὺς δ' αἰσύμνηθεν ἄγεν τρεῖς νῆας ἐΐσας.

Illam uerò enumerationis congeſtionem apud Homerum Maro admiratus, ita expreſſit, ut penè eum dixerim elegantius transtuliſſe.

Οἱ κνωσόν τ' εἶχον, γόρτυνά τε τειχιόεσσαν
Λύκτον μίλητόν τε καὶ ἀργινόεντα λύκαστον
Φαιστόν τε. *Et ſimilia.*

Ad quod exemplum illa Vergiliana ſunt:

Agmina denſantur campis, Argiuaq́; pubes,
Aruncæq; manus, Rutuli, ueteresq́; Sicani,
Stant Sarranæ acies, & picti ſcuta Labici.
Qui ſaltus Tyberine tuos ſacrumq́; Numici
Littus arant, Rutulosq́; exercent uomere colles
Circæumq́; iugum, quis Iuppiter Anxuris aruis
Præſidet, &c.

Quæ in utriuſque catalogis ſimilitudo, quàm crebræ apud utrunque ſententiæ. Tum in quibus ſiue caſu, ſiue ſponte ab Homero Vergilius deſciſcat, & in quibus imitationem ipſam diſsimulet.

CAPVT XVI.

VTerq; in catalogo ſuo poſt difficilimam rerum uel nominum narrationem, infert fabulam uerſibus amœniori

nioribus,ut lectoris animus recreetur. Homerus *inter enumeranda regionum & urbium nomina,facit locum fabulis,quæ horrorem ſatietatis excludant.*

Iliad.2 Οἱ δὲ πύλον τ' ἐνέμοντο, καὶ ἀρήνην ἐρατεινήν,
Καὶ θρύον ἀλφειοῖο πόρον, καὶ ἐύκλιτον αἶπυ,
Καὶ κυπαρισήεντα, καὶ ἀμφιγένειαν ἔναιον,
Καὶ πτελεὸν, καὶ ἕλος, καὶ δώριον, ἔνθά τε μοῦσαι
Αντόμεναι, θάμυριν τὸν θρήϊκα παῦσαν ἀοιδῆς
Οἰχαλίηθεν ἰόντα παρ' εὐρύτου οἰχαλιῆος.
Στεῦτο γὰρ εὐχόμενος νικησέμεν, εἴπερ ἂν αὐταὶ
Μοῦσαι ἀείδοιεν κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο.
Αἱ δὲ, χολωσάμεναι, πηρὸν θέσαν, αὐτὰρ ἀοιδὴν
Θεσπεσίην ἀφέλοντο, καὶ ἐκλέλαθον κιθαρισήν. Et *alibi:*
Τῶν μὲν τληπόλεμος δουρίκλυτος ἡγεμόνευε
Ὃν τέκεν ἀστυόχεια βίῃ ἡρακληείῃ.
Τὴν ἄγετ' ἐξ ἐφύρης ποταμοῦ ἀπὸ σελλήεντος.

Et *reliqua, quibus protraxit iucunditatem.* Vergilius *in hoc ſecutus autorẽ in priore catalogo, modò de* Auentino,*modò de* Hippolyto *fabulatur : in ſecundo,*Cygnus *ei fabula eſt.*Et *ſic amœnitas intertexta, faſtidio narrationũ medetur.*In *omnibus uerò* Georgicorum *libris, hoc idem ſumma cum elegantia fecit.*Nam *poſt præcepta, quæ natura res dura eſt,ut legentis animum uel auditum nouaret,ſingulos libros acciti extrinſecus argumenti interpoſitione concluſit:primũ de ſignis tempeſtatum, de laudatione ruſticæ uitæ ſecundum,& tertius deſinit in peſtilentiam pecorum,quarti finis eſt de* Orpheo & Ariſteo *non otioſa narratio.* Ita *in omni opere* Maronis, Homerica *elucet *lucet imitatio.* Homerus *omnem poëſin ſuam ita ſententijs farſit,ut ſingula eius* ἀποφθέγματα *uice prouerbiorum in omnium ore fungantur:ut,*

Οὐ γὰρ

—Οὐ γάρ πω τὶς ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται.

Οὐ γάρ τ' αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων.

Odyſ.1.2.& 3

Pro his in ant. hæ ſententiæ ſunt, ἀλλ' οὔπως ἅμα πάντα θεοὶ δόσαν ἀνθρώποισι, χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν. μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον, οἱ πλέονες κακίους. δειλαί τοι δειλῶν τε καὶ ἐγγύαι ἐγγυάασθαι. ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν.

Et *alia innumerabilia, quæ ſententialiter proferuntur.*

Nec *hæc apud* Vergilium *fruſtra deſideraueris:*

Non *omnia poſſumus omnes,*

Omnia *uincit amor,*

Labor *omnia uincit* Improbus,

Vſque*adeo'ne mori miſerum eſt?*

Stat *ſua cuique dies,*

Dolus *an uirtus quis in hoſte requirat?*

Et *quid quæq; ferat regio, & quid quæq; recuſet,*

Auri *ſacra fames.*

Et *ne obtundam nota referendo, mille ſententiarum taliũ, aut in ore ſunt ſingulorum, aut obuiæ intentioni legentis occurrunt.*

In *nõnullis ab* Homerica *ſecta, haud ſcio caſu'ne an ſponte* deſciſcit.* Fortunam Homerus *neſcire maluit, & ſoli decreto, quã* μοῖραν *uocãt, omnia regẽda cõmittit: adeò ut hoc uocabulum* τύχη *in nulla parte* Homerici *uoluminis nominetur.* Contrà, Vergilius *non ſolùm nouit & meminit, ſed omnipotentiã quoq; eidem tribuit: quam &* Philoſophi *qui eam nominant, nihil ſua ui poſſe, ſed decreti, ſiue prouidentiæ miniſtram eſſe uoluerunt.*

*diſceßit

Et *in fabulis ſeu in hiſtorijs nonnunquam idem facit.* Aegeon *apud* Homerũ *auxilio eſt* Ioui. Hunc *contra* Iouem *armant uerſus* Maronis. Eumedes Dolonis *proles bello præclara, animo manibus'que parentem refert: cum apud* Homerum Dolo *imbellis ſit.* Nullam *commemorationẽ de iudicio* Paridis Homerus *admittit.* Idem *uates* Ganymedem, *non ut* Iunonis *pellicem à* Ioue *raptum, ſed*

Iouialium poculorum miniſtrũ, in cœlum à Dijs aſcitum referſt, uelut θεοπρεπῶς *decorum. Vergilius tantam Deam, quod cuiuis de honeſtis fœminæ deforme eſt, uelut ſpecie uictam, Paride iudicante doluiſſe, & propter catamiti pellicatum totam gentem eius uexaſſe commemorat.*

Interdum ſic autorem ſuum diſsimulanter imitatur, ut loci inde deſcripti ſolam diſpoſitionem mutet, & faciat uelut aliud uideri. Homerus ingenti ſpiritu ex perturbatione Terræ ipſum Ditem patrem territum proſilire, & exclamare quodammodo facit.

Iliad. 20.
Δεινὸν δ' ἐβρόντησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
Ὑψόθεν, αὐτὰρ ἔνερθε Ποσειδάων ἐτίναξε
Γαῖαν ἀπειρεσίην, ὀρέων τ' αἰπεινὰ κάρηνα.
Πάντες δ' ἐσείοντο πόδες πολυπιδάκου Ἴδης,
Καὶ κορυφαί. Τρώων τε πόλις καὶ νῆες Ἀχαιῶν
Ἔδδεισεν δ' ὑπένερθεν, ἄναξ ἐνέρων Ἀϊδωνεύς.
Δείσας δ', ἐκ θρόνου ἆλτο, καὶ ἴαχε μή οἱ ὕπερθε
Γαῖαν ἀναρρήξειε Ποσειδάων ἐνοσίχθων.
Οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη,
Σμερδαλέ' εὐρώεντα, τάτε στυγέουσι θεοίπερ,
Τόσσος ἄρα κτύπος ὦρτο θεῶν ἔριδι ξυνιόντων.

Hoc Maro non narrationis, ſed parabolæ loco poſuit, ut aliud eſſe uideretur:

Non ſecus ac ſiqua penitus ui Terra dehiſcens,
Infernas reſeret ſedes & regna recludat
Pallida, Dijs inuiſa, ſuperq; immane barathrum
Cernatur, trepidentq; immiſſo lumine Manes.

Hoc quoq; diſsimulando ſurripuit. Nam cùm ille dixiſſet, Deos ſine labore uiuere, θεοὶ ῥεῖα ζώοντες, *hoc idem dixit occultiſsimè:*

Dij Iouis in tectis caſum miſerantur inanem

Ambo

Amborum, & tantos mortalibus eſſe labores.
Quibus ipſi ſcilicet carent.

Non ſatis aptè Vergiliũ feciſſe initium belli inter Troianos & Latinos. Inde, quæ ex Apollonio & Pindaro traduxerit. Quamq; Græcorũ cùm uocabulis, tum inflexione etiam ſit delectatus. CAP. XVII.

QVid Vergilio cõtulerit Homerus, hinc maximè liquet: quòd ubi rerum neceßitas exegit à Marone diſpoſitionẽ inchoandi belli, quam non habuit Homerus, quippe qui Achillis iram exordium ſibi fecerit, quæ decimo demum belli anno contigerit, laborauit ad rei nouæ partum, ceruum fortuito ſaucium fecit cauſam tumultus. Sed ubi uidit hoc leue, nimiśque puerile, dolorem auxit agreſtium: ut impetus eorũ ſufficeret ad bellum. Sed nec ſeruos Latini, & maximè ſtabulo regio curantes, atque ideo quid fœderis cũ Troianis Latinus icerit: ex muneribus equorum & currus iugalis non ignorantes, bellum generi Deûm oportebat inferre. Quid igitur? Deorum maxima deducitur è cœlo, & maxima furiarum de Tartaris aſciſcitur. Sparguntur angues uelut in ſcena parturientes furorem. Regina non ſolùm de penetralibus reuerentiæ matronalis educitur, ſed & per urbem mediam cogitur facere diſcurſus. Nec hoc cõtenta, ſyluas petit, accitis reliquis matribus in ſocietatẽ furoris. Bacchatur chorus quondam pudicus, et Orgia inſana celebrantur. Quid plura? Maluiſſem Maronem & in hac parte apud autorem ſuum, uel apud quemlibet Græcorum alium, quod ſequeretur, habuiſſe.

Alium non fruſtra dixi, quia non de unius racemis uindemiam ſibi fecit, ſed bene in rem ſuam uertit, quicquid ubicunq; inuenit imitandum: adeò, ut de Argonauticorũ quarto, quorum ſcriptor eſt Apollonius, librum Aeneidos

*ſuæ quartum totum penè formauerit : ad Didonem uel Aeneam, amatoriam continentiam Medeæ circa Iaſonem transferendo. Quod ita elegantius autore digeßit, ut fabula laſciuiẽtis Didonis, quam falſam nouit uniuerſitas, per tot tamen ſecula ſpeciem ueritatis obtineat: & pro *uero per ora omnium uolitet : ut pictores fictores'que, qui figmentis liciorum cõtextas imitantur effigies, hac materia uel maximè in efficiendis ſimulachris tanquam unico argumento decoris utantur. Nec minus histrionum perpetuis & geſtibus & cantibus celebratur. Tantum ualuit pulchritudo narrandi, ut omnes Phœniſſæ caſtitatis conſcij, nec ignari manum ſibi inieciſſe reginã, ne pateretur damnum pudoris, cõniueant tamen fabulæ : & intra conſcientiam ueri fidẽ prementes, malint pro uero celebrari, quod pectoribus humanis dulcedo fingentis infudit. Videamus utrum attigerit & Pindarum, quẽ Flaccus imitationi inacceſſum fatetur. Et minuta quidem atq; rorantia quæ inde ſubtraxit, relinquo: unum uerò locum, quẽ tentauit ex integro penè tranſcribere, uolo cõmunicare uobiſcum, quia dignus eſt, ut eum uelimus altius intueri.*

*uera

Gel. li. 17. cap. 10.

Cum Pindari carmen, quod de natura atque flagrantia montis Aetnæ compoſitum eſt, æmulari uellet, eiuſmodi ſententias & uerba molitus eſt: ut Pindaro quoq; ipſo, qui nimis opima & pingui facundia exiſtimatus eſt, inſolentior hoc quidem in loco tumidior'que ſit. Atque uti uoſmetipſos eius quod dico arbitros faciam, carmen Pindari quod eſt ſuper monte Aetna, quantulum mihi eſt memoriæ, dicam.

Κίων Δ᾽ ὐρανία συνέχει
Νιφόεσ᾽ αἴτνα πάνετες
Χιόνος ὀξείας τιθήνα,

Pindarus in Pythijs.

Τᾶς

Τᾶς, ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
Του πυρὸς ἁγνώταται
Ἐκ μυχῶν παγαὶ, ποταμοὶ
Δ᾽ ἁμέραισι μὲν προχέοντι, ῥόον καπνοῦ
Αἴθων᾽. ἀλλ᾽ ἐν ὄρφναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ, ἐς βαθεῖ-
Αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ
Κεῖνο δ᾽ ἀφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν
Δεινοτάτους ἀναπέμπει.

Audite nunc Vergilij uerſus, ut inchoaſſe eũ uerius quàm perfeciſſe dicatis.

Portus ab acceſſu uentorum immotus, & ingens
Ipſe, ſed horrificis iuxtà tonat Aetna ruinis.
Interdumq́; atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla:
Attollitq́; globos flammarum, & ſidera lambit.
Interdum ſcopulos, auulſaq́; uiſcera montis
Erigit eructans: liquefactaq́; ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq́; exæſtuat imo.

Iam principio Pindarus ueritati obſecutus, dixit quod res erat, quodq́; illhic oculis deprehenditur, interdiu fumare Aetnã, noctu flammigare. Vergilius autem dum in ſtrepitu ſonituq́; uerborum conquirendo laborat, utrunq; tempus nulla diſcretione facta cõfundit. Atq; ille Græcos quidem fontes imitatus, ignes eructare, & fluere amnes fumis, & flammarum fulua & tortuoſa uolumina in plagas maris ferri, quaſi quoſdam igneos angues luculentè dixit. At hic ueſter atram nubem turbine piceo, & fauilla fumante, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα, *interpretari uolens, craſsè & immodicè congeſsit: globos quoque flammarum, quod ille* κρουνοὺς *dixerat, duriter poſuit, &* ἀκύρως. *Hoc uerò*

inenarrabile eſt, quòd nubem atram fumare dixit turbine piceo, & fauilla candente. Non enim fumare ſolent, neque atra eſſe, quæ ſunt candentia: niſi fortè candente dixit peruulgatè & impropriè pro feruenti, non pro relucenti. Nam candens eſt à candore, non à calore dictum.

*erectari Quòd autem ſcopulos * eructari & erigi, eoſdemq́; ipſos ſtatim liquefieri & gemere, atque glomerari ſub auras dixit: hoc nec à Pindaro ſcriptum, nec unquam fando auditum: & omnium, quæ monſtra dicuntur, monſtroſiſsimum eſt. Poſtremò, Graiæ linguæ quàm ſe libenter addixerit, de crebris, quæ uſurpat, uocabulis, æſtimate: Dirus Vlyſſes, Spelæa ferarũ, Dedala tecta, Rhodopeiæ arces, Altaq́ue Panchæa, atque Getæ, atque Hebrus, atque Actias Orithyïa. Et,

Thyas ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnusq́; uocat clamore Cytheron. Et,
Non tibi Tyndaridis facies inuiſa Lacænæ. Et,
Ferte ſimul Fauniq́; pedem, Dryadesq́; puellæ. Et,
Hinc atque hinc glomerantur Oreades. Et,
Pars pedibus plaudunt choreas. Et,
–Mileſia uellera nymphæ
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore. Et,
Drymoq́;, Xantoq́;, Lygeaq́;, Phyllodoceq́;. Et,
–Melite Panopæaq́; uirgo,
Neſea, Spioq́;, Thaliaq́;, Cymodoceq́;. Et,
Alcandrumq́;, Haliumq́;, Noëmonaq́;, Prytaninq́;. Et,
Amphion Dyrcæus in Actæo Aracintho.
Et, Senior Glauci chorus, Inousq́; Palæmon.

Verſus eſt Parthenij, quo grammatico in Græcis Vergilius uſus eſt,

Γλαύκῳ καὶ νηρεῖ καὶ ἰνώῳ μελικέρτῃ.

Hic

Hic ait:

Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ. Et,

Tritoneſq; citi. *Immania cete.*

Adeò autem & declinationibus Græcis delectatur, ut Mneſthea dixerit pro Mneſtheum. Sicut ipſe alibi: Nec fratre Mneſtheo. Et pro Orpheo dicere maluerit Orphi, Græcè declinando: ut,

Orphi Calliopea, Lino formoſus Apollo. Et,

—Vidimus ô ciues Diomede. *Et talium nominum accuſatiuus Græcus eſt in e, deſinẽs. Nam ſi quis eum putat Latinè dixiſſe Diomedem, ſanitas metri in uerſu deſiderabitur. Denique omnia carmina ſua Græcè maluit inſcribere, Bucolica, Georgica, Aeneis, cuius nominis figuratio à regula Latinitatis aliena eſt.*

Quæ Vergilius tam occultè à Græcis traduxerit, ut uix unde ducta ſint, poſsit agnoſci. CAP. XVIII.

SEd de his hactenus, quorum plura omnibus, aliqua nonnullis Romanorum nota ſunt. Ad alia uenio, quæ de Græcarum literarum penetralibus eruta, nullis cognita ſunt: niſi qui Græcam doctrinam diligenter hauſerunt. Fuit enim hic poëta ut ſcrupuloſè & anxiè, ita diſsimulanter & quaſi clanculò doctus: ut multa tranſtulerit, quæ unde translata ſint, difficilè ſit cognitu. In exordio Georgicorum poſuit hos uerſus:* *illa

Liber & alma Ceres, ueſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta,
Poculaq; inuentis Acheloïa miſcuit uuis.

Nihil in his uerſibus grammaticorum cohors diſcipulis ſuis amplius tradit, niſi illud: opera Cereris effectum, ut homines ab antiquo uictu deſiſterent, & frumento pro glandibus uterentur. Liberum uerò uitis repertorem,

præſtitiſſe humano potui uinum, cui aqua admiſceretur. Cur autem Acheloum amnem potiſsimum Vergilius, cum aquam uellet intelligi, nominarit: nemo uel quærit, uel omnino ſubeſſe aliquid eruditius ſuſpicatur. Nos id altius ſcrutati, animaduertimus doctum poëtam, antiquiſsimorum Græcorum more, ſicut docebit autoritas, elocutum: apud quos propriè in aquæ ſignificatione ponebatur Achelous. Neque id fruſtra, nam cauſa quoque eius rei cum cura relata eſt. Sed priuſquàm cauſam propono, illud antiquo poëta teſte monſtrabo, hunc morem loquendi peruagatum fuiſſe, ut Acheloum pro quauis aqua dicerent. Ariſtophanes uetus comicus in comœdia Cotalo ſic ait:

Ἤμυον ἄγχιον βάρος.
Ἤτειρε γάρ τοι μ' οἶνος οὐ μιγεὶς πόμα
Ἀχελῶου.

Grauabar, inquit, uino, cui aqua non fuiſſet admiſta, id eſt, mero. Cur autem ſic loqui ſoliti ſint, Ephorus notiſsimus ſcriptor hiſtoriarũ libro ſecundo oſtendit his uerbis: Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ποταμοῖς οἱ πλησιόχωροι μόνον θύουσι, τὸν δὲ Ἀχελῶον μόνον ἅπαντας ἀνθρώπους συμβέβηκε τιμᾶν, οὐ τοῖς κοινοῖς ὀνόμασιν ἀντὶ τῶν ἰδίων, τοῦ Ἀχελόου τὴν ἰδίαν ἐπωνυμίαν ἐπὶ τὸ κοινὸν μεταφέροντας. τὸ μὲν γὰρ ὕδωρ ὅλως, ὅπερ ἐστὶ κοινὸν ὄνομα, ἀπὸ τῆς ἰδίας ἐκείνου προσηγορίας Ἀχελῶον καλοῦμεν. τῶν δὲ ἄλλων ὀνομάτων τὰ κοινὰ πολλάκις ἀντὶ τῶν ἰδίων ὀνομάζομεν, τοὺς μὲν Ἀθηναίους Ἕλληνας, τοὺς δὲ Λακεδαιμονίους Πελοποννησίους ἀποκαλοῦντες. τούτου δὲ τοῦ ἀπορήματος οὐδὲν ἔχομεν αἰτιώτερον εἰπεῖν, ἢ τοὺς ἐκ Δωδώνης χρησμούς, σχεδὸν γὰρ ἐφ' ἅπασιν αὐτοῖς προσάγειν ὁ θεὸς εἴωθεν Ἀχελώῳ θύειν, ὥστε πολλοὶ νομίζοντες οὐ τὸν ποταμὸν τὸν διὰ τῆς Ἀκαρνανίας ῥέοντα, ἀλλὰ τὸ σύνολον ὕδωρ Ἀχελῶον ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ

καλεῖσθαι

καλεῖσθαι, ἰδίου ᾶ) τὰς τοῦ θεοῦ προσηγορίας. σημεῖον δέ, ὅτι πρὸς τὸ θεῖον ἀναφέροντες οὕτω λέγειν εἰώθαμεν. μάλιστα γὰρ τὸ ὕδωρ Ἀχελῷον προσαγορεύομεν ἐν τοῖς ὅρκοις, καὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς, καὶ ἐν ταῖς θυσίαις, ἅπερ πάντα περὶ τοὺς θεούς.

Poteſt'ne lucidius oſtendi Acheloum à Græcis ueteribus pro quacunque aqua dici ſolitum? Vnde doctiſsimè Vergilius ait, uinum Acheloo Liberum patrem miſcuiſſe. Ad quam rem etſi ſatis teſtium eſt, cum Ariſtophanis comici, & Ephori hiſtorici uerba prodiderimus: tamẽ ultrà progrediemur. Didymus enim grammaticorum facilè eruditiſsimus, poſita cauſa, quam ſuperius Ephorus dixit, alteram quoque adiecit his uerbis: Ἄμεινον δ' ἐκεῖνο λέγειν ὅτι διὰ τὸ πάντων ποταμῶν πρεσβύτατον εἶναι Ἀχελῷον, τιμὴν ἀπονέμοντας αὐτῷ τοὺς ἀνθρώπους πάντα ἁπλῶς τὰ νάματα τῷ ἐκείνου ὀνόματι προσαγορεύειν, ὁ γοῦν Ἀκουσίλαος διὰ τῆς πρώτης ἱστορίας δεδήλωκεν, ὅτι Ἀχελῷος πάντων τῶν ποταμῶν πρεσβύτατος, ἔφη γάρ, Ὠκεανὸς δὲ γαμεῖ Τηθὺν ἑαυτοῦ ἀδελφήν, τῶν δὲ γίνονται τρισχίλιοι ποταμοί, Ἀχελῷος δὲ αὐτῶν πρεσβύτατος καὶ τετίμηται μάλιστα.

Licet abunde iſta ſufficiãt, ad probationem moris antiqui, quo ita loquendi uſus fuit, ut Achelous commune omnis aquæ nomen haberetur: tamen his quoque & Euripidis nobiliſsimi tragœdiarum ſcriptoris addetur autoritas, quam idem Didymus grammaticus in his libris quos τραγῳδουμένης λέξεως ſcripſit, poſuit his uerbis: Ἀχελῷον πᾶν ὕδωρ Εὐριπίδης φησὶν ἐν Ὑψιπύλῃ, λέγων γὰρ περὶ ὕδατος ὄντος σφόδρα πόρρω τῆς Ἀκαρνανίας, ἐν ᾗ ἐστὶ ποταμὸς Ἀχελῷος φησὶ δείξω μὲν Ἀργείοισιν Ἀχελῴου ῥόον.

Sunt in libro ſeptimo illi uerſus, quibus Hernici populi, & eorum nobiliſsima, ut tunc erat, ciuitas Anagnia enumerantur:

Aeneid. 7. *–Quos diues Anagnia paſcit,*

Quos Amaſene pater: non illis omnibus arma,
Nec clypei, curruſ'ue ſonant. pars maxima glandes
Liuentis plumbi ſpargit: pars ſpicula geſtat
Bina manu: fuluosq; lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti: ueſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis, crudus tegit altera pero.

Hunc morem in Italia fuiſſe, ut uno pede calceato, altero nudo iretur ad bellum, nuſquam adhuc quod ſciam reperi: ſed eam Græcorum nonnullis conſuetudinem fuiſſe, locupleti autore iam palàm faciam. In qua quidem re mirari eſt poëtæ huius occultiſsimam diligentiam. Qui cùm legiſſet Hernicos, quorum eſt Anagnia, à Pelaſgis oriundos, appellatosq; ita à Pelaſgo quodam duce ſuo, qui Hernicus nominabatur: morem, quem de Aetolia legerat, Hernicis aſsignauit, qui ſunt uetus colonia Pelaſgorum. Et Hernicum quidem hominem Pelaſgum ducem Hernicis fuiſſe Iulius Higinus in libro ſecundo urbium, non paucis uerbis probat. Morem uerò Aetolis fuiſſe uno tantummodo pede calceato in bellum ire, oſtendit clariſsimus Euripides, ſcriptor tragicus. In cuius tragœdia quæ Meleager inſcribitur, nuntius inducitur deſcribens, quo quiſque habitu fuerit ex ducibus, qui ad aprum capiendum conuenerant. In eo hi uerſus ſunt:

Τελαμὼν δὲ χρυσοῦν αἰετὸν πέλτης ἔπι
Πρόβλημα θηρὸς, βότρυσι δ᾽ ἔστεφεν κάρα,
Σαλαμῖνα κοσμῶν πατρίδα τὴν εὐδαίμονα.
Καὶ πρὸς δὲ μίσημ᾽ ἀρκὰς ἀταλάντη κύνας.
Καὶ τόξ᾽ ἔχουσα, πελέκεως δὲ δίστομον
Γένυ, πέπλ᾽ ἀλλακάταιος. οἱ δὲ θεστίου
Παῖδες τὸ λαιὸν ἴχνος ἀνάρβυλοι ποδὸς

Τὸν

Τὸν δ᾽ ἐν πεδίλοις, ὡς ἐλαφρίζον γόνυ
Ἔχοιεν, ὃς δὴ πᾶσιν Αἰτωλοῖς νόμος.

Animaduertis diligentiſsimè uerba Euripidis à Marone ſeruata? Ait enim ille:

Τὸ λαιὸν ἴχνος ἀνάρβυλοι ποδός.

Et eundem pedem nudum Vergilius quoq; dixit, Veſtigia nuda ſiniſtri Inſtituere pedis. In qua quidem re, quò uobis ſtudium noſtrum magis comprobetur, non reticebimus rem paucißimis notam, reprehenſum Euripidem ab Ariſtotele, qui ignorantiam iſtud Euripidis fuiſſe contendit. Aetolos enim non læuum pedem habere nudum, ſed dextrum. Quod ne affirmem potius quàm probem, Ariſtotelis uerba ponam ex libro, quem de poëtis ſecundo ſuprà ſcripſit, in quo de Euripide loquens, ait:

Τοὺς δὲ Θεστίου κούρους τὸν μὲν ἀριστερὸν πόδα, φησὶν Εὐριπίδης ἐλθεῖν ἔχοντας ἀνυπόδετον, λέγει γοῦν ὅτι τὸ λαιὸν ἴχνος ἦσαν ἀνάρβυλοι ποδὸς, τὸν δ᾽ ἐν πεδίλοις ὃς ἐλαφρίζον γόνυ ἔχοιεν, ὡς δὴ πᾶν τοὐναντίον ἔθος τοῖς Αἰτωλοῖς, τὸν μὲν γὰρ ἀριστερὸν ὑποδέδενται, τὸν δὲ δέξιον ἀνυποδετοῦσι, δεῖ γὰρ οἶμαι τὸν ἡγούμενον ἔχειν ἐλαφρὸν ἀλλ᾽ οὐ τὸν ἐμμένοντα.

*Cum hæc ita ſint, uidetis tamen, Vergilium Euripide autore, quàm Ariſtotele uti maluiſſe. Nam ut hæc ignorauerit, uir tam anxiè doctus, minimè crediderim. Iure*autem prætulit Euripidem. Eſt enim ingens ei cum Græcarum tragœdiarum ſcriptoribus familiaritas: quod uel ex præcedentibus licet, uel ex his quæ mox dicētur, opinari.* * Ariſtoteli

De aliis locis, quos Vergilius à Græcis ſumpſerit, quarto & nono Aeneidos. CAP. XIX.

IN libro quarto in deſcribenda Eliſſæ morte, ait quod ei crinis abſciſſus eſſet, his uerſibus: Aeneid. 4.

Nondum illi flauum Proſerpina uertice crinem

Abſtul

Abſtulerat, Stygioq́; caput damnauerat Orco.

Deinde Iris à Iunone miſſa abſcidit ei crinem, & ad Orcum refert. Hanc *Vergilius non de nihilo fabulam fingit, ſicut* Aurelius, *uir aliâs doctiſſimus,* Cornutus *extimat, qui adnotationem eiuſmodi appoſuit, his uerſibus:* Vnde *hæc hiſtoria, ut crinis auferendus ſit morientibus, ignoratur. Sed aſſueuit poëtico more aliqua fingere, ut de aureo ramo.* Hæc Cornutus. *Sed me pudet quòd tantus uir,* Græcarum *etiam doctiſſimus literarum, ignorauit* Euripidis *nobiliſſimam fabulam* Alceſtim. *In hac enim fabula, in ſcenam* * Orcus *inducitur gladium geſtans, quo crinem abſcidit* Alceſtidi, *& ſic loquitur:*

* *al. Charon*

Loquitur Charon.

Πόλλ᾽ ἂν σὺ λέξας, οὐδὲν ἂν πλέον λάβοις.
Ἡ δ᾽ οὖν γυνὴ κάτεισιν εἰς ᾅδου δόμους.
Στείχω δ᾽ ἐπ᾽ αὐτὴν, ὡς κατάρξωμαι ξίφει.
Ἱερὸς γὰρ οὗτος τῶν κατὰ χθονὸς θεῶν,
Ὅτου τόδ᾽ ἔγχος κρατὸς ἁγνίσει τρίχα.

Proditum eſt, ut opinor, quem ſecutus Vergilius, *fabulam abſcindendi crinis induxerit:* ἁγνίσαι *autem* Græcè *dicūt* Dijs *conſecrare.* Vnde *poëta ueſter ait, ex* Iridis *perſona:*

–Hunc ego Diti
Sacrum iuſſa fero, teq́; iſto corpore ſoluo.

Nunc quia pleraq; omnia, quæ ſuprà dixi, inſtructa autoritate Tragicorum *probaui: id quoq;, quod à* Sophocle *tractū eſt, annotabo. In libro enim quarto* Vergilius Eliſſam *facit, poſtquàm ab* Aenea *relinquitur, uelut ad* Sacricolarum Sagarumq́; *carmina, & deuotiones fugientem: & inter cætera ait, ſedandi amoris gratia herbas quæſitas, quæ æneis falcibus ſecarētur.* Hæc *res non ne quæſtione digna eſt, unde* Vergilio *æneæ falces in mentem uenerint?* Ponam *itaque* Vergilianos *uerſus, mox & inde* Sophoclis,

Sophoclis, quos Maro æmulatus eſt:

Falcibus & meſſæ ad lunam quæruntur ahenis,
Pubentes herbæ, nigri cum lacte ueneni.

Sophoclis autem tragœdia id de quo quærimus, etiam titulo præfert. Inſcribitur enim ῥιζοτόμοι : *in qua Medeam deſcribit maleficas herbas ſecantē: ſed auerſam, ne ui noxij odoris ipſa interficeretur: & ſuccum quidem herbarum in cados æneos refundentem, ipſas autem herbas æneis falcibus execantem. Sophoclis uerſus hi ſunt:*

Ἡ δ' ἐξοπίσω χερὸς ὄμμα τρέπουσα
Ὀπὸν ἀργινεφῆ στάζοντα τομῆς
Καλκέοισι κάδοις δέχεται. *Et paulò poſt:*
Αἱ δὲ καλύπτραι κίσαι ῥιζῶν κρύπτουσι τομὰς,
Ἃς ἡ δὲ βοῶσα ἀλαλαζομένη γημνὴ
Καλκέοισιν ἤμα δρεπάνοις.

Hæc Sophocles: quo autore ſine dubio Vergilius protulit æneas falces. Omnino autem ad rem diuinam pleraque ænea adhiberi ſolita, multa indicio ſunt: & in his maximè ſacris, quibus delinire aliquos, aut deuouere, aut denique exigere morbos uolebant. Taceo illud Plautinum, cum ait: Mecum habet pagus, morbus, æs: & quod alibi Vergilius,

–Curetum ſonitus, crepitantiaq; æra.

Sed Carminij curioſißimi, & docti uerba ponam: qui in libro de Italia ſecundo ſic ait: Prius itaq; & Tuſcos æneo uomere uti, cum conderentur urbes, ſolitos, in traiectitijs eorum ſacris inuenio: & in Sabinis ex ære cultros, quibus ſacerdotes tonderentur. Poſt hæc Carminij uerba, longum fiat, ſi uelim percenſere, quàm multis in locis Græcorum uetuſtißimi æris ſonos, tanquam rem ualidißimā, adhibere ſoliti ſunt. Sed præſenti opere docuiſſe nos ſufficit, falces

æneas

Maroni æneas *Maronis, exemplo Græci autoris inductas.*

In libro nono Vergilius poſuit hos uerſus:

Stabat in egregijs Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera,
Inſignis facie: genitor quem miſerat Arcens,
Eductum matris luco Symetia circum
Flumina, pinguis ubi implacabilis ara Palici.

Quis hic Palicus Deus, uel potius qui dij Palici, nam duo ſunt, apud nullum penitus autorem Latinum quod ſciam reperi: ſed de Græcorum penitiſsimis literis hãc hiſtoriam eruit Maro. Nam primum ut Symetus fluuius, cuius in his uerſibus meminit, in Sicilia eſt, ita & dij Palici in Sicilia coluntur: quos primum omnium Aeſchylus tragicus, uir utiq; Siculus, in literas dedit. Interpretationem quoq; nominis eorum, quam Græci ἐτυμολογίαν *uocant, expreßit uerſibus ſuis. Sed priuſquàm uerſus Aeſchyli ponam, paucis explananda eſt hiſtoria Palicorum. In Sicilia Symetus fluuius eſt. Iuxta hunc Nympha Thalia compreſſu Iouis grauida, metu Iunonis optauit, ut ſibi terra dehiſceret: quod & factum eſt. Sed ubi uenit tempus maturitatis infantum, quos aluo illa geſtauerat, recluſa terra eſt, & duo infantes de aluo Thaliæ progreßi, emerſerunt: appellatiq; ſunt Palici,* ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι, *quoniam prius in terram merſi, denuo inde reuerſi ſunt. Nec longè inde lacus breues ſunt, ſed immenſùm profundi, aquarum ſcaturigine ſemper ebullientes, quos incolæ* Crateræ *crateras uocant, & nomine Dellos appellant, fratresq; eos Palicorum extimant, & habentur in cultu maximo. Præcipueq; circa exigẽdum iuxta eos iuſiurandum, præſens & efficax numen oſtenditur. Nam cùm furti negati, uel eiuſcemodi rei fides quæritur, & iuſiurandum à*

ſuſpec

ſuſpecto petitur: uterq; ab omni contagione mundi ad crateras accedũt, accepto prius fideiuſſore à perſona quæ iuratura eſt, de ſoluendo eo quod peteretur, ſi addixiſſet euẽtus. Illhic inuocato loci numine, teſtatũ faciebat eſſe iurator, de quo iuraret. Quòd ſi fideliter faceret, diſcedebat illæſus: Si uerò ſubeſſet iureiurando mala cõſciẽtia, mox in lacu amittebat uitam falſus iurator. Hæc res ita religionem fratrum commendabat, ut crateres quidem implacabiles uocarentur. Nec ſine diuinatione eſt Palicorũ templum. Nam cùm Siciliam ſterilis annus areſeciſſet, diuino Palicorum reſponſo admoniti Siculi, heroi cuidam certum ſacrificium celebrauerunt, & reuertit ubertas. Qua gratia Siculi omne genus frugum congeſſerunt in aram Palicorum. Ex qua ubertate ara ipſa pinguis uocata eſt. Hæc eſt omnis hiſtoria, quæ de Palicis eorumq; fratribus in Græcis tantummodo literis inuenitur: quas Maro, non minus quàm Latinas, hauſit. Sed hæc quæ diximus, autoritatibus approbãda ſunt. Aeſchyli tragœdia eſt, quæ inſcribitur Aetna. In hac cum de Palicis loqueretur, ſic ait:

Τί δῆθεν αὐτοῖς ὄνομα τίθενται βροτοί;
Σεμνοὺς παλίκους Ζεὺς ἐφίεται καλεῖν.
ἦ καὶ παλίκων εὐλόγως μένει φάτις.
Πάλιν γὰρ ἵκουσ᾽ ἐκ σκότους τοῦγ᾽ ἐς φάος. *Hæc Aeſchylus.*

Callias autẽ in ſeptima hiſtoria de rebus Siculis ita ſcribit: Ἡ δὲ Ἐρύκη τῆς μὲν Γελώας ὅσον ἐνενήκοντα στάδια διέστηκεν. ἐπιεικῶς δὲ χερρός ἐστιν τό τ᾽ ὄρος καὶ τὸ παλαιὸν σικελῶν γεγενημένη πόλις, ὑφ᾽ ἣ καὶ τοὺς δέλλους καλουμένους εἶναι συμβέβηκεν. οὗτοι δὲ κρατῆρες δύο εἰσίν, οὓς ἀδελφοὺς τῶν παλίκων οἱ σικελιῶται νομίζουσι. τὰς δὲ ἀναφορὰς τῶν πομφολύγων παραπλησίας βραζούσαις ἔχουσι. *Hactenus Callias. Polemon uerò in libro qui inſcribitur* περὶ τῶν ἐν σικελίᾳ θαυμαζομένων

μαζομένων ποταμῶν, *ſic ait*: Οἱ δὲ παλικοὶ προσαγορευόμενοι παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις, αὐτόχθονες θεοὶ νομίζονται. ὑπάρχουσι δὲ τούτων ἀδελφοὶ κρατῆρες χαμαίζηλοι, προσιέναι δὲ ἁγνεύοντας χρὴ πρὸς αὐτοὺς ἀπό τε παντὸς ἄγους καὶ συνουσίας, ἔκ τε καινῶν ἐνδυμάτων. Φέρεται δὲ ἀπ' αὐτῶν ὀσμὴ βαρεῖα θείου, καὶ τοῖς πλησίον ἱσταμένοις καρηβάρησιν ἐμποιοῦσα δεινήν. τὸ δὲ ὕδωρ ἐστὶ θολερὸν, καὶ τὴν χρόαν ὁμοιότατον χαμαιρύπῳ λευκῷ. Φέρεται δὲ κολπούμενόν τε καὶ παφλάζον, οἷαί εἰσιν αἱ δῖναι τῶν ζεόντων ἀναβολάδην ὑδάτων. Φασὶ δ' εἶναι καὶ τὸ βάθος ἀπέραντον τῶν κρατήρων τούτων, ὥστε καὶ βοῦς ἐμπεσόντας ἠφανίσθαι, καὶ ζεῦγος ὀρικὸν ἐλαυνόμενον, ἔτι δὲ φορβάδας ἐναλλομένας. ὅρκος δέ ἐστι τοῖς σικελιώταις μέγιστος καθηραμένων τῶν προκληθέντων. οἱ δὲ ὁρκωταὶ γραμμάτιον ἔχοντες, ἀγορεύουσι τοῖς ὁρκουμένοις περὶ ὧν ἀπαιτήσουσι τὸν ὅρκον, ὁ δὲ ὁρκούμενος θαλλὸν κραδαίνων, ἐστεμμένος, ἄζωστος καὶ μονοχίτων, ἐφαπτόμενος τοῦ κρατῆρος ἐξ ὑποβολῆς δίεισι τὸν ὅρκον, καὶ ἂν μὲν ἐμπεδώσῃ τοὺς ῥηθέντας ὅρκους, ἀσινὴς ἄπεισιν οἴκαδε. παραβάτης δὲ γενόμενος τῶν θεῶν, ἐμποδὼν τελευτᾷ. τούτων δὲ γινομένων ἐγγυητὰς ὑπισχνοῦνται καταστήσειν τοῖς ἱερεῦσιν, ἐὰν τι νεαρὸν γένηται κάθαρσιν ὀφλισκάνουσι τοὺς περιγινομένους, περὶ δὲ τὸν τόπον τοῦτον ᾤκησαν παλικηνοὶ πόλιν ἐνώνυμον τούτων τῶν δαιμόνων παλικηνήν. *Hæc Polemon Sed & Xenagoras in tertia hiſtoria ſua de loci diuinatione ita ſcribit*: Καὶ σικελῶν τῆς γῆς ἀφορούσης, ἔθυσάν τινι ἥρωϊ, προστάξαντος αὐτοῖς τοῦ ἐκ παλικῶν χρηστηρίου, καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς εὐφορίας, πολλοῖς δώροις τὸν βωμὸν τῶν παλικῶν ἐνέπλησαν.

Abſoluta eſt(exiſtimo)& autoribus idoneis aſſerta explanatio Vergiliani loci: quem literatores noſtri nec obſcurum putant, contenti uel ipſi ſcire uel inſinuare diſcipulis, Palicum Dei eſſe cuiuſdam nomen. Quis ſit autem

Deus iſte, uel unde ſit dictus, tam neſciunt, quàm ſcire nolunt: quia nec ubi quærant ſuſpicantur, quaſi Græcæ lectionis expertes.

De Gargaris & Myſia ex primo Georgicon.
CAPVT XX.

NEc illos uerſus relinquemus intactos, qui ſunt in primo γεοργικῶν:

Humida ſolſtitia, atq; hyemes orate ſerenas,
Agricolæ, hyberno lætiſsima puluere farra,
Lætus ager, nullo tantum ſe Myſia cultu
Iactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.

Senſus hic cum uideatur obſcurior, pauloq; perplexius, quàm poëtæ huius mos eſt, pronuntiatus, tamen habet in ſe animaduertendam quæſtionem ex Græca antiquitate uenientem, quæ ſint iſta Gargara, quæ Vergilius eſſe uoluit fertilitatis exemplar. Gargara hæc igitur ſunt in Myſia, quæ eſt Helleſponti prouincia. Sed ſignificatio nominis, & loci duplex eſt. Nam & cacumen montis Idæ, & oppidum ſub eodem mõte hoc nomine uocantur. Homerus ſignificationem cacuminis ita poſuit:

Ἴδην δ' ἵκανεν πολυπίδακα μητέρα θηρῶν Iliad. 8
Γάργαρον.

Hic Gargarum pro excellentiſsimo montis loco accipi conuenire & ipſe ſenſus indicium facit, nam de Ioue loquitur. Sed & alibi, eodem Homero teſte, manifeſtius exprimitur.

Ὣς ὁ μὲν ἀτρέμας εὗδε πατὴρ ἀνὰ γαργάρῳ ἄκρῳ,

Et Epicharmus uetuſtiſsimus poëta in fabula quæ inſcribitur, Troës, ita poſuit:

Ζεὺς ἄνα ναίων γάργαρ' ἀγάννιφα.

Ex his liquidò claret, Gargara cacumen Idæ montis ap-

pellitari. Pro oppido autem Gargara qui dixerint, enumerabo. Ephorus notiſsimus hiſtoriarum ſcriptor, in libro quinto ſic ait:

Μετὰ δὲ τὴν ἄσσον ἐστι γάργαρα πλησίον πόλις.

Nec Ephorus ſolus, ſed etiam Phileas uetus ſcriptor, in eo libro qui inſcribitur Aſia, ita meminit:

Μετὰ ἄσσον πόλις ἐστιν ὄνομα γάργαρα,
Ταύτης ἔχεται Ἄντανδρος.

Arati etiam liber Elegion fertur, in quo de Diotimo quodam poëta ſic ait:

Αἰάζω Διότιμον ὃς ἐν πέτρῃσι κάθηται
Γαργαρέων παισὶ βῆτα καὶ ἄλφα λέγων.

Ex his uerſibus etiam ciuium nomen innotuit, quia Gargares uocantur. Cùm igitur conſtet, Gargara nunc pro montis cacumine, nunc pro oppido ſub eodem monte poſito accipienda: Vergilius non de ſummo monte, ſed de oppido loquitur. Cur tamen Gargara poſuerit, ut locum frugum feracem, requiramus. Et omnem quidem illam Myſiam opimis ſegetibus habitam ſatis conſtat, ſcilicet ob humorem ſoli. Vnde Vergilius in ſupradictis uerſibus cum dixiſſet, Humida ſolſtitia, intulit, Nullo tantum ſe
* atq; ſi diceret Myſia cultu Iactat: * atque diceret: Omnis regio quæ opportunos habuerit humores, æquiparabit fœcunditates aruorum Myſiæ. Sed Homerus cùm ait: Ἴδην δ᾽ ἵκανε πολυπίδακα: humidum deſignat ſubiacentem monti agrum. Nam polypidaca ſignificat fontibus abundantem. Vnde hæc Gargara tanta frugum copia erant: ut qui magnum cuiuſque rei numerum uellet exprimere, pro multitudine immenſa, Gargara nominaret. Teſtis Alcæus, qui in Cœlo tragœdia ſic ait:

Ἐτύγχανον μὲν ἀγρόθεν πλείστους φέρων

Eis τὴν

Εἰς τὴν ἑορτὴν ὅσον οἷον εἴκοσι
Ὁρῶ δ᾽ ἄνωθεν γάργαρ᾽ ἀνθρώπων κυκλῷ.

Gargara (ut uidetis) manifeſtè poſuit, pro multitudine. Nec aliter Ariſtomenes ἐν μύθοις, ἔνδον γὰρ ἡμῖν ἐστὶν ἀνδρῶν γάργαρα. Ariſtophanes autem comicus compoſito nomine ex arena & Gargaris, innumerabilem (ut eius lepos eſt) numerum conatur exprimere. In fabula enim Acharnenſium ait:

Ὅσα δὴ δέδηγμαι τὴν ἐμαυτοῦ καρδίαν.
Ἥσθην δὲ βαιά. πάνυ δὲ βαιά. τέτταρα.
Ἃ δ᾽ ὠδυνήθην, ψαμμοκοσιογάργαρα.
Φέρ᾽ ἴδω τί δ᾽ ἥσθην ἄξιον χαιρηδόνος.

*Arenam autẽ ſeorſum pro multis Varro ſæpe in Menippeis ſuis poſuit. Sed Ariſtophanes adiecit Gargara, ad ſignificationem numeroſitatis innumeræ. Eſt ergo ſecundum hæc ſenſus horum uerſuum talis: Cùm ea ſit anni temperies, ut hyems ſerena ſit, ſolſtitium uerò imbricum: fructus optimè proueniunt. Hæc autem adeò agris neceſſaria ſunt: ut ſine ijs, nec illi natura fœcundiſsimi Myſiæ agri reſponſuri ſint opinioni fertilitatis, quæ de his habetur. Addit Myſiæ nominatim Gargara: quòd ea urbs poſita in imis radicibus Idæ montis, defluentibus inde humoribus irrigetur: poßitq; uideri, ſolſtitiales imbres non magnopere deſiderare. Hoc in loco ad fidem ſenſui faciendam, quòd uliginoſa ſint non ſola Gargara prouinciæ montis, ſed & uniuerſæ Myſiæ arua, adhiberi poteſt teſtis Aeſchylus: Μύσι ἐπίῤῥοαί. Quid de Græcis in hoc loco traxerit, diximus. Addemus præterea hoc cum iucunditatis gratia: & ut liqueat Vergilium noſtrum undique ueterum ſibi ornamenta traxiſſe, unde hoc dixerit:

*ψαμμακόσια

–Hyberno lætiſsima puluere farra.

In libro enim uetuſtiſsimorum carminum, qui ante omnia quæ à Latinis ſcripta ſunt, compoſitus ferebatur, inuenitur hoc ruſticum uetus canticum: Hyberno puluere, uerno luto, grandia farra Camille metes.

De poculorum generibus. CAP. XXI.

Ex diuerſis Vergilij locis.

NOmina poculorum Vergilius plerunq; Græca ponit, ut carcheſia, ut cymbia, ut cantharos, ſcyphos.

De carcheſijs ita:

–Cape Mæonij carcheſia Bacchi,
Oceano libemus, ait. Et alibi:
Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho.

De cymbijs:

Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte.

De cantharo:

Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.

De ſcyphis:

Et ſacer impleuit dextram ſcyphus.

Poculorū uaria genera.

Ea autem cuius figuræ ſint, quis'ue eorum fecerit mentionem, nemo quærit: contenti ſcire, huiuſmodi eſſe pocula. Et ſcyphos quidem, cantharosq; conſueta uulgi nomina, ferendum ſi tranſeant. Sed de carcheſijs, cymbijs'que quæ apud Latinos haud ſcio an unquam reperias, apud Græcos autem ſunt rariſsima, non uideo cur non cogantur inquirere, quid ſibi noua, & peregrina Græca nomina uelint.

Carcheſium.

Eſt autem carcheſium poculum Græcis tantummodo notum. Meminit eius Pherecydes in libris hiſtoriarū: aitq; Iouem Alcumenæ pretium cōcubitus carcheſium aureum dono dediſſe. Sed Plautus inſuetum nomen reliquit, aitq;

Patera.

in fabula Amphitryone, paterā datam: cùm longè utriuſq; poculi figura diuerſa ſit. Patera enim, ut & ipſum nomē indicio eſt, planum ac patens eſt, Carcheſium uerò procerum.

rum,& circa mediam partem compreſſum, anſatum mediocriter, anſis à ſummo ad infimum pertingẽtibus. Aſclepiades autẽ, uir inter Græcos apprimè doctus ac diligẽs, carcheſia à nauali re exiſtimat dicta. Ait enim naualis ueli partem inferiorem Pateram uocari: at circa mediam ferme partem τράχηλον *dici, ſummam uerò partem Carcheſium nominari: & inde diffundi in utrunq; ueli latus, eaq; cornua uocantur. Nec ſolus Aſclepiades meminit huius poculi, ſed & alij illuſtres poëtæ, ut Sappho, quæ ait:*

Κοινῇ δ᾽ ἄρα πάντες καρχήσι᾽ ἔχον,
Καὶ ἔλειβον. ἀράσαντο δὲ πάμπαν
Εσλὰ τῷ γαμβρῷ. *Cratinus:*
Θύρσον, κροκωτὸν ποικίλον καρχήσι.

Sophocles, in fabula quæ inſcribitur Tyro:

Πρὸς τὴν τράπεζαν φάσκων
Προσεληλυθέναι τοὺς δράκοντας καὶ
Γένεσθαι περὶ τὰ σιτία καὶ τὰ
Καρχήσια.

Hæc de carcheſijs ignoratis Latinitati, & à ſola Græcia celebratis. Sed nec cymbia in noſtro ſermone reperies. Eſt enim à Græcorum paucis relatum. Philemon notiſſimus comicus in Phaſmate ait:

Επεὶ δὲ ἡ ῥοδὴ κυμβίον ἀκράτου
Κατασέσεικεν ὑμῖν ἄνω.

Anaxandrides etiam comicus in fabula ἐν ἀγροίκοις:

Μεγάλ᾽ ἴσως ποτήρια, προπινόμενα
Καὶ μετ᾽ ἀκράτου
Κυμβί᾽ *ἐκάρωσεν ὑμᾶς. *ἐκάκωσεν

Meminit eius & Demoſthenes in oratiõe, quæ eſt ĩ Midiã: ἐπ᾽ ἀστράβης δὲ ὀχούμενος ἐξ ἀργύρας εὐβοίας χλανίδας δὲ καὶ κύμβια ἔχων, ὧν ἐπιλαμβάνονται οἱ πεντηκοστολόγοι.

Cymbia autem hæc(ut ipſius nominis figura indicat) diminutiuè à cymba dicta:quod & apud Græcos, *& apud nos ab illis trahentes,nauigij genus eſt.*Ac *ſanè animaduerti ego apud* Græcos *multa poculorum genera à re nauali cognominata, ut carcheſia ſuprà docui, ut hæc cymbia,pocula procera,ac nauibus ſimilia.*Meminit *huius poculi* Eratoſthenes,*uir lõgè doctiſsimus,in epiſtola ad* Agetorem Lacedæmonium,*his uerbis:*

In antiquo ſequẽtia citantur in hũc modum: κρατῆρα παρέστησαν οὐκ ἀργυροῦν οὐδὲ λιθοκόλλητον, ἀλλὰ τῆς κωλιάδος γῆς τοῦτον δὲ ὁσάκις ἐπιπληρώσαιεν ἀποσπένδοντες τοῖς θεοῖς οἰνοχόουν ἐφεξῆς βάπτοντες τῷ κυμβίῳ. Eſt autem totus locus expoſit⁹ ab Atheneo in 11.

Θαυμάζουσι δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ πῶς κύαθον μὴ κεκτημένος, ἀλλὰ κυμβίον μόνην φιάλην προσεκέκτητο, δοκεῖ δή μοι, τὸ μὲν τῆς τῶν ἀνθρώπων χρείας ἕνεκα, τὸ δὲ τῆς τῶν θεῶν τιμῆς ἐς τὴν κτῆσιν παρειληφέναι. Fuerũt *qui cymbium à ciſſymbio per ſyncopam dictum extimauerunt.* Ciſſymbij *autem(ut de* Homero *taceam,qui hoc poculum* Cyclopi *ab* Vlyſſe *datum memorat)multi faciunt mẽtionem:uoluntq́; nonnulli propriè ciſſymbium ligneũ eſſe poculum ex hedera,id eſt,* κισσοῦ. Et Nicãder *qdã* Colophonius *in* 1.*Aetolicõ *ſic ait:*

*Hyalicon

Ἐν τῇ ἱεροποιίῃ τοῦ διδυμαίου Διὸς κισσοῦ σπονδοποιέονται πετάλοισιν. Οτεν τὰ ἀρχαῖα ἐκπώματα κισσύβια φωνέεται.

Sed & Callimachus *memunit huius poculi:*

Καὶ γὰρ ὁ Θρηϊκίην μὲν ἀπήνατο χανδὸν ἄμυστιν
Ζωροποτεῖν, ὀλίγῳ δ' ἥδετο κισσυβίῳ.
Τῷ μὲν ἐγὼ τόδ' ἔλεξα περιστείχοντος ἀλείσου
Τὸ τρίτον.

Qui autem ciſſymbium ex hedera factum poculum οἷον εἰ κισσινὸν *dici arbitrantur,* Euripidis *autoritate niti uidentur,qui in**Andromeda *ſic ait:*

* Andromacha

Πᾶς δὲ ποιμένων ἔῤῥει λεὼς
Ὁ μὲν γάλακτος κίσσινον φέρων σκύφος,
Πόνων ἀναψυκτῆρ', ὁ δ' ἀμπέλων γάνος.

Cantharus. *Hæc de cymbio.Sequitur ut quando cantharũ & poculi, & naui*

& nauigij genus eſſe ſuprà diximus, probetur exẽplis. Et pro poculo quidem nota res eſt, uel ex ipſo Vergilio, qui aptiſsimè propriũ Liberi patris poculum aſsignat Sileno. Sed id, ut ſuprà polliciti ſumus, etiam pro nauigio poni ſolitum, debemus oſtendere. Menander in Nauclero:

Ἥκει λιπὼν αἰγαίων ἁλμυρὸν βάθος
Θεόφιλος, ἡμῖν ὦ Στράτων, ὡς ἐν καλὸν,
Τὸν υἱὸν εὐτυχοῦντα καὶ σεσωσμένον
Πρῶτος δ' ἐγώ σοι τόν δ' ἐχρύσου κάνθαρον,
Ποῖον, τὸ πλοῖον, οὐ γὰρ μ' οἶδας σ' ἄθλιε.

Et ſacer impleuit dextram ſcyphus. Scyphus Herculis poculum eſt, ita ut Liberi patris cantharus. Herculem uerò fictores ueteres non ſine cauſa cum poculo fecerunt: & nonnunquam quaſſabundum, & ebrium: non ſolum quòd is heros bibax fuiſſe perhibetur, ſed etiam quòd antiqua hiſtoria eſt, Herculem poculo tanquam nauigio uentis immenſa maria tranſiſſe. Sed de utraque re pauca ex Græcis antiquitatibus dicam. Et multibibum heroa iſtum fuiſſe, ut taceam quæ uulgo nota ſunt, illud non obſcurum argumentum eſt, quòd Ephippus in Buſiride inducit Herculem ſic loquentem: οὐκ οἶδα μ' ὄντα πρὸς θεῶν, Τιρύνθιον; Ἀργεῖον, οἱ μεθύοντες αἰὲν τὰς μάχας πάσας μάχονται. Scyphus.

Eſt etiam hiſtoria nõ adeò notiſsima: nationem quandam hominum fuiſſe prope Heracleam ab Hercule conſtitutam Cylicranorum: compoſito nomine, ἀπὸ τοῦ κύλικος, quod poculi genus nos una litera immutata calicem dicimus. Poculo autem Herculem uectum, ad Ἐρύθειαν Hiſpaniæ inſulã nauigaſſe, & *Panyaſis egregius ſcriptor Græcorum dicit, & Pherecides autor eſt: quorum uerba ſubdere ſuperſedi, quia propiora ſunt fabulæ, quàm hiſtoriæ. Ego tamen arbitror nõ poculo Herculem maria tranſ- Calix. *ἐγὔ]ηρα *Pimaſtis

 uectum,

uectum, ſed nauigio cui ſcypho nomen fuit: ita ut ſuprà cantharum, & carcheſium, & à cymbis deriuata cymbia, omnia hec aſſeruimus eſſe nauigiorum uocabula.

De aliis quibuſdam locis Vergilii. CAP. XXII.

NOmina quoq; Vergilius nonnunquam & ex antiquiſſimis Græcorum hiſtorijs mutuatur. Scitis apud illum unam ex comitibus Dianæ Opin uocari. Quod nomen uulgò fortaſſe temere impoſitum, uel etiã fictum putatur ab ignorantibus, ingenioſum poëtam, cognomen, quod à ueteribus Græcis ſcriptoribus ipſi Dianæ fuerat impoſitum, comiti eius aſſignare uoluiſſe: Sed Vergilius ſic ait:

Velocem intereà ſuperis in ſedibus Opin
Vnam ex uirginibus ſocijs ſacraq; caterua
Compellabat, & has triſtis Latonia uoces
Ore dabat. *Et infrà:*
At triuiæ cuſtos iandudum in montibus Opis.

Opin, inquit, comitem & ſociam Dianæ. Sed audite unde Vergilius hoc nomen acceperit: qui (ut dixi) quod epitheton ipſiuſce legerat, ſociæ eius impoſuit. Alexander Aetolus, poëta egregius, in libro qui inſcribitur Muſæ, refert quanto ſtudio populus Epheſius dedicato templo Dianæ curauerit præmijs propoſitis, ut qui tunc erant poëtæ ingenioſiſſimi, in Deam carmina diuerſa componerent. In his uerſibus Opis non comes Dianæ, ſed Diana ipſa uocata eſt. Loquitur autem (ut dixi) de populo Epheſio.

Ἀλλ' ὅγε πευθόμενος πάγχυ γραικοῖσι μελέδων
Τιμόθεον κιθάρης ἴδμονα καὶ μελέων
Υἱὸν Θερσάνδροιο τὸν ἤνεσεν ἀνέρα σίγλων
Χρυσείων ἱερὴν πάντοτε χιλιάδα
Ὑμνῆσαι ταχέων ὦπιν βλητῆραν ὀϊστῶν.

Appa

Apparuit, ni fallor, Opin Dianam dictam, & Vergilium de nimia doctrina hoc nomen in eius comitem tranſtuliſſe.

Exceſſere omnes adytis ariſq; relictis Dij.

*Hoc unde Vergilius dixerit, nullus inquirit, ſed conſtat illum de Euripide traxiſſe, qui in fabula Troadibus inducit *Apollinem, cùm Troia capienda eſſet, iſta dicentem:*

*Neptunum

Ἐγὼ δὲ νικῶμαι γὰρ ἀργείας θεοῦ
Ἥρας, ἀθάνας θ᾽ αἳ συνεξεῖλον φρύγας,
Λείπω τὸ κλεινὸν ἴλιον, βωμούς τ᾽ ἐμούς.
Ἐρημία γὰρ πόλιν ὅταν λάβῃ κακή,
Νοσεῖ τὰ τῶν θεῶν, οὐδὲ τιμᾶσθαι θέλει.

In antiq. citatur initiũ modo tertij uerſus: λεί-πω τὸ κλεινὸν ἴλιον, quæ ſunt Neptuni uerba apud poëtam.

Qui uerſus docent unde Vergilius uſurpauerit diſceßiſſe Deos à ciuitate iam capta. Nec hoc ſine autoritate Græcæ uetuſtatis eſt, quod ait:

Ipſa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem.

Euripides enim inducit Mineruam uentos contra Græcorum claſſem à Neptuno petentem, dicentemq; debere illum facere, quod Iupiter fecerit, à quo in Græcos fulmen acceperit.

Apud Vergilium Pan niueo lanæ munere Lunam illexiſſe perhibetur, in nemora alta uocans: Munere ſic niueo lanæ, ſi credere dignum eſt, & reliqua. In hoc loco Valer. Probus, uir perfectißimus notat, neſcire ſe hanc hiſtoriam ſiue fabulam, quo referat autore. quod tantum uirum fugiſſe miror. Nam Nicander huius eſt autor hiſtoriæ, poëta, quem Didymus grãmaticorum omnium quiq; ſint, quiq; fuerint, inſtructißimus, fabuloſum uocat. Quod ſciẽs Vergilius adiecit, Si credere dignũ eſt: adeò ſe fabuloſo uſum autore fatetur. In tertio libro curſim legitur, neq; unde translatum ſit, quæritur:

Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo

Prædixit, &c.

In talibus locis grãmatici excuſantes imperitiam ſuam, inuentiones has ingenio magis, quàm doctrinæ Maronis aßignant: nec dicunt eum ab alijs mutuatum, ne nominare autores cogantur. Sed affirmo doctißimum uatẽ etiam in hoc Aeſchylum eminentißimum tragœdiarum ſcriptorem ſecutum, qui in fabula, quæ Latina lingua Sacerdotis inſcribitur, ſic ait:

Στέλλοιν ὅπως τάχιστα ταῦτα γὰρ
Ζεὺς ἐγκαθίει λοξίᾳ θεσπίσματα. *Et alibi:*
Πατρὸς προφήτης ἐστὶ λοξίας Διός.

Ecquid clarum factum, inde ſumpſiſſe Vergilium, quod Apollo ea uaticinetur, quæ ſibi Iupiter fatur? Probatum'ne uobis eſt, Vergilium, ut ab eo intelligi non poteſt, qui ſonum Latinæ uocis ignorat: ita nec ab eo poſſe, qui Græcam non hauſerit, extrema ſatietate, doctrinam? Nam ſi faſtidium facere non timerem, ingentia poteram uolumina his quæ à penitißima Græcorũ doctrina transtuliſſet, implere. Sed ad fidem rei propoſitæ, relata ſufficient.

FINIS LIBRI QVINTI.

MAC

MACROBII AV-
RELII THEODOSII
uiri conſularis & illuſtris, Saturnaliorum liber ſextus.

Quos uel ex dimidio ſui, uel ſolidos etiã uerſus, ab antiquis Latinis poëtis ſit mutuatus Vergilius. CAP. I.

HIC Prætextatus: Mirum, inquit, in modum digeßit Euſtathius, quæ de Græca antiquitate carmini ſuo Vergilius inſeruit. Sed meminimus uiros inter omnes noſtra ætate longè doctißimos, Furium, Cecinnamq; Albinum, promiſiſſe ſe prodituros, quid idem Maro de antiquis Romanis ſcriptoribus traxerit. Quod nunc ut fiat, tempus admonet. Cumq; omnibus idem placeret, tum Furius Albinus: Etſi uereor, ne dum oſtendere cupio, quantum Vergilius noſter ex antiquorum lectione profecerit: & quos ex omnibus flores, uel quæ in carminis ſui decorem ex diuerſis ornamenta libauerit: occaſionem reprehendendi uel imperitis, uel malignis miniſtrem: exprobrantibus tanto uiro alieni uſurpationem: nec conſiderantibus, hunc eſſe fructum legendi, æmulari ea quæ in alijs probes: & quæ maximè inter alio rum dicta mireris, in aliquem uſum tuum opportuna deriuatione conuertere: quod & noſtri tam inter ſe, quàm à Græcis, & Græcorum excellentes inter ſe ſæpe fecerũt. Et ut de alienigenis taceã, poſſem pluribus edocere, quantum ſe mutuò compilarint bibliothecæ ueteris autores. Quod tamen opportunè aliâs (ſi uolentibus uobis erit) probabo. Vnum nunc exemplum proferam, quod ad probanda

banda, quæ aſſero, penè ſufficiet. Afranius enim togatarũ ſcriptor, in ea togata, quæ Compitalia inſcribitur, non inuerecundè reſpondens arguentibus, quòd plura ſumpſiſſet à Menandro: Fateor, inquit, ſumpſi, non ab illo modò, ſed ut quiſq; habuit, quod conueniret mihi, quodq́; me nõ poſſe melius facere credidi: etiam à Latino. Quòd ſi hæc ſocietas, & rerum communio, poëtis, ſcriptoribusq́; omnibus inter ſe exercenda conceſſa eſt, quis fraudi Vergilio uortat, ſi ad excolendum ſe quædam ab antiquioribus mutuatus ſit? Cui etiam gratia hoc nomine eſt habenda, quòd nõnulla ab illis in opus ſuum, quod æternò manſurum eſt, transferendo, fecit ne omnino memoria ueterum deleretur: quos (ſicut præſens *tempus oſtendit) non ſolum neglectui, uerùm etiam riſui habere iam cœpimus. Deniq; & iudicio transferendi, & modo imitandi, conſecutus eſt: ut quod apud illum legerimus alienum, aut *illius eſſe malimus: aut melius hîc quàm ubi natum eſt, ſonare miremur. Dicam itaq; primum, quos ab alijs traxit uel ex dimidio ſui uerſus, uel penè ſolidos: poſt hoc locos integros cum parua quadam mutatione translatos: ſenſus´ue ita tranſcriptos, ut unde eſſent eluceret: immutatos alios, ut tamen origo eorum non ignoraretur. Poſt hæc, quædam de his, quæ ab Homero ſumpta ſunt, oſtendam non ipſum ab Homero tuliſſe, ſed prius alios inde ſumpſiſſe: & hunc ab illis, quos ſine dubio legerat, tranſtuliſſe.

*ſenſus

*aliud

Vergilius:

Vertitur intereà cœlum, & ruit Oceano nox.

Ennius in ſexto:

Vertitur intereà cœlum cum ingentibus ſignis.

Vergilius:

Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Ennius

Ennius in primo:

Qui cœlum uerſat ſtellis fulgentibus aptū. Et in tertio:

Cœlum proſpexit ſtellis fulgentibus aptū. Et in *nono: *decimo

Hic nox præceſſit ſtellis ardentibus apta.

Vergilius:

Conciliumq́; uocat Diuûm pater atq; hominum rex.

Ennius in ſexto:

Tum cum corde ſuo Diuûm pater atq; hominum rex,
Effatur.

Vergilius:

Eſt locus, Heſperiam Graij cognomine dicunt.

Ennius in primo:

Eſt locus, Heſperiam quam mortales perhibebant.

Vergilius:

Tuq́; ô Tybri tuo genitor cum flumine ſancto.

Ennius in primo:

Teq́; pater Tyberine tuo cum flumine ſancto.

Vergilius:

Accipe, daq́; fidem. ſunt nobis fortia bello Pectora.

Ennius in primo:

Accipe, daq́; fidem, fœdusq́; feri bene firmum.

Vergilius:

Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.

Ennius in primo:

Cum Superûm lumen nox intempeſta teneret.

Vergilius:

Tu tamen intereà calido mihi ſanguine pœnas
Perſolues.

Ennius in primo:

Nec pol homo quiſquam faciet iam impunè animatus
Hoc, niſi tu: nam mi calido das ſanguine pœnas.

Vergil

Vergilius:

-Concurrunt undiq; telis Indomiti agricolæ.

Ennius in tertio:

Poſtquàm deſeſſi ſunt, ſtant, & ſpargere ſeſe
Haſtis, anſatis concurrunt undiq; telis.

Vergilius:

-Summa nituntur opum ui.

Ennius in quarto:

Romani ſcalis ſumma nituntur opum ui. Et in XVI.
Reges per regnum, ſtatuaſq;, ſepulchraq; quærunt.
Aedificant nomen, ſumma nituntur opum ui.

Vergilius:

Et mecum ingentis oras euoluite belli.

Ennius in ſexto:

Quis potis ingentis oras euoluere belli?

Vergilius:

Ne qua meis dictis eſto mora, Iuppiter hac ſtat.

Ennius in ſeptimo:

Non ſemper ueſtra euertit, nunc Iuppiter hac ſtat.

Vergilius:

Inuadunt urbem ſomno, uinoq; ſepultam.

Ennius in octauo:

Nunc hoſtes uino domiti, ſomnoq; ſepulti.

Vergilius:

Tollitur in cœlum clamor, cunctiq; Latini.

Ennius in decimoſeptimo:

Tollitur in cœlum clamor tum exortus utriſq;.

Vergilius:

Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.

Ennius in ſexto:

Explorant Numidæ, totam quatit ungula terram.

Et in

Et in octauo:

Cùm ſequitur, ſummo ſonitu quatit ungula terram.

Et in decimoſeptimo:

It eques, & plauſu caua concutit ungula terram.

Vergilius:

Vnus qui nobis cunctando reſtituit rem.

Ennius in duodecimo:

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem.

Vergilius:

Corruit in uulnus, ſonitum ſuper arma dederunt.

Ennius in decimoſexto:

Concidit, & ſonitum ſimul inſuper arma dederunt.

Vergilius:

Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras.

Lucretius in ſecundo:

Cùm primum aurora reſpergit lumine terras.

Vergilius:

Flammarum longos à tergo inuoluere tractus.

Lucretius in ſecundo:

Non'ne uides longos flammarum ducere tractus?

Vergilius:

-Ingeminant abruptis nubibus ignes.

Lucretius in ſecundo:

Nunc hinc, nunc illhinc abruptis nubibus ignes.

Vergilius:

-Belli ſimulachra ciebat.

Lucretius in ſecundo:

Componunt, complent, belli ſimulachra cientur.

Vergilius:

-Simulachraq; luce carentum.

Lucretius in quarto:

–Cùm ſæpe figuras
Contuimur miras, ſimulachráq; luce carentum.

Vergilius:

Aſper acerba tuens retrò redit.

Lucretius in quinto:

Aſper acerba tuens immani corpore ſerpens.

Vergilius:

Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

Furius in primo Annalium:

Interea Oceani linquens Aurora cubile.

Vergilius:

Quod genus hoc hominũ? quæ'ue hunc tam barbara morẽ
Permittit patria?

Furius in ſexto:

Quod genus hoc hominum Saturno ſancte create?

Vergilius:

Rumoresq́; ſerit uarios, ac talia fatur.

Furius in decimo:

Rumoresq́; ſerunt uarios, ac multa requirunt.

Vergilius:

Nomine quenq; uocans, reficitq́; in prælia pulſos.

Furius in decimo:

quenq; Nomine quoq; ciet, dictorum tempus adeſſe
Commemorat. Deinde infrà:
Confirmat dictis, ſimul atq; exuſcitat acreis
Ab bellandum animos, reficitq́; ad prælia mentes.

Vergilius:

Dicite Pierides, non omnia poſſumus omnes.

*Lucilius *Lucretius in quinto:

Maior erat natu, non omnia poſſumus omnes.

Verg

Vergilius:

Diuerſi circunſpiciunt, hoc acrior idem.

Pacuuius in Medea.

Diuerſi circunſpicimus, horror percipit.

Vergilius:

Ergo iter incœptum peragunt rumore ſecundo.

Sueuius in libro quinto:

Redeunt, referuntq́; petita rumore ſecundo.

Vergilius:

Nunquàm hodie effugies, ueniam quocunq; uocaris.

Næuius in equo Troiano:

Nunquàm hodie effugies, quin mea manu moriare.

Vergilius:

Vendidit hic auro patriam, dominumq́; potentem
Impoſuit: fixit leges pretio, atq; refixit.

Varius de Morte:

Vendidit hic Latium populis, agrosq́; Quiritum
Eripuit: fixit leges pretio, atq; refixit.

Vergilius:

Vt gemma bibat, & Sarano dormiat oſtro.

Varius de Morte:

Incubet & Tyrijs, atq; ex ſolido bibat auro.

Vergilius:

Talia ſecla ſuis dixerunt currite fuſis.

Catullus:

Currite ducentes ſubtegmina, currite fuſi.

Vergilius:

*Felix heu, nimium felix *ni littora tantum* *ſi
Nunquàm Dardaniæ tetigiſſent noſtra carinæ.

Catullus:

Iuppiter omnipotens, utinam non tempore primo

Gnoſia Cecropiæ tetigiſſent littora puppes.

Vergilius:

-Magna oſſa, lacertoſq́; Extulit.

*Lucilius *Ennius in decimoſeptimo:

-Magna oſſa, lacertiq́; Apparent homini.

Vergilius:

-Placidam per membra quietem Irrigat.

Furius in primo:

-Mitemq́; rigat per pectora ſomnum. Et,

Lucretius in quarto:

Nunc quibus ille modis ſomnus per mẽbra quietẽ Irrigat.

Vergilius:

-Camposq́; liquentes.

Lucretius in ſexto de mari ſimile:

-Et liquidam molem, camposq́; natantes.

Vergilius:

-Et geminos duo fulmina belli Scipiadas.

Lucretius in tertio:

Scipiades belli fulmen, Carthaginis horror.

Vergilius:

-Et ora Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.

Lucretius in ſecundo:

-Fœdo pertorquent ora ſapore.

Vergilius:

Morte obita qualeis fama eſt uolitare figuras.

Lucretius in primo:

Cernere uti uideamur eas, audireq́; coràm,
Morte obita, quorum tellus amplectitur oſſa.

Hinc eſt & illud Vergilianum:

Et patris Anchiſæ gremio complectitur oſſa.

Verg

Vergilius:

-Ora modis attollens pallida miris.

Lucretius in primo:

Sed quædam ſimulachra modis pallentia miris.

Vergilius:

Tum gelidus toto manabat corpore ſudor.

Ennius in decimoſexto:

Tunc timido manat ex omni corpore ſudor.

Vergilius:

Labitur uncta uadis abies.

Ennius in decimoquarto:

Labitur uncta carina, uolat ſuper impetus undas.

Vergilius:

-Ac ferreus ingruit imber.

Ennius in octauo:

Haſtati ſpargunt haſtas, fit ferreus imber.

Vergilius:

-Apicem tamen incita ſummum Haſta tulit.

Ennius in decimoſexto.

Tamen inde uolans ſecum abſtulit haſta Inſigne.

Vergilius.

Puluerulentus eques furit, omnes arma requirunt.

Ennius in ſexto.

Balatum pecudes quatit, omnes arma requirunt.

Vergilius.

Nec uiſu facilis, nec dictu affabilis ulli.

Actius in Philoctete.

Quem neq; tueri contrà, neq; affari queas.

Vergilius.

Aut ſpolijs ego iam raptis laudabor opimis,
Aut leto inſigni.

Accius in armorum iudicio.

Nam trophæum ferre me à forti uiro, pulchrum eſt.
Si autem & uincar: uinci à tali, nullum eſt probrum.

Vergilius.

-Nec, ſi miſerum fortuna Sinonem
Finxit: uanum etiam mendacemq́; improba finget.

Accius in Telepho.

Nam ſi à me regnum fortuna, atq; opes
Eripere quiuit, & uirtutum nequiuit.

Vergilius.

Diſce puer uirtutem ex me, uerumq́; laborem:
Fortunam ex alijs.

Accius in armorum iudicio.

Virtuti is par, diſpar fortunis patris.

Vergilius.

-Iamiam nec maxima Iuno,
Nec Saturnius hæc oculis pater aſpicit æquis.

Actius in Antigona.

Iamiam neq; Dij regunt,
Neq; profectò Deûm ſummus rex omnibus curat.

Vergilius.

Nũ capti potuere capi? num incẽſa cremauit Troia uiros?

Ennius in 10. cum de Pergamis loqueretur.

Quæ neq; Dardanijs campis potuere perire:
Nec cùm capta, capi: nec cùm combuſta, cremari.

Vergilius.

Multi præterea, quos fama obſcura recondit.

Ennius in Alexandro.

Multi alij aduentant, paupertas quorum obſcurat nomina.

Vergilius.

Audentes fortuna iuuat.

Ennius

Ennius in ſeptimo.

Fortibus eſt fortuna uiris data.

Vergilius.

-Recoquunt patrios fornacibus enſes:
Et curuæ rigidum falces conflantur in enſem.

Lucretius in 5.

Inde minutatim proceßit ferreus enſis,
*Verſaq; in*obſcurum ſpecies eſt falcis ahenæ.* *obſcœnum

Vergilius.

Pocula ſunt fontes liquidi, atq; exercita curſu Flumina.

Lucretius in 5.

Ad ſedare ſitim fluuij fonteſq; uocabant.

Vergilius.

Quos rami fructus, quos ipſa uolentia rura
Sponte tulere ſua, carpſit.

Lucretius in 5.

Quod ſol, atq; imbres dederant, quod terra crearat
Sponte ſua: ſatis id placarat pectora donum.

Quos locos aut integros, aut paucis admodum immutatis, ex antiquis Latinis ſcriptoribus Vergilius tranſtulerit: quoſq; ita mutauerit, ut origo tamen eorum facile deprehendatur. CAP. II.

POſt uerſus ab alijs, uel ex integro, uel ex parte tranſlatos: uel quædam immutando uerba, tanquam ſucco alio tinctos: nunc loculos locis componere ſedet animo: ut unde formati ſint, quaſi de ſpeculo, cognoſcas.

Vergilius.

Nec ſum animi dubius, uerbis ea uincere magnum
Quàm ſit, & anguſtis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnaßi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor: iuuat ire iugis, quà nulla priorum

Caſtaliam molli diuertitur orbita cliuo.

Lucretius in 1.

Nec me animi fallit, quàm ſint obſcura, ſed acri
Percuſsit thyrſo laudis ſpes magna meum cor:
Et ſimul incuſsit ſuauem mi in pectus amorem
Muſarum, quo nunc inſtinctus mente uigenti,
Auia Pieridum peragro loca, nullius antè Trita ſŏlo.

Accipe & alterum locũ Maronis, illi unde traxerat comparandum: ut eundem colorem, ac penè ſimilem ſonum loci utriuſque reperias.

Vergilius:

Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Manè ſalutantum totis uomit ædibus undam:
Nec uarios inhiant pulchra teſtudine poſtes. Et mox:
At ſecura quies, & neſcia fallere uita,
Diues opum uariarum: at latis otia fundis,
Speluncæ, uiuiq; lacus: at frigida Tempe,
Mugitusq; boum, mollesq; ſub arbore ſomni.
Non abſunt illhic ſaltus, ac luſtra ferarum:
Et patiens operum paruoq; aſſueta iuuentus.

Lucretius in 2.

Si non aurea ſunt iuuenum ſimulachra per ædes,
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut ſuppeditentur,
Nec domus argento fulgens, auroq; renidens,
*tecta *Nec citharam reboant laqueata, aurataq; *templa:*
Cùm tamen inter ſe proſtrati in gramine molli,
Propter aquæ riuum, ſub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus iucundè, corpora curant:
Præſertim cum tempeſtas arridet, & anni
Tempora conſpergunt uiridanteis floribus herbas.

Vergil

Vergilius in Georg.

Non umbræ altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata mouere animum: non qui per ſaxa uolutus
Purior electro campum petit amnis.

Lucretius in 2.

Nec teneræ ſalices, atq; herbæ rore uigentes,
Fluminaq́; ulla queunt ſummis labentia ripis
Oblectare animum, ſubitamq́; auertere curam.

Ipſius uerò peſtilentiæ, quæ eſt in tertio Georgicon, color totus, & liniamenta penè omnia tracta ſunt de deſcriptione peſtilentiæ, quæ eſt in ſexto Lucretij. Nam Vergiliana incipit:

Hic quondam morbo cœli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas: totoq́; autumni incanduit æſtu:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum.

Lucretij uerò ſic incipit:

Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æſtus
Finibus in Cecropis funeſtos reddidit agros:
Vaſtauitq́; uias, exhauſit ciuibus urbem.

Sed quatenus totum locum utriuſque ponere, ſatis longum eſt: excerpam aliqua, ex quibus ſimilitudo geminæ deſcriptionis apparet. Vergilius:

Tum uerò ardentes oculi, atq; attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis: imaq́; longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, & oppreſſas fauces premit aſpera lingua.

Lucretius.

Principiò caput incenſum feruore gerebant,
Et duplices oculos ſuffuſa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinſecus atro
Sanguine, & ulceribus uocis uia ſepta coibat.

 Atq;

Atq; animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu grauis, aſpera tactu.

Vergilius ſicat.

Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus. Et quæ darent ſigna, ſuprà retulit idem.

Demiſſæ aures, inſertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & attactu tractanti dura reſiſtit.

Lucretius.

Multáq; prætereà mortis tunc ſigna dabantur.
Perturbata animi mens in mœrore metúq;:
Triſte ſupercilium: furioſus uultus, & acer:
Sollicitæ porrò, plenæq; ſonoribus aures:
Creber ſpiritus, ac ingens, raróq; coortus:
Sudoriſq; madens per collum ſplendidus humor.
*contacta *Tenuia ſputa minuta croci *contracta colore:*
Salſáq; per fauces raucas uix edita tuſsis.

Vergilius in Georg.

Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenæos, ea uiſa ſalus morientibus una.
Mox erat hoc ipſum exitio.

Lucretius.

Nec ratio remedi communis certa dabatur.
Quod nam alijs dederat uitalis aëris auras
Voluere in ore licere, & cœli templa tueri,
Hoc alijs erat exitio, lætúmq; parabat.

Vergilius.

Prætereà nec iam mutari pabula refert,
Quæſitæq; nocent artes, ceſſere magiſtri.

Lucretius.

Nec requies erat ulla mali; defeſſa iacebant

Corpora

Corpora: muſſabat tacito medicina timore.

Vergilius.

Ipſis eſt aër auibus non æquus: & illæ
Præcipites alta uitam ſub nube relinquunt.

Lucretius.

Nec tamen omnino temere illis ſedibus ulla
Comparebat auis: nec triſtia ſecla ferarum
Exibant ſyluis: languebant pleraq; morbo,
Et moriebantur.

Non'ne uidentur* nobis membra deſcriptionis ex uno fonte manaſſe? Sed rurſus locos alios comparemus. *uobis hæc membra

Vergilius.

–Gaudent perfuſi ſanguine fratrum:
Exilioq́; domos, & dulcia limina mutant.

Lucretius in tertio.

Sanguine ciuili rem conflant, diuitiasq́;
Conduplicant auidi, cædem cæde accumulantes,
Crudeles gaudent in triſti funere fratris.

Vergilius.

–Multa dies, uariusq́; labor mutabilis æui
Rettulit in melius: multos alterna reuiſens
Luſit, & in* ſolido rurſus fortuna locauit. *ſolio

Ennius in octauo.

–Multa dies in bello conficit unus.
Et rurſus multæ fortunæ forte recumbunt.
Haudquaquam quenquam ſemper fortuna ſecuta eſt.

Vergilius Aeneid. 12.

O' præſtans animi iuuenis, quantùm ipſe feroci
Virtute exuperas, tantò me impenſius æquum eſt
Conſulere, atq; omneis metuentem expendere caſus.

Actius in Antigona.

Quantò magis te iſtiuſmodi eſſe intelligo,
Tantò Antigona magis me par eſt tibi
Conſulere,& parcere.

Vergilius.

O' lux Dardaniæ, ſpes ô fidiſſima Teucrûm.& reliqua.

Ennius in Alexandro.

O' lux Troiæ germane Hector,
*Quò *Quid ita cum tuo lacerato corpore miſer?
Aut qui te ſic reſpectantibus tractauere nobis?

Vergilius Georg.3.

Fræna Pelethronij Lapythæ gyrosq; dedêre
Impoſiti dorſo,atq; equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo,& greſſus glomerare ſuperbos.

Varius de Morte.

Quem non ille ſinit lentæ moderator habenæ,
Quà uelit ire, ſed anguſto prius ore coërcens,
Inſultare docet campis, fingitq; morando.

Vergilius in Bucol.

Talis amor Daphnin,qualis cùm feſſa iuuencum
Per nemora,atq; altos quærendo bucula lucos,
Propter aquæ riuum uiridi procumbit in ulua
Perdita,nec ſeræ meminit decedere nocti.

Varius de Morte.

Ceu canis umbroſam luſtrans Cortynia uallem,
Si ueteris potuit ceruæ comprændere luſtra,
Sæuit in abſentem,& circum ueſtigia luſtrans,
Aethera per nitidum tenues ſectatur odores.
Non amnes illam medij,non ardua tardant,
Perdita nec ſeræ meminit decedere nocti.

Vergilius.

Nec te tua funera mater
Produxi, preßi'ue oculos, aut uulnera laui.

Ennius in Cteſiphonte.

Neq; terram inijcere, neq; cruenta
Conueſtire mihi corpora licuit,
Neq; miſeræ lauêre lachrymæ ſalſum ſanguinem.

Vergilius in Bucol.

Nanq; canebat uti magnum per inane coacta
Semina terrarumq́;, animæq́;, mariſq́; fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis, ut ijs exordia primis
Omnia, & ipſe tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto
Cœperit, & rerum paulatim ſumere formas.
Iamq́; nouum terræ ſtupeant luceſcere ſolem.

Lucretius in quinto, ubi de confuſione orbis ante hunc ſtatum loquitur.

His neq; tum ſolis rota cerni lumine claro
Altiuolans poterat, neq; magni ſidera mundi,
Nec mare, nec cœlum, nec deniq; terra, nec aêr,
Nec ſimilis noſtris rebus res ulla uideri.
Sed noua tempeſtas quædam, moleſq́; coorta.
Diffugere inde loci partes cœpere, pareſq́;
Cum paribus iungi res, & diſcludere mundum,
Membraq́; diuidere, & magnas diſponere partes.

Et infrà:

Hoc eſt à terris magnum ſecernere cœlum,
Et ſeorſum mare uti ſecreto humore pateret,
Seorſum item puri ſecretiq; ætheris ignis.

Et infrà:

Omnia enim magis hæc ex leuibus, atq; rotundis.

Verg

Vergilius Aeneidos 2.

Cum fatalis equus ſaltu ſuper ardua uenit
Pergama, & armatum peditem grauis attulit aluo.

Ennius in Alexandro.

Nam maximo ſaltu ſuperauit
**Grauibus armatis equus,* *Grauidus
Qui ſuo partu ardua perdat Pergama.

Vergilius.

Tum pater omnipotens, rerum cui ſumma poteſtas,
Infit, eo dicente Deûm domus alta ſileſcit,
Et tremefacta ſŏlo tellus, ſilet arduus æther.
Tum uenti poſuere, premit placida æquora pontus.

Ennius in Scipione.

Mundus cœli uaſtus conſtitit ſilentia,
Et Neptunus ſæuus undis aſperis pauſam dedit.
Sol equis iter repreßit ungulis uolantibus,
Conſiſtere amnes perennes, arbores uento uacant.

Vergilius.

Itur in antiquam ſyluam, ſtabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ, ſonat icta ſecuribus ilex,
Fraxineæq; trabes, cuneis & fißile robur
Scinditur, aduoluunt ingentes montibus ornos.

Ennius in ſexto.

Incedunt arbuſta per alta ſecuribus cædunt,
Percellunt magnas quercus, exciditur ilex.
Fraxinus frangitur, atq; abies conſternitur alta.
Pinus proceras peruertunt, omne ſonabat
Arbuſtum in fremitu ſyluai frondoſai.

Vergilius.

Diuerſi magno ceu quondam turbine uenti
Confligunt, Zephyrusq;, Notusq;, & lætus Eois

Eurus

Eurus equis.

Ennius in 17.

Concurrunt ueluti uenti cum ſpiritus Auſtri
Imbricitor, Aquiloq́; ſuo cum flamine contrà,
Inde mari magno fluctus extollere certant.

Vergilius.

Nec tamen, hæc cum ſint hominumq́; boumq́; labores
Verſando terram experti, nihil improbus anſer.

Lucretius in quinto.

Sed tamen interdum magno quæſita labore,
Cum iam per terras frondent, atq; omnia florent,
Aut nimijs torrens feruoribus æthereus Sol,
Aut ſubiti perimunt imbres gelidæq́; pruinæ,
Flabraq́; uentorum uiolento turbine uexant.

Sunt alij loci plurimorũ uerſuum, quos Maro in opus ſuum cum paucorũ immutatione uerborũ à ueteribus tranſtulit. Et quia longum eſt uniuerſos ex utroque tranſcribere, libros ueteres notabo, ut qui uolet illhic legẽdo æqualitatem locorum cõferendo miretur. In primo Aeneidos tempeſtas deſcribitur: & Venus apud Iouem queritur de periculis filij: & Iupiter eam de futurorum proſperitate ſolatur. Hic locus totus ſumptus à Næuio eſt, ex primo libro belli Punici. Illhic enim æquè Venus Troianis tempeſtate laborantibus cum Ioue queritur: & ſequuntur uerba Iouis filiam conſolantis ſpe futurorum. Item dè Pandaro & Bitia aperientibus portas, locus acceptus eſt, ex libro quintodecimo Ennij, qui induxit Hiſtros duos in obſidione erupiſſe portam, & ſtragem de obſidente hoſte feciſſe. Nec Tullio compilando, dummodo undiq; ornamenta ſibi conferret, abſtinuit. O' fama ingens, ingẽtior armis Vir Troiane. Nempe hoc ait: Aeneam famam ſuam factis fortibus

ſupergreſſum, cùm plerunq; fama ſit maior rebus. Senſus hic in Catone *Ciceronis his uerbis*: Contingebat in eo, *quod pleriſq; contrà ſolet, ut maiora omnia re, quàm fama uiderentur, id quod non ſæpe euenit, ut expectatio cognitione, aures ab oculis uincerentur.* Item: Proximus *huic longo, ſed proximus interuallo. Cicero in* Bruto: Duobus *igitur ſummis* Craſſo & Antonio L.Philippus *proximus accedebat, ſed longo interuallo, tamen proximus.*

Quos locos primum alii ex Homero tranſtulerint, inde Vergilius operi ſuo aſciuerit. CAP. III.

S*Vnt quædam apud* Vergilium, *quæ ab* Homero *creduntur tranſtuliſſe: ſed ea docebo à noſtris autoribus ſumpta, qui priores hæc ab* Homero *in carmina ſua traxerant: quod quidem ſummus* Homericæ *laudis cumulus eſt, quòd cùm ita à plurimis aduerſus eum uigilatum ſit, coactæq; omnium uires manum contrà fecerint: ille uelut pelagi rupes immota reſiſtit.* Homerus *de* Aiacis *forti pugna ait:*

Iliad. 16. Αἴας δ' οὐκέτ' ἔμιμνε, βιάζετο γὰρ βελέεσι,
Δάμνα μιν Ζηνός τε νόος, καὶ Τρῶες ἀγαυοὶ
Βάλλοντες. δεινὴν δὲ περὶ κροτάφοισι φαεινὴ
Πήληξ βαλλομένη καναχὴν ἔχε· βάλλετο δ' αἰεὶ
Καπφάλαρ' εὐποίηθ'. ὁ δ' ἀριστερὸν ὦμον ἔκαμνεν,
Ἔμπεδον αἰὲν ἔχων σάκος αἰόλον. οὐδ' ἐδύναντο
Ἀμφ' αὐτῷ πελεμίξαι, ἐρείδοντες βελέεσιν,
Αἰεὶ δ' ἀργαλέῳ ἔχετ' ἄσθματι. καδδὲ οἱ ἱδρὼς
Πάντοθεν ἐκ μελέων πολὺς ἔρρεεν. οὐδὲ πῃ εἶχεν
Ἀμπνεῦσαι. πάντῃ δὲ κακὸν κακῷ ἐστήρικτο.

Hunc *locum* Ennius *in decimoquinto ad pugnam* Cælij Tribuni *his uerſibus transfert*:

Vndiq; *conueniunt, uelut imber, tela* Tribuno
Configunt *parmam, tinnit haſtilibus umbo,*

Aerato

Aerato ſonitu galeæ, ſed nec pote quiſquam
Vndiq; nitendo corpus diſcerpere ferro.
Semper abundantes haſtas frangitq́; quatitq́;.
Totum ſudor habet corpus, multumq́; laborat.
Nec reſpirandi fit copia præpete ferro.
Hiſtri tela manu iacientes ſollicitabant.

Hinc Vergilius eundem locum de incluſo Turno gratia elegantiore compoſuit:

Ergo nec clypeo iuuenis ſubſiſtere tantum,
Nec dextra ualet, obiectis ſic undiq; telis
Obruitur: ſtrepit aßiduo caua tempora circum
Tinnitu galea, & ſaxis ſolida æra fatiſcunt.
Diſcuſſæq́; iubæ capiti, nec ſufficit umbo
Ictibus: ingeminant haſtis & Troës, & ipſe
Fulmineus Mneſtheûs: tum toto corpore ſudor
Liquitur, & piceum (nec reſpirare poteſtas)
Fulmen agit feſſos, quatit æger anhelitus artus.

Homerus ait:

Φράξαντες δόρυ δουρὶ, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ Iliad. 13.
Ἀσπὶς δ᾽ ἄρ ἀσπίδ᾽ ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ᾽ ἀνήρ.

Furius in quarto Annali:

Preſſatur pede pes, mucro mucrone, uiro uir.

Hinc Vergilius ait:

-Hæret pede pes, denſusq́; uiro uir.

Homeri eſt:

Πληθὺν δ᾽ οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ᾽ ὀνομήνω Iliad. 2.
Οὐδ᾽ εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ᾽ εἶεν
Φωνὴ δ᾽ ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

Hūc ſecutus Hoſtius poëta in libro ſecūdo belli Hiſtrici ait:

-Non ſi mihi linguæ
Centum, atq; ora ſient totidem, uocesq́; liquatæ.

Hinc

Hinc Vergilius ait:

Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraq́; centum.

Homerica deſcriptio eſt equi fugientis, in hæc uerba:

Iliad. 6. Ὡς δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ,
Δεσμὸν ἀποῤῥήξας, θείει πεδίοιο κροαίνων,
Εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋῤῥεῖος ποταμοῖο
Κυδιόων, ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
Ὤμοις ἀΐσσονται, ὁ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθώς.

Ennius hinc traxit:

* *fatus* *Et tum ſicut equus, qui de præſepibus* actus,*
Vincla ſuis magnis animis abrupit, & inde
Fert ſeſe campi per cærula lætaq́; prata
Celſo pectore, ſæpe iubam quaſſat ſimul altam,
Spiritus ex anima calida ſpumas agit albas.

Vergilius:

Qualis ubi abruptis fugit præſepia uinclis, &c.

Nemo ex hoc uiles putet ueteres poëtas, quòd uerſus eorum ſcabri nobis uidentur. Ille enim ſtylus Enniani *ſeculi auribus ſolus placebat: & diu laborauit ætas ſecuta, ut magis huic molliori ſtylo acquieſceretur. Sed ulterius non moror Cecinnam, quin & ipſe prodat, quæ meminit Maronem ex antiquitate tranſtuliſſe.*

De uocabulis Latinis, Græcis, Barbariſq́;, quibus Vergilius primus uſus eſſe uideri poſsit, cum tamen antè, & ueteres iiſdem uſi ſint. CAP. IIII.

T*Vm Cecinna*: In *uerſibus uel in locis, quantum ſibi Maro ex antiquitate quæſiuerit,* Furius *ut memor & ueteris, & nouæ autorum copiæ diſſeruit.* Ego *conabor oſtendere hunc ſtudioſiſsimum uatem, & de ſingulis uerbis ueterum aptiſsimè iudicaſſe: & inſeruiſſe lecta operi ſuo uerba, quæ nobis noua uideri facit incuria uetuſtatis.* Vt *ecce*

ecce Addita, pro inimica et infeſta, quis nõ extimet poëtã arbitrio ſuo nouum uerbum ſibi uoluiſſe fabricare? Sed non ita eſt, nam quod ait: Nec ſæuis addita Iuno Vſque aberit, id eſt, affixa, & per hoc infeſta, hoc iam dixerat Lucilius in libro 14. his uerſibus: Additus.

Si mihi non prætor ſiet additus, atq; agitet me,
Non male ſic ille, ut dico, me extenderat unus.

Vergilius.

Manè ſalutantum totis uomit ædibus undam.

Pulchrè, Vomit undam, & antiquè: nam ait Ennius: Vomere undã.

Et Tyberis flumen Vomit in mare ſalſum.

Vnde & nunc Vomitaria in ſpectaculis dicimus, unde homines glomeratim ingredientes, in ſedilia ſe fundunt. Vomitaria.
Agmen pro actu, & ductu quodam ponere nõ inelegans eſt: ut, Leni fluit agmine Tybris: imò & antiquum eſt. Ennius enim in quinto ait: Agmen.

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Quod ait crepitantibus urere flammis, non nouum uſurpauit uerbum, ſed prior Lucretius in ſexto poſuit: Crepitantibus flammis.

Nec res ulla magis quàm Phœbi Delphica laurus
Terribili ſonitu flamma crepitante crematur.

Tum ferreus haſtis Horret ager. Horret mire ſe habet. Horret ager.

Sed & Ennius in decimoquarto:

Horreſcit telis exercitus, aſper utriq;.

Et in Erechtheo:

Arma rigent, horreſcunt tela. Et in Scipione:
Sparſis haſtis longis campus ſplendet & horret.

Sed & ante omnes Homerus:

Εφρειξεν δὲ μάχη φθισίμβροτος ἐγχείῃσι Iliados. 13.
Μακρῆς, ἃς εἶχον ταμεσίχροας.

—Splendet tremulo ſub lumine pontus. Tremulum lumen.

Tremulum lumẽ de imagine rei ipſius expreſſum eſt. Sed *prior* Ennius *in* Menalippe:

Lumine ſic tremulo terra,& caua cærula candent.

Et Lucretius *in ſexto:*

Præterea Solis radijs iactatur aquai
Humor,& in lucem tremulo rareſcit ab æſtu.

Vmbracula. *Hic candida populus antro* Imminet,*& lentæ texũt umbracula uires.*Sunt *qui extiment hoc uerbum umbracula,* Vergilio *autore compoſitum, cum* Varro Rerum *diuinarum libro* 10.*dixerit, nonnullis magiſtratibus in* oppido *id genus umbraculi cõceſſum.*Et Cicero *in* quinto *de* Legibus: Vis'ne igitur (*quoniam* Sol *paululum à* Meridie *iam deuexus uidetur,neq; dũ ſatis ab his nouellis arboribus omnis hic locus* opacatur) *deſcẽdatur ad* Lirim:*eaq́; quæ reſtant,in illis alnorum umbraculis perſequamur?* Similiter *in* Bruto: *Sed ut &* Theophraſti *doctiſsimi hominis umbraculis,&c.*

Tranſmittere. T*ranſmittunt curſu campos,atq; agmina cerui*
Puluerulenta *fuga glomerant.*

Q*uod ait ſpecioſe tranſmittunt pro tranſeunt.*

Sic & Lucretius *in ſecundo:*

Et *circumuolitant equites,medioſq; repentè*
T*ranſmittunt ualido quatientes impete campos.*

Sed & Peſtanus Vibonenſis *ſic ait:*Pedibus *equos tranſmiſimus:*quod *eſt,tranſiuimus.* Q*uam tota cohors imitata,relictis* Ad *terrã defluxit equis.* Sic Furius *in primo:*

Defluere. I*lle graui ſubitò deuinctus uulnere habenas*
Miſit *equi,lapſuſq; in humum defluxit,& ãrmis*
Reddidit *æratis ſonitum.*

Diſcludere. T*um durare ſolum, & diſcludere* Nerea *ponto*
Cœperit. Ferit *aures noſtras hoc uerbum diſcludere,*

ut

ut nouum. Sed prior Lucretius in quinto:

Diffugere inde loci partes cœpere, pareſq;
Cum paribus iungi res, & diſcludere mundum.
–Paſtorem Tityre pingues
Paſcere oportet oues, deductum dicere carmen:

Deductum pro tenui & ſubtili eleganter poſitum eſt. Sic autē & Afranius in Virgine: Verbis pauculis reſpondit, triſtis uoce deducta: malleq; ſe non quieuiſſe, dixit. Item apud Cornificium: Deducta mihi uoce garrienti. Sed hæc ab illo fluxerūt, quod Pomponius in Atellana quæ Calendæ Martiæ inſcribitur, ait: Vocē deducas oportet, ut mulieris uideātur uerba: Iube modò afferatur unus, ego uocē reddā tenuē & tinnulā. et infrà: Etiam nūc uocē deducā. Deductum carmen.

–Proiectaq; ſaxa Pachyni Radimus. Proiecta, ſi ſecundum conſuetudinem dicatur, intelligitur abiecta: ſi ſecundum ueteres, proiecta porrò iactata. Alibi ait: Proiectus.

–Proiecto dum pede læuo Aptat ſe pugnæ. Sed & Siſenna in ſecundo dixit: Et Marſi propius ſuccedunt. Atque ita ſcutis proiectis, tectis ſaxa certatim lenta manibus conijciunt in hoſtes. Et in eodem: Vetus atq; ingens erat arbor ilex, quæ circum proiectis ramis maiorem partem loci ſummi tegebat. Et Lucretius in tertio:

Quamlibet immani proiectu corporis extet.
Et tempeſtiuam ſyluis euertere pinum. Tempeſtiua pinus.

Hoc uerbū de pino tempeſtiua à Catone ſumpſit, qui ait: Pineam nucem cùm effodies, luna decreſcēte eximito, poſt meridiem, ſine uento Auſtro. Tum uerò erit tempeſtiua, cum ſemen ſuum maturum erit. Inſeruit operi ſuo & Græca uerba, ſed non primus hoc auſus. Autorum enim ueterum audaciam ſecutus eſt. Dependent lychni laquearibus aureis. Sicut Ennius in 9. Lychnorum lu= Lychni.

mina bis ſex. Et Lucretius in quinto:

Quin etiam nocturna tibi terreſtria quæ ſunt
Lumina, pendentes lychni.

Lucil. in 1. *Porrò chænopodas, clinopodas, lychnosq́; et Diximus cennos ante pedes lecti atq; lucernas.* Et quod dixit, *Nec lucidus æthra Siderea polus:* Ennius prior dixerat in 16. *Interea fax Occidit, Oceanū́q; rubra tra*-

Aethra. *cti obruit æthra.* Et Ilius in Theutrante: *Flamineam per æthram altè feruidā ferri facem.* *Dædala Circe*, quia Lu-

Dædalus. Reboare. *cretius dixerat: Dedala tellus.* *Reboant ſyluæq; & magnus Olympus*, quia eſt apud Lucretium: *Nec cithara reboant laqueata aurataq́; tecta.* Sed hac licentia largius ſunt uſi ueteres, parcius Maro. Quippe illi dixerunt &

*acacian *pauſam, & machæram, & *acotiam, & malacem, & alia ſimilia.* Necnō & Punicis Oſcisq́; uerbis uſi ſunt ueteres, quorū imitatione Vergilius peregrina uerba nō reſpuit,

Vri. ut in illo, *Syluestres uri aſsiduè.* Vri enim Gallica uox eſt, qua feri boues ſignificātur. Et, *Camuris hirtæ ſub cornibus aures.* Camuris peregrinū uerbū eſt, id eſt, in ſe redeū-

Camurus. Camera. tibus. Et fortè nos quoq; hac ratione camerā figuramus.

Epitheta quæ apud Vergilium noua uidentur, uetuſtioribus quoque in uſu fuiſſe. CAP. V.

MVlta quoq; epitheta apud Vergilium ſunt, quæ ab ipſo facta creduntur: ſed & hæc à ueteribus tracta monſtrabo. Sunt autē ex his alia ſimplicia, ut Gradiuus,

Mulciber. Mulciber: alia cōpoſita, ut arcitenens, uitiſator. Sed prius de ſimplicibus dicam: *Et diſcinctos Mulciber Afros.* Mulciber eſt Vulcanus: ꝙ ignis ſit, & omnia mulceat ac domet. Actius in Philoctete: *Heu Mulciber arma ignauo inuicta es fabricatus & manu.* Et Egnatius de Rer. na. li. 1. *Deniq; Mulciber & ipſe ferens altiſsima cœli cōtingūt.*

Hœdiq;

Hœdiq́; petulci Floribus inſultent. Lucret.in 2. Petulcus.

Præterea teneri tremulis in uocibus hœdi
Corniferas norunt matres, agniq́; petulci.

Illud audaciæ maximæ uideri poßit, qđ ait in Bucolicis: Et liquidi ſimul ignis. pro puro uel lucido, ſeu pro effuſo & abūdāti: niſi prior hoc epitheto Lucr. uſus fuiſſet in 6. Liquidus ignis.

Hac etiam fit uti de cauſa mobilis ille
Deuolet in terram liquidi calor aureus ignis.

Triſtis pro amaro translatio decens eſt. Vt, Triſtesq́; lupini. Et ita Ennius in li. Sabinarū 4. Neq; triſte quæritat ſinapi, neq; cepe mœſtū. Auritos lepores nō Maro primus uſurpat, ſed Afraniū ſequitur: qui in prologo ex perſona Priapi ait: Nam quod uulgò prædicāt aurito me parente natum, non ita eſt. Et ut cōpoſita ſubiungam, quod ait Verg. Vidi turicremis cum dona imponeret aris. Triſtis pro amaro. Auritus lepus. Turicremus.

Iam Lucretius in ſecundo dixerat:

Nam ſæpe ante deûm uitulus delubra decora,
Turicremas propter mactatus concidit aras.

Quā pius arcitenēs. Hoc epitheto uſus eſt Næuius belli Punici lib. 2. Deinde pollens ſagittis inclytus arcitenens, ſanctusq́; Delphis prognatus Pythius Apollo. Idem alibi: Arcitenens.

Cum tu arcitenens ſagittis pollens dea.

Sed & Hoſtius libro ſecundo belli Hiſtrici: Dia Minerua, ſimul autem inuictus Apollo, Arcitenens, Latonius. Etiam Syluicolæ Fauni. Næuius lib. 1. belli Punici: Syluicolæ.

Syluicolæ homines belliq́; inertes. Accius in Bacchis:
Syluicolæ ignota inuiſentes loca.
Deſpiciens mare ueliuolum. Liuius in Helena: Veliuolum.
Tu q permenſus ponti maria alta ueliuola. Enn. in 14.
Cum procul aſpiciunt hoſtes accedere uentis
Nauibus ueliuolis. Idem in Andromache:

Rapit & ex alto naues ueliuolas.

Vitiſator. Vitiſator ſeruans curuam ſub imagine falcem.

Accius in Bacchis:

O Dionyſe pater optime uitiſator Semela genitus eu=
Noctiuagus. Almaq; curru noctiuago Phœbe. (chia.

Egnatius de Rerum natura libro primo:

Roſida noctiuagis aſtris labentibus Phœbe,
Pulſa loco ceſsit concedens lucibus altis.

Bimembres. Tu nubigenas inuicte bimēbres. Cornific.in Glauco:
Centauros fodêre bimembres.

Caprigenumq; pecus nullo cuſtode per herbas.

Caprigenum. Pacuuius in Paulo:

Quamuis caprigeno pecori grandior greſsio eſt.

Actius in Philoctete:

Caprigenûm trita ungulis. Idem in Minotauro:
Taurigeno ſemine ortum fuiſſe,an humano.

Decenter & his epithetis Vergilius uſus eſt: pro ſagitta, uolatile ferrum: & pro Romanis,gentem togatam: quorum altero Sueuius, altero Laberius uſus eſt. Nam Sueuius in lib. 5. ait: uolucrumq; uolatile telum. Ac Laberius in Ephebo: Licentiam ac libidinem ut tollam petis togatæ ſtirpis. Idem infrà: Idcirco ope noſtra dilatatum eſt dominium togatæ gentis.

De figuris illis,quæ ita ſunt peculiares Vergilio,ut apud alios aut rarò,aut nunquam reperiantur. CAP. VI.

FIguras uerò,quas traxit de uetuſtate,ſi uolētibus uobis erit,cùm repentina memoria ſuggeſſerit, enumerabo.Sed nunc dicat uolo Seruius,quæ in Vergilio notauerit, ab ipſo figurata,non à ueteribus accepta: uel auſu poëtico nouè quidē,ſed decenter uſurpata.Quotidie enim Romanæ indoli enarrando eundem uatem,neceſſe eſt habeat

beat huius annotationis ſcientiam promptiorem. Placuit uniuerſis electio, in reliqua ſuffecti etiam adhortati ſunt Seruiũ, ut quæ in ſe refuſa ſunt, annotaret. Ille ſic incipit: Vates iſte uenerabilis, uariè modò uerba, modò ſenſus figurãdo multũ Latinitati lepôris adiecit: qualia ſunt hæc:

Suppoſitã de matre nothos furata creauit:

ut ipſa creauerit, quos creari fecerit. Tepidaq́; recentem Cæde locum: cum locus recens cæde, nouè dictus ſit. Et,

Hæc ait, & ſocij ceſſerunt æquore iuſſo. Pro eo quod iußi ceſſerunt. Et,

Cæſo ſparſurus ſanguine flammas. Qui ex cæſis uidelicet profunditur.

Vota Deûm primò uictor ſoluebat Eoo. Pro, quæ Dijs uota ſunt.

Et me conſortem nati concede ſepulchro.

Alius dixiſſet,

Et me conſortem nato concede ſepulchri. Et,

Illa uiam celerans per mille coloribus arcum. Id eſt, per arcum mille colorum. Et,

Hic alij ſpolia occiſis direpta Latinis
Conijciunt igni. Pro, in ignem. Et,

Corpore tela modo, atq; oculis uigilantibus exit.

Tela exit, pro uitat. Et,

Senior leto canentia lumina ſoluit. Pro, uetuſtate ſenilia.

Exeſæq; arboris antro. Pro cauerna. Et,

Frontem obſcœnam rugis arat. Arat, non nimiè, ſed pulchrè dictum.

Ter ſecũ ærato circunfert tegmine ſyluã. Pro iaculis. Et, Vir gregis. Pro capro. Et illa quàm pulchra ſunt: Aquæ mons, telorũ ſeges, ferreus imber, ut apud Homerũ:

Δαϊνὸν ἕσσο χιτῶνα κακῶν ἕνεχ᾽ ὅσσα ἔοργας. Et,

Dona laboratæ Cereris. Et,

Oculisq́; aut pectore noctem Accipit. Et,

Vocisq́; offenſa reſultat Imago. Et,

Pacemq́; per aras Exquirunt. Et,

Paulatim abolere Sychæum Incipit.

Sæpe etiam uerba pro uerbis pulchre ponit.

Oraq́; corticibus ſumunt horrenda cauatis. Ora, pro perſonis. Et,

Diſcolor unde auri per ramos aura refulſit. Quid eſt enim aura auri? aut quemadmodũ aura refulget? Sed tamen pulchre uſurpauit. Et,

Simili frondeſcit uirga metallo.

Quàm bene uſus eſt: frondeſcit metallo? Et,

Nigri cum lacte ueneni.

Nigro imponere nomen lactis. Et,

Haud aliter iuſtæ quibus eſt Mezentius iræ.

Odio eſſe aliquem, uſitatũ: iræ eſſe, inuentum Maronis eſt. Item de duobus incipit dicere, & in unum deſinit:

Interea reges, ingenti mole Latinus

ὀδυσ.ν. Quadrijugo inuehitur curru: Vt eſt apud Homerum:

Οἱ δὲ δύω σκόπελοι, ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἵκανε

Ὀξείῃ κορυφῇ, νεφέλη δέ μιν ἀμφιβέβηκε. Et,

Protinus Orſilochum et Buten, duo maxima Teucrûm

Corpora, ſed Buten aduerſum cuſpide fixit. & cæt.

Iuturnam miſero, fateor, ſuccurrere fratri

Suaſi: cùm ſolitum ſit dici, Iuturnæ ſuaſi. Et,

Vrbem quam ſtatuo ueſtra eſt. Et,

Tu modò quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis.

Præcipuum iam inde à teneris impẽde laborem. Pro, in eos impende.

Facit

Facit pulcherrimas repetitiones.

Nam neque Parnaſſi uobis iuga, nam neque Pindi
Vlla moram fecere.
Quæ uobis quæ digna uiri pro talibus auſis?
Vidiſtis quo Turnus equo, quibus ibat in armis?

Nec interpoſitiones eius otioſæ ſunt.

Si te nulla mouet tantarum gloria rerum.
At ramũ hunc (aperit ramũ q̃ ueſte latebat) Agnoſcas.
Vt ſceptrum hoc (dextra ſceptrum nam fortè gerebat)
Nunquam fronde leui.

Et illa mutatio elegantiſſima eſt, ut de quo loquebatur, ſubitò ad ipſum uerba conuertens.

Vt bello egregias idem diſiecerit urbes,
Troiamq́;, Oechaliamq́;, & duros mille labores
Rege ſub Euryſtheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit, tu nubigenas inuicte bimẽbreis. Et reliqua.

Illa uerò intermiſſio:

Quos ego. ſed motos præſtat componere fluctus.

tracta eſt à Demoſthene: ἀλλ' ἐμοὶ μὲν οὐ βούλομαι ἢ δυσχερὲς εἰπεῖν οὐδὲν ἀρχόμενος τοῦ λόγου.

Hæc uerò quàm poëtica indignatio,

Prò Iuppiter ibit Hic ait: Hæc miſeratio:
Ò patria, ô rapti nequicquam ex hoſte penates.

Et illa trepidatio,

Ferte citi ferrum, date tela, & ſcandite muros:
Hoſtis adeſt. Et conqueſtio,
Me'ne igitur ſociũ tantis adiungere rebus Niſe fugis?

Quid illa excogitatio nouorum intellectuum? ut,

Mentitaq; tela. Et, Ferrum armare ueneno. Et,
Cultusq; feros mollire colendo.
Exuerint ſylueſtrem animum. Et,

Virgineumq́; altè bibit acta cruorem.

Vt apud Homerum de haſta:

Λιλαιομένη χροὸς ἆσαι. Et,

Pomaq́; degenerant, ſuccos oblita priores. Et,

Glacie curſus frænaret aquarum. Et,

Miſtaq́; ridenti colocaſia fundat acantho. Et,

Eſt mollis flamma medullas.

Interea & tacitum uiuit ſub pectore uulnus. Et,

Duro ſub robore uiuit

Stuppa uomens tardum fumum. Et,

Sæuitq́; canum latratus in auras. Et,

Cælataq́; amnem fundens pater Inachus urna. Et,

Affixæ uenis, animasq́; in uulnera ponunt.

Et quicquid de apibus dixit in uirorum fortium ſimilitudinem: ut adderet quoq́; mores, & ſtudia, populos & prælia, quid plura? ut & Quirites uocaret. Dies me deficiet, ſi omnia perſequi à Vergilio figurata uelim. Sed ex his quæ dicta ſunt, omnia ſimilia lector diligẽs annotabit.

Vexare, illaudatus, & ſquallere, apud Vergilium quid ſignificent. CAPVT VII.

CVm Seruius iſta diſſereret, Prætextatus Auienum Euſtathio inſuſurrantem uidens: Quin age, inquit, Euſtathi uerecũdiam Auieni probi adoleſcentis iuua, & ipſe publicato nobis quod immurmurat. Euſtathius, Iandudum, inquit, multa de Vergilio Seruium geſtit interrogare, quorum enarratio reſpicit officium literatoris, & tempus indulgeri optat, quo de obſcuris ac dubijs ſibi à doctiore fiat certior. Et Prætextatus, Probo, inquit, mi Auiene, quòd ea de quibus ambigis, clam te eſſe non pateris. Vnde exoratus ſit à nobis doctiſsimus doctor, ut te ſecum negotium habere patiatur: quia in commune proficient,

ficient, quæ deſideras audire. Ne tu modò ultrà ceſſes aperire Seruio uiam de Vergilio diſſerendi. Tum Auienus totus cõuerſus in Seruium: Dicas uolo, inquit, doctorum maxime, quid ſit, quod cùm Vergilius anxiè ſemper diligens fuerit in uerbis pro cauſæ merito uel atrocitate ponẽdis, incurioſe et abiecte in his uerſibus uerbũ poſuit:

Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris,
Dulichias uexaſſe rates.

Vexaſſe enim uerbum eſt leuis ac parui incommodi, nec tam atroci caſui congruens: cùm repentè homines à belua immaniſsima rapti, laniatiq́; ſint. Sed & aliud huiuſce modi deprehendi: Gel.lib.2.c.6.

Quis aut Euryſthea durum,
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?

Hoc enim uerbum, Illaudati, non eſt idoneum ad exprimendam ſceleratiſsimi hominis deteſtationem: qui, quòd homines omnium gentium immolare ſolitus fuit, non laude indignus eſt: ſed deteſtatione, execratiõeq́; totius generis humani dignus eſt. Sed nec hoc uerbum ex diligentia Vergiliana uenire mihi uidetur: Per tunicam ſquallentem auro. Non enim conuenit dicere, auro ſquallentẽ: quoniã nitori ſplendoriq́; auri contraria ſit ſqualloris illuuies.

Et Seruius: De uerbo uexáſſe, ita reſpõderi poſſe arbitror. Vexaſſe graue uerbum eſt: tractumq́; ab eo uidetur quod eſt uehere: in quo ineſt iam uis quædam alieni arbitrij: nõ enim ſui potẽs eſt qui uehitur. Vexaſſe autẽ quod ex eo inclinatũ eſt, ui atq́; motu proculdubiò uaſtiore eſt. nã qui fertur et raptatur, atq́; huc atq́; illhuc diſtrahitur, is uexari propriè dicitur. Sicuti taxare preſsius, crebriusq́; eſt, quàm tangere, unde id proculdubio inclinatum eſt. Et iactare multo fuſius largiusq́; eſt, quàm iacĕre: unde id Vexare.

uerbum

uerbum traductum eſt. Quaſſare etiã, quàm quatere grauius uiolentiusq́; eſt. Non igitur quia uulgò dici ſolet, uexatum eſſe quẽ fumo, aut uẽto, aut puluere laborare uide-
* natiua *mus: propterea debet uis uera, atq; *natura uerbi deperire, quæ à ueteribus, qui propriè, & ſignatè locuti ſunt, ita ut decuit obſeruata eſt. Marci Catonis uerba ſunt ex oratione, quã de Achæis ſcripſit: Cumq́; Annibal terrã Italiam laceraret, atq; uexaret. Vexatã Italiam dixit Cato ab Annibale, quãdo nullũ calamitatis, aut ſæuitiæ, aut immanitatis genus reperiri queat, quod eo tempore Italia nõ perpeſſa ſit. Marcus Tullius quarto in Verrem: Quæ ab iſto ſic ſpoliata atq; direpta eſt, ut non ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionem & conſuetudinis iura retineret: ſed ut à Barbaris prædonibus uexata eſſe uideatur. De il-*
Illaudatus. *laudato autem duo uidentur reſponderi poſſe: Vnum eſt eiuſmodi: Nemo quiſquam tam afflictis eſt moribus, quin faciat, aut dicat nõnunquam aliquid, quod laudari queat. Vnde hic antiquiſsimus uerſus uice prouerbij celebratus eſt:*

*γὰρ καὶ μωρὸς Πολλάκι * καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Sæpe etiam eſt holitor ualdè opportuna locutus.

Sedenim qui in omni re, atq; in omni tẽpore omni laude uacat, is illaudatus eſt: isq́; omniũ peſsimus, deterrimusq́;
*Sic utique *eſt. *Sicuti omnis culpæ priuatio, inculpatũ facit. Inculpatus autem inſtar eſt abſolutæ uirtutis. Illaudatus quoq; igitur finis eſt extremæ malitiæ. Itaq; Homerus non uirtutibus appellandis, ſed uitijs detrahendis, laudare ampliter ſolet. Hoc enim eſt:*

Ηὔδα μάντις ἀμύμων. Et

Τὼ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην,

Illi haud inuiti uolarunt.

ἰλιαδ. δ. Ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον.

Tunc

Tunc neq; cernere erat torpentem Agamēnona dium.

Οὐδὲ καταπτώσσοντ' οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Nec pauidum, nec uolentem decernere ferro.

Epicurus quoq; ſimili modo maximā uoluptatē, priuationem, detractionemq; omnis doloris definiuit, his uerbis: Ex Gellio.

ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις.

Eadē ratione idem Vergilius inamabilem dixit Stygiam paludē. Nā ſicut illaudatū κατὰ στέρησιν laudis, ita inamabilem per amoris στέρησιν deteſtatus eſt. Altero modo illaudatus ita defenditur. Laudare ſignificat priſca lingua nominare, appellareq;. Sic in actionibus ciuilibus autor laudari dicitur, quod eſt nominari. Illaudatus ergo eſt, quaſi illaudabilis, id eſt, nunquam nominandus. Sicuti quondā à cōmuni cōcilio Aſiæ decretū eſt, uti nomē eius qui tēplum Dianæ Epheſiæ incenderat, ne quis ullo in tēpore nominaret. Tertiū reſtat ex his quæ reprehenſa ſunt, quòd tunicam ſquallentem auro dixit. Id autem ſignificat copiā, denſitatemq; auri in ſquamarum ſpeciem intexti. Squallere enim dictum ab ſquamarum crebritate, aſperitateq;, Squallere. quæ in ſerpentum, piſcium'ue corijs uiſuntur. Quam rem & alij, & hic idem poëta locis aliquot demonſtrat:

Quem pellis, inquit, ahenis
In plumā ſquamis auro cōſerta tegebat. Et alio loco:
Iamq; adeò rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat ſquamis.

Accius in Pelopidibus ita ſcribit: Eius ſerpentis ſquamæ ſquallido auro, & purpura prætextæ. Quicquid igitur nimis inculcatum obſitumq; aliqua re erat, ut incuteret uiſentibus facie noua horrorem, id ſquallere dicebatur: ſicut in corporibus incultis ſquamoſiſq; alta congeries ſordium, ſquallor appellatur. Cuius ſignificationis multo

aſsid

aſsiduo'que uſu totum id uerbum ita contaminatum eſt, ut iam ſquallor de re alia nulla, quàm de ſolis inquinamentis, dici cœperit.

Alii tres loci apud Vergilium explicati. CAP. VIII.

Gel.lib.5.c.3. GRatum mihi eſt (Auienus inquit) correctum, quod de optimis dictis male opinabar. Sed in hoc uerſu mihi uidetur deeſſe aliquid:

Ipſe Quirinali lituo, paruaq; ſedebat
Succinctus trabea.

Lituus. *Si enim nihil deeſſe cõcedimus, reſtat ut fiat lituo & trabea ſuccinctus, quod eſt abſurdiſsimum. Quippe cum lituus ſit uirga breuis, in parte qua robuſtior eſt incurua, qua Augures utuntur: non uideo, qualiter poſsit lituo ſuccinctus uideri. Reſpondit Seruius: Sic hoc dictum eſſe, ut pleraque dici per defectionem ſolent. Veluti cum dicitur: Marcus Cicero homo magna eloquentia: & Roſcius hiſtrio ſumma uenuſtate: Non plenum hoc utrunq;, neq; perfectum eſt: ſedenim pro pleno, ac perfecto auditur. Vt Vergilius alio in loco:*

Victorem Buten immani corpore, id eſt, corpus immane habentem. Et item alibi:

In medium geminos immani pondere cæſtus
Proijcit. Ac ſimiliter:
Domus ſanie, dapibusq; cruentis.

Sic igitur id quoq; dictum uideri debet: Ipſe Quirinali lituo, id eſt, lituũ Quirinalẽ tenẽs. Quod minimè mirãdum foret, ſi ita dictũ fuiſſet, Picus Quirinali lituo erat: ſicuti dicimus, ſtatua grãdi capite erat. Eſt autem, & Erat, & Fuit, plerunq; abſunt cũ elegantia ſine detrimento ſententiæ. Sed quoniã litui facta mentio eſt, prætermittendũ nõ eſt: quòd poſſe quæri animaduertimus, utrum à tuba lituus

Augur

Auguralis appelletur, an tuba à lituo Augurum, lituus di ꝺa ſit. Vtrunq; enim pari forma, & pariter in capite incuruum eſt. Sed ſi (ut quidam putant) tuba à ſonitu lituus appellata eſt ex illo Homeri uerſu λίγξε βιός: neceſſe eſt, ut uirga Auguralis à tubæ ſimilitudine, lituus uocetur. Vtitur autem uocabulo iſto Vergilius pro tuba, ut ibi:

Et lituo pugnas inſignis obibat, & haſta.

Subiecit Auienus: Maturate fugã, quid ſit, parum mihi liquet. Contraria enim mihi uidetur fuga maturitati. Vnde quid de hoc uerbo ſentiendum ſit, quæſo me doceas. Et Seruius: Nigidius homo omnium bonarum artium diſciplinis egregius, Maturare, inquit, eſt quod neque citius, neque ſerius: ſed medium quiddam, & temperatum eſt. Bene, atque propriè Nigidius. Nam & in frugibus, & in pomis matura dicuntur: quæ neq; cruda, & immitia ſunt: neque caduca, & nimium coꝺa: ſed tempore ſuo temperatè adulta. Hanc interpretationẽ Nigidianam diuus Auguſtus duobus uerbis Græcis eleganter exprimebat. Nam & dicere in ſermonibus, & ſcribere in epiſtolis ſolitum ferũt, σπεῦδε βραδέως. Per quod monebat, ut ad rem agendam ſimul adhiberetur & induſtriæ celeritas, & tarditas diligentiæ. Ex quibus duobus contrarijs, fit maturitas. Sic ergo Vergilius inducit Neptunum diſceſſum uentis imperantem: ut & tam citò diſcedant, tanquam fugiant: & tamen ſtandi mediocritatem in regreſſu teneant: tanquam maturè, id eſt, temperatè, abeuntes. Veretur enim, ne in ipſo diſceſſu claßi noceant: dum raptu nimio, tanquam per fugam, redeunt. Idem Vergilius, duo iſta uerba maturare & properare, tanquam plenè contraria, ſcitißimè ſeparauit his uerſibus:

Gel. lib. 10. capitu. 11.

Maturare.

Frigidus agricolam ſiquando continet imber,

Multa

Multa forent, quæ mox cœlo properanda ſereno,

Maturare datur. Bene & eleganter duo iſta uerba diuiſit. Nanq; in præparatu rei ruſticæ, per tēpeſtates & pluuias, quoniam & neceſſitate otium eſt, maturari poteſt: per ſerenas uerò, quoniam tempus inſtat, properari neceſſe eſt. Sanè cùm ſignificandum eſt coactius quid, & feſtinantius factum, rectius hoc dicitur Præmaturè factum, quàm Maturè. Sicuti Afranius dixit in Togata, cui Titulus nomen eſt:

Appetis dominatum demens præmaturè præcocem.

In quo uerſu animaduertendum eſt, quòd præcocem, inquit, non præcoquem. Eſt enim caſus eius rectus non præcoquis, ſed præcox. Hic Auienus rurſus interrogat: Cùm Vergilius, inquit, Aeneam ſuum tanquam hominem pium à contagione atrocis uiſus apud Inferos uindicauerit, & magis eum fecerit audire reorum gemitus, quàm ipſa uidere tormenta, in ipſos uerò campos piorum licenter induxerit: cur hoc tamen uerſu oſtēdit illi partem locorum, quibus impij cohibebantur,

Veſtibulum ante ipſum, primisq́; in faucibus Orci?

Qui enim ueſtibulum & fauces uidet, intra ipſam ædem iam ſine dubitatione ſucceſſit: aut ſi quid aliud de ueſti-
Gel.li.16.c.5. buli uocabulo intelligendum, ſcire deſidero. Ad hæc Seruius: Pleraq; ſunt uocabula, quibus uulgò utimur: non tamen liquidò animaduertimus, quid ea ex uera proprietate ſignificent. Sicuti eſt Veſtibulum in ſermonibus celebre atq; obuium uerbum: non omnibus tamen, qui illo facilè utuntur, liquidò ſpectatum. Putant enim Veſtibulum eſſe partem domus priorem, quam atrium uocant. Sed Cæcilius Gallus uir doctiſſimus, in libro de ſignificatione uerborum, quæ ad ius ciuile pertinent, ſecundo, Veſtibulum

dicit eſſe non in ipſis ædibus,neq; ædium partem: ſed locum ante ianuam domus uacuum, per quem de uia aditus acceſſusq́; ad fores ædium ſit. Ipſa enim ianua procul à uia fiebat,area interſita,quæ uacaret. Quæ porrò huic uocabulo ratio ſit,quæri multum ſolet. Sed quæ ſcripta apud idoneos autores legi,proferre in medium non pigebit. Væ particula,ſicuti quædam alia,tum intenſionem ſignificat, tum minutionem. Nam Vetus, & Vehemens, alterum ab ætatis magnitudine compoſitum,eliſumq́; eſt:alterum à nimio impetu, & ui mentis inſtructum. Vecors autem & Veſanus,priuationem ſignificant ſanitatis & cordis. Diximus autem ſuperius, eos qui amplas domus antiquitus faciebant, locum ante ianuam uacuum relinquere ſolitos, qui inter fores domus & uiam medius eſſet. In eo loco qui dominum eiuſdem domus ſalutatum uenerant, priuſquàm admitterentur, conſiſtebant. Et neq; in uia ſtabant, neq; intra ædes erant. Ab illa ergo grandis loci * conſiſtione, & quaſi quadam ſtabulatione, Veſtibula appellata ſunt ſpatia, in quibus multũ ſtaretur ab aduenientibus priuſquàm intromitterentur in domum. Alij conſentientes ueſtibula eadem eſſe, quæ diximus,in ſenſu tamen uocabuli diſſentiunt. Referunt enim non ad eos qui adueniunt,ſed ad illos qui in domo commanẽt:quoniam illhic nunquàm conſiſtunt,ſed ſolius tranſitus cauſa ad hunc locum ueniunt, exeundo ſiue redeundo. Siue igitur ſecundum priores per augmentum, ſiue per ſecundos per diminutionem intelligendum eſt:tamen ueſtibula conſtat aream dici, quæ à uia domum diuidit. Fauces autem iter anguſtum eſt,per quod ad ueſtibulum de uia flectitur. Ergo Aeneas, cum uidet fauces atq; ueſtibulum domus impiorum,non eſt intra domum:nec contactu ædium execrabili,ſæuoq́; polluitur:ſed

* conſtitione

I de uia

de uia uidet loca inter uiam, & ædes locata.

Bidentes, quid ſignificent, & unde dictæ. Deinde equitem id ipſum ſignificare nonnunquam, quod ſignificatur nomine equi. CAPVT IX.

Gellius lib. 16. cap. 6.

BIdentes hoſtiæ, quid eſſent, inquit Auienus, interrogaui quendam de grammaticorum cohorte. Et ille bidentes, oues eſſe reſpondit, idcircoq; lanigeras adiectũ, ut oues planius demonſtrarentur. Eſto, inquam, oues bidentes dicantur. Sed quæ ratio huius in ouibus epitheti, ſcire, inquam, uolo. atq; ille nihil cunctatus, Oues, inquit, bidentes dictæ ſunt, quòd duos tantùm dentes habeant. Tunc ego: Vbi terrarum quæſo te, inquam, duos ſolos per naturam dentes habere oues aliquando uidiſti? Oſtentum enim hoc eſt, & factis piaculis procurandum. Tum ille permotus mihi, & iritatus: Quære, inquit, ea potius, quæ à grammatico quærenda ſunt. Nam de ouium dentibus opiliones percontator. Facetias ego nebulonis hominis riſi, & reliqui. Sed te percontor quaſi ipſius uerborum naturæ conſcium. Tum Seruius: De numero dentium quem ille opinatus eſt, reprehendendus à me non eſt, cùm ipſe iam riſeris. Verùm procurandum mihi eſt, ne illud obrepat, quòd bidentes epitheton ſit ouium, cùm Pomponius egregius Atellanarum poëta in Gallis Tranſalpinis hoc ſcripſerit: Mars tibi uoueo facturum, ſi unquam rediero, bidente uerre. Publius autem Nigidius in libro, quem de extis compoſuit, Bidentes appellari ait, non oues ſolas, ſed omnes beſtias bimas: Neq; tamen dixit, cur ita appellentur. Sed in commentarijs ad ius Pontificum pertinentibus, legi bidennes primò dictas, d litera ex ſuperfluo (ut ſæpe aſſolet) interiecta: ſicut pro reire, redire dicitur: & pro reamare, redamare: & redarguere, pro rearguere. Ad hiatum

Bidentes.

enim duarum uocalium procurandum, interponi ſolet d, litera. Ergo *bidennes primùm dictæ ſunt, quaſi biennes: & longo uſu loquendi corrupta eſt uox: & ex bidennibus, bidentes dictæ.* Higinus *tamen, qui ius* Pontificum *non ignorauit, in quinto librorum, quos de* Vergilio *fecit,* Bidentes *appellari ſcripſit hoſtias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent, per quos ex minore in maiorem tranſcendiſſe conſtaret ætatem.* Iterum *quærit* Auienus *in his uerſibus:*

Fræna Pelethronij Lapithæ, gyrosq́; dedêre
Impoſiti dorſo: atq; equitem docuere ſub armis
Inſultare ſŏlo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Gellius lib. 18. cap. 5.

cur Vergilius *equi officium equiti dederit.* Nam *inſultare ſŏlo, & glomerare greſſus, equi conſtat eſſe, non equitis.* Bene, *inquit* Seruius, *hæc tibi quæſtio nata ex incuria ueteris lectionis.* Nam *quia ſeculum noſtrum ab* Ennio, *& omni bibliotheca uetere deſciuit: multa ignoramus, quæ non laterēt, ſi ueterum lectio nobis eſſet familiaris.* Omnes *enim antiqui ſcriptores, ut hominem equo inſidentem, ita & equum cùm portaret hominem, equitem uocauerunt: & equitare non hominem tantùm, ſed equum quoq; dixerunt.* Ennius *libro* Annalium *ſeptimo ait:*

Eques.

Deniq; *ui magna quadrupes eques, atq; elephanti*
Proijciunt *ſeſe.*

Nunquid *dubium eſt, quin equitem in hoc, ipſum equum dixerit, cùm addidiſſet illi epitheton quadrupes?* Sic *& equitare, quod uerbum è uocabulo equitis inclinatum eſt, & homo utens equo, & equus ſub homine gradiens, dicebatur.* Lucilius *nanq; uir apprimè linguæ* Latinæ *ſcius, equum & currere & equitare dicit hoc uerſu:*

Nempe *hunc currere equū nos atq; equitare uidemus.*

Ergo & apud Maronem, qui antiquæ Latinitatis diligẽs fuit, ita intelligendum eſt, Atque equitem docuere ſub armis: id eſt, docuerunt & equum portantem hominem inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos. Subiecit Auienus: Cùm iam trabibus contextus acernis Staret equus. Scire uellem in equi fabrica caſu'ne an ex induſtria hoc genus ligni nominauerit. Nam licet unum pro quolibet ligno ponere poëticæ licentiæ ſit, ſolet tamen Vergilius temeritatem licentiæ non amare, ſed rationis certæ uim in rerum uel nominum electione ſeruare.

VESALIENSIS.

Dolendum erat profectò, ne hunc quidem librum haberi integrum, ſi, quæ in prioribus libris deſiderantur, non ita magni eſſent momenti. Nunc quemadmodum grauiores nonnunquam morbi eſſe ſolent in cauſa, ut qui deinde morbi accedunt, non facilè ſentiantur: ita præcedentium librorum hiatus, tanto nimirum ſtudioſos omneis dolore afficiunt, uti hic uix ullus eſſe poſsit dolori locus.

MACROBII AV-RELII THEODOSII Viri conſularis & illuſtris, Saturnaliorum liber ſeptimus.

Quando, & quibus de rebus philoſophandum in conuiuio. CAPVT I.

PRIMIS menſis poſt epulas iam remotis, & diſcurſum uariantibus poculis minutioribus, Prætextatus: Solet cibus, inquit, cùm ſumitur, tacitos efficere, potus loquaces. At nos & inter pocula ſilemus, tanquam debeat ſerijs uel etiam Philoſophicis carere tractatibus tale conuiuium: Et Symmachus, Vtrum'ne ita ſentis Vecti, ut Philoſophia conuiuijs interſit: & non tanquam Cenſoria quædam, & plus nimio *uerecunda materfamiliâs penetralibus ſuis contineatur: nec miſceat ſe Libero, cui etiam tumultus familiares ſunt: cùm ipſa huius ſit uerecundiæ, ut ſtrepitum non modò uerborum, ſed ne cogitationum quidem, in ſacrarium ſuæ quietis admittat? Doceat nos uel peregrina inſtitutio, & diſciplina à Parthis petita: qui ſolent cum concubinis, nõ cum coniugibus inire conuiuia: tanquam has & in uulgus produci, & laſciuire quoq;: illas non niſi domi abditas, tueri deceat tectum pudorem. An ego cenſeam producẽdam Philoſophiã, quò rhetorica uenire ars, & profeßio popularis erubuit? Iſocrates enim Græcus orator, qui uerba prius libera, ſub numeros ire primus coëgit, cùm in conuiuio à ſodalibus oraretur, ut aliquid in medium de eloquentiæ ſuæ fonte proferret, hanc ueniam deprecatus: Quæ præſens, inquit, locus

*reuerenda

Parthorũ mos.

Græca ſic habent: ἐν οἷς μὲν ἐγὼ δεινὸς οὐχ ὁ νῦν καιρός, ἐν οἷς δὲ ὁ νῦν καιρὸς οὐκ ἐγὼ δεινός.

locus & tempus exigit, ego non calleo: quæ ego calleo, nec loco præſenti ſunt apta, nec tempori. Ad hæc Euſtathius: *Probo Symmache propoſitum tuum, quòd Philoſophiam ea, quam maximam putas, obſeruatione ueneraris: ut tantùm intra ſuum penetral exiſtimes adorandam. Sed ſi propter hoc à conuiuijs exulabit: procul hinc faceſſant & alumnæ eius:* Honeſtatem *dico, &* Modeſtiam, *nec minus cum* Sobrietate Pietatem. *Quam enim harum dixerim minus eſſe uenerabilem?* Ita *fit, ut ab eiuſmodi cœtibus relegatus matronarum talium chorus, libertatem conuiuiorum ſolis concubinis, id eſt, uitijs & criminibus addicat.* Sed *abſit, ut* Philoſophia, *quæ in ſcholis ſuis ſolicitè tractat de officijs conuiualibus, ipſa conuiuia reformidet: tanquam nõ poßit rebus aſſerere, quæ ſolet uerbis docere: aut neſciat ſeruare modum, cuius in omnibus humanæ uitæ actibus terminos ipſa conſtituit.* Neq; *enim ita ad menſas inuito* Philoſophiam: *ut non ſe ipſa moderetur, cuius diſciplina eſt, rerum omnium moderationem docere.* Vt *ergo inter te, &* Vectium *uelut arbitrali iudicatione componam: aperiam quidem* Philoſophiæ *tricliniorum fores. Sed ſpondeo ſic interfuturam, ne menſuram notæ ſibi, ac ſectatoribus ſuis diſpenſationis excedat.* Tunc Furius: Quia *te unicum* Euſtathi, *inquit, ſectatorem* Philoſophiæ *noſtra ætas tulit: oratus ſis, ut modum diſpenſationis, quam das & conuiuanti, nobis ipſe patefacias.* Et Euſtathius: *Primum hoc eam ſcio ſeruaturam, ut ſecum æſtimet præſentium ingenia conuiuarum.* Et *ſi plures peritos, uel ſaltem amatores ſui in conuiuij ſocietate repererit, ſermonem de ſe patietur agitari.* Quia *uelut paucæ literæ mutæ, diſperſæ inter multas uocales, in ſocietatem uocis facilè manſueſcunt: ita rariores imperiti gaudentes conſortio peritorũ:*

Philoſopho cõuiuarum in primis eſſe ſpectanda ingenia: & pro horum qualitate nunc tacẽdum eſſe, nunc loquendum.

aut

*aut conſonant,ſi qua poſſunt: aut rerum talium capiuntur auditu. Si uerò plures ab inſtitutione huius diſciplinæ alieni ſint, prudentibus qui pauciores interierunt, ſanciet diſsimulationem ſui, & patietur loquacitatem maiori parti amiciorem ſociare: ne rara nobilitas à plebe tumultuoſiore turbetur. Et hæc eſt una de uirtutibus Philoſophiæ: quia cùm orator non aliter niſi orando probetur: Philoſophus non minus tacendo pro tempore, quàm loquendo philoſophatur. Sic ergo pauci qui aderũt doctiores, in conſenſum rudis conſortij, ſalua & intra ſe quieſcente ueri notione migrabunt: ut omnis diſcordiæ ſuſpicio faceſſat. Nec mirũ ſi doctus faciet, quod fecit quõdam Piſiſtratus Athenarum tyrannus: qui cùm filijs ſuis rectũ dando conſilium nõ obtinuiſſet aſſenſum: atq; ideo eſſet in ſimultate cum liberis: ubi hoc æmulis cauſam fuiſſe gaudij comperit, ex illa diſcordia ſperantibus in domo regnantis naſci poſſe nouitatem: uniuerſitate ciuium cõuocata, ait, ſuccenſuiſſe quidem ſe filijs non acquieſcentibus patriæ uoluntati, ſed hoc ſibi poſtea uiſum paternæ aptius eſſe pietati, ut in ſententiam liberorum ipſe concederet. Sciret igitur ciuitas, ſobolẽ regis cum patre eſſe concordem. Hoc commento ſpem detraxit inſidiantibus regnãtis quieti. Ita in omni uitæ genere, præcipueq; in lætitia conuiuali, omne quod uidetur abſonum, in unam concordiam ſoni ſalua innocentia redigendum eſt. Sic Agathonis conuiuiũ, quia Socrates, Phædros, Pauſanias, & Eriſymachos habuit, ſic ea cœna quam Callias doctiſsimus dedit, Carneadẽ dico, Antiſthenẽ, & Hermogenẽ, cæteroſq; his ſimiles, uerbum nullum niſi philoſophicũ ſenſit. At uerò Alcinoi uel Didonis menſa, quaſi ſolis apta delicijs, habuit hæc Ioppam, illa*Demodocum cithara canentes. Nec deerant apud Alcinoum uiri ſaltato-*

Piſiſtrati factũ notatu dignũ.

*Polyphemum

res,& apud Didonem Bitias,ſic hauriens merum,ut ſe totum ſuperflua eius effuſione prolueret. Non'ne ſi quis aut inter Phæacas,aut apud Pœnos, ſermones de ſapientia exrutos conuiualibus fabulis miſcuiſſet:& gratiam illis cœtibus aptam perderet, & in ſe riſum planè *iuſtè moueret?

*iuſtum

De quibus rebus philoſophādū in conuiuio, ſi modò philoſophandi detur occaſio.

Ergo prima eius obſeruatio erit æſtimare conuiuas. Deinde ubi ſibi locum patere uiderit, non de ipſis profunditatis ſuæ inter pocula ſecretis loquetur: nec nodoſas & anxias, ſed utiles quidem, facilesq́; quæſtiones mouebit. Nam ſicut inter illos, qui exercitij genus habent in medijs ſaltare conuiuijs, ſi quis ut ſe amplius exerceat, uel ad curſum, uel ad pugillatum, ſodales laceſsiuerit, quaſi ineptus relegabitur ab alacritate conſortij: ſic apud menſam, quando licet, aptis philoſophandum eſt: ut crateri liquoris ad lætitiam nati, adhibeatur non modò Nympharum, ſed Muſarum quoq; admiſtione temperies. Nam ſi (ut fateri neceſſe eſt) in omni conuentu aut tacendum eſt, aut loquendum: quæramus, ſilentium'ne conuiuijs, an & opportunus ſermo conueniat. Nam ſi, ſicut apud Athenas Atticas Areopagitæ tacentes iudicant, ita inter epulas oportet ſemper ſileri: non eſt ultra quærendum, inter menſas philoſophandum, nec'ne ſit. Si uerò non erunt muta conuiuia, cur ubi ſermo permittitur inhoneſtus, honeſtus prohibetur? maximè cùm non minus, quàm dulcedo uini, hilarent uerba conuiuium. Nam ſi Homeri latentem prudentiam inſcruteris altius, delinimētum illud quod Helena uino miſcuit νηπενθὲς τ' ἄχολόν τε κακῶν τ' ἐπίληθες ἁπάντων, non herba fuit, non ex India ſuccus: ſed narrandi opportunitas, quæ hoſpitem mœroris oblitum flexit ad gaudium. Vlyſsis enim præclara facinora filio præſente narrabat:

Odyſſ. 4. Πάντα μὲν οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ' ὀνομήνω

ὅσσοι

Ὅσοι Ὀδυσῆος ταλασίφρονος εἰσὶν ἄεθλοι.
Ἀλλ' οἷον τόδ' ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ
Δήμῳ ἔνι Τρώων, ὅθι πάσχετε πήματ' ἀχαιοί.

Ergo paternã gloriam, & ſingula eius fortia facta dicendo, animum filij fecit alacriorem: & ita credita eſt, contra mœrorem uino remedium miſcuiſſe. Quid hoc, inquit, ad Philoſophiam? Imò nihil tam cognatum ſapientiæ, quàm locis & temporibus aptare ſermones: perſonarum, quæ aderunt, æſtimatione in medium uocata. Alios enim relata incitarunt exempla uirtutum, alios beneficiorum, nonnullos modeſtiæ: ut & qui aliter agebant, ſæpe auditis talibus ad emendationem uenirent. Sic autem uitijs irretitos, ſi & hoc in conuiuijs exegerit loquendi ordo, feriet Philoſophia non ſentientes: ut Liber pater thyrſo ferit per obliquationem circunfuſæ hederæ latente mucrone: quia non ita profitebitur in cõuiuio Cenſorẽ, ut palàm uitia caſtiget. Cæterũ his obnoxij repugnabunt: & talis erit conuiuij tumultus, ut ſub huiuſmodi inuitati uideantur edicto.

Quod ſupereſt, læti bene geſtis corpora rebus
Procurate uiri, & pugnam ſperate parati.

Aut ut Homerus breuius & expreſſius dixit:

Νῦν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δεῖπνον, ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα. Iliad. 19.

Ergo ſi opportunitas neceſſariæ reprehenſionis emerſerit: ſic à Philoſopho proficiſcetur, ut & tecta, & efficax ſit. Quid mirum, ſi feriet ſapiens (ut dixi) nõ ſentientes? cùm interdum ſic reprehendat, ut reprehenſus hilaretur. Nec tamen fabulis ſuis, ſed interrogationibus quoque uim Philoſophiæ nihil ineptum loquentis oſtendet. Hanc ergo nullus honeſtus actus, locus'ue, cœtus nullus excludat: quæ ita ſe aptat, ut ubique ſic appareat neceſſaria, tanquam abeſſe illam nefas fuerit.

De quibus libenter quiſque interrogetur. CAP. II.

ET Auienus: Nouas mihi duas diſciplinas uideris inducere, interrogandi, uel etiam reprehendendi: ut alacritas utrinq; ijs, ad quos ſermo eſt, excitetur: cùm dolor ſemper reprehenſionem uel iuſtam ſequatur. Vnde hæc, quæ leuiter attigiſti, fac quæſo enarrando planiora. Primum, inquit Euſtathius, hoc teneas uolo, non de ea me reprehenſione dixiſſe, quæ ſpeciem accuſationis habet, ſed quæ uituperationis inſtar eſt. Hoc Græci σκῶμμα uocant: non minus quidem amarum, quàm accuſatio, ſi importunè proferatur. Sed à ſapiente ſic proferetur, ut dulcedine quoque non careat. Et ut prius tibi de interrogando reſpondeam: qui uult amœnus eſſe conſultor, ea interrogat, quæ ſunt interrogato facilia reſponſu, & quæ ſcit illum ſedula exercitatione didiciſſe. Gaudet enim, quiſquis prouocatur ad doctrinam ſuam in medium proferendam: quia nemo uult latêre, quod didicit: maximè ſi ſcientia, quam labore quæſiuit, cum paucis illi familiaris, & plurimis ſit incognita: ut de aſtronomia, uel dialectica, cæteriſq; ſimilibus. Tunc enim uidentur conſequi fructum laboris, cùm adipiſcuntur occaſionem publicandi quæ didicerant, ſine oſtentationis nota: qua caret, qui non ingerit, ſed inuitatur ut proferat. Contrà, magnæ amaritudinis eſt, ſi coram multis interroges aliquem, quod non optima ſciẽtia quæſiuit. Cogitur enim aut negare ſe ſcire, quod extremum uerecundiæ damnũ putant: aut reſpondere temere, & fortuito ſe euentui ueri falſi'ue cõmittere. Vnde ſæpe naſcitur inſcitiæ proditio: & omne hoc infortunium pudoris ſui, imputat conſulenti. Necnon & qui obierunt maria, & terras, gaudent, cùm de ignoto multis, uel terrarum ſitu, uel ſinu maris interrogantur: libenterq; reſpondent, & deſcribunt,

Quibus de rebus interrogari quis cupiat.

bunt,modò uerbis,modò radio loca:glorioſiſſimum putan= tes,quæ ipſi uiderint,aliorum oculis obijcere. Quid duces & milites,qui fortiter à ſe facta ſemper dicturiunt:& ta men tacent,arrogantiæ metu? Non'ne ſi ut hæc referant inuitentur,mercedem ſibi laboris extimant perſolutam:re munerationem putantes, inter uolentes narrare quæ fece rint? Adeò autem id genus narrationum habet quendam gloriæ ſaporē:ut ſi inuidi,uel æmuli fortè præſentes ſint, tales interrogationes obſtrependo diſcutiant:& alias in= ſerendo fabulas prohibeant illa narrari,quæ ſolēt narran ti laudem creare.Pericula quoq; præterita,uel ærumnas pe nitus abſolutas qui euaſit,ut referat, gratiſſime prouoca= tur. Nam qui adhuc in ipſis uel paululū detinetur,horret admonitionem,& formidat relatum. Id adeò Euripides expreſſit, ὡς ἡδύ τοι σωθέντα μεμνῆσθαι πόνων. *Adiecit enim* σωθέντα, *ut oſtenderet,poſt finem malorum gratiam rela= tionis incipere.Et poëta ueſter adijciendo olim, quid niſi poſt emenſa infortunia futuro tempore iuuare dicit memo riam ſedati laboris?*

Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.

*Nec negauerim eſſe malorum genera, quæ non uult qui pertulit uel tranſacta meminiſſe: nec minus interrogatus offenditur,quàm cùm in ipſis malis fuit. Vt qui carnifices expertus eſt,& tormenta membrorum:ut qui infauſtas per tulit orbitates:uel cui nota quondam*afflicta Cenſoria eſt.* **al's,adficta:*
Caue interroges,ne uidearis obijcere. Illum ſæpe ſi potes *uel,adfixa*
ad narrandum prouoca,qui recitando fauorabiliter exce= ptus eſt:uel qui liberè & feliciter legationem peregit:uel qui ab Imperatore comiter,affabiliterq; ſuſceptus eſt: uel ſi quis tota penè claſſe à piratis occupata,ſeu ingenio,ſeu uiribus ſolus euaſit: quia uix implet deſiderium loquentis,

rerum

rerum talium uel longa narratio. Iuuat, *ſi quem dicere iuſ ſeris amici ſui repentinam felicitatem, quam ſponte non audebat uel tacere, uel dicere: modò iactantiæ, modò malitiæ metu.* Qui *uenatibus gaudet, interrogetur de ſyluæ ambitu, de ambage lustrorũ, de uenationis euentu.* Religio*ſus ſi adeſt, da illi referendi copiam, quibus obſeruationibus meruerit auxilia* Deorum, *quãtus illi ceremoniarũ fructus: quia & hoc genus religionis exiſtimãt,* N*uminũ beneficia non tacere.* Adde, *quia uolunt & amicos ſe* N*uminibus extimari.* Si *uerò & ſenex præſens eſt, habes occaſionem, qua plurimũ illi cõtuliſſe uidearis, ſi eum interroges, uel quæ ad illum omnino nõ pertinent.* E*ſt enim huic ætati loquacitas familiaris.* H*æc ſciens* Homer*us, quandam congeriem ſimul interrogationum* Neſtori *fecit offerri:*

Odys.γ. Νῦν δ᾽ ἐθέλω ἔπος ἄλλο μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι
Νέστορ᾽, ἐπεὶ περίοιδε δίκας ἠδὲ φρόνιν ἄλλων.
Τρὶς γάρ δή μιν φασὶν ἀνάξασθαι γένε᾽ ἀνδρῶν.
Ὥς τέ μοι ἀθανάτοις ἰνδάλλεται εἰσοράασθαι.
ὦ Νέστορ νηληϊάδη, σὺ δ᾽ ἀληθὲς ἔνισπε.
Πῶς ἔθαν᾽ Ἀτρείδης εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων,
Ποῦ Μενέλαος ἔην, τίνα δ᾽ αὐτῷ μήσατ᾽ ὄλεθρον
Αἴγισθος δολόμητις, ἐπεὶ κτάνε πολλὸν ἀρείω,
ἦ οὐκ Ἄργεος ἦεν Ἀχαϊκοῦ, ἀλλά πη ἄλλη
Πλάζετ᾽ ἐπ᾽ ἀνθρώπους, ὁ δὲ θαρσήσας κατέπεφνε.

Tot *loquendi ſemina interrogando congeſſit, ut pruritum ſenectutis expleret.* Et Vergilian*us* Aene*as gratum ſe ad omnia præbens* Euandro, *uarias illi narrandi occaſiones miniſtrat.* N*eq; enim de una re aut altera requirit, ſed ſingula lætus* Exquirit*q; audit'que uirûm monumenta priorum.* Et Euander *conſultationibus captus, ſcitis quàm multa narrauerit.*

De *ua*

De uario ſcommatum genere,& quàm cautè his utendum inter conuiuas. CAP. III.

HAec dicentem fauor excepit omnium. Sed mox ſubiecit Auienus: Vos omnes,qui doctorum doctiſsimi adeſtis, orauerim: ut hortatu ueſtro Euſtathius, quæ de ſcommate paulò antè dixerit, animetur aperire. Omnibus ad hoc prouocantibus,ille contexuit: Præter categorian, quæ eſt ψόγος: & præter διαβολὴν, quæ delatio eſt: ſunt alia duo apud Græcos nomina, λοιδορία, καὶ σκῶμμα: quibus nec uocabula Latinè reperio, niſi fortè dicas lœdoriã exprobrationem eſſe ad directam contumeliam, ſcomma enim penè dixerim morſum figuratum: quia ſæpe fraude, uel urbanitate tegitur: ut aliud ſonet, aliud intelligas. Nec tamen ſemper ad amaritudinem pergit: ſed nõnunquam iis, in quos iacitur, & dulce eſt. Quod genus maximè uel ſapiens, uel aliâs urbanus exercet: præcipuè inter menſas, & pocula, ubi facilis eſt ad iracundiam prouocatio. Nam ſicut in præcipiti ſtantem uel leuis* flatus impellit: ita uino uel infuſum, uel aſperſum, paruus quoque dolor incitat in furorem. Ergo cautius in conuiuio abſtinendum ſcommate, quod tectam intra ſe habet iniuriã. Tantò enim preſſius hærent talia dicta, quàm directæ lœdoriæ: ut hami anguloſi, quàm directi mucrones tenacius infiguntur: maximeq́; dicta huiuſmodi riſum præſentibus mouent, quo uelut aſſenſus genere confirmatur iniuria. Eſt autem lœdoria huiuſmodi: Oblitus ne es, quia ſalſamenta uendebas? Scomma autem, quod diximus ſæpe contumeliam eſſe celatam, tale eſt: Meminimus quando brachio te emungebas. Nam cùm res eadem utrobiq; dicta ſit, illud tamen lœdoria eſt, quod apertè obiectũ exprobratumq́; eſt: hoc ſcomma, quod figuratè. Octauius qui natu* Libyus uidebatur,

*tactus

Alterum genus ſcommatum.

*nobilis

Cicero

Ciceroni recitanti ait: Non *audio quæ dicis.* Ille *reſpondit,* Certè *ſolebas bene foratas habere aures.* Hoc *eò dictũ eſt, quia* Octauius Libys *oriundus dicebatur, quibus mos eſt aurem forare.* In *eundem* Ciceronem Laberius, *cùm ab eo ad conſeſſum non reciperetur, dicẽtem:* Reciperem *te niſi anguſtè ſederemus, ait ille nimis mordaciter:* Atqui *ſolebas duabus ſellis ſedere: obijciens tanto uiro lubricum fidei.* Sed *id quod* Cicero *dixit, niſi anguſtè ſederemus, ſcomma eſt in* C. Cæſarem, *qui in ſenatum paßim tam multos admittebat, ut eos quatuordecim gradus capere non poſſent.* Tali *ergo genere, quod fœtum contumeliæ eſt, abſtinendum ſapienti ſemper, cæteris in conuiuio eſt.*

Sunt alia ſcommata minus aſpera, quaſi edẽtatæ beluæ morſus: **ut* Tullius *in conſulem, qui uno tantum die* Conſulatum *peregit.* Solẽt, *inquit, eſſe* Flamines Diales, *modò* Conſules Diales *habemus.* Et *in eundem:* Vigilantißimus *eſt* Conſul *noſter, qui in conſulatu ſuo ſomnum non uidit.* E*idemq́; exprobranti ſibi, quòd ad eundẽ* Conſulem *non ueniſſet,* Veniebam, *inquit, ſed nox me comprehendit.* Hæc *& talia ſunt, quæ plus urbanitatis, minus amaritudinis habent.* Vt *ſunt & illa de nonnullis corporeis uitijs aut parum, aut nihil gignentia doloris: ut ſi in caluitium cuiuſquam dicas, uel in naſum, ſeu curuam erectionem, ſeu* Socraticam *depreßionem.* Hæc *enim quantò minoris infortunij ſunt, tantò lenioris doloris.* Cõtrà *oculorum orbitas non ſine excitatione commotionis obijcitur.* Quippe Antigonus *rex* Theocritũ Chium, *de quo iurauerat quòd ei parſurus eſſet, occîdit propter ſcomma ab eodem de ſe dictum.* Cùm *enim quaſi puniendus ad* Antigonum *raperetur, ſolantibus eum amicis, ac ſpem pollicentibus, quòd omninò clementiã regis experturus eſſet, cùm ad eius oculos ue*

*Ex capit. 1. libri 2. hunc locũ ſic reſtituimus: ut M. Votacilius in Conſulẽ, qui uno tãtum die Cõſulatum peregit. Solebant, &c.

los ue

los ueniſſet, reſpõdit: Ergo impoßibilem mihi dicitis ſpem ſalutis. Erat autem Antigonus uno orbatus oculo. Et importuna urbanitas, male dicacem luce priuauit. Nec negauerim Philoſophos quoq; incurriſſe nonnunquam per indignationem hoc genus ſcommatis. Nam cùm regis libertus ad nouas diuitias nuper erectus, Philoſophos ad cõuiuium congregaſſet: & irridendo eorum minutulas quæſtiones, ſcire ſe uelle dixiſſet, cur ex nigra & alba faba pulmentum unius coloris edatur: Aridices Philoſophus indignè ferens, Tu nobis, inquit, abſolue, cur de albis & nigris loris ſimiles maculæ gignantur. Sunt ſcommata quæ in ſuperficie habent ſpeciem contumeliæ, ſed interdũ non tangunt audientes, cùm eadem ſi obnoxio dicantur, exagitent: ut contrà ſunt, quæ ſpeciẽ laudis habent, & perſonã audientis efficiunt contumeliæ plenam. De priore prius dicam: Lucius Quintus Prætor de prouincia nuper reuerterat, obſeruata, quod mireris, Domitiani temporis præturæ maxima caſtitate. Is cùm æger aßidenti amico diceret, frigidas ſe habere manus: renidens ille ait: Atqui eas de prouincia calidas paulò antè reuocaſti. Riſit Quintus, delectatus'que eſt, quippe alienißimus à ſuſpicione furtorum. Contrà, ſi hoc diceretur male ſibi conſcio, & ſua furta recolenti, exacerbaſſet auditũ. Critobolum famoſæ pulchritudinis adoleſcentem Socrates cum ad cõparationem formæ prouocaret, iocabatur, nõ irridebat. Certè ſi dicas con ſummatarum diuitiarum uiro, tibi excito creditores tuos: aut ſi nimis caſto, gratæ ſunt tibi meretrices, quia cõtinua eas largitate ditaſti: utiq; delectabuntur, ſcientes his dictis ſuam conſcientiam non grauari. Sicut cõtrà ſunt, quæ ſub ſpecie laudis exagitant, ſicut paulò antè diuiſi. Nam ſi timidißimo dixero, Achilli uel Herculi comparandus es: aut famo

Rursũ duo ſcõmatum genera.

Prius.

famoſæ iniquitatis uiro, ego te Ariſtidi in æquitate præpono: ſine dubio uerba laudem ſonãtia ad notã uituperationis ſuæ uterq; tracturus eſt. Eadem ſcommata eoſdẽ modò iuuare, modò mordere poſſunt, pro diuerſitate præſentium perſonarũ. Sunt enim, quæ ſi coram amicis obijciantur nobis, libenter audire poßimus. Vxore uerò ſeu parentibus, magiſtris'ue præſentibus, dici in nos aliquod ſcõma nolimus: niſi fortè tale ſit, quod illorũ cenſura libẽter accipiat. Vt ſi quis adoleſcentẽ coram parentibus, uel magiſtris irrideat, quod inſanire poßit cõtinuis uigilijs, lectionibusq; nocturnis: aut uxore præſente, quòd ſtultè faciat uxorium ſe præbendo, nec ullam elegantiam eligendo formarum. Hæc enim & in quos dicuntur, & præſentes hilaritate perfundunt. Commendat ſcomma & conditio dicentis, ſi in eadem cauſa ſit, ut ſi alium de paupertate pauper irrideat: ſi obſcurè natum, natus obſcurè. Nam Tharſius Amphias, cùm ex hortulano potens eſſet, & in amicum quaſi degenerem nonnulla dixiſſet, mox ſubiecit: Sed & nos de eiſdem ſeminibus ſumus. & omnes pariter lætos fecit. Illa uerò ſcommata directa, lætitia eum in quem dicuntur, infundunt: ſi uirum fortem uituperes, quaſi ſalutis ſuæ prodigum, & pro alijs mori uolentem: aut ſi obieceris liberali, quòd res ſuas profundat, minus ſibi quàm alijs conſulendo. Sic & Diogenes Antiſthenẽ Cynicum magiſtrum ſuum ſolebat ueluti uituperando laudare. Ipſe enim, aiebat, mendicum me fecit è diuite: & pro ampla domo, in dolio fecit habitare. Melius autem iſta dicebat, quàm ſi diceret, gratus illi ſum, quia ipſe me Philoſophum, & conſummatæ uirtutis uirum fecit. Ergo cùm unum nomen ſcommatis ſit, diuerſi continentur in eo effectus. Ideo apud Lacedæmonios inter cætera exactæ uitæ inſtituta, hoc quoq;

exercitij genus à Lycurgo eſt inſtitutum: ut adoleſcentes & ſcõmata ſine morſu dicere, & ab alijs in ſe dicta perpeti diſcerent. Ac ſi quis eorum in indignationem ob tale dictum prolapſus fuiſſet, ulterius ei in alterum dicere non licebat. Cùm ergo uideas mi Auiene (inſtituẽda eſt enim adoleſcentia tua, quæ ita docilis eſt, ut diſcẽda præcipiat) cùm uideas, inquam, anceps omne eſſe ſcommatum genus, ſuadeo in conuiuijs, in quibus lætitiæ inſidiatur ira, ab eiuſmodi dictis faceſſas: & magis quæſtiones conuiuales uel proponas, uel ipſe diſſoluas. Quod genus ueteres ita ludicrum non putarunt, ut & Ariſtoteles de ipſis aliqua conſcripſerit, & Plutarchus, & ueſter Apuleius. Nec cõtemnendum ſit, quod tot philoſophantium curã meruit.

Cibum ſimplicem præferendum eſſe multiplici, ut qui ſit digeſtu facilior. CAP. IIII.

ET Prætextatus: Hoc quæſtionũ genus, cùm & ſenilẽ deceat ætatem, cur ſoli iuueni ſuadetur? Quin agite omnes qui adeſtis hîc, apta conuiuio fabulemur, ne de cibatu tantum, ſed & ſiqua de natura corporum, uel alia: præſente maximè Diſario noſtro, cuius plurimum ad hoc genus quæſtionũ poterit ars & doctrina conferre: ſortiamurq; (ſi uidetur) ut per ordinem unuſquiſq; proponat quam ſoluendã exiſtimet quæſtionẽ. * Hic aſſenſi omnes, *Huic Prætextato anteloquium detulerunt, orantes, ut cùm ipſe cœpiſſet, cæteris ex filo conſultationis eius, interrogandi conſtitueretur exemplum. Tum ille: Quæro, inquit, utrũ ſimplex an multiplex cibus digeſtu facilior ſit: quia multos hunc, nonnullos illum ſectantes uidemus. Et eſt quidẽ ſuperba ac contumax, & ueluti ſui oſtentatrix continentia: contrà, amœnam ſe, & comem appetentia uult uideri. Cùm ergo una Cenſoria ſit, delicata altera, ſcire equidẽ

Simplex an multiplex cib9 ſit digeſtu facilior.

uelim, quæ ſeruandæ aptior ſit ſanitati. Nec longè petendus aſſertor eſt, cùm Diſarius adſit, qui quid cõueniat corporibus humanis nõ minus callet, quàm ipſa natura huius fabricæ autor & nutrix. Dicas ergo uelim, quid de hoc quod quæritur, medicinæ ratio perſuadeat. Si me, Diſarius inquit, aliquis ex plebe imperitorum de hac quæſtione conſuluiſſet, quia plebeia ingenia magis exemplis quàm ratione capiuntur: admonuiſſe illum contentus forem inſtitutionis pecudum, quibus ſi ſimplex & uniformis cibus ſit, multò ſaniores ſunt corporibus humanis: & inter ipſas illæ morbis implicãtur, quibus (ut altiles fiant) offæ compoſitæ, & quibuſdam cõdimentis uariæ farciuntur. Nec dubitaret poſthac, cùm aduertiſſet animalibus ſimplici cibo utẽtibus familiarem ſanitatẽ, *ægreſcere autem inter illa quæ ſaginã compoſita uarietate patiuntur: quia cõſtat id genus alimoniæ nõ magis copia quàm uarietate crudeſcere. Fortaſſe illũ attentiorẽ exemplo altero feciſſem: ut conſideraret, nullum unquam fuiſſe medicorũ circa curas ægreſcentiũ tam audacis negligẽtiæ, ut febrienti uarium & non ſimplicem cibum daret. Adeò conſtat, quàm facilius digeſtu ſit uniformis alimonia: ut ei uel cùm infirma ſit natura, ſufficiat. Nec tertium defuiſſet exemplum, ita eſſe uitandam ciborum uarietatẽ, ut uaria ſolent uina uitari. Quis enim ambigat, eũ qui diuerſo uino utitur, in repentinam ruere ebrietatem, necdum hoc potus copia poſtulante? Tecum autẽ Vecti, cui ſoli perfectionẽ diſciplinarum omnium contigit obtinere, non tam exemplis, quàm ratione tractandũ eſt: quæ & me tacente, clàm te eſſe nõ poterat. Cruditates eueniunt, aut qualitate ſucci, in quẽ cibus uertitur, ſi non ſit aptus humori, qui corpus obtinuit: aut ipſius cibi multitudine, non ſufficiente

*Al's: ægreſcere autem quæ ſaginantur, & compoſita uarietate crudeſcere.

natura

natura, ad omnia, quæ congeſta ſunt, concoquenda. Ac *primùm de ſucci qualitate uideamus.* Qui *ſimplicē cibum ſumit, facilè quo ſucco eius corpus uel iuuetur, uel grauetur, uſu docente cognoſcit.* Nec *enim ambigit, cuius cibi qualitate poſſeſſus ſit, cùm unū ſumpſerit.* Et *ita fit, ut noxa, cuius cauſa deprehēſa eſt, facilè uitetur.* Qui *autē multiplici cibo alitur, diuerſas patitur qualitates ex diuerſitate ſuccorū: nec cōcordant humores ex materiæ uarietate naſcētes, nec efficiunt liquidū purum'ue ſanguinē, in quē iecoris miniſterio uertuntur, & in uenas cū tumultu ſuo tranſeūt.* Hinc *morborū ſcaturigo, qui ex repugnantium ſibi humorū diſcordia naſcuntur.* Deinde *quia nō omniū quæ eſui ſunt, una natura eſt: nō omnia ſimul coquuntur: ſed alia celerius, tardius alia.* Et *ita fit, ut digeſtionum ſequentiū ordo turbetur.* Neq; *enim cibi, quē ſumimus, una digeſtio eſt: ſed ut corpus nutriat, quatuor patitur digeſtiones: quarū unā omnes, uel ipſi quoq; hebetes ſentiūt, alias occultior ratio deprehendit.* Quod *ut omnibus liqueat, paulò altius mihi cauſa repetēda eſt.* Quatuor *ſunt* **Digeſtiones quatuor.** *in nobis uirtutes, quæ adminiſtrandam alimoniam receperunt: quarum una dicitur* καθεκτικὴ, *quæ deorſum trahit cibaria confecta mandibulis.* Quid *enim tam craſſam materiam per faucium anguſta fulciret, niſi eam uis naturæ occultior hauriret?* Hauſta *uerò non continuo lapſu per omne corpus ſuccedentibus ſibi foraminibus peruium ad imum uſque deſcendunt, & talia qualia accepta ſunt egeruntur, ſed ſalutare officium digeſtionis expectant.* Secundæ *hæc cura uirtutis eſt, quam* Græci, *quia retentatrix eſt, uocant* καταδεκτικήν. Tertia, *quia cibum in aliud ex alio mutat, uocatur* ἀλλοιωτική. Huic *obſequuntur*

omnes, quia ipſa digeſtionibus curat. Ventris enim duo ſunt orificia: quorum ſuperius erectum recipit deuorata, & in follem uentris recōdit: hic eſt ſtomachus, qui pater familiâs dici meruit, quaſi omne animal ſolus gubernans: nā ſi ægreſcat, uita in ancipiti eſt, titubāte alimoniæ meatu, cui natura tanquā rationis capaci uelle ac nolle cōtribuit. Inferius uerò demiſſum inteſtinis adiacētibus inſeritur, & inde uia eſt egerēdis. Ergo in uentre fit prima digeſtio, uirtute alloeotica in ſuccum uertente, quicquid acceptū eſt, cuius fæx retrimenta ſunt, quæ per inteſtina inferiore orificio tradente labuntur, & officio quartæ uirtutis, cui ἀποκριτικὴ nomen eſt, procuratur egeſtio. Ergo poſtquàm in ſuccū cibus reformatur, hic iam iecoris cura ſuccedit. Eſt autem iecur cōcretus ſanguis, & ideo habet natiuū calorē, qui confectum ſuccū uertit in ſanguinē. Et ſicut cibū in ſuccum uerti, prima eſt: ita ſuccum trāſire in ſanguinē, ſecūda digeſtio eſt. Hunc calor iecoris adminiſtratū per uenarum fiſtulas in ſua quæq; membra diſpergit, parte quæ ex digeſtis frigidiſſima eſt, in lienē refuſa: qui ut iecur caloris, ita ipſe frigoris domicilium eſt. Nam ideo omnes dexteræ partes ualidiores ſunt, & debiliores ſiniſtræ, quia has regit calor uiſceris ſui: illæ contagione frigoris ſiniſtra obtinentis hebetantur. In uenis autem & arterijs, quæ ſunt receptacula ſanguinis & ſpiritus, tertia fit digeſtio. Nā acceptum ſanguinē quodāmodo defæcāt, & quod in eo aquoſum eſt, uenæ in ueſicā refundunt: liquidū uerò, purumq; & altilem ſanguinē ſingulis totius corporis membris miniſtrāt. Et ita fit, ut cùm cibum ſolus uenter accipiat, eius alimonia diſperſa per uniuerſos mēbrorum meatus, oſſa quoque & medullas & ungues nutriat, & capillos. Et hæc eſt quarta digeſtio, quæ in ſingulis

gulis

gulis membris fit,dum quod unicuiq; membro datum eſt, ipſi membro fit nutrimentũ. Nec tamen huic toties deſæcato retrimẽta ſua deſunt,quæ cum membra omnia in ſua ſunt ſanitate,per occultos euaneſcũt meatus. Si qua uerò pars corporis ægreſcat,in ipſam quaſi infirmiorem ultima illa quæ diximus retrimenta labuntur. Et hinc naſcuntur cauſæ morborum, quæ ῥεύματα medicis uocare mos eſt. Si enim fuerit ultimi ſucci iuſto uberior multitudo, hanc à ſe repellit pars corporis illa,quæ ſanior eſt: & ſine dubio labitur in infirmã,quæ uires nõ habet repellendi. Vnde & alieni receptio diſtendit locum in quẽ ceciderit,& hinc creantur dolores. Hæc eſt ergo triplex cauſa uel podagræ,uel cuiuslibet ex confluẽtia morbi: id eſt, multitudo humoris,fortitudo membri à ſe repellentis, & recipiẽtis infirmitas. Cùm igitur aſſeruerimus,quatuor in corpore fieri digeſtiones,quarũ altera pendet ex altera, & ſi præcedens fuerit impedita,nullus fit ſequentis effectus:recurramus animo ad illã primam digeſtionem, quæ in uentre conficitur,& inuenietur quid impedimenti ex multiformi naſcatur alimonia. Diuerſorum enim ciborum diuerſa natura eſt:& ſunt qui celerius,ſunt qui tardius digeruntur. Cùm ergo prima digeſtio uertitur in ſuccum, quia non ſimul accepta omnia uertuntur, quod prius uerſum eſt,dum alia tardius uertuntur, aceſcit, & hoc ſæpe etiam eructando ſentimus. Alia quoque quibus tarda digeſtio eſt,uelut ligna humida, quæ urgente igne fumum de ſe creant:ſic illa imminente igne naturæ, fumant, dum tardius coquuntur. Siquidem nec hoc ſenſum eructantis euadat. Cibus autem ſimplex non habet controuerſam moram,dum in ſimplicem ſimul ſuccum uertitur: nec digeſtio ulla turbatur,dum omnes ſibi ſtata momentorum di-

menſione ſuccedunt. Si quis autem (quia nihil impatientius imperitia) rationes has dedignetur audire, extimans non impediri digeſtionem, niſi ſola ciborum multitudine: nec uelit de qualitate tractare: hic quoq; multiformis alimonia deprehenditur cauſa morborum. Nam pulmentorum uarietas recipit uaria condimenta, quibus gula ultrà quàm naturæ neceſſe eſt, laceßitur: & fit inde congeries, dum pruritu deſiderij amplius uel certè de ſingulis parua libãtur. Hinc Socrates ſuadere ſolitus erat, illos cibos, potus'ue uitandos: qui ultra ſitim, famem'ue ſedandã producunt appetentiam. Deniq; uel propter hoc edendi uarietas repudietur, quia plena eſt uoluptatis, à qua ſerijs, & ſtudioſis cauendum eſt. Quid enim tam contrarium, quàm Virtus, & Voluptas? Sed modum diſputationi facio, ne uidear hoc ipſum, in quo ſumus, licet ſobrium ſit, tamen quia uarium eſt, accuſare conuiuium.

Contrà, cibum multiplicem aptiorem eſſe quàm ſit ſimplex. CAP. V.

HAec cùm Prætextato, & cæteris prona aſſenſione placuiſſent, Euangelus exclamauit, Nihil tam indignũ toleratu, quàm quòd aures noſtras Græca lingua captiuas tenet, & uerborum rotunditati aſſentire cogimur: circũuenti uolubilitate ſermonis, qui ad extorquendã fidẽ agit in audientes tyrannũ. Et quia his loquendi labyrinthis impares nos fatemur, agè Vecti hortemur Euſtathiũ: ut recepta contraria diſputatione, quicquid pro uario cibo dici poteſt, uelit cõmunicare nobiſcum: ut ſuis telis lingua uiolenta ſuccumbat: & Græcus Græco eripiat hunc plauſum, tanquã cornix cornici oculos effodiat. Et Symmachus: Rem iucundã Euangele amarius poſtulaſti. Audere enim contra tam copioſè & elegãter inuenta, res eſt

quæ habeat utilem uoluptatem: ſed nō tanquam ingenijs inſidiantes, & glorioſis tractatibus inuidentes, hoc debemus expetere, nec abnego, potuiſſe me quoq; tanquam pa'inodiā canere. Eſt enim rhetorica prælusio, cōmunes lo:os in utramuis partem inuentorū alternatione tractare. ;ed quia facilius Græcorū inuentionibus à Græcis fortè lijs relata reſpō dent, te Euſtathi oramus omnes, ut ſenſa & inuenta Diſarij cōtrarijs repellendo, in integrū reſtiuas exautoratum conuiuiorum lepôrem. Ille diu hoc à ſe ꝍfficiū deprecatus, ubi tot impellentiū procerum, quibus ꝍbuiandum non erat, hortatui ſuccubuit: Bellum, inquit, 'uobus mihi amiciſsimis cogor indicere, Diſario, & Cōti'entiæ. Sed ab autoritate ueſtra, tanquam ab edicto Præꝍris, impetrata uenia, Gulæ patronum (quia neceſſe eſt) rofitebor. In primo ſpecioſis magis quàm ueris penes ꝍs Diſarius exemplis, ut docebitur, noſtri cepit ingeniū. it enim pecudes uti ſimplici cibo: & ideo expugnari fficilius earū, quàm hominū ſanitatē. Sed utrunq; falſum ꝑbo. Nā neq; ſimplex eſt animalibus mutis alimonia: nı ab illis, quàm à nobis, morbi remotiores. Teſtatur unū uarietas pratorum quæ depaſcuntur: quibus herbæ ſunt amæ pariter & dulces: aliæ ſuccum calidum, aliæ frigidꝍ nutrientes: ut nulla culina poſsit tam diuerſa cōdire, quàm herbis natura uariauit. Notus eſt omnibus Eupolis inter elegantes habendus ueteris comœdiæ poëtas. Is in fabula quæ inſcribitur Aeges, inducit capras de cibi ſui copia in hæc ſe uerba iactantes:

Βοσκόμεθα ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς, ἐλάτης
Πρίνου κομάρου τε πτόρθους ἁπαλοὺς ἀποτρώγουσαι,
Καὶ πρὸς τούτοισιν ἔτ' ἄλλ' οἷον κύτισόν τε, ἠδὲ
φάσκον εὐώδη, καὶ σμίλακα τὴν πολύφυλλον.

* ἐρείκην Κότινον, σχῖνον, μελίαν, συκῆν, δρῦν, κιττὸν, * μυρίκην

Πρόμαλον, ῥάμνον, φλῶμον, ἀνθερικὴν κισθὸν,

Φηγὸν, θύμα θύμβραν.

Videtur'ne uobis ciborũ iſta ſimplicitas, ubi tot enumer tur uel arbuſta, uel frutices, nõ minus ſucco diuerſa, quàn nomine? Quòd autem non facilius morbis homines, quàn pecudes, occupentur: Homero teſte contentus ſum. qi peſtilentiã refert à pecudibus eſſe inchoatam: quãdo mo bus antequàm in homines poſſet irrepere, facilius capt pecoribus incubuit. Sed et quãta ſit mutis animalibus in firmitas, uitæ breuitas indicio eſt. Quod enim eorum qu bus notitia nobis in uſu eſt, poteſt annos hominis æqua re? niſi recurras fortè ad ea, quæ de coruis, atq; cornicib fabuloſa dicũtur: quos tamẽ uidemus omnibus inhiare ca daueribus, uniuerſisq; ſeminibus inſidiari, fructus arbo perſequi. Nam non minus edacitatis habent, quàm de lo= gæuitate eorum opinio fabulatur. Secundum (ſi bene = cordor) exemplum eſt, ſolere medicos ægris ſimplicẽ ci= bum offerre, non uariũ: cum hunc offeratis (ut opinor nõ quaſi digeſtu faciliorem, ſed quaſi minus appetendũ ut horrore uniformis alimoniæ, edendi deſiderium lan e= ſceret: quaſi multis concoquendis per infirmitate non ſufficiente natura. Ideo ſi quis ægreſcentium uel d ipſo ſimplici amplius appetat, ſubducitis adhuc deſide nti. Ideo uobis commẽto tali, non qualitas, ſed modus æri= tur. Quòd autem in edendo, ſicut in potando ſu s ua= ria uitari, habet latentis captionis inſidias, quia mine ſimilitudinis coloratur. Cæterùm longè alia cib ratio eſt. Quis enim unquam edendo plurimũ, mente ciatus eſt: quod in bibendo cõtingit? Fartus cibo, ſto chò uel uentre grauatur: infuſus uino, fit ſimilis inſa opinor, quia

quia craßitudo cibi uno in loco permanẽs, expectat adminiſtrationẽ digeſtionis, & tũc demum membris ſenſim confectus illabitur: potus ut natura leuior, mox altum petit: & cerebrum, quod in uertice locatum eſt, ferit fumi calentis aſpergine. Et *ideo uaria uina uitantur, ne res quæ ad poßidendũ caput repentina eſt, calore tã diuerſo quàm ſubito conſilij ſedem ſauciet.* Quod *æquè in cibi uarietate metuendum, nulla ſimilitudo, ratio nulla perſuadet.* In *illa uerò diſputatione, qua digeſtionum ordinem & ſermone lucul ẽto & uario digeßiſti, illa omnia quæ de natura humani corporis dicta ſunt, & nihil nocẽt propoſitæ quæſtioni, & eloquenter dicta nõ abnego.* Illi *ſoli non aſſentior, quòd ſuccos uarios de ciborũ uarietate confectos, dicis cõtrarios eſſe corporibus: cùm corpora ipſa de cõtrarijs qualitatibus fabricata ſint.* Ex *calido enim, et frigido, de ſicco, & humido conſtamus. Cibus uerò ſimplex cui adeſt, ſuccũ de ſe unius qualitatis emittit. Scimus autẽ ſimilibus ſimilia nutriri.* Dic *quæſo unde aliæ tres qualitates corporis nutrirẽtur? Singula autẽ ad ſe ſimilitudinem ſui rapere, teſtis eſt* Empedocles, *q ait:* Ὡς γλυκὺ μὲν γλυκὺ μάρπτε, πικρὸν δ' ἐπὶ πικρὸν ὄρουσε, ὀξὺ δ' ἐπ' ὀξὺ ἔβη, θερμὸν δ' ἐποχεύετο θερμῷ. Te *autẽ ſæpe audio* Hippocratis *tui uerba cum admiratione referentem:* εἰ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἂν ἤλγεεν, ἀλγεῖ δ' οὐκ ἄρα ἕν ἐστι. Ergo *ſi homo non unum, nutriendus eſt non ex uno.* Nam *&* Deus *omnium fabricator, aërem quo circũfundimur, & cuius ſpiramus hauſtu, non ſimplicem uoluit habere qualitatem, ut aut frigidus ſit ſemper, aut caleat: ſed nec continuæ ſiccitati, nec perpetuo eum addixit humori: quia una nos non poterat qualitate nutrire, de permiſtis quatuor fabricatos.* Ver *ergo calidum fecit, & humectum: ſicca eſt æſtas, & cali-*

Ita nunc legimus: ἐν τῷ περὶ φύσιος ἀνθρώπου. ἐγὼ δέ φημι εἰ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐδέποτ' ἂν ἤλγεεν· οὐδὲ γὰρ ἦν ὑπὸ του ἀλγήσειεν.

*da:autumnus ſiccus,& frigidus: hyems humida pariter & frigida eſt. Sic & elemēta quæ ſunt noſtra principia, ex diuerſitatibus etiā ipſa conſtant, & nos nutriunt. Eſt enim ignis calidus, & ſiccus: aër humectus, & calidus: aqua ſimiliter humecta, & frigida: terra frigida pariter, & ſicca. Cur ergo nos ad uniformem cibum redigis, cùm nihil nec in nobis, nec circa nos, nec in ijs de quibus ſumus, uniforme ſit? Quòd autem aceſcere, uel nōnunquam fumare in ſtomacho cibum, uis aßignare uarietati: ut credamus, pronūties oportet, aut ſemper eum qui uario cibo utitur, hæc pati: aut nunquàm illū pati, qui ſimplicem ſumit. Si uerò & qui menſa fruitur copioſa, hoc uitiū ſæpe nō ſentit: et qui ſe uno cibo afficit, ſæpe ſuſtinet quod accuſas: cur hoc uarietati, & non modo edacitatis aßignas? Nam & de ſimplici auidus noxam patitur cruditatis, & in uario moderatus digeſtionis commodo fruitur. At inquies, Ipſa immoderatio ex ciborū uarietate naſcitur: titillante gula, & ad aſſumēda plura quàm neceſſe eſt prouocante. Rurſus ad ea, quæ iam dixi, reuoluor: cruditates de modo, non de qualitate prouenire. Modum enim ſeruat, qui ſui potens eſt: * & in menſa Sicula, uel Aſiana. Excedit impatiens, etiam ſi ſolis oliuis, aut olere ueſcatur. Et tamen ille copioſus, ſi moderationem tenuit, ſanitatis compos eſt: contrà, inſanus fit ille, cui merus ſal cibus eſt, ſi hoc ipſum uoraciter inuaſerit. Poſtremò, ſi in his, quæ ſumimus, uarietatem noxiam putas: cur potionum remedia, quæ per os humanis uiſceribus infunditis, ex tam cōtrarijs, ac ſibi repugnantibus miſta componitis? Succo papaueris admiſcetis euphorbium, mādragoram, aliasq; herbas * conclamati frigoris, pipere temperatis. Sed nec monſtruoſis carnibus abſtinetis, inſerentes poculis teſticulos*

*etiam

* Cōclamatum frigus, pro maximo, & propè mortifero.

castror

caſtrorum, & uenenata corpora uiperarum: quibus admi=ſcetis quicquid nutrit India: quicquid deuehitur herba=rum, quibus Creta generoſa eſt. Cum ergo ad cuſtodiā ui=tæ hoc faciant remedia, quod cibus: ſi quidem illa eam re=uocent, iſte contineat: cur illis prouidere uarietatem labo ras, iſti ſquallorem uniformitatis adijcis? Poſt omnia in uo luptatem Cēſura cothurnati ſermonis inuectus es, tanquā uoluptas uirtuti ſemper inimica ſit: & non, cùm in luxū, ſpreta mediocritate, prolapſa eſt. Quid enim agit ipſe ſer uus, non edendo niſi cogente fame, nec potando præter ſitim: niſi ut de utroq; capiat uoluptatem? Ergo uoluptas non mox nomine ipſo infamis eſt: ſed fit modo utendi uel honeſta, uel arguenda. Parū eſt ſi accuſata ſit, & nō etiam laudetur uoluptas. Nā cibus qui cum uoluptate ſumitur, deſiderio tractus, in uentrē reconditur, patula expectatio ne rapientē: & dum animoſe fruitur, mox eum concoquit. quod non ex æquo cibis euenit, quos nulla ſui dulcedo cō=mendat. Quid ergo accuſas uarietatem, quaſi gulæ irita=mentum: cùm ſalus ſit hominis, uigere appetentiam: qua deficiente langueſcit, & periculo fit propior? Nam ſicut in mari gubernatores uento ſuo, etiam ſi nimius ſit, cōtra=hendo in minorem modum uela præteruolant: & flatum, cùm maior eſt, coërcent: ſopitum uerò excitare non poſ=ſunt: ita & appetentia cùm titillatur, & creſcit, rationis gubernaculo temperatur: ſi ſemel ceciderit, animal extin guitur. Si ergo cibo uiuimus, & cibū appetentia ſola cō=mendat: elaborandum nobis eſt, commento uarietatis: ut hæc ſemper prouocetur, cū præſtò ſit ratio, quæ intra mo=derationis ſuæ terminos temperetur. Memineritis tamē le=pido me conuiuio adeſſe, non anxio. Nec ſic admitto ua=rietatem, ut luxum probem, ubi quæruntur æſtiuæ niues,

& hyb

& hybernæ roſæ: & dum magis oſtentui, quàm uſui ſeruitur, ſyluarum ſecretum omne luſtratur, & peregrina maria ſolicitantur. Ita enim fit, ut etiam ſi ſanitatem ſumētium mediocritas obſeruata non ſauciet: ipſe tamen luxus morum ſit ægritudo. His fauorabiliter exceptis, Diſarius, Obſecutus es, inquit, Euſtathi dialecticæ, ego medicinæ. Qui uolet eligere ſequenda, uſum conſulat: & quid ſit utilius ſanitati, experientia docebit.

Vinum natura frigidum potius uideri quàm calidum. Et cur rarò fœminæ, ſenes citò inebrientur.

CAPVT VI.

Poſt hæc Flauianus: Et alios quidem Medicos idē dicentes ſemper audiui, uinum inter calida cenſendum. Sed & nunc Euſtathius cùm cauſas ebrietatis attingeret, prædicabat uini calorem. Mihi autem ſæpe hoc mecū reputanti, uiſa eſt uini natura frigori propior, quàm calori. Et in medium profero, quibus ad hoc extimādum trahor: ut ueſtrum ſit de mea extimatione iudiciū. Vinum (quantum mea fert opinio) ſicut natura frigidum eſt, ita capax uel etiam appetēs caloris fit, cùm calidis fuerit admotum. Nam & ferrum cùm tactu ſit frigidum, ψυχρὸν δ' ἔλε χαλκὸν ὀδοῦσι*: ſi tamen ſolem pertulerit, cōcaleſcit, & calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc utrum ita eſſe ratio*

Vinum natura frigidum.

perſuadeat, requiramus. Vinum quod aut potu interioribus conciliatur, aut fotu ut ſuperficiem curet, adhibetur, cum infunditur cuti: quin frigidum ſit, nec medici inficias eunt. Calidum tamen in interioribus prædicant, cum non tale deſcendat, ſed admiſtum calidis concaleſcat. Certè reſpondeant uolo, cur ſtomacho in laſſitudinem degeneranti, ad inſtaurandas conſtrictione uires offerant ægreſcenti uinum: niſi frigore ſuo laſſata cogeret, & colligeret diſ-

ſoluta? Et cùm laſſo (ut dixi) ſtomacho nil adhibeant calidum, ne creſcat ulterius laßitudo: à uini potu non prohibent, defectum in robur hac curatione mutantes. Dabo aliud indicium accidentis magis uino, quàm ingeniti caloris. Nam ſi quis aconitum neſciens hauſerit: nõ nego, hauſtu eum meri plurimi ſolere curari. Infuſum enim uiſceribus trahit ad ſe calorem, & ueneno frigido quaſi calidũ iam repugnat. Si uerò aconitum ipſum cum uino tritum potui datum ſit, haurientem nulla curatio à morte defendit. Tunc enim uinum natura frigidum admiſtione ſui frigus auxit ueneni: nec in interioribus iam caleſcit, quia nõ liberum, ſed admiſtum alij, imò in aliud uerſum deſcendit in uiſcera. Sed & ſudore nimio uel laxato uentre defeßis uinum ingeritur: ut in utroq; morbo conſtringat meatus. Inſomnem medici frigidis oblinunt, modò papaueris ſucco, modò mandragora, uel ſimilibus, in quibus eſt & uinũ. Nam uino ſomnus reduci ſolet, quod non niſi ingentis frigoris teſtimonium eſt. Deinde omnia calida uenerem prouocant, & ſemen excitant, & generationi fauent. Hauſto autem mero plurimo, fiunt uiri ad coitum pigriores. Sed nec idoneum conceptioni ferunt: quia uini nimietas, ut frigidi, facit ſemen exile uel debile. Hoc uerò uel manifeſtiſſimam exiſtimationis meæ habet aſſertionem: quòd quæcunq; nimium algentibus, eadem contingunt ebrijs. Fiunt enim tremuli, pallidi, graues: & ſaltu tumultuantis ſpiritus artus ſuos, & membra quatiuntur. Idem corporis torpor ambobus, eadem linguæ titubatio. Multis etiam morbus ille, quem παράλυσιν Græci uocant, ſic nimio uino, ut multo algore cõtingit. Reſpice etiam quæ genera curationum adhibeantur ebrijs. Non'ne cubare ſub multis operimentis iubẽtur, ut extinctus calor refoueatur? non'ne &

ad

ad calida lauacra ducuntur? non'ne illis unctionum tẽpore calor corporis excitatur? Poſtremò, qui fiunt crebrò ebrij, citò ſeneſcunt. Alij ante tempus cõpetentis ætatis uel caluitio, uel canitie inſigniuntur, quæ non niſi inopia caloris eueniunt. Quid aceto frigidius, quod culpatum uinum eſt? Solum enim hoc ex omnibus humoribus creſcentem flammam uiolenter extinguit: dum per frigus ſuum calorem uincit elemẽti. Nec hoc prætereo, quòd ex fructibus arborum illi ſunt frigidiores, quorum ſuccus imitatur uini ſaporem: ut mala ſeu ſimplicia, ſeu granata, ſeu cydonia, quæ cotonea uocat Cato. Hoc ideo dixerim, quod me ſæpe mouit, & exercuit, mecũ diſputantem: quia in mediũ proferre uolui, quid de uino extimauerim ſentiendũ. Cæterùm conſultationem mihi debitam non omitto. Te enim Diſari conuenio, ut quod quærendum mihi occurrit abſolu as. Legiſſe apud Græcum philoſophũ memini (ni fallor, ille Ariſtoteles fuit) in libro quẽ de Ebrietate compoſuit, Mulieres raro in ebrietatẽ cadere, crebrò ſenes. Nec cauſam uel huius frequentiæ, uel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturam corporũ tota hæc quæſtio pertinet, quã noſſe & induſtriæ tuæ, & profeßionis officium eſt: uolo te cauſas rei, quam ille ſententiæ loco dixit, ſi tamen philoſopho aſſentiris, aperire. Tum ille: Rectè & hoc Ariſtoteles, ut cætera. Nec poſſum non aſſentiri uiro, cuius inuentis nec ipſa natura diſſentit.

Mulieres cur rarius inebrientur.

Mulieres, inquit, raro inebriantur, crebrò ſenes. Rationis plena gemina iſta ſentẽtia, & altera pendet ex altera. Nam cùm didicerimus quid mulieres ab ebrietate defendat: iam tenemus, quid ſenes ad hoc frequenter impellat. Contrariam enim naturã ſortita ſunt muliebre corpus, & corpus ſenile. Mulier humectißimo eſt corpore. Docet hoc & læuitas cutis, & ſplendor: docent

cent præcipuè aſſiduæ purgationes, ſuperfluo exonerantes corpus humore. Cùm ergo epotum uinum in tam largum ceciderit humorem, uim ſuam perdit, & fit dilutius: nec facilè cerebri ſedem ferit, fortitudine eius extincta. Sed & hæc ratio iuuat ſentētiæ ueritatem, quòd muliebre corpus crebris purgationibus deputatum, pluribus cōſertum foraminibus: ut pateat in meatus, & uias præbeat humori in egeſtionis exitum confluenti. Per hæc foramina uapor uini celeriter euaneſcit. Cōtrà, ſenibus ſiccum corpus eſt: quod probat aſperitas, & ſquallor cutis. Vnde & hæc ætas ad fletum fit difficilior, quod eſt indicium ſiccitatis. Intra hos uinum nec patitur contrarietatem repugnantis humoris: & integra ui ſua adhæret corpori arido: et mox loca tenet, quæ ſapere homini miniſtrant. Dura quoq; eſſe ſenum corpora, nulla dubitatio eſt: & ideo etiam ipſi naturales meatus in membris durioribus obſerantur: & hauſto uino, exhalatio nulla contingit: ſed totum ad ipſam ſedem mentis aſcendit. Hinc fit, ut & ſani ſenes malis ebriorum laborent: tremore membrorum, linguæ titubantia, abundantia loquendi, iracundiæ concitatione: quibus tam ſubiacent iuuenes ebrij, quàm ſenes ſobrij. Si ergo leuem pertulerint impulſum uini, non accipiunt hæc mala, ſed incitant, quibus ætatis ratione iam capti ſunt.

Senes cur facile inebrientur.

Titubātia, primæ inflexionis.

Fœminis frigidiór ne ſit natura quàm uiris, an calidior. Et cur muſtum non inebriet.

CAPVT VII.

PRobata omnibus Diſarij diſputatione, ſubiecit Symmachus: Vt ſpectata eſt tota ratio, quam de muliebris ebrietatis raritate Diſarius inuenit: ita unū ab eo prætermiſſum eſt, nimio frigore, quod in earum corpore eſt, frigeſcere

Mulieres frigidæ.

geſcere hauſtum uinum: & ita debilitari, ut uis eius, quæ elanguit, nullum calorem poßit, de quo naſcitur ebrietas, excitare. Ad hæc Horus: Tu uerò Symmache fruſtra opinaris frigidam mulièrum eſſe naturam, quam ego calidiorem uirili, ſi tibi uolenti erit, facilè probabo. Humor naturalis in corpore, quando ætas tranſijt pueritiam, fit durior, & acuitur in pilos. Ideo tūc & pubes, & genæ, & aliæ partes corporis ueſtiuntur. Sed in muliebri corpore hunc humorem calore ſiccante fit inopia pilorum: & ideo in corpore ſexus huius manet continuus ſplendor, et læuitas. Eſt & hoc in illis indicium caloris, abundantia ſanguinis, cuius natura feruor eſt: qui ne urat corpus ſi inſidat, crebra purgatione ſubtrahitur. Quis ergo dicat frigidas, quas nemo poteſt negare plenas caloris, quia ſanguinis plenæ ſunt? Deinde licet urendi corpora defunctorum uſus noſtro ſeculo nullus ſit: lectio tamen docet, eo tempore, quo igni dari honor mortuis habebatur, ſiquãdo uſu ueniſſet, ut plura corpora ſimul incenderentur, ſolitos fuiſſe funerum miniſtros denis uirorum corporibus adijcere ſingula muliebria: & unius adiutu, quaſi natura flãmei, & ideo celeriter ardentis, cætera flagrabant. Ita nec ueteribus calor mulièrum habebatur incognitus. Nec hoc tacebo, quòd cùm calor ſemper generationis cauſa ſit: fœminæ ideo celerius quàm pueri fiunt idoneæ ad generandum, quia calent amplius. Nam & ſecundum iura publica duodecimus annus in fœmina, & quartuſdecimus in puero definiuit pubertatis ætatem. Quid plura? Non'ne uidemus mulieres, quando nimiũ frigus eſt, mediocri ueſte contentas, nec ita operimẽtis plurimis inuolutas, ut uiri ſolent: ſcilicet naturali calore, cõtra frigus, qđ aër ingerit, repugnante? Ad hæc renidẽs Symmachus: Bene, inquit,

Mulierum naturam calidiorem eſſe quàm ſit uirorum.

Horus

Horus noſter tentat uideri Orator ex Cynico, qui in contrarium uertit ſenſus, quibus poteſt muliebris corporis frigus probari. Nam quòd pilis (ut uiri) non obſidentur, inopia caloris eſt. Calor eſt enim qui pilos creat. Vnde & eunuchis deſunt: quorũ naturam nullus negauerit frigidiorem uiris. Sed & in corpore humano illæ partes maximè ueſtiũtur, quibus amplius ineſt caloris. Læue autem eſt mulierum corpus, quaſi naturali frigore denſetur. Comitatur enim algorem denſitas, læuitas denſitatem. Quòd uerò ſæpe purgantur, non multi, ſed uitioſi humoris indicium eſt. Indigeſtum eſt enim, & crudum quod egeritur, & quaſi infirmũ effluit: nec habet ſedem, ſed natura quaſi noxium, & magis frigidum pellitur. Quod maximè probatur, quia mulieribus, cùm purgantur, etiam algere contingit. Vnde intelligitur frigidũ eſſe, quod effluit: & ideo in uiuo corpore non manere: quaſi inopia caloris extinctum. Quòd muliebre corpus iuuabat ardentes uiros: non caloris erat, ſed pinguis carnis, & oleo ſimilioris, quod non in illis contingeret ex calore. Quòd citò admouentur generationi: non nimij caloris, ſed naturæ infirmioris eſt: ut exilia poma celerius matureſcunt, robuſta ſerius. Sed ſi uis intelligere in generatione ueram rationem caloris: conſidera uiros longè diutius perſeuerare in generando, quàm mulieres in pariendo. Et hæc tibi ſit indubitata probatio in utroq; ſexu uel frigoris, uel caloris. Nam uis eadem in frigidiore corpore celerius extinguitur, in calidiore diutius perſeuerat. Quòd frigus aëris tolerabilius uiris ferunt, facit hoc frigus ſuum. Similibus enim ſimilia gaudent. Ideo ne corpus earum frigus horreat, facit conſuetudo naturæ, quam ſortitæ ſunt frigidiorem.

Contrà, frigidiorem eſſe naturam mulierum, quàm uirorum ſit.

Sed de his ſinguli, ut uolunt, iudicent: ego uerò ad ſor-

tem conſulendi uenio: & quod ſcitu dignum extimo, ab eodem Diſario *quæro, & mihi uſque ad effectum nimio amico, & cum in cæteris, tum in his optime docto.* Nuper *in* Tuſculano *meo fui, cum uindemiales fructus pro annua ſolennitate legerentur.* Erat *uidere permuſtos ruſticis ſeruos haurire uel de expreſſo, uel de ſponte fluente muſtum: nec tamen ebrietate capi.* Quod *in illis præcipuè admirabar, quos impelli ad inſaniam paruo uino noueram.* Quæro *quæ ratio de muſto ebrietatem aut tardam fieri faciat, aut nullam.*

Muſtū cur non inebriet.

Ad hæc Diſarius: Omne *quod dulce eſt citò ſatiat, nec diuturnam deſiderij ſui fidem tenet: ſed in locum ſatietatis ſuccedit horror.* In *muſto autem ſola dulcedo eſt, ſuauitas nulla.* Nam *uinum cùm in infantia eſt, dulce: cùm pubeſcit, magis ſuaue quàm dulce eſt.* Eſſe *autem harū duarum rerum diſtantiam, certè* Homerus *teſtis eſt, qui ait:*

Odiſ. 15. Μαῖ᾽ ἄγε δή μοι οἶνον ἐν ἀμφιφορεῦσιν ἄφυσσον
Ἡδύν.

ὀδυσ. ω. Καίετο δ᾽ ἔν τ᾽ ἐσθῆτι θεῶν καὶ ἀλείφατι πολλῷ
Καὶ μέλιτι γλυκερῷ.

Vocat *enim mel dulce, & uinum ſuaue.* Muſtum *igitur, cum necdum ſuaue eſt, ſed tantummodo dulce, horrore quodam tantum ſumi de ſe non patitur, quãtum ſufficiat ebrietati.* Addo *aliud, naturali ratione ebrietati dulcedinē repugnare: adeò, ut medici eos qui uſq; ad periculum uino diſtenduntur plurimo, cogant uomere: & poſt uomitum contra fumum uini qui remanſit in uenis, panem offerunt melle illitum: & ita hominem ab ebrietatis malo dulcedo defendit.* Ideo *ergo non inebriat muſtum, in quo eſt ſola dulcedo.* Sed *& hoc idonea ratione*deſcendit, quòd muſtum graue eſt, & flatus, & aquæ permiſtione, & pondere*

*defendit

dere ſuo citò in inteſtina delabitur, ac profluit, nec manet in locis obnoxijs ebrietati. Delapſum *uerò relinquit ſine dubio in homine ambas qualitates naturæ ſuæ: quarũ altera in flatu, altera in aquæ ſubſtãtia eſt.* Sed *flatus quidem, quaſi æquè ponderoſus, in ima delabitur: aquæ uerò qualitas non ſolum ipſa non impellit in inſaniam: ſed & ſiqua uinalis fortitudo in homine reſedit, hanc diluit, & extinguit.* Ineſſe *autem aquam muſto uel hinc docetur, quòd cùm in uetuſtatem procedit, fit menſura minus, ſed acrius fortitudine: quia exhalata aqua, qua molliebatur, remanet uini ſola natura cum fortitudine ſua libera, nulla diluti humoris permiſtione mollita.*

De facilitate uel difficultate digeſtionis quorundam ciborum: deq; aliis quibuſdam quæſtiunculis oppidò quàm argutis. CAPVT VIII.

POſt hæc Furius Albinus: Ego *quoq; pro uirili portione* Diſarium *noſtrum inexercitum non relinquo.* Di*cas quæſo, quæ cauſa difficile digeſtu facit iſitium: quod ab inſectione inſitium dictum (amißione enim literæ, poſteà, quod nunc habet nomen obtinuit) cùm multum in eo digeſtionem futuram iuuerit tritura tam diligens: & quicquid graue erat carnis abſumpſerit, cõſummationẽq; eius multa ex parte confecerit.* Et Diſarius: Inde *hoc genus cibi difficilè digeritur, unde putas ei digeſtionem antè prouiſam.* Leuitas *enim, quam tritura præſtitit, facit ut innatet udo cibo, quem in medio uentris inuenerit: nec adhæreat cuti uentris, de cuius calore digeſtio promouetur: ſic & mox tritum atq; firmatum, cùm in aquam conijcitur, natat.* Ex *quo intelligitur, quod idem faciẽs in uentris humore, ſubducit ſe digeſtionis neceſſitati: & tam ſerò illhic coquitur, quàm tardius conficiuntur quæ uapore*

Iſitiũ cur difficile digeſtu ſit.

aqua, quàm quæ igne ſoluuntur. Deinde dum inſtantius teritur, multus ei flatus inuoluitur: qui prius in uentre conſumendus eſt, ut tum demum cõficiatur quod remanſit de carne iam liberum. Hoc quoq; ſcire* habeo, Furius inquit, quæ faciat cauſa nonnullos carnes ualidiores facilius digerere quàm tenues. Nam cùm citò coquãt offas bubulas, in aſperis piſcibus concoquendis laborant. In his Diſarius ait: Huius rei autor eſt nimia in homine uis caloris: quæ ſi idoneam materiam ſuſcipit, liberè congreditur, & citò eam in concertatione conſumit: leuem modò præterit ut latentem, modò in cinerem potius quàm in ſuccum uertit: ut ingentia robora in carbonum fruſta lucentia igne uertuntur: paleæ ſi in ignem ceciderint, mox ſolum de eis cinerem reſtat uideri. Habes & hoc exemplum non diſſonum, quòd potentior mola ampliora grana confringit, integra illa quæ ſunt minutiora tranſmittit. Vento nimio abies, aut quercus auellitur: cannam nulla facilè frangit procella. Cumq; Furius delectatus enarrantis ingenio, plura uellet interrogare, Cecinna ſe Albinus obiecit: Mihi quoq; deſiderium eſt habendi pauliſper negotij cum tam facunda Diſarij doctrina. Dic oro te, inquit, quæ facit cauſa, ut ſinapi & piper, ſi appoſita cuti fuerint, excitent uulnus, & loca perforent: deuorata uerò nullam uentris corpori inferant læſionem. Et Diſarius: Species, inquit, & acres & calidæ, ſuperficiem cui apponuntur, exulcerant: quia integra uirtute ſua ſine alterius rei admiſtione utuntur ad noxiam. Sed ſi in uentrem recepta ſint, ſoluitur uis earum uentralis humoris alluuione, qua fiunt dilutiores. Deinde prius uertũtur in ſuccum uentris calore, quàm ut integra poßint nocere. Cecinna ſubiecit: Dum de calore loquimur, admoneor rei, quam ſemper quæſitu dignam putaui:

*aueo

Carnes ualidiores quare aliquãdo facilius digerantur q̃ tenues.

Sinapi & piper cur appoſita cuti uulnus excitent, deuorata nõ lædunt.

tiui: Cur in Aegypto quæ regionum aliarum calidißima eſt, uinum non calida, ſed penè dixerim frigida uirtute naſcatur. Ad hoc Diſarius: Vſu tibi, Albine, compertum eſt: aquas, quæ uel de altis puteis, uel de fontibus hauriuntur, fumare hyeme, æſtate frigeſcere. Quod fit non alia de cauſa, niſi quòd aëre, qui nobis circũfuſus eſt, propter temporis rationem calente, frigus in terrarũ ima demergitur, & aquas inficit, quarum in imo eſt ſcaturigo. Et contrà, cùm hyemem aër præfert, calor in interiora demergens, aquis in imo naſcentibus dat uaporem. Quod ergo ubique alternatur, uarietate temporis, hoc in Aegypto ſemper eſt, cuius aër ſemper eſt in calore. Frigus enim ima petens, uitium radicibus inuoluitur, & talem dat qualitatem ſucco inde naſcenti. Ideo regionis calidæ uina calore caruerũt. Cur uina frigida in Aegypto

Tractatus noſter, Albinus inquit, ſemel ingreſſus calorẽ, non facilè aliò digreditur. Dicas ergo uolo, cur qui in aquam deſcendit calidam, ſi ſe non mouerit, minus uritur: ſed ſi agitatu ſuo aquam mouerit, maiorem ſentit calorem: & toties aqua urit amplius, quoties nouus ei motus acceſſerit. Et Diſarius: Calida, inquit, quæ adhæſerit noſtro corpori, mox præbet tactum ſui manſuetiorem: uel quia cuti aſſueuit, uel quia frigus accepit à nobis. Motus uerò aquam nouam corpori applicat: & ceſſante aſſuetudine, de qua paulò antè diximus, ſemper nouitas auget ſenſum caloris. Aqua calida cur mota fiat calidior.

Cur ergo, Albinus ait, æſtate cùm aër calidus flabro mouetur, non calorem, ſed frigus acquirit? eadem enim ratione & in hoc feruorem deberet motus augere. Non eadem ratio eſt, Diſarius inquit, in aquæ, & aëris calore. Illa enim corporis ſolidioris eſt: & craſſa materies, cùm mouetur, integra ui ſua ſuperficiem, cui admouetur, inuadit: aër motu in uentum ſoluitur, & liquidior ſe Aeſtate cur aër motus flabro frigidius acquiratur.

factus agitatu, flatus efficitur. Porrò *ut flatus illud remouet, quod circunfuſum nobis erat: erat autem circa nos calor.* Remoto *igitur per flatum calore, reſtat ut aduenam ſenſum frigoris præſtet agitatus.*

Cur ſe in orbem rotantes patiantur uertiginem capitis. Et quomodo cerebrum ipſum ſenſus expers, ſenſus tamen in cæteris membris gubernet. Inibiq; obiter quæ partes humani corporis ſenſu careant.

CAPVT IX.

Rotantes ſe in orbē, cur uertiginem patiunt.

I*Nterpellat* Euangelus *pergentē conſultationē: &,* Ex*ercebo, inquit,* Di*ſariū noſtrū, ſi tamē minutis illis ſuis, & rotantibus reſponſionibus ſatisfaciet cōſulenti.* Dic Di*ſari, cur qui ita ſe uertunt, ut ſæpe in orbē rotētur, & uertiginē capitis, & obſcuritatē patiuntur oculorū: poſtremò ſi perſeuerauerint, ruūt, cū nullus alius motus corporis hāc ingerat neceßitatē?* Ad *hæc* Di*ſarius:* S*eptē, inquit, corporei motus ſunt.* A*ut enim accedit priorſum, aut retrorſum recedit, aut in dexteram læuam'ue diuertitur, aut ſurſum promouetur, aut deorſum, aut orbiculatim rotatur.* Ex *ijs ſeptē motibus, unus tantū in diuinis corporibus inuenitur: ſphæralem dico, quo mouetur cœlum, quo ſidera, quo cætera mouentur elementa.* T*errenis animalibus illi ſex præcipuè familiares ſunt, ſed nonnunquā adhibetur & ſeptimus.* S*ed ſex illi ut directi, ita & innoxij.* S*eptimus, id eſt, qui gyros efficit, crebro conuerſu turbat, & humoribus capitis inuoluit ſpiramentū: quod animā cerebro quaſi omnes ſenſus corporis gubernanti, miniſtrat.* Hoc *eſt autē ſpiramentū, quod ambiens cerebrū, ſingulis uim ſuam ſenſibus præſtat: hoc eſt, quod neruis, & muſculis corporis fortitudinē præbet.* E*rgo uertigine turbatū, & ſimul agitatis humoribus oppreſſum langueſcit, & miniſteriū ſuū deſerit.* I*nde fit ijs, qui raptantur in gyros, hebetior au-*

ditus,

ditus, uiſus obſcurior. Poſtremò neruis, & muſculis nullam ab eo uirtutem, quaſi deficiente, ſumentibus: totum corpus, quod ijs ſuſtinetur, & in robur erigitur: deſertum iam fulcimentis ſuis, labitur in ruinam. Sed contra hæc omnia, conſuetudo, quam ſecundam naturam pronuntiauit uſus, illos iuuat, qui in tali motu ſæpe uerſantur. Spiramentum enim cerebri, quod paulò antè diximus, aſſuetum rei iam non ſibi nouæ, non paueſcit hunc motum, nec miniſteria ſua deſerit. Ideo conſuetis etiam iſte agitatus innoxius eſt. Et Euangelus: Irretitum te iam Diſari teneo: &, ſi uerè opinor, nuſquam hodie effugies. Et alios enim in arte tibi ſocios, & ipſum te audiui ſæpe dicentem, cerebro non eſſe ſenſum: ſed ut oſſa, ut dentes, ut capillos, ita & cerebrum eſſe ſine ſenſu. Verum'ne eſt hæc uos dicere ſolitos? an ut falſum refelles Diſari? Verum, ait ille. Euangelus: Ecce iam clauſus es. Vt enim concedam tibi, præter capillos, in homine aliquid eſſe ſine ſenſu, quod non facile perſuaſu eſt: tamen cur ſenſus omnes paulò antè dixiſti à cerebro miniſtrari, cùm cerebro non ineſſe ſenſum ipſe fatearis? poteſt'ne excuſari huius contrarietatis * auſum, uel ueſtri oris nota uolubilitas? Et Diſarius renidens: Retia quibus me irretitum tenes, nimis rara ſunt, nimis patula. Ecce me Euangele ſine niſu inde exemptum uidebis. Opus naturæ eſt, ut ſenſum uel nimium ſicca, uel nimium humecta non capiant. Oſſa, dentes cum unguibus, & capillis nimia ſiccitate ita denſata ſunt: ut penetrabilia non ſint effectui animæ, quæ ſenſum miniſtrat. Adeps, medulla, & cerebrum ita in humore, atq; mollitie ſunt, ut eundem effectum animæ, quem ſiccitas non recipit, mollities iſta non teneat. Ideo tam dentibus, unguibus, oßibus & capillis, quàm adipi, medullis, & cerebro ſenſus ineſſe non potuit.

Dentes, oſſa, & alia quædã in homine ſenſu carentia.

*Auſum pro audacia.

potuit. Et ſicut ſectio capillorum nihil doloris ingerit: ita ſi ſecetur uel dens, uel os, ſeu adeps, ſeu cerebrū, ſeu medulla, aberit omnis ſenſus doloris. Sed uidemus, inquies, tormentis affici, quibus ſecantur oſſa: torqueri homines & dolore dentium. Hoc uerum quis abneget? Sed ut os ſecetur, omentum quod impoſitum eſt oßi, cruciatum, dum ſectionem patitur, importat. Quod cùm medici manus tranſit, os iam cum medulla, quam continet, habet indolentiam, ſectioni ſimilem capillorum. Et cùm dentium dolor eſt: non os dentis in ſenſu eſt, ſed caro quæ continet dentem. Nam & unguis quantus extra carnem creſcendo pergit, ſine ſenſu ſecatur. qui carni adhæret, iam facit ſi ſecetur dolorem: non ſuo, ſed ſedis ſuæ corpore. Sicut capillus dum ſuperior ſecatur, neſcit dolorem: ſi auellatur, ſenſum accipit à carne, quam deſerit. Et cerebrum, quod tactu ſui hominem uel torquet, uel frequenter interimit: non ſuo ſenſu, ſed ueſtitus ſui, id eſt, omenti, hunc importat dolorem. Ergo diximus quæ in homine ſine ſenſu ſint, & quæ hoc cauſa faciat, indicatum eſt. Reliqua pars debiti mei de eo eſt, cur cerebrum, cùm ſenſum nō habeat, ſenſus gubernet. Sed de hoc quoq; tentabo, ſi potero eſſe ſoluendo. Senſus, de quibus loquimur, quinq; ſunt: uiſus, auditus, odoratus, guſtus & tactus. Hi aut in corpore ſunt, aut circa corpus, ſoliſq; ſunt caducis corporibus familiares. Nulli enim diuino corpori ſenſus ineſt. Anima uerò omni corpore, uel ſi diuinum ſit, ipſa diuinior eſt. Ergo ſi dignitas diuinorum corporum, ſenſum dedignatur, quaſi aptum caducis: multò magis anima maioris eſt maieſtatis, quàm ut ſenſu egeat. Vt autem homo conſtet & uiuum animal ſit, anima præſtat, quæ corpus illuminat. Porrò illuminat, inhabitando, & habitatio eius in cerebro eſt. *Et

Cerebrum ſenſu carens, quomodo corporis ſenſus gubernet.

eſt.*Et ſphæralis enim natura,& ad nos de alto ueniens, partem in homine altam,& ſphæralem tenuit,& que ſenſu careat,qui non eſt animæ neceſſarius. Sed quia neceſſarius animali eſt, locat in cauernis cerebri ſpiramentum de effectibus ſuis: cuius ſpiramenti natura hæc eſt, ut ſenſus & ingerat & gubernet. De his ergo cauernis, quas uentres cerebri noſtra uocauit antiquitas,naſcuntur neruorũ ſeptem συζυγίαι:cui rei nomen quòd ipſe uoles Latinum facito. Nos enim συζυγίαν neruorum uocamus, cùm bini nerui pariter emergunt,& in locum certum deſinunt. Septẽ igitur neruorum συζυγίαι de cerebri uentre naſcentes, uicem implent fiſtularum, ſpiramentum ſenſificum ad ſua quæq; loca naturali lege ducentes: ut ſenſum uicinis, & longè poſitis membris animalis infundant. Prima igitur συζυγία neruorum talium petit oculos,& dat illis agnitionem ſpecierum,& diſcretionem colorum. Secunda in aures ſe diffundit,per quam eis innaſcitur notitia ſonorum. Tertia naribus inſeritur,uim miniſtrans odorandi. Quarta palatum tenet,per quod de guſtibus iudicatur. Quinta ui ſua corpus omne implet. omnis enim pars corporis mollia & aſpera, frigida & calida diſcernit. Sexta de cerebro means ſtomachum petit, cui maximè ſenſus eſt neceſſarius:ut quæ deſunt appetat,ſuperflua reſpuat,& in homine ſobrio ſe ipſe moderetur. Septima συζυγία neruorum, infundit ſenſum ſpinali medullæ, quæ hoc eſt animali, quod eſt naui carina. Et adeò uſu, aut dignitate præcipua eſt,ut longum cerebrum à medicis ſit uocata. Ex hac deniq;,ut ex cerebro,diuerſi naſcuntur meatus, uirtutem tribus animæ propoſitis miniſtrantes. Tria ſunt enim, quæ ex animæ prouidentia accipit corpus animalis:ut uiuat,ut decorè uiuat,& ut immortalitas illi ſucceßione quæratur.

*Ex ſphæra li enim natura

*His tribus propoſitis,ut dixi, animæ per ſpinalem medullam præbetur effectus. Nam cordi,& iecori, & ſpirandi miniſterijs, quæ omnia ad uiuendum pertinent, uires ex ſpinalibus,quos diximus, meatibus miniſtrantur. Neruis etiam manuum,pedum, aliarum'ue partium, per quas decorè uiuitur, uirtus inde præſtatur. Et ut ex his ſucceſsio procuretur,nerui ex eadem ſpinali medulla pudendis, & matrici,ut ſuum opus impleant,miniſtrantur. Ita nulla in homine pars corporis ſine ſpiramento,quod in uentre cerebri locatum eſt, & ſine ſpinalis medullæ beneficio conſtat. Sic ergo fit,ut cum ipſum cerebrum ſenſu careat,ſenſus tamen à cerebro in omne corpus proficiſcatur. Euge Græculus noſter,Euangelus ait, tam planè nobis oſtendit res*opertu naturæ tectas:ut quicquid ſermone deſcripſit, oculis uidere uideamur.Sed Euſtathio iam cedo,cui præripui conſulendi locum. Euſtathius: Modo uel uir omniū diſertiſsimus Euſebius,uel quicunq; uolent alij,ad exercitium conſultationis accedant. Nos poſteà liberiore otio congrediemur.*

*operto

Quî fiat,ut caluitium pariter atq; canities,anteriores capitis partes primum inuadant. Deinde cur fœminis atq; eunuchis uox ſit quàm uiris exilior. CAPVT X.

Canities & caluitiū, cur priorem capitis partem principiò occupent.

ERgo(ait Euſebius) habendus mihi ſermo eſt, Diſari, tecum, de ætate, cuius ianuam iam penè ambo pulſamus. Homerus cùm ſenes πολιοκροτάφυς *uocat: quæro utrū ex parte poëtico more totum caput ſignificare uelit, an ex aliqua ratione canos huic præcipuè parti capitis aſsignet? Et Diſarius: Et hoc diuinus ille uates prudenter, ut cætera. Nā pars anterior capitis humidior occipitio eſt, & inde crebrò ſolet incipere canities. Et ſi pars anterior,ait ille,humidior eſt,cur caluitium patitur: quod non*

niſi.

niſi ſiccitate contingit? Opportuna, inquit Diſarius, obiectio: ſed ratio non obſcura eſt. Partes enim priores capitis fecit natura rariores, ut quicquid ſuperflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, euaneſcat per plures meatus. Vnde uidemus in ſiccis defunctorum capitibus uelut quaſdam ſuturas, quibus hemiſphæria (ut ita dixerim) capitis illigantur. Quibus igitur illi meatus fuerint ampliores, humorem ſiccitate mutant: & ideo tardius caneſcunt, ſed non caluitio carent. Si ergo ſiccitas caluos efficit, ut poſteriora capitis ſicciora eſſe dixiſti: cur caluum occipitium nunquam uidemus? Ille reſpondit: Siccitas occipitij non ex uitio, ſed ex natura eſt. Ideo omnibus ſicca ſunt occipitia. Ex illa autem ſiccitate caluitium naſcitur, quæ per malam temperiem, quam Græci δυσκρασίαν uocare ſolent, contingit. Vnde capillo criſpi, quia ita temperati ſunt, ut capite ſicciore ſint, tardè caneſcunt, cito in caluitium tranſeunt. Contrà, qui capillo ſunt rariore, non eo facilè nudantur, nutriente humore quod φλέγμα uocitatur: ſed fit illis cita canities. Nam ideo alibi ſunt cani, quia colorem humoris, quo nutriuntur, imitantur. Si ergo ſenibus abundantia humoris capillos in canitiem tingit, cur ſenecta opinionem exactæ ſiccitatis accepit? Quia ſenecta, ille inquit, extincto per uetuſtatem naturali calore, fit frigida: & ex illo frigore gelidi, & ſuperflui naſcuntur humores. Cæterùm liquor uitalis longæuitate ſiccatus eſt. Inde ſenecta ſicca eſt inopia naturalis humoris: humecta eſt abundantia uitioſi ex frigore procreati. Hinc eſt, quòd ex uigilijs ætas grauior efficitur: quia ſomnus, qui maximè ex humore contingit, de non naturali naſcitur. Sicut eſt multus in infantia, quæ humida eſt, abundantia non ſuperflui, ſed naturalis humoris. Eadē ratio eſt, quæ pueritiā caneſcere non

re non patitur: cùm ſit humectiſsima. Quia non ex frigore nato phlegmate humida eſt, ſed illo naturali, & uitali humore nutritur. Ille enim humor, qui aut de ætatis frigore naſcitur, aut cuiuslibet uitioſitatis occaſione contrahitur: ut ſuperfluus, ita & noxius eſt. Hunc uidemus in fœminis, ubi niſi crebrò egeratur, extrema minitantem. Hunc in eunuchis debilitatem tibijs ingerentem: quorum oſſa quaſi ſemper in ſuperfluo humore natantia, naturali uirtute caruerunt: & ideo facilè intorquentur, dum pondus ſuppoſiti corporis ferre non poſſunt: ſicut canna, pondere ſibi impoſito, curuatur. Et Euſebius: Quoniam nos à ſenectute uſq; ad eunuchos traxit ſuperflui humoris diſputatio: dicas uolo, cur ita acutæ ſint uocis, ut ſæpe mulier, an eunuchus loquatur, niſi uideas, ignores? Id quoq; facere ſuperflui humoris abundantiã ille reſpondit. Ipſe enim ἀρτηρίαν per quã ſonus uocis aſcẽdit, efficiẽs craſsiorẽ, anguſtat uocis meatũ: & ideo uel fœminis, uel eunuchis uox acuta eſt: uiris grauis, quibus uocis tranſitus habet liberũ & ex integro patentem meatum. Naſci autem in eunuchis, & in fœminis ex pari frigore parem penè importuni humoris abundantiam: etiã hinc liquet, quòd utrunq; corpus ſæpe pingueſcit: certè ubera propè ſimiliter utriſq; grãdeſcũt.

Vox in fœminis & eunuchis quare tenuior ſit.

Cur ii quos pudet, aut qui gaudent, rubeſcãt: at metuentes pallor inuadit. CAPVT XI.

DIctis his, cùm ad interrogandum ordo Seruium iam uocaret, naturali preſſus ille uerecundia, uſq; ad proditionem caloris erubuit. Et Diſarius: Age Serui, non ſolum adoleſcentium, qui tibi æquæui ſunt, ſed ſenum quoq; omnium doctiſsime, commaſcula frontem: & ſequeſtrata uerecundia, quam in te facies rubore indicat, confer nobiſcum liberè quod occurrerit interrogationibus tuis: non minus

Commaſculare frontem.

minus doctrinæ collaturus, quàm ſi alijs conſulētibus ipſe reſpõdeas. Cumq́; diutulè tacentem crebris ille hortatibus excitaret, Hoc, inquit Seruius, ex te quæro, quod mihi contigiſſe dixiſti. Quæ facit cauſa, ut rubor corpori ex animi pudore naſcatur? Et ille, Natura, inquit, cùm quid ei occurrit honeſto pudore dignum, imum petendo penetrat ſanguinem: quo commoto, atq; diffuſo, cutis tingitur: & inde naſcitur rubor. Dicunt etiam phyſici, quòd natura pudore tacta, ita ſanguinem ante ſe pro uelamento tendat. Vt uidemus quemq; erubeſcentem manum ſibi ante faciē frequenter opponere. Nec dubitare de ijs poteris, cùm nihil aliud ſit rubor, niſi *color ſanguinis. Addit Seruius: Et qui gaudent, cur rubeſcunt? Diſarius, Gaudium, inquit, extrinſecus contingit. Ad hoc animoſo occurſu natura feſtinat, quam ſanguis comitando, quaſi alacritate integritatis ſuæ compotem, tingit cutem. Et inde ſimilis color naſcitur. Idem refert: Contrà, qui metuunt, qua ratione palleſcunt? Nec hoc, Diſarius ait, in occulto eſt. Natura enim cùm quid de extrinſecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur: ſicut nos quoq; cùm timemus, latebras & loca nos occulentia quærimus. Ergo tota deſcendens ut lateat, trahit ſecum ſanguinem: quo, uelut curru, ſemper uehitur. Hoc demerſo, humor dilutior cuti remanet, & inde palleſcit. Ideo timentes & tremunt, quia uirtus animæ introrſum fugiens neruos relinquit, quibus tenebatur fortitudo membrorum: & inde ſaltu timoris agitantur. Hinc et laxamentum uentris comitatur timorem: quia muſculi, quibus claudebantur retrimentorum meatus, fugientis introrſum animæ uirtute deſerti, laxant uincula, quibus retrimēta uſq; ad digeſtionis opportunitatem continebantur. Seruius his dictis uenerabiliter aſſenſus, obticuit.

[Margin: Gellius lib. 19. cap. 6.]

[Margin: *calor]

[Margin: Quare timētes palleſcunt.]

De

De quæſtiunculis tredecim, Diſario ab Auieno propoſitis. CAPVT XII.

Prima quæſtio ab Auieno propoſita.

TVnc Auienus: Quia me ordo, ait, ad ſimilitudinem conſultationis applicat: reducendus eſt mihi ad conuiuium ſermo, qui longius à menſa iam fuerat euagatus, & ad alias tranſierat quæſtiones. Sæpe appoſita ſalita carne, quam laridum uocamus, ut opinor, quaſi largè aridū: quærere mecū ipſe conſtitui, qua ratione carnem ad diuturnitatem uſus admiſtio ſalis ſeruet. Hoc licet extimare mecum poßim, malo tamen ab eo qui corpora curat, certior fieri. Et Diſarius: Omne corpus ſuapte natura diſſolubile, & marcidum eſt: & niſi quodam uinculo contineatur, facilè defluit. Continentur autem quandiu ineſt anima reciprocatione aëris qua uegetantur conceptacula ſpiritus, dum ſemper nouo ſpirandi nutriuntur alimento. Hoc ceſſante per animæ diſceſſum, membra marceſcunt, & omne pondere ſuo conflictum corpus obteritur. Tum ſanguis etiam (qui quādiu fuit compos caloris, dabat membris uigorem) calore diſcedente uerſus in ſaniem, non manet intra uenas, ſed foras exprimitur: atq; ita laxatis ſpiramentis, effluit tabes fæculenta. Id fieri ſal admiſtus corpori prohibet. Eſt enim natura ſiccus & calidus: & fluxum quidem corporis calore contrahit: humorem uerò ſiccitate uel coërcet, uel exorbet. Certè humorem ſale differri, ſiue conſumi: fit hinc cognitu facilè, quòd ſi duos panes pari magnitudine feceris, unum ſale aſperſum, ſine ſale alterum: inuenies indigentem ſalis, pondere propenſiorem, ſcilicet humore in eo per ſalis penuriam permanente. Etiam hoc à Diſario meo quæſitum uolo, cur defæcatum uinum ualidius ſit uiribus, ſed infirmius ad permanendum: & tam bibentem citò permouet, quàm ipſum ſi manſerit, facilè mutatur?

Secunda.

tatur? Quòd citò, inquit Diſarius, permouet, hæc ratio eſt:
quia quantò penetrabilius in uenas efficitur bibentis, tan=
tò fit liquidius fæce purgata. Ideo autem facilè mutatur,
quòd nullo firmamēto nixū undiq; ſui ad noxā patet. Fæx
enim uino ſuſtinendo, & alēdo, & uiribus ſufficiēdis qua
ſi radix eius eſt. Et hoc quæro, Auienus aitcur, fæx in imo Tertia.
ſubſidit omnium, niſi mellis: mel enim ſolum eſt, quod in
ſummum fæcē expuat? Ad hoc Diſarius: Fæcis materia ut
ſpiſſa, atq; terrena, cæteris laticibus pōdere præſtat, melle
uincitur. Ideo in illis grauitate deuergens ad fundum deci
dit: in melle uerò, ut leuior, de loco uicta ſurſum pellitur. Quarta.

Quoniā ex ijs quæ dicta ſunt, ingerunt ſe ſimiles quæ=
ſtiones: cur Diſari, ita mel & uinū diuerſis ætatibus habē
tur optima? mel quod recentiſſimum, uinū quod uetuſtiſſi=
mum. Vnde eſt & illud prouerbiū, quo utuntur gulones:
Mulſum quod probè temperes, miſcendū eſſe nouo hymet
tio, & Falerno uetulo. Propterea, inquit ille, quia inter ſe
ingenio diuerſa ſunt. Vini enim natura humida eſt, mellis
arida. Si dicto meo addubitaueris, medicinæ contemplator
effectū. Nam quæ udanda ſunt corporis, uino fouētur: quæ
ſiccanda ſunt, melle deterguntur. Igitur longinquitate tē=
poris de utroq; aliquid exorbente, uinum meracius fit, mel
aridius. Et ita mel ſucco priuatur, ut uinū aqua liberatur.
Nec hoc quod ſequitur, diſſimile quæſitis eſt, cur ſi uaſa Quinta.
uini atq; olei diutulè ſemiplena cuſtodias, uinū fermè in a=
corem corrumpitur, oleo contrà ſapor ſuauior cōciliatur.
Vtrunq; Diſarius ait, uerū eſt. In illud enim uacuū, quod
ſupernè liquido caret, aër aduena incidit: qui tenuiſſimum
quenq; humorem elicit, & exorbet. Eo ſiccato, uinū, qua=
ſi ſpoliatum uiribus, prout ingenio imbecillū, aut ualidum
fuit, uel acore exaſperatur, uel auſteritate reſtringitur.

Oleum

Oleum autem ſuperuacuo humore ſiccato, uelut mucore qui in eo latuit abſterſo, acquirit nouam ſuauitatem ſapo-
Sexta. ris. Rurſus, ait Auienus, Heſiodus cùm ad medium dolij peruentum eſt, comparcendum, & cæteris eius partibus ad ſatietatem dicit abutendum: optimum uinum ſine dubio ſi gnificans, quod in dolij medietate conſiſteret. Sed & hoc uſu probatum eſt, in oleo optimum eſſe quod ſupernatat,
Septima. in melle quod in imo eſt. Quæro igitur cur oleum, quod in ſummo eſt, uinum quod in medio, mel quod in fundo, optima eſſe credantur? Nec cunctatus Diſarius, ait: Mel quod optimum eſt, reliquo ponderoſius eſt. In uaſe igitur mellis, pars quæ in imo eſt, utiq; præſtat pondere: & ideo ſupernatante pretioſior eſt: Contrà, in uaſe uini, pars inferior admiſtione fæcis nõ modò turbulenta, ſed etiam ſapore deterior eſt. Pars uerò ſumma, aëris uicinia corrrumpitur, cu ius admiſtione fit dilutior. Vnde agricolæ dolia non con-
*tecto tenti ſub*tectum repoſuiſſe, defodiunt: & operimentis extrinſecus illitis, muniunt: remouentes, inquantum fieri poteſt, à uino aëris cõtagionem: à quo tam manifeſtè læditur, ut uix ſe tueatur in uaſe pleno, & ideo aëri minus peruio. Cæterum ſi inde hauſeris, & locum aëris admiſtioni pateſeceris, reliquum quod remanſit, omne corrumpitur. Me dia igitur pars quantum à confinio ſummi utriuſq;, tantum à noxa remota eſt, & quaſi nec turbulẽta, nec diluta.

Octaua. Adiecit Auienus: Cur eadem potio meracior uidetur ieiuno, quàm ei qui cibum ſumpſit? Et ille: Venas inedia uacuefacit, ſaturitas obſtruit.

Igitur cùm potio per inanitatem penitus influit, quia non obtuſas cibo uenas inuenit, neq; ſit admiſtione dilu-
Nona. tior, per uacuũ means, guſtatu fortiore ſentitur. Hoc quoque ſciendum eſt mihi, Auienus inquit, cur qui eſuriens bi berit,

berit, aliquantulum famem ſubleuat: qui uerò ſitiens cibũ ſumpſerit, non ſolùm nõ domat ſitim, ſed magis cupidinẽ potus accendit. Nota *eſt, inquit* Diſarius, *cauſa.* Nam *liquori quidẽ nihil officit, quin ſumptus ad omnes corporis partes, quoquò uerſus permânet, & uenas cõpleat.* Et *ideo inedia, quæ inanitatẽ fecerat, accepto potus remedio, quaſi iam nõ in totum uacua recreatur.* Cibatus *uerò, utpote concretior & grandior, in uenas non niſi paulatim confectus admittitur.* Ideo *ſitim, quam reperit, nullo ſolatio ſubleuat: imò quicquid foris humoris nactus eſt, exorbet: & inde penuria eius, quæ ſitis uocatur, augetur.* Nec *hoc mihi,* Auienus *ait, ignoratum relinquo, cur maior uoluptas eſt, cum ſitis potu extinguitur, quàm cũ fames ſedatur cibo.* Et Diſarius: Ex *prædictis quoq; liquet.* Nã *potionis totus hauſtus in omne corpus ſimul penetrat, & omnium partium ſenſus facit unam maximam, & ſenſibilem uoluptatem: cibus autem exiguo ſubminiſtratu paulatim penuriam conſolatur.* Ideo *uoluptas eius multifariam cõminuitur.* Hoc *quoq;, ſi uidetur, addo quæſitis, cur qui auidius uorant, facilius ſatias capit, quàm qui eadem quietius ederint.* Breuis *eſt, inquit ille, reſpõſio.* Nam *ubi auidè deuoratur, tunc multus aër cum edulijs infertur, propter hiatum rictus, & crebritatem reſpirandi.* Igitur *ubi aër uenas cõpleuit, ad abijciendũ faſtidiũ pro cibo penſatur.* Ni *moleſtus ſum* Diſari, *patere plus nimio, ex diſcendi cupidine, garriẽtem: & dicas quæſo, cur edulia ſatis calida facilius comprimimus ore, quàm manu ſuſtinemus: & ſi quid eorum plus feruet, quàm ut diutius mandi poßit, ilico deuoramus: et tamen aluus nõ pernicioſe uritur?* Et *ille:* Inteſtinus *calor, qui in aluo eſt, quaſi multò maior uehementiorq;, quicquid calidum accipit, magnitudine*

Decima. Vndecima. Duodecima.

tudine ſua circumuenit, ac debilitat. Ideo præſtat, ſi quid ori feruidum admoueris, nõ (ut quidam faciunt) hiare, ne nouo ſpiritu feruori uires miniſtres, ſed pauliſper labra comprimere: ut maior calor qui de uentre etiam ori opitulatur, comprimat minorem calorẽ. Manus autẽ, ut rem feruidã ferre poßit, nullo proprio iuuatur calore. Decimatertia. *Iandudum, inquit Auienus, noſſe aueo, cur aqua, quæ obſita globis*nubium perducitur ad niualem rigorem, nõ minus in potu noxia eſt, quàm ex ipſa niue aqua reſoluta.* *niuium *Scimus enim quot, quãtæq; noxæ epoto niuis humore naſcãtur. Et Diſarius: Addo aliquid antè quæſitis. Aqua enim ex niue reſoluta, etiã ſi igne caleſiat, et calida bibatur, æquè noxia eſt, ac ſi epota ſit frigida. Ergo non ſolo rigore niualis aqua pernicioſa eſt, ſed ob aliam cauſam, quam non pigebit aperire, autore Ariſtotele: qui in phyſicis quæſtionibus ſuis hanc poſuit, & in hũc ſenſum (niſi fallor) abſoluit:* Gel.li.19.c.5. *Omnis aqua, inquit, habet in ſe aëris tenuißimi portionem, quo ſalutaris eſt: habet et terream fæcem, qua eſt corpulẽta poſt terram. Cùm ergo aëris frigore, & gelu coacta caleſcit, neceſſe eſt per euaporationẽ uelut exprimi ex ea auram illam tenuißimã: qua*deſcẽdente conueniat in coagulum, ſola terrea in ſe remanente natura.* * diſcedente *Quod hinc apparet, quia cùm fuerit eadem aqua ſolis calore ſoluta, minor modus eius reperitur, quàm fuit antequàm congelaſceret. Deeſt enim, quod euaporatio ſolũ in aqua ſalubre conſumpſit. Nix ergo quæ nihil aliud eſt, q̃ aqua in aëre denſata, tenuitatem ſui cùm denſaretur, amiſit: & ideo ex eius reſolutæ potu, diuerſa morborũ genera uiſceribus inſeminantur.* Decimaquarta Gell.17.cap.8. *Nominatum gelu, ueteris, quæ me ſolebat agitare, admonuit quæſtionis: cur uina aut nũquàm, aut rarenter congelaſcant: cæteris, ex magna parte*

humoris

humoris nimietate frigoris, cogi ſolitis? Num quia uinum ſemina quædam in ſe caloris habet, & ob eam rem Homerus dixit αἴθοπα οἶνον, non, ut quidam putant, propter colorem: an alia quæpiam cauſa eſt? quam quia ignoro, ſcire cupio. Ad hæc Diſarius: Eſto, uina naturali muniantur calore, num oleum minus ignitū eſt, aut minorē uim in corporibus calefactandis habet? & tamē gelu ſtringitur. Certè ſi putas ea, quæ calidiora ſunt, difficilius congelaſcere: congruens erat nec oleum *concreſcere, & ea quæ frigidiora ſunt, facilè gelu cogi. Acetū autem omniū maximè frigorificum eſt, atq; id tamen nunquàm gelu ſtringitur. Num igitur oleo magis cauſa eſt coaguli celerioris, quod & læuigatius, et ſpiſſius eſt? Faciliora enim ad coëundum uidentur, quæ læuigatiora, denſioraq́; ſunt: Vino autem non contingit tanta mollities, & eſt quàm oleū multò liquidius. Acetum uerò & liquidiſſimum eſt inter cæteros humores: & tantò acerbius, ut ſit acore triſtificū: & exēplo marinæ aquæ, quæ ipſa quoq; amaritudine ſui aſpera eſt, nunquàm gelu contrahitur. Nam quod Herodotus hiſtoriarum ſcriptor, contra omnium ferme, qui hæc quæſierunt, opinionem, ſcripſit: mare Boſphoricum, quod et Cimmerium appellat, earumq́; partium mare omne quod Scythicum dicitur, gelu conſtringi, & conſiſtere: aliter eſt ac putatur. Nam non marina aqua contrahitur, ſed quia plurimum in illis regionibus fluuiorum eſt, & paludum in ipſa maria influentium, ſuperficies maris cui dulces aquæ innatant congelaſcit, & incolumi aqua marina uidetur in mari gelu, ſed de aduenis undis, coactum. Hoc & in Ponto fieri uidemus, in quo fruſta quædam, & (ut ita dixerim) * proſiciæ gelidæ feruntur, contractæ de fluuialium uel paluſtrium undarum multitudine: in

* concraſſeſcere

* ſuperficies

quas licet frigore concretæ, tamẽ ſunt natantes, quaſi læuigatiores marina. Plurimum autem aquarum talium influere Ponto, & totam ſuperficiem eius infectam eſſe dulci liquore (propter quod ait Salluſtius, mare Ponticũ dulcius quàm cætera) eſt hoc quoq; teſtimonio: quòd ſi in Pontum uel paleas, uel ligna, ſeu quæcunq; alia natantia proieceris, foras extra Pontum feruntur in Propontidem: atq; ita in mare, quod alluit Aſiæ oram, cùm cõſtet in Pontum influere maris aquam, non effluere de Ponto. Meatus enim, qui ſolus de Oceano receptas aquas in maria noſtra tranſmittit, in freto eſt Gaditano, quod Hiſpaniam Africamq́; interiacet: & ſine dubio inundatio ipſa per Hiſpanienſe & Gallicanum litora, in Tyrrhenum prodit. Inde Hadriaticũ mare facit: ex quo dextra in Partheniũ, læua in Ionium, & directim in Aegæum pergit, atq; ita ingreditur in Pontum. Quæ igitur ratio facit, ut riuatim aquæ de Ponto fluant, cùm foris influẽtes aquas Pontus accipiat? Sed cõſtat utraq; ratio. Nam ſuperficies Ponti, propter nimias aquas, quæ de terra dulces influunt, foras effluit, deorſum uerò intrò pergit influxio. Vnde probatũ eſt, natantia quæ (ut ſuprà dixi) iaciuntur in Pontum, foras pelli: ſi uerò columna deciderit, introrſum innare. Et hoc ſæpe uſu probatum eſt, ut grauiora quæq; in fundo Propontidis ad Ponti interiora pellantur.

Adiecta hac una cõſultatione reticebo: Cur omne dulce magis dulce uidetur, cùm frigidum eſt, quàm ſi caleat? Reſpondit Diſarius: Calor ſenſum occupat, & guſtatum linguæ feruor interpedit. Ideo ex aſpiratione oris prouenta ſuauitas excluditur. Quòd ſi caloris abſit iniuria: tum demum poteſt lingua incolumi blandimẽto dulcedinem pro merito eius excipere. Prætereà ſuccus dulcis per calorem

non

non impunè penetrat uenarum receptacula, & ideo noxa minuit uoluptatem.

De quæſtionibus tribus, quas Horus Diſario propoſuit.

CAPVT XIII.

Ieiuni cur magis ſitiãt, quàm eſuriant.

SVcceßit Horus: &, *Cùm multa, inquit, de potu, & cibatu quæſiſſet* Auienus, *unum maximè neceſſarium (ſponte, an oblitus ignoro) prætermiſit, cur ieiuni magis ſitiant, quàm eſuriant.* Hoc *in cõmune nobis* Diſari, *ſi uidetur, abſolue.* Et *ille:* Rem *tractatu dignam, inquit,* Hore *quæſiſti, ſed cuius ratio in aperto ſit. Cùm enim animal ex diuerſis conſtet elementis, unum eſt de ijs quæ corpus efficiunt, quod & ſolum, aut maximè ultra cætera, aptum ſibi quærat alimentum: calorem dico, qui liquorẽ ſibi ſemper exigit miniſtrari. Certè de ipſis quatuor elemẽtis extrinſecus uidemus nec aquam, nec aërem, neq; terram aliquod quo alatur, aut quod cõſumat exigere, nullamq; noxam uicinis uel appoſitis ſibi rebus inferre. Solus ignis alimẽti perpetui deſiderio, quicquid offendit, abſumit. Inſpice & primæ ætatis infantiam, quantũ cibum nimio calore conficiat, & contrà, ſenes cogita facilè tolerare ieiunium, quaſi extincto in ipſis calore, qui nutrimentis recreari ſolet. Sed & media ætas ſi multo exercitio excitauerit ſibi naturalem calorem, animoſius cibũ appetit. Cõſideremus & animalia ſanguine carentia, quæ nullum cibum quærant, penuria caloris.* Ergo *ſi calor in appetẽtia ſemper eſt, liquor autem proprium caloris alimentum eſt: bene in nobis, cùm ex ieiunio corpori nutrimẽta quæruntur, præcipuè calor ſuũ poſtulat: quo accepto, corpus omne recreatur, & patientius expectat cibum ſolidiorem.* His *dictis,* Auienus *annulũ de mẽſa retulit, qui illi de breuiſsimo dexteræ manus digito repentè ciciderat. Cumq;*

à præſentibus quæreretur, cur cum alienæ manui & digito, et nõ huic geſtamini deputatis potius inſereret: oſtẽdit manũ læuam ex uulnere tumidiorem. Hinc Horo nata quæſtionis occaſio. Et dic, inquit, Diſari (omnis enim ſitus corporis pertinet ad medici notionem, tu uerò doctrinam, & ultrà quàm medicina poſtulat conſecutus es) dic inquam, cur ſibi cõmunis aſſenſus annulum in digito, qui minimo uicinus eſt, quem etiã medicinalẽ uocãt, & manu præcipuè ſiniſtra geſtandũ eſſe perſuaſit? Et Diſarius: De hac ipſa quæſtione ſermo quidã ad nos ab Aegypto uenerat: de quo dubitabã fabulam'ne, an uerã rationẽ uocarem. Sed libris anatomicorũ poſtea cõſultis, uerũ reperi, neruum quendã de corde natũ priorſum pergere uſq; ad digitum manus ſiniſtræ minimo proximũ, & illhic deſinere implicatum cæteris eiuſdẽ digiti neruis: & ideo uiſum ueteribus, ut ille digitus annulo, tãquã corona, circũdaretur. Et Horus: Adeò, inquit, Diſari uerũ ita ut dicis, Aegyptios opinari, ut ego Sacerdotes eorũ, quos Prophetas uocant, cùm in templo uidiſſem circa Deorum aras, hunc in ſingulis digitum cõfectis odoribus illinire, et eius rei cauſas inquiſiſſem, & de neruo quod iam dictũ eſt, principe eorũ narrante didicerim, & inſuper de numero qui per ipſum ſignificatur. Cõplicatus enim ſenarium numerum digitus iſte demonſtrat: qui omnifariam plenus, perfectus, atq; diuinus eſt. Cauſaſq;, cur plenus ſit hic numerus, ille multis aſſeruit: ego nunc ut præſentibus fabulis minus aptas relinquo. Hæc ſunt quæ in Aegypto diuinarũ omniũ diſciplinarũ cõpote, cur annulus huic digito magis inſeratur, agnoui. Inter hæc Cecinna Albinus: Si uolentibus erit uobis, inquit, in mediũ profero, quæ de hac eadẽ cauſa apud Atteiũ Capitonẽ Pontificij iuris inter primos peritum,

Annulus cur in digito eo geratur, qui in ſiniſtra manu minimo eſt ꝓximus.

Gel. li. 10. c. 10.

tum,legiſſe memini:ꝗ cũ nefas eſſe ſanciret,Deorũ formas
inſculpi annulis:eò uſq; proceſsit,ut et cur hoc digito,uel
in hac manu geſtaretur annulus,non taceret. Veteres,in=
quit,nõ ornatus,ſed ſignandi cauſa annulũ ſecũ circunfe
rebant.Vnde nec plus habere ꝗ unum licebat: nec cuiquã
niſi libero : quos ſolos fides * decerneret , quæ ſignaculo *deceret
continetur.Ideo ius annulorum famuli nõ habebant.Im=
primebatur autẽ ſculptura materiæ annuli, ſiue ex ferro,
ſiue ex auro foret : & geſtabatur ut quiſq; uellet,quacun
que manu,quolibet digito.Poſtea,inquit , uſus luxurian=
tis ætatis ſignaturas pretioſis gemmis cœpit inſculpere:et
certatim hæc omnis imitatio laceſsiuit, ut de augmẽto pre
tij,quo ſculpendos lapides paraſſent,gloriarentur. Hinc
factum eſt,ut uſus annulorũ exemptus dexteræ, quæ mul
tum negotiorũ gerit,in læuam relegaretur , quæ otioſior
eſt:ne crebro motu,& officio manus dexteræ,pretioſi la=
pides frangerentur.Electus autem, inquit, ipſa læua ma=
nu digitus minimo proximus, quaſi aptior cæteris,cui cõ
mendaretur annuli pretioſitas. Nam pollex, qui nomẽ ab
eo,quòd pollet,accepit, nec in ſiniſtra ceſſat : nec minus,
ꝗ tota manus, ſemper in officio eſt. Vnde & apud Græ=
cos ἀντίχειρ, inquit,uocatur, quaſi manus altera. Pollici
uerò uicinus,nudus,& ſine tuitione alterius appoſiti ui=
debatur.nam pollex ita inferior eſt,ut uix radicem eius ex
cedat. Medium et minimum uitauerũt,inquit, ut ineptos,
alterum magnitudine , breuitate alterum : & electus eſt,
qui ab utroque clauditur,& minus officij gerit, & ideo
ſeruãdo annulo magis accommodatus. Hæc ſunt quæ le=
ctio Pontificalis habet.Vnuſquiſque ut uolet,uel Hetru=
ſcam,uel Aegyptiam opinionem ſequatur.

Inter hæc Horus ad conſulendum*ſeuerus:Scis,inquit, *reuerſus

à nominis Diſari, præter hunc ueſtitum qui me tegit, nihil me in omni cenſu aliud habere. Vnde nec ſeruus mihi eſt, nec ut ſit opto: ſed omnem uſum, qui uiuo miniſtrandus eſt, ego mihimet ſubminiſtro. Nuper ergo cùm in Hoſtienſi oppido morarer, ſordidatum pallium meum in mari diutulè lauì, & ſuper litus ſole ſiccaui: nihiloq́; minus eædē in ipſo poſt ablutionem maculæ ſordium uiſebantur. Cumq́; me res iſta ſtupefaceret, aſsiſtēs fortè nauta, Quin potius, ait, in fluuio ablue pallium tuum, ſi uis emaculatum. Parui, ut uerum probarem: & aqua dulci ablutum atq; ſiccatum, uidi ſplendori ſuo redditum. Et ex illo cauſam requiro, cur magis dulcis aqua, quàm ſalſa idonea ſit ſordibus abluendis. Iandudū, Diſarius inquit, hæc quæſtio ab Ariſtotele & propoſita, & ſoluta eſt. Ait enim aquam marinam multò ſpiſsiorē, quàm eſt dulcis, imò illam eſſe fæculentā: dulcem uerò puram, atque ſubtilem. Hinc facilius, ait, uel imperitos nandi ſuſtinet mare: cum fluuialis aqua, quaſi infirma, & nullo adiumento fulta, mox cedat, & in imum pondera accepta tranſmittat. Ergo aquam dulcem dixit, quaſi natura leuem, celerius immergere in ea, quæ abluenda ſunt: & dum ſiccatur, ſecum ſordium maculas abſtrahere: marinam uerò quaſi craſsiorem, nec facilè penetrare purgando, propter ſui denſitatem, & dum uix ſiccatur, non multum ſordium ſecum trahere. Cumq́; Horus ijs aſſentire uideretur, Euſtathius ait: Ne decipias quæſo credulum, qui ſe, quæſtionemq́; ſuam commiſit fidei tuæ. Ariſtoteles enim, ut nonnulla alia, magis acutè, quàm uerè iſta diſſeruit. Adeò autem aquæ denſitas non nocet abluendis, ut ſæpe qui aliquas ſpecies purgatas uolunt, ne ſola aqua uel dulci tardius hoc efficiant, admiſceant illi cinerem: uel, ſi defuerit, terrenum puluerem, ut craſsior

Aqua dulcis cur abluendis ſordibus magis idonea ſit quàm ſalſa.

facta

facta celerius poßit abluere. Nihil ergo impedit marinæ aquæ denſitas. Sed nec ideo quia ſalſa eſt, minus abluit. Salſitas enim findere, & uelut aperire meatus ſolet, & ideo magis elicere debuit abluēda. Sed hæc una cauſa eſt, cur aqua marina non ſit ablutioni apta, quia pinguis eſt, ſicut & ipſe Ariſtoteles ſæpe teſtatus eſt, & ſales docēt, quibus ineſſe quiddam pingue nullus ignorat. Eſt & hoc indicium pinguis aquæ marinæ, quòd cùm inſpargitur flammæ, non tam extinguit, quàm pariter accēditur, aquæ pinguedine alimoniā igni ſubminiſtrante. Poſtremò, Homerum ſequamur, qui ſolus fuit naturæ conſcius. Facit enim Nauſicaam Alcinoi filiam abluentem ueſtes, cùm ſuper mare eſſet, non in mari, ſed in fluuio. Idem locus Homeri docet nos marinæ aquæ quiddam ineſſe pingue permiſtum. Vlyſſes enim cùm iandudum mare euaſiſſet, & ſtaret ſiccato corpore, ait ad Nauſicaæ famulas: Odyſſ.6.

Ἀμφίπολοι στῆθ' οὕτω ἀπόπροθεν ὄφρ' ἐγὼ αὐτὸς
Ἅλμην ὤμοισιν ἀπολούσομαι, ἀμφὶ δ' ἐλαίῳ
Χρίσομαι, ἦ γὰρ δηρὸν ἀπὸ χροὸς ἐστὶν ἀλοιφή.

Poſt hæc cùm deſcendiſſet in fluuiū: Ἐκ κεφαλῆς ἔσμιχεν ἁλὸς χνόον. *Diuinus enim uates, qui in omni re naturam ſecutus eſt, expreßit, quod fieri ſolet: ut qui aſcendunt de mari, ſi in ſole ſteterunt, aqua quidem celeriter ſole ſiccetur, maneat autem in corporis ſuperficie ueluti flos quidam, qui & in detergēdo ſentiatur. Et hæc eſt aquæ marinæ pinguedo, quæ ſola impedit ablutionem.*

Simulachra cur ſub aquis maiora eſſe uideantur, quàm re uera ſunt: Tum in uniuerſum quomodo uiſio fiat, an ſuſceptione ſimulachrorum, quæ ab rebus in oculos promanant, an potius emiſsione radiorum ex ipſis oculis.

CAPVT XIIII.

Simulachra maiora ueris cur in aqua uideantur.

ET quia cæteris expeditus mihi te pauliſper indulges, modò autem nobis de aqua ſermo fuit, quæro cur in aqua ſimulachra maiora ueris uidentur: quod genus apud popinatores pleraq; ſcitamentorum cernimus propoſita, ampliora ſpecie, quàm corpore. Quippe uidemus in doliolis uitreis aquæ plenis, & oua globis maioribus, & iecuſcula fibris tumidioribus, & beluas ſpiris ingentibus. Et omnino ipſum uidere, qua nobis ratione conſtet: quia ſolent de hoc nonnulli nec uera, nec uériſimilia ſentire. Et Diſarius: Aqua, inquit, denſior eſt aëris tenuitate, & ideo eam cunctatior uiſus penetrat, cuius offenſa percuſſa uidendi acies ſcinditur, & in ſe recurrit. Sciſſa dum redit, iam non directo ictu, ſed undiq; uerſum incurrit liniamenta ſimulachri: & ſic fit, ut uideatur imago archetypo ſuo grãdior. Nam & Solis orbis matutinus, ſolito nobis maior apparet, quia interiacet inter nos & ipſum aër adhuc de nocte roſidus, & grandeſcit imago eius, tanquam in aquæ ſpeculo uiſatur. Ipſam uerò uidendi naturam non *ſubinde introſpexit Epicurus: cuius in hoc non eſt (ut exiſtimo) improbanda ſententia, aſtipulãte præcipuè Democrito: qui ſicut in cæteris, ita & in hoc paria ſenſerunt. Ergo cenſet Epicurus, ab omnibus corporibus iugi fluore quæpiam ſimulachra manare: nec unquam tantulam moram interuenire, quin ultro ferantur inani figura cohærentes corporum exuuiæ, quarum receptacula in noſtris oculis ſunt: & ideo ad deputatam ſibi à natura ſedem proprij ſenſus recurrunt. Hæc ſunt, quæ uir ille commemorat: quibus ſi occurris obuius, expecto quid referas. Ad hæc renidẽs Euſtathius: In propatulo eſt, inquit, quod decepit Epicurum. À uero enim lapſus eſt,

*inſubide

De uidendi ratione.

Gell. lib. 5. cap. 16.

aliorum quatuor ſenſuum ſecutus exemplum: quia in audiendo, & guſtando, & odorando, atq; tangendo, nihil è nobis emittimus, ſed extrinſecus accipimus, quod ſenſum ſui moueat. Quippe & uox ad aures ultro uenit, & auræ in nares influunt, & palato ingeritur, quod gignat ſaporem, & corpori noſtro applicãtur tactu ſentienda. Hinc putauit & ex oculis nihil foras proficiſci, ſed imagines rerum in oculos ultro meare. Cuius opinioni repugnat, qđ in ſpeculis imago aduerſa cõtemplatorem ſuum reſpicit: cùm debeat (ſiquidem à nobis orta recto meatu proficiſcitur) poſterã ſui partẽ cùm diſcedit oſtẽdere: ut læua læuã, dextera dexterã reſpiciat. Nam hiſtrio perſonã ſibi detractam, ex ea parte uidet, qua induit, ſcilicet non faciem, ſed poſteriorem cauernam. Deinde interrogare hunc uirum uellem, an tunc imagines è rebus auolant, cùm eſt qui uelit uidere: an & cùm nullus aſpicit, emicant undiq; ſimulachra. Nam ſi quod primũ dixi teneat: quæro cuius imperio ſimulachra præſtò ſint intuenti: & quoties quis uoluerit ora conuertere, toties ſe & illa conuertant? Sin ſecundo inhæreat, ut dicat perpetuo fluore rerũ omniũ manare ſimulachra: quæro quãdiu cohærẽtia permanẽt, nullo coagulo iuncta ad permanendũ? Aut ſi manere dederimus, quẽadmodũ aliquẽ retinebunt colorem, cuius natura cùm ſit incorporea, tamẽ nunquã poteſt eſſe ſine corpore? Deinde quis poteſt in animum inducere, ſimulatq; oculos uerteris, incurrere imagines cœli, maris, litoris, prati, nauium, pecudum, & innumerabiliũ præterea rerum, quas uno oculorũ iactu uidemus, cùm ſit pupilla, quæ uiſu pollet oppidò parua? Et quo nam modo totus exercitus uiſitur? an de ſingulis militibus profecta ſimulachra ſe cõgerunt, atq; ita collocata tot millia penetrãt oculos intuentis?

Prima ratio, quod uiſio fiat emiſsione radiorum ex oculis, nõ receptione ſimulachrorum.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

tis? Sed quid laboramus opinionem ſic inanem uerbis uer berare, cùm ipſa rei uanitas ſe refellat? Conſtat autē uiſum nobis hac prouenire ratione. Genuinum lumen è pupilla quacunq; eam uerteris, directa linea emicat. Id oculorum domeſticum profluuium, ſi repererit in circunfuſo nobis aëre lucem, per eam directim pergit, quãdiu corpus offen dat. Et ſi faciē uerteris, ut circunſpicias: utrobiq; acies ui=dendi directa procedit. Ipſe autē iactus, quem diximus de noſtris oculis emicare, incipiēs à tenui radice, in ſumma fit latior, ſicut radij à pictore finguntur. ideo per minutiſ ſimum foramen contemplans oculus, uidet cœli profundi=tatem. Ergo tria nobis iſta neceſſaria ſunt ad effectũ uiden di: lumen quod de nobis emittimus: & ut aër, qui interia=cet, lucidus ſit: & corpus, quo offenſo deſinat intenſio. Quæ ſi diutius pergat, rectam intenſionē laſſata non obti net, ſed ſciſſa in dexteram, læuamq; diffunditur. Hinc eſt, quòd ubicunq; terrarum ſteteris, uideris tibi quandã cœli concluſionē uidere: & hoc eſt, quòd horizontē ueteres uo cauerunt: quorũ indago fideliter deprehēdit directam ab oculis aciem per planũ contrà aſpiciētibus, nõ pergere ul tra CLXXX. ſtadia, & inde in orbem iam recuruari. Per planum, ideo adieci, quia altitudines longiſsimè aſpici=mus: quippe qui & cœlũ uidemus. Ergo in omni horizõ=tis orbe ipſe qui intuetur, cētron eſt. Et quia diximus quã=tum à centro acies uſq; ad partē orbis extēditur, ſine du=bio in horizonte διάμετρος orbis CCCLX. ſtadiorum eſt: & ſi ulterius qui intuetur acceſſerit, ſeu retrorſum receſ=ſerit, ſimilem circa ſe orbem uidebit. Sicut igitur diximus, cùm lumen quod pergit è nobis, per aëris lucē in corpus inciderit, impletur officiũ uidēdi. Sed ut poſsit res uiſa co=gnoſci, renũtiat uiſam ſpeciē rationi ſenſus oculorum: &

illam

illam aduocata memoria recognoſcit. Ergo *uidere oculorum eſt, iudicare rationis, memoriæ meminiſſe: quia trinũ eſt officium, quod uiſum complet ad dignoſcendã figurã, ſenſus, ratio, memoria.* Sen*ſus rem uiſam rationi refundit.* Illa *quid uiſum ſit recordatur.* Adeò *autẽ in tuẽdo neceſſarium eſt rationis officiũ: ut ſæpe in uno uidẽdi ſenſu, etiã alium ſenſum memoria ſuggerẽte ratio deprehẽdat.* Nam *ſi ignis appareat, ſcit eũ, & ante tactum ratio, calere.* Si *nix ſit illa quæ uiſa eſt, intelligit in ipſa ratio etiã tactus rigorem.* Hac *ceſſante, uiſus inefficax eſt: adeò, ut quòd remus in aqua fractus uidetur, uel quòd turris eminus uiſa cùm ſit anguloſa, rotunda extimatur, faciat rationis negligentia: quæ ſi ſe intenderit, agnoſcit in turre angulos, & in remo integritatem.* Et *omnia illa diſcernit, quæ* Academicis *damnandorũ ſenſuum occaſionẽ dederũt: cùm ſenſus unus inter certiſsimas res habẽdus ſit: comitante ratione, cui nonnũquam ad diſcernendã ſpeciem non ſufficit ſenſus unus.* Nam *ſi eminus pomi, quod malum dicitur, figura uiſatur, non omnino id malũ eſt, potuit enim ex aliqua materia fingi mali ſimilitudo.* Aduocandus *eſt igitur ſenſus alter, ut odor iudicet.* Sed *potuit inter cõgeriem malorum poſitum, auram odoris ipſius concepiſſe. hic tactus conſulendus eſt, qui poteſt de pondere iudicare.* Sed *metus ne ipſe fallatur, ſi fallax opifex materiam quæ pomi pondus imitaretur, elegit.* Confugiendũ *eſt igitur ad ſaporem, qui ſi formæ conſentiat, malũ eſſe nulla dubitatio eſt.* Sic *probatur, efficaciã ſenſuũ de ratione pendere.* Ideo Deus *opifex omnes ſenſus ĩ capite, id eſt, circa ſedẽ ratiõis, locauit.*

Satin' rectè ſcriptum ſit à Platone, cibũ per ſtomachum trahi: potum uerò per ἀρτηρίαν, quæ τραχεῖα dicitur, fibris pulmonis illabi.

CAP

CAPVT XV.

Gell.lib.17. cap.11.

HIs dictis, fauor ab omnibus exortus eſt admirantibus dictorum ſoliditatem: adeò ut atteſtari uel ipſum Euangelũ non pigeret. Diſarius deinde ſubiecit: Iſti plauſus ſunt, qui prouocant Philoſophiam ad uindicandos ſibi de aliena arte tractatus, unde ſæpe occurrit in manifeſtos errores. Vt Plato ueſter, dum nec anatomica, quæ medicinæ propria eſt, abſtinet, riſum de ſe poſteris tradidit.

Contra Platonem.

Dixit enim diuiſas eſſe uias deuorandis cibatui & potui: & cibum quidem per ſtomachum trahi, potum uerò per ἀρτηρίαν, quæ τραχεῖα dicitur, fibris pulmonis illabi. Quod tantum uirum uel extimaſſe, uel in libros retuliſſe, mirandum eſt, uel potius dolendũ. Vnde Eraſiſtratus medicorum ueterum nobiliſſimus, in eum iure inuectus eſt, dicens illum retuliſſe longè diuerſa, quàm ratio deprehendit. Duas enim eſſe fiſtulas inſtar canalium, eaſq; ab oris faucibus proficiſci deorſum, & per earum alteram induci, delabiq; in ſtomachum eſculenta omnia & poculenta; ex eoq; ferri in uentriculũ, quod Græcè appellatur ἡ κάτω κοιλία, atq; illhic ſubigi, digeriq;: ac deinde aridiora ex his retrimenta in aluum conuenire, quod Græcè κῶλον dicitur: humidiora autem per renes in ueſicam trahi: & per alteram de duabus ſuperioribus fiſtulam, quæ Græcè appellatur τραχεῖα ἀρτηρία, ſpiritum à ſummo ore in pulmonem, atq; inde rurſum in os & in nares, commeare: perq; eandem uocis fieri meatum: ac ne potus cibuſ'ue aridior, quem oporteret in ſtomachũ ire, procideret ex ore, labereturq; in eam fiſtulam, per quam ſpiritus reciprocatur, ex eaq; offenſione intercluderetur animæ uia, impoſitam eſſe arte quadam & ope naturæ ἐπιγλωττίδα, quaſi clauſtrum mutuum utriuſque fiſtulæ, quæ ſibi ſunt cohærẽtes:

eamq;

eamq; ἐπιγλωττίδα inter edendũ bibendumq; operire ac protegere τὴν τραχεῖαν, ne quid ex eſca potu'ue incideret in illud quaſi æſtuãtis animæ iter, ac propterea nihil humoris influere in pulmonẽ ore ipſo arteriæ communito. Hæc Eraſiſtratus, cui (ut extimo) uera ratio cõſentit. Cùm enim cibus non ſquallidus ſiccitate, ſed humoris temperie mollis uentri inferendus ſit, neceſſe eſt eandem uiam ambobus patêre, ut cibus potu temperatus, per ſtomachum in uentrem condatur: nec aliter natura cõponeret, niſi quod ſalutare eſſet animali. Deinde cùm pulmo & ſolidus et læuigatus ſit, ſi quid ſpiſſum in ipſum deciderit, quemadmodum penetrat, aut tranſmitti poteſt ad locum digeſtionis: cùm conſtet, ſi quando caſu aliquid paulò denſius in pulmonem uiolentia ſpiritus trahente deciderit, mox naſci tußim nimis aſperam, & alias quaſſationes, uſq; ad uexationem ſalutis? Si autem naturalis uia potum in pulmonem traheret, cùm corpulenta bibuntur, uel cùm hauritur potus admiſtus granis, ſeu ex re aliqua denſiore, quid ijs ſumptis pulmo pateretur? Vnde ἐπιγλωττὶς à natura prouiſa eſt, quæ cùm cibus ſumitur operimento ſit arteriæ, ne quid per ipſam in pulmonem ſpiritu paßim trahente labatur. Sicut cùm ſermo emittendus eſt, inclinatur ad operiendam ſtomachi uiam, ut ἀρτηρίαν uoci patere *promittat. Eſt & hoc de experientia notũ, quòd qui *permittat ſenſim trahunt potum, uentres habent humectiores, humore, qui paulatim ſumptus eſt, diutius permanente. Si quis uerò auidius hauſerit, humor eodem impetu quo trahitur, præterit in ueſicam, & ſicciori cibo prouenit tarda digeſtio. Hæc autem differentia non naſceretur, ſi à principio cibi, & potus diuiſi eſſent meatus. Quòd autem Alcæus poëta dixit, & uulgò canitur, Οἴνῳ πνεύ-

μονας

μονα τέγγε Τὸ γὰρ ἄκρον πειρέλλεται, ideò dictum eſt, quia pulmo re ucra gaudet humore, ſed trahit quantum cibi extimat neceſſarium. Vides ſatius fuiſſe Philoſophorum omnium principi, alienis abſtinere, quàm minus nota proferre. Ad hæc Euſtathius paulò commotior, Non minus te, inquit, Diſari, Philoſophis quàm medicis inſerebam, ſed modò uideris mihi rem conſenſu generis humani decantatam, & creditam, obliuioni dare: Philoſophiam artem eſſe artium, diſciplinam diſciplinarum, & nunc in ipſam inuehitur parricidali auſu medicina: cùm philoſophia illhic habeatur auguſtior, ubi de rationali parte,

Pro Platone.

id eſt, de incorporeis, diſputat: & illhic inclinetur, ubi de phyſica, quod eſt de diuinis corporibus uel cœli, uel ſiderum, tractat. Medicina autẽ phyſicæ partis extrema fæx eſt, cui ratio eſt cum teſteîs terreniſq; corporibus. Sed quid rationem nominaui, cùm magis apud ipſam regnet coniectura, quàm ratio? Quæ ergo conijcit de carne lutulenta, audet inequitare Philoſophiæ, de incorporeis, & uerè diuinis certa ratione tractanti. Sed ne uideatur communis iſta defenſio tractatum uitare pulmonis, accipe cauſas quas Platonica maieſtas ſecuta eſt. ἐπιγλωττὶς quã memoras, inuentum naturæ eſt ad tegendas, detegẽdaſq; certa alternatione uias cibatus, & potus, ut illum ſtomacho tranſmittat, hunc pulmo ſuſcipiat. Propterea tot meatibus diſtinctus eſt, & interpatet rimis: nõ ut ſpiritus egreßiones habeat, cui exhalatio occulta ſufficeret: ſed ut per eos ſi quid cibatus in pulmonẽ deciderit, ſuccus eius mox migret in ſedẽ digeſtionis. Deinde ἀρτηρία ſi quo caſu ſciſſa fuerit, potus non deuoratur, ſed quaſi ſciſſo meatu ſuo, reiectatur foras incolumi ſtomacho: quod non contingeret, niſi ἀρτηρία uia eſſet humoris. Sed et hoc in propatulo eſt,

quia

quia quibus æger eſt pulmo, accendũtur in maximam ſitim: quod non eueniret, niſi eſſet pulmo receptaculum potus. Hoc *quoq; intuere, quòd animalia, quibus pulmo non eſt, potũ neſciunt.* N*atura enim nihil ſuperfluũ, ſed membra ſingula ad aliquod uiuẽdi miniſteriũ fecit: quod cum deeſt, uſus eius non deſideratur.* Vel *hoc cogita, quia ſi ſtomachus cibum potumq́; ſuſciperet, ſuperfluus foret ueſicæ uſus.* Poterat *enim utriuſq; rei ſtomachus retrimẽta inteſtino tradere, cui nũc ſolius cibi tradit: nec opus eſſet diuerſis meatibus, quibus ſingula traderentur, ſed unus utrique ſufficeret ab eadem ſtatione tranſmiſſo.* Modo *autẽ ſeorſum ueſica, & inteſtinum ſeorſum ſaluti ſeruit: quia illi ſtomachus tradit, pulmo ueſicæ.* Nec *hoc prætereundum eſt, quòd in urina, quæ eſt retrimentum potus, nullum cibi ueſtigium reperitur: ſed nec aliqua qualitate illorum retrimentorum uel coloris, uel odoris inficitur.* Quòd *ſi in uentre ſimul fuiſſent, aliqua illarũ ſordium qualitas inficeretur.* Nam *poſtremò lapides, qui de potu in ueſica naſcuntur, cur nunquam in uentre coaleſcunt: cum non niſi ex potu fiant, & naſci in uentre quoq; debuerint, ſi uenter eſſet receptaculum potus?* In *pulmonem defluere potum nec poëtæ nobiles ignorant.* Ait *enim* Eupolis *in fabula quæ inſcribitur* * Colaces: Πίνειν γὰρ ὁ πρωταγόρας ἐκέλευεν ἵνα πρὸ τοῦ κυνὸς τὸν πνεύμον' ἔκλυτον φορῇ. *Et* Eratoſthenes *teſtatur idem*: Καὶ βαθὺν ἀκρήτω πνεύμονα τεγγόμενος. Euripides *uerò huius rei manifeſtiſſimus aſtipulator eſt*: Οἶνος περάσας πλευμόνων διαῤῥοάς. Cum *igitur & ratio corporeæ fabricæ, & teſtium nobilis autoritas aſtipuletur* Platoni, *non'ne quiſquis contrà ſentit, inſanit?*

Ouúm ne prius fuerit an gallina. CAP. XVI.

INter *hæc* Euangelus *gloriæ* Græcorum *inuidens, & illudens*: Faceſſãt, *ait, hæc, quæ inter uos in oſtentationem*

nem loquacitatis agitantur: quin potius ſi quid callet ueſtra ſapiētia, ſcire ex uobis uolo, ouum'ne prius extiterit, an gallina. Irridere te putas, Diſarius ait: et tamē quæſtio, quā mouiſti, & inquiſitu, & ſcitu digna eſt. Tu enim me tibi de rei *utilitate cōparās cōſuluiſti, utrū prius gallina ex ouo, an ouū ex gallina prodierit. Sed hoc ita ſerijs inſerendū eſt, ut de eo debeat uel anxiè diſputari. Et proferā quæ in utranq; partē mihi dicēda ſubueniēt: relicturus tibi, utrū eorū uerius malis uideri. Si cōcedimus omnia, quæ ſunt, aliquādo cœpiſſe: ouum prius à natura factum, iure exiſtimabitur. Semper enim quod incipit, imperfectū adhuc, & informe eſt: & ad perfectionē ſui per procedentis artis, & temporis additamenta formatur. Ergo natura fabricans auem, ab informi rudimēto cœpit: & ouū, in quo necdum eſt ſpecies animalis, effecit. Ex hoc perfectæ auis ſpecies extitit, procedente paulatim maturitatis effectu. Deinde quicquid à natura uarijs ornatibus comparatum eſt, ſine dubio cœpit à ſimplici: & ita cōtextionis acceſſione uariatū eſt. Ergo ouum uiſu ſimplex, & undique uerſum pari ſpecie creatum eſt: & ex illa uarietas ornatuum quibus cōſtat auis ſpecies, abſoluta eſt. Nam ſicut elementa prius extiterunt, & * ita reliqua corpora de cōmiſtione eorum creata ſunt: ita rationes ſeminales, quæ in ouo ſunt, ſi uenialis erit iſta translatio, uelut quædam gallinæ elementa credenda ſunt. Nec importunè elementis, de quibus ſunt omnia, ouū cōparauerim. Omni enim genere animantium, que ex coitione naſcuntur, inuenies ouum aliquorum eſſe principium, inſtar elemēti. Aut enim gradiuntur animantia, aut ſerpunt, aut nando, uolando'ue uiuūt. In gradientibus lacertæ, et ſimilia ex ouis creantur. Quæ ſerpunt, ouis naſcuntur. Exordio uolantia uniuerſa de ouis

*uilitate

*dictio Ita neque ad rem qc quam facit, neque habetur in antiquis exemplaribus.

ouis prodeunt:excepto uno,quod incertæ naturæ eſt. Nã *ueſpertilio uolat quidem pellitis alis, ſed inter uolantia non habendus eſt: quia quatuor pedibus graditur, forma tosq́; pullos parit,& nutrit lacte quos generat.* Natan*tia penè omnia de ouis oriũtur generis ſui: crocodilus ue rò etiam de teſteïs,qualia ſunt uolantium.* Et ne *uidear plus nimio extuliſſe ouum elementi uocabulo,conſule initiatos ſacris* Liberi *patris:in quibus hac ueneratione ouũ colitur,ut ex forma tereti,ac penè ſphærali, atque undiq; uerſum clauſa,& includente intra ſe uitam,mundi ſimulachrum uocetur.* Mundum *autem conſenſu omnium con ſtat uniuerſitatis eſſe principium.* Prodeat *qui priorẽ uult eſſe gallinam,& in hæc uerba tentet,quod defendit, aſſerere.* Ouum,*rei cuius eſt,nec initiũ, nec finis eſt.* Nam *initium ſemen eſt,finis auis ipſa formata.* Ouum *uerò digeſtio eſt ſeminis.* Cũ *ergo ſemen animalis ſit,et ouũ ſeminis, ouum ante animal eſſe non potuit : ſicut non poteſt digeſtio cibi fieri antequam ſit qui edit.* Et *tale eſt dicere, ouum ante gallinam factum:ac ſi quis dicat,matricẽ ante muliẽrem factam.* Et *qui interrogat, quemadmodum gallina ſine ouo eſſe potuit,ſimilis eſt interroganti, quonam pacto homines facti ſint ante pudenda, de quibus homines procreãtur.* Vnde *ſicut nemo rectè dicet hominem ſeminis eſſe, ſed ſemen hominis: ita nec oui gallinam,ſed ouum eſſe gallinæ.* Deinde, *ſi concedamus (ut ab aduerſa parte dictum eſt) hæc quæ ſunt,ex tempore aliquod ſumpſiſſe principium:natura primum ſingula animalia perfecta formauit : deinde perpetuam legem dedit, ut continuaretur procreatione ſucceſsio.* Perfecta *autẽ in exordio fieri potuiſſe,teſtimonio ſunt nunc quoq; non pauca animantia,quæ de terra,& imbre perfecta naſcuntur : ut in*

Aegypto mures, & alijs locis ranæ, ſerpentesq́;, & ſimilia. Oua autem nunquam de terra ſunt procreata, quia in illis nulla perfectio. Natura uerò perfecta format, & de perfectis iſta procedunt, ut de integritate partes. Nam ut concedam oua auium eſſe ſeminaria, uideamus quid de ſemine ipſo Philoſophorum definitio teſtatur, quæ ita* ſancit: Semen generatio eſt, ad eius ex quo eſt, ſimilitudinē pergens. Non poteſt autem ad ſimilitudinē pergi rei, quæ necdū eſt: ſicut nec ſemē ex eo, quod adhuc nō ſubſiſtit, emanat. Ergo in primo rerū ortu intelligamus, cum cæteris animantibus quæ ſolo ſemine naſcūtur, de quibus nō ambigitur, quin prius fuerint, q̄ ſemen ſuum, aues quoq; opifice natura extitiſſe perfectas. Et quia uis generandi inſerta ſit ſingulis, ab his iam procedere naſcendi modos, quos pro diuerſitate animātiū natura uariauit. Habes Euangele utrobiq; quod teneas: et diſſimulata pauliſper irriſione, tecū delibera quid ſequaris. Et Euangelus: Quia etiā ex iocis ſeria facit uiolētia loquēdi: hoc mihi abſolua tis uolo, cuius diu me exercuit uera deliberatio. Nuper enim mihi de Tyburti agro meo exhibiti ſunt apri, quos obtulit ſylua uenātibus. Et quia diutulè continuata uenatio eſt, perlati ſunt alij interdiu, noctu alij. Quos perduxit dies, integra carnis incolumitate durarūt: q uerò per noctē lunari plenitudine lucēte portati ſunt, putruerunt. Quod ubi ſcitū eſt, qui ſequēti nocte deferebāt, infixo cuicunq; parti corporis acuto æneo, apros carne integra pertulerūt. Quæro igitur, cur noxā quam pecudibus occiſis Solis radij nō dederūt, lunare lumē effecerit? Facilis eſt, inquit Diſarius, & ſimplex iſta reſpōſio. Nullius enim rei fit aliquādo putredo: niſi calor, humorq́; cōuenerint. Pecudum autem putredo nihil aliud eſt, niſi cum defluxio quædam

*ſenſit

dam

dam latens, ſoliditatem carnis in humorem reſoluit. Calor autem ſi temperatus ſit, & modicus, nutrit humores: ſi nimius, exiccat, & habitudinem carnis extenuat. Ergo *de corporibus enectis, ſol, ut maioris caloris, haurit humorem: lunare lumen, in quo eſt nõ manifeſtus calor, ſed occultus tepor, magis diffundit humecta.* Et *inde prouenit iniecto tepore, & aucto humore, putredo.* His *dictis,* Euſtathiũ Euangelus *intuens:* Si *rationi dictæ aſſentiris, ait, annuas oportet: aut ſi eſt quod moueat, proferre non pigeat: quia uis ueſtri ſermonis obtinuit, ne inuita aure uos audiã.* Omnia, *inquit,* Euſtathius, *à* Diſario *& luculentè, & ex uero dicta ſunt.* Sed *illud preſſius intuendũ eſt, utrũ menſura caloris ſit cauſa putredinis, ut ex maiore calore non fieri, & ex minore ac temperato prouenire dicatur.* Solis *enim calor, qui nimiũ feruet, quãdo annus in æſtate eſt, & hyeme tepeſcit, putrefacit carnes æſtate, non hyeme.* Ergo *nec luna propter ſummiſſiorẽ calorẽ diffundit humores.* Sed *neſcio quæ proprietas, quã* Græci *ἰδίωμα uocãt, et quædam natura ineſt lumini, quod de ea défluit, quæ humectet corpora, et uelut occulto rore madefaciat: cui admiſtus calor ipſe lunaris, putrefacit carnem, cui diutulè fuerit infuſus.* Neq; *enim omnis calor unius eſt qualitatis: ut hoc ſolo à ſe differat, ſi maior, minor'ue ſit:* Sed *eſſe in igne diuerſiſſimas qualitates, nullã ſecum habentes ſocietatẽ, rebus manifeſtis probatur.* Aurifices *ad formandum aurũ, nullo niſi de paleis utũtur igne: quia cæteri ad producendã hanc materiam inhabiles uidentur.* Medici *in remedijs cõcoquendis, magis ſarmẽtis, quàm ex alio ligno ignem requirũt.* Qui* *uitro ſoluẽdo, firmandoq; curant, de arbore, cui myricæ nomẽ eſt, igni ſuo eſcam miniſtrant.* Calor *de lignis oleæ, cùm ſit corporibus ſalutaris, mandumq;* *Vitrum ſoluendum, firmandum.

N 3 pernic

*perniciosſus eſt balneis:& ad diſſoluendas iuncturas marmorũ efficaciter noxius eſt.Ergo non mirũ,ſi ratione proprietatis,quæ ſingulis ineſt,calor ſolis areſacit,lunaris humectat.*Hinc *& nutrices pueros alentes operimentis obtegunt,cùm ſub luna prætereunt:ne plenos per ætatem naturalis humecti amplius lunare lumen humectet: & ſicut ligna adhuc uirore humida accepto calore curuantur, ita & illorum membra contorqueat humoris adiectio.* Hoc *quoq; notũ eſt,quia ſi quis diu ſub luna ſomno ſe dederit, ægrè excitatur,& proximus fit inſano:põdere preſſus humoris,qui in omne eius corpus diffuſus,atq; diſperſus eſt, proprietate lunari:quæ ut corpus infundat,omnes eius aperit,et laxat meatus.*Hinc *eſt quòd* Diana,*quæ luna eſt,* ἄρτεμις *dicitur,quaſi* ἀερότομις,*hoc eſt,aërem ſecans.*Lu*cina à parturiẽtibus inuocatur: quia propriũ eius munus eſt,diſtẽdere rimas corporis,& meatibus uiam dare,quod accelerando partui ſalutare eſt.*Et *hoc eſt,quod eleganter poëta* Timotheus *expreßit:* Διὰ λαμπρὸν πόλον ἄστρων διά τ᾽ ὠκυτόκοιο σελάνας. Mec *minus circa inanima lunæ proprietas oſtẽditur.* N*am ligna quæ uel luna iam plena, uel adhuc creſcente deiecta ſunt,inepta ſunt fabricis: quaſi emollita,per humoris conceptionem.*Et *agricolis curæ eſt, frumenta de agris,nõ niſi luna deficiẽte,colligere,ut ſicca permaneant.*Contrà,*quæ humecta deſideras,luna creſcente cõficies.*T*ũc et arbores aptius ſeres: maximè cùm illa eſt ſuper terram:quia ad incrementa ſtirpium neceſſarium eſt humoris alimentum.*Aër *ipſe proprietatẽ lunaris humoris & patitur,& prodit.* Nam *cùm luna plena eſt, uel cùm naſcitur (& tunc enim à parte, qua ſurſum ſuſcipit,plena eſt) aër aut in pluuiam ſoluitur: aut ſi ſudus ſit,multũ de ſe roris emittit.* Vnde Alcman Lyricus *dixit.*

Humectũ, genere neutro ꝓ humiditate.

Rorem

Rorem Aëris et Lunæ filiū. Ita undiq; uerſum probatur, ad humectandas diſſoluendasq; carnes, ineſſe lunari lumini proprietatē: quam magis uſus, quàm ratio deprehendit.

Quod autem dixiſti Euangele de acuto æneo (ni fallor coniectura mea) à uero nō deuiat. Eſt enim in ære uis acrior, quàm medici ſtipticam uocant. Vnde ſquamas eius adijciunt remedijs, quæ contra perniciem putredinis aduocantur. Deinde qui in metallo æris morantur, ſemper oculorum ſanitate pollent: & quibus antè palpebræ nudatæ fuerant, illhic conueſtiuntur. Aura enim quæ ex ære procedit, in oculos incidens, haurit, & exiccat quod male influit. Vnde et Homerus modò εὐήνορα, modò νώροπα χαλκὸν, has cauſas ſecutus, appellat. Ariſtoteles uerò autor eſt, uulnera quæ ex æreo mucrone fiunt, minus eſſe noxia, quàm quæ ex ferreo, ficiliuś que curari: quia ineſt, inquit, æri uis quædam remedialis, & ſiccifica, quam demittit in uulnere. Pari ergo ratione infixum corpori pecudis, lunari repugnat humori.

VESALIENSIS.

Qui finem primi libri cum fine huius contulerit, facilè animaduertet quædam adhuc operis huius abſolutioni deeſſe. Verùm ea, autór ne ipſe ſiue aliis præpeditus, ſiue morte præreptus, haud dum adiecerit, an librariorum incuria interciderint, facilè dici non poteſt.

FINIS.

INDEX RERVM

ET VERBORVM HV- IVS OPE- RIS.

Acacia. pagina 484
Acarnanum annus ſemeſtris. 227
Acca Larentia nobiliſsimum ſcortum, populum Ro. hæredem moriens nuncupauit, Fauſtuli coniux, Romuli et Remi nutrix. 215
Accius. 484
Ἀκέφαλοι uerſus. 425
Ἀκερσεκόμης Apollo. 258
Acetum frigidum. 526
gelu non ſtringi. 547
Achelous cur pro aqua Vergilio dictus. 440
Acheron fluuius quid. 55
Acipenſer in delicijs. 346
Acipenſer Traiani tẽpore non in magno pretio. 347
Acipenſeris ſquama aduerſa. 347
Acitani. 287
ἀκόλαστοι. 311
Aconitũ hauſtum plurimi meri potu curari. 525
ἀκρατεῖς. 311
Actiũ imitatus Verg. 467. 468. 473. 474.
Adad ſummus deus apud Aſſyrios. 474
Adargatis Dea apud Aſſyrios. 282
ἀδελφός. 261
Adeps ſine ſenſu. 535
Addita pro infeſta & inimica. 481
Addubitatio ad pathos mouendum. 374
Adiectiuũ Græcis ἐπίθετον. 190
Adonis pro Sole. 273
Adonis quando Veneri redditus intelligatur, 274. ab apro interemptus. ibidem
Ad unguem, prouerbium. 249
Aegæon aliter ab Homero q̃ Vergilio deſcriptus. 433
Aegæum mare. 548
Aegris ſimplex'ne an uarius cibus offerendus. 514. 520
Aegyptus torridæ zonæ uicina. 140
Aegyptus artium mater. 239
Aegypti calidiſsimæ regionis cur

cur frigida uina. 533

Aegyptij philoſophicæ diſciplinæ parentes, 87. primi aſtrorum ſcrutandorũ autores. 102. diuinarũ rerum maxime periti quondam. 238

Aegyptiorum prophetæ. 550

Aegyptijs nunquã fas pecudibus aut ſanguine litare. 203

Aegyptijs ſolis certum modum fuiſſe anni. 226

Aemilia Veſtalis quando damnata. 214

Aemilianus ab Aemilio. 200

Aemilius Regilius prætor. 214

Aeneas pontifex. 317

Aenea ſacris plerunque adhiberi ſolita. 445

Aeneis Vergiliana quomodo ad Homeri Iliada & Odyſſeam effigiata. 286.383

Aenopides. 256

Aequinoctialis parallelus. 75

Aequinoctialis circulus. 138

Ambitus eius. 98

Aër hũidus & calidus. 33.522

Aër cœlo ſubiectus. 83.107

Aëris nõ ſimplex qualitas. 522

Aërẽ motũ in uentũ ſolui. 533

Aerarium Ro. cur Saturni templum. 209

Aes primum ab Iano ſignatũ nauis imagine. 205

Aeris in re diuina apud ueteres uſus. 445

Aeris ſquamæ contra putredinem. 567

Aeris ſtiptica uis. ibidẽ

Aeſchyli locus. 263.446.447. 451.458.459

Aeſculapius pro ſole. 270

Aeſculapius idem cum Apolline diuinationibus & augurijs præfectus. 271

Aeſculapij ſimulachrum cur cum dracone. 270

Aeſopus hiſtrio. 344

Aeſopi fabulæ. 16

Aeſopi in Demoſth. patronum fides. 220

Aeſtas quando fiat. 138

Aeſtas calida & ſicca. 522

Aeſtate cur aër flabro motus frigidior ſentiatur. 533

Αἰσθητικὸν naturæ unde. 62

Αἰσθητικὸν animæ. 69

Αἰσθητικὸν ad nos de ſole. 91

Αἰσθήσεις. 310

Aetas perfectã ſeptenarij multiplicatio. 43

Aether. 107

Aetherea terra. 58

Aethereæ lucis cõuerſiones. 39
Aethiopia torridæ zonæ uicina. 140
Aethiopes cur nigri. 147
Αἴθοπα οἶνον cur dixerit Homerus. 547
Aethra. 484
Aetnæ deſcriptio ex Pindaro & Vergilio. 477
Aetolorum mos uno tantum pede calceato bellum ingredi. 442.443
Affectus quomodo uel boni uel mali. 173
Affectuum mouendorum ratio quàm egregiè Vergilio obſeruata. 380. & deinceps.
Afranius togatarum ſcriptor. [460
Africa ficus. 357
Africana olea. 358
Agathonis conuiuium 503
Agendi uis animæ unde. 62
Agmen pro actu et ductu. 481
ἀγνίσαι 444
Agonalia. 190
Agonium Martiale. 191
ἀγυιεὺς Apollo. 211
ἀγυιαί. ibidem.
Alba ficus. 357
Albena uua. 358
Albidij ſors Catonis ſcommate notatur. 291
Albigerus olea. 358
Albuierus uua. 358
Albula ficus. 357
Alcæus. 559
Alcinoi menſa. 503
Alcman lyricus. 566
Alexander Aetolus poëta. 458
Alexandrina olea. 358
ἀλεξίκακος dictus Apollo. 253
ἀλλοιωτική, uis alteratiua. 515
Amatur quicunq; colitur, non autem qui timetur. 219
Ambarualis hoſtia. 323
Ambire pro circumire. 338
Amicũ nõ foris tantũ quærẽdũ, ſed reperiri etiã domi. 219
Aminea uua. 358
Aminei qui. eodem
Ammon pro Sole occidẽte. 277
Amoris inſomnium. 19.20
Amphionis fabula. 122
ἀμφίκυρτος Luna. 39
Amygdala nux. 355
An pro circum. 238
Anagnia Hernicorũ urbs. 442
ἀνάγνωσις Græcis cur, quod Latinis lectio. 51
Anatomica. 558
Anaxandrides Comicus. 453
Anaxilaus Meſſenius. 222

Ancil

Anciliorum. 191
Ancillarum feſtum Nonis Iulijs. 223
Ancillarũ inſigne facinus. ibidẽ
Andron Laodicenus. 296
Angeronia dea unde dicta. 214
Angeroniæ deæ ſimulachrum quale. ibidem
Angeroniæ feriæ. ibidem
Angerona dea. 331
Angina morbus 214
Anguillæ ubi optimæ. 346
Anguis inter Septẽtriones. 84
Anima quid ſecundũ diuerſor. philoſ. ſentẽtias. 71. & 154.
Anima quomodo monas. 30
Anima immortalis. 63. 65
Anima non ſolum immortalis, ſed deus etiam ſiue diuina 153.
Anima incorporea, & eſſentia eius in motu. 81
Anima pro mente. 68
Anima ex mente. 70. 82
Anima αὐτοκίνητος. 163
Anima motus principium. 156 175.
Anima ſenſum ſubminiſtrat. 535.
Anima uerus homo. 154
Anima mundi. 81. 82
Anima mundi mens. 70
Anima mundi quomodo ex numeris fabricata. 116. 118
Anima mundana primùm ſeptenario numero generata. 37
Anima pro ſpiritu ſiue ſpiramento. 70
Anima pro hoſtia animali. 322
Animã ex ſymphonijs muſicis conſtare. 37
Anima quomodo pro ſphærarum, per quas delabitur diuerſitate, diuerſis etiam uirtutibus amicitur. 62
Anima uniuerſa animari quæ uiuunt. 70
Animæ eſſentia, motus. 170 171. 172.
Animæ immortalitas. 156
Animæ incorporalitas. 72
Animæ perfecta ſapientia. 51
Animæ partes tres. 36. 68. 69.
Animæ habitatio in cerebro. 536.
Animæ triplex prouidentia. 537.
Animæ quomodo diuiſionis nũc capaces, nunc expertes. 60
Animæ ad originis ſuæ ſedem migratio neceſſaria. 176

Animæ

Animæ mundanæ motus. 173
Animæ mors & uita quæ. 54. 56. 58. 63.
Animam omnino non moueri Ariſtoteli. 157.159
Animam ſemper moueri quomodo dicatur. 158.163
Animam nunquam ſtare aut quieſcere. 81
Animam ſenſu non egere & carere. 536
Animas poſt defuncta corpora uiuere. 54
Animā morte ſua nō extingui, ſed ad tēpus tantū obrui. 63
Animarū omnium fons, mundi anima. 32
Animarum origo de cœlo, 51 *atq; eò reditus.* ibidē
Animas à Ioue dari, eidem'que poſt mortem reddi ueteribus perſuaſum. 215
Animarum immortalitas. 13
Animarum in corpora deſcenſus. 59.60
Animarum circa corpus aut ſepulturæ locum uagatio. 65
Animas bene de Republ. meritorum cœlum & beatitudinem ſortiri. 24.47
Animarum ebrietas. 61
Aïarū obliuio ex ebrietate. ibi.
Animus unde hominibus inditus. 64
Animus quomodo nobis cum ſideribus communis. 68.71
Animi natura ac uis. 155
Animi uim corporis denſitate hebeſcere. 70
Animi iam purgati uirtutes. 49
Animi noſtri quomodo hic in terris eſſe dicantur. 106
Animi recte inſtituti, quæ utiliſsima & honeſtiſsima requies. 183
Animum remittere, eſſe quaſi amittere. 195
Animum bifariam ſumi. 60
Animorum cœleſtis origo. 106
Animoſitas. 36
Animoſitatis ardore animam per Martis ſphæram dum labitur indui. 62
Animal ex corpore & aïa. 57
Animal ex diuerſis conſtat elementis. 549
Aïalis prima ſubſtāt.corp. 62
Animalis mors. 357
Animales hoſtiæ. 22
Animalia cætera, excepto homine, cur prona, & rationis expertia. 69

Animal

Animalium mutorum quantò maior quàm hominum infirmitas. 520
Animalibus ſola ſentiendi creſcendiq; uis cum homine cõmunis. 70
Animalium an ſimplex alimonia. 514. & 519
Annales maximi. 317
Annus, ſolis anfractus & reditus. 45
Annus unde dictus. 238
Annus uertens, ſiue magnus 149. 150. ibidem. & 238
Annus λυκάβας cur dictus. 257
Annus magnus, ſolaris. 150
Annus mundanus. 150. 151
Annus Romuli decem mẽſium, & à Martio incipiens. 226.
Anni dimenſio præcipua Solis poteſtas. 211
Anni diuerſitas apud diuerſos. 227
Anni diuiſio per Numam. 232.
Anni correctio per Auguſtum facta. 239
Annorum diuerſitas. 149
Annij ob neglectum deorũ per quietẽ cõmiſſum pœna. 217
Annibalis ioci. 291
Anna perenna, Annare perennare. 229
Anteuorta. 205
Ἀνθεστηριών menſis apud Athenienſes qui Romanis Aprilis. 228
Antianum pyrum 357
Ἀντίχειρ pro pollice cur. 551
Antigonus rex Theocritum ob ſcõma in ſe dictũ occîdit. 510
Antigonus unoculus. 511
Antius Reſtio ſerui fide liberatus. 220
Antij Reſtionis lex. 352
Antiochi magnificentia in exercitu, Annibalis ſcommate notata. 290
Antipodes. 110
Antipodum aſſertio. 132. & deinceps.
Antipodum numen Proſerpina. 274
Antiquitas uocabulorum autor. 75
Antiquitas artium parens. 193
Antiquitatẽ moribus potius q̃ uerbis cõmendabilem. ibidẽ
Antiſthenes Cynicus Diogenis magiſter. 512
Antiſtrophe hymnorum. 121
Ἄνθιχοι. 133
Antonius Enipho. 338

Antonij edictum de ſumptibus, eiusq; luxus. 352
Antonij fuga ſcommate notata. 292
Annulus cur in ſiniſtra, & digito qui minimo proximus eſt geratur. 550
Annuli geſtandi quæ cauſa ueteribus. 551
Aper hyemis imago. 274
ἀφρόδιτος. 329
ἀφρὸς ſpuma Græcis, unde Aphrodite Venus. 209. 227.
Apiana uua. 358
Apicia uua. ibidem
Apis bos Mẽphis ꝓ Sole. 277
Aplanes ſphæra. 32. 53. 57. 59. 72. 105. 135.
ἀποκρυπτικὴ uis. 516
Apollo Epimelius, ποίμνιος, ἀρνοκόμης, ναπαῖος, ἐλελεὺς, chryſocomas, ἀκερσεκόμης, Argyrotoxus, Smyntheus. 258
Κάρνειος, σκιάλλιος, εὔμβραιος, Phileſius, Pythius. 259. ἑκηβόλος, ἑκατηβόλος, 260. θυραῖος, ἀγυιεὺς, 210. λοίμιος, Medicus, Pæan, 253. ἴηος ibidẽ οὔλιος, 254. Didymæus. 261 Delphius. ibidem
Apollo Admeti paſtor. 258
Apollo unde dictus. 252
Apollo quaſi aſpellẽs mala. 253
ἀλεξίκακος. ibidem
Apollo idem cum Iano. 211
Apollo idẽ cũ Mercurio. 268
Apollo pro Sole. 252
Apollo idem qui & Sol. 275
Apollo & Neptunus Troianorum dij. 321
Apollo μουσήγετος. 121
Apollo Muſarum præſes. 268
Apollinis ludi Romæ, q Apollinares, unde. 254
Apollinis arcus & ſagittæ, & ſimulachrum. 272
Apollinis duplex & diuerſa poteſtas. 254
Apollinis naſcentis & Pythonem occidentis fabula. 259
Apollinis ſagittæ pro radijs Solis. 260
Apollinis ſimulachrũ ſiue imago. 261
Apollinis γενήτορος ara. 325
Apollini cur medendi poteſtas tribuatur. 252
ἀπολλωνόβλητοι. 252
Apollodorus περὶ θεῶν. 254
Apollonium ubi imitatus Vergilius. 436
ἀπόρησις. 374

ἀποσιώ

ἀποσιώπησις pathetica. 375
Apophthegmata Homeri & Verg. ꝓuerbiorũ uice. 433
Appetentia comis. 513
Appetentiæ uigor hominis ſalus, unde uarietate prouocanda. 523
Appij Claudij ſaltandi peritia. 344
Aprilis ſecundus anni menſis unde dictus. 228
Aprilis dictus quaſi aperilis. 228.
Aprilis mẽſis Veneri ſacer. 274
Aqua frigida & humida. 33. & 522.
Aqua calida cur mota fiat calidior. 533
Aqua omnis aëri & terræ quomodo participat. 546
Aqua marina pinguis. 552
Aqua dulcis cur abluendis ſordibus magis idonea quàm ſalſa. 552
Aqua niualis potui inſalubris. 546.
Aquæ corpus & ſitus. 108
Aquarius Leoni aduerſus. 61
Aquarius cur Saturno aßignetur. 105
Aquarius quomodo Solis naturam referat. 278
Aquilea olea. 358
Ara maxima. 327.337
Ara pinguis. 447
Aras tangendi inter litandum mos. 315
Aræ primum anſæ dictæ. ibidẽ
Arabia torridæ zonæ uicina. 140.
Arati locus. 82.265.450
Aratũ ubi imitatus Vergi. 381.
Arbores ſola creſcendi ui uiuere. 70
Arbores felices, & infelices quæ. 358
Arborum ſerendarum obſeruatio. 566
Arcadũ annus triũ mẽſiũ. 226
Arcitenens. 484.485
Archilochus. 252
Archimedes interuallorũ cœleſtium ſphærarũ inuẽtor. 122
Architidis Veneris apud Aſſyrios cultus. 273
Arctos nunquam mergi. 78
Areopagitas tacentes iudicare. 504
Argiphontes Mercurij cognomen. 268
Argus multoculus, pro cœlo ſtellato. ibidem

Argyrotoxus Apollo. 258
Aridicis philoſophi ſcōma. 511
Aries cur Marti aßignetur. 105. 227.
Aries æquinoctiale ſignum. 85
Aries cur primus īter ſigna. 104
Aries colorem mutans quid portendat. 328
Arietis ſigni appellatio uñ. 103
Arietis ſignum quatenus ad ſolis naturam referatur. 276
Ariſtidis æquitas. 512
Ariſtomenes. 451
Ariſtophanis locus. 440. 451
Ariſtoteles aduerſus Platonem de animæ motu. 157
Ariſtoteles notatus. 552
Ariſtotelis theologumena. 262
Ariſto. de Ebrietate liber. 526
Ariſtotelis inuentis naturam ipſam non diſſentire. 526
Ariſtotelē nihil ignoraſſe. 166
Armenium malum. 356
Ἁρμονία ſpatium inter aquam & aërem. 36
ἀργυροκόμης Apollo. 258
ἄρτεμις cur dicta Luna. 243
ἄρτεμις quare dicta diana. 566
ἀρτεμιδόβλητοι. 252
Arteria τραχεῖα. 558
Arteriæ receptacula ſpūs. 516
Articulorum ſeptenarius. 44
Artium parens antiquitas. 193
Aruncia. 341
Arundinea ficus. 357
Anſæ pro aris. 315
Aſclepiades 453
Aſiana menſa. 522
Aſinaſtra ficus. 357
Aſinæ cognomētum unde. 201
Aſinius Pollio qūo Patauinorū ſeruorū fidem expertus. 221
Aſinius Celer. 348
Aſinuſca uua. 358
Ἀσφαλίων Neptunus. 254
Aſper notatus. 324
Aſperſio in ſacris inferis pro purgatione. 314
Aſſyrijs Iupiter pro ſole. 281
Ἀστὴρ, ἄστρον. 72
Aſtrorū poteſtas an aliquid in homines operetur. 92
Aſtris uolucres immolādas. 329
Athenienſium contra Amazonas bellum. 253
Atlanticum mare. 137. 155
Atra ficus. 357
Atri dies q & cōes. 247. 248
Atrium. 496
Atronius Maximus. 217
Atruſca uua. 358
Atteius Capito. 550

Atteſtat

Atteſtatio rei uiſæ pathetica.
Attis idē cū Sole. 275 (374
Auellana nux. 354
Aues ſtellis ad litādū datæ. 329
Auguſta ficus. 357
Auguſtus menſis, qui antea ſextilis. 231
Auguſti in alios ioci, et aliorū ī ipsū uiciſsim. 297. 298. 299
Auguſti tragœdia Aiax. 297
Auguſti duæ filiæ Iulia et Reſpub. 303
Auguſti prouerbium. 495
A. Albinus Græcitatis à Catone reprehenſus. 181
Auratæ piſces. 345
Aurea ſecula. 148
Aurelius Symmachus. 185
Aurelius Cornutus. 444
Aurem perforandi mos. 510
Aurium ſenſus. 537
Aurifices igne de paleis uti. 565
Auriti lepores. 485
Aurunci. 193
Auſpiciorū tēpus qn̄ Ro. 187
Auſter cur ad nos callidus perueniat, cū ſit natura frigidus.
Auſtralis parallelus. 68 (131
Auſtralis cardo. 130
Ἀὐτοκίνητον. 163
Autūnus ſiccus et frigidus. 522

B

Bacchanalia. 190
Bacchanalia in Parnaſſo alternis tantum annis. 263
Bacchus taurus pro Sole. 277
Bacchus ἐνυάλιος cur 267
Bacchopæan. 263
Βάλλε παιάν. 253
Barbæ initia, 43. creſcendi in longum quando finis, ibid. item quando in latum. ibid.
Baſilica nux. 354
Beare uirtutum effectus. 50
Beatitudinē cōſtare ſola uirtute
Bellaria. 309 (48
Bellaria mellita quæ. ibid.
Bellum quo tempore inchoari nefas. 246
Bibendi maior ſitiēti uoluptas quàm edendi famelico. 545
Bibendum & edendum ut uiuas, non econtrà. 312
Bibentium ſenſim uentres humectiores. 559
Bidentes hoſtiæ quæ. 498
Bifera ficus. 357
Bimembres. 486
Bis bina bis, corpus ſolidū. 117
Biſextus ſiue biſextilis annus.
Bitias. 504 (236
Bona dea eadē cū Terra. 229.

Bona dea cur dicta. ibidem
Bonæ deæ ædes Calend. Maijs dicata. ibidem.
Bonæ deæ templum & ſacrorum ritus. 230
Boriſthenitæ quomodo ſeruorum ope ſeruati. 222
Boſphoricū mare an gelu contrahatur. 547
Brachio ſe emungere. 509
Briſſeus. 263 Bruma. 276
Bulla aurea, 197. triumphantium geſtamen. ibidem
Bumammia uua, quæ Græcè βούμαςθ. 358
Buſyris cur illaudatus Vergilio dictus. 324

C

Caduceus Mercurij. 269
Cæcilius ſpatiator uocatus & Feſcenius. 343
Cæcilius Gallus. 496
Cœleſtium corporū motus non carere harmonia. 112. quatenus ſe tendat. 109
Cœleſtium corporum concentus. 119
Cœleſtium corporum interualla. 123
Cælius. 192
Cælius Poſthumius. 247
Cœlū, 121. octaua ſphæra. 120
Cœlum cur ſummus deus dicatur. 82.
Cœlum animæ fabrica. ibidem
Cœlum mundum uerè uocari. 94. 265
Cœlum ab omni parte terræ æquabiliter diſtare. 109
Cœlum prima ſphæra, quæ & aplanes. 135
Cœlū cur moueatur, et quō. 81
Cœlum pro uiuorū regione. 20
Cœli ſphæra, eiusq; motus. 78
Cœli totius integra conuerſio diem noctemq; cōcludit. 98
Cœli concentum cur non audiamus. 136
Cœli pudenda à Saturno reſecta, 16. & cur. 209
Cærete oppidum. 428
Cæſar ſeruorum opera in bellis uſus. 222
Cæſaris dictatoris libido Ciceronis dicterio notata. 291
Cæſaris facilitas in diligendo ſenatu. 296
Cæſaris ī ueſtitu mollities. 295
Cæſaris impotētia Laberij dicto notata. 307
C. Baſſus. 212
C. Cæſar. 193

C.Cæſar rex ſacrorum. 347
C.Cæſar Ciceronis ſcommate notatus. 510
C.Cæſaris in diſponendo anno induſtria. 238
C.Cæſa.muraænarũ luxus. 346
C.Caßius Ciceronis cauillo notatus. 296
C.Gracchus, & ſerui in eum pietas. 221
C.Hirrij uilla & uiuaria. 346
Calabra curia. 242
Calata plebs. 242
Calculoſum pyrum. 357
Caldica ficus. 357
Calendæ unde dictæ. 242
Calendæ nuptijs copulandis religioſæ. 243
Calendæ omnes Iunoni dicatæ. 212.242.243
Calendaris Iuno. 242
Calix. 455
Callias hiſtoricus. 447
Calliæ cœna. 503
Calliope. 120
Callimachus. 454
Καλῶ. 241
Calor generationis cauſa. 528
Calorem humore nutriri. 280
Caloris alimentũ liquor. 549
Calor aquæ calidæ cur ex motu uehementior. 533
Calor ſolis cur areſacidt, lunæ autem humectet. 566
Calphurniana ficus. 357
Caluitium cur priorem capitis partem primò occupet. 538
Caluitij cauſa. 526
Chaos cum fuit, non fuiſſe tempora. 209
Camera. 484
Camerienſes. 256
Cameſe. 204
Cameſene regio. ibidem
Camilla unde. 330
Camillus Tuſcis eſt Mercurius. ibidem
Camilli, Camillæ. ibidem
Camœnæ cur dictæ muſæ. 120
Camuris. 484
Cancer ſolis portarũ una, quæ hominum dicitur. 60
Cancer in æſtiuo tropico. 255
Cancer quomodo pro ſole. 277
Candelabrum. 320
Candens unde dicatur. 438
Cani quare albi. 539
Canities unde. 526
Canities cur priorem capitis partem primũ occupet. 538
Caninius Reuilius dialis conſul. 293.295

Canis tauro uicinus. 86
Canes in Aegypto fugiendo bibere. 292
Cannenſis clades quo die accepta. 222.248
Cantandi ſtudiũ reprehenſum, et ĩter mollia numeratũ. 344
Cantharus. 452. 454
Cãtus ad mutãdos animos uis.
Capilli ſine ſenſu.535 (122
Capitis uelãdi ĩ ſacris mos. 327
Capitibus pro capitibus quomodo ſupplicatum. 207
Capricornus ſolis portarũ altera, quæ deorũ dicitur. 60
Caprigenum. 486
Caprotinæ Iunonis ſacra. 223
Caprutinæ Nonæ. 223
Caput ĩ corpore, arcis loco. 44
Capitis humani cur ſphærica forma. 469
Carcheſia. 452.453
Cardines habitationum. 130
Carneades Romã legatus. 195
Carneadis facundia. 196
Κάρνει@ Apollo. 258
Carica ficus. 357
Carmentalia. 244
Carminius. 445
Carnea dea. 231
Carnes ualidiores cur aliquãdo facilius digerantur quàm tenues. 532
Carſitani. 354
Carthago deuota. 333
Caro cur ad uſum diuturnum ſaliatur. 542
Carutius Accæ Larentiæ maritus. 215
Carutius Tuſcus. ibidem
Caſellij Iuriſcõſulti dictũ. 304
Caſpium mare. 143
Caſsius Hemina. 247
Caſtanea nux. 354
Καταδεκτικὴ uis retentatrix. 515
Categoria, ψόγος. 509
Catena Homeri aurea. 71
Καθεκτικὴ. 515
Catillo liguritor. 349
Catillones qui. ibidem
Catonis iocus. 291
Catonis iocandi feſtiuitas. 290
Catonis ſcomma in A. Albinum. 180
Catonum uirtus. 175
Catullũ imitatus Vergilius. 465
Caucaſum tranſcẽdere nomen Romanorũ nõ potuiſſe. 146
Cauſæ uerè ĩſolubiles quæ. 107
Cebes Socraticus. 224
Cecinna Albinus. 185.188
Cecrops primus in Attica Saturnum

turnũ & Opem coluit. 216
Centrum quid. 95
Centrum immobile. 162
Centrum ſolum non moueri in ſphæra. 107
Cepio ſerui fide liberatus. 220
Cerebrum ſenſu carens, quomodo corporis ſenſus gubernet. 536
Cerebrum conſilij ſedes. 521
Cerebrum ſine ſenſu. 535
Cerebri dolor ubi. 536
Cerebri uentres. 537
Ceres pro Luna. 266
Cereis mißitandis mos in Saturnalibus unde. 207.225
Cereris & Herculis xv. Calen. Ian. *ſacra.* 336
Cereri cur porca ſacrificetur. 229
Cereri uinum non libari, ſed mulſum. 335
Ceremonia à carendo. 318
Ceruiſca pyrum. 357
Chaos. 259
Chia ficus. 357
Χίλια, χιλιάς. 194
Χρηματισμός. 19
Χρόνος, *qui &* κρόνος, *hoc eſt,* Saturnus. 209
Chromaticum melodiæ genus. 136
Chryſocomas Apollo. 258
Cibariæ leges. 352
Cibus multiplex ſimplici aptior. 518
Cibus per ſtomachum ne trahatur, iuxta Platonem. 558
Cibus etiam multiformis morborum cauſa. 518
Cibi uitandi qui. 518. 521
Cibi expertem uiuere ultra ſeptem dies non poſſe. 44
Cibi uarietas, gulæ iritamentũ, 523. *quõ probetur.* 524
Cibum ſimplicem multiplici præferendum, quia digeſtu facilior. 513
Ciborum uarietas uitanda. 514
Cibos calidos cur ore facilius q̃ manibus comprimamus. 545
Cicero conuicijs impenetrabilis. 284
Cicero nullius ſectæ ueteribus approbatæ inſcius 83
Cicero non minus philoſophus quàm orator. 284
Cicero conſularis ſcurra dictus. 290
Cicero duabus ſellis ſedere ſolitus, notãte cũ Laberio. 296
Cicero Laberij *ſcommate notatus*

tatus. 510
Ciceronis & Platonis de Reſpubl. librorum differentia & ſimilitudo. 12
Ciceronis locus. 290.374 478.482
Ciceronis ioci. 294.291
Ciceronis iocădi uenuſtas. 289
Ciceroni uarices cauillo Vatinij obiecti. 295
Ciceronis mordacitas iocos & ſeria excedens. 296
Ciceronis exilium. 305
Ciceronis cum Roſcio & Aeſopo hiſtrionibus familiaritas. 344
Ciceronis cum Vergilio comparatio. 377
Ciceronis copia. 378
Ciceronis ſcomma in conſulem quendam dialem. 510
Cicer. ſcõma in Octauiũ. 510
Cic. ſcõma in C. Cæſarẽ. ibidẽ
Ciceronẽ à Platone diſſentire in ſolaris ſphæræ ordine. 87
Cimmerium mare. 548
Cingius ſiue Cincius faſtorum ſcriptor. 228
Cinguli in cœlo, quæ in terra zonæ. 136.138
Circenſibus additus dies inſtauratitius. 218
Circi. 72 Circus. 73
Circuli cœlum ambientes undecim. 74
Circulorum cœleſtium natura incorporalis linea. 75
Ciritum pyrum. 357
Ciſſymbium, Cymbium. 454
Citreum malum. 356
Citreum malum contra tineas & uenena. 357
Citroſa ueſtis. ibidem
Ciuitates deo acceptiſſimæ. 48
Clarium oraculum. 263 (52
Claudia. 303
Clauſius cur dictus Ianus. 212
Cleomenes Lacedæmone. 222
Cleopatræ luxus in unione abſump. 353
Cloatius uerus 325
Cluentius Pelignus à proprio ſeruo necatus. 221
Cn. Domitius Cæſar. 345
Cn. Flauius ſcriba faſtorum proditor. 241
Cn. Marius uel Mattius. 192
Coccymelum malum. 356
Cochleæ ſaginatæ. 341
Cocytus flu. infernalis quid. 55
Cœna põtificis luxurioſa. 340
Cognitio ſuiĳpſius qualis. 51

Cogno

Cognomina ex proprijs nominibus tracta. 200
Cohortes uoluntariæ. 222
Coitus uenereus comitialis morbi pars. 212
Colotes Epicureus taxatus. 15
Κῶλον. 558
Color quanquam incorporeus, nunquam tamen ſine corpore. 555
Colotes Epicureus quid Platoni obiecerit. 15
Coluri duo. 75
Comœdiarum fabulæ. 161
Comitiales dies. 246
Comitialis morbi pars quædam coitus uenereus. 312
Comitia menſe Martio auſpicari ſolita. 226
Commaſculare frontem 540
Cõpitalia, 18 quibus uerbis cõcipiantur. 193. 207. 244
Comperendini dies. 246
Concentuum ratio ſphærarum cœleſtium quomodo recepta Pythagoræ. 112
Cõceptionis fœtus in utero diſpenſatio p hebdomadas. 41
Conceptiuæ feriæ. 244
Cõclamatum frigus, pro maximo. 522
Concubia nox. 191
Cõditione nõ æſtimãdos homines quã caſus aſſignat. 218
Conditiua olea. 358
Conditiuum malum. 356
Conſcientia uirtutis ampliſſimum præmium. 23. 155
Conſciẽtiæ malæ tormenta uulturis iecur depaſcentis imagine ſignificari. 55
Conſcio ſibi male, quantulibet leuia ſcõmata, uideri acerba. (511
Conſiuia Ops. 331
Conſiuius cur dictus Ianus. 212
Cõſuetudo morẽ ſequitur. 330
Conſuetudo altera natura. 535
Conticinium. 187
Continentia oſtentatrix. 513
Contraria uni rei accedere ſimul non poſſe. 169
Conuiuarum numerus. 203
Conuiuarum ingenia primum philoſopho ſpectanda. 502
Conuiuales ſermones. 181 195. 504
Conuiuia nihil magis decere quàm concordiam. 503
Conuiuio an intereſſe etiã philoſophia debeat. 501
Copia rerum non negligenda grammatico. 285
Copiæ quo ueteres induls. 191

Cordis figura in bulla cur geſtata. 199
Corinthus deuota. 333
Corn. Labeo. 265
Cornelia lex. 352
Corn. Rufus Decemuir cur Sibylla cognominatus, & deinde Sylla. 255
Cornificius. 212. 486
Cornix cornici oculos, prouerbium. 518
Cornicum ætas fabuloſa. 520
Cornu pellucidum natura. 23
Cornua ueli. 453
Cornutus Vergilij interpres taxatus. 444
Corpus nullũ proprie plenũ. 25
Corpus uelut carcer aïæ. 54
Corpus uinculum, carcer, ſepulchrum. 57
Corpus cur δέμας καὶ σῶμα. ibid.
Corpus animi cuſtodia. 64
Corpus diuinarũ rerũ fæx. 62
Corpus animæ ſarcina. 176
Corpus omne natura diſſolubile. 542
Corporis dimẽſiones, longitudo, latitudo, altitudo. 27. 35
Corporis humani membra ſeptenario diſponi. 43
Corporis denſitate animi uim hebetari. 70
Corporis ſeptẽ gradus, & partes totidem exteriores. 44
Corpora mathematica. 26 35. 116
Corpora noſtra inferi, & animæ ſepulchra. 56
Corpora ſolida quibus dimenſionibus conſtent. 116
Corporum omniũ termini incorporei. 26
Corporũ termini quatuor. 35
Corporum terrenorum & ſuperorum differentia. 71
Corporũ ſoliditas, quibus conſtet, 27. corpus ſolidũ. ibid.
Corporum caducorum propria hæc duo, ſentire et creſcere. 91
Corporum qualitates contrariæ. 521
Corui ſalutatores. 301
Coruorum ætas fabuloſa. 520
Coruncanus. 193
Corylus. 354
Cotonea mala frigida. 526
Cotoneum malum. 356
Crœſi ſeruitus. 218
Craſſum ſemel tantùm in uita riſiſſe. 289
Craßi in dicendo maturitas & grauit

grauitas. 379
Crater Liberi patris, ſidus inter Coruum & Anguem. 61
Crateres Delli. 446
Crepitãtibus flammis antique dictum. 481
Creſcere & ſentire animalibus cæteris cum homine commune. 70
Creſcendi uis animæ cur indita. 69
Creſcendi ui ſola uiuere arbores & herbas. 70
Creſcendi natura ad nos de luna. 91
Κριὸς, unde dictus aries. 277.
Crinis abſcindendi morituris mos. 444
Criſpi capilli quare ſerò caneſcant. 539
Critobolus Socratis ſcommate notatus. 511
Critolaus Romam legatus. 195
Critologi facundia. 196
Crocodilus de teſteïs ouis naſcitur. 563
Cronia ſacra. 208
Κρόνος, qui & Saturnus. 209
Κρόνος & χρόνος cur dictus Saturnus. 279
Κρουνοὶ. 449
Cruditates unde. 514. 522.
Cruſtumnium pyrum. 357
Cubus. 27. 116
Cubus ſoliditatis perfectio. 117
Cucurbitinum pyrum. 357
Cucurbitina ficus. 357
Culminea olea. 358
Cupiditas. 36
Curis haſta Sabinis. 212
Curius. 193
Curtij equitis Rom. delicatum ſcomma in Auguſtum. 300
Cuſtos pro miniſtro. 327
Cutulienſis lacus. 206
Cybele cur leonibus uehi fingatur. 275. 283
Cybele, ſiue mater deûm pro terra. 275
Cydonia mala, frigida. 526
Cylicranorum natio. 455
Cymbia. 452. 454

D

D Literã ſæpe literæ I apponi decoris cauſa. 211
Dædalus. 483
Dæmones unde dicti. 280
Damaſippus Ciceronis ſcommate notatus. 294
Damnatus ſacrorum. 315
Darij matris ſeruitus. 218
Decadis perfectio. 43

December Saturno ſacer. 205
Decimam Herculi uouere ſoliti ueteres. 337
Decimanum pyrum. 357
D. Syllanus. 341
Decimij Valerij dictum. 305
Decretum, hoc eſt, μοῖρα, ſiue prouidentia. 433
Deducere. 319
Deductum carmen, deducere uocem. 483
Defluere. 482
Defunctorum corpora cremandi mos. 528
Δείνωσις. 361
Delatio, Διαβολὴ. 509
Delebores rex. 281
Deli inſulæ fluctuatio. 206
Delius cur dictus Apollo. 256
Delli, crateres. 446
Delos inſula, curq; in ea natus Apollo dicatur. 260
Delphis templum Apollinis incenſum. 325
Delphius Apollo. 261
Δέλφος pro uno. ibidem
Delubrum quid. 320
Δέμας. 57
Demaratus Corinthius. 197
Demodocus citharœdus. 503
Demoſthenes. 453
Demoſthenis dictũ ĩ Laidẽ. 292
Demoſthenis adulterium. 220
Dentes quãdo incipiãt mandibulis infantiũ emergere. 42
Dentes ſine ſenſu. 535
Dentium dolor ubi. 536
Deſideriũ motus aïæ unde. 62
Deuotionis urbium & exercit. uerba. 332
Deus quid. 152
Deus ſummus & omnium princeps, τὸ ἀγαθὸν καὶ πρῶτος αἴτιος. 17.32
Deus & mens ultra animam, & naturam. 17
Deus, & eius omnipotenti. 68
Deus prima rerum omnium cauſa & origo. ibidem
Deus mũdanæ molis artifex. 33
Deus ſummus cœlum. 80.82
Dei templum mundus. 68
Deo cur nullum ſimulachrum apud ueteres. 171
Deo nihil acceptius quàm ciuitates. 48
Deum ſola mente concipi. 68
Deorum adulteria. 161
Deorum numero recte adſcribi urbium conditores. 52
Deorum tutela & prouidẽtia nos gubernari. 65
Deos omnes quotquot ſunt ad Solem referri. 250

Deos tutelares euocãdi mos. 331
Dextræ partes omnes cur ua= lidiores. 516
Δία uocari Cretenſibus τὴν ἡμέραν. 242
Διαβολὴ, delatio. 509
Diana uiarum præſes, unde & Triuia dicta. 211
Diana, quæ & Iana. ibidem
Diana Opis uocata. 456
Diametros quid. 96
Διὰ πασῶν harmonia. 37.119 duplari nũero naſ. 114.115
Διαπασῶν καὶ διαπέντε, ſymphonia ex triplari numero. ibid.
Διὰ πέντε, 27. ex hemiolo na= ſci. 114.115.119
Διάφραγμα. 44
Διὰ τεσσάρων, 37. ex epitrito naſcitur. 114.119
Diatonum melodiæ genus. 136
Dicendi genera quatuor. 378
Dicteria. 290
Didia lex. 351
Dido quõ in menſam libat. 336
Didonis conuiuium. 503
Didonis fabula falſa. 436
Didymus grãmaticus. 441. 457
Didymæus Apollo. 261
Dij laneos habent pedes, pro= uerbium. 209
Dij penates qui, Magni, χρη- στοὶ, δυνατοὶ, πατρῷοι. 321, 322
À Dijs quid petendum. 202
Die quarto, & die quartè. 192
Diecraſtini. 188.192
Die quinti & die quinte. 192
Die noni. 193
Diei obſeruatio & diuiſio. 186
Die priſtinè. 192
Dies atri. 243
Dies atri, qui et cõmunes. 247
Dies Feſti, profeſti, interciſi, 245. Nefaſti, Faſti. 246
Dies ciuil. 187. eius diuiſio. ibi.
Dierum diſcrimina quæ apud Romanos. 244
Dierum in menſibus numeran= dis ratio. 250
Dieſis. 115
Dieſpiter dictus Iupiter quare.
Digeſtiones quatuor. 515 [243
Digeſtionum uarietas. ibidem
Digitus medicinalis, quiq; per ipſum nũerus ſignificetur. 568
Diluculum. 188
Dimenſio ſolidi corporis tri= plex. 116
Diocles Caryſtius. 41
Diogenes Romam legatus. 195
Diogenis facundia. 196
Diogenis ſeruitus. 218. 224
Diogenis in Anthiſtenẽ ſcom= ma. 512

Dionyſius idem qui Sol. 264
Dionyſius Siculus tyrãnus. 56
Διὸς βάλανος. 354
Diſarius medicus. 514
Diſcludere. 482
Δὶς διὰ πασῶν, ſymphonia ex quadruplo numero. 118.119
Dis, mortis deus. 57
Dißipium ſiue diſſeptum. 44
Ditis imperium à lacteo circulo incipit. 60
Ditis & Proſerpinæ ſacrum, mundo patente. 246
Diti humana capita ſacrificata. 207
Diuinationis & medicinæ cognatio. 271.
Diuinationum affectata confuſio. 45
Dyadis uis. 32
Dyſarius medicus. 202
Docenti modus quomodo ſeruandus. 135
Doctrinæ cuique ſuæ prolatio iucunda. 506
Dolo qualis ab Homero et Vergilio fingatur. 433
Domini patres famil. dicti. 219
Dñorũ in ſeruos tyrãnis. ibid.
Domitiani appellatio Octobri indita. 232
Domitiani ſcõma in L. Quintium. 511
Draco ἀπὸ τοῦ δέρκειν dict' 270
Draco caudam ſuam uorans Iani imago cur. 212
Draconis ſpecies qũo ad ſolem referatur, nomẽ quoq; 270
Dracones quomodo reiuueneſcant. ibidem
Draconibus cur ædium ſacrarum & theſaurorum cuſtodia aßignetur. ibidem
Duabus ſellis ſedere, prouerbium. 296
Dulce uocari mel, ſuaue uinum. 530
Dulcedo ebrietati aduerſa ibid.
Dulcia cur frigida dulciora quàm calida. 548
Duplaris numerus. 114
Duplum, duo ad unum. 119
Duracina uua. 358
Duricoria ficus 357
Dyas. 60
Δυσκρασία. 539

E

E Et i, indifferenter uſos ueteres in fine. 192
Eanus, qui & Ianus. 212
ἑαυτὸν τιμωρούμενος. 166
Ebon Bacchus. 264
Ebrietas ex calore. 528
Ebrietatis comes obliuio. 61
Ebrietati aduerſa dulcedo. 530

Ebriorum curationes. 525
Ebriorum mala, atq; his labo=rare ſenes etiam ſanos. 527
Ebrijs eadem quæ nimium fri=gentibus contingunt. 525
Ebrios citò ſeneſcere. 526
Ebur natura denſatum. 22
ἑκάτη χθονία. 229
Echo Inui ſiue Panos amica. 279
ἑκηβόλος & ἑκατηβόλος Apollo cur dictus. 260
Edacitas acciditatis & fumorũ è ſtomacho aſcendẽtium cau ſa, non cibi uarietas. 522
Edecumati ſodales. 196
Edẽtes auide, cur citiꝰ ſatiẽtur. Ediſſertare. 226 (545
Edecumati ioci. 289
Egnatius. 484. 486
Εἰκών. 370
Eclipticus locus. 39
Ecliptica linea. 75
ἐλελεὺς Apollo. 258
Elementa quatuor, 33. 36. eo=rum'que diſcors concordia, & ordo. ibidem
Elementa cum fluant, cur nun=quam ſoluantur. 154
Elementorum ordines. 58
Elementorum diuerſitas. 521
Elemẽtorum in animalibus diſ=poſitio. 549
Eleuſinæ deæ. 18
Eleuſina ſacra à Numenio pro dita. ibidem
Elyſij campi. 58
ἐμβόλιμοι menſes qui. 234
Empedocles. 521
ἐν τὸ πᾶν. 251
Enarmonicum melodiæ genus. (136
Ennianus ſtylus. 480
Ennius. 191
Ennium Vergilius quomodo & in quibus imitatus. 461. 466. 468. 469. 473.
ἐννοσίχθων Neptunus. 256
ἐντελέχεια. 71
ἐνυάλιος cur uocatus Bacchus cùm ita Mars dicatur. 267
ἐνύπνιον. 19
Epaphus ſcriptor. 326
ἐπαναφορά pathetica. 376
ἐφιάλτης. 20 Ephippus. 455
Ephorus hiſtoricus. 441. 450
Epicadus. 225
Epicharmus poëta. 449
Epicuri error. 554
Epicurei à uero deuij. 15
Epictetus philoſophus ſeruus. (224
ἐπιγλωττίς. 558. 560
Epimelius Apollo. 258
ἐπίμηλις. 356 ἐπιφάνεια. 27
Epitheta Vergiliana. 484

ἐπίθετον. 190
ἐπιτίμησις pathetica. 376
Epitritus quid. 114.119
Epitritus primus. 37
Epogdous numerus. 114
ἐπιθυμητικόν. 36
ἐπιθυμητικόν animæ unde. 62
Eques pro equo & ſeſſore, ſicut equitare tã equi quàm hominis. 499
Er Platonicus. 15.17.
Eraſiſtratus in Platonem iure inuectus. 558
Eratoſthenes. 454.561
Ἔρως. 423
Ἑρμηνευτικὸν animæ unde. 62
Ἑρμῆς Mercur. ab ἑρμηνεύειν 251.268.
Errãtes ſtellæ cur appellatæ. 73
Erraticarũ ſtellarum motus. 80
Eructionis cauſa, 517. edacitas. 522.
Erytheia inſula. 455
Ἕσπερα, heſperus ſtella. 188
Heſperia pro Italia. ibidẽ
Eſſẽtia ĩdiuidua et diuidua. 60
Eſuriens quomodo bibendo famem ſubleuet. 545
Ἐτυμολογία. 446
Euandri mater. 193
Euangelus medicus. 201
Eunuchi cur pilis careãt. 529
Eunuchis debilitas unde: item uocis gracilitas. 540
Euocãdi deos tutelares mos. 42
Euocationis deorũ carmẽ. 331
Eupolis. 519.561
Euporus, C. gracchi ſeruus. 221
Euripidis locus. 252.258.260.263.281.441.442.444.454.457. ibid. 507.561.
Euripidem Ariſtoteli cur & quo prætulerit Verg. 443
Euſebius rhetor. 184.196
Euſtathius. 195
Euſtathius & Flauianus amicitiæ par. 197
Exanimos & exanimes pariter dixere ueteres. 191
Exclamatio pathetica, ἐκφώνησις. 375
Exemplares uirtutes. 49.50
Exemplis quàm ratione magis capi plebeia ingenia. 514
Exemplum patheticum, παράδειγμα. 370
Eximiæ hoſtiæ. 323
Exit pro uitat. 487
Exprobratio ad contumeliam, quæ Græcis λοιδορία. 509

F

FAbariæ Calendæ. 231
Fabij Gurgitis luxus. 340
Fab. Max. Seruilianus. 247

Fabulæ cur repertæ. 16
Fabularum diuerſitas. ibidem
Fabulis uti an conueniat philoſopho, 15. & quando. 17
Fabulas philoſophia quas reijciat, quas'ue recipiat. 15
Fabuloſa narratio. 16
Familiarium appellatio. 219
Famæ incrementum. 423
Fannia lex, centuſsis appellata Lucilio. 350
Farra grandia hyberno puluere, uerno autẽ luto. 452
Faſti dies. 246
Fatua dea. 229
Fatum, fatalia uitæ tẽpora. 66
Fama dea. 229
Fauces. 497
Fauſti Syllæ iocus. 292
Fax prima. 188
Falx cur Saturno attributa, 205. 211
Februarius ſecundus à Numa menſis conſtitutus. 233
Februarius cur ſolus XXVIII. dierum tantum. ibidem
Februarius ultimus anni mẽſis intercallatiõi deputatus. 235
Februus deus luſtrationũ potẽs. 233
Feſcẽnini Auguſti. 300
Feneſtella. 21
Feneſtra. 338
Ferialium dies. 191
Feriæ uiduis magis quàm uirginib. ad nubẽdũ aptæ. 243
Feriæ familiarũ propriæ. 244
Feriæ q̃uo polluantur 245
Ferijs uim cuiquam fieri piaculare. 243
Ferijs quid agi liceat. 245
Ferrum natura frigidum. 525
Feſti dies. 245
Feſtorũ nomina neutra orũ & ium in genitiuo plurali. 189
Fæx uini quaſi radix. 543
Fæx mellis cur in ſummo, cum omnium aliarum rerum in imo ſit. 543
Ficus à pomis cur ſecernatur. 358
Ficus alba ex fœlicibus arboribus, nigra ex infœlicibus. 358
Fici groſsi. ibidem
Ficum ſolam ex omnibus arboribus non florere. ibidem
Ficorum genera. 357
Fidenæ oppidũ deuotum. 333
Fidenates ancillarum in Ro. fide oppreſsi. 223
Flatus ex aëre liquidiore ſe facto. 534
Flauianus. 193
Flauianus & Euſtathius amicitiæ par. 197
Flaminiæ feriæ. 245
Floralium. 191

Floralia feſtum. ibidem
Flutæ. 346. [540
Fœmiarũ uox quare gracilior.
Fœminæ duodecimo ætatis anno puberes. 528
Fons. 173
Fontium aquæ hyeme calidæ, æſtate frigidæ. 533
Fortuna omnipotens dicta Vergilio: eadem prouidentiæ miniſtra. 433
Fortuna cur Homero neglecta. 433
Fortunarum ſimulachra apud Antium. 282
Fortitudo politica, 49. animi iã purgati, 50. exẽplaris. ibi.
Fortitudo Scipionis. 53
Fortitudinis officium. 48
Fregellæ oppidũ deuotum. 333
Frigus cur ex aëris motu æſtate. 533
Frontonis ſiccitas. 378
Fructus acidi aut uini ſaporem referentes, frigidi. 526
Fructuũ repertor Saturn. 205
Frumenta luna deficiente colligenda. 566
Fuluius faſtorum ſcriptor. 228
Fuluius Fullonis filius. 292
Furius. 482
Furius Albinus antiquitatis peritus. 342
Furium in quibus imitatus Vergilius. 464. 466. 479
Furtum nullum ſub Saturno commiſſum. 209
Fuſius Viuaculus. 290
Fuſij pro Furijs. 315

G

GAbij oppidũ deuotũ. 333
Gabinij ſaltandi peritia. 340
Gaditanum fretum. 548
Galaxias. 24
Galaxiam ultima ſphæra, quæ aplanes dicitur, cõtineri. 53
Galbæ gibbus Auguſti ſcommate notatus. 298
Galbæ eloquentia, & corporis ineptia. 304
Galla inſtrumentũ ſutoriũ. 291
Gallicinium. 187
Gallina'ne an ouum extiterit prius. 561
Galli quando uitis aut oleæ cultum didicerint. 147
Gangen tranſcendere nomen Romanum nõ potuiſſe. 146
Ganymedes qualis apud Homerum & Vergil. 433
Gargara Myſia quæ. 449

Gargara Idæ montis. ibidem
Gargares ciues. 450
Gaudentes cur rubeant. 541
Gellij annales. 247
Gemini cur Mercurio aßignati. 106
Gemini quomodo pro ſole. 277
Geminorum ſignum. 86
Geneſis. 269
Germanici appellatio Septembri menſi indita. 232
Geryonis armēta Herculi abacta. 225
Gigantes qui fuerint. 271
Glaucippus. 235
Gloria uirtutis præmium apud indoctos. 153
Γνῶθι σεαυτόν. 51. & Delphico templo inſcriptum. 197
Γνώμων. 139
Gradiuus. 484
Grammæ, quæ nobis lineæ. 26
Grammatico rerum copia minime negligenda. 285
Granius Licinianus. 248
Grauiſcæ oppidum. 428
Græca nux 355
Græcos ſua omnia in immenſum tollere. 284
Græcorū catalogus apud Homerum. 428
Græcorū uerborum uſus apud Vergilium & alios Latinos ueteres. 483
Græculum pyrum. 357
Græculi cuiuſdam uerſificatoris apud Auguſtum impudentia. 302
Großi fici. 358
Grumenti obſidio. 221
Gulæ patrocinium. 519
Gulæ iritamentum cibi uarietas. 523
Gurges Fabius à luxu ſic dictus. 340
Guſtus uis unde. 537

H

Habitationū cardines. 130
Hadriaticum mare. 548
Harmonia. 28
Harmoniam cœli cur non ſentiamus. 136 [279
Harmonia cœli, Soli amica.
Harmoniæ uocis & numerorū Pythagoras inuentor. 112. 113
Harundinea ficus 357
Hebdas, ſeptenarius nūerus. 37
Hecubæ ſeruitus. 218
Hederæ natura. 267
Heliopolis. 281
Heliopolis Iupiter. 282.

Hemiolius numerus quid, 114 119. primus. 37
Hemiſphærium. 85
Heraclea urbs. 455 [272
Heracles cur dictus Hercules.
Heracleotica nux. 354
Herbarum diuerſi ſucci et qualitates. 519 [70
Herbas ſola creſcẽdi ui uiuere.
Hercules idem cum Sole, 271 apud quos maxime colatur. ibidem [326
Hercules unde uictor dicatur.
Hercules idẽ apud Ro. Pontifices qui & Mars. 337
Hercules cur cum cantharo fingatur. 455
Herculis cum æditituo ſuo luſus.
Herculis nodus. 269 [215
Herculis uictoris ædes. 326
Herculis ſacris epulari ſedentes. 327
Herculis ſacro cur non liceat mulieribus intereſſe. 230
Herculis & Cereris XII. Cal. Ianuarias ſacra. 336
Herculis ſtella eadẽ Chaldæis, quæ & Martis. 337
Herculis polluctus. 349
Herculi cur attributi Salij à Vergilio. 337
Herculi decima uoueri ſolitum. 337
Herculem poculouectum. 455
Herculanea ficus. 357
Herennius Auguſti ſcommate notatus. 297 [277
Hermũthi taurũ pro Sole coli.
Hernicus dux. 442
Hernici à Pelaſgis oriũdi. 442
Herodes ſcommate ab Auguſto notatus. 298
Herodotus notatus. 547
Heroës apud inferos cur Vergilius finxerit. 52
Herſiliæ raptus. 199
Heſiodi ceremoniarũ ſacra. 16
Heſiodum in Georgicis imitatur Vergilius. 381
Heſiodi locus. 52, 120. 281, 544
Hieropolitani. 261
Hilaria. 275
Hilaros & hilares pariter dixiſſe ueteres. 191
Hippocratis locus. 41, 27. 521
Hippocratem tam fallere quàm falli neſcire. 41
Hira inteſtinum. 44
Hiſtoricorum inchoandi narrandiq; lex. 382
Hiſtriones ueteribus non inter

turpes habiti. 344
Homeri locus. 22. 36. 46. 60. 71. 157. 203. 227. 250. 252. 254. ibi. 257. 258. 266. 271. 278. 281. 357. 385. uſq; ad paginã 458. & 478. 488. ibidem. 504. 508. 530. 547. 553. 567.
Homeri diuina prouidentia. 60. 157.
Homeri aurea catena. 71
Homeri uitia etiam Vergilio expreſſa. 425
Homeri maieſtas, & quatenus eum imitatus Vergilius. ibid.
Homerum quomodo imitetur Vergilius. 382. & deinceps
Homerica apophthegmata prouerbiorum inſtar. 432
Homerica epitheta. 426
Homerici poëmatis diſpoſitio. 427
Homo, breuis mundus, ſiue microcoſmus. 154
Homo ſolus rationis capax, ea cæteris aĩalibus præſtat. 69
Hominis in utero formatio. 40 & deinceps
Hominis proſpectus non ultra cẽtũ & octoginta ſtadia. 76
Hominis duplex mors. 64
Homini ſola mens ſiue animus cum cœlo & ſideribus communis. 68. 70
Homini unde datus animus. 64
Homini naſcenti quatuor numina adeſſe, & quæ. 270
Homini non moriendũ ſuapte ſponte. 67
Homines non eſſe corpus, ſed mentem. 152. 153
Hominẽ cõſtare ſeptenario. 40
Homines deorum prouidentia gubernari. 65
Homines non fortuna, ſed moribus æſtimandi. 218
Hoĩes an morbis facilius q̃ pecudes occupentur. 514. 520
Horatij trigemini. 193
Horatij locus. 356. 436
Horæ unde appellatæ. 275
Horizon, 138. 556. non ultra CLXXX. ſtadia. ibidem
Horizontis cuiuſq; longit. 75
Horizõtis diuerſitas unde. ibid.
Horrere. 481
Hortenſius piſcinarius Ciceroni dictus. 345
Horus Cynicus. 202
Horus idem cum Sole. 276
Hoſtes eſſe nobis tot, quot ſunt ſerui. 219

Hoſtia ubi Apollini nõ cedatur
Hoſtiæ animales. 322 [325
Hoſtiæ iniuges. 323
Hoſtiæ eximiæ. ibidem
Hoſtiæ ambaruales. ibidem
Hoſtiarum duo genera. 322
Hoſtis pro peregrino. 246
Hoſtius poëta, atq; eum imitatus Vergilius. 479. 485
Hoſtus, 199. unde Hoſtilius natus. 197 [70
Humana corpora cur erecta.
Hyacinthia ſacra Apollinis. 263
Hyades Vergilijs uicinæ. 84
Hyades in Tauro. 86
Hyberno puluere, uerno autem luto, grandia farra. 452
Hyems quando fiat. 138 [522
Hyems humida & frigida.
Hyemis imago aper. 274
Hyemis ſimulachrum. ibidem
Hyginus. 499
Hylas hiſtrio. 308
Hyle. 61
Hyllus ſcriptor. 316
Hymni exordium. 121
Hymnorum ſtrophe & antiſtrophe. ibidem
Hyperbole pathetica. 375
Hyperborei populi. 140

I

I Et e indifferenter in fine uſos ueteres. 192
Iactare. 491
Iana pro Diana. 211
Ianiculum oppidum. 204
Ianuarius Iano ſacer. 233
Ianuarius anni primus menſis ab Numa conſtitutus. ibid.
Ianuario duos dies addidiſſe C. Cæſarem. 213
Ianualis porta. 213
Ianuis patentibus cœnare cur imperatum. 350
Ianus idem deus cum Apolline & Diana. 211
Ianus cur bifrons. 211, 212
Ianus, quia ianuis præſit, dictus. 211
Ianus idem cum Sole. ibidem
Ianus pro mũdo. 211. ab eundo dictus quaſi Eanus. 212
Ianus deorum deus. 212
Iani uaria cognomina. ibidem
Ianus pater pro ſole. 257
Ianus Iunonius. 243
Iani gemina facies. 204
Iani clauis & uirga. 211
Iani ſimulachrum. 211. 212
Iani imago, draco caudam ſuã uorans. 212

Iano

Iano duodeci aræ cõſecratæ. ib.
Iani portæ cur belli tempore apertæ. 213
Iano cur diuini honores decreti, & quales. 210
Ianum primum in Italia dijs feciſſe templa. 211
Ianum in deorum ſacris primũ inuocari. 210
Ἴα⊕ pro Sole. 265
Idea, anima. 71 Ἰδέα. 6
Ἰδεῖν, uidere, atque hinc dictas Idus. 242
Ἰδίωμα. 565
Iduare pro diuidere. 242
Iduli ouis. ibidem
Idus, 240. ũn dictæ. 241. 242
Idus omnes Iouis feriæ. ibidem
Idus copulandis nuptijs religioſæ. 243
Iduum dies ſemper in plenilunio. ibidem
Iecur concretus ſanguis, caloris domicilium. 516
Iecoris miniſteriũ ſuccos ciborũ cõuertere ĩ ſanguinẽ. 515
Ieiuno cur idẽ uinũ quàm ei q cibũ ſumpſit, meracius. 568
Ieiuni cur magis ſitiant quàm eſuriant. 549
Ignis calidus & ſiccus. 33. 522
Ignis cœleſtis & ſempiternus. 71 [147
Ignẽ æthereũ nutriri humore.
Ἠὴ παιὰν, καὶ ἴε παιάν. 253
Ἰλοόβλησι. 252. Ilius. 484
Illaudatus. 491. 492. 493
Im pro eum. 192
Imbris cauſa. 102. 278
Imago pathetica εἰκών. 370.
Immane. 188 [371
Imitatio, lectionis fructus. 459
Ἡμιτόνιον. 114
Immortalitas bifariam intelligitur 156
Imperatiuæ feriæ. 244
Imperitia nihil impatiẽtius. 518
Inamabilis. 493 [311
Incõtinẽtes, q Græcis ἀκρατεῖς.
Incorporalitatis prima perfectio in numeris. 28
Inculpatus. 492
Indigetes dij. 52
Inermes & inermos pariter dixiſſe ueteres. 191
Infans quando pubeſcat. 42
Infans qñ incipiat denteſcere, firmiter incedere & ſtare, lac nutricis horreſcere, loqui integre. 42 [539
Infantiæ cur plurimus ſomnus.
Inferi ſecundum Platonem, & eorũ

eorum locus. 57
Inferis dijs parem numerum et diminutionē cōuenire. 233
Inferos quid eſſe ueteres putarint. 55
Inferorum locus quis. 55.57
Inferorum pœnæ quomodo intelligendæ. 55
Inferorum flumina quid. ibid.
Initiū nullū idē eſſe cū eo, cuius eſt initium. 160.169.
Initium omne rei ineſſe cuius eſt initium. 171
Iniuges hoſtiæ. 323. [531
Inſitium cur digeſtu difficile.
Inſomnes cur frigidis oblinantur. 525
Inſomnium. 19
Inſomnium ex cura animi, corporis, fortunæ. 19
Inſomnia falſa eſſe. ibidem
Intelligentia amiciri animam, dum per Saturni ſphæram delabitur. 62 [311
Intēperātes, q̄ Græcis ἀκόλαστοι.
Intercalaris dies faſt. præfect. permuſſus. 236
Intercalationis initiū quo tpe, 236. ītermiſſio eius propter ſuperſtitionem. 237
Intercalationis cauſa. 234
Interciſi dies. 244
Interpretādi uis animæ uñ. 62
Interpreti q̄d obſeruādum, & q̄uo oſtentatio uitanda. 136
Interrogandi diſciplina. 506
Interrogationum cōgeries ex Homero. 508
Inteſtina principalia tria. 44
Inuus, qui & Pan. 278
Io in uaccam conuerſa. 268
Ioci atq; dicteria diuerſorum. 290 [Cicerone. 289
Iocorū uenuſtas in Plauto &
Ioppas citharœdus. 503
Iouis ſphæra pro aëre. 58
Iouis ſphæra. 62.80.87
Iouis fulgor cur hoībus proſper & ſalutaris. 90.92
Iouis annus. 150
Iouis fiducia, id eſt, Itis dictus, Iduum dies. 242
Iouis ſimulachrum apud Aſſyrios. 281
Iouis Statoris ædes. 320
Iouis Olympij fictio ex Homero. 421
Iouis glans 354
Ioui tauro, ariete, uerre immolari nefas. 334
Ira breuis furor. 363
Iræ eſſe. 488

Iſis

Iſis pro terra. 275
Iſis pro ſole.272.et terra,273
Iſocrates primus uerba prius libera ſub numeros ire coëgit. 501
Ισάμενος μηνός. 250
Iſter. 140
Italia cur Heſperia dicta. 188
Itis dies Tuſcis, qui nobis Idus. 242
Iuglans nux. 354
Iuliæ Auguſti filiæ mores. 302
Iulij Cæſaris in anni diſpoſitione obſeruatio. 238.241
Iulij Cæſaris auſpiciorum libri. 48
Iulij Cæſaris libri de Syderum motu. 250
Iulius Hyginus. 442
Iulius Modeſtus. 189
Iulius menſis, antea Quintilis dictus. 231
Iunia Tertia. 291 [231
Iuniæ calēdæ cur fabariæ dictæ.
Iunius menſis unde dictus. 228
Iunius quartus à Martio menſis unde dictus. 230
Iunius Brutus quomodo Maniæ ſacra immutauerit. 207
Iunius Brutus primus Romæ conſul. 281
Iuno cur Iouis ſoror et cōiux. [83
Iuno pro aëre. 82
Iuno ꝓ imo aëre cū terra. 321
Iuno Calendaris. 242
Iuno eadem cum luna. 243
Iuno aëris arbitra. ibidem
Iuno populonea. 335
Iunonis Caprotinæ ſacra. 223
Iunonis Monetæ ædes Calen. Iun. dedicata. 231 [242
Iunoni Cal. oībus ſacra fieri.
Iunonius menſis. 231
Iunonius cur dictus Ianus. 212
Iupiter pro cœlo & deo, 82. 265. mundi anima. 82
Iupiter lucis autor, uñ lucetius dictus, & Dieſpiter. 242
Iupiter idem qui Sol. 280
Iupiter pro medio æthere. 321
Iuſtitia politica, 49. animi iam purgati, 50. exemplaris. ibi.
Iuſtitia Scipionis. 53
Iuſtitia, Virginis in zodiaco ſignum. 277
Iuſtitiæ fructum non terminari cum homine. 13
Iuſtitiæ neceſſitas. ibidem
Iuſtitiæ officium. 48
Iuſti dies. 246
Iuuenalis locus. 51
334

Ixiõis rota quid ſignificet. 55

L

LAberius ſcommate Ciceronem notat. 296
Laberius mimographus, eiusq́; uerſus. 305 [510
Laberij ſcomma in Ciceronē.
Labienus libertorũ fide ſeruatus. 220
Labruſca uua. 359
Lactis alimonia cur prima naſcentibus offertur. 61
Lactis natura quantum ad mores referat. 412
Lacteus circulus. 24.60.73.74
Lagea uua. 359
Laidis libido ſumptuoſa. 292
Laneos pedes habere deos cur dictum. 211
Lanuuinum pyrum. 357
Lanuuini. 188
Larentinalia Iouis feriæ quæ & quando celebratæ. 215
Larentia Acca Fauſtuli coniux. 215
Laribus cōpitalia īſtituta. 208
Laribus qñ feriæ dicatæ, eorum tēplũ in cāpo Martio. 214
Laridum unde dictum. 542
Lattereſianum pyrum. 357
Latiar, Latinorũ ſolenne. 246
Latinæ feriæ. 244.246
Latini regni ſucceſsio. 331
Latina lingua an Græca breuior anguſtiorq́;. 293
Latona pro terra. 259
Laureum pyrum. 357
Latonæ partus. 259
Lauiana ſiue liuiana ficus. 357
Laudare pro nominare. 493
Laurearũ renouatio in curijs, Regia, Flaminumq́; domibus per Martij initia. 226
Lectio cur Græcis ἀνάγνωσις. 61
Lectionis fructus, imitatio earũ quæ legeris. 459
Leges ſumptuariæ unde, 350 quæ & cibariæ. 352
Leges bonæ ex malis moribus. 351
Legum ferendarum ratio. ibid.
Λεῖμμα. 115
Lentulus Ciceronis gener ſcommate ab eo notatus. 294
Lētulus flamē Martialis. 340
Leo ſolis domicilium. 276
Leonis ſignum humanæ naturæ tyrocinium habere. 62
Lepidus Ciceronis cauillo notatus. 297
Lepidi tumultus. 235
Leporum ſagina. 341

Lethcus

Letheus fluuius, 55. potus animarum. 61
Leptoludia ficus. 357
Lex Antij Reſtionis. 352. Cornelia. ibid. Didia, 351. Fannia. 360. Licinia, 351. Lepidi cibaria, 352. Orchia. 350.
Liber pater, νοῦς ὑλικός. 62
Liber cur Orphaicorum ſacris tradatur in membra diſcerptus. ibidem
Liber pater idem cum Apolline. 262. 265. 266
Liber pater unde dictus. 265
Liber idem cum Marte. 267
Liber pater uini autor. 267
Liber cur pater uocetur. 267
Liber pater bellorũ potẽs. ibid.
Liberi patris ſimulachra. 264
Liberi bellaria. 309
Liberi patris ſimulachrũ. 267
Libero patri tumultus familiares. 501
Liberalium dies. 191
Libertinis prætexta uti nõ licitum, 198. ſed Libertinorum filijs. ibidem
Libra æquinoctiale ſignum. 87
Libra, id eſt, Scorpij chelæ. 85
Libra ſignum, prior Scorpij pars. 227
Libra in Scorpione. 277 [141
Libya torridæ zonæ uicina.
Libyſtinus Apollo, 254. Soſpitalis, Loxias. 256. Delius, Phœbus, Phanes, Phanæus, Lycius, ibidem, Lycegenes, λύκιος, πατρῷος, Nomius. 257
Licinia Veſtalis. 214
Licinia. 341
Licinia lex. 351
Liciniana olea. 358
Licinij liberti in Auguſtum ſcomma. 300
Licinij Craßi ſaltandi peritia. 344.
Liciniorum in piſcibus luxus, unde Murænæ dicti. 345
Lictorum à Tullo Hoſtilio inſtitutio. 197
Lien frigoris domicilium. 516
Ligna quæ fabricæ ĩutilia. 566
Liguritor. 349
Ligyræi, & apud eoſdẽ liberi patris oraculum. 262
Lincerius ager. 215
Linea unius dimenſionis corpus. 116
Lineæ punctis finiuntur. 26
Lineæ, q̃bus ſuperficies oĩs terminatur, Græcis grãmæ. ibi.
Lineæ ductus duo puncta. 27

Lineam à puncto naſci. 60
Liquidus ignis. 485
Litare. 323
Literarum uſu memoriæ æternitas conſtat. 146
Lituus. 494
Liuiæ comitatus à Iuliæ comitatu diuerſus. 303
Liuius Andronicus. 485
Licopolitana ciuitas. 257
Locorum cõmuniũ in utrãuis partem tractatio. 519
Lœmius Apollo 253
Λογιστικὸν animæ unde. 62
Λογιστικὸν, animæ pars 36
Λοιδορία. 509. 510
Lollianum pyrum. 357
Longitudo. 26
Loquendum ita cum hominibus tanquam dij audiant, cũ dijs ita tanquam homines. 202
Lorum in collo pro bulla libertinorum filijs. 198
Loxias Apollinis cognomẽ. 256
Lucani locus. 140
Lucarium. 191
Lucetius quare dictus Iupiter. [242
Lucilius. 194.
Lucilius acer & uiolentus poëta. 349
Lucilium imitatus Vergil. 481.
Lucina cur parientibus inuocetur. 566
L. Aquinius aruſpex. 247
L. Cælij dictum. 305
L. Craſsi eloquentia. 345
L. Iulius Cæſar augur. 341
L. Furius. 208
L. Mallius pictor, 292. eius iocus. ibidem.
L. Philippi piſcina. 345
L. Quintius ſcommate à Domitiano notatus. 511
L. Syllæ cantandi peritia. 344
Lucius tragicus poëta. 297
Lucretium quomodo imitatus Vergilius, 463. & deinceps
Lucumon. 197
Ludia ficus. 357
Luna quot diebus zodiacum abſoluat. 38
Luna διχότομος, 39. plena, ἀμφίκυρτος. ibidem
Luna cum Iunone eadem, unde ἄρτεμις dicta. 243
Luna mortalium corporum autor & conditrix. 58
Luna uitæ & mortis confinium. ibidem
Luna aëris & aquæ fæx. 89
Luna quomodo ſolis luce tantum luceat. ibidem

Luna æthera terra. 89
Luna & Sole præcipue uitam noſtram moderari. 91
Luna zodiacum menſis ſpatio percurrit. 90
Luna caducorum & diuinorũ confinium. 106
Luna naſcentis hominis τύχη. 270 [565
Luna q̃uo putredinis cauſa.
Lunæ curſus & uelocitas. 85
Lunæ defectus. 75.95
Lunæ ſphæra ultima cœleſtium & minima. 79
Lunæ calor quare humectet, et Solis arefacit. 565
Lunæ uis circa inanima. ibidem
Lunam ſeptenario moueri. 38
Lunam lucere luce aliena. 89
Lunam naſci quid. 38
Lunã ĩ defectu ſuo laborare. 75
Lunam ſolã ex ſtellis omnibus proprio lumine carere. 93
Lunam ſupra æther idẽ ſemper & incorrupta omnia, infra autem corruptioni & mutationi omnia obnoxia. 106
Lunaris ſphæra quam uim animæ incutiat. 80
Lunaris orbis terrenorum primus, ſicut diuinorum ulti. 79
Lunaris ſphæræ grauiſſi. 134
Lunaris annus mẽſis. 149.150.
Lunares populi. 58. [238
Lupercalia. 244
Lupus pro Apolline ubi colatur. 257
Lupus Germanus. 349
Lupus tyberinus ĩ delicijs. 348
Luſtrare pro circuire. 324
Luſtrari ciuitatem Februario inſtitutum. 233
Luſtricus dies. 249
Lux unde dicta. 257
Luxus & mollities A. Hortenſij. 339
Luxus ueterũ. 341.342.347
Luxus quatenus ĩ cibi uarietate reprehendendus. 523.350
Lychni. 464
Lycius Apollo cur dictus. 256
Λύκη, ſiue λυκέη. ibidem
Lycophos. ibidem
Λύκος pro Sole, unde λυκάβας dictus annus. ibidem
Λύκοι unde dicti. ibidem
Lyra Apollini attributa quid ſignificet. 269
Lycurgi uirtus. 175

M

MAcer Licinius hiſtoricus. 236
Machæra. 484

Mæotis

Mæotis palus. 140
Magiſtris mercedes Martio menſe perſolui ſolitas. 227
Magiſtris præſentibus non omnibus ſcommatis locus. 512
Maia Vulcani uxor. 228
Maia Mercurij mater. 229
Maia pro terra. ibidem
Maiæ menſe Maio ſacrificari. ibidem.
Maieſta Vulcani uxor. ibidem
Maius tertius mẽſis in Romuli anno, unde dicatur. 228
Maius, Iupiter à maieſtate dictus. ibidem
Mala omnia frigida. 526
Malace. 484
Mallius. 214
Malorum genera. 356
Malorum aliorũ iucunda memoria, aliorum ſecus. 507
Malũ à nuce quo differat. 356
Mane unde dictum. eodem
Mania larium mater. 207
Maniæ deæ ſacra. ibidem
Manibus parentari ſole in Aquario exiſtente. 60
Marapiũ ſiue myrapiũ pyrũ. 357
M. Aemil. Lepidus. 341
M. Cato Vticẽſ. Lucilij hæres. 345
M. Cato. Origines. 192
M. Cælij ſaltandi peritia. 344
M. Flauius ſcriba. 238
M. Lolij iocus. 304
M. Meſſala. 212
M. Octauius Herennius. 326
M. Varro. 194. 203. 208
M. Varronis Gallus. 346
Mare Atlãticũ & magnũ. 137
Mareotis uua. 359
Margaritarum in aceto diſſolutio. 353
Marinam aquam gelu nõ conſtringi. 547
Marmorũ iuncturis ſoluẽdis noxius calor de lignis oleæ. 565
Maro Homeri per omnia imitator. 142
Maronia uua. 359
Martiale agonium. 191
Marſica ficus. 557
Mars βροτολοιγὸς καὶ μιαιφόνος. 227
Mars idem cum Sole. 262. 267
Mars pro animi feruore. ibidẽ
Martis ſphæra. 62. 80. 88
Martis ſphæra pro igne. 58
Martis annus. 150
Martis ſimulachrum apud Acitanos. 267
Martis ſtella eadem quæ & Herculis. 338
Martis ſtella cur terribilis terris.

ris. 91

Marti Arietis ſignum in zodiaco dicatum. 227

Martem patrem in ſacris nuncupari. 227

Marſpiter. 267

Maſurius. 189.193

Mater deûm pro terra. 275

Mater deûm leonibus uehi cur dicatur. 283

Martius anni Roman. primus menſis. 226

Martius Cos. 236

Martius uates. 254.255

Mathematica corpora. 26.35

Martianum malum. 356

Maturare, Maturare fugam quid. 495

Mecœnatis ſtylus mollis, & remiſſus Auguſti cauillo notatus. 298

Medea, 230. eius templũ uirum introire piaculum. ibidem

Medicina phyſicæ philoſophiæ extrema fæx. 560

Medicinæ & diuinationis cognatio. 271

Medicos igni ex ſarmentis libentius uti. 565

Medulla ſine ſenſu. 535

Medulla ſpinalis id animali, quod naui carina. 537

Mel cur quod recentiſsimum, optimum. 543

Mel in fundo optimum. 544

Mellis repertor Saturnus. 205

Mellis natura arida. 543

Mellis fæx cur in ſummo, non imo. ibidem

Melampſithia. 359

Melodiæ muſicæ tria genera, [136

Membra nigra ſeptẽ. 44

Membrorum corporis humani diſpoſitio per ſeptenariũ. 43

Memoria animalibus cæteris pro ratione. 70

Memoriæ defectus opinionis ortus. 61

Menippus ex ſeruo philoſophus. 224

Mens, Græcis νȣ̃ς, rerum ideas continens. 17

Mens ultra animã et naturam.

Mens ex deo nata. 32 [ibid.

Mens diuinior anima. 68

Mens nobis cum cœlo ſideribusq́; communis. ibidem. 70

Mens, quæ νȣ̃ς. 68

Mens ex ſummo deo. 70

Mens mundi anima. ibidem

Mens ex deo procreata. 82

Mentis ſumma uelocitas. 268

Mentis ſedes in capite. 69
in Menſam libare quando licuerit. 336
Mĕſis lunaris annus. 149.150.
Mĕſis cuiuſq; initiū, & quot ſingulorū fuerint dies ex Romuli ordinatione. 240 [238
Mĕſium initia ab exortu lunæ maioribus obſeruata. 243
Menſium dies quomodo numerandi. 250
Menſtrua frigida eſſe. 530
Μεσέντερον. 44
Meſſana capta. 200
Meſſanæ in Sicilia conditor Anaxilaus. 222
Meſſalæ cognomen unde. 200
Mercurius et Venus Solis quaſi ſatel. 135
Mercurius uocis & ſermonis potens. 229
Mercurius pro Sole. 251.268
Mercurius idem cum Apolline. 268
Mercurius ſermonis autor. ibi.
Mercurius mentis potens. ibid.
Mercurius cur alatus. ibidem
Mercurius Argiphontes cur dictus. ibidem
Mercurius Tuſcis Camill. 330
Mercurij ſphæra. 62.80.87.88
Mercurij ſphæra pro ætherea aqua. 58
Mercurij annus. 150
Mercurij duplex poteſtas. 254
Mercurij ſimulachrū. 268.269
Mercurij caduceus. 260
Mercurio menſe Maio ſacrificari. 229
Meridies cur potius quàm Auſtralis cardo uocetur. 130
Meridies quaſi medidies. ibidē
Meridies. 188
Meridiani diuerſitas unde. 76
Meridianus circulus. ibidem
Meroës ſitus. 141
Meſpilum pyrum. 357
Metallica corpora uaſta. 25
Metelli Pij luxus. 340
Metuentes cur palleſcant. 541
Meuia lex. 218
Meuia Galla. 292
Mezĕtius quare diuûm cōtemptor uocatus Vergilio. 324
Mileſium pyrum. 357
Mille declinatum ſinglr. 194
Mille uerborum. 193
Millia à mille. 194
Militiæ onere liberandos ſeptima annorū hebdomade. 44
Milli paßûm, pro mille paßib. [194
Milli nummûm, pro mille nummis. ibidem

Μύνη. 149
Minerua ſolis uirtus. 266. cur è Iouis capite prognata. ibi.
Minerua ſummum ætheris cacumen. 321
Mobile omne, ab alio moueri, non à ſe. 158
Μοῖρα Homerica. 433
Molluſca nux. 355
Monas. 60
Monas diuiſionis expers. 28
Μονὰς numerorum fons. 30
Monas puncti inſtar, 111. non numerus, quanquam numerorum origo. 30
Morborum cauſæ. 517. 518
Mors. 54
Mors aīæ à corpore ſolutio. 65
Mors naturalis quæ. 65. 66
Mors uoluntaria laudandaquæ 65.
Mors hominis duplex. 64
Mortes duæ, animæ & animalis. 57
Mortis locus. 57
Mortis deus cur Dis. 57
Mortis uoluntariæ dehortatio. 55.
Mortuos proſequi cantu ad ſepulturā unde inſtitutum. 121
Morſus figuratus, qui Græcis ſcomma. 509
Mos quid. 330
Mores ſibi quiſq; dat, unde ab his æſtimandi homines. 218
Moribus præteritis uiuēdū. 193
Motus omnis corporis ſeptenarius. 44
Motus ſemper uitæ comes. 81
Motus principium anima. 156
Motus ratio ex Ariſtotele. 157
Motus per ſe. 158. & 158
Motus per uim. 158
Motus per naturam. 159
Motus ex accidente. 158
Motus genera. 161
Motus corporei ſeptem. 534
Mouere quid proprie. 167
Moueri aliquid ſemper bifariam intelligi. 156
Moueri an paſſionē etiā ſignificet. 165
Mulciber. 484
Mulier uſurpata quæ. 187
Mulieres humidæ. 526
Mulieres frigidas eſſe. 527
Mulieres cur rarius inebrientur. 526
Mulieres frigoris tpe mediocri ueſte uti magis q̄ uiros. 528. 529
Mulierum crebræ purgationes unde. 528
Mulierū læuitas cutis & ſplendor

dor unde. 526.528
Mulierum natura calidior, quàm uirorum, 528. & contrà, frigidior. ibidem
Mulus ſeptem millibus nummûm emptus. 348
Mulſum optimum quod. 543
Mummius. 214
Mundanæ animæ motus. 174
Mundanus annus. 150.151
Mundus uniuerſitatis principium. 563
Mundus dei templum. 68
Mundus uere cœlum. 94
Mundus an æternus. 146
Mundus qua parte mortalis, & quid eius intereat. 154
Mundus propriè cœlum uocatur. 151
Mundus magnus, homo. 154
Mundus qũo immortalis. 156
Mundus idem cum Iano. 211.
Mundus patens, Ditis & Proſerpinæ feſtum. 246
Mundus pro cœlo. 94
Mundus deorum domus. 281
Mundi anima, 32. ſeptenario primum generata. 37
Mundi duæ partes, mutabilis & immutabilis. 57.58
Mũdi elemẽta ter quaterna. 58
Mundi anima, mens. 70
Mundi anima. 81.82
Mundi natalis. 104
Mundi uertex, cœli mediũ. ibi.
Mundi anima quomodo ex numeris fabricata. 115.118
Mundi motus aĩæ impulſu. 119
Mundi anima uiuẽtibus omnibus uitam miniſtrat. 122
Murænæ cognomen. 345
Murænæ flutæ. 346
Murænæ ubi optimæ. 345
Murænæ piſcis mors luctu deplorata. 345
Mures in Aegypto de terra et imbre. 564
Muſæ nouem. 120
Muſæ mundi cantus, cur amœnæ dictæ. 121
Muſicæ ſex tantum numeri apti. 114
Muſicæ uis. 122
Muſicæ melodiæ tria genera. 136.
Muſici ſoni cur ſacris adhibiti. 121
Muſicis ſonis cur anima gaudeat. ibidem
Muſicos ſonos de ſphærarum cœleſtium conuerſione procedere. 112

Μυσήγετος cur Apollo. 121
Muſteum malum. 356
Muſteum pyrum. 357
Muſto ineſſe aquam. 530
Muſtum cur nō inebriet. 530
Mutij maleuolētia Publij ſcō=mate notata. 292
Mycithi ſerui in Anaxilai li=beros pietas. 222
Myrteum pyrum. 357
Mys Epicuri ſeruus philoſo=phus. 224
Myſia Helleſponti. 448.

N

Ναπαῖος Apollo. 258
Næuianum pyrum. 357
Narratio fabuloſa. 5
Naſcēdi rudimēta in leone. 60
Naſcenti homini quæ numina adſint. 269
Necys, Martis' ſimulachrum apud Acitanos. 267
Nectar, potus deorum. 61
Neceſſitas, ſpatium à terra uſ=que ad aquam. 36
Nefaſti dies. 246.247
Nemeſin contra ſuperbiam coli. 278
Nemeſin eſſe ſolem. ibidem
Neptunus & Apollo Troia=norum dij. 321
Nepenthe apud Homerū quid. 504
Neptunus ἐνοσίχθων καὶ ἀσφα-λίων. 254
Neruorum συζυγία. 537
Neſtoris prudentia. 22
Netiros taurus Soli conſecra=tus apud Heliopolim. 277
Neuij locus. 485
Neuiū imitatus Verg. 465.477
Nicander Colophonius. 454
Nicocreonti regi quid de ſe re=ſponderit Serapis. 7
Nigidius Figulus. 347
Nigidius. 495
Nigra ficus. 358
Nili catadupa incolis non ex=audiri. 136
Ninus. 146
Niſus faſtorum ſcriptor. 231
Niuis aqua pota noxia. 546
Nix, aqua in aëre denſata. ibi.
Nocentem ſe iudice abſolui ne=minem. 55
Noctiuagus. 486
Noctu futura. 188
Noctu concubia. 191
Nomius Apollo. 258
Nomina ex cognominib. 200
Nonæ Caprotinæ. 223
Nonæ cur à nundinis ſegre=

gatæ. 235
Nonæ.240.unde dictæ. 241
Nonæ copulandis nuptijs religioſæ. 243
Nonis conuentus populi cur uitari ſolitus. 235
Nonis populares cõuenire ex agris in urbem. 241
Nonius Attelanarum ſcriptor. 214
Nox, terræ umbra. 96
Nox concubia, intempeſta. 188
Nox pro noctu. 191
Nubes quid. 108
Nuces & mala quo diſtẽt. 356
Nucum genera. 353
Nudius quartus. 192
Numæ uirtus. 175
Numæ induſtria in diuidendo anno. 233.245
Numantius Plancus Antonij & Cleopatræ luxus arbiter. 353
Numentana uua. 359
Numenius philoſophus. 18
Numerus ſuperficie & lineis antiquior. 27
Numerus impar mas, par fœmina. 29.119
Numeri tantũ ſex ad conficiẽdam muſicam apti. 114
Numeri, per quos iugabilis ſit rerum omnium competentia, qui. 91
Numerorũ plenitudo, & qui numeri propriè pleni. 25.26
Numerorum certa ratione animas corp. ſociari. 65
Numerorum neceßitas. 116
Numerorũ natura Geometricis rationibus applicata. 117
Numidica ficus. 357
Nundina dea. 249
Nundinæ. 244
Nundinæ à quo inſtitutæ. 248
Nundinæ an feriæ. 248
Nundinæ Iouis feriæ. ibid. ſed lege Hortenſia faſtæ inſtitutæ. 248
Nundinarum dies. 235
Nundinarum origo. 248
Nuptijs copulandis religioſi dies qui. 243
Nῦς. 17
Nῦς mens diuina. 50
Nῦς ὑλινὸς. 62
Nῦς Græcis, mens. 68
Nutricis ingenium quantum ad mores referat. 411
Nux iuglans. 354 baſilica, auellana, Præneſtina, Põtica, caſtanea, Heracleotica. ibid.

Græca

Græca, amygdala, thaſia, molluſca, Tarentina, pinea. 355

O

OBedientia, ſpatium inter aërem & ignem. 36
Obiurgatio pathetica. 376
Obliuio ebrietatis comes. 61
Obſoletis uerbis nõ utẽdũ. 193
Occiduum tempus. 188
Occipitij ſiccitas. 539
Oceanus. 137
Oceanus quomodo terram ambiat. 142
Oceanus terram ambit & diuidit. 280
Oceani incrementum. 40
Oceani exiguitas. 155
Ocium moleſtum quod. 307
Octauius Herſenius. 338
Octauius Ciceronis ſcommate notatus. 510
Octauij luxus. 348
October menſis Domitianus appellatus. 232
Octonarius numerus cur dicatur plenus, 26.117.et ſolidũ corpus, 27.28. Pythagoricis iuſtitia appellatus. 28
Octonarij coniunctio. ibidem
Octonario ſolidum corpus imitari. 117
Oculorum ſanitati cõferre æris metallum. 567
Oderunt quem metuunt, prouerbium. 56
Odorandi uis. 557
Ogranium malum. 356
Οἰκῖος 361
Oleæ ignis balneo pernicioſus, 565
Olearum genera. 358
Oleaſter. 358
Oleum qua ratione gelu ſtringatur, uinũ non item. 547
Olei quod ſupernatat optimũ. 544
Ὄλωθοι fici 358
Ὁμοιοπάθεια 373
Opalia. 215
Opinandi natura animæ, à ſole. 62
Opinio pro uero minus cautis inoleſcit. 54
Opinionis ortus memoriæ defectus. 61
Oppias. 281
Oppius de ſylueſtribus arboribus. 356
Opis Dianæ comes. 456. ipſa Diana. 457
Ops dea, Saturni coniux, 216 pro terra. ibidem
Ops dea, quæ & Fauna, & Fatua,

Fatua,& Bona. 229
Ora pro perſonis. 488
Oraculum. 19.20
Ὅραμα. 19
Oratæ cognomen. 345
Oratio pathetica qualis eſſe debeat. 361
Oratorem non niſi orando probari. 503
Oratorum diuerſitas. 378
Orbiculatum pyrum. 357
Orbiculatum malum. 356
Orbes. 72
Orbis. 73
Orbilij grammatici dictũ. 305
Orchas olea. 358
Orchia lex. 350
Orioni proximæ Vergiliæ & Hyades. 84
Oropi uaſtatio. 195
Orphei ceremoniarũ ſacra. 16
Orphei fabula. 121
Orphei locus. 257.265.283
Oſcilla Diti ſacrificari cœpta. 27.225.
Oſinius rex. 429
Oſiris idem cum ſole. 275
Oſſa ſine ſenſu. 535
Oſtentatio quomodo uitanda interpreti. 136.507
Oua pauonum quin denarijs uendita. 339
Oues cur lauentur. 245
Oues abluere qua gratia feſtis diebus liceat, aut non. ibidem
Oues cur bidẽtes dicantur. 498
Ouis purpureo colore quid portendat. 328
Ouum inſtar elementi omnibus ferè animantib. 562
Ouum mundi ſimulachrũ. 563
Ouum'ne prius fuerit an gallina. 561

P

Pacuuius Taurus. 297
Pacuuium imitatus Vergilius 465
Pæan cur dictus Apollo. 253
Pachynum promontoriũ. 254
Παιανίζειν. 316
Pagani, id eſt, ruſtici. 244
Paganalia. 224
Palicus, ſiue Palici dij qui. 446
Palinodiam canere, prouerbiũ. 519
Pallas pro ſeptenario. 31.
Pallor unde metuentibus. 541
Palpebras depiles æris metallo tractato ueſtiri. 567
Paluſca ficus. 357
Πᾶν τὸ ἕν. 251
Panos ſimulachrum. 279
Pan, qui & Inuus, idem qui et

Sol. 278
Pan cur Arcadibus ὁ τῆς ὕλης κύριος dictus. ibidem
Panuceum malum. 356
Pantheũ Veneris templũ. 353
Panyaſis. 455
Papyrij Prætextati hiſtoria. 196.
Parabola pathetica. 369.371
Παράδειγμα. 370
Paralus. 182
Παράλυσις ex nimio uino & frigore. 525
Paralleli quinq;. 75
Parentibus præſentibus nõ oĩbus ſcommatibus locus. 512
Parmetis. 281
Parmenides. 182
Parnaſus mons Apollini ſacer. [263
Parthenium mare. 548
Parthenius grammaticus Vergilij præceptor. 458
Parthi cum concubinis, non coniugibus inire conuiuia ſoliti. 501
Paridis iudicium Homero neglectum. 434
Partus humani tempus. 32
Partus futuri diſcretio. 32
Partus humani diſpenſatio & maturitas. 41
Partus an uitalis ſeptima hora diſcerni. 42
Paßiones. 50
Patriæ ſeruatoribus certũ beatitudinis præmium in cœlo. 24.47
Patrisfamiliâs appellatio. 218
Πατρῷος Apollo cur dictus. 257
Patauini ſeruorum ſuorum fide ſeruati. 221
Patera. 452
Patera pars ueli inferior. 453
Patultius cur dictus Ianus. 212
Pathetica oratio. 361
Pathos ex habitu apud Vergiliũ. 360. per ſilentium. 275 repetitionem, 376. obiurgationem, ibidem. à maiori & minori, 372. præter ſpem, 373. à ſimilitudine paßionis, ibid. ſermone cõuerſo ad inanimata, 374. addubitatione, ibi. atteſtatione. ibi. per hyperbolẽ, 375. exclamationẽ, ibidem. ab ætate apud Verg. 363. habitu, 394. fortuna, ib. debilitate, ibid. loco, 36. tempore 366. cauſa, ibidem. modo, 368. materia, ibidem. ſimili, 369. exemplo, 370. pa-

rabola, 371. imagine. ibidem
Patiētiæ maior q̃ fácūdiæ laus. [299
Paulia olea. 358
Pauonum oua quinis denarijs [uendita. 339
Pauſa. 498
Pauſia olea. 358
Pede altero calceato, altero nudo eundi mos. 442
Pelaſgi à Pelaſgo. ibidem
Πίμματα. 309
Penates dij Romanorum proprij, quinam. 320
Per pro inter, frequens apud Vergilium. 142
Peregrina uerba non reſpuiſſe Vergilium. 484
Periculorum præteritorum iucunda commemoratio. 507
Pericles. 182
Perpenia. 341
Perſius. 51
Perſeus Zenonis ſeruus philoſophus. 224
Perſicum inter mala potius q̃ nuces numerandum. 356
Perſicum idem quod molluſca nux. 355
Perſoluere, uoti proprium. 323
Peſtanus Vibonenſis, 482
Peſtilentia à pecudibus inchoata. 520
Peſtilentiæ deſcriptio ex Vergilio & Lucretio. 471
Petulcus. 485
Phædon Socraticus ex ſeruo philoſophus. 224
Φάντασμα. 19. 20
Phanes cur dictus Apollo, & Phanæus. 256
Phanes ſol unde dictus. 264
Φανταστικὸν animæ unde. 62
Pharmaca cur ex cōtrarijs. 522
Φάσεις. 39
Phidiæ reſponſum de Ioue Olympio à ſe ficto. 421
Phileas ſcriptor. 450
Philemon comicus. 453
Phileſius Apollo. 259
Philocrates C. Gracchi ſeruus. [221
Philochorus. 216
Philoſophia, moriendi meditatio. 64
Philoſophia artium ars, & diſciplina diſciplinarum. 560
Philoſophia unicum deorum munus, & diſciplina diſciplinarum. 287
Philoſophiáne intereſſe conuiuijs debeat. 501
Philoſophiæ partes tres: Moralis, Naturalis, Rōnalis. 176
Philoſophiæ alumnæ honeſtas

& mod

& modeſtia. 502
Philoſophia diſciplina rerum omnium moderatrix. ibidem
Philoſophandum moderatè in conuiuijs. 504
Philoſophi an ſoli beati. 48
Philoſopho an cõueniat fabulis uti. 15. & quibus & quãdo. ibidem
Philoſophum pro tempore non minus tacendo philoſophari quàm loquendo. 503
Philotis ancillæ cum alijs inſigne facinus. 223
Phlegeton fluuius infernalis quid. 55
Φλέγμα. 539
Φοῖβος cur dictus Apollo. 256
Φθινὸς μὴν. 250
Φυσικὸν naturæ unde. 62
Φυτικὸν animæ. 69
Φυσικὸν ad nos de luna. 91
Φῶτα. 207. 225.
Pietas Scipionis. 53
Pilos creari calore. 529
Pilliolata uua. 359
Pinarij Herculei ædis cuſtodes. [326
Pindarus imitationi inacceſſus. 436
Pindari locus. 437 [ibidem
Pindarum ubi imitatus Vergil.
Pinea nux. 356
Piper cur appoſitum cuti, lædat, deuoratum nõ item. 532
Piſæ oppidum. 428
Piſces cur Ioui aßignẽtur. 105
Piſcium ſignum quomodo Solem referat 278
Piſiſtrati tyranni prudens factum. 503
Piſo Ciceronis gener ab eodem cauillo notatus. 296
Pyrorum genera. 357
Placentæ à ſecũdis menſis Varroni remotæ. 309
Planetæ ſeptem. 38
Planetarum cur alij nobis proſperi, alij aduerſi. 91
Planetarum ordo. 105
Planities. 27
Platani Hortenſij uino irrigari ſolitæ. 339
Plãtationis autor Saturn. 205
Plato ipſius ueritatis arcanum. [33
Plato notatus. 558
Platonis locus. 12. 34. 60. 64. 93. 116. 117. 155. 167. 251. 280. 309.
Platonis ſcribendi ratio. 21
Platonis & Ciceronis de Republica librorum differentia & ſimulitudo. 12

Platonis de ſphæræ ſolaris ordine ſententia. 87
Platonis ſympoſiū. 181. & 288
Platonis ſeruitus. 218
Platonis diſtichon. 293
Platonis Phædon. 224
Platonicorum ratiocinationes de animæ immortalitate. 156
Planci libido Sutoris ioco notata. 291
Plauti locus. 246. 335. 346. 355. 356. 445. 452.
Plauti iocorum uenuſtas. 289
Plauti Baccharia. 346
Plebeia ingenia exemplis magis quàm ratione capi. 514
Plenitudinē niſi diuinis rebus & ſupernis conuenire. 25
Plinij Secundi pingue & floridum dicendi genus. 378
Plotinus. 48
Plotinus uerborū parcus. 153
Plotini locus. 48. 65. 82. 153
Poculorū genera, uariáque nomina. 452
Podagræ cauſa. 517
Poëtarum fabulæ ex philoſophiæ adytis. 251
Poëticam tubam omnia ſemper in maius tollere. 151
Pœnitere tanti non emo, prouerbium. 292
Ποιμνιὸς Apollo. 258
Polemon hiſtoricus. 447
Πολιοκροτάφοι ſenes cur dicti Homero. 538
Politicæ uirtutes. 49
Pollex digitus. 551
Pollionis ſcōma ī Auguſtū. 300
Polus Philoſtrati ſeruus philoſophus. 224
Pollуctus Herculis. 349
Pollucibilis cœna. 353
Πόλος. 252
Polus arcticus, antarcticus. 78
Πολυπίδαξ. 450
Pompeius Macula. 292
Pompeiana ficus. 357
Pomponianus. 192
Pomponius poëta. 498
Pondera omnia nutu ſuo in terram ferri. 132
Pondera ſemper in imum natura deduci. 107
Ponti gelu unde. 548
Ponticum mare dulcius cæteris ibidem
Pontica nux. 354
Pontificis cœnæ luxus. 340
Pontificum poteſtas res geſtas in tabulas referendi. 317
Popilia. 341

Popul

Populonea Iuno. 335
Populiæ dictum. 304
Populeæ coronæ in ſacris Herculis. 337
Porphyrio Homeri interpres, 22. & Platonis. 133
Porphyrius. 133
Porricere. 314
Portarum ſolis altera hominũ, altera deorum. 59
Poſthumianus. 195
Poſthumius Liuius Fidenatium Dictator. 223
Poſtuorta. 205
Potionum remedia cur ex contrarijs. 522
Potitius & Pinarius ſacrorum Herculis cuſtodes. 230
Potitij. 326
Potus uitandi qui. 516.518
Potus per aſperam'ne arteriam pulmoni illabatur. 558
Prannia uua. 358
Præcox ficus. 357
Præcox malum. 356
Præcox pyrum. 357
Præcianum pyrum. ibidem
Præcox. 46
Præliares dies. 246
Præmature. 496
Prætextæ origo, & à pueris uſurpatio. 197.198
Prænestina nux. 354
Prætexta magiſtratuum geſtamen. 196
Prætexta unde in nominis uſum abierit. 197.198
Precia uua. 359
Pridie. 192
Principij nulla origo. 155
Priſtinè & priſtini ueteres pariter dixiſſe. 192
Procliuè & procliui pariter dixiſſe ueteres. 192
Profanum quid. 317
Profeſti dies. 245.246
Proiectus. 483
Προνοίας ἀθηνᾶς ναός. 260
Properare. 495
Proſerpina pro inferiore terræ hemiſphærio. 274
Proſiuum malum. 350
Protagoras. 182
Proteruia ſacrificium. 291
Proteruiã fecit, prouerbiũ. ibid.
Πρῶτος αὐλός. 17
Prouidentiæ miniſtra fortuna. 444
Prudentia politica. 49. animi iã purgati, 51. exẽplaris. ib.
Prudentia Scipionis. 53
Prudentiæ officium. 48
Potestas 305

Pſaltria. 289
χαμμακόσια apud Ariſtophanem pro multis. 451
Pſithia uua. 359
πτῶσις, categoria. 509
Ptolemæus. 91
Pubertatis ætas. 42
Pubertatis annus in fœminis duodecimus, pueris autẽ decimus quartus. 528
Publij in Mutiũ ſcomma. 292
P. Albinouanus. 341
P. Scæuola. ibidem
P. Scipio Afric. quomodo ſerui fidem expertus 221
Publius Syrus mimographus, 307. eius ſententiæ. ibidem
P. Volumnius. 341
P. Tertius. 335
Publicia Flaminica. 341
Publicius trib. pleb. 207
Pudentes cur rubeant. 541
Puellas biennio maturius quàm pueris tutela liberari. 42
Pueritia cur non caneſcat. 539
Pugilum in explorandis uiribus conſuetudo. 43
Pulla ficus. 357
Pulmentorum uarietas. 518
Pulmo ſolidus et læuigatus. 559
Pulmo receptaculũ potus. 561
Puncta duo, lineæ ductus. 27
Punctus, unum. 27
Punctum corpus indiuiduum. 116. 117
Punctum lineæ principiũ. 161
Punctis finiri lineas. 26
Punicum malum. 356
Pũico bello ſerui militarũt. 222
Purgatio fœminarum quando incipiat. 42
Purgatio an ĩ ſacris ĩferis æquè ut ſuperis neceſſaria. 314
Purgatoriæ uirtutes. 49
Purpuræ uſus cur in prætexta puerorum. 199
Putredo pecudum quid. 564
Putredinis cauſa. 565
Pylades hiſtrio. 308
Pyrgi oppidum. 428
Pythagoras. 18
Pythagoras cõcentuũ cœleſtiũ inuẽtor, 112. & nũerorũ, 113
Pythagoreorum ſymbola. 16
Πύθειν. 259
Pythius Apollo. 259. 261
Pythonis draconis ab Apolline occiſi fabula. 259. 260

Q

Quadratum corpus. 26
Quadratum octo angulis. 27

Quad

Quadruplus numerus. 114
Quaſſare. 292
Quaternarius numerus. 28
Quaternarij laus. 33
Quaternarius iuriſiurandi religiõe ſacer Pythagoricis. 36
Quinarius rerum omnium numerus. 32.
Quintilis menſis à Martio quintus. 226
Q. Catulus. 340
Q. Cicero M. Tullij frater ſcõmate ab eodem notatus. 294
Q. Claudius Quadrigarius. 191. 194.
Q. Cornelius. 341 [339
Q. Hortẽſij luxus & mollities.
Q. Sulpitij ad Alliam contra Gallos congreſſus. 247
Quintilis menſis, qui poſtea Iulius. 231
Quirinus cur dictus Ianus. 212
Quirianum malum. 356
Quod canis in Aegypto, prouerbium. 292

R

RAdius olea. 358
Ratio. 36
Ratio aïæ puriſſima pars. 69
Ratio, mentis uis, cuius ſedes in capite. 69
Ratio quid uiſui cõferat. 557
Rationẽ deſcriptam citius aïo illabi, quàm dictã tantũ. 139
Ratione hominẽ ſola præſtare cæteris animalibus. 69
Ratiocinatione amiciri animã dum per Saturni ſphæram delabitur. 62
Reboare. 484
Regina ſacrorum. 243
Reipu. ſeruatores aut adiutores, cœli præmium & beatitudinẽ cõſecuti ſunt. 24. 47
Religioſe & religio quid. 318
Religioſus in conuiuio de quibus interrogandus. 508
Remediorum uarietas. 522
Remittere animum eſſe quaſi amittere. 195
Repetitio pathetica. 376
Reprehenſionem ſemper ſequitur dolor. 606
Reprehendẽdi diſciplina. ibidẽ
Retrimenta. 516
Reus ſacrorum quis. 315
Ῥεύματα morborũ cauſæ. 517
Rethorica an conuiuijs introducenda. 501
Rhodia uua. 359
Romæ nomen Latinum & dei ipſius tutelaris, cur ignotum

tum. 331
Romanorū ſacra diurna partim, partim nocturna. 187
Romanorum auaritia Annibalis ſcommate notata. 291
Romulus quomodo annum ordinarit. 227
Romulus acri ingenio, ſed agreſti. 240
Romuli uirtus. 175
Ros aëris & lunæ filius. 567
Roſcius hiſtrio, & Ciceronis cum eo certamen. 344
Roſcij de hiſtrionicæ & eloquētiæ collatione liber. 344
Rotantes ſe in orbem cur uertiginem patiantur. 534
Rubile pyrum. 357
Rubor unde pudentibus, & gaudentibus. 541
Rubrum malum. 356
Ructuum cauſa. 517.522

S

SAbinarum raptus. 213
Sabinarū cū Romanis prælium ad Viminalē collē. 213
Sacra Romanorū diurna. 187
Sacra celebritas. 244
Sacrificijs cur adhibiti muſici ſoni. 121
Sacrum quid. 317
Sacrum quid, & ſacri homines dijs certis. 328
Sacrorū ritus quomodo à Vergilio obſeruati. 313
Sagittarius q̄uo pro ſole. 277
Salibus ineſſe pingue quiddam. 553
Salentina olea. 358
Salij cur Herculi ab Vergilio attributi. 337
Salis conſperſio qua ratione carnem ad diuturnum uſum conſeruet. 542
Salis natura. 542
Salſamenta uendere prouerbiū. 509
Saltandi mos ante triclinia, & in eo luxus. 342
Salus quid, & eius ſimulachrum. 270
Salus, eiusq; feriæ. 245
Salluſtij locus. 340.349
Salluſtius alienæ luxuriæ grauiſſimus cenſor. 340
Salluſtij breuitas 378
Samonicus Serenus. 337. 347. 350
Samothraces dij. 321
Sanctum quid, & ſanctæ leges. 318
Sanguis quomodo in muliere imprægnata lactis naturam induat

induat. 412
Sanguis calore priuatus in ſanie uertitur. 542
Sapientia. 48
Sappho. 453
Sapientes qui. 48
Sathuni. 211
Saturnalia dierũ optimus. 289
Saturnus unde dictus. 216
Saturnus, quaſi Sathũnus. 211
Saturnus Cælij pudenda abſcindens. 16
Saturnus in uincula coniectus à filio. 16
Saturnus tẽporum autor, unde Græcis κρόνος καὶ χρόνος. 279
Saturnus deorũ princeps. 203
Saturnus Sterculius dictus. 205
Saturnus ab Iano hoſpitio exceptus. 205
Saturnus cur compedes geſtare fingatur. 209
Saturnus cur filios ſuos deuoret. 210
Saturnus cur à filio Ioue pulſus: cur uinctus. 210
Satyri quaſi Sathuni. 210
Saturnus idem qui Sol. 279
Saturnus cur Cælij patris pudenda abſcidiſſe dicatur. 209
Saturnus cum uxore Ope frugum & fructuum repertores. 216
Saturnus cur laneos pedes habeat. 209
Saturni ſphæra pro aqua. 58. 62.
Saturni ſtella quot annis zodiacum percurrit. 81
Saturni annus. 150
Saturni ſtella cur malefica. 91
Saturni feſto bellum inchoare non licitum. 246
Saturni Saturnius collis. 206
Saturni inſigne falx. 205. 210
Saturni templum cur ærarium Rom. 209
Saturni templum. 208
Saturni falx cur in Siciliam deciderit. 210
Saturno deberi plantationis diſciplinam, mellis etiã & fructuum inuentionem. 205
Saturno cur cerei oblati. 207. 225.
Saturno uirorum uictimis ſacrificatum. 307
Saturno cur ſacrum aperto capite fiat. 216
Saturnalia ſacra. 205
Saturnalia quãdo primum Romæ inſtituta. 213

Saturn

Saturnalia quo die celebrari ſolita, 213. ſeptem dierum, ibidem. 216. 225
Saturnaliorum initium, 189. ritus, 204. origo, ibidem. 205 uetuſtas. 208
Saturnalium et Saturnaliorum pariter dici. 188. 190. 191
Saturnalibus famulos cum dominis epulari. 208
Saturnalibus bellum ſumere ne fas, aut à nocentibus pœnas exigere. 213
Saturnia dicta Italia. 205
Saturnia ſphæra. 80. 83
Scæuolæ reſponſum, quid ferijs agi liceat. 245
Scandianum malum. 356
Scantianum malum. ibidem
Scari in delicijs, et ab Octauio in Italicum mare primo illati. 348.
Scipionis uirtutes. 53
Scipionis perſonæ quomodo conueniant ſomnium generale & publicum. 21
Scipionis ſomniũ quale, ibidẽ. eius propoſitum. 22
Scipio quomodo deleta Carthagine triumpharit. 151
Scipionum nomen unde. 200
Scomma. 506. 509. 510
Scommata contumelioſa, atque eorum duo genera. 511
Scomma in eadem conditione iucundum. 512
Scommatum uſus moderatus à Lycurgo inſtitutus Lacedæmone. 513
Scommatibus in cõuiuio abſtinendum. 509
Scommata minus aſpera, qualia. 510
Σκοπός. 23
Scorpij chelæ, Libra. 85
Scorpius Marti & Veneris dicatum ſignum. 227
Scorpius quo Solẽ referat. 277
Scyphus. 452. 455
Scythicum mare gelu non conſtringi. 547. [140
Scythia frigidæ zonæ uicina.
Sebadius, idem qui & Sol & Liber pater. 264
Segetia dea, eiusq; feriæ. 245
Seia dea, eiusq; feriæ. ibidem
Seleuci regis occiſi per ſeruum ultio. 221
Σεληνοβλῆτοι. 252
Sella curulis à Tullo Hoſtilio inſtituta. 197
Semproniæ laſciuia. 343

Semen

Sementinum ſcrũ pyrum. 357
Sementinæ feriæ. 244
Semitonium. 115
Seminis definitio. 563
Seminis'ne an alimenti maior natura. 412
Semiramis. 146
Semela Fauni filia, 229. eiuſq; ſacrum. 230
Semoniæ feriæ. 245
Sempronia. 341
Semurius ager. 215
Senarius numerus. 550
Senectus loquax. 508
Senectus frigida, & ſicca. 539
Senarij uis ac religio. 31
Senex de quibus interrogandus. 508
Senes etiam ſanos ebriorum malis laborare. 527
Senes cur facilè ieiunium ferant. 549 [527
Senes cur ad fletũ difficiliores.
Senes cur Home. πολιοκροτάφοι dicti. 538
Senes cur facilè inebrientur, quia ſicci. 527
Senecta loquax & fabulis referendis amica ætas. 427
Senſus quid uiſui conferat. 557
Sẽſus à cerebro miniſtrari. 535
Senſus quinq;, 310. 536. nulli diuino corpori inſunt. ibid.
Senſui quæ membra participent, quæ non. 535
Senſuum officia ſeptem foraminibus celebrata. 44
Senſuum efficacia quomodo de ratione pendeat. 558
Senſuum rationes. 554
Sentire & creſcere aĩalibus cæteris cum hoĩe cõmune. 70
Sentiendi uis animæ cur indita. 69. uis unde animæ. 62
Sentiendi natura ad nos de ſole. 91
Scrophæ cognomentum unde. 200
Septas, qui & ſeptenarius. 37
September menſis Germanicus dictus. 232
Septenarius uirgo & Pallas uocatus. 31
Sptenarius unde conſtet. 30
Septenarij tertia cõiunctio. 32
Septenarij perfectio. 37
Septenarij decas uiuẽdi meta. 43
Septenarij gemina uinciendi uis. 35
Septenarij multiplicationẽ perfectam ætatem facere. 43
Septenario diſponi corporis memb

membra. 43
Septenario conſtare hominem 40
Septenarium multis rationibus plenum dici. 29
Septentrio uẽtus rigidus. 131
Septentrionalis parallelus. 76
Septentrionem nunquam admittere ſolem. 139
Septentriones nunquam occidere. 78
Septentrionalis extremitas inhabitabilis. 130
Septentrionum compago. 84
Sæpius etiam eſt holitor, prouerbium. 492
Serapis cultus. 204
Serapis pro ſole. 272
Serapis Aegyptijs deus maximus. 273
Sergiana olea. 358
Sergius Orata. 345
Sermonis pro loco & tempore applicatio, philoſophiæ nõ minima pars. 505
Serui dominis non contemnendi & cur. 218
Serui philoſophi. 224
Serui familiares cur dicti. 218
Seruorum in dominos odium et fides unde. 218.219
Seruorum honore delectari Saturnum. 216
Seruorum opera & fortitudo in bellis. 221.222
Seruis cœnas apponi à matronis ſolitas mẽſe Martio. 227
Seruos non haberi hoſtes, ſed fieri. 219
Seruitus nulla turpior quàm uoluntaria. 218
Seruos dijs curæ eſſe. 217
Seruilia M. Bruti mater Ciceronis ioco notata. 291
Seruilianus à Seruilio. 200
Seruilij Geminij dictum. 292
Seruij Tullij natalis. 236
Seruij inter grammaticos præſtantia. 285.286.
Seruij uerecundia. 540
Seruius grammaticus. 185
Seruius doctiſſimus doct. 491
Seuerus Caſſius. 298
Serum pyrum. 357
Senemuris Aegypti rex, qui & Senepos. 281
Sexagenarios de ponte, prouerbium. 195
Sextilianum pyrum. 357
Sextilis menſis qui poſtea Auguſtus. 231
Sex. Pacubius trib. pleb. 232

Sibyl

Sibylla cur cognomen. Corn. Rufus. 255
Sicani. 193
Sicula menſa. 522
Sidera quæ. 72
Sidera ignes cœleſtes. 71
Sidus ſignũ ſtellis coactũ. 72
Sigillariorum origo. 225
Sigillariorum celebritas. 216
Signa de aduerſis ſemper obſcura & inuoluta. 45
Signa zodiaci cur diuerſorum nũinũ poteſtati aßignata. 104
Signifer qui & zodiacus. ibid.
Signinum pyrum. 357
Signorũ zodiaci ordo, 84. obſeruatio quomodo ab Aegyptijs excogitata. 102
Similia ſimilibus gaudent. 529
Similia ſimilibus nutriri. 521
Simulachra rerum cur in aqua maiora ueris appareãt. 554
Sinapi cur appoſitum cuti lædat, deuoratũ nõ item. 532
Siniſtræ partes cur imbecilliores. 535
Sirenæ cœleſtibus orbibus inſidentes. 120
Siren. ibidem
Siſyphi ſaxum. 56
Sitis cur edendo non ſubleuetur, ut bibendo fames. 545
Sitis cum domatur, maior uoluptas eſt, quàm cum ſedatur fames. ibidem
Socratem non fuiſſe eodẽ tempore cum Timæo. 182
Socratis ſcomma in Critobolum. 511
Sol Deo ſiue τῷ ἀγαθῷ apud Platonem ſimilimus. 17
Sol quem ordinem habeat inter planetas. 87
Sol annuo ſpatio zodiacũ percurrit. 90
Sol fons cœleſtis lucis & dux, 93. princeps, reliquorũ moderator, mens mundi, ibidem cor cœli, ibidem. temperatio mundi. 94
Sol, quia talis ſolus appareat 93
Sol octies terra maior. 99
Sol unde dictus. 252
Soli omnium deorum nomina quomodo conueniant. 250
Sol quando Apollo uocandus, quando uerò Bacchus. 263
Sol mundi mens. 265. 268
Sol terrenæ fœcunditatis autor. 266
Sol mundi caput rerum'que ſator.

ſator. 269
Sol naſcẽtis hoĩs dæmon. 270
Sol Iouis oculus. 275
Sol q & Ianus geminus. 211
Sol omnium uitæ autor. 39
Sol ſeptimo ſigno uices uariat. ibidem
Sol quomodo putredinis cauſa. 565
Solis motus. 38
Solis anfractus, & reditus pro anno. 45
Solis portæ. 59.261
Solis ſphæra ignis elementum. 58.62
Sol mundi mens, luminum reliquorum dux & moderator. 80.88.93.251
Solis defectus. 75
Solis magnitudo. 79
Solis magnitudo ſecundũ quoſdam, 94.95. quomodo deprehenſa. 97
Solis motus proprius ab Occaſu in Orientem. 85
Solis diuerſa cognomina. 93
Solis diametrus. 99
Solis circuli, per quem meat, ambitus. 97.98
Solis quaſi ſatellites Mercurij & Veneris ſphæra. 135
Solis meatus quatenus ſurſum ac deorſum. 138
Solis præcipua poteſtas, anni dimenſio. 211
Solis curſus quanto tempore zodiacũ abſoluat. 234.238
Solis duo maximi effectus. 253
Solis diuerſæ uirtutes diuerſis dijs nomina dederunt. 251
Solis temperatus calor morborum omnium fuga. 253
Solis effigies apud Aſſyrios. 261
Solis cognomina. 265
Solis ſimulachrum apud Aegyptios. 268
Solis imago apud Aegyptios. 273.275
Solis natura. 277
Solis poteſtas. 282
Solis orbis matutinus cur maior ſolito appareat. 554
Solẽ in defectu ſuo nil pati. 75
Solẽ cur Cicero non abſolutè, ſed ferè planetarum medium dicat. 90
Solẽ torridæ ſiue peruſtæ zonæ fines nunquã excedere. 140
Solem tribus tantum cardinibus recipi. 139
Solem eundem eſſe cum Libero pat

ro patre. 265
Sole & luna præcipue uitam noſtram moderari. 91
Solaris annus. 150
Soliditas corporū quibus conſtet. 26.27
Solidi corporis dimenſio triplex. 116
Solinius ager. 215
Solonis uirtus. 175
Σῶμα.57 [566
Somnus ſub luna pernicioſus.
Somnus ex humore. 539
Somnus frigidis reduci. 525
Somnium. 19.20
Somnium, proprium, alienum, commune, publicum, generale. 20.21
Somnium Scipionis quale. 21
Somnij Scipionis expoſitio. 25
Somnij ſpecies quinq;. 19.20
Somnia de ſtatu ciuitatis pro ueris habenda quæ. 22
Sōnia de aduerſis omnia ſemper obliqua & obſcura. 45
Somniorum portæ. 22
Sonus ex motu. 106
Sonus nunquam fit, niſi aëre percuſſo. 134
Sonus ex epogdoo nūero. 114
Sonorum quomodo alius acutior, alius grauior. 134
Sophoclis locus. 445.453
Spatiari. 326
Speculorū imagīes unde. 554
Sphæra aplanes. 32.52.55.56. 72.105.125
Sphæra ſolida. 72
Sphæræ pro ſtellarum corporibus. ibidem
Sphæra ultima, ἀπλανής. 32.52
Sphæræ uagæ ſeptem, 59. motus. 125
Sphæræ ī uniuerſum nouē. 125
Sphæræ ultimus locus, qui medius. ibidem
Sphæra extima cur ſummus uocetur deus. 82
Sphærica forma ſola mentis capax. 69
Sphærarum cœleſtiū ordo. 80 interualla. 123
Sphærarum cœleſtium concentum cur non audiamus. 126
Sphærarum inferorum ſtellæ quomodo in zodiaci ſignis meare dicantur. 99
Sphærarū cœleſtium melodia, & cur ſonorum alius acutior, alius grauior. 123. 126
Sphærarum cœleſtium ex motu concentus. 112.120

Sphæralis motus. 534
Squallere. 491. 493. 508. Squallor. ibidem
Σπεῦδε βραδέως. 495
Speculi ignem emittentis ad lunam compar. 89
Spiramentum hominis. 534
Spiritus pro anima. 70
Spiritus fortior incipiēs quàm deſinens. 124
Spiritus hauſtu priuatū durare ultra horas ſeptem non poſſe. 42
Stare id dici, ad qđ acceditur [250
Stati dies. 246
Statius Tullianus. 330
Statiuæ feriæ. 244
Statoris Iouis ædes. 320
Stellæ quæ. 72
Stellæ errantes. 73
Stellæ cœleſtes ignes. 71
Stellæ ſingulæ uniuerſa terra maiores. 78
Stellarum quædam ſemper: cur quædam nunquam nobis uideantur. 77. 78
Stellarum etiam fixarū an motus aliquis. 83
Stellarum nomina unde. 90
Stellarū curſu res humanas diſponi, aut ſaltem ſignificari. 251
Stellas errantes cōtrario quàm cœlum motu uerſari. 83
Stellis aues immolandas. 329
Stephanitis uua. 359
Sterculius dictus Saturn. 205
Στερεὸν 27
Stiptica uis. 567
Stomachus paterfamiliâs. 516
Stomachi uis & officium. 537
Stomacho laſſo cur nihil calidum adhibeatur. 524
Stonij oppid. deuotum. 335
Straton Peripateticus. 41
Strophe hymnorum. 121
Struthium malum. 356
Styli dicendi duo. 379
Styx flu. infernalis quid. 55
Suaue & dulce nō idem. 530
Sublicius pons. 225
Succi qualitas in cibis 515
Sueuiū imitatus Vergilius. 465
Sueuius. 486 [355. 356
Sueuius poëta, eiuſq; moretū.
Sumptuariæ leges unde. 349
Superficie terminari omnia corpora. 26
Superficies cum lineis, prima incorporea natura poſt corpora. 27 [115
Sŭpficies qđ apud geometras.

Superficiẽ lineis terminari. 26
Superi nobis dij, nos inferis. 20
Sus prægnans Terræ hoſtia. 229
Syene ciuitas, 139. ſub æſtiuo tropico. 141
Syllana lex. 352
Syllæ nomen corruptum ex Sibyllæ nomine. 255
Syllæ dictum de Cæſare. 295
Symetus fluuius. 446
Syluеſtre malum. 356
Syluicolæ. 485
Symmachi floridum & pingue dicendi genus. 378
Symphoniæ muſicæ, & ex his conſtituta anima. 37
Symphoniæ quinq;. 115

T

TAbularum XII. renouatio. 351
Tactus uis totius corporis. 337
Tanais. 140
Tantali pœna. 55
Tarentina nux. 355 [ibidem
Tarẽtinæ oues, quaſi terẽtinæ.
Tarentum cur molle dictum Horatio. 356
Tarentinum pyrum. 357
Tarquinius Priſcus. 197
Tarquinius Demarathi Corinthij filius. 321
Tarquinij Priſci oſtentarium arborarium. 358
Taurus cur Veneri aßignetur. 228 [105
Taurus ſignũ Veneri dicatũ.
Taurus pro Sole ubi colatur. 277 [334
Taurus qbus alijs immoletur.
Tauri ſignum, 86. quomodo ad ſolem referatur. 277
Taxare. 491
Tellana ficus. 357
Temperãtia politica. 49. animi iam purgati. 56. exemplaris. ibidem
Temperantia Scipionis. 54
Temperantiæ officium. 48
Tempeſtas ſuprema. 188
Tempeſtiua pinus. 483
Templum dei mundus. 67. 68
Tempus quid, & tempora nõ fuiſſe, cum fuit chaos. 209
Tempus omnia metere. 210
Tempus præſens leonis capite ſignificari, præteritum lupi, futurum canis effigie. 273
Tempore abſumi omnia ac reſtitui. 210
Tempora non aliunde quàm ex curſu ſolis. 147

Ter terna ter, ſolidum corpus. (117
Terẽtij unde dicti. 356
Terẽtij Varronis ſatyra περὶ κεραυνῦ. 337
Terenũ idem quod molle Sabinorum lingua. 355
Teres forma ſola diuina. 61
Terminalia 235.236
Termutia olea. 358
Ternarius omnium numerorum primus impar. 28
Ternarij laus. 33.36
Terra ſicca & frigi. 34.522
Terra puncti loco ad cœli uaſtitatem. 78.79
Terra globoſa. 76.78 (80
Terra immota, & mundi imũ.
Terra mundanæ ſphæræ centrum & immobilis. 89
Terra ſphærarum nona & mundi ultima. 107
Terra elementaris quæ. 108
Terra cur immobilis, cur quod in eam nutu ſuo omnia pondera ferantur. 108
Terra ſphærarum ultima, & immobilis 125
Terra omnis, parua quædam inſula. 143
Terra omnis ad cœleſtem circulũ puncti loco. 154.155
Terra mater, quæ Ops dea. 216
Terræ & aquæ per frigidum coniunctio. 33
Terræ globus in templo dei medius. 63.68.
Terræ umbra. 96
Terræ diametros. ibidem
Terra cœleſtis circuli medium ac centrum. 97 (96
Terræ ambitus quot ſtadiorũ.
Terræ cinguli ſiue zonæ. 127
Terræ globoſitas 128
Terræ quanta ſpatia habitabilia, quanta inculta. 134
Terræ ambitus quantus. ibidem
Terræ nobis inhabitatæ latitudo. 144
Terræ imago Aegyptijs bos. 269
Terræ ſuperius hemiſphærium Venus, inferius autem Proſerpina dictum. 273
Terram Oceano cingi, ueluti paruam inſulam. 127
Terram excipere omnia nutu ſuo pondera. 132
Terrã quomodo Oceanus ambiat. 142
Terram uocari in ſacris Magnam matrem: eius hoſtia

ſus prægnans. 229
Terrenas zonas cœleſtibus infici. 138
Tertia Iunia. 291
Termutia olea. 358
Teſſera. 27.116.
Tetrachordum cur Mercurio attributum. 269
Τετρακτύς. 36
Thalia nympha, deq́; ea fabula. 446
Tharſius Amphias. 512
Thaſia nux. 355
Thebe urbs ab Achille euerſa. [427
Θέαν. 280
Theocritus Chius ob ſcomma in Antigonum occiſus. 510
Theocritum in bucolicis imitatus Vergilius. 381
Θεὸς γυναικεῖα. 230
Θεοὶ,p ſideribus & ſtellis. 280
Θεωρητικὸν animæ unde. 62
Theron rex, eiusq; cõtra Herculem expeditio. 272
Thuricremus. 485
Θυμβραῖος Apollo. 259
Θυμικὸν 36
Θυμικὸν animæ unde. 62
Θύον apud Homerum pro citreo malo. 357
Θυραῖος Apollo. 211
Thyrſus Bacchi. 267
Timæus. 18
Timæum & Socratem non eodem tempore fuiſſe. 182
Timentes cur palleſcant, curq́; tremant. 541
Timorem cum amore miſceri non poſſe. 219
Timore laborantem felicem eſſe non poſſe. 56
Timoſum pyrum. 357
Timotheus poëta. 566
Tineas necare citreum malum ueſtibus interiectum. 357
Titianum pyrum. 357
Titij iecur depaſcẽs uultur q̃d. [55
T. Largius dictator. 208
Τὸ ἀγαθὸν 17
Toga picta à Tullo Hoſtilio inſtituta. 197
Togata gẽs,p Romanis. 486
Tonos ex epogdoo numero. 114
Τὸ πᾶν 80
Tot nobis hoſtes, quot ſerui, prouerbium. 219
Toto cœlo errare, prouerbiũ. [338
Τραγήματα. 309
Traianus q̃uo Heliopolitani Iouis oraculũ expertus. 282
Traiani obitus. ibidem

Τράχηλος 453
Tranſmittere. 482
Tremellius, Scropha dictus. 201
Tremor unde metuentibus. 541
Tremulum lumen. 481
Tribun. plebis nullũ abeſſe Roma integrum diẽ licere. 187
Trigonum corpus. 26
Trigonalis forma. 33
Trinundinus dies. 249
Triplaris numerus. 114
Triſtis pro amaro. 485
Tritones cur Saturni templo faſtigijs impoſiti. 209
Triuia cur dicta Diana. 211
Triumphi autor primus Liber pater. 267
Troianus porcus, Troianus equus. 341
Tropici duo. 75. 138
Tuba. 494
Tuditanus. 236
Tullianum pyrum 357
Tullus Hoſtil. Saturni templũ conſecra. 208. magiſtratuũ inſignia primus inſtit. 197
Turacis ager. 215
Turicremus. 486
Turonius Flaccus mango. 301
Turrinianum pyrum. 357
Tutela quãdo pueri & puellæ liberentur. 42
Tutelæ ancillæ cum alijs inſigne facinus. 223
Tutilianæ feriæ. 245
Tyberini piſces omnes in delicijs habiti. 348
Tybur malum. 356
Τύχης nulla apud Homerum mentio. 433
Tyranni uita an beata. 56
Tyrannis nunquam timoris expers. ibidem

V

VAe particula quid ſignificet. 497
Vagarũ ſphærarũ motus. 125
Valeſij pro Valerijs. 315
Valer. Probus. 457
Valer. Maximus. 200
Valerianum pyrum. 357
Variola uua. 359
Varium imitatus Vergilius. 465. 474
Varronis Cynicæ Satyræ, ſiue Menippeæ. 224
Varron. Menippea, ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς. 337
Varronis logiſtoricon, Marius de fort. 354 [304
Vatinius à populo lapidatus.

Vatinius Auguſti cauillo notatus. 299
Vatinij conſulatus Cicer. ſcommate notatus. 294
Vatinij cauillum in Ciceronem [295
Vecors. 497
Vectigalia locari menſe Martio ſolita. 227
Vectigaliorum. 191
Vectius Prætextatus. 181
Vehemens. 497
Veij oppidum deuotum. 333
Velabrum urbis locus. 215
Velius longus. 325
Veliuolum. 485
Venæ receptacula ſanguinis. [516
Venuncula uua. 359.
Ventris duo orificia. 516
Ventris laxamentum ſequi timorem, & cur. 541
Venus & Mercurius ſolis quaſi ſatellites. 125
Venus, unde ἀφροδίτη. 209
Venus è ſpuma orta, unde Aphrodite. 227
Venus Architis apud Aſſyrios. 273
Venus pro ſuperiore terræ hemiſphærio. 274
Venus eadem cum luna. 329
Veneris ſphæra pro aëre. 58
Veneris ſphæra. 62. 86. 87
Veneris ſtella cur benigna. 91.
Veneris curſus. 150 [92
Veneris nullũ nomẽ aut feſtum ſub regibus Romanis. 228
Veneris ſimulachrum. 277. Cypri barbatum, 329. quia eadem mas & fœmina. ibidem.
Veneris tẽplum Pantheũ. 353
Veneri cur ſecundus menſis ſacer. 227
Veneri tauri ſignũ in zodiaco dicatum. 227
Venerem in ſacris genitricem uocari. 227
Venerem calidis omnibus prouocari. 525
Ver calidum & humidum. 521
Vera per figmentum referendi modi. 17
Veranius. 315
Veratius. 323
Verbum inſolens tanquam ſcopulum fugiendum. 193
Verbis præſentibus utendũ. ibi.
Vergilius nullius diſciplinæ expers. 37. 446
Vergilius Homericæ perfectionis per omnia imitator. 46
Vergilius moriẽs poëmata ſua igni legauit. 284. 285

Vergilius non minus orator quàm poëta. 377
Vergilius qualis Homeri imitator. 425
Vergilius quàm fuerit Græcæ linguæ addictus. 437
Vergilius quæ ex Latinis transtulerit. 460
Vergilius antiquitatis ſtudioſus. 500.
Vergilij ad Auguſtum epiſtola. 285
Vergilij gloria quæ, 284. & laus. 286
Vergilij breuitas, 378. copia, ibid. ſiccitas, floridũ dicendi genus, oĩa ſimul iuncta: maturitas, et grauitas. 379. 380
Vergilij uitia, ab Homero mutuata. 425
Vergilij in grãmaticis Græcis præceptor Parthenius. 438
Vergilij locus. 20. 22. 37. 46. 52. 53. 66. 70. 75. 78. 81. 82. 86. 122. 128. 141. 142. 150. 187. 205. 209. 238. 245. 250. 256. 266. 284. 288. 313. 314. & deinceps uſq; ad paginam 339. & 356. 357. & uſque ad paginam 501. & 505. 508.
Vergiliũ nullius unquam diſciplinæ errore inuolutũ. 141
Vergilium non apte feciſſe initium belli inter Troianos et Latinum. 435
Vergilium per omnia Græcos imitatum. 389
Vergiliani poëmatis diſpoſitio. 428. 429
Vergiliana apophtheg. 433
Vergiliana epitheta. 480
Vergiliæ fixæ. 84
Vergiliæ in Tauro. 86
Verianum malum. 356
Verno luto, hyberno puluere grandia farra. 452
Verrius Flaccus iuris pontificij peritiſſimus. 243
Vertigo cur ex crebra corporis in orbem rotatione. 534
Veſicæ officium. 561
Veſpera. 188
Veſpertilio an inter aues numerandus. 563
Veſanus. 497
Veſta potens dicta cur. 327
Veſtæ ignem renouari Calẽd. Martijs. 226
Veſtibulum. 496
Vetus. 497
Vetuſtas adoranda. 342

Verum

Verum latens quomodo anima proſpiciat. 22
Verum cũ nõ omnibus liqueat, omnes tamen opinari. 61
Vexare. 491
Videndi ratio. 554
Vidua quaſi ualde idua, uel à uiro diuiſa. 242
Viduis ad nubendũ feriæ magis quàm uirginibus aptæ. 243
Vim cuiquam facere ferijs, piaculare. 243
Viminalis collis. 213
Vinalia. 190
Vinaliorũ dies Ioui ſacer. 189
Vinum ingenij uirtutisq; fomes. 309
Vinum non libari Cereri. 335
Vinum natura frigidum. 524
Vinum cur ſudore nimio aut laxato uentre defeßis ingeratur. 524
Vinũ defæcatum cur magis penetret, & cur facilè mutetur. 542
Vinum idẽ ieiuno q̃ ei qui cibũ ſumpſerit meracius. 544
Vinũ cur quod uetuſtißimum, optimum. 543
Vinum cur, ſi uas diutule ſemiplenum cuſtodiatur, acorem incurrat. 543
Vinum in dolij medietate optimum. 544
Vinum cur αἴθοπα οἶνον Homero appellatur. 547
Vini autor Liber pater. 267
Vini moderatus uſus. 310
Vini nimietas nec ad uenerem, nec ad conceptionem conducit. 525
Vini natura humida. 543
Vina cur in Aegypto frigida. 533
Vina cur nunquam aut raró congelaſcant. 546
Vina uaria uitanda. 514.521
Vires quando decreſcere incipiant. 43
Virgulus Manlius. 247
Virgo numerus ſeptenarius. 31
Virgo quomodo pro ſole. 277
Virginis ſignum, iuſtitia. ibidẽ
Virium augmẽtum quinta annorũ hebdomade cõpleri. 43.
Viros uocare ferijs illicitũ. 246
Virtutis præmium amplißimũ conſcientia. 23
Virtutis fructus in conſcientia ſapienti, minus autem perfecto in gloria. 155
Virtute ſola beatos fieri. 48

Virtute

Virtute & uoluptate nihil ſibi contrarium magis. 518
Virtutū officia ſecundum Stoicos. 48
Virtutum genera quatuor ſecundum Platonem. ibidem
Virtutum ideæ in mente. 50
Virtutum effectus, beare. 51
Virtutum duplex genus. 175
Viſio. 19.20
Viſus hominis non ultra cētum & octoginta ſtadia. 76
Viſus complendi ad dignoſcenda figura triplex ratio. 557
Viſus unde in oculis. 537
Viſui tria neceſſaria. 555
Viſum. 19.20
Vita uulgo, animæ mors. 57
Vitæ finem expectandum, non præcipitandum. 66
Vitam noſtram præcipue ſole & luna moderari. 91
Vitro ſoluēdo firmādoq; ignis ex myrica optimus. 565
Vitiſator. 484.486
Vitula dea, pro Victoria. 316
Vitulari. ibidem
Vitulatio. ibidem
Viuendi meta ſeptenarij decas. 43
Vlyßis error quatenus ab Vergilio in Aenea expreſſus. 383
Vmbilici reliquias quando iactet puer. 42
Vmbra terræ. 96
Vmbracula. 482
Vmbro. 245
Vngues ſine ſenſu. 535
Vnionū in aceto diſſolutio. 353
Vnitas, & mas & fœmina. 30
Vocabulorum autor antiquitas. 75
Vocales ſeptem à natura repertæ, & cur Latinis quinque tantum. 42
Vocis concordiam ponderum lege prouenire. 113
Vola. 44
Volatile ferrum. 486
Volemium pyrum. 357
Volones qui dicti. 222
Voluptas Stoicis hoſtis, Epicureis ſummum bonum. 289
Voluptates, à quibus cauendum. 310
Voluptas, guſtus & tactus beluina, id eſt, coeundi & comedendi. 311
Voluptas ſerijs & ſtudioſis cauenda. 518
Voluptas utendi modo uel honeſta uel inhoneſta. 523

Voluptas an ſemper uirtuti inimica. 523
Voluntariæ cohortes. 222
Volupiæ ſacrum. 214
Vomit undam, antiquè dictum. 481
Vomitaria ĩ ſpectaculis quæ. ib.
Vox in fœminis & eunuchis quare exilior. 540
Vrania muſa. 120
Vrbes omnes in alicuius dei tutela. 331
Vrbes exercitus'ue deuouendi uerba. 332
Vrbinus ſerui uirtute periculo mortis ereptus. 220
Vri. 484
Vrina retrimentum potus. 561
Vnum, puncti loco. 27
Vuarum genera. 358
Vultur iecur Ixionis depaſcẽs quid. 55
Vulnera ex æreo mucrone, minus noxia. 567
Vſurpata mulier quæ. 187
Vxore præſente quibus ſcommatibus locus. 512

X

XEniades Corinthius. 225
Xenon. 210
Xantippus. 182
Xenagoras hiſtoricus. 448

Y

Υπερκαταληκτικοὶ uerſus. 444
Ὑπερβαίνοντες dies qui. 234

Z

ZIlmiſſus collis. 264
Zodiacus. 75
Zodiacus quomodo in duodecim partes diuiſus. 102
Zodiacus de tropico in tropicum obliquatus. 140
Zodiacus ſolis uia. 147
Zodiaci ſigna cur alijs ſtellis breuiori, alijs longiori tempore percurrantur. 101
Zodiaci latitudo. 75
Zodiaci ſignorum ordo. 84
Zodiaci ſigna quomodo ſphærarum inferiorum ſtellæ occupent. 100
Zodiaci appellatio. 104
Zodiaci ſigna quæ quibus numinibus dicantur. 227
Zodiaci ſigna omnia ad ſolis naturam referri. 276
Zodiacum lacteo circulo oblique interſecari. 59
Zona uſta ſiue torrida. 75
Zona torrida cur ſemper flammis obnoxia. 140
Zona torrida ſiue peruſta quæ.

quæ. ibidem
Zonæ terræ quot, & quæ ha=
bitabiles. 127.128.130
Zonas eaſdem ineſſe cœlo quæ
inſunt terræ. 136.138
Zopyrion. 222
Ζυγὸς Scorpij prior pars. 227
Ζωάνες. 328
Ζώδια. 104

FINIS.

AVTORES, QVORVM TESTIMONIO IN HIS LIBRIS VSVS EST MACROBIVS.

Ariſtoteles
Arbiter Petronius
Apuleius
Aſclepiades
Ariſtophanes
Anaximenes
Archimenides
Aſinius Pollio
Apollodorus
Aratus
Aſper
D. Auguſtus
Actorianus
Antipater Stoicus
L. Accius
Antias Valerius
Atteius Capito
Alexander Aetolus
Archilochus
Aeſchylus
Antonius Gnipho
Alcæus
Afranius
Anaxandrides
Ariſtomenes
Acca
M. Attilius
Aurel. Cornutus
Apollonius
Alcman Lyricus
Boëthus
Cor. Balbus
C. Baſſus
Cicero
Critolaus
Critias
Claudius Quadrigarius
Cornificius
Cleanthes
Cælius
Chryſippus
M. Cato
Caßius Hemina
Cloatius Verus, ſiue Verrius
Cingius, ſiue Cincius
Catullus
Carminius
Callias
Caluus
Cratinus
Demoſthenes
Democritus
Didymus grammaticus
Diodorus
Ennius
Epicurus
Empedocles
Eratoſthenes

Epic

Epicadus
Egnatius
Euripides
Ephippus
Epicharmus
Eupolis
Eraſiſtratus
Ephorus
Faborinus ſiue Phauorinus
Furius poëta
Feneſtella
Fuluius
Flauius
Feſtus Pompeius
Fab.Pictor
Gellius
Geminius
Granius Licianus
Granius Flaccus
Glauſippus
Homerus
Heſiodus
Heraclitus Ponticus & Phyſicus
Hippocrates
Hyllus
Hipparchus
Horatius
Hoſtius poëta.
Herodotus
Ilius
Iul.Hyginus
Iuuenalis
Iul.Cæſar
Iul. Modeſtus
Iunius
Licinius Macer
Liuinus
Liuius Andronicus
Lucilius
Lucanus
Lucretius
Cor.Labeo
M.Lælius Augur
Macer hiſtoricus
Maſſurius Albinus
Menandrus,ſiue Menander
Cn. Marius uel Mattius
Mallius
Mummius
Q.Mutius
Niſus
Nicander Colophonius.
Nouius
Numenius
Næuius
Nigidius Figulus
Octauius Herſenius
Oenopides
Oppius
Orpheus
Plato
Plautus
Val.Probus
Piſo
Pacuuius
Pythagoras
Philolaus
Poßidonius
Porphyrio
Philemon Comicus
Plotinus
Perſius
Parmenides
Protarchus Trallianus
Pomponius
Pomponianus
Ptolemæus
Pherecides
Philochorus
Poſthumius Albinus
Polemon
Phileas
Pindarus
Peſtanus Vibonẽſis
Rutilius
Salluſtius
Sãmonicus Serenus

Ser.

Ser. Sulpitius
Speuſippus
Scæuola Pontifex
Sophocles
Sappho
Statius Tullianus
Sueuius poëta
Siſenna
Timotheus poëta
Tuditanus
Thucydides
Tarquinius Priſcus
Trebatius
Theophraſtus
C. Titius
P. Tertius
M. Varro
Verrius Flaccus
Veranius
Vectius Prætextatus
Velius Longus
Veratius Pontificalis
Vmbro
Varius
Xenagoras
Xenophanes
Xenocrates
Xenon
Zenon.

FINIS.

[illegible]